

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑. อวิชชาวรรค ๑. อวิชชาสูตร

พระสุตตันตปิฎก

สังยุตตนิกาย มหาวรรค

ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. มัคคสังยุต

๑. อวิชชาวรรค

หมวดว่าด้วยอวิชชา

๑. อวิชชาสูตร

ว่าด้วยอวิชชา

[๑] ข้าพเจ้า^๑ได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย
มาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย”

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย อวิชชา (ความไม่รู้แจ้ง) เป็นประธานแห่งการเข้าถึงอกุศลธรรม
ทั้งหลาย อหิริกะ (ความไม่ละอายบาป) อโนตตปปะ (ความไม่เกรงกลัวบาป) ก็มี
ตามมาด้วย

เชิงอรรถ :

^๑ ข้าพเจ้า ในตอนเริ่มต้นของพระสูตรนี้และพระสูตรอื่น ๆ ในเล่มนี้หมายถึงพระอานนท์

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑. อวิชชาวรรค ๒. อุบัติทณสูตร

๑. ผู้มีอวิชาไม่เห็นแจ่งยอมมีมีจฉาทิฏฐิ (เห็นผิด)
๒. ผู้มีมีจฉาทิฏฐิยอมมีมีจฉาสังกับปะ (ตำริผิด)
๓. ผู้มีมีจฉาสังกับปะยอมมีมีจฉาวาจา (เจรจผิด)
๔. ผู้มีมีจฉาวาจายอมมีมีจฉากัมมันตะ (กระทำผิด)
๕. ผู้มีมีจฉากัมมันตะยอมมีมีจฉาอาชีวะ (เลี้ยงชีพผิด)
๖. ผู้มีมีจฉาอาชีวะยอมมีมีจฉาวายามะ (พยายามผิด)
๗. ผู้มีมีจฉาวายามะยอมมีมีจฉาสติ (ระลึกผิด)
๘. ผู้มีมีจฉาสติยอมมีมีจฉาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นผิด)

ภิกษุทั้งหลาย วิชา^๑ (ความรู้แจ่ง) เป็นประธานแห่งการเข้าถึงกุศลธรรมทั้งหลาย หิริ (ความละอายบาป) และโอดตัมปะ (ความเกรงกลัวบาป) ก็มีตามมาด้วย

๑. ผู้มีวิชาเห็นแจ่งยอมมีสัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ)
๒. ผู้มีสัมมาทิฏฐิยอมมีสัมมาสังกับปะ (ตำริชอบ)
๓. ผู้มีสัมมาสังกับปะยอมมีสัมมาวาจา (เจรจาชอบ)
๔. ผู้มีสัมมาวาจายอมมีสัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)
๕. ผู้มีสัมมากัมมันตะยอมมีสัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)
๖. ผู้มีสัมมาอาชีวะยอมมีสัมมาวายามะ (พยายามชอบ)
๗. ผู้มีสัมมาวายามะยอมมีสัมมาสติ (ระลึกชอบ)
๘. ผู้มีสัมมาสติยอมมีสัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)^๒

อวิชาสูตรที่ ๑ จบ

๒. อุบัติทณสูตร

ว่าด้วยความเป็นผู้มีมิตรดีเป็นพรหมจรรย์กึ่งหนึ่ง

[๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของเจ้าศากยะ ชื่อว่าสักกระ แคว้นสักกะ ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

เชิงอรรถ :

^๑ วิชา ในที่นี้หมายถึงกัมมัชฌกตาญาณ (ส.ม.อ. ๓/๑-๒/๑๗๙)

^๒ ดูเทียบ อง.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๐๕/๒๔๗-๒๔๘

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑. อวิขชาวรรค ๒. อุบัติทมสูตร

ถวายอภิวัตแล้ว นิ่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีมิตรดี^๑ มีสหายดี^๒ มีเพื่อนดี^๓ เป็นพรหมจรรย์^๔ กิ่งหนึ่ง”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อย่ากล่าวอย่างนั้น อานนท อย่ากล่าวอย่างนั้น
อานนท ที่จริง ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งหมด
ที่เดียว อานนท ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดีพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญ
อริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก

**ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรค
มีองค์ ๘ ให้มาก อย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันอาศัยวิเวก (ความสงัด) อาศัยวิราคะ (ความคลาย
กำหนด) อาศัยนิโรธ (ความดับ) น้อมไปในโอสสัคคะ (ความสละ)
๒. เจริญสัมมาสังกัปปะอันอาศัยวิเวก ...
๓. เจริญสัมมาวาจา ...
๔. เจริญสัมมากัมมันตะ ...
๕. เจริญสัมมาอาชีวะ ...
๖. เจริญสัมมาวายามะ ...
๗. เจริญสัมมาสติ ...
๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อม
ไปในโอสสัคคะ

ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรค
มีองค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล

เชิงอรรถ :

^๑ มิตรดี หมายถึงมิตรที่มีคุณธรรม คือศีลเป็นต้น (อง.จตุกก.อ. ๒/๒๒/๓๐๐)

^๒ สหายดี หมายถึงเพื่อนร่วมงานที่ดี (อง.ทสก.อ. ๓/๑๗/๓๒๒)

^๓ เพื่อนดี หมายถึงเพื่อนที่รักใคร่สนิทสนมรู้จักกัน ซื่อสัตย์ต่อกัน (อง.ทสก.อ. ๓/๑๗/๓๒๒)

^๔ พรหมจรรย์ ในที่นี้หมายถึงอริยมรรค (ส.ส.อ. ๑/๑๒๙/๑๔๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑. อวิชชาวรรค ๓. สาริปุตตสูตร

อนึ่ง ข้อที่ว่าความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งหมด ที่เดิยวนั้นพึงทราบโดยปริยายนี้ ด้วยว่าเพราะอาศัยเราผู้เป็นมิตรดี เหล่าสัตว์ผู้มีชาติ (ความเกิด) เป็นธรรมตาย่อมพ้นจากชาติ ผู้มีชรา (ความแก่) เป็นธรรมตาย่อมพ้นจากชรา ผู้มีมรณะ (ความตาย) เป็นธรรมตาย่อมพ้นจากมรณะ ผู้มีโสกะ (ความเศร้าโศก) ปรีทเวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์ (ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ) และอุปายาส (ความคับแค้นใจ) เป็นธรรมตาย่อมพ้นจากโสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส

อานนท์ ข้อที่ว่าความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดที่เดิยวนั้นพึงทราบโดยปริยายนี้แล”

อุปัทมสูตรที่ ๒ จบ

๓. สาริปุตตสูตร

ว่าด้วยพระสารีบุตร

[๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้นแล ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดที่เดิยว”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ถูกละ ถูกละ สารีบุตร ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งหมด สารีบุตร ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก

ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฏฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อม

ไปในโอสลัคคะ

ฯลฯ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑. อวิชชาวรรค ๔. ชาณุสโสณิพราหมณสูตร

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อม

ไปในโอสลัคคะ

ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรค
มีองค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล

สารีบุตร อนึ่ง ข้อที่ว่าความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์
ทั้งหมดนั้น พึงทราบโดยปริยายนี้ ด้วยว่าเพราะอาศัยเราผู้เป็นมิตรดี เหล่าสัตว์ผู้
มีชาติเป็นธรรมดาย่อมพ้นจากชาติ ผู้มีชราเป็นธรรมดาย่อมพ้นจากชรา ผู้มีมรณะ
เป็นธรรมดาย่อมพ้นจากมรณะ ผู้มีโสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส
เป็นธรรมดาย่อมพ้นจากโสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส

สารีบุตร ข้อที่ว่าความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์
ทั้งหมดนั้น พึงทราบโดยปริยายนี้แล”

สารีปุตตสูตรที่ ๓ จบ

๔. ชาณุสโสณิพราหมณสูตร

ว่าด้วยชาณุสโสณิพราหมณ

[๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งในเวลาเช้า ท่านพระอานนท์ครองอันตราวาสก ถือบาตรและจีวร^๑เข้าไป
มณฑปชาดย้งกรุงสาวัตถี ได้เห็นพราหมณ์ชื่อชาณุสโสณีออกจากกรุงสาวัตถีด้วยรถ
เทียมด้วยม้าขาวล้วน นัยว่า ม้าที่เทียมเป็นม้าขาว เครื่องประดับขาว ตัวรถขาว

เชิงอรรถ :

- ^๑ คำว่า **ครองอันตราวาสก ถือบาตรและจีวร** นี้มิใช่ว่าก่อนหน้านี้ พระอานนท์มิได้นุ่งสบง มิใช่ว่า
พระอานนท์ถือบาตรและจีวรไปโดยเปลือยกายส่วนบน แต่คำว่า “ครองอันตราวาสก” หมายถึงท่าน
ผลัดเปลี่ยนสบง หรือขยับสบงที่นุ่งอยู่ให้กระชับ คำว่า “ถือบาตรและจีวร” หมายถึงถือบาตรด้วยมือ
ถือจีวรด้วยกาย คือห่มจีวรแล้วอุ้มบาตรนั่นเอง ดูเทียบ วิ.อ. ๑/๑๖/๑๘๐, ที.ม.อ. ๑๕๓/๑๔๓, ม.ญ.อ.
๑/๖๓/๑๖๓, ข.อ.อ. ๖/๖๕

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๕ }

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑. อวิชชาวรรค ๔. ชาณุสโสณิพราหมณสูตร

ประทุนขาว เชือกขาว ด้ามประดักขาว ร่มขาว ผ้าโพกขาว ผ้านุ่งขาว รองเท้าขาว และพัศวดาลวีชนี (พัดหรือแส้ขนจามรี) ก็ขาว ชนทั้งหลายเห็นท่านแล้วพากันพูดอย่างนี้ว่า "ท่านผู้เจริญ ยานประเสริฐหนอ รูปของยานก็ประเสริฐหนอ"

ต่อมา ท่านพระอานนท์เที่ยวบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี กลับจากบิณฑบาต ภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ในเวลาเช้า ข้าพระองค์ครองอันตรวาสก ถือบาตร และจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี ได้เห็นชาณุสโสณิพราหมณ์ออกจากกรุงสาวัตถีด้วยรถเทียมด้วยม้าขาวล้วน นัยว่า ม้าที่เทียมเป็นม้าขาว เครื่องประดับขาว ตัวรถขาว ประทุนขาว เชือกขาว ด้ามประดักขาว ร่มขาว ผ้าโพกขาว ผ้านุ่งขาว รองเท้าขาว และพัศวดาลวีชนีก็ขาว ชนทั้งหลายเห็นท่านแล้วพากันพูดว่า 'ท่านผู้เจริญ ยานประเสริฐหนอ รูปของยานก็ประเสริฐหนอ' ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์อาจทรงบัญญัติยานอันประเสริฐในพระธรรมวินัยนี้ได้หรือหนอ"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "อานนท์ อาจบัญญัติได้ คำว่า 'ยานอันประเสริฐ' นั้นเป็นชื่อของอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เอง เรียกว่า พรหมยานบ้าง ธรรมยานบ้าง รถพิชัยสงครามอันยอดเยี่ยมบ้าง

สัมมาทิฐิที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว เป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด

สัมมาสังกัปปะที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว เป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด

สัมมาวาจาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว เป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด

สัมมากัมมันตะที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว เป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑. อวิชชาวรรค ๔. ชาณุสโสณิพราหมณสูตร

สัมมาอาชีวะที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว เป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด

สัมมาวายามะที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว เป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด

สัมมาสติที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว เป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด

สัมมาสมาธิที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว เป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด

คำว่า 'ยานอันประเสริฐ' นั้นเป็นชื่อของอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เอง เรียกว่า พรหมยานบ้าง ธรรมยานบ้าง รถพิชัยสงครามอันยอดเยี่ยมบ้างนั้น ฟังทราบโดยปริยายนี้แล"

พระผู้มีพระภาคผู้สุดศาสดาได้ตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา-
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

"รถ^๑ใดมีธรรมคือศรัทธาและปัญญาเป็นแอกทุกเมื่อ
มีhiriเป็นงอน มีใจเป็นเชือก
มีสติเป็นนายสารถิผู้คอยควบคุม
รถนี้มีศีล^๒เป็นเครื่องประดับ
มีฉาน^๓เป็นเพลลา มีความเพียรเป็นล้อ
มีอุเบกขาเป็นทวน^๔ มีความไม่ยากไต่เป็นประทุน

เชิงอรรถ :

^๑ รถ ในที่นี้หมายถึงอริยมรรคมีองค์ ๘ (ส.ม.อ. ๓/๔/๑๘๔)

^๒ ศีล ในที่นี้หมายถึงปาริสุทธิศีล ๔ ได้แก่ (๑) ปาติโมกขสังวรศีล (๒) อินทริยสังวรศีล (๓) อาชีวะปาริสุทธิศีล (๔) ปัจฉยสันนิสิตศีล (ส.ม.อ. ๓/๔/๑๘๔)

^๓ ฉาน ในที่นี้หมายถึงฉาน ๕ (ปฐมฉาน, ทุตติฉาน, ตติยฉาน, จตตฉาน, ปัญจฉาน) ที่สัมปยุตด้วยวิบัสสนา (ส.ม.อ. ๓/๔/๑๘๔)

^๔ ทวน แปลมาจากคำว่า อรุสมาริ (ที่ยึดแอก) หมายถึงส่วนที่ทำให้แอกหยุดขยับไปมา (ส.ม.อ. ๓/๔/๑๘๔) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ หน้า ๔๐๖ ให้คำนิยาม คำว่า ทวน ไว้ว่า "ไม้แม่แตร เกรียนที่ยื่นออกไปติดกับแอก"

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๗ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑. อวิชชาวรรค ๕. กิมัดถียสูตร

กัลบุตรใดมีความไม่พยาบาท
มีความไม่เบียดเบียนและมีวิเวก^๑เป็นอาวุธ
มีความอดทนเป็นเกราะหนัง
กัลบุตรนั้นย่อมประพบัติเพื่อความเกษมจากโยคะ
พรหมยานอันยอดเยี่ยมนี้
เกิดแล้วในตนของบุคคลเหล่าใด
บุคคลเหล่านั้นเป็นนักปราชญ์ มีชัยชนะ
ย่อมออกไปจากโลกโดยแท้”

ชาณุสโสณิพราหมณสูตรที่ ๔ จบ

๕. กิมัดถียสูตร

ว่าด้วยคำถามเกี่ยวกับประโยชน์ของการประพบัติพรหมจรรย์

[๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกถามข้าพระองค์ทั้งหลายอย่างนี้ว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย พวกท่านอยู่ประพบัติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดมเพื่อประโยชน์อะไร’ ข้าพระองค์ทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว จึงตอบอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย พวกเราอยู่ประพบัติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อกำหนดรู้ทุกข์’ ข้าพระองค์ทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว ตอบอย่างนี้ ชื่อว่า พุดตรงตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ‘ไม่ชื่อว่ากล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จหรือ ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผลหรือ ‘ไม่มีบ้างหรือที่คำเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมาจะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้”

เชิงอรรถ :

^๑ วิเวก ในที่นี้หมายถึงวิเวก ๓ มีกายวิเวกเป็นต้น (ส.ม.อ. ๓/๔/๑๘๕)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๘ }

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑. อวิขวารวรรค ๖. ปฐมอัญญตรภิกขุสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เอาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนั้นแล้ว ตอบอย่างนั้น ชื่อว่าพูดตรงตามคำที่เรากล่าวไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวต่อเราด้วยคำเท็จ ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล ไม่มีคำเช่นนั้นและคำที่กล่าวต่อ ๆ กันมาที่จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้ เพราะเธอทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในเราเพื่อกำหนดรู้ทุกข์ ภิกษุทั้งหลาย ถ้าอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพึงถามเธอทั้งหลายว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้นอยู่หรือ’ เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงตอบอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้นอยู่’

มรรค เป็นอย่างไร ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้น เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ ๗๑ ๘. สัมมาสมาธิ

นี่คือมรรค นี่คือปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงตอบอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้”

กัมตถียสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปฐมอัญญตรภิกขุสูตร

ว่าด้วยภิกษุรูปหนึ่งทูลถามปัญหา สูตรที่ ๑

[๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘พรหมจรรย์ พรหมจรรย์’ พรหมจรรย์เป็นอย่างไร ที่สุดแห่งพรหมจรรย์เป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แลเป็นพรหมจรรย์ ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ ๗๑ ๘. สัมมาสมาธิ

ธรรมเป็นที่สิ้นราคะ โทสะ และโมหะ นี่เป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์”

ปฐมอัญญตรภิกขุสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑. อวิขชาวรรค ๘. วิภังคสูตร

๗. ทุติยอัฏฐยตรภิกขุสูตร

ว่าด้วยภิกขุรูปหนึ่งทูลถามปัญหา สูตรที่ ๒

[๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกขุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว
นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์
ตรัสว่า ‘ธรรมเป็นที่กำจัดราคะ โทสะ และโมหะ’ คำว่า ‘ธรรมเป็นที่กำจัดราคะ
โทสะ และโมหะ’ นี้เป็นชื่อของอะไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ คำว่า ‘ธรรมเป็นที่กำจัดราคะ โทสะ และ
โมหะ’ นี้เป็นชื่อของนิพพานธาตุ^๑ เพราะเหตุนี้จึงเรียกว่า ธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะ”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุนั้นได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคต่อไป
ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘อมตะ อมตะ’ อมตะเป็นอย่างไร
ทางที่ให้ถึงอมตะเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ ธรรมเป็นที่สิ้นราคะ โทสะ และโมหะ
นี้เรียกว่า อมตะ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แลเป็นทางที่ให้ถึงอมตะ ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ๖. สัมมาสมาธิ

ทุติยอัฏฐยตรภิกขุสูตรที่ ๗ จบ

๘. วิภังคสูตร

ว่าด้วยการจำแนกอริยมรรค

[๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดง จักจำแนกอริยมรรคมี
องค์ ๘ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

เชิงอรรถ :

^๑ นิพพานธาตุ หมายถึงภาวะแห่งนิพพาน; นิพพาน หรือนิพพานธาตุมี ๒ คือ สอุปาทิเสสนิพพาน
ดับกิเลสมีเบญจขันธ์เหลือ ๑ อุปาทิเสสนิพพาน ดับกิเลสไม่มีเบญจขันธ์เหลือ ๑ (พระธรรมปิฎก :
พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ ๒๕๓๘, หน้า ๑๒๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑. อวิชชาวรรค ๘. วิกังคสูตร

"ภิกษุทั้งหลาย อริยมรรคมีองค์ ๘ อะไรบ้าง คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ๗๑ ๘. สัมมาสมาธิ

สัมมาทิฏฐิ เป็นอย่างไร

คือ ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย (เหตุเกิดทุกข์) ความรู้ในทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์) ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติที่ให้ถึงความดับทุกข์)

นี้เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ

สัมมาสังกัปปะ เป็นอย่างไร

คือ ความดำริในเนกขัมมะ (การออกจากกาม) ความดำริในอภยาบาท (ความไม่พยาบาท) ความดำริในอวิหิงสา (การไม่เบียดเบียน)

นี้เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ

สัมมาวาจา เป็นอย่างไร

คือ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากมุสาวาท (พูดเท็จ) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากปิสุณาวาจา (พูดส่อเสียด) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากผรุสวาจา (พูดคำหยาบ) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากสัมผัปปลาปะ (พูดเพ้อเจ้อ)

นี้เรียกว่า สัมมาวาจา

สัมมากัมมันตะ เป็นอย่างไร

คือ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากปาณาติบาต (การฆ่าสัตว์) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากอทินนาทาน (การลักทรัพย์) เจตนาเป็นเหตุเว้นจากอพรหมจรรย์ (พฤติกรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์)

นี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ

สัมมาอาชีวะ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ละมิจฉาอาชีวะ สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ

นี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑. อวิชชาวรรค ๘. วิกังคสูตร

สัมมาวายามะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น^๑
เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น
๒. สร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว
๓. สร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น
๔. สร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญ
เต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

นี้เรียกว่า สัมมาวายามะ

สัมมาสติ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

เชิงอรรถ :

^๑ **สร้างฉันทะ** หมายถึงสร้างความพอใจใครจะทำกุศล **พยายาม** หมายถึงทำความเพียรบากบั่น **ปรารภ**
ความเพียร หมายถึงบำเพ็ญเพียรทั้งทางกายและทางใจ **ประคองจิต** หมายถึงยกจิตขึ้นพร้อมกับความ
เพียรทางกายและจิต **มุ่งมั่น** หมายถึงทำความเพียรเป็นหลักใหญ่ (อง.เอกก.อ. ๑/๓๙๔/๔๔๐) ได้แก่
สัมมัปปธาน ๔ ประการ ดู อง.จตุกก. (แปล) ๒๑/๖๙/๑๑๓-๑๑๔

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๑๒ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑. อวิชชาวรรค ๙. สุกสูต

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย^๑อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

นี้เรียกว่า สัมมาสติ

สัมมาสมาธิ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก
วิจารณ์ ปีติ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่

๒. เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน
มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่
ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่

๓. เพราะปีติจางคลายไป ภิกษุมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวย
สุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า
'ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข'

๔. เพราะละสุขและทุกข^๒ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อน บรรลุ
จตุตถฌานที่ไม่มีทุกข^๒ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่

นี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ"

วิภังคสูตที่ ๘ จบ

๙. สุกสูต

ว่าด้วยอุปมาด้วยเดือย

[๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เป็นไปไม่ได้เลยที่เดือยขาวสาสีหรือ
เดือยขาวเหนียวที่บุคคลตั้งไว้ไม่ตรงจักตำมือหรือเท้าที่ไปกระทบเข้าหรือทำให้เลือดออก

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมทั้งหลาย ในที่นี้หมายถึงนิวรรณ์ ๕ อุปาทานชั้น ๕ อายุตนะภายใน ๖ อายุตนะภายนอก ๖
โพฆณงค์ ๗ และอริยสัจ ๔ (อภ.เอกก.อ. ๑/๓๙๐/๔๔๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๑๓ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑. อวิชชาวรรค ๑๐. นันทียสูตร

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะตั้งเดือยข้าวไว้มตรง แม้งั้นใด เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุรูปนั้นมีทิวฐิที่ตั้งไว้ผิด มีมรรคภาวนาที่ตั้งไว้ผิด จักทำลายอวิชา ให้วิชาเกิดขึ้น ทำนิพพานให้แจ้ง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะตั้งทิวฐิไว้ผิด ฉะนั้นเหมือนกัน

ภิกษุทั้งหลาย เป็นไปได้ที่เดือยข้าวสาลีหรือเดือยข้าวเหนียวที่บุคคลตั้งไว้ตรง จักตำมือหรือเท้าที่ไปกระทบเข้าหรือทำให้เสียดออก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะตั้งเดือยข้าวไว้ตรง แม้งั้นใด เป็นไปได้ที่ภิกษุรูปนั้นมีทิวฐิที่ตั้งไว้ถูก มีมรรคภาวนาที่ตั้งไว้ถูก จักทำลายอวิชา ให้วิชาเกิดขึ้น ทำนิพพานให้แจ้ง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะตั้งทิวฐิไว้ถูก ฉะนั้นเหมือนกัน^๑

ภิกษุมิทิวฐิที่ตั้งไว้ถูก มีมรรคภาวนาที่ตั้งไว้ถูก ย่อมทำลายอวิชา ให้วิชาเกิดขึ้น ทำนิพพานให้แจ้ง อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิวฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมิทิวฐิที่ตั้งไว้ถูก มีมรรคภาวนาที่ตั้งไว้ถูก ย่อมทำลายอวิชา ให้วิชาเกิดขึ้น ทำนิพพานให้แจ้ง เป็นอย่างนี้แล”

สุกสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. นันทียสูตร

ว่าด้วยนันทียปริพาชก

[๑๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้นแล นันทียปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมให้ถึงนิพพาน มีนิพพานเป็นเบื้องหน้า มีนิพพานเป็นที่สุด”

เชิงอรรถ :

^๑ ดู อจ.จตุกก. (แปล) ๒๐/๔๑-๔๒/๗-๘

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑. อวิชชาวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “นันทิยะ ธรรม ๘ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมให้ถึงนิพพาน มีนิพพานเป็นเบื้องหน้า มีนิพพานเป็นที่สุด

ธรรม ๘ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ๖๗ ๘. สัมมาสมาธิ

นันทิยะ ธรรม ๘ ประการนี้แลที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมให้ถึงนิพพาน มีนิพพานเป็นเบื้องหน้า มีนิพพานเป็นที่สุด”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว นันทิยปริพาชกได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม พระภาสิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม พระภาสิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด^๑ ด้วยตั้งใจว่า ‘คนมีตาดีจักเห็นรูปได้’ ข้าพระองค์นี่ขอถึงท่านพระโคตมพร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

นันทิยสูตรที่ ๑๐ จบ

อวิชชาวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อวิชาสูตร	๒. อุบัติตมสูตร
๓. สาริปุตตสูตร	๔. ชาณสโสนิพราหมณสูตร
๕. กิมัดถิยสูตร	๖. ปฐมอัญญตรภิกขุสูตร
๗. ทุติยอัญญตรภิกขุสูตร	๘. วิภังคสูตร
๙. สุกสูตร	๑๐. นันทิยสูตร

เชิงอรรถ :

- ^๑ ในที่มืด ในที่นี้หมายถึงความมืดมัวองศ์ ๔ คือ (๑) ความมืดในวันแรม ๑๕ ค่ำ (๒) ความมืดในเวลาเที่ยงคืน (๓) ความมืดในป่าทึบ (๔) ความมืดในเวลาเมฆปกคลุม (อง.ทุก.อ. ๒/๑๖/๑๗)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]
๒. วิหารวรรค ๑. ปฐมวิหารสูตร

๒. วิหารวรรค

หมวดว่าด้วยวิหารธรรม

๑. ปฐมวิหารสูตร

ว่าด้วยวิหารธรรม สูตรที่ ๑

[๑๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นสักครึ่งเดือนใคร ๆ อย่าเข้าไปหาเรา ยกเว้นภิกษุผู้นำอาหารบิณฑบาตเข้าไปให้รูปเดียว" ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว ในครึ่งเดือนนี้จึงไม่มีใครเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเลย ยกเว้นภิกษุผู้นำอาหารบิณฑบาตไปทูลถวายรูปเดียว

ครั้นครึ่งเดือนนั้นผ่านไป พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้นแล้ว รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นแรกตรัสรู้ ได้อยู่ด้วยส่วนแห่งวิหารธรรม (ธรรมเป็นเครื่องอยู่) รู้ชัดอย่างนี้ว่า

'เพราะมิจฉาทิฏฐิเป็นปัจจัย ความเสวยอารมณ์จึงมี
เพราะสัมมาทิฏฐิเป็นปัจจัย ความเสวยอารมณ์จึงมี
ฯลฯ

เพราะมิจฉาสมาธิเป็นปัจจัย ความเสวยอารมณ์จึงมี
เพราะสัมมาสมาธิเป็นปัจจัย ความเสวยอารมณ์จึงมี
เพราะฉันทะเป็นปัจจัย ความเสวยอารมณ์จึงมี
เพราะวิตกเป็นปัจจัย ความเสวยอารมณ์จึงมี
เพราะสัญญาเป็นปัจจัย ความเสวยอารมณ์จึงมี
เพราะฉันทะ วิตก และสัญญาเป็นธรรมไม่สงบเป็นปัจจัย ความเสวยอารมณ์จึงมี
เพราะฉันทะ วิตก และสัญญาเป็นธรรมสงบเป็นปัจจัย ความเสวยอารมณ์จึงมี
ความพยายามเพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ^๑มีอยู่ แต่เพราะเมื่อยังไม่ได้บรรลุฐานะ^๒นั้นเป็นปัจจัย ความเสวยอารมณ์จึงมี"

ปฐมวิหารสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมที่ยังไม่บรรลุ ในที่นี้หมายถึงอรรถตัดผล (ส.ม.อ. ๓/๑๑/๑๙๔)

^๒ ฐานะ ในที่นี้หมายถึงเหตุ (ส.ม.อ. ๓/๑๑/๑๙๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๑๖ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๒. วิหารวรรค ๒. ทุติยวิหารสูตร

๒. ทุติยวิหารสูตร

ว่าด้วยวิหารธรรม สูตรที่ ๒

[๑๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นตลอด ๓ เดือน ใคร ๆ อย่าเข้าไปหาเรา ยกเว้นภิกษุผู้นำอาหารบิณฑบาตเข้าไปให้รูปเดียว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว ใน ๓ เดือนนี้จึงไม่มีใครเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเลย ยกเว้นภิกษุผู้นำอาหารบิณฑบาตเข้าไปทูลถวายรูปเดียว

ครั้น ๓ เดือนนั้นผ่านไป พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้นแล้ว รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นแรกตรัสรู้ ได้อยู่ด้วยส่วนแห่งวิหารธรรม รู้ชัดอย่างนี้ว่า

‘เพราะมีจฉาทิฏฐิเป็นปัจฉัย ความเสวยอารมณ์จึงมี

เพราะมีจฉาทิฏฐิเป็นธรรมสงบเป็นปัจฉัย ความเสวยอารมณ์จึงมี

เพราะสัมมาทิฏฐิเป็นปัจฉัย ความเสวยอารมณ์จึงมี

เพราะสัมมาทิฏฐิเป็นธรรมสงบเป็นปัจฉัย ความเสวยอารมณ์จึงมี

ฯลฯ

เพราะมีจฉาสมาธิเป็นปัจฉัย ความเสวยอารมณ์จึงมี

เพราะมีจฉาสมาธิเป็นธรรมสงบเป็นปัจฉัย ความเสวยอารมณ์จึงมี

เพราะสัมมาสมาธิเป็นปัจฉัย ความเสวยอารมณ์จึงมี

เพราะสัมมาสมาธิเป็นธรรมสงบเป็นปัจฉัย ความเสวยอารมณ์จึงมี

เพราะฉันทะเป็นปัจฉัย ความเสวยอารมณ์จึงมี

เพราะฉันทะเป็นธรรมสงบเป็นปัจฉัย ความเสวยอารมณ์จึงมี

เพราะวิตกเป็นปัจฉัย ความเสวยอารมณ์จึงมี

เพราะวิตกเป็นธรรมสงบเป็นปัจฉัย ความเสวยอารมณ์จึงมี

เพราะสัญญาเป็นปัจฉัย ความเสวยอารมณ์จึงมี

เพราะสัญญาเป็นธรรมสงบเป็นปัจฉัย ความเสวยอารมณ์จึงมี

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๒. วิหารวรรค ๔. ปฐมอุปาทสูตร

เพราะฉันทะ วิตก และสัญญาเป็นธรรมไม่สงบเป็นปัจฉัย ความเสวยอารมณ์จึงมี
 เพราะฉันทะ วิตก และสัญญาเป็นธรรมสงบเป็นปัจฉัย ความเสวยอารมณ์จึงมี
 ความพยายามเพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ มีอยู่ แต่เพราะเมื่อยังไม่ไต่บรรลุ
 ฐานะนั้นเป็นปัจฉัย ความเสวยอารมณ์จึงมี”

หุติยวิหารสูตรที่ ๒ จบ

๓. เสกขสูตร

ว่าด้วยองค์คุณของพระเสขะ

[๑๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ
 ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า
 ‘พระเสขะ พระเสขะ’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงชื่อว่าเป็นพระเสขะ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ประกอบด้วยสัมมาทิฏฐิอัน
 เป็นของพระเสขะ^๑ ฯลฯ ประกอบด้วยสัมมาสมาธิอันเป็นของพระเสขะ ด้วยเหตุ
 เพียงเท่านั้นแล ภิกษุจึงชื่อว่าเป็นพระเสขะ”

เสกขสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปฐมอุปาทสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นแห่งธรรม สูตรที่ ๑

[๑๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่
 เกิดย่อมเกิดขึ้น เว้นความอุบัติขึ้นของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมไม่
 เกิดขึ้น

เชิงอรรถ :

^๑ สัมมาทิฏฐิอันเป็นของพระเสขะ ในที่นี้หมายถึงสัมมาทิฏฐิที่เกิดพร้อมกับผล ๓ และมรรค ๔ (ส.ม.อ.
 ๓/๑๓-๑๗/๑๙๕)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๒. วิหารวรรค ๕. ทุติยอุปปาตสูตร

ธรรม ๘ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ๖๗ ๘. สัมมาสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น เว้นความอุปบัติขึ้นของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมไม่เกิดขึ้น”

ปฐมอุปปาตสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุติยอุปปาตสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นแห่งธรรม สูตรที่ ๒

[๑๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น เว้นวินัยของพระสุคต^๑ ย่อมไม่เกิดขึ้น

ธรรม ๘ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ๖๗ ๘. สัมมาสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ ที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น เว้นวินัยของพระสุคต ย่อมไม่เกิดขึ้น”

ทุติยอุปปาตสูตรที่ ๕ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ วินัยของพระสุคต หมายถึงธรรมที่พระสุคตทรงแสดง ซึ่งมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน และคำว่า **สุคต** เป็นพระนามของพระพุทธเจ้า มีความหมายหลายนัย ดังนี้ คือ (๑) เสด็จไปงามคือบริสุทธิ์ ได้แก่ ดำเนินไปด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ (๒) เสด็จไปยังสถานที่ดี คือ อมตนิพพาน (๓) เสด็จไปชอบ คือ ไม่กลับมาหากิเลสที่ทรงละได้แล้ว (๔) ตรัสไว้โดยชอบ คือ ตรัสพระวาจาที่ควร ในฐานะที่ควรเท่านั้น (วิ.อ. ๑/๑/๑๐๘ และดู อัง.จตุกก (แปล) ๒๑/๑๖๐/๒๒๒-๒๒๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๒. วิหารวรรค ๗. ทุติยปริสฺทสุต

๖. ปฐมปริสฺทสุต

ว่าด้วยธรรมอันบริสุทธิ สุตที่ ๑

[๑๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้บริสุทธิ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสเพียงดังเนิน^๑
ปราศจากความเศร้าหมอง ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น เว้นความอุบัติขึ้นของพระ
ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมไม่เกิดขึ้น

ธรรม ๘ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ๗๑ ๘. สัมมาสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แลบริสุทธิ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสเพียงดังเนิน
ปราศจากความเศร้าหมอง ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น เว้นความอุบัติขึ้นของพระ
ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมไม่เกิดขึ้น”

ปฐมปริสฺทสุตที่ ๖ จบ

๗. ทุติยปริสฺทสุต

ว่าด้วยธรรมอันบริสุทธิ สุตที่ ๒

[๑๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้บริสุทธิ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสเพียงดังเนิน
ปราศจากความเศร้าหมอง ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น เว้นวินัยของพระสุต ย่อมไม่
เกิดขึ้น

ธรรม ๘ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ๗๑ ๘. สัมมาสมาธิ

เชิงอรรถ :

^๑ กิเลสเพียงดังเนิน หมายถึงกิเลส คือ ราคะ โทสะ และโมหะ (ม.ม.อ. ๑/๕๗/๑๕๑) ท่านเรียกว่า
กิเลสเพียงดังเนิน (อังคณะ) เพราะยังจิตให้ลาดต่ำ โนมเอียงไปสู่ที่ต่ำ เช่น ต้องย้อนกลับไปสู่จุดตกถยานอีก
เป็นต้น (วิ.อ. ๑/๑๒/๑๕๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๒. วิหารวรรค ๘. ปฐมกุกกุฏารามสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แลบริสุทธิ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนินปราศจากความเศร้าหมอง ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น เว้นวินัยของพระสุต ย่อมไม่เกิดขึ้น”

หุติยปริสฺสทฺธสูตรที่ ๗ จบ

๘. ปฐมกุกกุฏารามสูตร

ว่าด้วยการสนทนาธรรมในกุกกุฏาราม สูตรที่ ๑

[๑๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์กับท่านพระภัททะอยู่ที่กุกกุฏาราม เขตเมืองปาฏลีบุตร ครั้นในเวลาเย็น ท่านพระภัททะออกจากที่หลีกเร้น เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นิ่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนถามท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า

“ท่านอานนท์ ที่เรียกกันว่า ‘อพรหมจรรย์ อพรหมจรรย์’ อพรหมจรรย์เป็นอย่างไร”

ท่านพระอานนท์ตอบว่า “ดีละ ดีละ ท่านภัททะ ปัญญาใฝ่รู้^๑ของท่าน ดีนัก ปฏิภาณดีนัก สอบถามเข้าที ก็ท่านถามว่า ‘ที่เรียกกันว่า ‘อพรหมจรรย์ อพรหมจรรย์’ อพรหมจรรย์เป็นอย่างไร’ อย่างนั้นหรือ”

“อย่างนั้น ผู้มีอายุ”

“ผู้มีอายุ มีจามรรค (ทางผิด) มีองค์ ๘ นี้แลเป็นอพรหมจรรย์ ได้แก่

๑. มิจฉาทิฏฐิ ๒. มิจฉาสมมติ

ปฐมกุกกุฏารามสูตรที่ ๘ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ปัญญาใฝ่รู้ แปลมาจากคำว่า อุมมังคะ มีความหมายว่า ความใฝ่รู้ที่โผล่ขึ้น (หาคำตอบปัญหา) (ส.ม.อ. ๓/๑๘๘-๒๐/๑๙๕, อภ.จตุกก.อ. ๒/๑๘๘/๔๐๖)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๒. วิหารวรรค ๑๐. ตติยกุกกุฏารามสูตร

๙. ทุตติยกุกกุฏารามสูตร

ว่าด้วยการสนทนาธรรมในกุกกุฏาราม สูตรที่ ๒

[๑๙] เรื่องเกิดขึ้นที่เมืองปาฐลิบุตร

ท่านพระภัททะได้เรียนถามท่านพระอานนท์ว่า “ท่านอานนท์ ที่เรียกกันว่า ‘พรหมจรรย์ พรหมจรรย์’ พรหมจรรย์เป็นอย่างไร ที่สุดแห่งพรหมจรรย์เป็นอย่างไร”

ท่านพระอานนท์ตอบว่า “ดีละ ดีละ ท่านภัททะ ปัญญาใฝ่รู้ของท่านดีนัก ปฏิภาณดีนัก สอบถามเข้าที ก็ท่านถามว่า ‘ที่เรียกกันว่า ‘พรหมจรรย์ พรหมจรรย์’ พรหมจรรย์เป็นอย่างไร ที่สุดแห่งพรหมจรรย์เป็นอย่างไร’ อย่างนั้นหรือ”

“อย่างนั้น ผู้มีอายุ”

“ผู้มีอายุ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แลเป็นพรหมจรรย์ ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ ๖๗ ๘. สัมมาสมาธิ

ธรรมเป็นที่สิ้นราคะ โทสะ และโมหะ นี้เป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์”

ทุตติยกุกกุฏารามสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ตติยกุกกุฏารามสูตร

ว่าด้วยการสนทนาธรรมในกุกกุฏาราม สูตรที่ ๓

[๒๐] เรื่องเกิดขึ้นที่เมืองปาฐลิบุตร

ท่านพระภัททะได้เรียนถามท่านพระอานนท์ว่า “ท่านอานนท์ ที่เรียกกันว่า ‘พรหมจรรย์ พรหมจรรย์’ พรหมจรรย์เป็นอย่างไร พรหมจรรย์เป็นอย่างไร ที่สุดแห่งพรหมจรรย์เป็นอย่างไร”

ท่านพระอานนท์ตอบว่า “ดีละ ดีละ ท่านภัททะ ปัญญาใฝ่รู้ของท่านดีนัก ปฏิภาณดีนัก สอบถามเข้าที ก็ท่านถามว่า ‘ที่เรียกกันว่า ‘พรหมจรรย์ พรหมจรรย์’ พรหมจรรย์เป็นอย่างไร พรหมจรรย์เป็นอย่างไร’ ที่สุดแห่งพรหมจรรย์เป็นอย่างไร’ อย่างนั้นหรือ”

“อย่างนั้น ผู้มีอายุ”

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๒. วิหารวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

“ผู้มีอายุ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แลเป็นพรหมจรรย์ ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ๗๑ ๘. สัมมาสมาธิ

บุคคลผู้ประกอบด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เรียกว่า พรหมจารี

ธรรมเป็นที่สิ้นราคะ โทสะ และโมหะ นี้เป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์”

พระสูตร ๓ สูตร มีเหตุเกิดอย่างเดียวกัน

ตติยกุกกุฏารามสูตรที่ ๑๐ จบ

วิหารวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมวิหารสูตร

๒. ทุตติยวิหารสูตร

๓. เสกขสูตร

๔. ปฐมอุปปาทสูตร

๕. ทุตติยอุปปาทสูตร

๖. ปฐมปริสัทธสูตร

๗. ทุตติยปริสัทธสูตร

๘. ปฐมกุกกุฏารามสูตร

๙. ทุตติยกุกกุฏารามสูตร

๑๐. ตติยกุกกุฏารามสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๓. มิจฉัตตวรรค ๒. อกุสลธัมมสูตร

๓. มิจฉัตตวรรค

หมวดว่าด้วยมิจฉัตตธรรม

๑. มิจฉัตตสูตร

ว่าด้วยมิจฉัตตธรรม

[๒๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมิจฉัตตธรรม (ธรรมที่ผิด) และสัมมัตตธรรม (ธรรมที่ชอบ) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

มิจฉัตตธรรม อะไรบ้าง คือ

๑. มิจฉาทิฏฐิ ๖๗ ๘. มิจฉาสมาทิ

นี้เรียกว่า มิจฉัตตธรรม

สัมมัตตธรรม อะไรบ้าง คือ

๑. มิจฉาทิฏฐิ ๖๗ ๘. มิจฉาสมาทิ

นี้เรียกว่า สัมมัตตธรรม”

มิจฉัตตสูตรที่ ๑ จบ

๒. อกุสลธัมมสูตร

ว่าด้วยอกุศลธรรม

[๒๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอกุศลธรรมและกุศลธรรมแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

อกุศลธรรม อะไรบ้าง คือ

๑. มิจฉาทิฏฐิ ๖๗ ๘. มิจฉาสมาทิ

นี้เรียกว่า อกุศลธรรม

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๓. มิจฉัตตวรรค ๔. ทุตติยปฏิบัติปทาสูตร

กุศลธรรม อะไรบ้าง คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ๖๗ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า กุศลธรรม”

อกุศลธัมมสูตรที่ ๒ จบ

๓. ปฐมปฏิบัติปทาสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติปทา สูตรที่ ๑

[๒๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมิจฉาปฏิบัติปทา (ข้อปฏิบัติผิด) และสัมมาปฏิบัติปทา (ข้อปฏิบัติชอบ) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

มิจฉาปฏิบัติปทา อะไรบ้าง คือ

๑. มิจฉาทิฏฐิ ๖๗ ๘. มิจฉาสมาธิ

นี้เรียกว่า มิจฉาปฏิบัติปทา

สัมมาปฏิบัติปทา อะไรบ้าง คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ๖๗ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า สัมมาปฏิบัติปทา”

ปฐมปฏิบัติปทาสูตรที่ ๓ จบ

๔. ทุตติยปฏิบัติปทาสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติปทา สูตรที่ ๒

[๒๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราไม่สรรเสริญมิจฉาปฏิบัติปทาของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตผู้ปฏิบัติผิดยอมทำนุยาชธรรม^๑ที่เป็นกุศลให้สำเร็จไม่ได้ เพราะเหตุแห่งการปฏิบัติผิด

เชิงอรรถ :

^๑ ญาชธรรม ในที่นี้หมายถึงธรรมคืออริยมรรค (ส.ม.อ. ๓/๒๑-๓๐/๑๙๕)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๕ }

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๓. มัจฉัตตวรรค ๕. ปฐมอสังกัปปริสสูตร

มัจฉาปฏิบัติภา อะไรว่าง คือ

๑. มัจฉาทิฏฐิ ๑๗๑ ๘. มัจฉาสมาธิ

นี้เรียกว่า มัจฉาปฏิบัติภา

เราไม่สรรเสริญมัจฉาปฏิบัติภาของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิต ผู้ปฏิบัติฝืดยอมทำอุบายธรรมที่เป็นกุศลให้สำเร็จไม่ได้ เพราะเหตุแห่งการปฏิบัติฝืด ภิภษทั้งหลาย แต่เราสรรเสริญสัมมาปฏิบัติภาของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์ หรือบรรพชิตผู้ปฏิบัติชอบยอมทำอุบายธรรมที่เป็นกุศลให้สำเร็จได้ เพราะเหตุแห่ง การปฏิบัติชอบ

สัมมาปฏิบัติภา อะไรว่าง คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ๑๗๑ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า สัมมาปฏิบัติภา

เราสรรเสริญสัมมาปฏิบัติภาของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตผู้ ปฏิบัติชอบยอมทำอุบายธรรมที่เป็นกุศลให้สำเร็จได้ เพราะเหตุแห่งการปฏิบัติชอบ”

หุตติยปฏิบัติภาสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐมอสังกัปปริสสูตร

ว่าด้วยอสังกัปปริส สุตที่ ๑

[๒๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิภษทั้งหลาย เราจักแสดงอสังกัปปริสและสังกัปปริสแก่เธอทั้งหลาย เธอ ทั้งหลายจงฟัง

อสังกัปปริส เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีมัจฉาทิฏฐิ มีมัจฉาสังกัปปะ มีมัจฉาวาจา มีมัจฉากัมมันตะ มีมัจฉาอาชีวะ มีมัจฉาวายามะ มีมัจฉาสติ มีมัจฉาสมาธิ

บุคคลนี้เรียกว่า อสังกัปปริส

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๓. มัจฉัตตวรรค ๖. ทุติยอสังปปริสสูตร

สัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีสัมมาทิฐิ มีสัมมาสังกัปปะ มีสัมมาวาจา มีสัมมากัมมันตะ มีสัมมาอาชีวะ มีสัมมาวายามะ มีสัมมาสติ มีสัมมาสมาธิ
บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษ”

ปฐมอสังปปริสสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุติยอสังปปริสสูตร

ว่าด้วยอสังปบุรุษ สูตรที่ ๒

[๒๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสังปบุรุษและอสังปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสังปบุรุษ และ
จักแสดงสัตบุรุษและสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง
อสังปบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีมิจฉาทิฐิ ฯลฯ มีมิจฉาสมาธิ

บุคคลนี้เรียกว่า อสังปบุรุษ

อสังปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสังปบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีมิจฉาทิฐิ ฯลฯ มีมิจฉาสมาธิ มีมิจฉา-
ญาณะ (รู้ผิด) มีมิจฉาวิมุตติ (หลุดพ้นผิด)

บุคคลนี้เรียกว่า อสังปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสังปบุรุษ

สัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีสัมมาทิฐิ ฯลฯ มีสัมมาสมาธิ

บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษ

สัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีสัมมาทิฐิ ฯลฯ มีสัมมาสมาธิ มีสัมมา-
ญาณะ (รู้ชอบ) มีสัมมาวิมุตติ (หลุดพ้นชอบ)

บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษ”

ทุติยอสังปปริสสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๓. มัจฉัตตวรรค ๘. สมาธิสูตร

๗. กุมภสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยหม้อ

[๒๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย หม้อที่ไม่มีเครื่องรองรับ กลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ กลิ้งไปได้ยาก แม้ฉันใด จิตก็ฉันนั้นเหมือนกัน ที่ไม่มีธรรมเครื่องรองรับ กลับกลอกได้ง่าย ที่มีธรรมเครื่องรองรับ กลับกลอกได้ยาก

อะไรเล่าเป็นธรรมเครื่องรองรับจิต

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ๑๗ ๘. สัมมาสมาธิ

นี่เป็นธรรมเครื่องรองรับจิต

หม้อที่ไม่มีเครื่องรองรับ กลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ กลิ้งไปได้ยาก แม้ฉันใด จิตก็ฉันนั้นเหมือนกัน ที่ไม่มีธรรมเครื่องรองรับ กลับกลอกได้ง่าย ที่มีธรรมเครื่องรองรับ กลับกลอกได้ยาก”

กุมภสูตรที่ ๗ จบ

๘. สมาธิสูตร

ว่าด้วยสมาธิ

[๒๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอริยสัมมาสมาธิที่มีอุปนิสะ^๑บ้าง ที่มีบริวาร^๒บ้าง แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

อริยสัมมาสมาธิที่มีอุปนิสะ ที่มีบริวาร อะไรบ้าง คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ๑๗ ๘. สัมมาสมาธิ

เชิงอรรถ :

^๑ **อุปนิสะ** หมายถึงอุปนิสัย หมวดธรรมที่เป็นเหตุทำหน้าที่ร่วมกัน (ที.ม.อ. ๒๙๐/๒๕๗) ในที่นี้หมายถึง บัณฑิต (ส.ม.อ. ๓/๒๑-๓๐/๑๙๖)

^๒ **บริวาร** ในที่นี้หมายถึงบริวาร (ส.ม.อ. ๓/๒๑-๓๐/๑๙๖)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๓. มิจจิตตวรรค ๑๐. ฤตติยสูตร

สภาวะที่จิตมีอารมณ์เดียว ซึ่งมีองค์ ๗ ประการนี้แวดล้อม เรียกว่า 'อริย-
สัมมาสมาธิที่มีอุปนิสะ' บ้าง ว่า 'อริยสัมมาสมาธิที่มีบริวาร' บ้าง"

สมาธิสูตรที่ ๘ จบ

๙. เวทนาสูตร

ว่าด้วยเวทนา

[๒๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

"ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้

เวทนา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สุขเวทนา (ความรู้สึกสุข)
๒. ทุกขเวทนา (ความรู้สึกทุกข์)
๓. อทุกขมสุขเวทนา (ความรู้สึกที่มีไข่มขมิไข่มข)

เวทนา ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนี้

อริยมรรคมีองค์ ๘ อะไรบ้าง คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ
๒. สัมมาสังกัปปะ
๓. สัมมาวาจา
๔. สัมมาครุ
๕. สัมมาอาชีวะ
๖. สัมมาสมาธิ
๗. สัมมาวิมุตติ
๘. สัมมาสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓

ประการนี้แล"

เวทนาสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ฤตติยสูตร

ว่าด้วยพระฤตติยะ

[๓๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้นแล ท่านพระฤตติยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ
ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทาน

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๓. มิจฉัตตวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

วโรกาส ข้าพระองค์หลักเร้นอยู่ในที่สงัด ได้เกิดความคิดคำนึงขึ้นมาว่า 'กามคุณ ๕ ประการ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้แล้ว' กามคุณ ๕ ประการ อะไรบ้าง ที่พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้แล้ว"

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า "ดีละ ดีละ อุตติยะ กามคุณ ๕ ประการนี้ เราได้กล่าวไว้แล้ว

กามคุณ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปที่พึงรู้แจ้งทางตา ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด
๒. เสียงที่พึงรู้แจ้งทางหู ...
๓. กลิ่นที่พึงรู้แจ้งทางจมูก ...
๔. รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ...
๕. โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งทางกาย ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด

กามคุณ ๕ ประการนี้ เราได้กล่าวไว้แล้ว

อุตติยะ บุคคลพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อละกามคุณ ๕ ประการนี้

อริยมรรคมีองค์ ๘ อะไรบ้าง คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ๑๗๑ ๘. สัมมาสมาธิ

อุตติยะ บุคคลพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อละกามคุณ ๕ ประการนี้"

อุตติยสูตรที่ ๑๐ จบ

มิจฉัตตวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มิจฉัตตสูตร	๒. อกุลลธัมมสูตร
๓. ปฐมปฏิบัติทาสสูตร	๔. ทุตติยปฏิบัติทาสสูตร
๕. ปฐมอัสสปริสสูตร	๖. ทุตติยอัสสปริสสูตร
๗. กุมภสูตร	๘. สมาธิสูตร
๙. เวทนาสูตร	๑๐. อุตติยสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๔. ปฏิบัติวารวรรค ๒. ทุติยปฏิบัติสูตร

๔. ปฏิบัติวารวรรค

หมวดว่าด้วยการปฏิบัติ

๑. ปฐมปฏิบัติสูตร

ว่าด้วยการปฏิบัติ สูตรที่ ๑

[๓๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมิจฉาปฏิบัติ (การปฏิบัติผิด) และสัมมาปฏิบัติ (การปฏิบัติชอบ) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

มิจฉาปฏิบัติ ๖ ประการ คือ

๑. มิจฉาทิฏฐิ ๖๗ ๘. มิจฉาสมามิ

นี้เรียกว่า มิจฉาปฏิบัติ

สัมมาปฏิบัติ ๖ ประการ คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ๖๗ ๘. สัมมาสมามิ

นี้เรียกว่า สัมมาปฏิบัติ”

ปฐมปฏิบัติสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุติยปฏิบัติสูตร

ว่าด้วยการปฏิบัติ สูตรที่ ๒

[๓๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงบุคคลผู้ปฏิบัติผิดและบุคคลผู้ปฏิบัติชอบแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

บุคคลผู้ปฏิบัติผิด เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีมิจฉาทิฏฐิ ๖๗ มิจฉาสมามิ

บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ปฏิบัติผิด

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๔. ปฏิบัติตวัรรค ๓. วิริทสูต

บุคคลผู้ปฏิบัติชอบ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีสัมมาทิฐิ ฯลฯ มีสัมมาสมาธิ
บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ปฏิบัติชอบ”

หุติยปฏิบัติสูตที่ ๒ จบ

๓. วิริทสูต

ว่าด้วยธรรมที่บุคคลพลาด

[๓๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย อริยมรรคมีองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งพลาด^๑แล้ว
อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ก็ชื่อว่าเป็นอันบุคคลเหล่านั้น
พลาดแล้ว

อริยมรรคมีองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภ^๒แล้ว อริยมรรคมี
องค์ ๘ ที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ก็ชื่อว่าเป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภแล้ว

อริยมรรคมีองค์ ๘ อะไรบ้าง คือ

๑. สัมมาทิฐิ   ฯลฯ   ๘. สัมมาสมาธิ

อริยมรรคมีองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งพลาดแล้ว อริยมรรคมีองค์ ๘
ที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ก็ชื่อว่าเป็นอันบุคคลเหล่านั้นพลาดแล้ว

อริยมรรคมีองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว อริยมรรคมีองค์ ๘
ที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ก็ชื่อว่าเป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภแล้ว”

วิริทสูตที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ พลาด หมายถึงทำพลาดไปเพราะไม่ได้บรรลุ (วิสุทธิ.มหาฎีกา ๑/๑๗๘/๓๕๕)

^๒ ปรารภ หมายถึงทำจนให้สำเร็จได้ (วิสุทธิ.มหาฎีกา ๑/๑๗๘/๓๕๕)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๓๒ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๔. ปฏิบัติวรรค ๔. ปารังคมสูตร

๔. ปารังคมสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ให้ถึงฝั่ง

[๓๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้วยอมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งโน้น^๑ จากฝั่งนี้^๒

ธรรม ๘ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัมมาทิฐิ ๖๗ ๘. สัมมาสมาธิ

ธรรม ๘ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้วยอมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งโน้น จากฝั่งนี้”

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดาได้ตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“ในหมู่มนุษย์ เหล่าชนผู้ไปถึงฝั่งโน้นมีจำนวนน้อย
ส่วนหมู่อื่นนอกนี้เลาะไปตามฝั่งนี้ทั้งนั้น
ส่วนชนเหล่าใดประพฤติตามธรรม
ในธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้โดยชอบ^๓
ชนเหล่านั้นจักข้ามพ้นวัฏฏะ^๔
อันเป็นบ่วงมารที่ข้ามได้แสนยาก จักถึงฝั่งโน้น

เชิงอรรถ :

^๑ ฝั่งโน้น ในที่นี้หมายถึงพระนิพพาน (ส.ม.อ. ๓/๓๑-๔๐/๑๙๖, อภ.ทสก.อ. ๓/๑๑๗-๑๑๘/๓๗๕)

^๒ ฝั่งนี้ ในที่นี้หมายถึงวัฏฏะ (ส.ม.อ. ๓/๓๑-๔๐/๑๙๖)

^๓ ธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้โดยชอบ หมายถึงโลกุตตรธรรม ๘ ประการ คือ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ (อภ.ทสก.อ. ๓/๑๑๗-๑๑๘/๓๗๕)

^๔ วัฏฏะ ในที่นี้หมายถึงวัฏฏะ ๓ คือ (๑) กิเลสวัฏฏะ วงจรกิเลส ประกอบด้วยอวิชชา ตัณหา อุปาทาน (๒) กัมมวัฏฏะ วงจรกรรม ประกอบด้วยสังขารและกรรมภพ (๓) วิปากวัฏฏะ วงจรวิปาก ประกอบด้วยวิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ซึ่งแสดงออกในรูปอุปบัติดิภพชาติ ชรา มรณะ เป็นต้น (อภ.ทสก.อ. ๓/๑๑๗-๑๑๘/๓๗๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๔. ปฏิบัติตวัรรค ๕. ปฐมสามัญญสูตร

บัณฑิตละธรรมดำ^๑แล้วพึงเจริญธรรมขาว^๒
 ออกจากที่มีน้ำ มาสู่ที่ไม่มีน้ำ^๓
 ละกามทั้งหลายแล้วเป็นผู้หมดความกังวล
 พึงปรารถนาความยินดียิ่งในวิเวก^๔ที่ยินดีได้ยากยิ่ง
 บัณฑิตพึงชำระตนให้ผ่องแผ้ว
 จากเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตทั้งหลาย
 บัณฑิตเหล่าใดอบรมจิตโดยชอบ
 ในองค์ธรรมเป็นเครื่องตรัสรู้ทั้งหลาย
 ไม่ถือมั่น ยินดีในนิพพานเป็นที่สละความถือมั่น
 บัณฑิตเหล่านั้นสิ้นอาสวะแล้ว
 มีความรุ่งเรือง ดับสนิทแล้วในโลก”^๕

ปารังคมสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐมสามัญญสูตร

ว่าด้วยความเป็นสมณะ สูตรที่ ๑

[๓๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสามัญญะ (ความเป็นสมณะ) และสามัญญผล (ผลแห่งความเป็นสมณะ) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมดำ หมายถึงอกุศลธรรม ได้แก่ กายทุจริตเป็นต้น (ส.ม.อ. ๓/๓๑-๔๐/๑๙๖, ข.ธ.อ. ๔/๔๕-๔๗)

^๒ ธรรมขาว หมายถึงกุศลธรรม ได้แก่ กายสุจริตเป็นต้น (ส.ม.อ. ๓/๓๑-๔๐/๑๙๖, ข.ธ.อ. ๔/๔๕-๔๗)

^๓ ที่มีน้ำ ในที่นี้หมายถึงวิภวภูมิจึง วิไม่มีน้ำ ในที่นี้หมายถึงวิวิภวภูมิจึง คือนิพพาน (ส.ม.อ. ๓/๓๑-๔๐/๑๙๖, อจ. ทสก.อ. ๓/๑๑๗-๑๑๘/๓๗๕)

^๔ วิเวก หมายถึงวิเวก ๓ มีกายวิเวกเป็นต้น (ส.ม.อ. ๓/๔/๑๘๕, อจ.ทสก.อ. ๓/๑๑๗-๑๑๘/๓๗๕)

^๕ ดู อจ. ทสก. (แปล) ๒๔/๑๑๗/๒๖๙-๒๗๐

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๔. ปฏิบัติตวัรรค ๖. ทุตติยสามัญญสูตร

สามัญญะ เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ๗๑ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า สามัญญะ

สามัญญผล เป็นอย่างไร

คือ โสตาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล อรหัตตผล

เหล่านี้เรียกว่า สามัญญผล”

ปฐมสามัญญสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุตติยสามัญญสูตร

ว่าด้วยความเป็นสมณะ สูตรที่ ๒

[๓๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสามัญญะและประโยชน์แห่งสามัญญะ^๑แก่เธอ

ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

สามัญญะ เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ๗๑ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า สามัญญะ

ประโยชน์แห่งสามัญญะ เป็นอย่างไร

คือ ธรรมเป็นที่สิ้นราคะ โทสะ และโมหะ

นี้เรียกว่า ประโยชน์แห่งสามัญญะ”

ทุตติยสามัญญสูตรที่ ๖ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ประโยชน์แห่งสามัญญะ หมายถึงนิพพาน (ส.ม.อ. ๓/๓๑-๔๐/๑๗๖)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า :๓๕ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๔. ปฏิบัติตวัรรค ๘. ทุติยพรหมัญญสูตร

๗. ปฐมพรหมัญญสูตร

ว่าด้วยความเป็นพรหม สูตรที่ ๑

[๓๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมัญญะ (ความเป็นพรหม) และพรหมัญญ-
ผล^๑ (ผลแห่งความเป็นพรหม) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

พรหมัญญะ เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ๖. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า พรหมัญญะ

พรหมัญญผล เป็นอย่างไร

คือ โสตาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล อรหัตตผล

เหล่านี้เรียกว่า พรหมัญญผล”

ปฐมพรหมัญญสูตรที่ ๗ จบ

๘. ทุติยพรหมัญญสูตร

ว่าด้วยความเป็นพรหม สูตรที่ ๒

[๓๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมัญญะและประโยชน์แห่งพรหมัญญะแก่เธอ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

พรหมัญญะ เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ๖. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า พรหมัญญะ

เชิงอรรถ :

^๑ พรหมัญญผล หมายถึงนิพพาน (ส.ม.อ. ๓/๓๑-๔๐/๑๙๖)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า :๓๖ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๔. ปฏิบัติตวรรค ๑๐. ทุติยพรหมจรรย์สูตร

ประโยชน์แห่งพรหมัญญะ เป็นอย่างไร

คือ ธรรมเป็นที่สิ้นราคะ โทสะ และโมหะ

นี้เรียกว่า ประโยชน์แห่งพรหมัญญะ”

ทุติยพรหมัญญสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปฐมพรหมจรรย์สูตร

ว่าด้วยพรหมจรรย์ สูตรที่ ๑

[๓๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมจรรย์และผลแห่งพรหมจรรย์แก่เธอทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงฟัง

พรหมจรรย์ เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ๑๗ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า พรหมจรรย์

ผลแห่งพรหมจรรย์ เป็นอย่างไร

คือ โสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล อรหัตตผล

เหล่านี้เรียกว่า ผลแห่งพรหมจรรย์”

ปฐมพรหมจรรย์สูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุติยพรหมจรรย์สูตร

ว่าด้วยพรหมจรรย์ สูตรที่ ๒

[๔๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมจรรย์และประโยชน์แห่งพรหมจรรย์แก่เธอ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

พระสวดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๔. ปฏิบัติตวัรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

พรหมจรรย์ เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ ๖๗ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า พรหมจรรย์

ประโยชน์แห่งพรหมจรรย์ เป็นอย่างไร

คือ ธรรมเป็นที่สิ้นราคะ โทสะ และโมหะ

นี้เรียกว่า ประโยชน์แห่งพรหมจรรย์”

หุติยพรหมจรรย์สูตรที่ ๑๐ จบ

ปฏิบัติตวัรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมปฏิบัติสูตร	๒. หุติยปฏิบัติสูตร
๓. วิวัทธสูตร	๔. ปารังคมสูตร
๕. ปฐมสามัญญสูตร	๖. หุติยสามัญญสูตร
๗. ปฐมพรหมัญญสูตร	๘. หุติยพรหมัญญสูตร
๙. ปฐมพรหมจรรย์สูตร	๑๐. หุติยพรหมจรรย์สูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๕. อัญญตติถียเปยยาลวรรค ๑. รากวิราคสูตร

๕. อัญญตติถียเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยอัญญตติถียเปยยาล

๑. รากวิราคสูตร

ว่าด้วยมรรคและปฏิบัติเพื่อสාරอกรรค

[๔๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์^๑ปริพาชกพึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดมเพื่อต้องการอะไร’ เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้ พึงตอบอัญญเดียรถีย์-ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ‘ท่านทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อสාරอกรรค’

อนึ่ง ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก พึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อสාරอกรรคอยู่หรือ’ เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้ พึงตอบอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ‘ท่านทั้งหลาย มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อสාරอกรรคอยู่’

มรรค เป็นอย่างไร ปฏิบัติเพื่อสාරอกรรค เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ

๒. สัมมาสังกัปปะ

๓. สัมมาสมาธิ

นี่คือมรรค นี่คือปฏิบัติเพื่อสාරอกรรค

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้ พึงตอบอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้”

รากวิราคสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ อัญญเดียรถีย์ คือ ผู้ถือลัทธินอกพระพุทธศาสนา เป็นนักรบขผู้ถือลัทธิอื่น (วิ.อ. ๓/๑๓๒/๑๐๕)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า :๓๙ }

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]
๕. อัญญุตตติยเปยยาลวรรค ๒-๗. สังโยชนัปปหานาทีสูตตจกคะ

๒-๗. สังโยชนัปปหานาทีสูตตจกคะ

ว่าด้วยพระสูตร ๖ สูตร มีสังโยชนปหานสูตรเป็นต้น

[๔๒-๔๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดมเพื่อต้องการอะไร’ เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้ พึงตอบอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ‘ท่านทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อละสังโยชน^๑ ฯลฯ

‘ท่านทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อถอนอนุสัย^๒ ฯลฯ

‘ท่านทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อกำหนด รู้อรรถานะ (ทางไกล) ฯลฯ

‘ท่านทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อความสิ้นอาสวะ^๓ ฯลฯ

‘ท่านทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อให้แจ้งผลแห่งวิชาและวิมุตติ^๔ ฯลฯ

เชิงอรรถ :

- ^๑ **สังโยชน** หมายถึงกิเลสผูกมัดใจสัตว์, ธรรมที่มัดใจสัตว์ไว้กับทุกข์ มี ๑๐ อย่าง คือ (๑) สักกายทิฏฐิ (๒) วิจิกิจฉา (๓) สีลัพพตปรามาส (๔) กามฉันทะหรือกามราคะ (๕) พยาบาทหรือปฏิฆะ (๖) รูปราคะ (๗) อรูปราคะ (๘) มานะ (๙) อุทธัจจะ (๑๐) อวิชชา (ส.ม.อ. ๓/๑๗๖ ๑๘๑/๒๐๓, ส.สพ.อ. ๓/๕๓-๖๒/๑๔, อภ.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๓/๒๑)
- ^๒ **อนุสัย** ได้แก่ อนุสัย ๗ คือ (๑) กามราคะ (๒) ปฏิฆะ (๓) ทิฏฐิ (๔) วิจิกิจฉา (๕) มานะ (๖) ภวราคะ (๗) อวิชชา (ที.ปา. ๑๑/๓๓๒/๒๒๓, ส.สพ.อ. ๓/๕๓-๖๒/๑๔, อภ.สตตก. (แปล) ๒๓/๑๑/๑๗)
- ^๓ **อาสวะ** ได้แก่ อาสวะ ๔ คือ (๑) กามาสวะ (๒) ภวาสวะ (๓) ทิฏฐาสวะ (๔) อวิชชาสวะ (อภ.ติก.อ. ๒/๙๔/๒๘๔, ส.สพ.อ. ๓/๕๓-๖๒/๑๔)
- ^๔ **ผลแห่งวิชาและวิมุตติ** หมายถึงอรหัตตผล (อภ.เอกก.อ. ๑/๕๖๔-๕๗๐/๔๗๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๔๐ }

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๕. อัญญุตตถียเปยยาลวรรค ๘. อนุปาทาปรินิพพานสูตร

‘ท่านทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพตติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อ
ญาณทัสสนะ^๑ ฯลฯ’

สังโยชนัปปหานาทีสุดตฉักกะที่ ๒-๗ จบ

๘. อนุปาทาปรินิพพานสูตร

ว่าด้วยมรรคและปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพาน

[๔๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพึงถาม
เธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่ประพตติพรหมจรรย์ใน
พระสมณโคดมเพื่อต้องการอะไร’ เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้พึงตอบอัญญเดียรถีย์-
ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ‘ท่านทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพตติพรหมจรรย์ใน
พระผู้มีพระภาคเพื่ออนุปาทาปรินิพพาน (ความดับไม่มีเชื้อ)’

อนึ่ง ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก พึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ‘ผู้มีอายุ
ทั้งหลาย มีมรรค มีปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพานอยู่หรือ’

เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้ พึงตอบว่า ‘ท่านทั้งหลาย มีมรรค มีปฏิบัติ
เพื่ออนุปาทาปรินิพพานอยู่’

มรรค เป็นอย่างไร **ปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพาน** เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ   ฯลฯ   ๘. สัมมาสมาธิ

นี่คือมรรค นี่คือปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพาน

เชิงอรรถ :

^๑ **ญาณทัสสนะ** หมายถึงปัจเจกชนญาณ ญาณหยั่งรู้ด้วยการพิจารณาทบทวน คือ ส้ารวจมรรคผล
กิเลสที่ละได้แล้ว กิเลสที่ยังเหลืออยู่ และนิพพาน (เว้นพระอรหันต์ ไม่มีการพิจารณากิเลสที่ยังเหลืออยู่)
(อจ.ตัก.อ. ๒/๑๐๔/๒๕๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๔๑ }

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๕. อัญญตติยเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้ ฟังตอบอัญญตติยปริพาชก
เหล่านั้นอย่างนี้”

อนุปาทาปรินิพพานสูตรที่ ๘ จบ

อัญญตติยเปยยาลวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. รากวิราคสูตร

๒-๗. สังโยชนันุปทานาทีสูตตจกกะ

๘. อนุปาทาปรินิพพานสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๖. สूरียเปยยาลวรรค ๑. กัลยาณมิตตสูตร

๖. สूरียเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยสूरียเปยยาล

๑. กัลยาณมิตตสูตร

ว่าด้วยกัลยาณมิตร

[๔๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิต ฉันทใด กัลยาณมิตตดา (ความเป็นผู้มีมิตรดี) ก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมงคล ๘ ฉันทนั้น

ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตร (มิตรดี) พึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญอริยมรรคมงคล ๘ ทำอริยมรรคมงคล ๘ ให้มาก’

ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญอริยมรรคมงคล ๘ ทำอริยมรรคมงคล ๘ ให้มาก
อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสมาธิปฏิสนธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปใน
ในโอสสัคคะ

๑๗๑

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญอริยมรรคมงคล ๘ ทำอริยมรรคมงคล ๘ ให้มาก อย่างนี้แล”

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๖. สุริยเปยยาลวรรค ๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร

๒-๖. สีสัมปทาที่สุตตปัญญาจะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีสีสัมปทาสูตรเป็นต้น

[๕๐-๕๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิต ฉันท สีลสัมปทา^๑ ก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ฉะนั้น

ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยศีลพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ฯลฯ

ฉันทสัมปทา^๒ ฯลฯ

อัตรสัมปทา^๓ ฯลฯ

ทัญญูสัมปทา^๔ ฯลฯ

อัปปมาทสัมปทา^๕ ฯลฯ

สีสัมปทาที่สุตตปัญญาจะที่ ๒-๖ จบ

๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร

ว่าด้วยโยนิโสมนสิการสัมปทา

[๕๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิต ฉันท โยนิโสมนสิการสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการมนสิการโดยแยบคาย) ก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ฉะนั้น

เชิงอรรถ :

^๑ สีลสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล) ในที่นี้หมายถึงปาริสุทธิศีล ๔ (ส.ม.อ. ๓/๔๙-๖๒/๑๙๖)

^๒ ฉันทสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยฉันทะ) ในที่นี้หมายถึงความพอใจคือความต้องการที่จะทำความดี (ส.ม.อ. ๓/๔๙-๖๒/๑๙๖)

^๓ อัตรสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยตน) ในที่นี้หมายถึงความเป็นผู้มีจิตสมบุรณ์ (ส.ม.อ. ๓/๔๙-๖๒/๑๙๖)

^๔ ทัญญูสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยทัญญู) ในที่นี้หมายถึงความถึงพร้อมด้วยญาณ (ส.ม.อ. ๓/๔๙-๖๒/๑๙๖)

^๕ อัปปมาทสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท) ในที่นี้หมายถึงความถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท อันเป็นเหตุให้บรรลุธรรม (ส.ม.อ. ๓/๔๙-๖๒/๑๙๖)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๖. สूरียเปยยาลวรรค ๘. กัลยาณมิตตสูตร

ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการพึงหวังข้อนี้ได้ว่า 'จักเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก'

ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสถัคคะ

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสถัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล"

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๗ จบ

๘. กัลยาณมิตตสูตร

ว่าด้วยกัลยาณมิตร

[๕๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

"ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิต ฉันทิ กัลยาณมิตตตาก็เป็นตวันา เป็นบุพนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ฉันทินัน"

ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรพึงหวังข้อนี้ได้ว่า 'จักเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก'

ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๖. สूरียเปยยาลวรรค ๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ
เป็นที่สุด

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ
เป็นที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรค
มีองค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล”

กัลยาณมิตรสูตรที่ ๘ จบ

๙-๑๓. สीलสัมปทาที่สุดตปิฎกจะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีสीलสัมปทาสูตรเป็นต้น

[๕๗-๖๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็น
บุพนิมิต ฉันใด สीलสัมปทาก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรค
มีองค์ ๘ ฉะนั้น”

ฉันทสัมปทา ฯลฯ

อิตตสัมปทา ฯลฯ

ทิฐิสัมปทา ฯลฯ

อัปปมาทสัมปทา ฯลฯ”

สीलสัมปทาที่สุดตปิฎกจะที่ ๙-๑๓ จบ

๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร

ว่าด้วยโยนิโสมนสิการสัมปทา

[๖๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“... โยนิโสมนสิการสัมปทา ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๖. สूरียเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการพึงหวังข้อนี้ได้ว่า 'จักเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก'

ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็นที่สุด

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็นที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล"

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑๔ จบ

สूरียเปยยาลวรรคที่ ๖ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กัลยาณมิตตสูตร

๒-๖. สीलสัมปทาทีสุดตปัญจกะ

๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร

๘. กัลยาณมิตตสูตร

๙-๑๓. สीलสัมปทาทีสุดตปัญจกะ

๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๗. เอกธัมมเปยยาลวรรค ๑. กัลยาณमितตสูตร

๗. เอกธัมมเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยเอกธัมมเปยยาล

๑. กัลยาณमितตสูตร

ว่าด้วยกัลยาณมิตร

[๖๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเป็นเอก^๑ มีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘

ธรรมอันเป็นเอก คืออะไร

คือ กัลยาณमितตตา

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรพึงหวังข้อนี้ได้ว่า 'จักเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก'

ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสส์คคะ

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสส์คคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล"

กัลยาณमितตสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ **ธรรมอันเป็นเอก** ในที่นี้หมายถึงธรรมที่มีสภาวะเป็นหนึ่ง (เอกสภาวะ) คัมภีร์ว่า ธรรม นี้มีความหมายว่า สภาวะ ดุจในคำว่า กุสลา ธมมา (สภาวะที่เป็นกุศล) เป็นต้น (อภ.เอกก.อ. ๑/๒๙๖/๔๑๘, อภ.เอกก.ฎีกา ๑/๒๙๖/๒๗๕)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๔๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]
 ๗. เอกธัมมเปยยาลวรรค ๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร

๒-๖. สีสัมปทาที่สุตตปิฎกจะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีสีสัมปทาสูตรเป็นต้น

[๖๔-๖๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเป็นเอก มีอุปการะมากเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘

ธรรมอันเป็นเอก คืออะไร

คือ สีสัมปทา ฯลฯ

คือ ฉันทสัมปทา ฯลฯ

คือ อัดตสัมปทา ฯลฯ

คือ ทิฏฐีสัมปทา ฯลฯ

คือ อัปปมาทสัมปทา ฯลฯ

สีสัมปทาที่สุตตปิฎกจะ ๒-๖ จบ

๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร

ว่าด้วยโยนิโสมนสิการสัมปทา

[๖๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“... คือ โยนิโสมนสิการสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการมนสิการโดยแบบคาย)

ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก’

ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสมาธิปฏิสนธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสัสัคคะ

ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๗. เอกธัมมเปยยาลวรรค ๘. กัลยาณมิตตสูตร

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำ
อริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล”

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๗ จบ

๘. กัลยาณมิตตสูตร

ว่าด้วยกัลยาณมิตร

[๗๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเป็นเอก มีอุปการะมากเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรค
มีองค์ ๘

ธรรมอันเป็นเอก คืออะไร

คือ กัลยาณมิตตดา

ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริย-
มรรคมีองค์ ๘ ให้มาก’

**ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
อย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ
เป็นที่สุด

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ
เป็นที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรค
มีองค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล”

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]
 ๗. เอกธัมมเปยยาลวรรค ๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร

๙-๑๓. สีสัมปทาที่สุดตปิฎกจะ ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีสีสัมปทาสูตรเป็นต้น

[๗๑-๗๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเป็นเอก มีอุปการะมากเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรค

มีองค์ ๘

ธรรมอันเป็นเอก คืออะไร

คือ สีลสัมปทา ฯลฯ

คือ ฉันทสัมปทา ฯลฯ

คือ อุตตสัมปทา ฯลฯ

คือ ทิฏฐีสัมปทา ฯลฯ

คือ อปัปมาทสัมปทา ฯลฯ

สีลสัมปทาที่สุดตปิฎกจะที่ ๙-๑๓ จบ

๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร

ว่าด้วยโยนิโสมนสิการสัมปทา

[๗๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“... คือ โยนิโสมนสิการสัมปทา

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญ
 อริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก’

**ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรค
 มีองค์ ๘ ให้มาก อย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสมาธิทิวฐี ฯลฯ

๘. เจริญสมาธิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ
 เป็นที่สุด

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๗. เอกธัมมเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘
ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล”

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑๔ จบ

เอกธัมมเปยยาลวรรคที่ ๗ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กัลยาณมิตตสูตร

๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร

๙-๑๓. สीलสัมปทาทีสุดตปัญจกะ

๒-๖. สीलสัมปทาทีสุดตปัญจกะ

๘. กัลยาณมิตตสูตร

๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๘. ทุตติยเอกรัชมมเปยยาลวรรค ๑. กัลยาณमितตสูตร

๘. ทุตติยเอกรัชมมเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยเอกรัชมมเปยยาลที่ ๒

๑. กัลยาณमितตสูตร

ว่าด้วยกัลยาณมิตร

[๗๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราไม่พิจารณาเห็นธรรมอื่นแม้
อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้
อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่เกิดขึ้นแล้วถึงความเจริญเต็มที่ เหมือนกัลยาณमितตตา
(ความเป็นผู้มีมิตรดี) นี้

ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริย-
มรรคมีองค์ ๘ ให้มาก’

ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสมาธิปฏิสนธิอันอาศัยวิเวก ฯลฯ

๘. เจริญสมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมี
องค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล”

กัลยาณमितตสูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]
๘. ทุติยเอกธัมมเปยยาลวรรค ๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร

๒-๖. สีสสัมปทาทีสุดตปิฎกจะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีสีสัมปทาสูตรเป็นต้น

[๗๘-๘๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราไม่พิจารณาเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่เกิดขึ้นแล้วถึงความเจริญเต็มที่ เหมือนสีสัมปทานี้ ฯลฯ

เหมือนฉันทสัมปทานี้ ฯลฯ

เหมือนอัสสสัมปทานี้ ฯลฯ

เหมือนทิวาสสัมปทานี้ ฯลฯ

เหมือนอัปปมาทสัมปทานี้ ฯลฯ”

สีสัมปทาทีสุดตปิฎกจะที่ ๒-๖ จบ

๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร

ว่าด้วยโยนิโสมนสิการสัมปทา

[๘๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“... เหมือนโยนิโสมนสิการสัมปทานี้

ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก’

ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสมาธิปฏิสนธิอันอาศัยวิเวก ฯลฯ

๘. เจริญสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป

ในโอสสัคคะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๘. ทุติยเอกธัมมเปยยาลวรรค ๘. กัลยาณมิตตสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล”

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๗ จบ

๘. กัลยาณมิตตสูตร

ว่าด้วยกัลยาณมิตร

[๘๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราไม่พิจารณาเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่เกิดขึ้นแล้วถึงความเจริญเต็มที่ เหมือนกัลยาณมิตตตานี้

ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก’

ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็นที่สุด

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็นที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล”

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]
๘. ทุติยเอกธัมมเปยยาลวรรค ๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร

๙-๑๓. สีสัมปทาทีสุดตปิฎจกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีสีสัมปทาสูตรเป็นต้น

[๘๕-๘๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราไม่พิจารณาเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่เกิดขึ้นแล้วถึงความเจริญเต็มที่ เหมือนสีสัมปทานี้ ฯลฯ

เหมือนฉันทสัมปทานี้ ฯลฯ

เหมือนอัตตสัมปทานี้ ฯลฯ

เหมือนทัญญูสัมปทานี้ ฯลฯ

เหมือนอัปปมาทสัมปทานี้ ฯลฯ

สีสัมปทาทีสุดตปิฎจกะที่ ๙-๑๓ จบ

๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร

ว่าด้วยโยนิโสมนสิการสัมปทา

[๙๐] “... เหมือนโยนิโสมนสิการสัมปทานี้

ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก’

ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฏฐิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็นที่สุด

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็นที่สุด

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๘. ทุตติยเอกรัชมมเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘
ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล”

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑๔ จบ

ทุตติยเอกรัชมมเปยยาลวรรคที่ ๘ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กัลยาณมิตตสูตร	๒-๖. สीलสัมปทาทีสุดตปัญจกะ
๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร	๘. กัลยาณมิตตสูตร
๙-๑๓. สीलสัมปทาทีสุดตปัญจกะ	๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]
 ๙. คังคาเปยยาลวรรค ๒-๕. ทุตติยาทีปาจันนินนสูตรตจตุกกะ

๙. คังคาเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยคังคาเปยยาล

๑. ปฐมปาจันนินนสูตร

ว่าด้วยอุปกมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิศปราจีน สูตรที่ ๑

[๙๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคังคาไหลไปสู่ทิศปราจีน ภาไป
 สูทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำจันได ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน เมื่อเจริญ
 อริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่
 นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
 ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
 ในโอสสัคคะ

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
 ในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘
 ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล”

ปฐมปาจันนินนสูตรที่ ๑ จบ

๒-๕. ทุตติยาทีปาจันนินนสูตรตจตุกกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๔ สูตร มีทุตติยาทีปาจันนินนสูตรเป็นต้น

[๙๒-๙๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่ทิศปราจีน ภาไปสู่ทิศปราจีน หลากไป
 สูทิศปราจีน แม่น้ำจันได ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน ฯลฯ”

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๙. คังคาเปยยาลวรรค ๖. จัณฑุปาจีนนินนสูตร

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปรາจีน บ่าไปสู่ทิศปรາจีน หลากไปสู่ทิศปรາจีน แม่น้ำฉินไต่ ภิกษุก็ฉินนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปรາจีน บ่าไปสู่ทิศปรາจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำฉินไต่ ภิกษุก็ฉินนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहींไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำฉินไต่ ภิกษุก็ฉินนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

หุตยาทีปาจีนนินนสูตรตจตุกกะที ๒-๕ จบ

๖. จัณฑุปาจีนนินนสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิศปราจีน สูตรที่ ๖

[๙๖] “ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคังคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมहीं ทั้งหมดไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำฉินไต่ ภิกษุก็ฉินนั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันอาศัยวิเวก ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล”

จันฑุปาจีนนินนสูตรที่ ๖ จบ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๙. คังคาเปยยาลวรรค ๘-๑๒. ทุตติยาทิสมุตทนินนสุดตปัญจกะ

๗. ปฐมสมุตทนินนสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร สูตรที่ ๑

[๙๗] “ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคังคาไหลไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุก็ฉะนั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันอาศัยวิเวก ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล”

ปฐมสมุตทนินนสูตรที่ ๗ จบ

๘-๑๒. ทุตติยาทิสมุตทนินนสุดตปัญจกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีทุตติยสมุตทนินนสูตรเป็นต้น

[๙๘-๑๐๒] “ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุก็ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุก็ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุก็ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहीไหลไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุก็ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๙. คังคาเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคังคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี
แม่น้ำสรภู แม่น้ำมที ทั้งหมดไหลไปสู่สมุทร ภาไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร
แม้ฉันทิ ภิกษุก็ฉันทินั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘
ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

**ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสถัคคะ

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสถัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘
ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล”

ทุตติยาทิสมุตทนินนสตตปัญจกะที่ ๘-๑๒ จบ

คังคาเปยยาลวรรค ท่านเขียนไว้โดยย่อ พึงให้พิสดารในเปยยาล

คังคาเปยยาลวรรคที่ ๙ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมปาจันนินนสูตร	๒-๕. ทุตติยาทิสมุตทนินนสตตปัญจกะ
๖. ฉัฏฐปาจันนินนสูตร	๗. ปฐมสมุตทนินนสูตร
๘-๑๒. ทุตติยาทิสมุตทนินนสตตปัญจกะ	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]
๑๐. ทุตติยคังคาเปยยาลวรรค ๒-๖. ทุตติยาทีปาจันนินนสุตตปิฎกจะ

๑๐. ทุตติยคังคาเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยคังคาเปยยาลที่ ๒

๑. ปฐมปาจันนินนสุต

ว่าด้วยอุปกมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิศปราจีน สูตรที่ ๑

[๑๐๓] “ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคังคาไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำในใด ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน เมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็นที่สุด

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็นที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล”

ปฐมปาจันนินนสูตรที่ ๑ จบ

๒-๖. ทุตติยาทีปาจันนินนสุตตปิฎกจะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีทุตติยาทีปาจันนินนสูตรเป็นต้น

[๑๐๔-๑๐๘] “ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมุนาไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำในใด ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน ฯลฯ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๐. ทุติยคังคาเปยยาลวรรค ๗. ปฐมสมุททนินนสูตร

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำอินโด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำอินโด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहीไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำอินโด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมही ทั้งหมดไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำอินโด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

ทุติยาธิปาจีนนินนสูตรปัญจกะที่ ๒-๖ จบ

๗. ปฐมสมุททนินนสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำใหญ่ไปสู่สมุทร สูตรที่ ๑

[๑๐๙] "ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาใหญ่ไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำอินโด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่निพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็นที่สุด

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็นที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล"

ปฐมสมุททนินนสูตรที่ ๗ จบ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]
๑๐. ทุติยคังคาเปยยาลวรรค ๘-๑๒. ทุติยาทิสมุททนนินนสุดตปัญจกะ

๘-๑๒. ทุติยาทิสมุททนนินนสุดตปัญจกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีตุติยสมุททนนินนสูตรเป็นต้น

[๑๑๐-๑๑๔] “ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมุนาไหลไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำจันได ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำจันได ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำจันได ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมทิวไหลไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำจันได ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมทิว ทั้งหมดไหลไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำจันได ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน เมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็นที่สุด

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็นที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล”

ตุติยาทิสมุททนนินนสุดตปัญจกะที่ ๘-๑๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]
๑๐. ทุตติยคังคาเปยยาฉวรรค ๑๔-๑๘. ทุตติยาทีปาจันนินนสตตปัญจกะ

(หมวดที่ ๒ ว่าด้วยธรรมเป็นที่กำจัดโรคจะมี ๑๒ สูตร คือ

๖ สูตรแรก ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิศปราจีน

๖ สูตรหลัง ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร)

๑๓. ปฐมปาจันนินนสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิศปราจีน สูตรที่ ๑

[๑๑๕] “ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน
หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำในใจ ภิกษุก็ฉนั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญอริยมรรค
มีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่สุนิพพาน โนมไปสู่สุนิพพาน
โอนไปสู่สุนิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
ย่อมโน้มไปสู่สุนิพพาน โนมไปสู่สุนิพพาน โอนไปสู่สุนิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะ
เป็นที่สุด

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะ
เป็นที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘
ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่สุนิพพาน โนมไปสู่สุนิพพาน โอนไปสู่สุนิพพาน อย่างนี้แล”

ปฐมปาจันนินนสูตรที่ ๑๓ จบ

๑๔-๑๘. ทุตติยาทีปาจันนินนสตตปัญจกะ
ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีทุตติยาปาจันนินนสูตรเป็นต้น

[๑๑๖-๑๒๐] “ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศ
ปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำในใจ ภิกษุก็ฉนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๐. ทุตยคังคาเปยยาลวรรค ๑๙. ปฐมสมุททนนินนสูตร

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำจิวรวดีไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่
ทิศปราจีน แม่น้ำจันได ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่
ทิศปราจีน แม่น้ำจันได ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहीไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศ
ปราจีน แม่น้ำจันได ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำจิวรวดี
แม่น้ำสรภู แม่น้ำมही ทั้งหมดไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่
ทิศปราจีน แม่น้ำจันได ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน ฯลฯ

ทุตยาทีปาจีนนินนสวดตปิฎกจะที ๑๔-๑๘ จบ

๑๙. ปฐมสมุททนนินนสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร สูตรที่ ๑

[๑๒๑] "ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร หลากไปสู่
สมุทร แม่น้ำจันได ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน เมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรค
มีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะ
เป็นที่สุด

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะ
เป็นที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘
ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล"

ปฐมสมุททนนินนสูตรที่ ๑๙ จบ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๐. ทุติยคังคาเปยยาลวรรค ๒๐-๒๔. ทุติยาทิสมุตทนิพนนสุดตปัญจกะ

๒๐-๒๔. ทุติยาทิสมุตทนิพนนสุดตปัญจกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีทุติยสมุตทนิพนนสูตรเป็นต้น

[๑๒๒-๑๒๖] “ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมนาไหลไปสู่สมุทร ภาไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำจันได ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร ภาไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำจันได ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรวุไหลไปสู่สมุทร ภาไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำจันได ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहीไหลไปสู่สมุทร ภาไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำจันได ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรวุ แม่น้ำมही ทั้งหมดไหลไปสู่สมุทร ภาไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำจันได ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน เมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่निพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล”

ทุติยาทิสมุตทนิพนนสุดตปัญจกะที่ ๒๐-๒๔ จบ
(หมวดที่ ๓ ว่าด้วยธรรมอันหยั่งลงสู่อมตะมี ๑๒ สูตร)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]
๑๐. ทุตติยคังคาเปยยาลวรรค ๒๖-๓๐. ทุตติยาทีปาจันนินนสูตรปัญจกะ

๒๕. ปฐมปาจันนินนสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิศปราจีน สูตรที่ ๑

[๑๒๗] “ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำจันได ภิกษุก็จันนั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันโน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันโน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล”

ปฐมปาจันนินนสูตรที่ ๒๕ จบ

๒๖-๓๐. ทุตติยาทีปาจันนินนสูตรปัญจกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีทุตติยาทีปาจันนินนสูตรเป็นต้น

[๑๒๘-๑๓๒] “ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำจันได ภิกษุก็จันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำจันได ภิกษุก็จันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำจันได ภิกษุก็จันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๐. ทุติยคังคาเปยยาลวรรค ๓๑. ปฐมสมุททนิพนสูตร

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมหิไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำอินโด ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมหิ ทั้งหมดไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำอินโด ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน เมื่อเจริญอุริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอุริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอุริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอุริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล”

ทุติยาทีปาจีนนิพนสูตรปิฎกกระทะที่ ๒๖-๓๐ จบ

๓๑. ปฐมสมุททนิพนสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร สูตรที่ ๑

[๑๓๓] “ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำอินโด ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน เมื่อเจริญอุริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอุริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอุริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๐. ทุติยคังคาเปยยาลวรรค ๓๒-๓๖. ทุติยาทิสมุตทนินนสุดตปิฎกจะ

คือ ภิคุษในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิสฺฐิอันน้อมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอน้ไปสู่
นิพพาน

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันน้อมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอน้ไปสู่
นิพพาน

ภิคุษทั้งหลาย ภิคุษเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘
ให้มาก ย่อมน้อมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอน้ไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล”

ปฐมสมุตทนินนสูตรที่ ๓๑ จบ

๓๒-๓๖. ทุติยาทิสมุตทนินนสุดตปิฎกจะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีทุติยสมุตทนินนสูตรเป็นต้น

[๑๓๔-๑๓๘] “ภิคุษทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร
หลากไปสู่สมุทร แม่น้ำฉินไต่ ภิคุษก็ฉินนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

ภิคุษทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร
แม่น้ำฉินไต่ ภิคุษก็ฉินนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

ภิคุษทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร
แม่น้ำฉินไต่ ภิคุษก็ฉินนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

ภิคุษทั้งหลาย แม่น้ำมเหสีไหลไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร
แม่น้ำฉินไต่ ภิคุษก็ฉินนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

ภิคุษทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคางคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี
แม่น้ำสรภู แม่น้ำมเหสี ทั้งหมดไหลไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร หลากไปสู่สมุทร
แม่น้ำฉินไต่ ภิคุษก็ฉินนั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรค
มีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมน้อมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอน้ไปสู่นิพพาน

**ภิคุษเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
ย่อมน้อมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอน้ไปสู่นิพพาน อย่างไร**

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๐. ทุตติคังคาเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฏฐิอันน้อมไปสู่निพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันน้อมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
ย่อมน้อมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล”

ทุตติยาทีสมุททนิพนสูตรปัญจกะที่ ๓๒-๓๖ จบ

ทุตติคังคาเปยยาลวรรคที่ ๑๐ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมปาจิณนินนสูตร

๗. ปฐมสมุททนิพนสูตร

๑๓. ปฐมปาจิณนินนสูตร

๑๙. ปฐมสมุททนิพนสูตร

๒๕. ปฐมปาจิณนินนสูตร

๓๑. ปฐมสมุททนิพนสูตร

๒-๖. ทุตติยาทีปาจิณนินนสูตรปัญจกะ

๘-๑๒. ทุตติยาทีสมุททนิพนสูตรปัญจกะ

๑๔-๑๘. ทุตติยาทีปาจิณนินนสูตรปัญจกะ

๒๐-๒๔. ทุตติยาทีสมุททนิพนสูตรปัญจกะ

๒๖-๓๐. ทุตติยาทีปาจิณนินนสูตรปัญจกะ

๓๒-๓๖. ทุตติยาทีสมุททนิพนสูตรปัญจกะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๑. อัปปมาทวรรค ๑. ตถาคตสูตร

๑๑. อัปปมาทวรรค

หมวดว่าด้วยความไม่ประมาท

๑. ตถาคตสูตร

ว่าด้วยพระตถาคตเป็นเลิศ

[๑๓๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายไม่มีเท้า มีสองเท้า มีสี่เท้า หรือมีเท้ามากก็ตาม มีรูป หรือไม่มีรูปก็ตาม มีสัญญา ไม่มีสัญญา หรือมีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ว่าก็ตาม มีประมาณเท่าใด ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าบัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าสัตว์มีประมาณเท่านั้น ฉะนั้นใด กุศลธรรมทั้งหมดก็ฉันนั้นเหมือนกัน มีความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาทบัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น^๑

ภิกษุผู้ไม่ประมาทพึงหวังข้อนี้ได้ว่า 'จักเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก'

ภิกษุผู้ไม่ประมาทเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสมาธิปฏิสนธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ฯลฯ

๘. เจริญสมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ภิกษุผู้ไม่ประมาทเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายไม่มีเท้า มีสองเท้า มีสี่เท้า หรือมีเท้ามากก็ตาม มีรูป หรือไม่มีรูปก็ตาม มีสัญญา ไม่มีสัญญา หรือมีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็

เชิงอรรถ :

^๑ ดู อจ.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๔/๒๘

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๑. อัปปมาทวรรค ๑. ตถาคตสูตร

‘ไม่ใช่ก็ตาม มีประมาณเท่าใด ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าปัจฉิมกถากล่าวว่า
เลิศกว่าสัตว์มีประมาณเท่านั้น ฉนฺได กุศลธรรมทั้งหมดก็ฉนฺนนั้นเหมือนกัน มี
ความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาทปัจฉิมกถากล่าว
ว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น

ภิกษุผู้ไม่ประมาทพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญอุรียมรรคมีองค์ ๘ ทำอุรียมรรค
มีองค์ ๘ ให้มาก’

**ภิกษุผู้ไม่ประมาทเจริญอุรียมรรคมีองค์ ๘ ทำอุรียมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
อย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสมาธิปฏิสนธิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ
เป็นที่สุด

ฯลฯ

๘. เจริญสมาสมาธิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ
เป็นที่สุด

ภิกษุผู้ไม่ประมาทเจริญอุรียมรรคมีองค์ ๘ ทำอุรียมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
อย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายไม่มีเท้า มีสองเท้า มีสี่เท้า หรือมีเท้ามากก็ตาม
มีรูป หรือไม่มีรูปก็ตาม มีสัญญา ไม่มีสัญญา หรือมีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็
ไม่ใช่ก็ตาม มีประมาณเท่าใด ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าปัจฉิมกถากล่าวว่า
เลิศกว่าสัตว์มีประมาณเท่านั้น ฉนฺได กุศลธรรมทั้งหมดก็ฉนฺนนั้นเหมือนกัน มี
ความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาทปัจฉิมกถากล่าว
ว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น

ภิกษุผู้ไม่ประมาทพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญอุรียมรรคมีองค์ ๘ ทำอุรียมรรค
มีองค์ ๘ ให้มาก’

**ภิกษุผู้ไม่ประมาทเจริญอุรียมรรคมีองค์ ๘ ทำอุรียมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
อย่างไร**

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๑. อัปมาทวรรค ๑. ตถาคตสูตร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด

ภิกษุผู้ไม่ประมาทเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
อย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายมีสองเท้า มีสี่เท้า หรือมีเท้ามากก็ตาม มีรูป
หรือไม่มีรูปก็ตาม มีสัญญา ไม่มีสัญญา หรือมีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่
ก็ตาม มีประมาณเท่าใด ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าบัณฑิตกถากล่าวว่าเลิศกว่า
สัตว์มีประมาณเท่านั้น ฉันใด กุศลธรรมทั้งหมดก็ฉันนั้นเหมือนกัน มีความไม่
ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาทบัณฑิตกถากล่าวว่า
เลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น

ภิกษุผู้ไม่ประมาทพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรค
มีองค์ ๘ ให้มาก’

ภิกษุผู้ไม่ประมาทเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันน้อมไปสู่นิพพาน โนม์ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันน้อมไปสู่นิพพาน โนม์ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาทเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมี
องค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล”

ตถาคตสูตรที่ ๑ จบ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๑. อัปมาทวรรค ๓-๗. ฎาภิสูตตปิฎกจะ

๒. ปทสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยรอยเท้าสัตว์

[๑๔๐] “ภิกษุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ที่เหย้าไปบนแผ่นดินทั้งหมดรวมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้างชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่ารอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้ฉันทิ กุศลธรรมทั้งหมดก็ฉันทินั้นเหมือนกัน มีความไม่ประมาทเป็นมูลรวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาทบัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น^๑

ภิกษุผู้ไม่ประมาทพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก’

ภิกษุผู้ไม่ประมาทเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสถัคคะ

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสถัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาทเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล”

ปทสูตรที่ ๒ จบ

๓-๗. ฎาภิสูตตปิฎกจะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีฎาสูตรเป็นต้น

[๑๔๑-๑๔๕] “ภิกษุทั้งหลาย กลอนของเรื่อนยอดทั้งหมดทอดไปถึงยอดรวมลงที่ยอด ยอดเรื่อนชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่ากลอนเหล่านั้นทั้งหมด แม้ฉันทิ กุศลธรรมทั้งหมดก็ฉันทินั้นเหมือนกัน ฯลฯ (พึงเพิ่มข้อความให้พิสดารเหมือนสูตรต้น)

เชิงอรรถ :

^๑ ดู อจ.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๕/๒๘

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๗๕ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๑. อัปปมาทวรรค ๘-๑๐. จันทิมาทิสุตตติกะ

กลิ่นหอมที่เกิดจากรากชนิดใดชนิดหนึ่ง กุศณาชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่ากลิ่นหอมที่เกิดจากรากเหล่านั้น แม้งั้นใด กุศลธรรมทั้งหมดก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

กลิ่นหอมที่เกิดจากแก่นชนิดใดชนิดหนึ่ง จันท์แดงชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่ากลิ่นที่เกิดจากแก่นเหล่านั้น แม้งั้นใด กุศลธรรมทั้งหมดก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

กลิ่นหอมที่เกิดจากดอกชนิดใดชนิดหนึ่ง ดอกมะลิชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่ากลิ่นที่เกิดจากดอกเหล่านั้น แม้งั้นใด กุศลธรรมทั้งหมดก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

พระราชามีอำนาจน้อยทั้งหมดย่อมคล้อยตามพระเจ้าจักรพรรดิ พระเจ้าจักรพรรดิชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่าพระราชามีอำนาจน้อยเหล่านั้น แม้งั้นใด กุศลธรรมทั้งหมดก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ^๑

กฎาทิสุตตปิฎกจะที่ ๓-๗ จบ

๘-๑๐. จันทิมาทิสุตตติกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๓ สูตร มีจันทิมสูตรเป็นต้น

[๑๔๖-๑๔๘] "ภิกษุทั้งหลาย แสงสว่างของดวงดาวทั้งหมดย่อมไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งแสงสว่างของดวงจันทร์ แสงสว่างของดวงจันทร์ชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่าแสงสว่างของดวงดาวเหล่านั้น แม้งั้นใด กุศลธรรมทั้งหมดก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

ในสารทฤดู เมื่อฝนขาดหาย ปราศจากเมฆ ดวงอาทิตย์อุทัยขึ้นสู่ท้องฟ้า กำจัดความมืดที่มีอยู่ในอากาศทั้งหมดย่อมส่องแสง แผดแสงจ้า และแจ่มกระจ่าง แม้งั้นใด กุศลธรรมทั้งหมดก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ^๒

ผ้าที่ทอด้วยด้ายชนิดใดชนิดหนึ่ง ผ้าแคว้นกาสีชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่าผ้าเหล่านั้น แม้งั้นใด กุศลธรรมทั้งหมดก็ฉันนั้นเหมือนกัน มีความไม่ประมาทเป็นมูลรวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาทบัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น

เชิงอรรถ :

^{๑-๒} ดู อ.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๔/๒๘-๒๙

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๑. อัปปมาทวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาทพึงหวังข้อนี้ได้ว่า 'จักเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก"

(พึงเพิ่มข้อความให้พิสดารเหมือนตถาคตสูตร)

จันทิมาสุตตติกะที่ ๘-๑๐ จบ

อัปปมาทวรรคที่ ๑๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตร	๒. ปทสูตร
๓. กุญสูตร	๔. มุลสูตร
๕. สารสูตร	๖. วัสสิกสูตร
๗. ราชาสูตร	๘. จันทิมสูตร
๙. สूरียสูตร	๑๐. วัตถสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๒. ผลกรณ์ยวรรค ๑. พลสูตร

๑๒. ผลกรณ์ยวรรค

หมวดว่าด้วยการงานที่พึงทำด้วยกำลัง

๑. พลสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยกำลัง

[๑๔๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย การงานที่พึงทำด้วยกำลังทั้งหมด บุคคลต้องอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดินจึงทำได้ แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้น เหมือนกัน อาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีล^๑แล้ว เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก

ภิกษุอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ภิกษุอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล

(พึงทราบความพิสดารสูตรที่บริบูรณ์ตามพรรณนาในคังคาเปยยาหลวงข้างต้น)

เชิงอรรถ :

^๑ ศีล ในที่นี้หมายถึงปาริสุทธิศีล ๔ (ส.ม.อ. ๓/๑๔๙/๑๙๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๗๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๒. ผลกรรมนิยวรรค ๑. พลสูตร

ภิกษุทั้งหลาย การงานที่พึงทำด้วยกำลังทั้งหมด บุคคลต้องอาศัยแผ่นดิน
ดำรงอยู่บนแผ่นดินจึงทำได้ แม้ฉันทิ ภิกษุก็ฉันทินั้นเหมือนกัน อาศัยศีล ดำรงอยู่
ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก

**ภิกษุอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรค
มีองค์ ๘ ให้มาก อย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ
เป็นที่สุด

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ
เป็นที่สุด

ภิกษุอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมี
องค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย การงานที่พึงทำด้วยกำลังทั้งหมด บุคคลต้องอาศัยแผ่นดิน
ดำรงอยู่บนแผ่นดินจึงทำได้ แม้ฉันทิ ภิกษุก็ฉันทินั้นเหมือนกัน อาศัยศีล ดำรงอยู่
ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก

**ภิกษุอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรค
มีองค์ ๘ ให้มาก อย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะ
เป็นที่สุด

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะ
เป็นที่สุด

ภิกษุอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมี
องค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๒. ผลกรรมีวรรค ๒. พีชสูตร

ภิกษุทั้งหลาย การงานที่พึงทำด้วยกำลังทั้งหมด บุคคลต้องอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดินจึงทำได้ แม้ฉันทิ ภิกษุก็ฉันทินั้นเหมือนกัน อาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก

ภิกษุอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันน้อมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันน้อมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างนี้แล”

ผลสูตรที่ ๑ จบ

๒. พีชสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยพีช

[๑๕๐] “ภิกษุทั้งหลาย พีชคาม^๑ และภุตคาม^๒ ทั้งหมด ล้วนอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงเจริญงอกงามเติบโตได้ ฉันทิ ภิกษุก็ฉันทินั้นเหมือนกัน เมื่ออาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีล เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย

ภิกษุเมื่ออาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีล เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย อย่างไร

เชิงอรรถ :

^๑ **พีชคาม** คือพีชพันธุ์จำพวกที่ถูกพรากจากที่แล้วยังสามารถงอกขึ้นได้อีก (ที.สี.อ. ๑๑/๗๘) ในที่นี้หมายถึงถึงพีช ๕ ชนิด ได้แก่ (๑) พีชเกิดจากเหง้า เช่น ชิง ชมัน (๒) พีชเกิดจากลำต้น เช่น ต้นโพธิ์ ต้นไทร (๓) พีชเกิดจากตา เช่น กล้วย ไม้ไผ่ (๔) พีชเกิดจากยอด เช่น ผักขี้ (๕) พีชเกิดจากเมล็ด เช่น ถั่ว ข้าว (สี.ข.อ. ๒/๔๕/๒๙๙, ส.ม.อ. ๓/๑๕๐/๑๙๙)

^๒ **ภุตคาม** คือของเขียวหรือพีชพันธุ์อันเกิดอยู่กับที่ (ที.สี.อ. ๑๑/๗๘, ส.ม.อ. ๓/๑๕๐/๑๙๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๒. พลกรณียวรรค ๓. นาคสูตร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสถัคคะ

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสถัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่ออาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีล เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘
ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย
อย่างนี้แล”

พิขสูตรที่ ๒ จบ

๓. นาคสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยนาค

[๑๕๑] “ภิกษุทั้งหลาย พวกนาคอาศัยขุณเขาทิมพานต์ย่อมเติบโตมีกำลัง
เติบโตมีกำลังแล้วลงสู่นอง ลงสู่นองแล้วลงสู่มึง ลงสู่มึงแล้วลงสู่ม่าน้อย
ลงสู่ม่าน้อยแล้วลงสู่ม่าน้ำใหญ่ ลงสู่ม่าน้ำใหญ่แล้วลงสู่มหาสมุทรสาคร นาค
เหล่านั้นย่อมถึงความเจริญเติบโตทางกายในมหาสมุทรสาครนั้น แม้ฉันใด ภิกษุก็
ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่ออาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีล เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำ
อริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมถึงความใหญ่ไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย

**ภิกษุเมื่ออาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีล เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรค
มีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมถึงความใหญ่ไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย อย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสถัคคะ

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสถัคคะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๒. พลกรณียวรรค ๔. รุกขสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่ออาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีล เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมถึงความยิ่งใหญ่ไพศาลในธรรมทั้งหลาย อย่างนี้แล”

ขนาดสูตรที่ ๓ จบ

๔. รุกขสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยต้นไม้

[๑๕๒] “ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้ที่โน้มไปสู่ทิศปราจีน โน้มไปสู่ทิศปราจีน โอนไปสู่ทิศปราจีน ต้นไม้นั้นถูกตัดโคนแล้วพึงล้มไปทางไหน”

“ล้มไปทางที่โน้มไป โน้มไป โอนไป พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไรก็ตาม

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ โน้มไปในโอสสัคคะ

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ โน้มไปในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล”

รุกขสูตรที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๒. ผลกรรมีวรรค ๖. สุกสูตร

๕. กุมภสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยหม้อ

[๑๕๓] “ภิกษุทั้งหลาย หม้อที่คั่ว น้ายอมไหลออกอย่างเดียว ไม่ไหลเข้า แม้จันใด ภิกษุก็จันนั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมคายบาปอกุศลธรรมออกอย่างเดียว ไม่ให้กลับมา

ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมคายบาปอกุศลธรรมออกอย่างเดียว ไม่ให้กลับมา อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสลัคคะ

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสลัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ย่อมคายบาปอกุศลธรรมออกอย่างเดียว ไม่ให้กลับมา อย่างนี้แล”

กุมภสูตรที่ ๕ จบ

๖. สุกสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยเต๋อย

[๑๕๔] “ภิกษุทั้งหลาย เป็นไปได้ที่เต๋อยข้าวสาลีหรือเต๋อยข้าวเหนียวที่บุคคลตั้งไว้ตรงจักตำมือหรือเท้าที่ไปกระทบเข้าหรือทำให้เลือดออก ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะตั้งเต๋อยข้าวไว้ตรง แม้จันใด เป็นไปได้ที่ภิกษุรูปนั้นมีทิฐิที่ตั้งไว้ถูก มีมรรคภาวนาที่ตั้งไว้ถูก จักทำลายอวิชชา ให้วิชชาเกิดขึ้น ทำนิพพานให้แจ้ง ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะตั้งทิฐิไว้ถูก จันนั้นเหมือนกัน

ภิกษุมีทิฐิที่ตั้งไว้ถูก มีมรรคภาวนาที่ตั้งไว้ถูก ย่อมทำลายอวิชชา ให้วิชชาเกิดขึ้น ทำนิพพานให้แจ้ง อย่างไร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๒. ผลกรณ์ยวรรค ๘. ปฐมเมฆสูตร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสมาธิปฏิญาณอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสลัคคะ

ฯลฯ

๘. เจริญสมาสมาธิอานอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสลัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีปฏิญญาที่ตั้งไว้ถูก มีมรรคภาวนาที่ตั้งไว้ถูก ย่อมทำลาย
อวิชชา ให้วิชชาเกิดขึ้น ทำนิพพานให้แจ้ง อย่างนี้แล”

สุกสูตรที่ ๖ จบ

๗. อากาสสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยอากาศ

[๑๕๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย ลมหลายชนิดพัดไปในอากาศ คือ ลมทางทิศตะวันออกพัดไป
บ้าง ลมทางทิศตะวันตกพัดไปบ้าง ลมทางทิศเหนือพัดไปบ้าง ลมทางทิศใต้พัดไป
บ้าง ลมมีฝุ่นพัดไปบ้าง ลมไม่มีฝุ่นพัดไปบ้าง ลมหนาวพัดไปบ้าง ลมร้อนพัดไปบ้าง
ลมอ่อนพัดไปบ้าง ลมแรงพัดไปบ้าง แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญ
อริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก สติปฏิฐาน ๔ ประการถึงความเจริญ
เต็มที่บ้าง สัมมปธาน ๔ ประการถึงความเจริญเต็มที่บ้าง อิทธิบาท ๔ ประการถึง
ความเจริญเต็มที่บ้าง อินทรีย์ ๕ ประการถึงความเจริญเต็มที่บ้าง พละ ๕ ประการ
ถึงความเจริญเต็มที่บ้าง โภชณงค์ ๗ ประการถึงความเจริญเต็มที่บ้าง

เมื่อภิกษุเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก สติปฏิฐาน
๔ ประการถึงความเจริญเต็มที่บ้าง สัมมปธาน ๔ ประการถึงความเจริญเต็มที่
บ้าง อิทธิบาท ๔ ประการถึงความเจริญเต็มที่บ้าง อินทรีย์ ๕ ประการถึง
ความเจริญเต็มที่บ้าง พละ ๕ ประการถึงความเจริญเต็มที่บ้าง โภชณงค์ ๗
ประการถึงความเจริญเต็มที่บ้าง อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๒. ผลกรรมนิยวรรค ๘. ปฐมเมฆสูตร

๑. เจริญสัมมาทิฐิ ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสลัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก สติปัญฐาน ๔ ประการถึงความเจริญเต็มที่บ้าง สัมมัปปธาน ๔ ประการถึงความเจริญเต็มที่บ้าง อิทธิบาท ๔ ประการถึงความเจริญเต็มที่บ้าง อินทรีย์ ๕ ประการถึงความเจริญเต็มที่บ้าง พละ ๕ ประการถึงความเจริญเต็มที่บ้าง โพชฌงค์ ๗ ประการถึงความเจริญเต็มที่บ้าง อย่างนี้แล”

อากาสสูตรที่ ๗ จบ

๘. ปฐมเมฆสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยเมฆฝน สูตรที่ ๑

[๑๕๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เมฆฝนก่อนใหญ่ที่เกิดนอกฤดูกาล พัดเอาฝุ่นละอองธุลีที่ตั้งขึ้นในเดือนท้ายฤดูร้อน^๑ให้อันตรธานหายไปโดยจับพลัง แม่จันใด ภิกษุก็จันนั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากย่อมทำบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ ให้อันตรธานสงบไปโดยจับพลัง

ภิกษุเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากย่อมทำบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ ให้อันตรธานสงบโดยจับพลัง อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิ ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสลัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากย่อมทำบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ ให้อันตรธานสงบไปโดยจับพลัง อย่างนี้แล”

ปฐมเมฆสูตรที่ ๘ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ เดือนท้ายฤดูร้อน ในที่นี้หมายถึงเดือนอาสาฬหะ หรือเดือน ๘ (ส.ม.อ. ๓/๑๕๖-๗/๒๐๑)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๘๕ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๒. ผลกรรมีวรรค ๑๐. นาวาสูต

๙. ทุดิยเมฆสูต

ว่าด้วยอุปมาด้วยเมฆฝน สูตที่ ๒

[๑๕๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย ลมมรสุมพัดเอาเมฆฝนก้อนใหญ่ที่เกิดขึ้นให้อันตรธานหายไป
ในระหว่าง แม้งั้นใด ภิกษุก็ฉนั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำ
อริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากย่อมทำบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ ให้อันตรธาน
สงบไปในระหว่าง

**ภิกษุเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากย่อมทำบาป
อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ ให้อันตรธานสงบไปในระหว่าง อย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐี ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
ย่อมทำบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ ให้อันตรธานสงบไปในระหว่าง อย่างนี้แล”

ทุดิยเมฆสูตที่ ๙ จบ

๑๐. นาวาสูต

ว่าด้วยอุปมาด้วยเรือ

[๑๕๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรือเดินสมุทรที่ผูกไว้ด้วยเครื่องผูกคือหวาย จอดอยู่ในน้ำ
๖ เดือน พอถึงฤดูหนาว เขาก็ยกขึ้นบก เครื่องผูกเหล่านั้นต้องลมและแดด ถูก
ฝนครดย่อมเปื่อยผุไปโดยง่ายตาย แม้งั้นใด ภิกษุก็ฉนั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญ
อริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก สังโยชน์ทั้งหลายย่อมสงบราบคาบ
ไปโดยง่ายตาย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๒. พลกรณียวรรค ๑๑. อาคันตกสูตร

**เมื่อภิกษุเจริญอุริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอุริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก สังโยชน์
ทั้งหลายย่อมสงบราบคาบไปโดยง่ายตาย อย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิ ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป

ในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเจริญอุริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอุริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
สังโยชน์ทั้งหลายย่อมสงบราบคาบไปโดยง่ายตาย อย่างนี้แล”

นาวาสุตที่ ๑๐ จบ

๑๑. อาคันตกสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยอาคันตกะ

[๑๕๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย มีเรือนพักคนเดินทาง^๑อยู่หลังหนึ่ง คนทั้งหลายมาจากทิศ
ตะวันออกบ้าง มาจากทิศตะวันตกบ้าง มาจากทิศเหนือบ้าง มาจากทิศใต้บ้าง
เข้าพักในเรือนนั้น คือ กษัตริย์มาพักบ้าง พราหมณ์มาพักบ้าง แพศย์มาพักบ้าง
ศูทรมานมาพักบ้าง แม้งั้นใด ภิกษุก็งั้นนั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญอุริยมรรคมีองค์ ๘
ทำอุริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก กำหนดรู้ธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรกำหนดรู้ ฯลฯ
ละธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรละ ทำให้แจ้งธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรทำให้แจ้ง
เจริญธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรเจริญ

ธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรกำหนดรู้ เป็นอย่างไร

คือ ควรกล่าวได้ว่า ธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรกำหนดรู้นั้น ได้แก่ อุปาทาน-
ขันธ (กองอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น) ๕ ประการ

เชิงอรรถ :

^๑ เรือนพักคนเดินทาง ในที่นี้หมายถึงเรือนพักสำหรับอาคันตกะ ที่เหล่าชนผู้ต้องการบุญพากันสร้างไว้
กลางเมือง ซึ่งพระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาก็สามารถเข้าไปพักได้ (ส.ม.อ. ๓/๑๕๘-๑๖๐/๒๐๑)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๘๗ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๒. ผลกรรมียวรรค ๑๑. อาคันตกสูตร

อุปาทานชั้น ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือรูป)

ฯลฯ

๕. วิญญาณูปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือวิญญาณ)

นี่คือ ธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรกำหนดรู้

ธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรละ เป็นอย่างไร

คือ อวิชชาและภวตัณหา

นี่คือ ธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรละ

ธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรทำให้แจ้ง เป็นอย่างไร

คือ วิชชาและวิมุตติ

นี่คือ ธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรทำให้แจ้ง

ธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรเจริญ เป็นอย่างไร

คือ สมณะและวิปัสสนา^๑

นี่คือ ธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรเจริญ

ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก กำหนดรู้

ธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรกำหนดรู้ ฯลฯ เจริญธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรเจริญ
อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิ ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสส์คคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
กำหนดรู้ธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรกำหนดรู้ ละธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรละ ทำให้
แจ้งธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรทำให้แจ้ง เจริญธรรมที่บุคคลรู้อยู่แล้วควรเจริญ
อย่างนี้แล”

อาคันตกสูตรที่ ๑๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ หมายถึงเอกัคคตาจิต (จิตที่มีอารมณ์เดียว) และสังขารปริคคหวิปัสสนาญาณ (ปัญญาเห็นแจ้งการกำหนด
สังขารว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา) (อง.จตุกก.อ. ๒/๒๕๔/๔๔๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๘๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๒. พลกรณียวรรค ๑๒. นทีสูตร

๑๒. นทีสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำ

[๑๖๐] “ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน ถ้าหม่อมหาชนพากันถือเอาจอบและตะกร้ามา ด้วยตั้งใจว่า ‘พวกเราจักช่วยกันทอดแม่น้ำคงคานี้ให้ไหลไปข้างหลัง บ่าไปข้างหลัง หลากไปข้างหลัง’ เธอทั้งหลายจักเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร หม่อมหาชนนั้นจะพึงทอดแม่น้ำคงคาให้ไหลไปข้างหลัง บ่าไปข้างหลัง หลากไปข้างหลังได้หรือ”

“ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

“ข้อนั้นเพราะเหตุไร”

“เพราะแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน พระพุทธเจ้าข้า ใคร ๆ จะทอดแม่น้ำคงคานั้นให้ไหลไปข้างหลัง บ่าไปข้างหลัง หลากไปข้างหลังมิใช่ทำได้ง่าย แต่หม่อมหาชนนั้นพึงมีส่วนแห่งความลำบาก เหน็ดเหนื่อยแน่นอน”

“อุปมานี้แม้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา มิตร^๑ อำมาตย์^๒ ญาติ^๓ สาโลहित^๔ ก็ตาม พึงปวารณาภิกษุผู้เจริญ อริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากเพื่อให้ยินดียิ่งด้วยโภคทรัพย์ทั้งหลายว่า ‘มาเกิดพระคุณเจ้าผู้เจริญ ผักกาสาวะเหล่านี้ทำให้ท่านเร้าร้อนมิใช่หรือ

เชิงอรรถ :

^๑ มิตร หมายถึงคนรู้จักกัน เพราะการใช้ของในเรือนร่วมกัน เช่น ให้ออกแก่กันและกัน หรือรับของจากกัน (ส.ม.อ. ๓/๑๐๑๒/๓๖๗, ส.ฎีกา ๒/๑๐๑๒/๖๒๙)

^๒ อำมาตย์ หมายถึงผู้ร่วมงานกัน ทำประโยชน์ร่วมกัน เช่นปรึกษาหารือกัน หรือไปมาด้วยกัน (ส.ม.อ. ๓/๑๐๑๒/๓๖๗, ส.ฎีกา ๒/๑๐๑๒/๖๒๙)

^๓ ญาติ หมายถึงผู้เกี่ยวข้องกันโดยการแต่งงานกัน ได้แก่ มารดาบิดาของสามีและเครือญาติฝ่ายมารดา บิดาของสามี หรือมารดาบิดาของภรรยาและเครือญาติฝ่ายมารดาบิดาของภรรยา (อ.จ.ด.ก.อ. ๒/๗๖/๒๒๗, ส.ม.อ. ๓/๑๐๑๒/๓๖๗, ส.ฎีกา ๒/๑๐๑๒/๖๒๙)

^๔ สาโลहित หมายถึงผู้ร่วมสายเลือดเดียวกัน เช่น พี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาว ลุง ป้า (อ.จ.ด.ก.อ. ๒/๗๖/๒๒๗, ส.ม.อ. ๓/๑๐๑๒/๓๖๗) หรือญาติฝ่ายมารดา (อ.จ.ด.ก.ฎีกา ๒/๗๖/๒๒๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๒. ผลภณียวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ท่านจะเป็นคนหัวโหลันเที่ยวถือกระเบื้องไปทำไม้ เข็ญเกิด เข็ญท่านกลับมาเป็น
คฤหัสถ์ใช้สอยโรคทรัพย์และทำบุญเกิด'

เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุนั้นผู้เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้
มาก จักบอกคืนสิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเป็นไปไม่ได้
เลยที่จิตนั้นอันน้อมไปในวิเวก โนมไปในวิเวก โอนไปในวิเวกตลอดกาลนานแล้ว จักเวียน
มาเพื่อเป็นคฤหัสถ์

**ภิกษุเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก อย่างไร
คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้**

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสลัคคะ

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสลัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
อย่างนี้แล"

(พึงเพิ่มข้อความให้พิสดารเหมือนผลสูตรจะนั้น)

นทีสูตรที่ ๑๒ จบ

ผลภณียวรรคที่ ๑๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ผลสูตร	๒. พีชสูตร
๓. นาคสูตร	๔. รุกขสูตร
๕. กุมภสูตร	๖. สุกสูตร
๗. อากาศสูตร	๘. ปฐมเมฆสูตร
๙. ทุตติยเมฆสูตร	๑๐. นาวาสูตร
๑๑. อาคันตูกสูตร	๑๒. นทีสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๓. เสนาวรรค ๑. เสนาสูต

๑๓. เสนาวรรค

หมวดว่าด้วยการแสวงหา

๑. เสนาสูต

ว่าด้วยการแสวงหา

[๑๖๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ ประการนี้

การแสวงหา ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. การแสวงหากาม   ๒. การแสวงหาภพ

๓. การแสวงหาพรหมจรรย์^๑

การแสวงหา ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้ถึงการแสวงหาทั้ง ๓ ประการนี้

อริยมรรคมีองค์ ๘ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันอาศัยวิเวก ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสลัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เพื่อรู้ถึงการแสวงหาทั้ง ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ ประการนี้

การแสวงหา ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. การแสวงหากาม   ๒. การแสวงหาภพ

๓. การแสวงหาพรหมจรรย์

การแสวงหา ๓ ประการนี้

เชิงอรรถ :

^๑ พรหมจรรย์ ในที่นี้หมายถึงมิจฉาทิฐิ (ส.ม.อ. ๓/๑๖๑/๒๐๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๙๑ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๓. เอสนาวรรค ๑. เอสนาสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้ถึงการแสวงหาทั้ง ๓ ประการนี้

อริยมรรคมีองค์ ๘ ะไรว่าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิ ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็นที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เพื่อรู้ถึงการแสวงหาทั้ง ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ ประการนี้

การแสวงหา ๓ ประการ ะไรว่าง คือ

๑. การแสวงหากาม

๒. การแสวงหาภพ

๓. การแสวงหาพรหมจรรย์

การแสวงหา ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้ถึงการแสวงหาทั้ง ๓ ประการนี้

อริยมรรคมีองค์ ๘ ะไรว่าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิ ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะ เป็นที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เพื่อรู้ถึงการแสวงหาทั้ง ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ ประการนี้

การแสวงหา ๓ ประการ ะไรว่าง คือ

๑. การแสวงหากาม

๒. การแสวงหาภพ

๓. การแสวงหาพรหมจรรย์

การแสวงหา ๓ ประการนี้

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๓. เอสนาวรรค ๑. เอสนาสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้ถึงการแสวงหาทั้ง ๓ ประการนี้

อริยมรรคมีองค์ ๘ ะไรว่าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิ ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันน้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน

ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เพื่อรู้ถึงการแสวงหาทั้ง ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ ประการนี้

การแสวงหา ๓ ประการ ะไรว่าง คือ

๑. การแสวงหากาม

๒. การแสวงหาภพ

๓. การแสวงหาพรหมจรรย์

การแสวงหา ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อกำหนดรู้การแสวงหา
ทั้ง ๓ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

(พึงเพิ่มข้อความเพื่อกำหนดรู้ให้พิสดารเหมือนความรู้อย่างจะนั้น)

ภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ ประการนี้

การแสวงหา ๓ ประการ ะไรว่าง คือ

๑. การแสวงหากาม

๒. การแสวงหาภพ

๓. การแสวงหาพรหมจรรย์

การแสวงหา ๓ ประการนี้

ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อความสิ้นไปแห่งการแสวงหาทั้ง ๓ ประการ
นี้ ฯลฯ

ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

(พึงเพิ่มข้อความเพื่อความสิ้นไปให้พิสดารเหมือนความรู้อย่างจะนั้น)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๓. เอสนาวรรค ๒. วิชาสูตร

ภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ ประการนี้

การแสวงหา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. การแสวงหากาม   ๒. การแสวงหาภพ

๓. การแสวงหาพรหมจรรย์

การแสวงหา ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อละการแสวงหาทั้ง ๓ ประการนี้

อริยมรรคมีองค์ ๘ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิ ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ เพื่อละการแสวงหาทั้ง ๓ ประการนี้แล”

(พึงเพิ่มข้อความเพื่อการละให้พิสดารเหมือนความรู้อย่างนั้น)

เอสนาสูตรที่ ๑ จบ

๒. วิชาสูตร

ว่าด้วยมานะ

[๑๖๒] “ภิกษุทั้งหลาย มานะ (ความถือตัว) ๓ ประการนี้

มานะ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. มานะว่าเราเลิศกว่าเขา   ๒. มานะว่าเราเสมอเขา

๓. มานะว่าเราด้อยกว่าเขา

มานะ ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละมานะทั้ง ๓ ประการนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๓. เอสนาวรรค ๔. ภาสูตร

อริยมรรคมีองค์ ๘ ะไรว่าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฏฐิ ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสลัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละมานะทั้ง ๓ ประการนี้แล”

(พึงเพิ่มข้อความให้พิสดารเหมือนเอสนาสูตรจะนั้น)

วิธาสูตรที่ ๒ จบ

๓. อาสวาสูตร

ว่าด้วยอาสวะ

[๑๖๓] “ภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๓ ประการนี้

อาสวะ ๓ ประการ ะไรว่าง คือ

๑. กามาสวะ (อาสวะคือกาม)

๒. ภวาสวะ (อาสวะคือภพ)

๓. อวิชชาสวะ (อาสวะคืออวิชชา)

อาสวะ ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละอาสวะทั้ง ๓ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

อาสวาสูตรที่ ๓ จบ

๔. ภาสูตร

ว่าด้วยภพ

[๑๖๔] “ภิกษุทั้งหลาย ภพ ๓ ประการนี้

ภพ ๓ ประการ ะไรว่าง คือ

พระสวดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๓. เอสนาวรรค ๖. ขีลสูตร

๑. กามภพ (ภพที่เป็นกามาวจร)   ๒. รูปภพ (ภพที่เป็นรูปาวจร)
๓. อรูปภพ (ภพที่เป็นอรูปาวจร)

ภพ ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุรียมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละภพทั้ง ๓ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุรียมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

ภาสสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุกขตาสูตร

ว่าด้วยสภาวะทุกข

[๑๖๕] “ภิกษุทั้งหลาย สภาวะทุกข ๓ ประการนี้

สภาวะทุกข ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สภาวะทุกขคือทุกข   ๒. สภาวะทุกขคือสังขาร
๓. สภาวะทุกขคือความแปรผันไป

สภาวะทุกข ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุรียมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละสภาวะทุกขทั้ง ๓ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุรียมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

ทุกขตาสูตรที่ ๕ จบ

๖. ขีลสูตร

ว่าด้วยกิเลสเครื่องตรึงจิตดุจตะปู

[๑๖๖] “ภิกษุทั้งหลาย กิเลสเครื่องตรึงจิตดุจตะปู ๓ ประการนี้

กิเลสเครื่องตรึงจิตดุจตะปู ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กิเลสเครื่องตรึงจิตดุจตะปูคือราคะ
๒. กิเลสเครื่องตรึงจิตดุจตะปูคือโทสะ
๓. กิเลสเครื่องตรึงจิตดุจตะปูคือโมหะ

กิเลสเครื่องตรึงจิตดุจตะปู ๓ ประการนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๓. เสนาवरค ๘. นิขสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละกิเลสเครื่องตรึงจิตตุดตะปู้ทั้ง ๓ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

ขีลสูตรที่ ๖ จบ

๗. มลสูตร

ว่าด้วยมลทิน

[๑๖๗] “ภิกษุทั้งหลาย มลทิน ๓ ประการนี้

มลทิน ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. มลทินคือราคะ
๒. มลทินคือโทสะ
๓. มลทินคือโมหะ

มลทิน ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละมลทินทั้ง ๓ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

มลสูตรที่ ๗ จบ

๘. นิขสูตร

ว่าด้วยทุกข์

[๑๖๘] “ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ ๓ ประการนี้

ทุกข์ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกข์คือราคะ
๒. ทุกข์คือโทสะ
๓. ทุกข์คือโมหะ

ทุกข์ ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละทุกข์ทั้ง ๓ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

นิขสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๓. เอสนาวรรค ๑๐. ดัณหาสูตร

๙. เวทนาสูตร

ว่าด้วยเวทนา

[๑๖๙] "ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้

เวทนา ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สุขเวทนา (ความรู้สึกสุข)   ๒. ทุกขเวทนา (ความรู้สึกทุกข์)
๓. อทุกขมสุขเวทนา (ความรู้สึกที่มีใช่สุขมีใช่ทุกข์)

เวทนา ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละเวทนาทั้ง ๓ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

เวทนาสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ดัณหาสูตร

ว่าด้วยตัณหา

[๑๗๐] "ภิกษุทั้งหลาย ตัณหา (ความทะยานอยาก) ๓ ประการนี้

ตัณหา ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. กามตัณหา (ความทะยานอยากในกาม)
๒. ภวตัณหา (ความทะยานอยากในภพ)
๓. วิภวตัณหา (ความทะยานอยากในวิภพ)

ตัณหา ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละตัณหาทั้ง ๓ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๓. เอสนาวรรค ๑๑. ตสนีนาสุต

๑. เจริญสัมมาทิฏฐิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสสัคคะ

ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุรियมรรคมืองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละตัณหาทั้ง ๓ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุรियมรรคมืองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

ตัณหาสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. ตสนีนาสุต

ว่าด้วยตสนินา

[๑๗๑] “ภิกษุทั้งหลาย ตสนินา (ความอยาก) ๓ ประการนี้

ตสนินา ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. กามตสนินา (ความอยากในกาม)
๒. ภวตสนินา (ความอยากในภพ)
๓. วิภวตสนินา (ความอยากในวิภพ)

ตสนินา ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุรियมรรคมืองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละตสนินาทั้ง ๓ ประการนี้ ฯลฯ

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฏฐิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ
เป็นที่สุด

ฯลฯ

๑. เจริญสัมมาทิฏฐิอันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะ
เป็นที่สุด

ฯลฯ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๓. เอสนาวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่
นิพพาน

ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละตสนาทั้ง ๓ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

ตสนาสสูตรที่ ๑๑ จบ

เอสนาวรรคที่ ๑๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอสนาสูตร	๒. วิธาสสูตร
๓. อาสวาสสูตร	๔. ภาวสูตร
๕. ทุกขตาสสูตร	๖. ขีลสูตร
๗. มลสูตร	๘. นิฆสูตร
๙. เวทนาสูตร	๑๐. ตัณหาสูตร
๑๑. ตสนาสสูตร	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๔. โขขวรรค ๒. โยคสูตร

๑๔. โขขวรรค

หมวดว่าด้วยโฆชะ

๑. โฆขสูตร

ว่าด้วยโฆชะ

[๑๗๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย โฆชะ (ห้วงน้ำ) ๔ ประการนี้

โฆชะ ๔ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. กาโมชะ (โฆชะคือกาม)	๒. ภโวชะ (โฆชะคือภพ)
๓. ทิฏฐิลโฆชะ (โฆชะคือทิฏฐิ)	๔. อวิชโขชะ (โฆชะคืออวิชชา)

โฆชะ ๔ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละโฆชะทั้ง ๔ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

(พึงเพิ่มข้อความให้พิสดารเหมือนเอสนาสูตรจะนั้น)

โฆขสูตรที่ ๑ จบ

๒. โยคสูตร

ว่าด้วยโยคะ

[๑๗๓] "ภิกษุทั้งหลาย โยคะ (สภาวะอันประกอบสัตว์ไว้ในภพ) ๔ ประการนี้

โยคะ ๔ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. กามโยคะ (โยคะคือกาม)	๒. ภวโยคะ (โยคะคือภพ)
๓. ทิฏฐิโยคะ (โยคะคือทิฏฐิ)	๔. อวิชชาโยคะ (โยคะคืออวิชชา)

โยคะ ๔ ประการนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๔. โขขวรรค ๔. คันถสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละโยคะทั้ง ๔ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

โยคสูตรที่ ๒ จบ

๓. อุปาทานสูตร

ว่าด้วยอุปาทาน

[๑๗๔] “ภิกษุทั้งหลาย อุปาทาน (ความยึดมั่น) ๔ ประการนี้

อุปาทาน ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กามอุปาทาน (ความยึดมั่นในกาม)
๒. ทิฏฐอุปาทาน (ความยึดมั่นในทิฏฐิ)
๓. สีสัพพตอุปาทาน (ความยึดมั่นในศีลพรต)
๔. อัถตวาทอุปาทาน (ความยึดมั่นในวาทะว่ามีอัถตา)

อุปาทาน ๔ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละอุปาทานทั้ง ๔ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

อุปาทานสูตรที่ ๓ จบ

๔. คันถสูตร

ว่าด้วยคันถะ

[๑๗๕] “ภิกษุทั้งหลาย คันถะ (กิเลสเครื่องผูก) มี ๔ ประการนี้

คันถะ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อภิชฌากายคันถะ (กิเลสเครื่องผูกกายคืออภิชฌา)
๒. พยาบาทกายคันถะ (กิเลสเครื่องผูกกายคือพยาบาท)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๔. โขขวรรค ๕. อนุสยสูตร

๓. สีสัพพตปรามาสกายคันถะ (กิเลสเครื่องผูกกายคือความถือมั่น
ศีลพรต)

๔. อิทังส์จจาภินิเวสกายคันถะ (กิเลสเครื่องผูกกายคือความยึดมั่น
ว่าสิ่งนี้จริง)

คันถะ ๔ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุรियมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละคันถะทั้ง ๔ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุรियมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

คันถสูตรที่ ๔ จบ

๕. อนุสยสูตร

ว่าด้วยอนุสย

[๑๗๖] "ภิกษุทั้งหลาย อนุสย (กิเลสที่นอนเนื่อง) ๗ ประการนี้
อนุสย ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กามราคานุสย (กิเลสที่นอนเนื่องคือกามราคะ)
๒. ปฏิฆานุสย (กิเลสที่นอนเนื่องคือปฏิฆะ)
๓. ทิฏฐานุสย (กิเลสที่นอนเนื่องคือทิฏฐิ)
๔. วิจิกิจฉานุสย (กิเลสที่นอนเนื่องคือวิจิกิจฉา)
๕. มานานุสย (กิเลสที่นอนเนื่องคือมานะ)
๖. ภวราคานุสย (กิเลสที่นอนเนื่องคือภวราคะ)
๗. อวิชชานุสย (กิเลสที่นอนเนื่องคืออวิชชา)

อนุสย ๗ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุรियมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอนุสยทั้ง ๗ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุรियมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

อนุสยสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๔. โขขวรรค ๗. นีวรณสูตร

๖. กามคุณสูตร

ว่าด้วยกามคุณ

[๑๗๗] “ภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ ประการนี้

กามคุณ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปที่พึงรู้แจ้งทางตา ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนัด
๒. เสียงที่พึงรู้แจ้งทางหู ฯลฯ
๓. กลิ่นที่พึงรู้แจ้งทางจมูก ฯลฯ
๔. รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ฯลฯ
๕. โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งทางกาย ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนัด

กามคุณ ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุรียมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละกามคุณทั้ง ๕ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุรียมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

กามคุณสูตรที่ ๖ จบ

๗. นีวรณสูตร

ว่าด้วยนivrณ

[๑๗๘] “ภิกษุทั้งหลาย นivrณ (สิ่งกั้นจิตไม่ให้บรรลุความดี) ๕ ประการนี้

นivrณ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กามฉันทนivrณ (สิ่งกั้นจิตไม่ให้บรรลุความดีคือความพอใจ ในกาม)
๒. พยาบาทนivrณ (สิ่งกั้นจิตไม่ให้บรรลุความดีคือความคิด ปองร้าย)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๔. โขขวรรค ๘. อุปาทานักขันธสูตร

๓. ถีนมัทธนิวรรณ์ (สิ่งกั้นจิตไม่ไห้บรรลุความดีคือความหดหู่
และเชื่องซึม)

๔. อุทัจจกุกกัจจนิวรรณ์ (สิ่งกั้นจิตไม่ไห้บรรลุความดีคือความฟุ้งซ่าน
และร้อนใจ)

๕. วิจิกจฉานิวรรณ์ (สิ่งกั้นจิตไม่ไห้บรรลุความดีคือความลังเล
สงสัย)

นิวรรณ์ ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุรียมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อ
ความสิ้นไป เพื่อละนิวรรณ์ทั้ง ๕ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุรียมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ”

นิวรรณสูตรที่ ๗ จบ

๘. อุปาทานักขันธสูตร

ว่าด้วยอุปาทานขันธ

[๑๗๙] “ภิกษุทั้งหลาย อุปาทานขันธ (กองอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น) ๕
ประการนี้

อุปาทานขันธ ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. รูปอุปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือรูป)
๒. เวทนอุปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือเวทนา)
๓. สัญญอุปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือสัญญา)
๔. สังขารอุปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือสังขาร)
๕. วิญญาณอุปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือวิญญาณ)

อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุรียมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุปาทานขันธทั้ง ๕ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุรียมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

อุปาทานักขันธสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๔. โอฆวรรค ๑๐. อุทัมภกาคิยสูตร

๙. โอรัมภกาคิยสูตร

ว่าด้วยโอรัมภกาคิยสังโยชน์

[๑๘๐] “ภิกษุทั้งหลาย โอรัมภกาคิยสังโยชน์ (สังโยชน์เบื้องต่ำ) ๕ ประการนี้

โอรัมภกาคิยสังโยชน์ ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สักกายทิฏฐิ (ความเห็นว่าเป็นตัวของตน)
๒. วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย)
๓. สีลัพพตปรามาส (ความถือมั่นศีลพรต)
๔. กามฉันทะ (ความพอใจในกาม)
๕. พยาบาท (ความคิดปองร้าย)

โอรัมภกาคิยสังโยชน์ ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละโอรัมภกาคิยสังโยชน์ทั้ง ๕ ประการนี้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

โอรัมภกาคิยสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อุทัมภกาคิยสูตร

ว่าด้วยอุทัมภกาคิยสังโยชน์

[๑๘๑] “ภิกษุทั้งหลาย อุทัมภกาคิยสังโยชน์ (สังโยชน์เบื้องสูง) ๕ ประการนี้

อุทัมภกาคิยสังโยชน์ ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. รูปราคะ (ความติดใจในอารมณ์แห่งรูปฌาน)
๒. อรูปปราคะ (ความติดใจในอารมณ์แห่งอรูปฌาน)
๓. มานะ (ความถือตัว)
๔. อุทัจจะ (ความฟุ้งซ่าน)
๕. อวิชชา (ความไม่รู้แจ้ง)

อุทัมภกาคิยสังโยชน์ ๕ ประการนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๔. โอชวรรค ๑๐. อุทธัมภาคียสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้อย่างนี้ เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทธัมภาคียสังโยชน์ทั้ง ๕ ประการนี้

อุริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิอันอาศัยวิเวก ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสลัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เพื่อรู้อย่างนี้ เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทธัมภาคียสังโยชน์ทั้ง ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย อุทธัมภาคียสังโยชน์ ๕ ประการนี้

อุทธัมภาคียสังโยชน์ ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. รูปราคะ

๒. อรูปราคะ

๓. มานะ

๔. อุทธัจจะ

๕. อวิชชา

อุทธัมภาคียสังโยชน์ ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอุริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อรู้อย่างนี้ เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทธัมภาคียสังโยชน์ทั้ง ๕ ประการนี้

อุริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัมมาทิฐิ ฯลฯ

๘. เจริญสัมมาสมาธิอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ
เป็นที่สุด ... อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะ
เป็นที่สุด ... อันน้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู
นิพพาน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑. มัคคสังยุต]

๑๔. โขขรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้อย่างนี้ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทัมภาคิยสังโยชน์ทั้ง ๕ ประการนี้”

อุทัมภาคิยสูตรที่ ๑๐ จบ

โฆขรรคที่ ๑๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โฆขสูตร	๒. โยคสูตร
๓. อุปาทานสูตร	๔. คันถสูตร
๕. อนุสยสูตร	๖. กามคุณสูตร
๗. นีวรณสูตร	๘. อุปาทานักขันธสูตร
๙. โอรัมภาคิยสูตร	๑๐. อุทัมภาคิยสูตร

รวมวรรคที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. อวิชชาวรรค	๒. วิหารวรรค
๓. มิจฉัตตวรรค	๔. ปฏิบัติตวรรค
๕. อัญญตติถียเปยยาลวรรค	๖. สूरียเปยยาลวรรค
๗. เอกธัมมเปยยาลวรรค	๘. ทุตติยเอกธัมมเปยยาลวรรค
๙. คังคาเปยยาลวรรค	๑๐. ทุตติยคังคาเปยยาลวรรค
๑๑. อัปปมาทวรรค	๑๒. พลกรณียวรรค
๑๓. เอสนาวรรค	๑๔. โฆขวรรค

มัคคสังยุตที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๑. ปัพพตวรรค ๑. หิมวันตสูตร

๒. โภชณังคสังยุต

๑. ปัพพตวรรค

หมวดว่าด้วยขุนเขา

๑. หิมวันตสูตร

ว่าด้วยขุนเขาหิมพานต์

[๑๘๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย พวกนาโคอาศัยขุนเขาหิมพานต์ย่อม
เติบโตมีกำลัง เติบโตมีกำลังแล้วลงสู่หนอง ลงสู่หนองแล้วลงสู่บึง ลงสู่บึงแล้วลง
สู่แม่น้ำน้อย ลงสู่แม่น้ำน้อยแล้วลงสู่แม่น้ำใหญ่ ลงสู่แม่น้ำใหญ่แล้วลงสู่มหาสมุทรสาคร
นาโคเหล่านั้นย่อมถึงความเจริญเติบโตทางกายในมหาสมุทรสาครนั้น แม้ฉันใด
ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่ออาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีล เจริญโพชฌงค์ (ธรรมที่
เป็นองค์แห่งการตรัสรู้) ๗ ประการ ทำโพชฌงค์ ๗ ประการให้มาก ย่อมถึง
ความเป็นใหญ่ไพศาลในธรรมทั้งหลาย

**ภิกษุเมื่ออาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีล เจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ทำโพชฌงค์
๗ ประการให้มาก ย่อมถึงความเป็นใหญ่ไพศาลในธรรมทั้งหลาย อย่างไร
คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้**

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ คือความ
ระลึกได้) อันอาศัยวิเวก (ความสงบ) อาศัยวิราคะ (ความคลาย
กำหนัด) อาศัยนิโรธ (ความดับ) น้อมไปในโอสสัคคะ (ความสละ)
๒. เจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ คือ
การเพินธรรม) ฯลฯ
๓. เจริญวิริยสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ คือ
ความเพียร) ...
๔. เจริญปีติสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ คือ
ความอิมใจ) ...

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณังคสังยุต]

๑. ปัพพตวรรค ๒. กายสูตร

๕. เจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ คือ ความสงบกายสงบใจ) ...

๖. เจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ คือ ความตั้งจิตมั่น) ...

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ คือ ความมีใจเป็นกลาง) อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสัสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่ออาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีล เจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ทำโพชฌงค์ ๗ ประการให้มาก ย่อมถึงความใหญ่ไพศาลในธรรมทั้งหลาย อย่างนี้แล”

หิมวันตสูตรที่ ๑ จบ

๒. กายสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยกาย

[๑๘๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย กายนี้ดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร อาศัยอาหารจึงดำรงอยู่ได้ ขาดอาหารก็ดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันใด นีรณ ๕ ประการก็ฉันนั้นเหมือนกัน ดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร อาศัยอาหารจึงดำรงอยู่ได้ ขาดอาหารก็ดำรงอยู่ไม่ได้

อาหารของนีรณ

อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำกามฉันทะที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำกามฉันทะที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพศาลยิ่งขึ้น

คือ สกนินิมิต^๑มีอยู่ การทำนสการโดยไม่แยบคายในสกนินิมิตนั้นให้มาก นี้เป็นอาหารที่ทำกามฉันทะที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำกามฉันทะที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพศาลยิ่งขึ้น

เชิงอรรถ :

^๑ สกนินิมิต หมายถึงสิ่งทั้งดงามหรืออารมณ์ที่เกิดจากสิ่งทั้งดงาม (ส.ม.อ. ๓/๑๘๓/๒๐๕)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๑๑๐ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณังคสังยุต]

๑. ปัพพตวรรค ๒. กายสูตร

อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำพยายามที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำพยายามที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

คือ ปฏิขณินิต^๑มีอยู่ การทำนสัการโดยไม่แยบคายในปฏิขณินิตนั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำพยายามที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำพยายามที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำถีนมิทระที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำถีนมิทระที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

คือ ความไม่ยินดี ความเกียจคร้าน ความเมื่อยขบของร่างกาย ความเมาอาหาร และความที่จิตหดหู่มีอยู่ การทำนสัการโดยไม่แยบคายในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำถีนมิทระที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำถีนมิทระที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำอุทธัจจกุกุจะที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำอุทธัจจกุกุจะที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

คือ ความไม่สงบจิตมีอยู่ การทำนสัการโดยไม่แยบคายในความไม่สงบจิตนั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำอุทธัจจกุกุจะที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำอุทธัจจกุกุจะที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำวิจิกจฉาที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำวิจิกจฉาที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

คือ ธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิจิกจฉามีอยู่ การทำนสัการโดยไม่แยบคายในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำวิจิกจฉาที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำวิจิกจฉาที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

เชิงอรรถ :

^๑ ปฏิขณินิต หมายถึงปฏิขะ (ความกระทบกระทั่งในใจ) หรืออารมณ์ที่เกิดจากความกระทบกระทั่งในใจ (ส.ม. อ. ๓/๑๘๓/๒๐๖)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๑๑๑ }

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๑. ปัพพตวรรค ๒. กายสูตร

ภิกษุทั้งหลาย กายนี้ดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร อาศัยอาหารจึงดำรงอยู่ได้ ขาดอาหารก็ดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันท นินฺวณ ๕ ประการนี้ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร อาศัยอาหารจึงดำรงอยู่ได้ ขาดอาหารก็ดำรงอยู่ไม่ได้

ภิกษุทั้งหลาย กายนี้ดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร อาศัยอาหารจึงดำรงอยู่ได้ ขาดอาหารก็ดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันท โภชณค ๗ ประการนี้ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร อาศัยอาหารจึงดำรงอยู่ได้ ขาดอาหารก็ดำรงอยู่ไม่ได้

อาหารของโภชณค

อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทาสติสัมโภชณคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำสติสัมโภชณคที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

คือ ธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งสติสัมโภชณคมีอยู่ การทำมนสิการโดยแยบคายในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทาสติสัมโภชณคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำสติสัมโภชณคที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำธัมมวิจยสัมโภชณคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำธัมมวิจยสัมโภชณคที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

คือ ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล มีโทษและไม่มีโทษ เลวและประณีต เป็นฝ่ายดำและฝ่ายขาวมีอยู่ การทำมนสิการโดยแยบคายในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำธัมมวิจยสัมโภชณคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำธัมมวิจยสัมโภชณคที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำวิริยสัมโภชณคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำวิริยสัมโภชณคที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

คือ ความริเริ่ม ความพากเพียร ความบากบั่นมีอยู่ การทำมนสิการโดยแยบคายในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำวิริยสัมโภชณคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำวิริยสัมโภชณคที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำปีติสัมโภชณคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำปีติสัมโภชณคที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชนังคสังยุต]

๑. ปัพพตวรรค ๒. กายสูตร

คือ ธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งปิติสัมโพชนงคมีอยู่ การทำมนสิการโดย
แยบคายในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำให้ปิติสัมโพชนงคที่ยังไม่เกิดให้
เกิดขึ้น หรือทำให้ปิติสัมโพชนงคที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

**อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำให้ปิติสัมโพชนงคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือ
ทำให้ปิติสัมโพชนงคที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่**

คือ ความสงบกาย ความสงบจิตมีอยู่ การทำมนสิการโดยแยบคายในธรรม
เหล่านั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำให้ปิติสัมโพชนงคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำ
ปิติสัมโพชนงคที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

**อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำให้สมาธิสัมโพชนงคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำ
สมาธิสัมโพชนงคที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่**

คือ สมณนิมิต^๑ อัปยศคณิมิต^๒มีอยู่ การทำมนสิการโดยแยบคายในนิมิต
เหล่านั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำให้สมาธิสัมโพชนงคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำ
สมาธิสัมโพชนงคที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

**อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำให้อุเบกขาสัมโพชนงคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำ
อุเบกขาสัมโพชนงคที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่**

คือ ธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาสัมโพชนงคมีอยู่ การทำมนสิการ
โดยแยบคายในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำให้อุเบกขาสัมโพชนงคที่ยังไม่
เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำให้อุเบกขาสัมโพชนงคที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

ภิกษุทั้งหลาย กายนี้ดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร อาศัยอาหารจึงดำรงอยู่ได้ ขาด
อาหารก็ดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันท โภชนงค ๗ ประการนี้ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ดำรง
อยู่ได้ด้วยอาหาร อาศัยอาหารจึงดำรงอยู่ได้ ขาดอาหารก็ดำรงอยู่ไม่ได้”

กายสูตรที่ ๒ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ สมณนิมิต หมายถึงความสงบหรืออารมณ์ที่เกิดจากความสงบ (ส.ม.อ. ๓/๑๘๓/๒๐๘)

^๒ อัปยศคณิมิต (นิมิตแห่งจิตที่มีอารมณ์ไม่พึงชาน) เป็นไวพจน์ของสมณนิมิต (ส.ม.อ. ๓/๑๘๓/๒๐๘)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณังคสังยุต]

๑. ปัพพตวรรค ๓. สีสสูตร

๓. สีสสูตร

ว่าด้วยศีล

[๑๘๔] "ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดสมบูรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ^๑ และวิมุตติญาณทัสสนะ^๒ การเห็น^๓ภิกษุเหล่านั้นก็ดี การได้ยิน^๔ภิกษุเหล่านั้นก็ดี การเข้าไปหา^๕ภิกษุเหล่านั้นก็ดี การเข้าไปนั่งใกล้^๖ภิกษุเหล่านั้นก็ดี การระลึกถึง^๗ภิกษุเหล่านั้นก็ดี การบวชตาม^๘ภิกษุเหล่านั้นก็ดี เรากล่าวว่า มีอุปการะมาก ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะบุคคลได้ฟังธรรมของภิกษุเห็นปานนั้นแล้วย่อมหลีกเลี่ยงออก ด้วยการหลีกเลี่ยง ๒ อย่าง คือ (๑) หลีกออกทางกาย (๒) หลีกออกทางจิต เขา หลีกออกไปอยู่อย่างนั้นย่อมระลึก ตรึกถึงธรรมนั้น

สมัยใด ภิกษุหลีกเลี่ยงไปอยู่อย่างนั้นย่อมระลึก ตรึกถึงธรรมนั้น สมัยนั้น สติสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุชื่อว่าเจริญสติสัมโพชฌงค์ สติสัมโพชฌงค์ ย่อมถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ ภิกษุมีสติอยู่อย่างนั้นย่อมเลือกเฟ้น ตรวจตรา พินิจพิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญา

สมัยใด ภิกษุมีสติอยู่อย่างนั้นย่อมเลือกเฟ้น ตรวจตรา พินิจพิจารณาธรรม นั้นด้วยปัญญา สมัยนั้น ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุชื่อว่า เจริญธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ ความเพียรไม่ย่อหย่อนเป็นอันเธอผู้เลือกเฟ้น ตรวจตรา พินิจพิจารณาธรรมนั้น ด้วยปัญญาปรารภแล้ว

เชิงอรรถ :

^๑ วิมุตติ ในที่นี้หมายถึงผลวิมุตติซึ่งเป็นโลกุตระอย่างเดียว (ส.ม.อ. ๓/๑๘๔/๒๐๘)

^๒ วิมุตติญาณทัสสนะ ในที่นี้หมายถึงปัจจุเวกขณญาณซึ่งเป็นโลกียะเท่านั้น (ส.ม.อ. ๓/๑๘๔/๒๐๘)

^๓ การเห็น หมายถึงการเห็น ๒ อย่าง คือ การเห็นด้วยตาและการเห็นด้วยญาณ (ส.ม.อ. ๓/๑๘๔/๒๐๘)

^๔ การได้ยิน หมายถึงการได้ยินได้ฟังด้วยหูว่า พระชรัสพชื้อโน้นอาศัยอยู่ในแวนแคว้น ชนบท คาม นิคม วิหาร หรือในถ้ำชื่อโน้น (ส.ม.อ. ๓/๑๘๔/๒๐๘)

^๕ การเข้าไปหา หมายถึงการเข้าไปหาพระอริยะด้วยความตั้งใจอย่างนี้ว่า เราจักถวายทาน จักถามปัญหา จักฟังธรรม หรือจักทำสักการะ (ส.ม.อ. ๓/๑๘๔/๒๐๘)

^๖ การเข้าไปนั่งใกล้ หมายถึงการเข้าไปนั่งใกล้เพื่อสอบถามปัญหา (ส.ม.อ. ๓/๑๘๔/๒๐๘)

^๗ การระลึกถึง หมายถึงการระลึกถึงพระอริยะที่อยู่ในที่พักกลางคืนและกลางวัน หรือการระลึกถึงโอวาท ของท่าน (ส.ม.อ. ๓/๑๘๔/๒๐๙)

^๘ การบวชตาม หมายถึงการทำจิตให้เลื่อมใสในพระอริยะแล้วออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในสำนักของท่าน (ส.ม.อ. ๓/๑๘๔/๒๐๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๑. ปัพพตวรรค ๓. สีสสูตร

สมัยใด ความเพียรไม่ย่อหย่อนเป็นอันเธอผู้เลือกเฟ้น ตรวจตรา พินิจพิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญาปรารภแล้ว สมัยนั้น วิริยสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุชื่อว่าเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ยอมถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ ปีติไม่มีอามิสยอมเกิดแก่เธอผู้ได้ปรารภความเพียร

สมัยใด ปีติไม่มีอามิสยอมเกิดแก่ภิกษุผู้ได้ปรารภความเพียร สมัยนั้น ปีติ-สัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุชื่อว่าเจริญปีติสัมโพชฌงค์ ปีติสัมโพชฌงค์ยอมถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ ทั้งกายทั้งจิตของเธอผู้มีใจมีปีติยอมสงบ

สมัยใด ทั้งกายทั้งจิตของภิกษุผู้มีใจมีปีติยอมสงบ สมัยนั้น ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุชื่อว่าเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ยอมถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ จิตของเธอผู้มีกายสงบ มีสุขยอมตั้งมั่น

สมัยใด จิตของภิกษุผู้มีกายสงบ มีสุขยอมตั้งมั่น สมัยนั้น สมาธิสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุชื่อว่าเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์ยอมถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ เธอย่อมเพ่งดูจิตที่ตั้งมั่นอย่างนั้นด้วยดี

สมัยใด ภิกษุยอมเพ่งดูจิตที่ตั้งมั่นอย่างนั้นด้วยดี สมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุชื่อว่าเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ยอมถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ

อานิสงส์การเจริญโพชฌงค์

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อโพชฌงค์ ๗ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ พึงหวังผลานิสงส์^๑ ๗ ประการ

ผลานิสงส์ ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. จะได้บรรลุอรหัตตผลทันทีในปัจจุบัน
๒. หากในปัจจุบันยังไม่ได้บรรลุ ก็จะได้บรรลุในเวลาใกล้ตาย

เชิงอรรถ :

^๑ ผลานิสงส์ แปลมาจากคำว่า ผลา และ อานิสส์สา ทั้ง ๒ คำนี้ โดยใจความเป็นอันเดียวกัน (ส.ม.อ. ๓/๑๘๔/๒๑๐)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชนังคสังยุต]

๑. ปัพพตวรรค ๓. สีสสูตร

๓. หากในปัจจุบันและในเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรล ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี^๑ เพราะโอรัมภาคียสังโยชน (สังโยชน เบื้องต่ำ) ๕ ประการสิ้นไป
๔. หากในปัจจุบันและในเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรล และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี^๒ เพราะโอรัมภาคียสังโยชน ๕ ประการสิ้นไป
๕. หากในปัจจุบันและในเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรล ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี^๓ เพราะโอรัมภาคียสังโยชน ๕ ประการสิ้นไป
๖. หากในปัจจุบันและในเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรล ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี^๔ เพราะโอรัมภาคียสังโยชน ๕ ประการสิ้นไป

เชิงอรรถ :

- ^๑ **อันตราปรินิพพายี** หมายถึงพระอนาคามีผู้ปรินิพพานในระหว่าง คือ เกิดในสุทธาวาสภพใดภพหนึ่งแล้ว เมื่ออายุยังไม่ถึงกึ่งของอายุผู้เกิดในชั้นสุทธาวาสก็ปรินิพพานเสียในระหว่าง เช่นในชั้นอริหามีอายุ ๑,๐๐๐ กัป มี ๓ จำพวก ดังนี้
- พวกที่ ๑** บรรลพระอรหัตตผลในวันที่เกิด ถ้าไม่บรรลในวันที่เกิดก็บรรลไม่เกินภายใน ๑๐๐ กัป
- พวกที่ ๒** เมื่อไม่สามารถบรรลพระอรหัตตผลในวันที่เกิดหรือบรรลภายใน ๑๐๐ กัปได้ก็บรรลภายใน ๒๐๐ กัป
- พวกที่ ๓** เมื่อไม่สามารถบรรลพระอรหัตตผลภายใน ๒๐๐ กัป ก็บรรลไม่เกินภายใน ๔๐๐ กัป ส่วนในสุทธาวาสชั้นอื่น ๆ คือ อดับปาที่มีอายุ ๒,๐๐๐ กัป ชั้นสุทิสสาที่มีอายุ ๔,๐๐๐ กัป ชั้นสุทิสสีที่มีอายุ ๘,๐๐๐ กัป ชั้นอกนิฏฐาที่มีอายุ ๑๖,๐๐๐ กัป ก็มีนัยเช่นเดียวกัน (ส.ม.อ. ๓/๑๘๔/๒๑๐, อจ.ติก.อ. ๒/๘๘/๒๔๓)
- ^๒ **อุปหัจจปรินิพพายี** หมายถึงพระอนาคามีผู้เกิดอยู่ในสุทธาวาสภพใดภพหนึ่งแล้ว มีอายุพ้นกึ่งจึงปรินิพพาน เช่น ในชั้นอริหาซึ่งมีอายุ ๑,๐๐๐ กัป พระอนาคามีจำพวกนี้มีอายุพ้นกึ่ง คือ พ้น ๕๐๐ กัป แล้วจึงปรินิพพาน ส่วนในสุทธาวาสชั้นอื่นที่เหลือซึ่งมีอายุแตกต่างกันไป ก็มีนัยเช่นเดียวกันนี้ (ส.ม.อ. ๓/๑๘๔/๒๑๐, อจ.ติก.อ. ๒/๘๘/๒๔๓)
- ^๓ **อสังขารปรินิพพายี** หมายถึงพระอนาคามีผู้บรรลพระอรหัตตปรินิพพานโดยไม่ต้องใช้ความเพียรมาก (ส.ม.อ. ๓/๑๘๔/๒๑๐, อจ.ติก.อ. ๒/๘๘/๒๔๓)
- ^๔ **สังขารปรินิพพายี** หมายถึงพระอนาคามีผู้เกิดในสุทธาวาสภพใดภพหนึ่งบรรลพระอรหัตตปรินิพพานโดยต้องใช้ความเพียรมาก (ส.ม.อ. ๓/๑๘๔/๒๑๐, อจ.ติก.อ. ๒/๘๘/๒๔๓)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณังคสังยุต]

๑. ปัพพตวรรค ๔. วัตถสูตร

๗. หากในปัจจุบันและในเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรลุ ไม่ได้เป็นพระ
อนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายี ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจ-
ปรีนิพพายี ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายี และ
ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายี ก็จะได้เป็นพระ
อนาคามีผู้ทชังโสโตกนิฏฐคามิ^๑ เพราะโอรัมภาคียสังโยชน์ ๕
ประการสิ้นไป

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อโพชฌงค์ ๗ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้วอย่างนี้
พึงหวังผลานิสงส์ ๗ ประการนี้”

สี่สูตรที่ ๓ จบ

๔. วัตถสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยผ้า

[๑๘๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลาย
มากล่าวว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นรับคำแล้ว ท่านพระสารีบุตรจึงได้
กล่าวเรื่องนี้ว่า

“ผู้มีอายุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้

โพชฌงค์ ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโพชฌงค์	๒. ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์
๓. วิริยสัมโพชฌงค์	๔. ปีติสัมโพชฌงค์
๕. ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์	๖. สมาธิสัมโพชฌงค์
๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์	

โพชฌงค์ ๗ ประการนี้

เชิงอรรถ :

^๑ อุทชังโสโตกนิฏฐคามิ หมายถึงพระอนาคามีผู้มีกระแสสูงขึ้นไปจนถึงชั้นอกนิฏฐภพ คือ เกิดใน
สุทธาวาสภพใดภพหนึ่งแล้วก็จะเกิดเลื่อนขึ้นไปจนถึงชั้นอกนิฏฐภพ แล้วจึงปรีนิพพานในภพนั้น (ส.ม.อ.
๓/๑๘๔/๒๑๐, อจ.ติก.อ. ๒/๘๘/๒๔๒)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๑. ปัพพตวรรค ๔. วัตถสูตร

บรรดาโพชฌงค์ ๗ ประการนี้ ผมประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใด ๆ ในเวลาเช้า ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้น ๆ ประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใด ๆ ในเวลาเที่ยง ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้น ๆ ประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใด ๆ ในเวลาเย็น ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้น ๆ

ถ้าสติสัมโพชฌงค์ของผมมีอยู่ ผมก็รู้ชัดว่า สติสัมโพชฌงค์ของผมไม่มีประมาณ ผมปรารถดีแล้ว ผมรู้ชัดสติสัมโพชฌงค์ที่ดำรงอยู่ว่าดำรงอยู่ ถ้าแม้สติสัมโพชฌงค์ของผมเคลื่อนไป ผมก็รู้ชัดว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย ฯลฯ ถ้าอุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมมีอยู่ ผมก็รู้ชัดว่า อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมไม่มีประมาณ ผมปรารถดีแล้ว ผมรู้ชัดอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ดำรงอยู่ว่าดำรงอยู่ ถ้าแม้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมเคลื่อนไป ผมก็รู้ชัดว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย

ดูเก็บผ้าของพระราชาหรือของมหาอำมาตย์ของพระราชาบรรจุผ้าสีต่าง ๆ พระราชาหรือมหาอำมาตย์ของพระราชาประสงค์จะนุ่งห่มผ้าคู่ใด ๆ ในเวลาเช้า ก็นุ่งห่มผ้าคู่นั้น ๆ ประสงค์จะนุ่งห่มผ้าคู่ใด ๆ ในเวลาเที่ยง ก็นุ่งห่มผ้าคู่นั้น ๆ ประสงค์จะนุ่งห่มผ้าคู่ใด ๆ ในเวลาเย็น ก็นุ่งห่มผ้าคู่นั้น ๆ แม้ฉันใด บรรดาโพชฌงค์ ๗ ประการนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ผมประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใด ๆ ในเวลาเช้า ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้น ๆ ประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใด ๆ ในเวลาเที่ยง ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้น ๆ ประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใด ๆ ในเวลาเย็น ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้น ๆ

ผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าสติสัมโพชฌงค์ของผมมีอยู่ ผมก็รู้ชัดว่า สติสัมโพชฌงค์ของผมไม่มีประมาณ ผมปรารถดีแล้ว ผมรู้ชัดสติสัมโพชฌงค์ที่ดำรงอยู่ว่าดำรงอยู่ ถ้าแม้สติสัมโพชฌงค์ของผมเคลื่อนไป ผมก็รู้ชัดว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย ฯลฯ ถ้าอุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมมีอยู่ ผมก็รู้ชัดว่า อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมไม่มีประมาณ ผมปรารถดีแล้ว ผมรู้ชัดอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ดำรงอยู่ว่าดำรงอยู่ ถ้าแม้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมเคลื่อนไป ผมก็รู้ชัดว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย”^๑

วัตถสูตรที่ ๔ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ข. ป. (แปล) ๓๑/๒๐/๔๕๖-๔๕๗

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๑. ปัพพตวรรค ๕. ภิกขุสูตร

๕. ภิกขุสูตร

ว่าด้วยภิกษุทูลถามเรื่องโขขณค

[๑๘๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง
ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์
ตรัสว่า ‘โขขณค โขขณค’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ พระองค์จึงตรัสว่า ‘โขขณค’
พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ ที่เรียกว่า ‘โขขณค’ เพราะเป็นไป
เพื่อตรัสรู้

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌณคอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในโอสสัคคะ

ฯลฯ

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌณคอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย
นิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

เมื่อเธอเจริญโพชฌณค ๗ ประการนี้อยู่ จิตย่อมหลุดพ้นจากกามาสวะ
ภวาสวะ และอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติ
สิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว^๑ ทำกิจที่ควรทำ^๒ เสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้อีกต่อไป^๓’

ภิกษุ ที่เรียกว่า ‘โขขณค’ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้ อย่างนี้แล”

ภิกขุสูตรที่ ๕ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว หมายถึงกิจแห่งการปฏิบัติเพื่อทำลายอาสวกิเลสจนสิ้นสมบูรณ์ ไม่มีกิจที่จะต้อง
ทำเพื่อตนเอง แต่ยังมีหน้าที่เพื่อผู้อื่นอยู่ ผู้อยู่จบพรหมจรรย์นี้ได้ชื่อว่าอเสขบุคคล (ที.สี.อ. ๒๔๘/๒๐๓)
- ^๒ กิจที่ควรทำ ในที่นี้หมายถึงกิจในอริยสัจ ๔ คือ การกำหนดรู้ทุกข์ การละเหตุแห่งทุกข์ การทำให้แจ้ง
ซึ่งความดับทุกข์ และการอบรมมรรคมีองค์ ๘ ให้เจริญ (ที.สี.อ. ๒๔๘/๒๐๓)
- ^๓ ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป หมายถึงไม่มีหน้าที่ในการบำเพ็ญมรรคญาณเพื่อความหมด
สิ้นแห่งกิเลสอีกต่อไป เพราะพระพุทธศาสนาถือว่าการบรรลุพระอรหัตตผลเป็นจุดหมายสูงสุด (ที.สี.อ.
๒๔๘/๒๐๓)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๑. ปัพพตวรรค ๖. กุณฑลียสูตร

๖. กุณฑลียสูตร

ว่าด้วยกุณฑลียปริพาชก

[๑๘๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอัญชนวัน สถานที่พระราชทานอภัยแก่หมู่นี้อ เขตเมืองสาเกต ครั้งนั้น กุณฑลียปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ท่านพระโคตม ข้าพเจ้าเที่ยวไปในอาราม เข้าไปหาบริษัท เมื่อข้าพเจ้าบริโภคอาหารเข้าเสร็จแล้ว ในเวลาหลังอาหารเดินเที่ยวไปทางอารามสู่อาราม ทางอุทยานสู่อุทยาน ณ ที่นั้น ข้าพเจ้าเห็นสมณพราหมณ์ พวกหนึ่งกำลังกล่าววาทะซึ่งมีวิธีเปลื้องวาตะเป็น อานิสงส์และมีวิธีโต้วาตะเป็นอานิสงส์ ส่วนท่านพระโคตมมีอะไรเป็นอานิสงส์อยู่”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “กุณฑลียะ ตถาคตมีวิชาและวิมุตติเป็นผลานิสงส์”

“ท่านพระโคตม ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์”

“กุณฑลียะ โขขณค ๗ ประการที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์”

“ท่านพระโคตม อนึ่ง ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำโขขณค ๗ ประการให้บริบูรณ์”

“กุณฑลียะ สติปัญญา ๔ ประการที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำโขขณค ๗ ประการให้บริบูรณ์”

“ท่านพระโคตม อนึ่ง ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำสติปัญญา ๔ ประการให้บริบูรณ์”

“กุณฑลียะ สุจริต ๓ ประการที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำสติปัญญา ๔ ประการให้บริบูรณ์”

“ท่านพระโคตม อนึ่ง ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำสุจริต ๓ ประการให้บริบูรณ์”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๑. ปัพพตวรรค ๖. กุณฑลียสูตร

“กุณฑลียะ อินทริยสังวรที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำสุจริต ๓ ประการ
ให้บริบูรณ์

**อินทริยสังวรที่บุคคลเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงทำสุจริต ๓
ประการให้บริบูรณ์**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปที่น่าชอบใจทางตาแล้ว ไม่หลงใหล ไม่เปล็ด
เพลินรูปที่น่าชอบใจ ไม่ให้เกิดความกำหนัด กายของเธอก็คงที่ และจิตที่คงที่ใน
ภายในก็มั่นคงดี หลุดพ้นดีแล้ว อนึ่ง เธอเห็นรูปที่ไม่น่าชอบใจทางตาแล้ว ก็ไม่
เก้อเขิน มีจิตไม่ติดอยู่ ไม่เสียใจ มีใจไม่พยายาม ทังกายของเธอก็คงที่ และจิต
ที่คงที่ในภายในก็มั่นคงดี หลุดพ้นดีแล้ว

อีกประการหนึ่ง ภิกษุฟังเสียงทางหู ฯลฯ ดมกลิ่นทางจมูก ... ลิ้มรสทางลิ้น
... ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่น่าชอบใจทางใจแล้ว ไม่หลงใหล
ไม่เปล็ดเพลิน ไม่ให้เกิดความกำหนัด กายของเธอก็คงที่ และจิตที่คงที่ในภายในก็
มั่นคงดี หลุดพ้นดีแล้ว อนึ่ง เธอรู้แจ้งธรรมารมณ์ที่ไม่น่าชอบใจทางใจแล้ว ก็ไม่
เก้อเขิน มีจิตไม่ติดอยู่ ไม่เสียใจ มีใจไม่พยายาม ทังกายของเธอก็คงที่ และจิต
ที่คงที่ในภายในก็มั่นคงดี หลุดพ้นดีแล้ว

เพราะเหตุที่ภิกษุเห็นรูปทางตาแล้ว มีกายคงที่ และมีจิตที่คงที่ในภายใน
มั่นคงดี หลุดพ้นดีแล้วในรูปทั้งที่น่าชอบใจและไม่น่าชอบใจ ฟังเสียงทางหู ฯลฯ ดม
กลิ่นทางจมูก ... ลิ้มรสทางลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์
ทางใจแล้ว มีกายคงที่ และมีจิตที่คงที่ในภายในมั่นคงดี หลุดพ้นดีแล้วในธรรมที่
น่าชอบใจและไม่น่าชอบใจ

อินทริยสังวรที่บุคคลเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงทำสุจริต ๓
ประการให้บริบูรณ์

**สุจริต ๓ ประการนั้นที่บุคคลเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงทำ
สติปัญญา ๔ ประการให้บริบูรณ์**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ละกายทุจริต เจริญกายสุจริต ละวจีทุจริต เจริญ
วจีสุจริต ละมโนทุจริต เจริญมโนสุจริต

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๑. ปัพพตวรรค ๖. กุณฑลียสูตร

สุจริต ๓ ประการที่บุคคลเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงทำ
สติปัญญา ๔ ประการให้บริบูรณ์

**สติปัญญา ๔ ประการที่บุคคลเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึง
ทำโภชณงค์ ๗ ประการให้บริบูรณ์**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

สติปัญญา ๔ ประการที่บุคคลเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงทำ
โภชณงค์ ๗ ประการให้บริบูรณ์

**โภชณงค์ ๗ ประการที่บุคคลเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึง
ทำวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชณงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในโอสสัคคะ

ฯลฯ

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชณงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย
นิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

โภชณงค์ ๗ ประการที่บุคคลเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงทำ
วิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว กุณฑลียปริพาชกได้กราบทูลพระผู้มี
พระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม พระภาชิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๑. ปัพพตวรรค ๗. กุฎาคารสูตร

ยິงนักร ข้ำแต่ทำนพระโคตม พระภำษิตของทำนพระโคตมข้ดเจนนไฟเรำะยິงนักร
ทำนพระโคตมประกำศธรรมแจ่มแจ้งโดยประกำรต้ำง ๆ เปรียบบเหมือมนุคคลหงำย
ของทีคควำ เเปิดของทีปิด บอกรำงแก่ผู้หลงรำง หรือต้ำมประกำรทีปในทีมิดด้วยตั้งใจเวำ
'คนมีต้ำดีจึกรเห็นรูปได้' ข้ำพระองค้นี้ขอถึงทำนพระโคตมพร้อมทั้งพระธรรมและ
พระสงฆ์เป็นสรณะ ขอทำนพระโคตมจงทรงจำข้ำพระองค้เวำเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ
ตั้งแต่วันนีเป็นต้นไปจนตลลอดขีวิต"

กถณทลียสูตรที ๖ จบ

๗. กุฎาคารสูตร

เวำด้วยอุปมำด้วยกลอนของเรือนยอด

[๑๘๘] "ภิกษุท้งหลำย กลอนของเรือนยอดท้งหมดล้นน้อมไปสู่นยอด โนม้ไป
สู่นยอด โอนไปสู่นยอด แม้จันใจ ภิกษุก็จันนั้เหมือกัน เมื่อเจริญุโภชณังค ๗
ประกำร ทำโภชณังค ๗ ประกำรให้มำก ย่อมน้อมไปสู่นิพพำน โนม้ไปสู่นิพพำน
โอนไปสู่นิพพำน

ภิกษุเมื่อเจริญุโภชณังค ๗ ประกำร ทำโภชณังค ๗ ประกำรให้มำก
ยอมน้อมไปสู่นิพพำน โนม้ไปสู่นิพพำน โอนไปสู่นิพพำน อยำงไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี

๑. เจริญุสดีลัสมโภชณังคอันอำคัย์วิเวก อำคัย์วิรำคะ อำคัย์นิโรธ
น้อมไปในโอสลัคคะ

ฯลฯ

๗. เจริญุอุเบกขำลัสมโภชณังคอันอำคัย์วิเวก อำคัย์วิรำคะ อำคัย์
นิโรธ น้อมไปในโอสลัคคะ

ภิกษุท้งหลำย ภิกษุเจริญุโภชณังค ๗ ประกำร ทำโภชณังค ๗ ประกำรให้มำก
ยอมน้อมไปสู่นิพพำน โนม้ไปสู่นิพพำน โอนไปสู่นิพพำน อยำงนีแล"

กุฎาคารสูตรที ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณังคสังยุต]

๑. ปัพพตวรรค ๘. อุปวาณสูตร

๘. อุปวาณสูตร

ว่าด้วยพระอุปวาณะ

[๑๘๙] สมัยหนึ่ง ท่านพระอุปวาณะและท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ โขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ครั้นในเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตร ออกจากที่หลีกเร้น^๑ เข้าไปหา ท่านพระอุปวาณะถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระอุปวาณะดังนี้ว่า “ท่านอุปวาณะ เพราะมนสิการโดยแยบคายเฉพาะตน ภิกษุพึงรู้ใหม่ว่า ‘โฆชณังค ๗ ประการที่เราปรารถดีแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่ผาสุก”

ท่านพระอุปวาณะตอบว่า “ท่านสารีบุตร เพราะมนสิการโดยแยบคายเฉพาะตน ภิกษุพึงรู้ได้ว่า ‘โฆชณังค ๗ ประการที่เราปรารถดีแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่ผาสุก”

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า “อาวุโส ภิกษุปรารถนาคือสัมผัสโฆชณังคอยู่ย่อมรู้ชัดว่า ‘จิตของเราหลุดพ้นดีแล้ว ถิ่นมีพระเราถอนได้แล้ว อุทัจจกุกกุจจะเรากำจัดได้แล้ว ความเพียรเราก็ปรารถแล้ว เรามนสิการอย่างจริงจังไม่ย่อหย่อน ฯลฯ ภิกษุปรารถอุเบกขาสัมผัสโฆชณังคอยู่ย่อมรู้ชัดว่า ‘จิตของเราหลุดพ้นดีแล้ว ถิ่นมีพระเราถอนได้แล้ว อุทัจจกุกกุจจะเรากำจัดได้แล้ว ความเพียรเราปรารถแล้ว เรามนสิการอย่างจริงจังไม่ย่อหย่อน”

ท่านพระอุปวาณะกล่าวว่า “ท่านสารีบุตร เพราะมนสิการโดยแยบคายเฉพาะตน ภิกษุพึงรู้ได้ว่า ‘โฆชณังค ๗ ประการที่เราปรารถดีแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่ผาสุกด้วยประการดังนี้”

อุปวาณสูตรที่ ๘ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ที่หลีกเร้น ในที่นี้หมายถึงผลสมาบัติ (ส.สพ.อ. ๓/๘๗/๒๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๑๒๔ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๑. ปัพพตวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๙. ปฐมอุปปันนสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดโพชฌงค์ สูตรที่ ๑

[๑๙๐] “ภิกษุทั้งหลาย โโพชฌงค์ ๗ ประการนี้ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น เว้นความอุบัติขึ้นของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมไม่เกิดขึ้น

โพชฌงค์ ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโพชฌงค์ ๗๑ ๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์

โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น เว้นความอุบัติขึ้นของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมไม่เกิดขึ้น”

ปฐมอุปปันนสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุตติยอุปปันนสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดโพชฌงค์ สูตรที่ ๒

[๑๙๑] “ภิกษุทั้งหลาย โโพชฌงค์ ๗ ประการนี้ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น เว้นวินัยของพระสุคต ย่อมไม่เกิดขึ้น

โพชฌงค์ ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโพชฌงค์ ๗๑ ๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์

โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น เว้นวินัยของพระสุคต ย่อมไม่เกิดขึ้น”

ทุตติยอุปปันนสูตรที่ ๑๐ จบ

ปัพพตวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. หิมวันตสูตร	๒. กายสูตร
๓. สीलสูตร	๔. วัตถสูตร
๕. ภิกขุสูตร	๖. กุณฑลสูตร
๗. กุฎาคารสูตร	๘. อุปวาณสูตร
๙. ปฐมอุปปันนสูตร	๑๐. ทุตติยอุปปันนสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๒. คิลานวรรค ๒. ปฐมสุริยุปมสูตร

๒. คิลานวรรค

หมวดว่าด้วยผู้อาพาธ

๑. ปาณสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยสัตว์

[๑๙๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่งสำเร็จอิริยาบถ ๔ คือ บางคราวก็เดิน บางคราวก็ยืน บางคราวก็นั่ง บางคราวก็นอน สัตว์เหล่านั้นทั้งหมด ล้วนอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงสำเร็จอิริยาบถ ๔ นี้ แม้ฉันทิ ภิกษุก็ฉันทินั้นเหมือนกัน อาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้) ๗ ประการ ทำโพชฌงค์ ๗ ประการให้มาก

ภิกษุอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ทำโพชฌงค์ ๗ ประการให้มาก อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในโอสสัคคะ

ฯลฯ

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย
นิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ
ทำโพชฌงค์ ๗ ประการให้มาก อย่างนี้แล”

ปาณสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปฐมสุริยุปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยดวงอาทิตย์ สูตรที่ ๑

[๑๙๓] “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมา
ก่อน เป็นบุพนิมิต ฉันทิ กัลยาณมิตตดา (ความเป็นผู้มีมิตรดี) ก็เป็นตัวนำ เป็น

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๒. คิลานวรรค ๓. ทุติยสุริยุปมสูตร

บุพนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งโภชณังค ๗ ประการ ฉะนั้น ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตร
พึงหวังข้อนี้ได้ว่า 'จักเจริญโภชณังค ๗ ประการ ทำโภชณังค ๗ ประการให้มาก'

**ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญโภชณังค ๗ ประการ ทำโภชณังค ๗ ประการ
ให้มาก อย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโภชณังคอันอาศัยวิเวก ๗ล๗

๗. เจริญอุเบกขาสัมโภชณังคอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย
นิโรธ น้อมไปในโอสถัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญโภชณังค ๗ ประการ ทำโภชณังค
๗ ประการให้มาก อย่างนี้แล"

ปฐมสุริยุปมสูตรที่ ๒ จบ

๓. ทุติยสุริยุปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยดวงอาทิตย์ สูตรที่ ๒

[๑๙๔] "ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมา
ก่อน เป็นบุพนิมิต ฉะนั้น โยนิโสมนสิการ (การมนสิการโดยแยบคาย) ก็เป็นตัวนำ
เป็นบุพนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งโภชณังค ๗ ประการ ฉะนั้น ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วย
โยนิโสมนสิการพึงหวังข้อนี้ได้ว่า 'จักเจริญโภชณังค ๗ ประการ ทำโภชณังค ๗
ประการให้มาก'

**ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการเจริญโภชณังค ๗ ประการ ทำโภชณังค
๗ ประการให้มาก อย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโภชณังคอันอาศัยวิเวก ๗ล๗

๗. เจริญอุเบกขาสัมโภชณังคอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย
นิโรธ น้อมไปในโอสถัคคะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๒. คิลานวรรค ๔. ปฐมคิลานสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ
ทำโพชฌงค์ ๗ ประการให้มาก อย่างนี้แล”

หุตยสุริยุปมสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปฐมคิลานสูตร

ว่าด้วยผู้อาพาธ สูตรที่ ๑

[๑๙๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้
เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ท่านพระมหากัสสปะอาพาธ ได้รับทุกข์
เป็นไข้หนัก อยู่ที่ปีปผลึกหา

ครั้งในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้น เข้าไปหาท่านพระ
มหากัสสปะถึงที่อยู่ ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ได้ตรัสถามท่านพระ
มหากัสสปะดังนี้ว่า

“กัสสปะ เธอยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง
ไม่กำเริบขึ้นหรือ อาการทุเลาปรากฏ อาการกำเริบไม่ปรากฏหรือ”

ท่านพระมหากัสสปะทูลตอบว่า “ข้าพระองค์ไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้
ทุกขเวทนามีแต่กำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อาการกำเริบปรากฏ อาการทุเลา
ไม่ปรากฏ พระพุทธเจ้าข้า”

“กัสสปะ โพชฌงค์ ๗ ประการนี้เรากล่าวไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้
มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

โพชฌงค์ ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโพชฌงค์เรากล่าวไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ฯลฯ

๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์เรากล่าวไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้
มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๒. คิลานวรรค ๕. ทุติยคิลานสูตร

กัสสปะ โขขณค ๗ ประการนี้แลเรากล่าวไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ
ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โขขณคดีนัก ข้าแต่พระสุคต โขขณคดีนัก”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ท่านพระมหากัสสปะก็มีใจยินดี ขึ้นชม
พระภาษิตของพระผู้มีพระภาค หายขาดจากอาพาธนั้น และอาพาธนั้นอันท่าน
พระมหากัสสปะละได้อย่างนั้น

ปฐมคิลานสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุติยคิลานสูตร

ว่าด้วยผู้อาพาธ สูตรที่ ๒

[๑๙๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้
เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะอาพาธ ได้รับ
ทุกข์ เป็นไขหนัก อยู่ทีภูเขาคิชฌกูฏ

ครั้นในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้น เข้าไปหาท่านพระ
มหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ได้ตรัสถามท่าน
พระมหาโมคคัลลานะดังนี้ว่า

“โมคคัลลานะ เธอยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง
ไม่กำเริบขึ้นหรือ อาการทุเลาปรากฏ อาการกำเริบไม่ปรากฏหรือ”

ท่านพระมหาโมคคัลลานะทูลตอบว่า “ข้าพระองค์ไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้
ทุกขเวทนามีแต่กำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อาการกำเริบปรากฏ อาการทุเลา
ไม่ปรากฏ พระพุทธเจ้าข้า”

“โมคคัลลานะ โขขณค ๗ ประการนี้เรากล่าวไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ
ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน”

โขขณค ๗ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโขขณคเรากล่าวไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๒. คิลานวรรค ๖. ตติยคิลานสูตร

ฯลฯ

๗. อุเบกขาสัมโพชณังคเรากล่าวไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้
 มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน
 โมคคัลลานะ โปชณังค ๗ ประการนี้เรากล่าวไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ
 ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน”
 “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โปชณังคตีนัก ข้าแต่พระสุคต โปชณังคตีนัก”
 พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภษิตนี้แล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะก็มีใจยินดี
 ขึ้นชมพระภษิตของพระผู้มีพระภาค หายขาดจากอาพาธนั้น และอาพาธนั้นอัน
 ท่านพระมหาโมคคัลลานะจะได้เช่นนั้น

หุติยคิลานสูตรที่ ๕ จบ

๖. ตติยคิลานสูตร

ว่าด้วยผู้อาพาธ สูตรที่ ๓

[๑๙๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้
 เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงพระประชวร ได้รับ
 ทุกข์ พระอาการหนัก

ครั้งนั้น ท่านพระมหาจุนทะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
 อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระมหาจุนทะดังนี้ว่า
 “จุนทะ เจพาะเธอที่จะอธิบายโปชณังคให้แจ่มแจ้ง”

ท่านพระมหาจุนทะทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โปชณังค ๗ ประการ
 นี้พระองค์ตรัสไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง
 เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

โปชณังค ๗ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโพชณังคพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ
 ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๒. คิลานวรรค ๗. ปารังคมสูตร

๙๑

๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว ที่บุคคลเจริญ
 ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน
 ข้ำแต่พระองค์ผู้เจริญ โขขณค ๗ ประการนี้พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว
 ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน”
 “จุนทะ โขขณคคตินัก จุนทะ โขขณคคตินัก”
 ท่านพระมหาจุนทะได้กล่าวคำนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงชื่นชม พอพระทัย
 ทรงหายขาดจากพระประชวรนั้น และพระประชวรนั้นอันพระผู้มีพระภาคทรงละได้
 อย่างนั้น

ดติยคิลานสูตรที่ ๖ จบ

๗. ปารังคมสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ถึงฝั่ง

[๑๙๘] “ภิกษุทั้งหลาย โขขณค ๗ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มาก
 แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งโน้นจากฝั่งนี้

โขขณค ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโพชฌงค์ ๙๑ ๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์

ภิกษุทั้งหลาย โขขณค ๗ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อม
 เป็นไปเพื่อถึงฝั่งโน้นจากฝั่งนี้

ในหมู่มนุษย์ เหล่าชนผู้ไปถึงฝั่งโน้นมีจำนวนน้อย
 ส่วนหมูสัตว์นอกนี้เลาะไปตามฝั่งนี้ทั้งนั้น
 ส่วนชนเหล่าใดประพฤติตามธรรม
 ในธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้โดยชอบ
 ชนเหล่านั้นจักข้ามพ้นวิภูฏะ
 อันเป็นบ่วงมารที่ข้ามได้แสนยาก จักถึงฝั่งโน้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๒. คิลานวรรค ๘. วิริทสูต

บัณฑิตละธรรมดำแล้วพึงเจริญธรรมขาว
 ออกจากที่มีน้ำ มาสู่ที่ไม่มีน้ำ
 ละกามทั้งหลายแล้วเป็นผู้หมดความกังวล
 พึงปรารถนาความยินดียิ่งในวิเวกที่ยินดีได้ยากยิ่ง
 บัณฑิตพึงชำระตนให้ผ่องแผ้ว
 จากเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตทั้งหลาย
 บัณฑิตเหล่าใดอบรมจิตโดยชอบ
 ในองค์ธรรมเป็นเครื่องตรัสรู้ทั้งหลาย
 ไม่ถือมั่น ยินดีในนิพพานเป็นที่สละความถือมั่น
 บัณฑิตเหล่านั้นสิ้นอาสวะแล้ว
 มีความรุ่งเรือง ดับสนิทแล้วในโลก”^๑

ปารังคมสูตรที่ ๗ จบ

๘. วิริทสูต

ว่าด้วยธรรมที่บุคคลพลาด

[๑๙๙] “ภิกษุทั้งหลาย โภชณังค ๗ ประการอันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งพลาดแล้ว อริยมรรคที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ก็ชื่อว่าเป็นอันบุคคลเหล่านั้นพลาดแล้ว โภชณังค ๗ ประการอันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารถแล้ว อริยมรรคที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ก็ชื่อว่าเป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารถแล้ว

โภชณังค ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโภชณังค ๗๑ ๗. อุเบกขาสัมโภชณังค

ภิกษุทั้งหลาย โภชณังค ๗ ประการอันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งพลาดแล้ว อริยมรรคที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ก็ชื่อว่าเป็นอันบุคคลเหล่านั้นพลาดแล้ว ส่วนโภชณังค ๗ ประการนี้อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารถแล้ว อริยมรรคที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ก็ชื่อว่าเป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารถแล้ว”

วิริทสูตที่ ๘ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๑-๖ ข้อ ๓๔ (ปารังคมสูตร) หน้า ๓๓-๓๔ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๑๓๒ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๒. คิลานวรรค ๑๐. นิพพิทาสูตร

๙. อริยสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นอริยะ

[๒๐๐] “ภิกษุทั้งหลาย โขขณค ๗ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ เป็นนियยานิกรรม^๑ นำออกไปเพื่อให้สิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้บำเพ็ญ โขขณค ๗ ประการนั้น

โขขณค ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโขขณค ๗๗ ๗. อุเบกขาสัมโขขณค

ภิกษุทั้งหลาย โขขณค ๗ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว เป็น อริยะ เป็นนियยานิกรรม นำออกไปเพื่อให้สิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้บำเพ็ญ โขขณค ๗ ประการนั้น”

อริยสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. นิพพิทาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย

[๒๐๑] “ภิกษุทั้งหลาย โขขณค ๗ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายอย่างที่สุด เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อยุติ เพื่อดรฺสฺรู้ เพื่อนิพพาน

โขขณค ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโขขณค ๗๗ ๗. อุเบกขาสัมโขขณค

ภิกษุทั้งหลาย โขขณค ๗ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อม เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายอย่างที่สุด เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อยุติ เพื่อดรฺสฺรู้ เพื่อนิพพาน”

นิพพิทาสูตรที่ ๑๐ จบ

คิลานวรรคที่ ๒ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ นียยานิกรรม หมายถึงธรรมที่ตัดมูลรากแห่งวิภูฏะ ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วนำสัตว์ออกจากวิภูฏะ (อภิ.ส.อ. ๘๓-๑๐๐/๙๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๑๓๓ }

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๒. คิลานวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาณสูตร	๒. ปฐมสุริยุปมสูตร
๓. ทุตติยสุริยุปมสูตร	๔. ปฐมคิลานสูตร
๕. ทุตติยคิลานสูตร	๖. ตุตติยคิลานสูตร
๗. ปารังคมสูตร	๘. วิรัทสูตร
๙. อริยสูตร	๑๐. นิพพิทาสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๓. อุทายีวรรค ๒. โขขณคเทสนาสูต

๓. อุทายีวรรค

หมวดว่าด้วยพระอุทายี

๑. โขขณคสูต

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อตรัสรู้

[๒๐๒] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิवाทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘โขขณค โขขณค’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงตรัสว่า
‘โขขณค’”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ เราเรียกว่า ‘โขขณค’ เพราะเป็นไป
เพื่อตรัสรู้

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌนคอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในโอสสัคคะ

ฯลฯ

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌนคอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย
นิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ภิกษุ เราเรียกว่า ‘โขขณค’ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้”

โขขณคสูตที่ ๑ จบ

๒. โขขณคเทสนาสูต

ว่าด้วยการแสดงโขขณค

[๒๐๓] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงโขขณค ๗ ประการแก่เธอทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงฟัง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๓. อุทายีวรรค ๓. ฐานียสูตร

โภชณังค ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโภชณังค ๑๗๑ ๗. อุเบกขาสัมโภชณังค

ภิกษุทั้งหลาย โภชณังค ๗ ประการนี้แล”

โภชณังคเทศนาสูตรที่ ๒ จบ

๓. ฐานียสูตร

ว่าด้วยธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งนิรณ

[๒๐๔] “ภิกษุทั้งหลาย กามฉันทะ (ความพอใจในกาม) ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น เพราะทำมนสิการถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งกามราคะให้มาก พยาบาท (ความคิดปองร้าย) ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น เพราะทำมนสิการถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งพยาบาทให้มาก ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น เพราะทำมนสิการถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งถีนมิทธะให้มาก อุทธัจจกุกกัจจะ (ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ) ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น เพราะทำมนสิการถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอุทธัจจกุกกัจจะให้มาก วิจิกิจจา (ความลังเลสงสัย) ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น เพราะทำมนสิการถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งวิจิกิจจาให้มาก

ภิกษุทั้งหลาย สติสัมโภชณังคที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมถึงความเจริญเต็มที่ เพราะทำมนสิการถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสติสัมโภชณังคให้มาก

๑๗๑

อุเบกขาสัมโภชณังคที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมถึงความเจริญเต็มที่ เพราะทำมนสิการถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาสัมโภชณังคให้มาก”

ฐานียสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โพชฌังคสังยุต]

๓. อุทายีวรรค ๕. อปริหานิยสูตร

๔. อโยนิโสมนสิการสูตร

ว่าด้วยการมนสิการโดยไม่แยบคาย

[๒๐๕] “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลมนสิการโดยไม่แยบคาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น พยาบาทที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น อุทัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป

ฯลฯ

อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป ภิกษุทั้งหลาย แต่เมื่อบุคคลมนสิการโดยแยบคาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิดย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว เขาก็ละได้ พยาบาทที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว เขาก็ละได้ ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว เขาก็ละได้ อุทัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว เขาก็ละได้ วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว เขาก็ละได้ สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมถึงความเจริญเต็มที

ฯลฯ

อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมถึงความเจริญเต็มที”

อโยนิโสมนสิการสูตรที่ ๔ จบ

๕. อปริหานิยสูตร

ว่าด้วยอปริหานิยธรรม

[๒๐๖] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอปริหานิยธรรม (ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม) ๗ ประการแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชฌังคสังยุต]

๓. อุทายีวรรค ๖. ตัณห์กขยสูตร

อปปริหานิยธรรม ๗ ประการ เป็นอย่างไร

คือ โภชฌังค ๗ ประการ

โภชฌังค ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโภชฌังค ฯลฯ ๗. อุเบกขาสัมโภชฌังค

ภิกษุทั้งหลาย อปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้แล”

อปปริหานิยสูตรที่ ๕ จบ

๖. ตัณห์กขยสูตร

ว่าด้วยมรรคและปฏิบัติเพื่อความสิ้นตัณหา

[๒๐๗] “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเจริญมรรค(และ)ปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหา

มรรค เป็นอย่างไร ปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหา เป็นอย่างไร

คือ โภชฌังค ๗ ประการ

โภชฌังค ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโภชฌังค ฯลฯ ๗. อุเบกขาสัมโภชฌังค”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสสอนดังนี้แล้ว ท่านพระอุทายีได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โภชฌังค ๗ ประการที่บุคคลเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงเป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหา”

“อุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโภชฌังคอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ

น้อมไปในโอสสัคคะ อันไพบุลย์ เป็นมหัคคะ ไม่มีขอบเขต

ไม่มีความเบียดเบียน เมื่อเธอเจริญสติสัมโภชฌังคอันอาศัย

วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ อันไพบุลย์

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๓. อุทายีวรรค ๗. ตัณหานิโรธสูตร

เป็นนหัดคคะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีความเบียดเบียน ย่อมละ
ตัณหาได้ เพราะละตัณหาได้จึงละกรรม^๑ได้ เพราะละกรรมได้
จึงละทุกข^๒ได้

ฯลฯ

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชณงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในโอสสัคคะ อันไพบูลย์ เป็นนหัดคคะ ไม่มีขอบเขต
ไม่มีความเบียดเบียน เมื่อเธอเจริญอุเบกขาสัมโพชณงค์อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ อันไพบูลย์
เป็นนหัดคคะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีความเบียดเบียน ย่อมละ
ตัณหาได้ เพราะละตัณหาได้จึงละกรรมได้ เพราะละกรรมได้
จึงละทุกข^๒ได้

อุทายี เพราะสิ้นตัณหาจึงสิ้นกรรม เพราะสิ้นกรรมจึงสิ้นทุกข ด้วยประการ
ฉะนี้”

ตักขยสูตรที่ ๖ จบ

๗. ตัณหานิโรธสูตร

ว่าด้วยมรรคและปฏิบัติเพื่อความดับตัณหา

[๒๐๘] “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเจริญมรรค(และ)ปฏิบัติที่เป็นไป
เพื่อความดับตัณหา

มรรค เป็นอย่างไร ปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความดับตัณหา เป็นอย่างไร
คือ โภชณงค์ ๗ ประการ

โภชณงค์ ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโพชณงค์

ฯลฯ

๗. อุเบกขาสัมโพชณงค์

เชิงอรรถ :

^๑ กรรม ในที่นี้หมายถึงกรรมที่มีตัณหาเป็นมูล (ส.ม.อ. ๓/๒๐๗-๒๐๘/๒๑๗)

^๒ ทุกข ในที่นี้หมายถึงทุกขในวิภวฐานะที่มีกรรมเป็นมูล (ส.ม.อ. ๓/๒๐๗-๒๐๘/๒๑๗)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณังคสังยุต]

๓. อุทายีวรรค ๘. นิพเพธภาคียสูตร

**โขขณังค ๗ ประการที่บุคคลเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึง
เป็นไปเพื่อความดับตัณหา**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโขขณังคอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ

น้อมไปในโอสสัคคะ

ฯลฯ

๗. เจริญอุเบกขาสัมโขขณังคอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ

น้อมไปในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย โขขณังค ๗ ประการที่บุคคลเจริญอย่างนี้แล ทำให้มาก
แล้วอย่างนี้ จึงเป็นไปเพื่อความดับตัณหา”

ตถนทานิโรธสูตรที่ ๗ จบ

๘. นิพเพธภาคียสูตร

ว่าด้วยทางอันเป็นส่วนแห่งการฆ่าแรกกิเลส

[๒๐๙] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงทางอันเป็นส่วนแห่งการฆ่าแรกกิเลสแก่
เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ทางอันเป็นส่วนแห่งการฆ่าแรกกิเลส เป็นอย่างไร

คือ โขขณังค ๗ ประการ

โขขณังค ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโขขณังค

ฯลฯ

๗. อุเบกขาสัมโขขณังค

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสสอนอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค
ตั้งนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โขขณังค ๗ ประการที่บุคคลเจริญอย่างไร ทำให้
มากแล้วอย่างไร จึงเป็นไปเพื่อความตรัสรู้”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขังคสังยุต]

๓. อุทายีวรรค ๙. เอกธัมมสูตร

“อุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
 น้อมไปในโอสถัคคะ อันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต
 ไม่มีความเบียดเบียน เขมิจิตอันสติสัมโพชฌงค์ให้เจริญ
 แล้ว ขำแรก ทำลายกองโลภะที่ไม่เคยขำแรก ทำลายได้ ขำแรก
 ทำลายกองโทสะที่ไม่เคยขำแรก ทำลายได้ ขำแรก ทำลาย
 กองโมหะที่ไม่เคยขำแรก ทำลายได้

ฯลฯ

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
 น้อมไปในโอสถัคคะ อันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต
 ไม่มีความเบียดเบียน เขมิจิตอันอุเบกขาสัมโพชฌงค์ให้เจริญ
 แล้ว ขำแรก ทำลายกองโลภะที่ไม่เคยขำแรก ทำลายได้ ขำแรก
 ทำลายกองโทสะที่ไม่เคยขำแรก ทำลายได้ ขำแรก ทำลายกอง
 โมหะที่ไม่เคยขำแรก ทำลายได้

อุทายี โขขังค ๗ ประการที่บุคคลเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้
 จึงเป็นไปเพื่อความขำแรกกิเลส”

นิพเพธภาคีสสูตรที่ ๘ จบ

๙. เอกธัมมสูตร

ว่าด้วยธรรมอันเป็นเอก

[๒๑๐] “ภิกษุทั้งหลาย เราไม่พิจารณาเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่บุคคล
 เจริญ ทำให้มากแล้ว จึงเป็นไปเพื่อละธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน์เหมือนโพชฌงค์ ๗
 ประการนี้เลย

โพชฌงค์ ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโพชฌงค์

ฯลฯ

๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๓. อุทายีวรรค ๑๐. อุทายีสุต

**โภชณังค ๗ ประการที่บุคคลเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึง
เป็นไปเพื่อละธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน์**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชณังคอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ

น้อมไปในโอสสัคคะ

ฯลฯ

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชณังคอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย

นิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

โภชณังค ๗ ประการที่บุคคลเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงเป็น
ไปเพื่อละธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน์

ธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน์ เป็นอย่างไร

คือ จักขุ (ตา) เป็นธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน์ เครื่องผูกคือสังโยชน์ ความถือ
มั่น ย่อมเกิดขึ้นที่จักขุนี้ โสตะ (หู) ... ขานะ (จมูก) ... ชิวหา (ลิ้น) เป็นธรรม
ที่เกื้อกูลแก่สังโยชน์ เครื่องผูกคือสังโยชน์ ความถือมั่น ย่อมเกิดขึ้นที่โสตะ ...
ขานะ ... ชิวหานี้ ฯลฯ มโน (ใจ) เป็นธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน์ เครื่องผูกคือ
สังโยชน์ ความถือมั่น ย่อมเกิดขึ้นที่มโนนี้

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน์”

เอกธัมมสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อุทายีสุต

ว่าด้วยพระอุทายี

[๒๑๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวสมณะชื่อ
เสตกะ แคว้นสมณะ ครั้นนั้นแล ท่านพระอุทายีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นาคัจจรรยจริง ไม่เคยปรากฏ ที่ข้าพระองค์มีความรัก
ความเคารพ ความละเอียด และความเกรงกลัวในพระผู้มีพระภาคมากเหลือเกิน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๓. อุทายีวรรค ๑๐. อุทายีสุต

เพราะเมื่อก่อน ข้าพระองค์เป็นคฤหัสถ์อยู่ครองเรือน ไม่คุ้นเคยกับพระธรรม ไม่คุ้นเคยกับพระสงฆ์ ข้าพระองค์นั้นเมื่อมีความรัก ความเคารพ ความละเอียด และความเกรงกลัวในพระผู้มีพระภาค จึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ว่า ‘รูปเป็นดังนี้ ความเกิดแห่งรูปเป็นดังนี้ ความดับแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนาเป็นดังนี้ ฯลฯ สัญญาเป็นดังนี้ ... สังขารเป็นดังนี้ ... วิญญาณเป็นดังนี้ ความเกิดแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ ความดับแห่งวิญญาณเป็นดังนี้’

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อยู่ในเรือนว่าง พิจารณาความเกิดและความเสื่อมแห่งอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ ได้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย (เหตุเกิดทุกข์) นี้ทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์) นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติที่ให้ถึงความดับทุกข์)’ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม^๑ที่ข้าพระองค์บรรลุแล้ว และมรรค^๒ที่ข้าพระองค์ได้แล้ว ที่ข้าพระองค์เจริญทำให้มากแล้วนั้น จักนำข้าพระองค์ผู้อยู่เพื่อความเป็นอย่างนั้นไปโดยประการที่จักรู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สติสัมโพชฌงค์ที่ข้าพระองค์ได้แล้ว ที่ข้าพระองค์เจริญทำให้มากแล้วนั้น จักนำข้าพระองค์ผู้อยู่เพื่อความเป็นอย่างนั้นไปโดยประการที่จักรู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ ฯลฯ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ข้าพระองค์ได้แล้ว ที่ข้าพระองค์เจริญ ทำให้มากแล้วนั้น จักนำข้าพระองค์ผู้อยู่เพื่อความเป็นอย่างนั้นไปโดยประการที่จักรู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มรรคที่ข้าพระองค์ได้แล้ว ที่ข้าพระองค์เจริญ ทำให้มากแล้วนั้น จักนำข้าพระองค์ผู้อยู่เพื่อความเป็นอย่างนั้นไปโดยประการที่จักรู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรม ในที่นี้หมายถึงวิปัสสนาธรรม (ส.ม.อ. ๓/๒๑๑/๒๑๗)

^๒ มรรค ในที่นี้หมายถึงวิปัสสนามรรค (ส.ม.อ. ๓/๒๑๑/๒๑๘)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๓. อุทายีวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ดีละ ดีละ อุทายี มรรคที่เธอได้แล้ว ที่เธอเจริญ
ทำให้มากแล้วนั้น จักนำเธอผู้อยู่เพื่อความเป็นอย่างนั้นไปโดยประการที่จักรู้ชัดว่า
'ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อ
ความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป"

อุทายีสสูตรที่ ๑๐ จบ

อุทายีวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โภธายสูตร	๒. โภชณังคเทสนาสสูตร
๓. ฐานียสูตร	๔. อโยนิโสมนสิการสูตร
๕. อปริหานียสูตร	๖. ตัณห์กขยสูตร
๗. ตัณหานิโรธสูตร	๘. นิพเพธภาคียสูตร
๙. เอกธัมมสูตร	๑๐. อุทายีสสูตร

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โพชฌังคสังยุต]

๔. นีรณวรรค ๒. ทุตติกุสลสูตร

๔. นีรณวรรค

หมวดว่าด้วยนีนรณ

๑. ปฐมกุสลสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นกุศล สูตรที่ ๑

[๒๑๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล เป็นส่วนกุศล เป็นฝ่ายกุศล ทั้งหมดมีความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาทบัณฑิตกล่าววว่าเลิศกว่าธรรมเหล่านั้น ภิกษุผู้ไม่ประมาทพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ทำโพชฌงค์ ๗ ประการ ให้มาก’

ภิกษุผู้ไม่ประมาทเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ทำโพชฌงค์ ๗ ประการ ให้มาก อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในโอสสัคคะ

ฯลฯ

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย
นิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาทเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ทำโพชฌงค์ ๗ ประการให้มาก อย่างนี้แล”

ปฐมกุสลสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุตติกุสลสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นกุศล สูตรที่ ๒

[๒๑๓] “ภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล เป็นส่วนกุศล เป็นฝ่าย
กุศล ทั้งหมดมีโยนิโสมนสิการ (การมนสิการโดยแยบคาย) เป็นมูล รวมลงใน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๔. นีวรรณวรรค ๓. อุปกกิลเลสสูตร

โยนิโสมนสิการ โยนิโสมนสิการบัณฑิตกล่าววาลีศกว่าธรรมเหล่านั้น ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ทำโพชฌงค์ ๗ ประการให้มาก’

ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ทำโพชฌงค์ ๗ ประการให้มาก อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในโอสถัคคะ

ฯลฯ

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย
นิโรธ น้อมไปในโอสถัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ เจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ทำโพชฌงค์ ๗ ประการให้มาก อย่างนี้แล”

หุติยกุลสูตรที่ ๒ จบ

๓. อุปกกิลเลสสูตร

ว่าด้วยความเศร้าหมองแห่งจิต

[๒๑๔] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งเศร้าหมองแห่งทอง ๕ ประการนี้เป็นเหตุให้ทอง
เศร้าหมอง ไม่อ่อน ใช้การไม่ได้ ไม่ผุดผ่อง แดงกาย ใช้งานไม่ได้ดี

สิ่งเศร้าหมองแห่งทอง ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. เหล็กเป็นสิ่งเศร้าหมองแห่งทอง เป็นเหตุให้ทองเศร้าหมอง ไม่อ่อน ใช้การไม่ได้ ไม่ผุดผ่อง แดงกาย ใช้งานไม่ได้ดี
๒. โลหะเป็นสิ่งเศร้าหมองแห่งทอง ฯลฯ
๓. ดินบุกเป็นสิ่งเศร้าหมองแห่งทอง ฯลฯ
๔. ตะกั่วเป็นสิ่งเศร้าหมองแห่งทอง ฯลฯ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๔. นีรวรรค ๔. อนุปักกิเลสสูตร

๕. เงินเป็นสิ่งเศร้าหมองแห่งทอง เป็นเหตุให้ทองเศร้าหมอง ไม่อ่อน

ใช้การไม่ได้ ไม่ผุดผ่อง แดกง่าย ใช้งานไม่ได้ดี

สิ่งเศร้าหมองแห่งทอง ๕ ประการนี้เป็นเหตุให้ทองเศร้าหมอง ไม่อ่อน ใช้การ
ไม่ได้ ไม่ผุดผ่อง แดกง่าย ใช้งานไม่ได้ดี

ความเศร้าหมองแห่งจิต ๕ ประการนี้ก็เหมือนกัน เป็นเหตุให้จิตเศร้าหมอง
ไม่อ่อน ไม่เหมาะแก่การใช้งาน ไม่ผุดผ่อง ฟุ้งซ่าน ไม่ตั้งมั่นดีเพื่อความสัน
อาสวะ

ความเศร้าหมองแห่งจิต ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. กามฉันทะเป็นความเศร้าหมองแห่งจิต เป็นเหตุให้จิตเศร้าหมอง

ไม่อ่อน ไม่เหมาะแก่การใช้งาน ไม่ผุดผ่อง ฟุ้งซ่าน ไม่ตั้งมั่น
ดีเพื่อความสันอาสวะ

๒. พยาบาทเป็นความเศร้าหมองแห่งจิต เป็นเหตุให้จิตเศร้าหมอง

ไม่อ่อน ไม่เหมาะแก่การใช้งาน ไม่ผุดผ่อง ฟุ้งซ่าน ไม่ตั้งมั่น
ดีเพื่อความสันอาสวะ

ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ความเศร้าหมองแห่งจิต ๕ ประการนี้ เป็นเหตุให้จิตเศร้าหมอง
ไม่อ่อน ไม่เหมาะแก่การใช้งาน ไม่ผุดผ่อง ฟุ้งซ่าน ไม่ตั้งมั่นดีเพื่อความสันอาสวะ"^๑

อุปักกิเลสสูตรที่ ๓ จบ

๔. อนุปักกิเลสสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ไม่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต

[๒๑๕] "ภิกษุทั้งหลาย โภชณังค ๗ ประการนี้ไม่เป็นนิวรณ์เครื่องก้างกัน
ไม่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ
ทำให้แจ้งผลแห่งวิชาและวิมุตติ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อง.ปญจก. (แปล) ๒๒/๒๓/๒๗

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๑๔๗ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๔. นีรวณวรรค ๕. อโยนิโสมนสิการสูตร

โพชฌงค์ ๗ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโพชฌงค์ไม่เป็นนิรวณเครื่องกางกั้น ไม่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งผลแห่งวิชาและวิมุตติ

ฯลฯ

๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์ไม่เป็นนิรวณเครื่องกางกั้น ไม่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งผลแห่งวิชาและวิมุตติ

ภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ ไม่เป็นนิรวณเครื่องกางกั้น ไม่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งผลแห่งวิชาและวิมุตติ”

อนุปักกิลีสสูตรที่ ๔ จบ

๕. อโยนิโสมนสิการสูตร

ว่าด้วยการมนสิการโดยไม่แยกคาย

[๒๑๖] “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมนสิการโดยไม่แยกคาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น พยาบาทที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น ถีนมิทระที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น วิจิกิจจาที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น”

อโยนิโสมนสิการสูตรที่ ๕ จบ

พระสวดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โพชฌังคสังยุต]

๔. นีวรณวรรค ๘. อวารณนีวรณสูตร

๖. โยนิโสมนสิการสูตร

ว่าด้วยการมนสิการโดยแยกคาย

[๒๑๗] “ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง เมื่อภิกษุมนสิการโดยแยกคาย สติสัมโพชฌงค์ ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมถึงความเจริญเต็มที่

ฯลฯ

อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมถึงความเจริญเต็มที่”

โยนิโสมนสิการสูตรที่ ๖ จบ

๗. วุฑฒิสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญ

[๒๑๘] “ภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ ไม่เสื่อม

โพชฌงค์ ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโพชฌงค์ ๒. อุเบกขาสัมโพชฌงค์

๓. สติปัฏฐาน ๔. สมาธิ ๕. ปัญญา ๖. ศรัทธา ๗. วิริยะ

ภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้แลที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ ไม่เสื่อม”

วุฑฒิสูตรที่ ๗ จบ

๘. อวารณนีวรณสูตร

ว่าด้วยนิรณเฑียรเครื่องกางกั้น

[๒๑๙] “ภิกษุทั้งหลาย นิรณเฑียรเครื่องกางกั้น ๕ ประการนี้ เป็นความ เสร้าหมองแห่งจิต ทอนกำลังปัญญา”

เชิงอรรถ :

๑. ปัญญา ในที่นี้หมายถึงวิปัสสนาปัญญาและมัคคปัญญา (อง.ปญจก.อ. ๓/๕๑/๒๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๑๔๙ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๔. นีวรณวรรค ๘. อวารณนีวรณสูตร

นีวรณเครื่องกางกั้น ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. กามฉันทะเป็นนีสวรณเครื่องกางกั้น เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ทอนกำลังปัญญา
๒. พยาบาทเป็นนีสวรณเครื่องกางกั้น เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ทอนกำลังปัญญา
๓. ถีนมิทตะเป็นนีสวรณเครื่องกางกั้น เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ทอนกำลังปัญญา
๔. อุทธัจจกุกกัจจะ เป็นนีสวรณเครื่องกางกั้น เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ทอนกำลังปัญญา
๕. วิจิกิจฉาเป็นนีสวรณเครื่องกางกั้น เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ทอนกำลังปัญญา

นีสวรณเครื่องกางกั้น ๕ ประการนี้ เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ทอนกำลังปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย โขขณค ๗ ประการนี้ไม่เป็นนีสวรณเครื่องกางกั้น ไม่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งผลแห่งวิชาและวิมุตติ

โขขณค ๗ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโขขณคไม่เป็นนีสวรณเครื่องกางกั้น ไม่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งผลแห่งวิชาและวิมุตติ

ฯลฯ

๗. อุเบกขาสัมโขขณคไม่เป็นนีสวรณเครื่องกางกั้น ไม่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งผลแห่งวิชาและวิมุตติ

โขขณค ๗ ประการนี้ไม่เป็นนีสวรณเครื่องกางกั้น ไม่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งผลแห่งวิชาและวิมุตติ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๔. นีวรรณวรรค ๙. รุกขสูตร

ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกตั้งใจ ใฝ่ใจ สำนวมใจ เจียใโสตสดับธรรม สมัยนั้น นีวรรณ ๕ ประการย่อมไม่มีแก่เธอ โขขณค ๗ ประการย่อมถึงความ เจริญเต็มที่

นีวรรณ ๕ ประการย่อมไม่มีแก่เธอในสมัยนั้น อะไรบ้าง คือ

๑. กามฉันทนีวรรณยอมไม่มีในสมัยนั้น
๒. พยาบาทนีวรรณยอมไม่มีในสมัยนั้น
๓. ถีนมิตถนีวรรณยอมไม่มีในสมัยนั้น
๔. อุทธัจจกุกกัจจนีวรรณยอมไม่มีในสมัยนั้น
๕. วิจิกิจฉานีวรรณยอมไม่มีในสมัยนั้น

นีวรรณ ๕ ประการย่อมไม่มีแก่เธอในสมัยนั้น

โขขณค ๗ ประการย่อมถึงความเจริญเต็มที่ในสมัยนั้น อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโขขณคยอมถึงความเจริญเต็มที่ในสมัยนั้น

ฯลฯ

๗. อุเบกขาสัมโขขณคยอมถึงความเจริญเต็มที่ในสมัยนั้น

โขขณค ๗ ประการนี้ยอมถึงความเจริญเต็มที่ในสมัยนั้น

ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกตั้งใจ ใฝ่ใจ สำนวมใจ เจียใโสตสดับธรรม สมัยนั้น นีวรรณ ๕ ประการย่อมไม่มีแก่เธอ โขขณค ๗ ประการนี้ยอมถึงความ เจริญเต็มที่”

อาวธเนีวรรณสูตรที่ ๘ จบ

๙. รุกขสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยต้นไม้

[๒๒๐] “ภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่ที่มีกาฝากกอใหญ่ขึ้นเกาะปกคลุมเป็น เหตุให้ล้มระเนระนาด ต้นไม้ใหญ่เหล่านั้นที่มีกาฝากกอใหญ่ขึ้นเกาะปกคลุมเป็น เหตุให้ล้มระเนระนาด ได้แก่ต้นอะไรบ้าง คือ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๔. นีวรณวรรค ๙. รุกขสูตร

ต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นเลียบ ต้นมะเดื่อ ต้นกัจจกะ ต้นมะขวิด ต้นไม้ใหญ่เหล่านี้
ที่มีกาฝากกอใหญ่ขึ้นเกาะปกคลุมเป็นเหตุให้ล้มหักลง ฉันทใด กุลบุตรบางคนในโลกนี้
ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ละกามเช่นใด ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เขายอมถูกละ
กามเช่นนั้น หรือสิ่งที่เร็วกว่านั้น ทำให้หักล้มลง

ภิกษุทั้งหลาย นีวรณเครื่องกางกั้น ๕ ประการนี้ครอบงำจิตแล้ว ทอนกำลัง
ปัญญา

นีวรณเครื่องกางกั้น ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. กามฉันทะเป็นนีวรณเครื่องกางกั้น ครอบงำจิตแล้ว ทอนกำลัง
ปัญญา
๒. พยาบาทเป็นนีวรณเครื่องกางกั้น ครอบงำจิตแล้ว ทอนกำลัง
ปัญญา
๓. ถีนมิทตะเป็นนีวรณเครื่องกางกั้น ครอบงำจิตแล้ว ทอนกำลัง
ปัญญา
๔. อุทัจจกุกกุจจะ เป็นนีวรณเครื่องกางกั้น ครอบงำจิตแล้ว ทอน
กำลังปัญญา
๕. วิจิกิจฉาเป็นนีวรณเครื่องกางกั้น ครอบงำจิตแล้ว ทอนกำลัง
ปัญญา

นีวรณเครื่องกางกั้น ๕ ประการนี้ครอบงำจิตแล้ว ทอนกำลังปัญญา^๑

ภิกษุทั้งหลาย โภชณังค ๗ ประการนี้ไม่เป็นนีวรณเครื่องกางกั้น ไม่ครอบงำ
จิต ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งผลแห่งวิชชาและวิมุตติ

โภชณังค ๗ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโพชณังคไม่เป็นนีวรณเครื่องกางกั้น ไม่ครอบงำจิต ที่
บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งผลแห่ง
วิชชาและวิมุตติ

ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อัง.ปญจก. (แปล) ๒๒/๕๑/๘๙

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๔. นีวรรณวรรค ๑๐. นีวรรณสูตร

๗. อุเบกขาสัมโพชณงค์ไม่เป็นนิวรรณเครื่องกางกั้น ไม่ครอบงำจิต
ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งผลแห่ง
วิชาและวิมุตติ

ภิกษุทั้งหลาย โขขณงค์ ๗ ประการนี้ไม่เป็นนิวรรณเครื่องกางกั้น ไม่ครอบงำ
จิต ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งผลแห่งวิชาและวิมุตติ”

รุกขสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. นีวรรณสูตร

ว่าด้วยนิวรรณ

[๒๒๑] “ภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ ๕ ประการนี้ทำให้เป็นเหมือนคนตาบอด
เป็นเหมือนคนไม่มีดวงตา ทำให้ไม่รู้อะไร มีปัญญามืดบอด เป็นไปในฝ่ายความ
คับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

นิวรรณ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กามฉันทนิวรรณทำให้เป็นเหมือนคนตาบอด เป็นเหมือนคนไม่มี
ดวงตา ทำให้ไม่รู้อะไร มีปัญญามืดบอด เป็นไปในฝ่ายความ
คับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน
๒. พยาบาทนิวรรณทำให้เป็นเหมือนคนตาบอด ฯลฯ
๓. ถีนมิตถนิวรรณทำให้เป็นเหมือนคนตาบอด ฯลฯ
๔. อุทธัจจกุกกุจจนิวรรณทำให้เป็นเหมือนคนตาบอด ฯลฯ
๕. วิจิกิจฉานนิวรรณทำให้เป็นเหมือนคนตาบอด เป็นเหมือนคนไม่มี
ดวงตา ทำให้ไม่รู้อะไร มีปัญญามืดบอด เป็นไปในฝ่ายความ
คับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

นิวรรณ ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย โขขณงค์ ๗ ประการนี้ทำให้เป็นเหมือนคนมีดวงตา ทำให้รู้
เจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝ่ายความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณังคสังยุต]

๔. นีวรณวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

โพชฌงค์ ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโพชฌงค์ทำให้เป็นเหมือนคนมีดวงตา ทำให้รู้ เจริญ
ปัญญา ไม่เป็นไปในฝ่ายความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน
 ฯลฯ

๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์ทำให้เป็นเหมือนคนมีดวงตา ทำให้รู้ เจริญ
ปัญญา ไม่เป็นไปในฝ่ายความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ทำให้เป็นเหมือนคนมีดวงตา ทำให้รู้
เจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝ่ายความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน”

นีวรณสูตรที่ ๑๐ จบ

นีวรณวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมกุสลสูตร

๒. ทุติยกุสลสูตร

๓. อุปัฏฐกกุสลสูตร

๔. อนุปัฏฐกกุสลสูตร

๕. อโยนิโสมนสิการสูตร

๖. โยนิโสมนสิการสูตร

๗. วุฑฒิสสูตร

๘. อวารณนีวรณสูตร

๙. รุกขสูตร

๑๐. นีวรณสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๕. จักกวัตตวรรค ๒. จักกวัตตีสุต

๕. จักกวัตตวรรค

หมวดว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิ

๑. วิธาสุต

ว่าด้วยมานะ

[๒๒๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์ทั้งปวงที่ละมานะ (ความถือตัว) ๓ ประการในอดีตได้ก็เพราะโภชณังค ๗ ประการที่สมณะหรือพราหมณ์ทั้งปวงเจริญ ทำให้มากแล้ว สมณะหรือพราหมณ์ทั้งปวงที่จักละมานะ ๓ ประการในอนาคตได้ก็เพราะโภชณังค ๗ ประการที่สมณะหรือพราหมณ์ทั้งปวงเจริญ ทำให้มากแล้ว สมณะหรือพราหมณ์ทั้งปวงที่ละมานะ ๓ ประการได้ ในปัจจุบันก็เพราะโภชณังค ๗ ประการที่สมณะหรือพราหมณ์ทั้งปวงเจริญ ทำให้มากแล้ว

โภชณังค ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโภชณังค ๗ ประการ ๒. อุเบกขาสัมโภชณังค

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์ทั้งปวงที่ละมานะ ๓ ประการในอดีตได้ ๗ ประการ จักละ ๗ ประการ ละมานะ ๓ ประการในปัจจุบันได้ก็เพราะโภชณังค ๗ ประการนี้ ที่สมณะหรือพราหมณ์ทั้งปวงเจริญ ทำให้มากแล้ว”

วิธาสุตที่ ๑ จบ

๒. จักกวัตตีสุต

ว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิ

[๒๒๓] “ภิกษุทั้งหลาย เพราะพระเจ้าจักรพรรดิปรากฏ แก้ว ๗ ประการ จึงปรากฏ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณังคสังยุต]

๕. จักกวัตติวรรค ๓. มารสูตร

แก้ว ๗ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. จักรแก้ว	๒. ช้างแก้ว
๓. ม้าแก้ว	๔. มณีแก้ว
๕. นางแก้ว	๖. คหบดีแก้ว
๗. ปริณายกแก้ว	

เพราะพระเจ้าจักรพรรดิปรากฏ แก้ว ๗ ประการนี้จึงปรากฏ

เพราะตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าปรากฏ แก้วคือโพชฌงค์ ๗ ประการ
จึงปรากฏ

แก้วคือโพชฌงค์ ๗ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. แก้วคือสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ ๗. แก้วคืออุเบกขาสัมโพชฌงค์
ภิกษุทั้งหลาย เพราะตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าปรากฏ แก้วคือ
โพชฌงค์ ๗ ประการนี้จึงปรากฏ”

จักกวัตติสูตรที่ ๒ จบ

๓. มารสูตร

ว่าด้วยมาร

[๒๒๔] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงทางสำหรับย่ำยีมารและกองทัพมารแก่
เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ทางสำหรับย่ำยีมารและกองทัพมาร เป็นอย่างไร

คือ โพชฌงค์ ๗ ประการ

โพชฌงค์ ๗ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโพชฌงค์	ฯลฯ	๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์

ภิกษุทั้งหลาย นี้แล คือทางสำหรับย่ำยีมารและกองทัพมาร”

มารสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๕. จักกวัตติวรรค ๕. ปัญญาวันตสูตร

๔. ทุปปัญญาสูตร

ว่าด้วยเหตุให้คนมีปัญญาธรรม

[๒๒๕] ครั้นนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควรแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘มีปัญญาธรรม เป็นคนเขอะ^๑ มีปัญญาธรรม เป็นคนเขอะ’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ พระองค์จึงตรัสว่า ‘มีปัญญาธรรม เป็นคนเขอะ’ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ เรากล่าวว่า ‘มีปัญญาธรรม เป็นคนเขอะ’ ก็เพราะโฆชณค ๗ ประการที่บุคคลนั้นไม่เจริญ ไม่ทำให้มากแล้ว

โฆชณค ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโฆชณค ฯลฯ ๗. อุเบกขาสัมโฆชณค

ภิกษุ เรากล่าวว่า ‘มีปัญญาธรรม เป็นคนเขอะ’ ก็เพราะโฆชณค ๗ ประการนี้ อันบุคคลนั้นไม่เจริญ ไม่ทำให้มากแล้ว”

ทูปปัญญาสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปัญญาวันตสูตร

ว่าด้วยเหตุให้คนมีปัญญา

[๒๒๖] ภิกษุทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘มีปัญญา ไม่เป็นคนเขอะ มีปัญญา ไม่เป็นคนเขอะ’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ พระองค์จึงตรัสว่า ‘มีปัญญา ไม่เป็นคนเขอะ’ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ เรากล่าวว่า ‘มีปัญญา ไม่เป็นคนเขอะ’ ก็เพราะโฆชณค ๗ ประการที่บุคคลนั้นเจริญ ทำให้มากแล้ว

เชิงอรรถ :

^๑ คนเขอะ ในที่นี้หมายถึงคนที่ใช้ปากพูดได้ แต่พูดไม่ชัด (ส.ม.อ. ๓/๒๒๕-๒๓๑/๒๒๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๑๕๗ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขังคสังยุต]

๕. จักกวัตติวรรค ๗. อทลิตทสูตร

โฆขณฺค ๗ ประการ ะโรวัง คี

๑. สติสัมโฆขณฺค ๗๑ ๗. อุเบกขาสัมโฆขณฺค

ภิกษุ เรากล่าวว่า ‘มีปัญญา ‘ไม่เป็นคนเซอะ’ ก็เพราะโฆขณฺค ๗ ประการนี้
ที่บุคคลนั้นเจริญ ทำให้มากแล้ว”

ปัญญวันตสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทลิตทสูตร

ว่าด้วยเหตุให้เป็นคนจน

[๒๒๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘คนจน คนจน’ ด้วยเหตุเพียง
เท่าไรหนอ พระองค์จึงตรัสว่า ‘คนจน’ พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุ เรากล่าวว่า ‘คนจน’ ก็เพราะโฆขณฺค ๗ ประการที่บุคคลนั้นไม่เจริญ
ไม่ทำให้มากแล้ว

โฆขณฺค ๗ ประการ ะโรวัง คี

๑. สติสัมโฆขณฺค ๗๑ ๗. อุเบกขาสัมโฆขณฺค

ภิกษุ เรากล่าวว่า ‘คนจน’ ก็เพราะโฆขณฺค ๗ ประการนี้ที่บุคคลนั้นไม่เจริญ
ไม่ทำให้มากแล้ว”

ทลิตทสูตรที่ ๖ จบ

๗. อทลิตทสูตร

ว่าด้วยเหตุให้เป็นคนไม่จน

[๒๒๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘คนไม่จน คนไม่จน’ ด้วยเหตุเพียง
เท่าไรหนอ พระองค์จึงตรัสว่า ‘คนไม่จน’ พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขังคสังยุต]

๕. จักกวัตตวรรค ๘. อาทิจจสูตร

“ภิกษุ เรากล่าวว่า ‘คนไม่จน’ ก็เพราะโภชณงค์ ๗ ประการที่บุคคลนั้นเจริญ ทำให้มากแล้ว

โภชณงค์ ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโภชณงค์ ๖๗ ๗. อุเบกขาสัมโภชณงค์

ภิกษุ เรากล่าวว่า ‘คนไม่จน’ ก็เพราะโภชณงค์ ๗ ประการนี้ที่บุคคลนั้นเจริญ ทำให้มากแล้ว”

อทลิตสูตรที่ ๗ จบ

๘. อาทิจจสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยดวงอาทิตย์

[๒๒๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิต ฉันทใด กัลยาณมิตตดา (ความเป็นผู้มีมิตรดี) ก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิต เพื่อความเกิดขึ้นแห่งโภชณงค์ ๗ ประการ ฉันทนั้น

ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตร (มิตรดี) พึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญโภชณงค์ ๗ ประการ ทำโภชณงค์ ๗ ประการให้มาก’

ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญโภชณงค์ ๗ ประการ ทำโภชณงค์ ๗ ประการให้มาก อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโภชณงค์อันอาศัยวิเวก ๖๗

๗. เจริญอุเบกขาสัมโภชณงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ

น้อมไปในโอสถคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญโภชณงค์ ๗ ประการ ทำโภชณงค์ ๗ ประการให้มาก อย่างนี้แล”

อาทิจจสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๕. จักกวัตตวรรค ๑๐. พาหิริงคสูตร

๙. อัชฌัตติกังคสูตร

ว่าด้วยเหตุภายในให้โพชฌงค์เกิด

[๒๓๐] “ภิกษุทั้งหลาย เราไม่พิจารณาเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุภายในให้โพชฌงค์ ๗ ประการเกิดขึ้นเหมือนโยนิโสมนสิการ

ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ทำโพชฌงค์ ๗ ประการให้มาก’

ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ทำโพชฌงค์ ๗ ประการให้มาก อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก ฯลฯ

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย

นิโรธ น้อมไปในโอสถัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ เจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ทำโพชฌงค์ ๗ ประการให้มาก อย่างนี้แล”

อัชฌัตติกังคสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. พาหิริงคสูตร

ว่าด้วยเหตุภายนอกให้โพชฌงค์เกิด

[๒๓๑] “ภิกษุทั้งหลาย เราไม่พิจารณาเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุภายนอกให้โพชฌงค์ ๗ ประการเกิดขึ้นเหมือนกัลยาณมิตตตา

ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตต พึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ทำโพชฌงค์ ๗ ประการให้มาก’

ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตตเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ทำโพชฌงค์ ๗ ประการให้มาก อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก ฯลฯ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณังคสังยุต]

๕. จักกวัตตวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ

น้อมไปในโอสถัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ทำโพชฌงค์
๗ ประการให้มาก อย่างนี้แล”

พาหิรังคสูตรที่ ๑๐ จบ

จักกวัตตวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิธาสสูตร	๒. จักกวัตตสูตร
๓. มารสูตร	๔. ทุปปัญญสูตร
๕. ปัญญวันตสูตร	๖. ทลิตทสูตร
๗. อทลิตทสูตร	๘. อาทิจจสูตร
๙. อัชฌัตติกังคสูตร	๑๐. พาหิรังคสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๖. โภชณังคสากัจฉวรรค ๑. อาหารสูตร

๖. โภชณังคสากัจฉวรรค

หมวดว่าด้วยการสนทนาเรื่องโภชณังค

๑. อาหารสูตร

ว่าด้วยอาหารของนินวรรณ์และโภชณังค

[๒๓๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอาหารและสิ่งไม่ใช่อาหารของนินวรรณ์ ๕ ประการและโภชณังค ๗ ประการแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

อาหารของนินวรรณ์

อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำกามฉันทะที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำกามฉันทะที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

คือ สุกนิมิตมืออยู่ การทำมนสิการโดยไม่แยบคายในสุกนิมิตนั้นให้มาก นี้เป็นอาหารที่ทำกามฉันทะที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำกามฉันทะที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำพยาบาทที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

คือ ปฏิฆนิมิตมืออยู่ การทำมนสิการโดยไม่แยบคายในปฏิฆนิมิตนั้นให้มาก นี้เป็นอาหารที่ทำพยาบาทที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำถีนมิทธะที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

คือ ความไม่ยินดี ความเกียจคร้าน ความเมื่อยขบของร่างกาย ความเมาอาหาร และความที่จิตหดหู่มืออยู่ การทำมนสิการโดยไม่แยบคายในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี้เป็นอาหารที่ทำถีนมิทธะที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โพชฌังคสังยุต]

๖. โพชฌังคสากัจฉวรรค ๑. อาหารสูตร

อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำอุทธัจจกุกุจะที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำอุทธัจจกุกุจะที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

คือ ความไม่สงบจิตมีอยู่ การทำมนสิการโดยไม่แยกคายในความไม่สงบจิตนั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำอุทธัจจกุกุจะที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำอุทธัจจกุกุจะที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำวิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

คือ ธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิจิกิจฉามีอยู่ การทำมนสิการโดยไม่แยกคายในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำวิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

อาหารของโพชฌงค์

อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำสติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำสติสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

คือ ธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งสติสัมโพชฌงค์มีอยู่ การทำมนสิการโดยไม่แยกคายในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำสติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำสติสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

คือ ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล มีโทษและไม่มีโทษ เลวและประณีต เป็นฝ่ายดำและฝ่ายขาวมีอยู่ การทำมนสิการโดยแยกคายในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำวิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำวิริยสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โพชฌังคสังยุต]

๖. โพชฌังคสากัจฉวรรค ๑. อาหารสูตร

คือ ความริเริ่ม ความพากเพียร ความบากบั่นมีอยู่ การทำมนสิการโดย
แยบคายในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำวิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น
หรือทำวิริยสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

**อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำให้ปิตีสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำปิตี-
สัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่**

คือ ธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งปิตีสัมโพชฌงค์มีอยู่ การทำมนสิการโดย
แยบคายในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำให้ปิตีสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น
หรือทำปิตีสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

**อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำให้ปีสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือ
ทำปีสัทธิสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่**

คือ ความสงบกาย ความสงบจิตมีอยู่ การทำมนสิการโดยแยบคายในธรรม
เหล่านั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำให้ปีสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำ
ปีสัทธิสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

**อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำ
สมาธิสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่**

คือ สมาธินิมิต อัပ္พัคคนิมิตมีอยู่ การทำมนสิการโดยแยบคายในนิมิต
เหล่านั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำ
สมาธิสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

**อะไรเล่าเป็นอาหารที่ทำให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือ
ทำอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่**

คือ ธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาสัมโพชฌงค์มีอยู่ การทำมนสิการ
โดยแยบคายในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี่เป็นอาหารที่ทำให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่
เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

สิ่งที่ไม่ใช่อาหารของนิรวรณ

**อะไรเล่าไม่เป็นอาหารที่ทำให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำกามฉันทะ
ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น**

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชนังคสังยุต]

๖. โภชนังคสากัจฉวรรค ๑. อาหารสูตร

คือ อสุกนิมิตมืออยู่ การทำมนสิการโดยแยบคายในอสุกนิมิตนั้นให้มาก นี้ไม่เป็นอาหารที่ทำกามฉันทะที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำกามฉันทะที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

อะไรเล่าไม่เป็นอาหารที่ทำพยาบาทที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

คือ เมตตาเจโตวิมุตติมืออยู่ การทำมนสิการโดยแยบคายในเมตตาเจโตวิมุตตินั้นให้มาก นี้ไม่เป็นอาหารที่ทำพยาบาทที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

อะไรเล่าไม่เป็นอาหารที่ทำกัณมิทระที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำกัณมิทระที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

คือ ความริเริ่ม ความพากเพียร ความบากบั่นมืออยู่ การทำมนสิการโดยแยบคายในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี้ไม่เป็นอาหารที่ทำกัณมิทระที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำกัณมิทระที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

อะไรเล่าไม่เป็นอาหารที่ทำอุทัจจกุกกัจจะที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำอุทัจจกุกกัจจะที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

คือ ความสงบจิตมืออยู่ การทำมนสิการโดยแยบคายในความสงบจิตนั้นให้มาก นี้ไม่เป็นอาหารที่ทำอุทัจจกุกกัจจะที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำอุทัจจกุกกัจจะที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

อะไรเล่าไม่เป็นอาหารที่ทำวิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

คือ ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล มีโทษและไม่มีโทษ เลวและประณีต เป็นฝ่ายดำและฝ่ายขาวมืออยู่ การทำมนสิการโดยแยบคายในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี้ไม่เป็นอาหารที่ทำวิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๖. โขขณคสากัจฉวรรค ๑. อาหารสูตร

สิ่งที่ไม่ใช่อาหารของโขขณค

อะไรเล่าไม่เป็นอาหารที่ทำให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำสติสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

คือ ธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งสติสัมโพชฌงค์มีอยู่ การไม่ทำมนสิการในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี่ไม่เป็นอาหารที่ทำให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำสติสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

อะไรเล่าไม่เป็นอาหารที่ทำให้ฉมวริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำฉมวริยสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

คือ ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล มีโทษและไม่มีโทษ เลวและประณีต เป็นฝ่ายดำและฝ่ายขาวมีอยู่ การไม่ทำมนสิการในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี่ไม่เป็นอาหารที่ทำให้ฉมวริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำฉมวริยสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

อะไรเล่าไม่เป็นอาหารที่ทำให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำวิริยสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

คือ ความริเริ่ม ความพากเพียร ความบากบั่นมีอยู่ การไม่ทำมนสิการในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี่ไม่เป็นอาหารที่ทำให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำวิริยสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

อะไรเล่าไม่เป็นอาหารที่ทำให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำปีติสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

คือ ธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งปีติสัมโพชฌงค์มีอยู่ การไม่ทำมนสิการในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี่ไม่เป็นอาหารที่ทำให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำปีติสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

อะไรเล่าไม่เป็นอาหารที่ทำให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณังคสังยุต]

๖. โขขณังคสากัจฉวรรค ๒. ปริยายสูตร

คือ ความสงบกาย ความสงบจิตมีอยู่ การไม่ทำมนสิการในธรรมเหล่านั้น ให้มาก นี้ไม่เป็นอาหารที่ทำปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำปัสสัทธิ-สัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

อะไรเล่าไม่เป็นอาหารที่ทำให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำสมาธิสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

คือ สมาธินิมิต อัปยัคคานิมิตมีอยู่ การไม่ทำมนสิการในนิมิตเหล่านั้นให้มาก นี้ไม่เป็นอาหารที่ทำให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำสมาธิสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

อะไรเล่าไม่เป็นอาหารที่ทำให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่

คือ ธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาสัมโพชฌงค์มีอยู่ การไม่ทำมนสิการในธรรมเหล่านั้นให้มาก นี้ไม่เป็นอาหารที่ทำให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือทำอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญเต็มที่”

อาหารสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปริยายสูตร

ว่าด้วยเหตุที่นิรณและโพชฌงค์อาศัย

[๒๓๓] ครั้นในเวลาเช้า ภิกษุหลายรูปครองอันตราวาสก ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า “การเที่ยวไปบิณฑบาต ยังกรุงสาวัตถียังเข้านัก ทางที่ดี เราทั้งหลายควรจะเข้าไปยังอารามของพวก อัญเดียรถีย์ปริพาชก”

ครั้งนั้นแล ภิกษุเหล่านั้นจึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญเดียรถีย์ปริพาชก ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร พวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกได้กล่าวกับภิกษุเหล่านั้นดังนี้ว่า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๖. โภชณังคสากัจฉวรรค ๒. ปริยายสูตร

“ผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า ‘มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละนิวรณ์ ๕ ประการอันเป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ทอนกำลังปัญญาแล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการตามความเป็นจริงเถิด’ แม้แต่เราทั้งหลายก็แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า ‘มาเถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงละนิวรณ์ ๕ ประการอันเป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ทอนกำลังปัญญาแล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการตามความเป็นจริงเถิด’ ผู้มีอายุทั้งหลาย ในธรรมเทศนาหรืออนุสาสนีนี้ คือ ธรรมเทศนาของพระสมณโคดมกับธรรมเทศนาของพวกเรา หรืออนุสาสนีของพระสมณโคดมกับอนุสาสนีของพวกเราจะผิดแผกแตกต่างกันอย่างไร”

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นไม่ยินดี ไม่คิดค้ำภักษิตของอัญญเดียรถีย์ปริพาชก เหล่านั้น ลุกจากอาสนะจากไปด้วยคิดว่า “เราทั้งหลายจักรู้ชัดเนื้อความแห่งภักษิตนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค”

ภิกษุเหล่านั้นครั้งเที่ยวไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี กลับจากบิณฑบาต ภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเช้านี้ ข้าพระองค์ทั้งหลายครองอันตราวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า ‘การเที่ยวไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถียังเช้านี้ ทางที่ดี เราทั้งหลายควรจะเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก’

ครั้งนั้นแล ข้าพระองค์ทั้งหลายจึงได้เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกได้กล่าวกับข้าพระองค์ทั้งหลายดังนี้ว่า

‘ผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า ‘มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละนิวรณ์ ๕ ประการอันเป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ทอนกำลังปัญญาแล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการตามความเป็นจริงเถิด’ แม้แต่เราทั้งหลายก็แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า ‘มาเถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขังคสังยุต]

๖. โขขังคสากัจฉวรรค ๒. ปริยายสูตร

ท่านทั้งหลายจงละนิวรณ์ ๕ ประการอันเป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ทอนกำลัง ปัญญาแล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการตามความเป็นจริงเถิด' ผู้มีอายุทั้งหลาย ในธรรมเทศนาหรืออนุสาสนีนี้ คือ ธรรมเทศนาของพระสมณโคดมกับธรรมเทศนาของพวกเรา หรืออนุสาสนีของพระสมณโคดมกับอนุสาสนีของพวกเราจะผิดแผกแตกต่างกันอย่างไร'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้งนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่ยินดี ไม่คัดค้านภษิตของอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น ลุกจากอาสนะจากไปด้วยคิดว่า 'เราทั้งหลายจักรู้ชัดเนื้อความแห่งภษิตนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค'

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกมีวาทยะอย่างนี้ เธอทั้งหลายควรถามอย่างนี้ว่า 'ผู้มีอายุทั้งหลาย ก็เหตุที่นิวรณ์ ๕ ประการอาศัยกลายเป็น ๑๐ ประการ และเหตุที่โพชฌงค์ ๗ ประการ อาศัยกลายเป็น ๑๔ ประการมีอยู่หรือ' พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกถูกถามอย่างนี้แล้วจักไม่สามารถตอบได้ จักถึงความลำบากอย่างยิ่ง ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกถูกถามในสิ่งอันมิใช่วิสัย^๑

ภิกษุทั้งหลาย ในโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เรายังไม่เห็นบุคคลที่จะทำจิตให้ยินดีได้ด้วยการตอบปัญหาเหล่านี้ เว้นตถาคตหรือสาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากคำสอนของตถาคตนี้

เหตุที่นิวรณ์ ๕ ประการอาศัยกลายเป็น ๑๐ ประการ เป็นอย่างไร

คือ แม้กามฉันทะในภายใน^๒ก็เป็นนิวรณ์ แม้กามฉันทะในภายนอก^๓ก็เป็นนิวรณ์ คำว่า 'กามฉันทนิวรณ์' ย่อมมาสู่อุทเทสนี แม้ด้วยเหตุนี้ กามฉันทนิวรณ์นั้นจึงเป็น ๒ ประการ

เชิงอรรถ :

- ^๑ สิ่งอันมิใช่วิสัย หมายถึงการทำในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เช่น การเห็นศิลาขนาดเท่าเรือนยอด ขำมน้ำลึก และการจุดดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ลงมา เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ (ส.สพ.อ. ๓/๒๓/๕)
- ^๒ กามฉันทะในภายใน หมายถึงความพอใจและความกำหนดที่เกิดขึ้นเพราะปรารถนาคัน ๕ ของตน (ส.ม.อ. ๓/๒๓๓/๒๓๙)
- ^๓ กามฉันทะในภายนอก หมายถึงความพอใจและความกำหนดที่เกิดขึ้นเพราะปรารถนาคัน ๕ ของผู้อื่น (ส.ม.อ. ๓/๒๓๓/๒๓๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๖. โภชณังคสาकัจฉวรรค ๒. ปริยายสูตร

แม้พยายามในภายใน^๑ก็เป็นนิวรรณ์ แม้พยายามในภายนอก^๒ก็เป็นนิวรรณ์ คำว่า 'พยายามนิวรรณ์' ย่อมไปสู่อุทเทสนี้ แมด้วยเหตุนี้ พยายามนิวรรณ์นั้นจึงเป็น ๒ ประการ

แม้ถีนะก็เป็นนิวรรณ์ แม้มิทถะก็เป็นนิวรรณ์ คำว่า 'ถีนมิตถนิวรรณ์' ย่อมไปสู่อุทเทสนี้ แมด้วยเหตุนี้ ถีนมิตถนิวรรณ์นั้นจึงเป็น ๒ ประการ

แม้อุทธัจจะก็เป็นนิวรรณ์ แม้กุกกัจจะก็เป็นนิวรรณ์ คำว่า 'อุทธัจจกุกกัจฉนิวรรณ์' ย่อมไปสู่อุทเทสนี้ แมด้วยเหตุนี้ อุทธัจจกุกกัจฉนิวรรณ์นั้นจึงเป็น ๒ ประการ

แม้วิจิกจฉาในธรรมทั้งหลายในภายใน^๓ก็เป็นนิวรรณ์ แม่วิจิกจฉาในธรรมทั้งหลายในภายนอก^๔ก็เป็นนิวรรณ์ คำว่า 'วิจิกจฉานิวรรณ์' ย่อมไปสู่อุทเทสนี้ แมด้วยเหตุนี้ วิจิกจฉานิวรรณ์นั้นจึงเป็น ๒ ประการ

ภิกษุทั้งหลาย เหตุนี้แลที่นิวรรณ์ ๕ ประการอาศัยกลายเป็น ๑๐ ประการ เหตุที่โภชณังค ๗ ประการอาศัยกลายเป็น ๑๔ ประการ เป็นอย่างไร คือ แม้สติในธรรมทั้งหลายในภายใน^๕ก็เป็นสติสัมโพชณังค แม้สติในธรรมทั้งหลายในภายนอก^๖ก็เป็นสติสัมโพชณังค คำว่า 'สติสัมโพชณังค' ย่อมไปสู่อุทเทสนี้ แมด้วยเหตุนี้ สติสัมโพชณังคนี้จึงเป็น ๒ ประการ

แม้ธรรมที่บุคคลเลือกเฟ้นตรวจสอบพิจารณาในธรรมทั้งหลายในภายใน ด้วยปัญญาก็เป็นธัมมวิจยสัมโพชณังค แม้ธรรมที่บุคคลเลือกเฟ้นตรวจสอบพิจารณา

เชิงอรรถ :

- ^๑ พยายามในภายใน หมายถึงปฏิกะ (ความกระทบกระทั่งในใจ) ที่เกิดขึ้นเพราะมือและเท้าเป็นต้นของตน (ส.ม.อ. ๓/๒๓๓/๒๓๙)
- ^๒ พยายามในภายนอก หมายถึงปฏิกะที่เกิดขึ้นเพราะมือและเท้าเป็นต้นของผู้อื่น (ส.ม.อ. ๓/๒๓๓/๒๓๙)
- ^๓ วิจิกจฉาในธรรมทั้งหลายในภายใน หมายถึงความสงสัยในชั้นนธ์ของตน (ส.ม.อ. ๓/๒๓๓/๒๓๙)
- ^๔ วิจิกจฉาในธรรมทั้งหลายในภายนอก หมายถึงความสงสัยมากในฐานะทั้ง ๘ ในภายนอก คือ มนุษย์ เทวดา มาร พรหม มนุษย์โลก เทวโลก มารโลก และพรหมโลก (ส.ม.อ. ๓/๒๓๓/๒๓๙, ส.ฎีกา ๒/๒๓๓/๕๒๓)
- ^๕ สติในธรรมทั้งหลายในภายใน หมายถึงสติ (ความระลึกได้) ที่เกิดขึ้นแก่บุคคลผู้กำหนดสังขารในภายใน (ส.ม.อ. ๓/๒๓๓/๒๓๙)
- ^๖ สติในธรรมทั้งหลายในภายนอก หมายถึงสติที่เกิดขึ้นแก่บุคคลผู้กำหนดสังขารในภายนอก (ส.ม.อ. ๓/๒๓๓/๒๓๙)

พระสูตรต้นตอปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โพชฌังคสังยุต]

๖. โพชฌังคสากัจฉวรรค ๓. อัคคิสูตร

พิจารณาในธรรมทั้งหลายในภายนอกด้วยปัญญาก็เป็นธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ คำว่า 'ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์' ย่อมไปสู่อุทเทสนี้ แมด้วยเหตุนี้ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์นั้นจึงเป็น ๒ ประการ

แม้ความเพียรทางกายก็เป็นวิริยสัมโพชฌงค์ แม้ความเพียรทางจิตก็เป็นวิริยสัมโพชฌงค์ คำว่า 'วิริยสัมโพชฌงค์' ย่อมไปสู่อุทเทสนี้ แมด้วยเหตุนี้ วิริยสัมโพชฌงค์นั้นจึงเป็น ๒ ประการ

แม้ปิตีที่มีวิตกวิจารณ์ก็เป็นปิตีสัมโพชฌงค์ แม้ปิตีที่ไม่มีวิตกวิจารณ์ก็เป็นปิตีสัมโพชฌงค์ คำว่า 'ปิตีสัมโพชฌงค์' ย่อมมาสู่อุทเทสนี้ แมด้วยเหตุนี้ ปิตีสัมโพชฌงค์นั้นจึงเป็น ๒ ประการ

แม้กายบัสสัทธิก็เป็นบัสสัทธิสัมโพชฌงค์ แม้จิตตบัสสัทธิก็เป็นบัสสัทธิสัมโพชฌงค์ คำว่า 'บัสสัทธิสัมโพชฌงค์' ย่อมไปสู่อุทเทสนี้ แมด้วยเหตุนี้ บัสสัทธิสัมโพชฌงค์นั้นจึงเป็น ๒ ประการ

แม้สมาธิที่มีวิตกวิจารณ์เป็นสมาธิสัมโพชฌงค์ แม้สมาธิที่ไม่มีวิตกวิจารณ์เป็นสมาธิสัมโพชฌงค์ คำว่า 'สมาธิสัมโพชฌงค์' ย่อมไปสู่อุทเทสนี้ แมด้วยเหตุนี้ สมาธิสัมโพชฌงค์นั้นจึงเป็น ๒ ประการ

แม้อุเบกขาในธรรมทั้งหลายในภายในก็เป็นอุเบกขาสัมโพชฌงค์ แมอุเบกขาในธรรมทั้งหลายในภายนอกก็เป็นอุเบกขาสัมโพชฌงค์ คำว่า 'อุเบกขาสัมโพชฌงค์' ย่อมไปสู่อุทเทสนี้ แมด้วยเหตุนี้ อุเบกขาสัมโพชฌงค์นั้นจึงเป็น ๒ ประการ

ภิกษุทั้งหลาย เหตุนี้แลที่โพชฌงค์ ๗ ประการอาศัยกลายเป็น ๑๔ ประการ"

ปริยายสูตรที่ ๒ จบ

๓. อัคคิสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยไฟ

[๒๓๔] ครั้นในเวลาเช้า ภิกษุหลายรูปครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี (ความต่อไปเหมือนปริยายสูตร)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขังคสังยุต]

๖. โขขังคสากัจฉวรรค ๓. อัคคิสุต

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกมีวาตะ
อย่างนี้ เธอทั้งหลายควรถามอย่างนี้ว่า 'ผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น
'ไม่เป็นเวลาเพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่าไหน เป็นเวลาเพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่าไหน อนึ่ง
สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น 'ไม่เป็นเวลาเพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่าไหน เป็นเวลา
เพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่าไหน'

ภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกถูกถามอย่างนี้แล้วจักไม่สามารถ
ตอบให้บริบูรณ์ได้ จักถึงความลำบากอย่างยิ่ง ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพวก
อัญญเดียรถีย์ปริพาชกถูกถามในสิ่งอันมิใช่วิสัย

ภิกษุทั้งหลาย ในโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่มสัตว์
พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เรายังไม่เห็นบุคคลที่จะยังจิตให้ยินดีได้
ด้วยการตอบปัญหาเหล่านี้ เว้นตถาคตหรือสาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากคำสอน
ของตถาคตนี้

ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น 'ไม่เป็นเวลาเพื่อเจริญปัสสัทธิ-
สัมโพชฌงค์ 'ไม่เป็นเวลาเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ 'ไม่เป็นเวลาเพื่อเจริญอุเบกขา-
สัมโพชฌงค์ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่ นั้นยากที่จะให้ฟื้นขึ้นด้วย
ธรรมเหล่านั้น

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนนรุษต้องการจะให้ไฟน้อยนิดลุกโพล่ง จึงใส่หญ้าสด
โคมัยเปียก ไม้สด พรหมน้ำและโปรยฝุ่นลงในไฟนั้น เขาสามารถจะให้ไฟน้อยนิด
ลุกโพล่งได้หรือ"

"ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า"

"ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น
'ไม่เป็นเวลาเพื่อเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ 'ไม่เป็นเวลาเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์
'ไม่เป็นเวลาเพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตหดหู่ จิตที่
หดหู่ นั้นยากที่จะให้ฟื้นขึ้นด้วยธรรมเหล่านั้น

แต่สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น เป็นเวลาเพื่อเจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ เป็น
เวลาเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ เป็นเวลาเพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร
เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่ นั้นง่ายที่จะให้ฟื้นขึ้นด้วยธรรมเหล่านั้น

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โพชฌังคสังยุต]

๖. โพชฌังคสากัจฉวรรค ๓. อัคคิสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะให้ไฟน้อยนิตลุกโพลง จึงใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้ง ไม้แห้ง เป่าลมและไม้โปรยฝุ่นลงในไฟนั้น เขาสามารถจะให้ไฟน้อยนิตลุกโพลงได้หรือ”

“ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น เป็นเวลาเพื่อเจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ เป็นเวลาเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ เป็นเวลาเพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่ นั้นง่ายที่จะให้ฟื้นขึ้นด้วยธรรมเหล่านั้น

ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น ไม่เป็นเวลาเพื่อเจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นเวลาเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นเวลาเพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้นยากที่จะให้สงบด้วยธรรมเหล่านั้น

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะดับไฟกองใหญ่ จึงใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้ง ไม้แห้ง เป่าลมและไม้โปรยฝุ่นลงในกองไฟนั้น เขาสามารถจะดับไฟกองใหญ่ได้หรือ”

“ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น ไม่เป็นเวลาเพื่อเจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นเวลาเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นเวลาเพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้นยากที่จะให้สงบด้วยธรรมเหล่านั้น

แต่สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น เป็นเวลาเพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์ เป็นเวลาเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ เป็นเวลาเพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้นง่ายที่จะให้สงบด้วยธรรมเหล่านั้น

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะดับไฟกองใหญ่ จึงใส่หญ้าสด โคมัยเปียก พรมน้ำและโปรยฝุ่นลงในกองไฟนั้น เขาสามารถจะดับไฟกองใหญ่ได้หรือ”

“ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๖. โภชณังคสากัจฉวรรค ๔. เมตตาสหคตสูตร

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น เป็นเวลาเพื่อเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ เป็นเวลาเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ เป็นเวลาเพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้นง่ายที่จะให้สงบด้วยกรรมเหล่านั้น และเรากล่าวสติว่าจำต้องประสงค์ในที่ทุกสถาน”

อัครคสูตรที่ ๓ จบ

๔. เมตตาสหคตสูตร

ว่าด้วยจิตมีเมตตา

[๒๓๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวโกลิยะ ชื่อ หลีททวสนะ แคว้นโกลิยะ ครั้นในเวลาเช้า ภิกษุหลายรูปครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังหลีททวสนนิคม ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า “การเที่ยวไปบิณฑบาตในหลีททวสนนิคมยังเข้านัก ทางที่ดี เราทั้งหลายควรจะเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก”

ครั้งนั้นแล ภิกษุเหล่านั้นจึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกได้กล่าวกับภิกษุเหล่านั้นดังนี้ว่า

“ผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า ‘มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละนิวรรณ์ ๕ ประการอันเป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ทอนกำลังปัญญาแล้ว มีเมตตาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน^๑ ทิศเบื้องล่าง^๒ ทิศเฉียง^๓ แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถานด้วยเมตตาจิตอันไพบูลย์ เป็นนหัดคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนอยู่ มีกรุณาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ...

เชิงอรรถ :

^๑ เบื้องบน หมายถึงเทวโลก (วิสุทธิ.มหาฎีกา ๑/๒๕๔/๔๓๕)

^๒ เบื้องล่าง หมายถึงนรกและนาคภพ (วิสุทธิ.มหาฎีกา ๑/๒๕๔/๔๓๕)

^๓ ทิศเฉียง หมายถึงทิศย่อยของทิศใหญ่หรือทิศรอบ ๆ (วิสุทธิ.มหาฎีกา ๑/๒๕๔/๔๓๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๖. โภชณังคสากัจฉวรรค ๔. เมตตาสหคตสูตร

ทิสที่ ๔ ... ทิสเบื้องบน ทิสเบื้องล่าง ทิสเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่า
 ในที่ทุกสถานด้วยภริณชาติอันไพบุลย์ เป็นนหัดคคะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มี
 ความเบียดเบียนอยู่ มีมุทิตาจิตแผ่ไปตลอดทิสที่ ๑ ... ทิสที่ ๒ ... ทิสที่ ๓ ... ทิส
 ที่ ๔ ... ทิสเบื้องบน ทิสเบื้องล่าง ทิสเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่
 ทุกสถานด้วยมุทิตาจิตอันไพบุลย์ เป็นนหัดคคะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มี
 ความเบียดเบียนอยู่ มีอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอดทิสที่ ๑ ... ทิสที่ ๒ ... ทิสที่ ๓ ... ทิส
 ที่ ๔ ... ทิสเบื้องบน ทิสเบื้องล่าง ทิสเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าใน
 ที่ทุกสถานด้วยอุเบกขาจิตอันไพบุลย์ เป็นนหัดคคะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มี
 ความเบียดเบียนอยู่'

แม้แต่เราทั้งหลายก็แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า 'มาเถิด ผู้มีอายุ
 ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงละนิวรรณ ๕ ประการอันเป็นความเศร้าหมองแห่งจิต
 ทอนกำลังปัญญาแล้ว มีเมตตาจิตแผ่ไปตลอดทิสที่ ๑ ฯลฯ มีภริณชาติ ฯลฯ
 มีมุทิตาจิต ฯลฯ มีอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอดทิสที่ ๑ ... ทิสที่ ๒ ... ทิส
 ที่ ๓ ... ทิสที่ ๔ ... ทิสเบื้องบน ทิสเบื้องล่าง ทิสเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่ว
 ทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถานด้วยอุเบกขาจิตอันไพบุลย์ เป็นนหัดคคะ ไม่มีขอบเขต
 ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนอยู่' ผู้มีอายุทั้งหลาย ในธรรมเทศนาหรืออนุสาสนีนี้
 คือ ธรรมเทศนาของพระสมณโคดมกับธรรมเทศนาของพวกเรา หรืออนุสาสนีของ
 พระสมณโคดมกับอนุสาสนีของพวกเราจะผิดแผกแตกต่างกันอย่างไร"

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นไม่ยินดี ไม่คัดค้านภษิตของอัญญเดียรถีย์ปริพาชก
 เหล่านั้น ลุกจากอาสนะจากไปด้วยคิดว่า "เราทั้งหลายจักรู้ชัดเนื้อความแห่งภษิต
 นี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค"

ภิกษุเหล่านั้นครั้งเที่ยวไปบิณฑบาตในหลัททวสนนิคม กลับจากบิณฑบาต
 ภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
 อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคตั้งนี้ว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเช้านี้ ข้าพระองค์ทั้งหลายครองอันตราวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตในหลัททวสนนิคม ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า 'การ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๖. โภชณังคสากัจฉวรรค ๔. เมตตาสหคตสูตร

เที่ยวไปบิณฑบาตในหลัททวสนนิคมยังเข้านัก ทางที่ดี เราทั้งหลายควรจะเข้าไป
ยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก'

ครั้งนั้นแล ข้าพระองค์ทั้งหลายจึงได้เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก
ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร
พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกได้กล่าวกับข้าพระองค์ทั้งหลายดังนี้ว่า

'ผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า
'มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละนิวรรณ์ ๕ ประการอันเป็นความเศร้าหมอง
แห่งจิต ทอนกำลังปัญญาแล้ว มีเมตตาคิดแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ฯลฯ มีกรุณาจิต
 ฯลฯ มีมุทิตาจิต ฯลฯ มีอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓
... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกมุม
เหล่าในที่ทุกสถานด้วยอุเบกขาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร
ไม่มีความเบียดเบียนอยู่'

แม้แต่เราทั้งหลายก็แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า 'มาเถิด ผู้มีอายุ
ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงละนิวรรณ์ ๕ ประการอันเป็นความเศร้าหมองแห่งจิต
ทอนกำลังปัญญาแล้ว มีเมตตาคิดแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ฯลฯ มีกรุณาจิต ฯลฯ
มีมุทิตาจิต ฯลฯ มีอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ... ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่
๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกมุมเหล่าในที่
ทุกสถานด้วยอุเบกขาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร
ไม่มีความเบียดเบียนอยู่' ผู้มีอายุทั้งหลาย ในธรรมเทศนาหรืออนุสาสนีนี้ คือ
ธรรมเทศนาของพระสมณโคดมกับธรรมเทศนาของพวกเรา หรืออนุสาสนีของพระ
สมณโคดมกับอนุสาสนีของพวกเราจะผิดแผกแตกต่างกันอย่างไร'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้งนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่ยินดี ไม่คัดค้านภษิต
ของอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น ลุกจากอาสนะจากไปด้วยคิดว่า 'เราทั้งหลาย
จักรู้ชัดเนื้อความแห่งภษิตนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค'

เมตตาคือโศภิรมติมีอะไรเป็นคดี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกมีวาทะ
อย่างนี้ เธอทั้งหลายควรถามอย่างนี้ว่า 'ผู้มีอายุทั้งหลาย เมตตาคือโศภิรมติที่

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณังคสังยุต]

๖. โขขณังคสากัจจวรรค ๔. เมตตาสหคตสูตร

บุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด หนึ่ง กรุณาเจโตวิมุตติที่บุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด หนึ่ง มุทิตาเจโตวิมุตติที่บุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด หนึ่ง อุเบกขาเจโตวิมุตติที่บุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด หนึ่ง อัญญเดียรถีย์ปริพาชกถูกถามอย่างนี้แล้วจักไม่สามารถตอบได้ จักถึงความลำบากอย่างยิ่ง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกถูกถามในสิ่งอันมิใช่วิสัย

ภิกษุทั้งหลาย ในโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เรายังไม่เห็นบุคคลที่จะทำจิตให้ยินดีได้ด้วยการตอบปัญหาเหล่านี้ เว้นตถาคตหรือสาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากคำสอนของตถาคตนี้

เมตตาสหคตวิมุตติที่บุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์ที่สหคตด้วยเมตตา ฯลฯ

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่สหคตด้วยเมตตา อันอาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าปฏิกุศลในสิ่งไม่ปฏิกุศลอยู่' ก็มีความหมายรู้ว่าปฏิกุศลในสิ่งไม่ปฏิกุศลนั้นอยู่

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลอยู่' ก็มีความหมายรู้ว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลนั้นอยู่

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าปฏิกุศลในสิ่งไม่ปฏิกุศลและสิ่งปฏิกุศลอยู่' ก็มีความหมายรู้ว่าปฏิกุศลในสิ่งไม่ปฏิกุศลและสิ่งปฏิกุศลนั้นอยู่

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลและไม่ปฏิกุศลอยู่' ก็มีความหมายรู้ว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลและไม่ปฏิกุศลนั้นอยู่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณังคสังยุต]

๖. โขขณังคสากัจฉวรรค ๔. เมตตาสหคตสูตร

หากเธอหวังว่า 'เราพึงเว้นสิ่งทั้ง ๒ นั้น คือ สิ่งไม่ปฏิกุศลและสิ่งปฏิกุศลแล้ว เป็นผู้มึนเมาเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่' ก็เป็นผู้มึนเมาเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้ง ๒ นั้นอยู่ หรือเข้าถึงสกุวิโมกข์อยู่'

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเมตตาคะโรติวิมุตติว่ามีสกุวิโมกข์เป็นอย่างยิ่งสำหรับภิกษุผู้มีปัญญาอันเป็นโลกียะยังไม่รู้แจ้งวิมุตติที่ยอดเยี่ยมในธรรมวินัยนี้

กรุณาเจโตวิมุตติที่บุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยกรุณา ๗ล๗

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยกรุณา อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสถัคคะ

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าปฏิกุศลในสิ่งไม่ปฏิกุศลอยู่' ก็มีความหมายรู้ว่าปฏิกุศลในสิ่งไม่ปฏิกุศลนั้นอยู่

๗ล๗

หากเธอหวังว่า 'เราพึงเว้นสิ่งทั้ง ๒ นั้น คือ สิ่งไม่ปฏิกุศลและสิ่งปฏิกุศลแล้ว เป็นผู้มึนเมาเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่' ก็เป็นผู้มึนเมาเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้ง ๒ นั้นอยู่ หรือบรรลุนิพพานโดยกำหนดว่า 'อากาศหาที่สดมิได้' เพราะล่วงรูปสัญญา ดับปฏิขสัญญา ไม่กำหนดนาคัตตสัญญาโดยประการทั้งปวง

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวกรุณาเจโตวิมุตติว่ามีอากาศนาคัตตสัญญาเป็น อย่างยิ่งสำหรับภิกษุผู้มีปัญญาอันเป็นโลกียะยังไม่รู้แจ้งวิมุตติที่ยอดเยี่ยมในธรรมวินัยนี้

มูทิตาเจโตวิมุตติที่บุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยมูทิตา ๗ล๗

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยมูทิตา อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสถัคคะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณังคสังยุต]

๖. โขขณังคสากัจฉวรรค ๔. เมตตาสหคตสูตร

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าปฏิบัติในสิ่งไม่ปฏิบัติอยู่' ก็มีความหมายรู้ว่าปฏิบัติในสิ่งไม่ปฏิบัติอยู่นั้นอยู่

ฯลฯ

หากเธอหวังว่า 'เราพึงเว้นสิ่งทั้ง ๒ นั้น คือ สิ่งไม่ปฏิบัติและสิ่งปฏิบัติแล้ว เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่' ก็เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้ง ๒ นั้นอยู่ หรือบรรลวิญญาณ์ญาณโดยตนตามอยู่โดยกำหนดว่า 'วิญญาณ์หาที่สุดมิได้' เพราะล่วงอากาศาณัญญาณโดยประการทั้งปวง

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวมูทิตาเจโตวิมุตติว่ามีวิญญาณ์ญาณโดยตนตามเป็นอยู่อย่างยิ่ง สำหรับภิกษุผู้มีปัญญาอันเป็นโลกียะยังไม่รู้แจ้งวิมุตติที่ยอดเยี่ยมในธรรมวินัยนี้

อุเบกขาเจโตวิมุตติที่บุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็น อย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยอุเบกขา อันอาศัยวิเวก อาศัย วิจารณ์ระคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ฯลฯ

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยอุเบกขา อันอาศัยวิเวก อาศัยวิจารณ์ระคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าปฏิบัติในสิ่งไม่ปฏิบัติอยู่' ก็มีความหมายรู้ว่าปฏิบัติในสิ่งไม่ปฏิบัติอยู่นั้นอยู่

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าไม่ปฏิบัติในสิ่งปฏิบัติอยู่' ก็มีความหมายรู้ว่าไม่ปฏิบัติในสิ่งปฏิบัติอยู่นั้นอยู่

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าปฏิบัติในสิ่งไม่ปฏิบัติและสิ่งปฏิบัติอยู่' ก็มีความหมายรู้ว่าปฏิบัติในสิ่งไม่ปฏิบัติและสิ่งปฏิบัติอยู่นั้นอยู่

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าไม่ปฏิบัติในสิ่งปฏิบัติและสิ่งไม่ปฏิบัติอยู่' ก็มีความหมายรู้ว่าไม่ปฏิบัติในสิ่งปฏิบัติและสิ่งไม่ปฏิบัติอยู่นั้นอยู่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๖. โภชณังคสาภักจวรรค ๕. สังคารวสูตร

หากเธอหวังว่า 'เราพึงเว้นสิ่งทั้ง ๒ นั้น คือ สิ่งไม่ปฏิกุศลและสิ่งปฏิกุศลแล้ว เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่' ก็เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้ง ๒ นั้นอยู่ หรือบรรลุนิพพานโดยกำหนดว่า "ไม่มีอะไร" เพราะล่วงวิญญาณ์ญายตนฉนโดยประการทั้งปวง

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวอุเบกขาเจโตวิมุตติว่ามีอาภิญญายตนฉนเป็น อย่างยิ่งสำหรับภิกษุผู้มีปัญญาอันเป็นโลกียะยังไม่รู้แจ้งวิมุตติที่ยอดเยี่ยมในธรรม-วินัยนี้"

เมตตาสหคตสูตรที่ ๔ จบ

๕. สังคารวสูตร

ว่าด้วยสังคารวพราหมณ์

[๒๓๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น สังคารวพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า "ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มนตร์แม่ที่สาธยายมาเป็นเวลานานก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพุดถึงมนตร์ที่ไม่ได้สาธยายเลย อนึ่ง อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มนตร์แม่ที่ไม่ได้สาธยายมาเป็นเวลานานก็แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพุดถึงมนตร์ที่สาธยายเลย"

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า "พราหมณ์

๑. สมัยใด บุคคลมีจิตถูกกามราคะกัสมุขม ถูกกามราคะครอบงำอยู่ และไม่รู้จักธรรมเครื่องสลัดออกจากกามราคะที่เกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง สมัยนั้น บุคคลไม่รู้ ไม่เห็นแม้ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองตามความเป็นจริง มนตร์แม่ที่สาธยายมาเป็นเวลานานก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพุดถึงมนตร์ที่ไม่ได้สาธยายเลย

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๖. โภชณังคสากัจฉวรรค ๕. สังคารวสูตร

ภาชนะน้ำซึ่งระคนด้วยครั้ง ขมื่น สีเขียว หรือสีเหลืองอ่อน คนมีตาติ่มองดู
เงาหน้าของตนในภาชนะน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง แม้ฉันใด

สมัยใด บุคคลมีจิตถูกกามราคะกลุ้มรุม ถูกกามราคะครอบงำอยู่ และไม่
รู้ชัดธรรมชาติเครื่องสลัดออกจากกามราคะที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น
บุคคลไม่รู้ ไม่เห็นแม้ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองตามความ
เป็นจริง มนตร์แม่ที่สาธยายมาเป็นเวลานานก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพูดถึง
มนตร์ที่ไม่ได้สาธยายเลย ฉะนั้นเหมือนกัน

๒. สมัยใด บุคคลมีจิตถูกพยาบาทกลุ้มรุม ถูกพยาบาทครอบงำอยู่
และไม่รู้ชัดธรรมชาติเครื่องสลัดออกจากพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้วตาม
ความเป็นจริง สมัยนั้น บุคคลไม่รู้ ไม่เห็นแม้ประโยชน์ตน
ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองตามความเป็นจริง มนตร์
แม่ที่สาธยายมาเป็นเวลานานก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพูด
ถึงมนตร์ที่ไม่ได้สาธยายเลย

ภาชนะน้ำร้อนเพราะไฟเดือดพล่านเป็นไอ คนมีตาติ่มองดูเงาหน้าของตนใน
ภาชนะน้ำนั้นไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง แม้ฉันใด

สมัยใด บุคคลมีจิตถูกพยาบาทกลุ้มรุม ถูกพยาบาทครอบงำอยู่ และไม่
รู้ชัดธรรมชาติเครื่องสลัดออกจากพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น บุคคลไม่รู้
ไม่เห็นแม้ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองตามความเป็นจริง
มนตร์แม่ที่สาธยายมาเป็นเวลานานก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงมนตร์ที่ไม่ได้
สาธยายเลย ฉะนั้นเหมือนกัน

๓. สมัยใด บุคคลมีจิตถูกถีนมิถะกลุ้มรุม ถูกถีนมิถะครอบงำอยู่
และไม่รู้ชัดธรรมชาติเครื่องสลัดออกจากถีนมิถะที่เกิดขึ้นแล้วตาม
ความเป็นจริง สมัยนั้น บุคคลไม่รู้ ไม่เห็นแม้ประโยชน์ตน
ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองตามความเป็นจริง มนตร์แม่
ที่สาธยายมาเป็นเวลานานก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพูดถึง
มนตร์ที่ไม่ได้สาธยายเลย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๖. โภชณังคสากัจจวรรค ๕. สังคารวสูตร

ภาชนะนำถูกสาหร่ายและแหนปกคลุมไว้ คนมีตาดีมองดูเงาหน้าของตนใน
ภาชนะนำนั้นไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง แม้ฉันใด

สมัยใด บุคคลมีจิตถูกถีนมิทธะกลุ้มรุม ถูถีนมิทธะครอบงำอยู่ และไม่รู้จัก
ธรรมเครื่องสลัดออกจากถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น บุคคล
ไม่รู้ ไม่เห็นแม้ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองตามความเป็นจริง
มนตร์แม้ที่สาธยายมาเป็นเวลานานก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงมนตร์ที่ไม่
ได้สาธยายเลย ฉะนั้นเหมือนกัน

๔. สมัยใด บุคคลมีจิตถูกอุทัจจกุกุจะกลุ้มรุม ถูกอุทัจจก-
กุกุจะครอบงำอยู่ และไม่รู้จักธรรมเครื่องสลัดออกจาก
อุทัจจกุกุจะที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น บุคคล
ไม่รู้ ไม่เห็นแม้ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสอง
ตามความเป็นจริง มนตร์แม้ที่สาธยายมาเป็นเวลานานก็ไม่แจ่ม
แจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงมนตร์ที่ไม่ได้สาธยายเลย

ภาชนะนำถูกลมพัด ไหว วน เป็นคลื่น คนมีตาดีมองดูเงาหน้าของตนใน
ภาชนะนำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง แม้ฉันใด

สมัยใด บุคคลมีจิตถูกอุทัจจกุกุจะกลุ้มรุม ถูกอุทัจจกุกุจะครอบงำอยู่
และไม่รู้จักธรรมเครื่องสลัดออกจากอุทัจจกุกุจะที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง
สมัยนั้น บุคคลไม่รู้ ไม่เห็นแม้ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสอง
ตามความเป็นจริง มนตร์แม้ที่สาธยายมาเป็นเวลานานก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็น
ต้องพูดถึงมนตร์ที่ไม่ได้สาธยายเลย ฉะนั้นเหมือนกัน

๕. สมัยใด บุคคลมีจิตถูกวิจิกจจากลุ่มรุม ถูกวิจิกจจครอบงำอยู่
และไม่รู้จักธรรมเครื่องสลัดออกจากวิจิกจจที่เกิดขึ้นแล้วตามความ
เป็นจริง สมัยนั้น บุคคลไม่รู้ ไม่เห็นแม้ประโยชน์ตน ประโยชน์
ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองตามความเป็นจริง มนตร์แม้ที่สาธยาย
มาเป็นเวลานานก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงมนตร์ที่ไม่
ได้สาธยายเลย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๖. โภชณังคสาภักจวรรค ๕. สังคารวสูตร

ภาชนะนำขุนมัว เป็นตม ที่เขาวางไว้ในที่มีด คนมีตาดี มองดูเงาหน้าของตนในภาชนะนำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง แม้นั้นใด

สมัยใด บุคคลมีจิตถูกวิกิจจากลุ่มรม ถูกวิกิจจากครอบงำอยู่ และไม่รู้ชัด ธรรมเครื่องสลัดออกจากวิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น บุคคลไม่รู้ ไม่เห็นแม่ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองตามความเป็นจริง มนตร์แม่ที่สาธยายมาเป็นเวลานานก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงมนตร์ที่ไม่ได้สาธยายเลย ฉะนั้นเหมือนกัน

นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มนตร์แม่ที่สาธยายมาเป็นเวลานานก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงมนตร์ที่ไม่ได้สาธยายเลย

พราหมณ์ แต่

๑. สมัยใด บุคคลมีจิตไม่ถูกกามราคะกลุ่มรม ไม่ถูกกามราคะครอบงำอยู่ และรู้ชัดธรรมเครื่องสลัดออกจากกามราคะที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น บุคคลย่อมรู้ ย่อมเห็นแม่ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองตามความเป็นจริง มนตร์แม่ที่ไม่ได้สาธยายมาเป็นเวลานานก็แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงมนตร์ที่สาธยายเลย

ภาชนะนำซึ่งไม่ระคนด้วยครั่ง ขมิ้น สีเขียว หรือสีเหลืองอ่อน คนมีตาดี มองดูเงาหน้าของตนในภาชนะนำนั้นพึงรู้ พึงเห็นตามความเป็นจริง แม้นั้นใด

สมัยใด บุคคลมีจิตไม่ถูกกามราคะกลุ่มรม ไม่ถูกกามราคะครอบงำอยู่ และรู้ชัดธรรมเครื่องสลัดออกจากกามราคะที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ

๒. สมัยใด บุคคลมีจิตไม่ถูกพยาบาทกลุ่มรม ไม่ถูกพยาบาทครอบงำอยู่ และรู้ชัดธรรมเครื่องสลัดออกจากพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น บุคคลย่อมรู้ ย่อมเห็นแม่ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองตามความเป็นจริง มนตร์แม่ที่ไม่ได้สาธยายมาเป็นเวลานานก็แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงมนตร์ที่สาธยายเลย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขังคสังยุต]

๖. โขขังคสาภักจวรรค ๕. สังคารวสูตร

ภาชนะน้ำไม่ร้อนเพราะไฟ ไม่เดือดพล่าน ไม่เป็นไอ คนมีตาดีมองดูเงาหน้า
ของตนในภาชนะน้ำนั้นพึงรู้ พึงเห็นตามความเป็นจริง แม้ฉันใด

สมัยใด บุคคลมีจิตไม่ถูกพยาบาทกัลมฐัม ไม่ถูกพยาบาทครอบงำอยู่ และรู้ชัด
ธรรมเครื่องสลัดออกจากพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น บุคคล
ย่อมรู้ ย่อมเห็นแม้ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองตามความเป็นจริง
มนตร์แม้ที่ไม่ได้สาธยายมาเป็นเวลานานก็แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงมนตร์ที่
สาธยายเลย ฉะนั้นเหมือนกัน

๓. สมัยใด บุคคลมีจิตไม่ถูกถิ่นมיתהกัลมฐัม ไม่ถูกถิ่นมיתה

ครอบงำอยู่ และรู้ชัดธรรมเครื่องสลัดออกจากถิ่นมיתהที่เกิดขึ้น
แล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น บุคคลย่อมรู้ ย่อมเห็นแม้
ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองตามความ
เป็นจริง มนตร์แม้ที่ไม่ได้สาธยายมาเป็นเวลานานก็แจ่มแจ้งได้
ไม่จำเป็นต้องพูดถึงมนตร์ที่สาธยายเลย

ภาชนะน้ำไม่ถูกสาหร่ายและแห่นปกคลุมไว้ คนมีตาดีมองดูเงาหน้าของตนใน
ภาชนะน้ำนั้นพึงรู้ พึงเห็นตามความเป็นจริง แม้ฉันใด

สมัยใด บุคคลมีจิตไม่ถูกถิ่นมיתהกัลมฐัม ไม่ถูกถิ่นมיתהครอบงำอยู่ และรู้ชัด
ธรรมเครื่องสลัดออกจากถิ่นมיתהที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น บุคคล
ย่อมรู้ ย่อมเห็นแม้ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองตามความ
เป็นจริง มนตร์แม้ที่ไม่ได้สาธยายมาเป็นเวลานานก็แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพูด
ถึงมนตร์ที่สาธยายเลย ฉะนั้นเหมือนกัน

๔. สมัยใด บุคคลมีจิตไม่ถูกอุทัจจกุกกุกจะกัลมฐัม ไม่ถูกอุทัจจก-

กุกกุกจะครอบงำอยู่ และรู้ชัดธรรมเครื่องสลัดออกจากอุทัจจก-
กุกกุกจะที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น บุคคลย่อมรู้
ย่อมเห็นแม้ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสอง
ตามความเป็นจริง มนตร์แม้ที่ไม่ได้สาธยายมาเป็นเวลานาน ก็
แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงมนตร์ที่สาธยายเลย

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๖. โภชณังคสากัจจวรรค ๕. สังคารวสูตร

ภาษาชนะน้ำไม่ถูกลมพัด ก็ไม่ไหว ไม่วน ไม่เป็นคลื่น คนมีตาดีมองดูเงาหน้า
ของตนในภาษะนั้น ฟังรู้ ฟังเห็นตามความเป็นจริง แม่ฉันใด

สมัยใด บุคคลมีจิตไม่ถูกอุทธีจกุกุจะกลุ้มรม ไม่ถูกอุทธีจกุกุจะ
ครอบงำอยู่ และรู้ชัดธรรมเครื่องสลัดออกจากอุทธีจกุกุจะที่เกิดขึ้นแล้วตาม
ความเป็นจริง สมัยนั้น บุคคลย่อมรู้ ย่อมเห็นแม่ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น
และประโยชน์ทั้งสองตามความเป็นจริง มนตร์แม่ที่ไม่ได้สาธยายมาเป็นเวลานาน
ก็แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงมนตร์ที่สาธยายเลย ฉะนั้นเหมือนกัน

๕. สมัยใด บุคคลมีจิตไม่ถูกวิจิกจจากลุ่มรม ไม่ถูกวิจิกจจากรอบงำ
อยู่ และรู้ชัดธรรมเครื่องสลัดออกจากวิจิกจจกที่เกิดขึ้นแล้วตาม
ความเป็นจริง สมัยนั้น บุคคลย่อมรู้ ย่อมเห็นแม่ประโยชน์ตน
ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองตามความเป็นจริง มนตร์
แม่ที่ไม่ได้สาธยายมาเป็นเวลานานก็แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้อง
พูดถึงมนตร์ที่สาธยายเลย

ภาษาชนะน้ำใสแจ้ว ไม่ขุ่นมัว ที่เขาวางไว้ในที่แจ่ม คนมีตาดีมองดูเงาหน้าของ
ตนในภาษะนั้น ฟังรู้ ฟังเห็นตามความเป็นจริง แม่ฉันใด

สมัยใด บุคคลมีจิตไม่ถูกวิจิกจจากลุ่มรม ไม่ถูกวิจิกจจากรอบงำอยู่ และรู้ชัด
ธรรมเครื่องสลัดออกจากวิจิกจจกที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น บุคคล
ย่อมรู้ ย่อมเห็นแม่ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองตามความ
เป็นจริง มนตร์แม่ที่ไม่ได้สาธยายมาเป็นเวลานานก็แจ่มแจ้งได้ ไม่จำเป็นต้องพูด
ถึงมนตร์ที่สาธยายเลย ฉะนั้นเหมือนกัน

นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มนตร์แม่ที่ไม่ได้สาธยายมาเป็นเวลานานก็แจ่มแจ้ง
ได้ในกาลบางครั้ง ไม่จำเป็นต้องพูดถึงมนตร์ที่สาธยายเลย^๑

พราหมณ์ โภชณค ๗ ประการนี้ไม่เป็นนิเวศน์เครื่องกางกั้น ไม่เป็นความ
เศร้าหมองแห่งจิต ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งผล
แห่งวิชาและวิมุตติ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ อัง.ปญจก. (แปล) ๒๒/๑๙๓/๓๒๔-๓๒๙

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๖. โขขณคสังยุตวรรค ๖. อภยสูตร

โขขณค ๗ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโขขณคไม่เป็นนิวรรณเครื่องกางกั้น ไม่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งผลแห่งวิชาและวิมุตติ

ฯลฯ

๗. อุเบกขาสัมโขขณคไม่เป็นนิวรรณเครื่องกางกั้น ไม่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิตที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งผลแห่งวิชาและวิมุตติ

พราหมณ์ โขขณค ๗ ประการนี้ไม่เป็นนิวรรณเครื่องกางกั้น ไม่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งผลแห่งวิชาและวิมุตติ”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สังคารพพราหมณ์ได้กราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม พระภาชิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

สังคารวสูตรที่ ๕ จบ

๖. อภยสูตร

ว่าด้วยอภยราชกุมาร

[๒๓๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกุฎ เขตกรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น อภยราชกุมารเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปุรณะ กัสสปะได้กล่าวว่า ‘เหตุไม่มี ปัจจัยไม่มีเพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็นไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เหตุไม่มี ปัจจัยไม่มีเพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็นไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย’ ในเรื่องนี้ พระองค์ตรัสว่าอย่างไร”

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๖. โภชณังคสากัจฉวรรค ๖. อภยสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราชกุมาร เหตุมี ปัจจัยมีเพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็นมีเหตุ มีปัจจัย เหตุมี ปัจจัยมีเพื่อความรู้อเพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็นมีเหตุ มีปัจจัย”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหตุเป็นอย่างไร ปัจจัยเพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็นเป็นอย่างไร ความไม่รู้ ความไม่เห็นมีเหตุ มีปัจจัยอย่างไร”

“ราชกุมาร สมัยใด บุคคลมีจิตถูกกามราคะกัณฑ์รุม ถูกกามราคะครอบงำอยู่ และไม่รู้ ไม่เห็นธรรมเครื่องสลัดออกจากกามราคะที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง นี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็นมีเหตุ มีปัจจัย แม้อย่างนี้

อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีจิตถูกพยาบาทกัณฑ์รุม ถูกพยาบาทครอบงำอยู่ และไม่รู้ ไม่เห็นธรรมเครื่องสลัดออกจากพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง นี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็นมีเหตุ มีปัจจัย แม้อย่างนี้

อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีจิตถูกถิ่นมิตระกัณฑ์รุม ฯลฯ มีจิตถูกอุทธัจจกุกุจจะกัณฑ์รุม ฯลฯ มีจิตถูกวิจิกจจากัณฑ์รุม ถูกวิจิกจจครอบงำอยู่ และไม่รู้ ไม่เห็นธรรมเครื่องสลัดออกจากวิจิกจจที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง นี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็นมีเหตุ มีปัจจัย แม้อย่างนี้”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมบรรยายนี้ชื่ออะไร”

“ราชกุมาร ธรรมเหล่านี้ชื่อนิรวรณ”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค นิรวรณเป็นอย่างไร ข้าแต่พระสุคต นิรวรณเป็นอย่างไร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลถูกนิรวรณแม้อย่างใดอย่างหนึ่งครอบงำแล้ว ก็ไม่รู้ไม่เห็นตามความเป็นจริง ไม่จำเป็นต้องพูดถึงบุคคลผู้ถูกนิรวรณทั้ง ๕ ครอบงำเลย

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนึ่ง เหตุเป็นอย่างไร ปัจจัยเพื่อความรู้อเพื่อความเห็นเป็นอย่างไร ความรู้ ความเห็นมีเหตุ มีปัจจัยอย่างไร”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๖. โขขณคสาภจวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

“ราชกุมาร ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญสติสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสถัคคะ เธอมีจิตอันสติสัมโพชฌงค์ให้เจริญแล้วย่อม
รู้ ย่อมเห็นตามความเป็นจริง ราชกุมาร นี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัยเพื่อความรู้อะไร
เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็นมีเหตุ มีปัจจัย แม้อย่างนี้

อีกประการหนึ่ง ฯลฯ ภิกษุเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสถัคคะ เธอมีจิตอันอุเบกขาสัมโพชฌงค์ให้เจริญ
แล้วย่อมรู้ ย่อมเห็นตามความเป็นจริง ราชกุมาร นี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อ
ความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็นมีเหตุ มีปัจจัย แม้อย่างนี้”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมบรรยายนี้ชื่ออะไร”

“ราชกุมาร ธรรมเหล่านี้ชื่อโพชฌงค์”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โพชฌงค์เป็นอย่างไร ข้าแต่พระสุคต โพชฌงค์เป็น
อย่างไร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลผู้ประกอบด้วยโพชฌงค์แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง
พึงรู้ พึงเห็นตามความเป็นจริง ไม่จำเป็นต้องพูดถึงบุคคลผู้ประกอบด้วยโพชฌงค์ทั้ง
๗ ประการเลย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้ากายใจที่มีแก่
ข้าพระองค์ผู้ขึ้นภูเขาคิชฌกูฏก็ระงับไป และธรรมอันข้าพระองค์ก็ได้บรรลุแล้ว”

อภยสูตรที่ ๖ จบ

โขขณคสาภจวรรคที่ ๖ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อาหารสูตร	๒. ปริยายสูตร
๓. อัคคิสูตร	๔. เมตตาสหคตสูตร
๕. สังคารวสูตร	๖. อภยสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๗. อานาปานวรรค (๑) อัญญตรผลสูตร

๗. อานาปานวรรค

หมวดว่าด้วยอานาปานสติ

๑. อัญญตรผลสูตร

ว่าด้วยอัญญตรผลสูตร

[๒๓๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย อัญญตรผล (ความหมายรู้ซากศพที่ยังเหลืออยู่แต่ร่างกระดูกหรือกระดูกท่อน) ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก

อัญญตรผลที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยอัญญตรผล อันอาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสถัคคะ

ฯลฯ

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยอัญญตรผล อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสถัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย อัญญตรผลที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก อย่างนี้แล"

(๑) อัญญตรผลสูตร

ว่าด้วยอัญญตรผลสูตร

"ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออัญญตรผลอันบุคคลเจริญ ทำให้มากแล้วพึงหวังผล
อย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทานเหลืออยู่
ก็จักเป็นพระอนาคามี

เมื่ออัญญตรผลอันบุคคลเจริญ ทำให้มากแล้วพึงหวังผลอย่าง ๑ ใน
๒ อย่าง คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทานเหลืออยู่ก็จักเป็นพระ
อนาคามี อย่างไร

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณังคสังยุต]

๗. อานาปานวรรค (๒) มหัตถสูตร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยอัญญสิกสัญญา ๗๑

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยอัญญสิกสัญญา อันอาศัย

วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออัญญสิกสัญญาอันบุคคลเจริญ ทำให้มากแล้วพึงหวังผลอย่าง

๑ ใน ๒ อย่าง คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทานเหลืออยู่ก็จัก
เป็นพระอนาคามี อย่างนี้แล”

(๒) มหัตถสูตร

ว่าด้วยอัญญสิกสัญญาเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก

“ภิกษุทั้งหลาย อัญญสิกสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ
ประโยชน์มาก^๑

อัญญสิกสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก
อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยอัญญสิกสัญญา ๗๑

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยอัญญสิกสัญญา อันอาศัย

วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย อัญญสิกสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ
ประโยชน์มาก อย่างนี้แล”

เชิงอรรถ :

^๑ ประโยชน์มาก ในที่นี้หมายถึงมรรค ๔ สิกขัญหนึ่ง หมายถึงสัมมัญญผล ๔ (อง.เอกก.อ. ๑/๕๖๔-๕๗๐
/๔๗๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๑๙๐ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๗. อานาปานวรรค (๔) สังเวคสูตร

(๓) โยคักเขมสูตร

ว่าด้วยอภิกษุสัญญาเป็นไปเพื่อธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ

“ภิกษุทั้งหลาย อภิกษุสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะมาก^๑

อภิกษุสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะมาก อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยอภิกษุสัญญา ๖๗๖

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยอภิกษุสัญญา อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย อภิกษุสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะมาก อย่างนี้แล”

(๔) สังเวคสูตร

ว่าด้วยอภิกษุสัญญาเป็นไปเพื่อความสังเวช

“ภิกษุทั้งหลาย อภิกษุสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชมาก^๒

อภิกษุสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชมาก อย่างไร

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะมาก หมายถึงสามัญญผล ๔ อีกนัยหนึ่ง หมายถึงนิพพาน (อง.เอกก.๑. ๑/๕๖๔-๕๗๐/๔๗๒)

^๒ สังเวชมาก ในที่นี้หมายถึงวิปัสสนา อีกนัยหนึ่ง หมายถึงมรรคแห่งวิปัสสนา (อง.เอกก.๑. ๑/๕๖๔-๕๗๐/๔๗๒)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๗. อาณาปานวรรค ๒. ปุฬวกสูตร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยอัญญสิกสัญญา ๗๗

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยอัญญสิกสัญญา อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย อัญญสิกสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชมาก อย่างนี้แล”

(๕) ผาสวิหารสูตร

ว่าด้วยอัญญสิกสัญญาเป็นไปเพื่อความอยู่ผาสก

“ภิกษุทั้งหลาย อัญญสิกสัญญา ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่ผาสกมาก

อัญญสิกสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่ผาสกมาก อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยอัญญสิกสัญญา ๗๗

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยอัญญสิกสัญญา อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย อัญญสิกสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่ผาสกมาก อย่างนี้แล”

อัญญสิกมหัทผลสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปุฬวกสูตร

ว่าด้วยปุฬวกสัญญา

[๒๓๙] “ภิกษุทั้งหลาย ปุฬวกสัญญา (ความหมายรู้ซากศพที่มีหนอนคลาคล่ำเต็มไปหมด) ที่บุคคลเจริญแล้ว ๗๗

ปุฬวกสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]
๗. อาณาปานวรรค ๗. กรุณาสูตร

๓. วินีลกสูตร

ว่าด้วยวินีลกสัญญา

[๒๔๐] “ภิกษุทั้งหลาย วินีลกสัญญา (ความหมายรู้ซากศพที่มีสีเขียวคล้ำ
คละด้วยสีต่าง ๆ) ที่บุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

วินีลกสูตรที่ ๓ จบ

๔. วิจฉิททกสูตร

ว่าด้วยวิจฉิททกสัญญา

[๒๔๑] “ภิกษุทั้งหลาย วิจฉิททกสัญญา (ความหมายรู้ซากศพที่ขาดจากกัน
เป็นท่อน ๆ) ที่บุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

วิจฉิททกสูตรที่ ๔ จบ

๕. อุทฐมาตกสูตร

ว่าด้วยอุทฐมาตกสัญญา

[๒๔๒] “ภิกษุทั้งหลาย อุทฐมาตกสัญญา (ความหมายรู้ซากศพที่เน่าพอง
ขึ้นอืด) ที่บุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

อุทฐมาตกสูตรที่ ๕ จบ

๖. เมตตาสสูตร

ว่าด้วยเมตตาส

[๒๔๓] “ภิกษุทั้งหลาย เมตตาสที่บุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

เมตตาสสูตรที่ ๖ จบ

๗. กรุณาสูตร

ว่าด้วยกรุณา

[๒๔๔] “ภิกษุทั้งหลาย กรุณาที่บุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

กรุณาสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]
๘. นิโรธวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๘. มุทิตาสสูตร

ว่าด้วยมุทิตา

[๒๔๕] "ภิกษุทั้งหลาย มุทิตาที่บุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

มุทิตาสสูตรที่ ๘ จบ

๙. อุเบกขาสสูตร

ว่าด้วยอุเบกขา

[๒๔๖] "ภิกษุทั้งหลาย อุเบกขาที่บุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

อุเบกขาสสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อานาปานสูตร

ว่าด้วยอานาปานสติ

[๒๔๗] "ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ (สติกำหนดลมหายใจเข้าออก) ที่บุคคล
เจริญแล้ว ฯลฯ

อานาปานสูตรที่ ๑๐ จบ

อานาปานวรรคที่ ๗ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัญญสิกกมห์ปผลสูตร

๓. วินีลสูตร

๕. อุทฐมาตกสูตร

๗. กรณาสสูตร

๙. อุเบกขาสสูตร

๒. ปุฬวกสูตร

๔. วิจฉิททกสูตร

๖. เมตตาสสูตร

๘. มุทิตาสสูตร

๑๐. อานาปานสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]
๘. นิโรธวรรค ๔. อนภิริตีสุต

๘. นิโรธวรรค

หมวดว่าด้วยนิโรธ

๑. อสภิสุต

ว่าด้วยอภิสัญญา

[๒๔๘] "ภิกษุทั้งหลาย อภิสัญญา (ความหมายรู้ความไม่งาม) ที่บุคคล
เจริญแล้ว ฯลฯ"

อภิสุตที่ ๑ จบ

๒. มรณสูต

ว่าด้วยมรณสัญญา

[๒๔๙] "ภิกษุทั้งหลาย มรณสัญญา (ความหมายรู้ความตาย) ที่บุคคลเจริญ
แล้ว ฯลฯ"

มรณสูตที่ ๒ จบ

๓. อาหาเรปภิกุลสูต

ว่าด้วยอาหาเรปภิกุลสัญญา

[๒๕๐] "ภิกษุทั้งหลาย อาหาเรปภิกุลสัญญา (ความหมายรู้ความปภิกุลใน
อาหาร) ที่บุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ"

อาหาเรปภิกุลสูตที่ ๓ จบ

๔. อนภิริตีสุต

ว่าด้วยอนภิริตีสัญญา

[๒๕๑] "ภิกษุทั้งหลาย สัพพโลकेอนภิริตีสัญญา (ความหมายรู้ความไม่
ผลิตพละในโลกรทั้งปวง) ที่บุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ"

อนภิริตีสุตที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]
๘. นิโรธวรรค ๘. ปหานสูตร

๕. อนิจจสูตร

ว่าด้วยอนิจจสัญญา

[๒๕๒] "ภิกษุทั้งหลาย อนิจจสัญญา(ความหมายรู้ความไม่เที่ยง) ที่บุคคล
เจริญแล้ว ฯลฯ"

อนิจจสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุกขสูตร

ว่าด้วยทุกขสัญญา

[๒๕๓] "ภิกษุทั้งหลาย ทุกขสัญญา(ความหมายรู้ความเป็นทุกข์) ที่บุคคล
เจริญแล้ว ฯลฯ"

ทุกขสูตรที่ ๖ จบ

๗. อนัตตสูตร

ว่าด้วยอนัตตสัญญา

[๒๕๔] "ภิกษุทั้งหลาย อนัตตสัญญา (ความหมายรู้ความเป็นอนัตตา) ที่
บุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ"

อนัตตสูตรที่ ๗ จบ

๘. ปหานสูตร

ว่าด้วยปหานสัญญา

[๒๕๕] "ภิกษุทั้งหลาย ปหานสัญญา (ความหมายรู้การละ) ที่บุคคลเจริญ
แล้ว ฯลฯ"

ปหานสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๘. นิโรธวรรค ๑๐. นิโรธสูตร

๙. วิจารณ์สูตร

ว่าด้วยวิจารณ์สัญญา

[๒๕๖] "ภิกษุทั้งหลาย วิจารณ์สัญญา (ความหมายรู้วิจารณ์) ที่บุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

วิจารณ์สูตรที่ ๙ จบ

๑๐. นิโรธสูตร

ว่าด้วยนิโรธสัญญา

[๒๕๗] "ภิกษุทั้งหลาย นิโรธสัญญา (ความหมายรู้นิโรธ) ที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้วมีผลมาก มีอานิสงส์มาก

นิโรธสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้วมีผลมาก มีอานิสงส์มาก อย่างไม่
คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยนิโรธสัญญา ฯลฯ

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยนิโรธสัญญา อันอาศัย

วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสลัคคะ

นิโรธสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก อย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อนิโรธสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้วพึงหวังผลอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทานเหลืออยู่ก็จักเป็นพระอนาคามี

เมื่อนิโรธสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้วพึงหวังผลอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทานเหลืออยู่ก็จักเป็นพระอนาคามี อย่างไม่

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยนิโรธสัญญา ฯลฯ

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยนิโรธสัญญา อันอาศัย

วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสลัคคะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๘. นิโรธวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

เมื่อนิโรธสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้วพึงหวังผลอย่าง ๑ ใน ๒
อย่าง คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทานเหลืออยู่ก็จักเป็นพระอนาคามี
อย่างนี้แล

นิโรธสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก เพื่อ
ธรรมที่เป็นแดนเกษมจากโยคะมาก เพื่อความสังเวชมาก เพื่อความอยู่ผาสุกมาก

**นิโรธสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก
เพื่อธรรมที่เป็นแดนเกษมจากโยคะมาก เพื่อความสังเวชมาก เพื่อความอยู่
ผาสุกมาก อย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยนิโรธสัญญา ๗๑

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยนิโรธสัญญา อันอาศัย
วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสถัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย นิโรธสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ
ประโยชน์มาก เพื่อธรรมที่เป็นแดนเกษมจากโยคะมาก เพื่อความสังเวชมาก เพื่อ
ความอยู่ผาสุกมาก อย่างนี้แล”

นิโรธสูตรที่ ๑๐ จบ

นิโรธวรรคที่ ๘ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อสภสูตร

๒. มรณสูตร

๓. อาหาเรปฏิกูลสูตร

๔. อนภิตติสูตร

๕. อนิจจสูตร

๖. ทุกขสูตร

๗. อนัตตสูตร

๘. ปหานสูตร

๙. วิราคสูตร

๑๐. นิโรธสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขชฌังคสังยุต]

๙. คังคาเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๙. คังคาเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยคังคาเปยยาล

๑-๑๒. คังคานที่อาทิสสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำคังคาเป็นต้น

[๒๕๘-๒๖๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคังคาไหลไปสู่ทิศปรາจัน บ่าไปสู่ทิศปรາจัน หลากไปสู่ทิศปราจัน ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ทำโพชฌงค์ ๗ ประการให้มากย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันนั้น

ภิกษุเมื่อเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ทำโพชฌงค์ ๗ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์ ๗

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
โน้มไปในโอสลัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ทำโพชฌงค์ ๗ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล"

(พึงเพิ่มบาลีให้พิสดารจนถึงเอสนาสูตร)

คังคานที่อาทิสสูตรที่ ๑-๑๒ จบ

คังคาเปยยาลวรรคที่ ๙ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมปาจันนินนสูตร

๒-๕. ทุตติยาทีปาจันนินนสูตรตจตุกกะ

๖. จัฎฐปาจันนินนสูตร

๗. ปฐมสมุททนินนสูตร

๘-๑๒. ทุตติยาทีสมุททนินนสูตรตปัจจุกกะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๒. โขขณสังยุต]

๑๐. อัปมาทวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๐. อัปมาทวรรค

หมวดว่าด้วยความไม่ประมาท

๑-๑๐. ตถาคตวิสูตร

ว่าด้วยพระตถาคตเลิศกว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นต้น

[๒๗๐-๒๗๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายไม่มีเท่า มีสองเท่า มีสี่เท่า หรือมีเท่ามากก็ตาม มีประมาณเท่าใด

พึงเพิ่มข้อความต่อจากนี้ไปให้พิสดาร^๑

ตถาคตวิสูตรที่ ๑-๑๐ จบ

อัปมาทวรรคที่ ๑๐ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตร	๒. ปทสูตร
๓. กุญสูตร	๔. มุลสูตร
๕. สารสูตร	๖. วัสสิกสูตร
๗. ราชาสูตร	๘. จันทิมสูตร
๙. สุริยสูตร	๑๐. วัตถสูตร

เชิงอรรถ :

^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๓๙-๑๔๘ (มัคคสังยุต) หน้า ๗๒-๗๗ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๐๐ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๑๑. ผลกรรมนิยวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๑. ผลกรรมนิยวรรค

หมวดว่าด้วยการงานที่พึงทำด้วยกำลัง

๑-๑๒. พลาทิสสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยการงานที่พึงทำด้วยกำลังเป็นต้น

[๒๘๐-๒๙๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย การงานที่พึงทำด้วยกำลังทั้งหมด บุคคลต้องอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดินจึงทำได้ แม้ฉันใด พึงเพิ่มข้อความต่อจากนี้ไปให้พิสดาร^๑

พลาทิสสูตรที่ ๑-๑๒ จบ

ผลกรรมนิยวรรคที่ ๑๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พลสูตร	๒. พีชสูตร
๓. นาคสูตร	๔. รุกขสูตร
๕. กุมภสูตร	๖. สุกสูตร
๗. อากาศสูตร	๘. ปฐมเมฆสูตร
๙. ทุตติยเมฆสูตร	๑๐. นาวาสสูตร
๑๑. อาคินตฺกสูตร	๑๒. นทีสูตร

(พึงขยายผลกรรมนิยวรรคให้พิสดารด้วยอำนาจโพชฌงค์แห่งโพชฌงค์สังยุต)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๔๙-๑๖๐ (มคคสังยุต) หน้า ๗๘-๙๐ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๐๑ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๑๒. เอสนาวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๒. เอสนาวรรค

หมวดว่าด้วยการแสวงหา

๑-๑๑. เอสนาทิสสูตร

ว่าด้วยการแสวงหาเป็นต้น

[๒๙๒-๓๐๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ ประการนี้

การแสวงหา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. การแสวงหากาม
๒. การแสวงหาภพ
๓. การแสวงหาพรหมจรรย์

พึงเพิ่มข้อความต่อจากนี้ไปให้พิสดาร^๑

เอสนาทิสสูตรที่ ๑-๑๑ จบ

เอสนาวรรคที่ ๑๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอสนาสูตร
๒. วิธาสสูตร
๓. อาสวาสสูตร
๔. ภาสสูตร
๕. ทุกขดาสูตร
๖. ขีลสูตร
๗. มลสูตร
๘. นิฆสูตร
๙. เวทนาสูตร
๑๐. ตัณหาสูตร
๑๑. ตสินาสูตร

(ผู้รู้ทั้งหลายพึงขยายเอสนาเปยยาลแห่งโภชณังคสังยุตโดยอาศัยวิเวก)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๖๑-๑๗๑ (มัคคสังยุต) หน้า ๙๑-๑๐๐ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๐๒ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]
๑๓. โอฆวรรค ๑๐. อุทัมภาคิยสูตร

๑๓. โอฆวรรค

หมวดว่าด้วยโอฆะ

๑-๙. โอฆาทิสฺตร

ว่าด้วยโอฆะเป็นต้น

[๓๐๒-๓๑๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย โอฆะ (ห้วงน้ำ) ๔ ประการนี้

โอฆะ ๔ ประการ ะไรว่าง คือ

๑. กาโมฆะ

๒. ภโวฆะ

๓. ทิฏฐิฆะ

๔. อวิชโชฆะ

พึงเพิ่มข้อความต่อจากนี้ไปให้พิสดาร^๑

โอฆาทิสฺตรที่ ๑-๙ จบ

๑๐. อุทัมภาคิยสูตร

ว่าด้วยอุทัมภาคิยสังโยชน

[๓๑๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

"ภิกษุทั้งหลาย อุทัมภาคิยสังโยชน (สังโยชนเบื้องสูง) ๕ ประการนี้

อุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการ ะไรว่าง คือ

๑. รูปราคะ

๒. อรูปราคะ

๓. มานะ

๔. อุทธัจจะ

๕. อวิชชา

อุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้

เชิงอรรถ :

^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๓๒-๑๔๑ (มัคคสังยุต) หน้า ๑๐๑-๑๐๘ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๐๓ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โพชฌังคสังยุต]

๑๓. โอฆวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุพึงเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป
เพื่อละอุทัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการนี้

โพชฌงค์ ๗ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ

น้อมไปในโอสศักดิ์ะ

ฯลฯ

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ

และโมหะเป็นที่สุด ... อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า

มีอมตะเป็นที่สุด ... อันน้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการนี้ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการนี้”

อุทัมภาคิยสูตรที่ ๑๐ จบ

โอฆวรรคที่ ๑๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โอฆสูตร

๒. โยคสูตร

๓. อุปาทานสูตร

๔. คันถสูตร

๕. อนุสยสูตร

๖. กามคุณสูตร

๗. นีวรณสูตร

๘. อุปาทานักขันธสูตร

๙. โอรัมภาคิยสูตร

๑๐. อุทัมภาคิยสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๑๔. ปุณคังคาเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๔. ปุณคังคาเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยคังคาเปยยาล อีกหมวดหนึ่ง

๓๑๒-๓๒๓. ปุณคังคานทีอาทิสสูตร^๑

ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำคงคาเป็นต้น อีกสูตรหนึ่ง

ปุณคังคานทีอาทิสสูตรที่ ๓๑๒-๓๒๓ จบ

วรรคที่ ๑๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมปาจันนินนสูตร	๒-๕. ทุตติยาทีปาจันนินนสูตรตจตุกกะ
๖. จัฏฐปาจันนินนสูตร	๗. ปฐมสมุททนินนสูตร
๘-๑๒. ทุตติยาทีสมุททนินนสูตรตปัญจกะ	

(พึงขยายคังคาเปยยาลแห่งโภชณังคสังยุตให้พิสดารด้วยอำนาจระคะ)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๐๓-๑๐๘ (มัคคสังยุต) หน้า ๖๒-๗๑ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๐๕ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๒. โขขังคสังยุต]

๑๕. ปุณอัปมาทวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๕. ปุณอัปมาทวรรค

หมวดว่าด้วยความไม่ประมาท อีกหมวดหนึ่ง

๓๒๔-๓๓๓. ตถาคตาทีสูต^๑

ว่าด้วยพระตถาคตเลิศกว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นต้น

ตถาคตาทีสูตที่ ๓๒๔-๓๓๓ จบ

ปุณอัปมาทวรรคที่ ๑๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูต

๒. ปทสูต

๓-๗. ภูทาทิสตตปัญจกะ

๘-๑๐. จันทิมาทีสูตตติกะ

(พึงขยายอัปมาทวรรคให้พิสดารด้วยอำนาจระคะ)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๓๙-๑๔๘ (มัคคสังยุต) หน้า ๗๒-๗๗ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๐๖ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๒. โขขังคสังยุต]

๑๖. ปุณพลกณียวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๖. ปุณพลกณียวรรค

หมวดว่าด้วยการงานที่พึงทำด้วยกำลัง อีกหมวดหนึ่ง

๓๓๔-๓๔๕. ปุณพลาทิสสูตร^๑

ว่าด้วยอุปมาด้วยการงานที่พึงทำด้วยกำลังเป็นต้น อีกสูตรหนึ่ง

ปุณพลาทิสสูตรที่ ๓๓๔-๓๔๕ จบ

ปุณพลกณียวรรคที่ ๑๖ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พลสูตร	๒. พีชสูตร
๓. นาคสูตร	๔. รุกขสูตร
๕. กุมภสูตร	๖. สุกสูตร
๗. อากาศสูตร	๘. ปรหมเมฆสูตร
๙. ทุตติยเมฆสูตร	๑๐. นาวาสูตร
๑๑. อาคันตูกสูตร	๑๒. นทีสูตร

(พึงขยายพลกณียวรรคแห่งโขขังคสังยุตให้พิสดารด้วยอำนาจระคะ)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๔๙-๑๖๐ (มัคคสังยุต) หน้า ๗๘-๙๐ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๐๗ }

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๒. โขขณคสังยุต]

๑๗. ปุณเสนาวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๗. ปุณเสนาวรรค

หมวดว่าด้วยการแสวงหา อีกหมวดหนึ่ง

๓๔๖-๓๕๖. ปุณเสนาทีสูตร^๑

ว่าด้วยการแสวงหาเป็นต้น อีกสูตรหนึ่ง

ปุณเสนาทีสูตรที่ ๓๔๖-๓๕๖ จบ
ปุณเสนาวรรคแห่งโขขณคสังยุตที่ ๑๗ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เสนาสูตร	๒. วิธาสูตร
๓. อาสวสูตร	๔. ภาสูตร
๕. ทุกขตาสูตร	๖. ขีลสูตร
๗. มลสูตร	๘. นิฆสูตร
๙. เวทนาสูตร	๑๐. ตัณหาสูตร
๑๑. ตสิณาสูตร	

เชิงอรรถ :

^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๖๑-๑๗๑ (มัคคสังยุต) หน้า ๙๑-๑๐๐ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๐๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๒. โภชณังคสังยุต]

๑๘. ปุณโฆวารค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๘. ปุณโฆวารค

หมวดว่าด้วยโอชะ อีกหมวดหนึ่ง

๓๕๗-๓๖๖. ปุณโฆชาติสูตร^๑

ว่าด้วยโอชะเป็นต้น อีกสูตรหนึ่ง

ปุณโฆชาติสูตรที่ ๓๕๗-๓๖๖ จบ
ปุณโฆวารคแห่งโภชณังคสังยุตที่ ๑๘ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โอชสูตร	๒. โยคสูตร
๓. อุปาทานสูตร	๔. คันถสูตร
๕. อนุสยสูตร	๖. กามคุณสูตร
๗. นีวรณสูตร	๘. อุปาทานักขันธสูตร
๙. โอรัมภาคิยสูตร	๑๐. อุทรมภาคิยสูตร

(พึงขยายโอฆวารคให้พิสดารด้วยอำนาจการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด)

(พึงขยายแม่โภชณังคสังยุตให้พิสดารเหมือนมคคสังยุตจะนั้น)

โภชณังคสังยุตที่ ๒ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๗๒-๑๘๑ (มคคสังยุต) หน้า ๑๐๑-๑๐๘ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๐๙ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๑. อัมพปาลีวรรค ๑. อัมพปาลีสูตร

๓. สติปิฎกฐานสังยุต

๑. อัมพปาลีวรรค

หมวดว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่อัมพปาลีวัน

๑. อัมพปาลีสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่อัมพปาลีวัน

[๓๖๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัมพปาลีวัน เขตกรุงเวสาลี
ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย”

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า
“ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียว^๑ เพื่อความหมดจดแห่งสัตว์ทั้งหลาย
เพื่อก้าวล่วงโศกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพาน เพื่อ
ทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปิฎกฐาน ๔ ประการ

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

- พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
- พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

เชิงอรรถ :

- ^๑ ทางเดียว หมายถึง (๑) เป็นทางที่บุคคลผู้ละการเกี่ยวข้องกับหมู่คณะไปประพฤติธรรมอยู่แต่ผู้เดียว
(๒) เป็นทางสายเดียว ที่พระพุทธเจ้าทรงทำให้เกิดขึ้น เป็นทางของผู้เดียว คือพระผู้มีพระภาค เพราะทรง
ทำให้เกิดขึ้น (๓) เป็นทางปฏิบัติในศาสนาเดียว คือพระพุทธศาสนา (๔) เป็นทางดำเนินไปสู่จุดหมายเดียว
คือพระนิพพาน (ที.ม.อ. ๓๗๓/๓๕๙)

พระสูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๑. อัมพปาลีวรรค ๒. สติสูตร

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ

กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกได้

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ

มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียวเพื่อความหมดจดแห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อ
ก้าวล่วงโศกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอายุธรรม เพื่อทำ
นิพพานให้แจ้ง คือ สติปิฎกฐาน ๔ ประการ”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดี ต่างชื่นชมพระ
ภาษิตของพระผู้มีพระภาค

อัมพปาลีสูตรที่ ๑ จบ

๒. สติสูตร

ว่าด้วยผู้มีสติสัมปชัญญะ

[๓๖๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัมพปาลีวัน เขตกรุงเวสาลี
ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย”
ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงมีสติสัมปชัญญะอยู่เถิด นี่เป็นคำพร่ำสอนของเรา
สำหรับเธอทั้งหลาย

ภิกษุผู้มีสติ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ

กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกได้

๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีสัมปชัญญะ มีสติ

กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุผู้มีสติ เป็นอย่างนี้แล

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๑. อัมพปาลีวรรค ๓. ภิกขุสูตร

ภิกษุผู้มีสัมปชัญญะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏี บาตรและจีวร การจัน การตีม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง

ภิกษุผู้มีสัมปชัญญะ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงมีสติสัมปชัญญะอยู่เถิด นี่เป็นคำพร่ำสอนของเรา สำหรับเธอทั้งหลาย”^๑

สติสูตรที่ ๒ จบ

๓. ภิกขุสูตร

ว่าด้วยภิกษุ

[๓๖๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โมฆะบุรุษบางพวกในโลกนี้ เชื่อเชิญเราอย่างนี้เหมือนกัน และเมื่อเราได้กล่าวธรรม ย่อมสำคัญเราว่าควรติดตามเท่านั้น”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ขอพระสุตโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อเถิด บางที ข้าพระองค์พึงรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค บางที ข้าพระองค์พึงเป็นผู้สืบทอดพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค”

“ภิกษุ เพราะเหตุนั้น เธอจงทำเบื้องต้นในกุศลธรรมทั้งหลายให้หมดจดก่อน อะไรเป็นเบื้องต้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย คือ ศีลที่บริสุทธิ์ดีและความเห็นที่ตรง

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ที.ม. (แปล) ๑๐/๑๖๐/๑๐๕, ส.สพ. (แปล) ๑๘/๒๕๕/๒๗๗

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๑. อัมพปาลีวรรค ๓. ภิกขุสูตร

เมื่อใด ศีลของเธอจักบริสุทธ์ดี และความเห็นจักตรง เมื่อนั้น เธออาศัยศีล
ดำรงอยู่ในศีลแล้ว พึงเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการ โดย ๓ วิธี

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ในธรรมวินัยนี้ เธอ

๑. จงพิจารณาเห็นกายในกายภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ จงพิจารณาเห็นกายในกายภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ หรือจงพิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายภายในอยู่ ... จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายภายนอกอยู่ ... จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๓. จงพิจารณาเห็นจิตในจิตภายในอยู่ ... จงพิจารณาเห็นจิตในจิตภายนอกอยู่ ... จงพิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๔. จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายภายในอยู่ ... จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายภายนอกอยู่ ... จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุ เมื่อใด เธออาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้วจักเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการนี้ โดย ๓ วิธีอย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายตลอดคืนหรือวันที่จักมาถึง "ไม่มีความเสื่อมเลย"

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๑. อัมพปาลีวรรค ๔. सालสูตร

ลำดับนั้น ภิกษุรูปนั้นชื่นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาท ทำประทักษิณแล้วจากไป ต่อมา เธอก็หลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ ไม่นานนักได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ที่เหล่ากุลบุตรออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อนึ่ง ภิกษุรูปนั้นได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

ภิกขสูตรที่ ๓ จบ

๔. सालสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่หมู่บ้านพราหมณ์ชื่อสาลา

[๓๗๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ หมู่บ้านพราหมณ์ชื่อสาลา แคว้นโกศล ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ฯลฯ จึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดยังเป็นผู้ใหม่ บวชได้ไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้ เธอทั้งหลายพึงชักชวนภิกษุเหล่านั้นให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในการเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการ

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ มาเกิด ผู้มีอายุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย

๑. จงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเป็นหนึ่งผุดขึ้น มีจิตผ่องใส ตั้งมั่น มีอารมณ์เดียวเพื่อรู้ยิ่งกายตามความเป็นจริง

๒. จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเป็นหนึ่งผุดขึ้น มีจิตผ่องใส ตั้งมั่น มีอารมณ์เดียวเพื่อรู้ยิ่งเวทนาตามความเป็นจริง

พระสูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๑. อัมพปาลีวรรค ๔. สาลสูตร

๓. จงพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรม เป็นหนึ่งผุดขึ้น มีจิตผ่องใส ตั้งมั่น มีอารมณ์เดียวเพื่อรู้อย่างจิต ตามความเป็นจริง

๔. จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเป็นหนึ่งผุดขึ้น มีจิตผ่องใส ตั้งมั่น มีอารมณ์เดียวเพื่อรู้อย่างธรรมทั้งหลายตามความเป็นจริง

แม้ภิกษุเหล่าใดที่ยังเป็นเสขะ ยังไม่บรรลอรหัตตผล ปรารถนาธรรมที่เป็น แดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม แม้ภิกษุเหล่านั้นก็พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเป็นหนึ่งผุดขึ้น มีจิตผ่องใส ตั้งมั่น มีอารมณ์เดียว เพื่อกำหนดรู้อย่างกาย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเป็นหนึ่งผุดขึ้น มีจิตผ่องใส ตั้งมั่น มีอารมณ์เดียวเพื่อกำหนดรู้อเวทนา พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเป็นหนึ่งผุดขึ้น มีจิตผ่องใส ตั้งมั่น มีอารมณ์เดียวเพื่อกำหนดรู้อจิต พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเป็นหนึ่งผุดขึ้น มีจิตผ่องใส ตั้งมั่น มีอารมณ์เดียวเพื่อกำหนดรู้อธรรมทั้งหลาย

แม้ภิกษุเหล่าใดที่เป็นพระอรหันตชินาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควร ทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ แม้ภิกษุเหล่านั้นก็พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเป็นหนึ่งผุดขึ้น มีจิตผ่องใส ตั้งมั่น มีอารมณ์เดียว พრაก จากกายแล้ว พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเป็นหนึ่งผุดขึ้น มีจิตผ่องใส ตั้งมั่น มีอารมณ์เดียว พრაกจากเวทนาทั้งหลาย แล้ว พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเป็นหนึ่งผุดขึ้น มีจิตผ่องใส ตั้งมั่น มีอารมณ์เดียว พრაกจากจิตแล้ว พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเป็นหนึ่งผุดขึ้น มีจิตผ่องใส ตั้งมั่น มีอารมณ์เดียว พრაกจากธรรมทั้งหลายแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดยังเป็นผู้ใหม่ บวชได้ไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้ เธอทั้งหลายพึงชักชวนภิกษุเหล่านั้นให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในการเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการนี้”

สาลสูตรที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปัฏฐานสังยุต]

๑. อัมพปาลีวรรค ๕. อกุสลราสีสูตร

๕. อกุสลราสีสูตร

ว่าด้วยกองอกุศล

[๓๗๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรื่องนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อจะกล่าวถึงกองอกุศล จะกล่าวให้ถูกต้อง ฟังกล่าวถึงนิวรณ์ (ธรรมที่กั้นจิตไม่ให้เป็นบรรลุความดี) ๕ ประการ เพราะกองอกุศลทั้งสิ้นนี้ก็คือนิวรณ์ ๕ ประการ

นิวรณ์ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กามฉันทนิวรณ์	๒. พยาบาทนิวรณ์
๓. ถีนมিতถนิวรณ์	๔. อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์
๕. วิจิกิจฉานิวรณ์	

บุคคลเมื่อจะกล่าวถึงกองอกุศล จะกล่าวให้ถูกต้อง ฟังกล่าวถึงนิวรณ์ ๕ ประการนี้ เพราะกองอกุศลทั้งสิ้นนี้ก็คือนิวรณ์ ๕ ประการ

บุคคลเมื่อจะกล่าวถึงกองอกุศล จะกล่าวให้ถูกต้อง ฟังกล่าวถึงสติปัฏฐาน ๔ ประการนี้ เพราะกองอกุศลทั้งสิ้นนี้ก็คือสติปัฏฐาน ๔ ประการ

สติปัฏฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ...
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ...
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อจะกล่าวถึงกองอกุศล จะกล่าวให้ถูกต้อง ฟังกล่าวถึงสติปัฏฐาน ๔ ประการนี้ เพราะกองอกุศลทั้งสิ้นนี้ก็คือสติปัฏฐาน ๔ ประการ”

อกุสลราสีสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๑. อัมพปาลีวรรค ๖. สกุนคฺขิสฺสูตร

๖. สกุนคฺขิสฺสูตร

ว่าด้วยเหยี่ยว

[๓๗๒] “ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว เหยี่ยวโฉบลงจับนกมุลไถอย่างรวดเร็ว ขณะนั้น นกมุลไถกำลังถูกเหยี่ยวพาไป ได้ร้องคร่ำครวญอย่างนี้ว่า ‘เรา अबโชคมีบุญน้อย เทียวไปในแดนอื่นซึ่งไม่ใช่ที่หากิน ถ้าในวันนี้เราเทียวหากินในแดนหากินที่เป็นของบิดาของตนไซ้ร เราก็อาจสู้เหยี่ยวตัวนี้ได้’

เหยี่ยวจึงถามว่า ‘เจ้านกมุลไถ แดนหากินที่เป็นของบิดาของเจ้าคืออะไร’

นกมุลไถตอบว่า ‘คือถิ่นที่เป็นดินก้อนมุลไถที่เขาไถไว้’

ขณะนั้นเหยี่ยวหึ่งในกำลังของตน เมื่อจะอวดอ้างกำลังของตน จึงปล่อยนกมุลไถไปด้วยพูดว่า ‘ไปเถิด เจ้านกมุลไถ ถึงเจ้าจะไปในที่นั่นก็ไม่พ้นเรา’

ที่นั่นนกมุลไถจึงไปยังถิ่นที่เป็นดินก้อนมุลไถที่เขาไถไว้ จับที่ก้อนใหญ่ ยืนร้องทำเหยี่ยวว่า ‘เจ้าเหยี่ยว เจ้าจงมาจับเราเถียวนี้ เจ้าเหยี่ยว เจ้าจงมาจับเราเถียวนี้’ ขณะนั้น เหยี่ยวหึ่งในกำลังของตน เมื่อจะอวดอ้างกำลังของตน จึงหุบปีกทั้ง ๒ ลงโฉบนกมุลไถอย่างรวดเร็ว เมื่อนกมุลไถรู้ว่า ‘เหยี่ยวตัวนี้โฉบมาอย่างรวดเร็ว หมายถึงจะจับเรา’ จึงหลบเข้าซอกก้อนดินนั่นเอง เหยี่ยวทำให้อกกระแทกมุลไถ (ตาย) ในที่นั่นเอง เรื่องนกมุลไถเทียวไปในแดนอื่นซึ่งไม่ใช่ที่หากินก็เป็นเช่นนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายอย่าเทียวไปในแดนอื่นที่เป็นอโคจร เมื่อเธอทั้งหลายเทียวไปในแดนอื่นที่เป็นอโคจร มารก็จักได้ช่อง ได้อารมณ์

แดนอื่นที่เป็นอโคจรของภิกษุ เป็นอย่างไร

คือ กามคุณ ๕ ประการ

กามคุณ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปที่พึงรู้แจ้งทางตา ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนัด
๒. เสียงที่พึงรู้แจ้งทางหู ...
๓. กลิ่นที่พึงรู้แจ้งทางจมูก ...

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๑. อัมพปาลีวรรค ๗. มัคกกุสูตร

๔. รสที่พึงรู้แจ้งทางล้น ...

๕. โภกฐ์พพะที่พึงรู้แจ้งทางกาย ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ
ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด

ภิกษุทั้งหลาย นี่คือนแดนอื่นที่เป็นอโคจรของภิกษุ

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปในแดนที่เป็นของบิดาของตนอันเป็น
โคจรเถิด เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในแดนที่เป็นของบิดาของตนอันเป็นโคจร มาร
ก็จักไม่ได้ช้อง ไม่ได้อารมณ์

แดนที่เป็นของบิดาของตนอันเป็นโคจรของภิกษุ เป็นอย่างไร

คือ สติปิฎกฐาน ๔ ประการ

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ

กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกได้

๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ...

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ...

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มี

สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย นี่คือนแดนที่เป็นของบิดาของตนอันเป็นโคจรของภิกษุ”

สกกนัคคิสูตรที่ ๖ จบ

๗. มัคกกุสูตร

ว่าด้วยลึงติดตั้ง

[๓๗๓] “ภิกษุทั้งหลาย ถิ่นที่เป็นขุนเขาหิมพานต์ ซึ่งไปได้ยาก ขรุขระ ไม่
เป็นที่เที่ยวไปทั้งของฝูงลิงทั้งของหมู่มนุษย์ มีอยู่ ถิ่นที่เป็นขุนเขาหิมพานต์ ซึ่งไป
ได้ยาก ขรุขระ เป็นที่เที่ยวไปของฝูงลิง ไม่ใช่ที่เที่ยวไปของหมู่มนุษย์ มีอยู่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๑. อัมพปาลีวรรค ๗. มัคกภูสูตร

ภาคพื้นขนเขาหิมพานต์ซึ่งราบเรียบ นารีธรรม เป็นที่เที่ยวไปทั้งของฝูงลิงทั้งของ
หมู่มนุษย์ ก็มีอยู่ ณ ที่นั้น พวกนายพรานวางดั่ง^๑ดักไว้ที่ทางเดินของฝูงลิงเพื่อดักลิง
ภิกษุทั้งหลาย บรรดาสิงเหล่านั้น ลิงเหล่าใดไม่โง่ ไม่ลอกแลก ลิงเหล่านั้น
เห็นดั่งนั้นก็หลีกห่างไกล ส่วนลิงตัวใดโง่ ลอกแลก ลิงตัวนั้นเข้าไปใกล้ดั่งนั้นแล้ว
เอามือจับดู มือจึงติดที่ดั่งนั้น มันคิดจะดึงมือออก จึงเอามือข้างที่ ๒ จับ มือข้างที่
๒ ก็ติดที่ดั่งนั้น มันคิดจะดึงมือทั้ง ๒ ข้างออกจึงเอาเท้ายัน เท้าก็ติดที่ดั่งนั้น
มันคิดจะดึงมือทั้ง ๒ และเท้าออก จึงเอาเท้าข้างที่ ๒ ยัน เท้าข้างที่ ๒ ก็ติดที่ดั่ง
นั้น มันคิดจะดึงมือทั้ง ๒ และเท้าทั้ง ๒ ออกจึงเอาปากกัด ปากก็ติดที่ดั่งนั้นอีก
ลิงตัวนั้นติดดั่ง ๕ แห่งอย่างนี้ นอนถอนใจ ถึงความพินาศ ย่อยยับแล้ว ถูก
นายพรานทำได้ตามใจปรารถนา นายพรานแยกลิงตัวนั้นออกแล้ว ยกแขวนไว้ในที่
นั้นเอง ไม่ให้หลุดไปแล้วหลีกไปตามต้องการ เรื่องลิงเที่ยวไปในแดนอื่นซึ่งไม่ใช่ที่
หากิน ก็เป็นเช่นนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายอย่าเที่ยวไปในแดนอื่นที่เป็นอโคจร
เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในแดนอื่นที่เป็นอโคจร มารก็จักได้ช่อง ได้อารมณ์

แดนอื่นที่เป็นอโคจรของภิกษุ เป็นอย่างไร

คือ กามคุณ ๕ ประการ

กามคุณ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปที่พึงรู้แจ้งทางตา ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก
ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนัด
๒. เสียงที่พึงรู้แจ้งทางหู ...
๓. กลิ่นที่พึงรู้แจ้งทางจมูก ...
๔. รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้น ...
๕. โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งทางกาย ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ
ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนัด

ภิกษุทั้งหลาย นี่คือนอกแดนอื่นที่เป็นอโคจร

เชิงอรรถ :

^๑ ดั่ง ได้แก่ งามไม่ที่ประสมกับสิ่งอื่นแล้วทำให้เหนียวสำหรับดักนกเป็นต้น (พจนานุกรม ฉบับราช-
บัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ หน้า ๓๓๖)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๑. อัมพปาลีวรรค ๘. สุทสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปในแดนที่เป็นของบิดาของตนอันเป็น
โคจรเกิด เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในแดนที่เป็นของบิดาของตนอันเป็นโคจร มารก็
จักไม่ได้ช่อง ไม่ได้อารมณ์

แดนที่เป็นของบิดาของตนอันเป็นโคจร อะไรบ้าง

คือ สติปิฎกฐาน ๔ ประการ

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ

กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ...

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ...

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มี

สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย นี่คือนแดนที่เป็นของบิดาของตนอันเป็นโคจรของภิกษุ”

มักกกุสูตรที่ ๗ จบ

๘. สุทสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยพ่อครัว

[๓๗๔] “ภิกษุทั้งหลาย พ่อครัวผู้เขลา ไม่ฉลาด ไม่เจียมแหลม บำรุงพระ
ราชาหรือมหาอำมาตย์ของพระราชาด้วยแกงชนิดต่าง ๆ คือ เป็ร็ยวจัดบ้าง ขมจัด
บ้าง เผ็ดจัดบ้าง หวานจัดบ้าง เผื่อนบ้าง ไม่เผื่อนบ้าง เค็มบ้าง จืดบ้าง พ่อครัว
ผู้เขลา ไม่ฉลาด ไม่เจียมแหลมนั้นไม่สังเกตชนิดแห่งอาหารของตนว่า ‘วันนี้ ท่าน
ชอบข้าวและแกงชนิดนี้ของเรา หรือรับแกงชนิดนี้ ดักแกงชนิดนี้มาก หรือชมแกง
ชนิดนี้ วันนี้ ท่านชอบข้าวและแกงที่มีรสเป็ร็ยวจัดของเรา หรือรับแกงที่มีรสเป็ร็ยว
จัด ดักแกงที่มีรสเป็ร็ยวจัดมาก หรือชมแกงที่มีรสเป็ร็ยวจัด วันนี้ แกงของเรา

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๑. อัมพปาลีวรรค ๘. สุทสูตร

มีรสขมจัด ... มีรสเผ็ดจัด ... มีรสหวานจัด ... มีรสเพื่อน ... มีรสไม่เพื่อน ... มีรสเค็ม ... วันนี้ ท่านชอบข้าวและแกงที่มีรสจัดของเรา หรือรับแกงที่มีรสจัด ตักแกงที่มีรสจัดมาก หรือชมแกงที่มีรสจัด' พ่อครัวผู้เขลา ไม่ฉลาด ไม่เฉียบแหลมนั้น ย่อมไม่ได้เครื่องนุ่งห่ม ไม่ได้ค่าจ้าง ไม่ได้รางวัล ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพ่อครัวนั้นเป็นคนเขลา ไม่ฉลาด ไม่เฉียบแหลม ไม่สังเกตชนิดแห่งอาหารของตน แม้ฉันท

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน เขลา ไม่ฉลาด ไม่เฉียบแหลม พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ จิตไม่ตั้งมั่น ละความเศร้าหมองไม่ได้ เธอไม่กำหนดนิมิตนั้น พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ... พิจารณาเห็นจิตในจิต ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ จิตไม่ตั้งมั่น ละความเศร้าหมองไม่ได้ เธอไม่กำหนดนิมิตนั้น ภิกษุนั้น ย่อมไม่ได้ธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และไม่ได้สติสัมปชัญญะ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้เขลา ไม่ฉลาด ไม่เฉียบแหลม ไม่กำหนดนิมิตแห่งจิตของตน

ภิกษุทั้งหลาย พ่อครัวผู้เป็นบัณฑิต ฉลาด เฉียบแหลม บำรุงพระราชชาหรือมหาอำมาตย์ของพระราชชาติด้วยแกงชนิดต่าง ๆ คือ เป็รียวจัดบ้าง ขมจัดบ้าง เผ็ดจัดบ้าง หวานจัดบ้าง เพื่อนบ้าง ไม่เพื่อนบ้าง เค็มบ้าง จืดบ้าง พ่อครัวผู้เป็นบัณฑิต ฉลาด เฉียบแหลมนั้นสังเกตชนิดแห่งอาหารของตนว่า 'วันนี้ ท่านชอบข้าวและแกงชนิดนี้ของเรา หรือรับแกงชนิดนี้ ตักแกงชนิดนี้มาก หรือชมแกงชนิดนี้' วันนี้ ท่านชอบข้าวและแกงที่มีรสเป็รียวจัดของเรา หรือรับแกงที่มีรสเป็รียวจัด ตักแกงที่มีรสเป็รียวจัดมาก หรือชมแกงที่มีรสเป็รียวจัด วันนี้ แกงของเรา มีรสขมจัด ... มีรสเผ็ดจัด ... มีรสหวานจัด ... มีรสเพื่อน ... มีรสไม่เพื่อน ... มีรสเค็ม ... วันนี้ ท่านชอบข้าวและแกงที่มีรสจัดของเรา หรือรับแกงที่มีรสจัด ตักแกงที่มีรสจัดมาก หรือชมแกงที่มีรสจัด' พ่อครัวผู้เป็นบัณฑิต ฉลาด เฉียบแหลมนั้นย่อมได้เครื่องนุ่งห่ม ได้ค่าจ้าง ได้รางวัล ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพ่อครัวนั้นเป็นบัณฑิต ฉลาด เฉียบแหลม สังเกตชนิดแห่งอาหารของตน แม้ฉันท

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๑. อัมพปาลีวรรค ๙. คิลานสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ก็ฉฉนั้นเหมือนกัน เป็นบัณฑิต ฉลาด ฉะฉิบแหลม พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ จิตย่อมตั้งมั่น ละความเศร้าหมองได้ เธอย่อมกำหนดนิมิตนั้นได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ... พิจารณาเห็นจิตในจิต ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ จิตย่อมตั้งมั่น ละความเศร้าหมองได้ เธอย่อมกำหนดนิมิตนั้นได้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นเป็นบัณฑิต ฉลาด ฉะฉิบแหลม ย่อมได้ธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และได้สติสัมปชัญญะ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้นเป็นบัณฑิต ฉลาด ฉะฉิบแหลม กำหนดนิมิตแห่งจิตของตน”

สุทสูตรที่ ๘ จบ

๙. คิลานสูตร

ว่าด้วยพระผู้มีพระภาคทรงพระประชวร

[๓๗๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เวฬุคาม เขตกรุงเวสาลี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเข้าจำพรรษาที่เวฬุคาม ตามที่ที่มีเพื่อน ตามที่ที่มีคนเคยคบกัน ตามที่ที่มีคนเคยคบกันมา เราก็จะเข้าจำพรรษาในเวฬุคามนี้เหมือนกัน” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้วเข้าจำพรรษาที่เวฬุคามตามที่มีเพื่อน ตามที่ที่มีคนเคยคบกัน ตามที่ที่มีคนเคยคบกันมา ส่วนพระผู้มีพระภาคก็ทรงเข้าจำพรรษาในเวฬุคามนั่นเอง

ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงเข้าจำพรรษาแล้ว ทรงพระประชวรอย่างรุนแรง มีทุกขเวทนาอย่างแสนสาหัส จวนเจียนปรินิพพาน พระองค์ทรงมีสติสัมปชัญญะ ทรงอดกลั้น ไม่พรั่นพริ้ง ทรงพระดำริว่า “การที่เราไม่บอกผู้อุปัฏฐาก ไม่อ่าลาภิกษุสงฆ์ปรินิพพานนั้น ไม่เหมาะแก่เรา ทางที่ดี เราควรใช้ความเพียรขับไล่อาพาธนี้ ดำรงชีวิตสังขารอยู่ต่อไป”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๑. อัมพปาลีวรรค ๙. คิลานสูตร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงใช้ความเพียรขับไล่พระอาการประชวรนั้น ทรงดำรงชีวิตสังขารอยู่ อาการพระประชวรจึงสงบ เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงหาย จากพระประชวรหายจากพระอาการไข้ไม่นาน ได้เสด็จออกจากพระวิหาร ไป ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้วในร่มเงาพระวิหาร

ที่นั่น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษก แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้าพระองค์ได้เห็นพระสุขภาพของพระองค์แล้ว ได้เห็นพระองค์ทรงอดทนต่อ ทุกขเวทนาแล้ว ทำให้ร่างกายของข้าพระองค์อ่อนเปลี้ยประดุดคนเมา ข้าพระองค์ รู้สึกมีดทุกด้าน แม้ธรรมก็ไม่ปรากฏแก่ข้าพระองค์อีกแล้ว เพราะพระอาการไข้ของ พระผู้มีพระภาค แต่ข้าพระองค์ก็ยังไม่สบายใจอยู่หนอยหนึ่งว่า ‘พระผู้มีพระภาคจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่ยังไม่ได้ปรารภภิกษุสงฆ์แล้วตรัสพระพุทธพจน์อย่างใด อย่างหนึ่ง’”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ ภิกษุสงฆ์ยังจะหวังได้อะไรในเราอีกเล่า ธรรมที่เราแสดงแล้วไม่มีในไม่มีนอก^๑ ในเรื่องธรรมทั้งหลาย ตถาคตไม่มีอาจารย์มุฏฐิ^๒ ผู้ที่คิดว่า เราเท่านั้นจักเป็นผู้บริหารภิกษุสงฆ์ต่อไป หรือว่า ภิกษุสงฆ์จะต้องยึด เราเท่านั้นเป็นหลัก ผู้นั้นจะต้องปรารภภิกษุสงฆ์แล้วกล่าวอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นแน่ แต่ตถาคตไม่คิดว่า เราเท่านั้นจักเป็นผู้บริหารภิกษุสงฆ์ต่อไป หรือว่า ภิกษุสงฆ์จะ ต้องยึดเราเท่านั้นเป็นหลัก แล้วทำไมตถาคตจะต้องปรารภภิกษุสงฆ์กล่าวอย่างใด อย่างหนึ่งอีกเล่า บัดนี้เราเป็นผู้ชรา แก่ เฒ่า ล่วงกาลมานาน ผ่านวัยมานาน เรามีวัย ๘๐ ปี ร่างกายของตถาคตยังเป็นไปได้ก็เหมือนกับเกวียนเก่าที่ซ่อมแซม ด้วยไม้ไผ่ ฉะนั้น ร่างกายของตถาคตยังสบายขึ้น ก็เพราะในเวลาที่ดินถาคัดเข้า

เชิงอรรถ :

^๑ ไม่มีในไม่มีนอก หมายถึงไม่แบ่งเป็น ๒ ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งธรรมหรือแบ่งบุคคล (ผู้ฟัง) เช่น ผู้ที่คิดว่า เราจะไม่แสดงธรรมประมาณเท่านี้แก่บุคคลอื่น ชื่อว่าทำธรรมให้มีใน แต่จะแสดงธรรม ประมาณเท่านี้แก่บุคคลอื่น ชื่อว่าทำธรรมให้มีนอก ส่วนผู้ที่คิดว่า เราจะแสดงแก่บุคคลนี้ ชื่อว่าทำ บุคคลให้มีใน ไม่แสดงแก่บุคคลนี้ ชื่อว่าทำบุคคลให้มีนอก (ส.ม.อ. ๓/๓๗๕/๒๗๖, ที.ม.อ. ๑๖๕/๑๔๙)

^๒ อาจารย์มุฏฐิ แปลว่า กำมือของอาจารย์ อธิบายว่า มือที่กำไว้ ใช้เรียกอาการของอาจารย์ภายนอก พุทธศาสนาที่หวังวิชาไม่ยอมบอกแก่ศิษย์ขณะที่ตนเองยังหนุ่ม แต่จะบอกแก่ศิษย์ที่ตนรัก ขณะที่ตนใกล้ จะตายเท่านั้น แต่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงถือตามคติเช่นนั้น (ส.ม.อ. ๓/๓๗๕/๒๗๖, ที.ม.อ. ๑๖๕/๑๕๐)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๑. อัมพปาลีวรรค ๑๐. ภิกขุบัญญัติสยสูตร

เจโตสมาธิอันไม่มีนิมิต^๑ เพราะไม่ใส่ใจนิมิตทุกอย่าง และเพราะดับเวทนาบางอย่างได้เท่านั้น เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ^๒ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลย มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด

ภิกษุจะชื่อว่ามีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ อย่างไม่

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ...
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ...
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุจะชื่อว่ามีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ อย่างนี้แล

อาณนที ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในบัดนี้ก็ดี ในเวลาที่เราล่วงไปก็ดี จักมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ ภิกษุเหล่านั้นจักเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุผู้ใคร่ต่อการศึกษา"^๓

คิลานสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ภิกขุบัญญัติสยสูตร

ว่าด้วยการสนทนาธรรมในสำนักภิกษุณี

[๓๗๖] ครั้นในเวลาเช้า ท่านพระอาณนทีครองอันตราวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังสำนักภิกษุณีแห่งหนึ่ง นั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ลำดับนั้น ภิกษุณี

เชิงอรรถ :

^๑ เจโตสมาธิอันไม่มีนิมิต หมายถึงวิปัสสนาสมาธิ (ส.สพ.อ. ๓/๓๔๐/๑๕๑)

^๒ มีตนเป็นเกาะ หมายถึงทำตนให้พ้นจากห่วงงำน้ำคือโอชะ ๔ เหมือนกับเกาะกลางมหาสมุทรที่น้ำท่วมไม่ถึง ฉะนั้น (ส.ม.อ. ๓/๓๗๕/๒๗๗, ที.ม.อ. ๑๖๕/๑๕๐, ที.ม.ฎีกา ๑๖๕/๑๘๐)

^๓ ดูเทียบ ที.ม. (แปล) ๑๐/๑๖๓-๑๖๕/๑๐๙-๑๑๑

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๑. อัมพปาลีวรรค ๑๐. ภิกขุอนุสสยสูตร

หลายรูปเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ใหว่แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “ท่านอานนท์ ภิกษุณีจำนวนมากในพระธรรมวินัยนี้มีจิตตั้งมั่นดีในสติปิฎกฐาน ๔ ประการอยู่ ย่อมรู้คุณวิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณวิเศษที่มีอยู่ก่อน”

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า “น้องหญิงทั้งหลาย ข้อนี้เป็นอย่างนั้น น้องหญิงทั้งหลาย ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง มีจิตตั้งมั่นดีในสติปิฎกฐาน ๔ ประการอยู่ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้นพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักรู้คุณวิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณวิเศษที่มีอยู่ก่อน’ จากนั้นได้ชี้แจงให้ภิกษุณีเหล่านั้นเห็นชัดชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแกลวกลา ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมมีกถาแล้ว ลุกจากอาสนะจากไป

ต่อมา ท่านพระอานนท์เที่ยวบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี กลับจากบิณฑบาตภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เมื่อเข้านี้ ข้าพระองค์ครองอันตราวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังสำนักภิกษุณีแห่งหนึ่ง นั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ลาดับนั้น ภิกษุณีจำนวนมากเข้ามาหาข้าพระองค์ถึงที่อยู่ ใหว่แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับข้าพระองค์ดังนี้ว่า ‘ท่านอานนท์ ภิกษุณีจำนวนมากในพระธรรมวินัยนี้มีจิตตั้งมั่นดีในสติปิฎกฐาน ๔ ประการอยู่ ย่อมรู้คุณวิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณวิเศษที่มีอยู่ก่อน’ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อภิกษุณีทั้งหลายกล่าวอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์จึงกล่าวว่า ‘น้องหญิงทั้งหลาย ข้อนี้เป็นอย่างนั้น น้องหญิงทั้งหลาย ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งมีจิตตั้งมั่นดีในสติปิฎกฐาน ๔ ประการอยู่ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้นพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักรู้คุณวิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณวิเศษที่มีอยู่ก่อน’”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น อานนท์ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งมีจิตตั้งมั่นดีในสติปิฎกฐาน ๔ ประการอยู่ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้นพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ‘จักรู้คุณวิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณวิเศษที่มีอยู่ก่อน’”

พระสูตรต้นตอปัญหา สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปัญฐานสังยุต]

๑. อัมพปาลีวรรค ๑๐. ภิกขุอนุสสยสูตร

สติปัญฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายใน
กายอยู่ ความร่ำร้อนในกายที่มีกายเป็นอารมณ์เกิดขึ้น
บ้าง จิตหดหู่บ้าง จิตฟุ้งซ่านไปภายนอกบ้าง ภิกษุนั้นพึงตั้งจิต
ไว้ที่นิมิตอันเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อ
เธอตั่งจิตไว้ที่นิมิตอันเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่ง
ปราโมทย์ย่อมเกิด เมื่อมีปราโมทย์ ปีติย่อมเกิด เมื่อใจมีปีติ
กายย่อมสงบ เธอมีกายสงบ ย่อมได้รับสุข เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้ง
มั่น เธอพิจารณาเห็นว่า 'เราตั่งจิตไว้เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์
นั้นสำเร็จแล้วแก่เรา เอาเถิด บัดนี้เราจะคุมจิตไว้' เธอคุมจิตไว้
ไม่ตริก และไม่ตรอง ย่อมรู้ชัดว่า 'เราไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร์ มี
สติในภายใน มีความสุข'
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ...
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ...
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ เมื่อเธอ
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ ความร่ำร้อนในกายที่มี
ธรรมเป็นอารมณ์เกิดขึ้นบ้าง จิตหดหู่บ้าง จิตฟุ้งซ่านไปภายนอก
บ้าง ภิกษุนั้นพึงตั้งจิตไว้ที่นิมิตอันเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมใส
อย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อเธอตั่งจิตไว้ที่นิมิตอันเป็นที่ตั้งแห่งความ
เสื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ปราโมทย์ย่อมเกิด เมื่อมีปราโมทย์
ปีติย่อมเกิด เมื่อใจมีปีติ กายย่อมสงบ เธอมีกายสงบย่อมได้
รับสุข เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น เธอพิจารณาเห็นว่า 'เราตั่งจิตไว้
เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นสำเร็จแล้วแก่เรา เอาเถิด บัดนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๑. อัมพปาลีวรรค ๑๐. ภิกขุบุปฺสยสูตร

เราจะคุมจิตไว้' เธอคุมจิตไว้' ไม่ตริก และไม่ตรอง ย่อมรู้ชัดว่า

'เราไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีสติในภายใน มีความสุข'

อาณนฺท ภาวนาย่อมมีเพราะการตั้งจิตไว้' อย่างนี้

ภาวนาย่อมมีเพราะ'ไม่ตั้งจิตไว้' อย่างไม่

คือ ภิกษุไม่ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า 'เราไม่ได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก' ลำดับนั้น
เธอรู้ชัดว่า 'จิตของเราไม่ฟุ้งซ่านไปข้างหลัง^๑หรือข้างหน้า^๒ หลุดพ้นแล้ว
'ไม่ตั้งอยู่' ต่อมาก็รู้ชัดว่า 'เราพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ มีความสุข'

ภิกษุไม่ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า 'เราไม่ได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก' ลำดับนั้น
เธอรู้ชัดว่า 'จิตของเราไม่ฟุ้งซ่านไปข้างหลังหรือข้างหน้า หลุดพ้นแล้ว 'ไม่ตั้งอยู่'
ต่อมาก็รู้ชัดว่า 'เราพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ มีความสุข''

ภิกษุไม่ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า 'เราไม่ได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก' ลำดับนั้น
เธอรู้ชัดว่า 'จิตของเราไม่ฟุ้งซ่านไปข้างหลังหรือข้างหน้า หลุดพ้นแล้ว 'ไม่ตั้งอยู่'
ต่อมาก็รู้ชัดว่า 'เราพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
มีความสุข'

ภิกษุไม่ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า 'เราไม่ได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก' ลำดับนั้น
เธอรู้ชัดว่า 'จิตของเราไม่ฟุ้งซ่านไปข้างหลังหรือข้างหน้า หลุดพ้นแล้ว 'ไม่ตั้งอยู่'
ต่อมาก็รู้ชัดว่า 'เราพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ มีความสุข'

อาณนฺท ภาวนาย่อมมีเพราะ'ไม่ตั้งจิตไว้' อย่างนี้

อาณนฺท ภาวนาเพราะการตั้งจิตไว้'เราได้แสดงแล้ว ภาวนาเพราะการ'ไม่ตั้งจิตไว้'
เราก็ได้แสดงแล้ว ด้วยประการฉะนี้

เชิงอรรถ :

^๑ ข้างหลัง ในที่นี้มีความหมาย ๓ นัย คือ (๑) พระอรหันต์ (๒) กะโหลกศีรษะ หรือ (๓) มั่นสมอง (ส.ม.อ.

๓/๓๗๖/๒๗๙)

^๒ ข้างหน้า ในที่นี้มีความหมาย ๓ นัย คือ (๑) ความยึดมั่นกัมมัฏฐาน (๒) ปลายนิ้วเท้า หรือ (๓) ผม (ส.ม.อ.

๓/๓๗๖/๒๗๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๒๗ }

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๒. นาลันทวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

อานนท์ กิจใดที่ศาสดาผู้แสวงหาประโยชน์เกื้อกูลผู้อนุเคราะห์พึงอาศัย
ความอนุเคราะห์กระทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจนั้นเราก็ได้กระทำแล้วแก่เธอทั้งหลาย
อานนท์ นั้นโคนไม้ นั้นเรือนว่าง เธอทั้งหลายจงเพ่งพินิจ อย่าประมาท อย่าได้
มีความร้อนใจในภายหลัง นี่คือคำพร่ำสอนของเราสำหรับเธอทั้งหลาย”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภษิตนี้แล้ว ท่านพระอานนท์มีใจยินดี ชื่นชม
พระภษิตของพระผู้มีพระภาค

ภิกขุบัญญัติสยสูตรที่ ๑๐ จบ

อัมพปาลีวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัมพปาลีสูตร	๒. สติสูตร
๓. ภิกขุสูตร	๔. สาลสูตร
๕. อกุลสลราลีสูตร	๖. สกุนโคขิสูตร
๗. มกกฎสูตร	๘. สุทสูตร
๙. คิลานสูตร	๑๐. ภิกขุบัญญัติสยสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๒. นาลันทวรรค ๑. มหาปุริสสูตร

๒. นาลันทวรรค

หมวดว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่เมืองนาลันทา

๑. มหาปุริสสูตร

ว่าด้วยมหาบุรุษ

[๓๗๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้นแล ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิवाทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘มหาบุรุษ มหาบุรุษ’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคล
จึงชื่อว่าเป็นมหาบุรุษ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “สารีบุตร เรากล่าวว่า ‘มหาบุรุษ’ เพราะมี
จิตหลุดพ้น เรากล่าวว่า ‘ไม่ใช่มหาบุรุษ’ เพราะมีจิตยังไม่หลุดพ้น

บุคคลผู้มีจิตหลุดพ้น เป็นอย่างไร

คือ ภิษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายใน
กายอยู่ จิตย่อมคลายกำหนัด หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย
เพราะไม่ถือมั่น
  ๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ...
  ๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ...
  ๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ เมื่อเธอ
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ จิตย่อมคลายกำหนัด
หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น
- บุคคลผู้มีจิตหลุดพ้น เป็นอย่างนี้แล

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๒. นาลันทวรรค ๒. นาลันทสูตร

สารีบุตร เรากล่าวว่า ‘มหาบุรุษ’ เพราะมีจิตหลุดพ้น เรากล่าวว่า ‘ไม่ใช่มหาบุรุษ’ เพราะมีจิตยังไม่หลุดพ้น”

มหาปริสสูตรที่ ๑ จบ

๒. นาลันทสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่เมืองนาลันทา

[๓๗๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปาวาริกัมพวัน เขตเมืองนาลันทา ครั้นนั้นแล ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า ‘ไม่เคยมีจักไม่มี และยอมไม่มีสมณะหรือพราหมณ์ผู้อื่นซึ่งจะมีปัญญาในทางสัมโพธิญาณยิ่งกว่าพระผู้มีพระภาค’”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “สารีบุตร เธอกล่าวอัสภิวาจา^๑อย่างยิ่ง เธอถือเอาด้านเดียว บันลือสีหนาท^๒ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า ‘ไม่เคยมี จักไม่มี และยอมไม่มีสมณะหรือพราหมณ์ผู้อื่นซึ่งจะมีปัญญาในทางสัมโพธิญาณยิ่งกว่าพระผู้มีพระภาค’”

สารีบุตร เธอกำหนดรู้พระทัยของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ในอดีตกาลด้วยใจแล้วหรือว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทรงมีศีลอย่างนี้ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทรงมีธรรมอย่างนี้ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทรงมีปัญญาอย่างนี้ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทรงมีธรรมเครื่องอยู่อย่างนี้ แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทรงหลุดพ้นอย่างนี้”

“มิได้กำหนดรู้ พระพุทธเจ้าข้า”

เชิงอรรถ :

^๑ อัสภิวาจา หมายถึงวาจาที่แสดงถึงความเป็นผู้องอาจ ไม่หวั่นไหว ไม่สะทกสะท้าน (ส.ม.อ. ๓/๓๗๘/๒๘๑, ส.ฎีกา ๒/๓๗๘/๕๖๐)

^๒ บันลือสีหนาท ในที่นี้หมายถึงอาการที่เปล่งวาจาอย่างองอาจดลใจพญาราชสีห์ที่ค้ำรามอยู่ในป่า (ส.ม.อ. ๓/๓๗๘/๒๘๑, ส.ฎีกา ๒/๓๗๘/๕๖๐)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๒. นาลันทวรรค ๒. นาลันทสูตร

“สาริบุตร เธอกำหนดรู้พระทัยของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
ทุกพระองค์ในอนาคตกาลด้วยใจแล้วหรือว่า ‘แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาค
เหล่านั้น จักทรงมีศีลอย่างนี้ แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจักทรงมี
ธรรมอย่างนี้ แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจักทรงมีปัญญาอย่างนี้
แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจักทรงมีกรรมเครื่องอยู่อย่างนี้ แม่เพราะ
เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นจักทรงหลุดพ้นอย่างนี้”

“มิได้กำหนดรู้ พระพุทธเจ้าข้า”

“สาริบุตร เธอกำหนดรู้ใจเราผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในเวลา
นี้ด้วยใจแล้วหรือว่า ‘แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคทรงมีศีลอย่างนี้ แม่เพราะเหตุนี้
พระผู้มีพระภาคทรงมีธรรมอย่างนี้ แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคทรงมีปัญญา
อย่างนี้ แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคทรงมีกรรมเครื่องอยู่อย่างนี้ แม่เพราะเหตุนี้
พระผู้มีพระภาคทรงหลุดพ้นอย่างนี้”

“มิได้กำหนดรู้ พระพุทธเจ้าข้า”

“สาริบุตร ในเรื่องนี้ เธอไม่มีญาณกำหนดรู้พระทัยพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
ทั้งในอดีต อนาคต และปัจจุบัน เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร เธอจึงกล่าว
อาสาวิจาอย่างยั้งนี้ เธอถือเอาด้านเดียวบันลือสีหนาทว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า ‘ไม่เคยมี จักไม่มี และยอมไม่มี
สมณะหรือพรหมณ์ผู้อื่นซึ่งจะมีปัญญาในทางสัมโพธิญาณยิ่งกว่าพระผู้มีพระภาค”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถึงแม้ว่าข้าพระองค์จะไม่มีญาณกำหนดรู้พระทัยของ
พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งในอดีต อนาคต และปัจจุบัน แต่ข้าพระองค์ก็รู้
วิธีการอนุমান ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมืองชายแดนของพระราชามีรากฐานมั่นคง
มีกำแพงและป้อมค่ายแน่นหนา มีประตูเดียว นายประตูของเมืองนั้นเป็นคนเฉลียว
ฉลาด หลักแหลม ห้ามคนที่ไม่รู้จัก อนุญาตให้คนที่รู้จักเข้าไปได้ เขาเดินสำรวจ
ดูหนทางไปรอบเมืองนั้น ไม่พบรอยต่อหรือช่องกำแพง โดยที่สอดแม่พอกที่แมวรอด
ออกไปได้ เขายอมรับว่า ‘สัตว์ใหญ่ทุกชนิดจะเข้าหรือออกที่เมืองนี้ จะเข้าหรือออก
ทางประตูนี้เท่านั้น’ แม้ฉันทิ วิธีการอนุमानก็ฉันทินั้นเหมือนกัน ข้าพระองค์ทราบ
ว่า ‘พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ในอดีตกาล ทรงละนิวรณ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปัฏฐานสังยุต]

๒. นาลันทวรรค ๓. จุนทสูตร

๕ ประการอันเป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ทอนกำลังปัญญา มีพระทัยมั่นคงดีใน สติปัฏฐาน ๔ ประการ ทรงเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการตามความเป็นจริง ได้ ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยม แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา- สัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ในอนาคตกาล ทรงละนิวรณ์ ๕ ประการอันเป็นความ เศร้าหมองแห่งจิต ทอนกำลังปัญญา มีพระทัยมั่นคงดีในสติปัฏฐาน ๔ ประการ ทรงเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการตามความเป็นจริง จักตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอัน ยอดเยี่ยม แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ก็ทรงละนิวรณ์ ๕ ประการอันเป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ทอนกำลังปัญญา มีพระทัยมั่นคงดีใน สติปัฏฐาน ๔ ประการ ทรงเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการตามความเป็นจริง ตรัสรู้ สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยม”

“ดีละ ดีละ สาริบุตร เพราะเหตุนั้น เธอพึงกล่าวธรรมบรรยายนี้เนื่องๆ แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย ด้วยว่าโมฆะบุรุษเหล่าใดจักมีความ เคลือบแคลงหรือความสงสัยในตถาคต โมฆะบุรุษเหล่านั้นจักละความเคลือบแคลง หรือความสงสัยในตถาคต เพราะได้ฟังธรรมบรรยายนี้”^๑

นาลันทสูตรที่ ๒ จบ

๓. จุนทสูตร

ว่าด้วยจุนทสมณฑุทเทส

[๓๗๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระสาริบุตรอยู่ ณ บ้าน นาฬิกคาม แคว้นมคธ อาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก อนึ่ง จุนทะ สมณฑุทเทส^๒ เป็นผู้ปรนนิบัติท่าน

ครั้งนั้น ท่านพระสาริบุตรปรินิพพานด้วยอาพาธนั้นแล ที่นั้น จุนทะ สมณฑุทเทสจึงถือบาตรและจีวรของท่านพระสาริบุตรเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึง

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ที.ม. (แปล) ๑๐/๑๔๔-๑๔๗/๙๐-๙๒

^๒ จุนทะ สมณฑุทเทส (สามเณรจุนทะ) เป็นน้องชายคนเล็กของท่านพระสาริบุตร ขณะเป็นสามเณร พวกเขาเรียกท่านว่า จุนทะ สมณฑุทเทส จนติดปาก เมื่อเป็นพระเถระแล้วก็ยังเรียกเหมือนเดิม (ส.ม.อ. ๓/๓๗๙/๒๘๖)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๒. นาลันทวรรค ๓. จุนทสูตร

พระเชตวัน ไหว้แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับท่านพระอานนทดังนี้ว่า “ท่าน
สารีบุตรปรินิพพานแล้ว ขอรับ นีบาตรและจีวรของท่าน”

ท่านพระอานนทกล่าวว่า “จุนทะ มูลเรื่องนี้ให้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคได้ มาเกิด
จุนทะ พวกเรารู้จักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้วกราบทูลเรื่องนี้” จุนทะ
สมณฑุเทสรับคำของท่านพระอานนทแล้ว

ต่อมา ท่านพระอานนทและจุนทะ สมณฑุเทส เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ท่านพระอานนทได้กราบทูล
พระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ จุนทะ สมณฑุเทสนี้ได้กล่าวอย่าง
นี้ว่า ‘ท่านสารีบุตรปรินิพพานแล้ว นีบาตรและจีวรของท่าน’ ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ร่างกายของข้าพระองค์อ่อนเปลี้ยประดุจคนเมา ข้าพระองค์รู้สึกมีติดทุกด้าน
แม้ธรรมก็ไม่ปรากฏแก่ข้าพระองค์เพราะได้ฟังว่า ‘ท่านสารีบุตรปรินิพพานแล้ว’”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “อานนท สารีบุตรพาเอาสีลขันธ สมาธิขันธ
ปัญญาขันธ วิมุตติขันธ หรือวิมุตติญาณทัสสนขันธ^๑ปรินิพพานไปด้วยหรือ”

ท่านพระอานนททูลตอบว่า “มิใช่ออย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า ท่านสารีบุตร
ไม่ได้พาเอาสีลขันธ ฯลฯ วิมุตติญาณทัสสนขันธปรินิพพานไปด้วย แต่ท่าน
สารีบุตรได้เป็นผู้ให้โอวาท ชักนำให้รู้ ชี้แจงให้เห็นชัด ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ
เราใจให้อาจหาญแกล่วกล้า ปลอดขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง เอาใจใส่ในการแสดงธรรม
อนุเคราะห์เพื่อนพรหมจารี ข้าพระองค์ทั้งหลายระลึกถึงโอชะแห่งธรรม โภคธรรม
และการอนุเคราะห์ด้วยธรรมนั้นของท่าน”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท เราได้บอกเรื่องนั้นไว้ก่อนแล้วมิใช่หรือ
ว่า ‘ความพลัดพราก ความทอดทิ้ง ความแปรเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นจากของรักของชอบใจ
ทุกอย่างจะต้องมี ฉะนั้น จะไปหวังอะไรในสิ่งเหล่านั้นเล่า สิ่งที่เกิดขึ้น มีขึ้น
ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ล้วนแตกสลายเป็นธรรมดา เป็นไปไม่ได้เลยที่จะปรารถนาว่า
‘ขอสิ่งนั้นอย่าเสื่อมสลายไป’ เมื่อต้นไม้อใหญ่ มีแก่น ยืนต้นอยู่ ต้นที่ใหญ่กว่า

เชิงอรรถ :

^๑ สีลขันธ สมาธิขันธ ปัญญาขันธ หมายถึง ศิล สมาธิ ปัญญาที่เป็นขั้นระดับโลกียะและโลกุตระ
ส่วนวิมุตติขันธ หมายถึงวิมุตติที่เป็นขั้นระดับโลกุตระอย่างเดียว และวิมุตติญาณทัสสนขันธ
หมายถึง บัจจเวกขณญาณที่เป็นขั้นระดับโลกียะอย่างเดียว (ส.ม.อ. ๓/๓๗๙/๒๙๘)

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๒. นาลันทวรรค ๔. อุกกเจลสูตร

ฟังโคลง แม้งั้นใด เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ผู้เป็นหลักยังดำรงอยู่ สาริบุตร
ปรินิพพานแล้วก็ฉันนั้น ฉะนั้น จะไปหวังอะไรในสิ่งเหล่านั้นเล่า สิ่งที่เกิดขึ้น มีขึ้น
ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ล้วนแตกสลายเป็นธรรมดา เป็นไปไม่ได้เลยที่จะปรารถนาว่า
'ขอสิ่งนั้นอย่าเสื่อมสลายไป'

เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็น
ที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด

**ภิกษุจะชื่อว่ามีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรม
เป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ อย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุจะชื่อว่ามีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็น
เกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ อย่างนี้แล

อาณนฺท์ ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในบัดนี้ก็ดี ในเวลาที่เราล่วงไปก็ดี จักมีตน
เป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง
'ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ ภิกษุเหล่านั้นจักเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุผู้ใคร่ต่อการศึกษา'

จุนทสูตรที่ ๓ จบ

๔. อุกกเจลสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่อุกกเจลนิคม

[๓๘๐] สมัยหนึ่ง เมื่อพระสาริบุตรและพระโมคคัลลานะปรินิพพานได้ไม่นาน
พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ริมฝั่งแม่น้ำคงคา เขตอุกกเจลนิคม แคว้นวัชชี
พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์
ประทับนั่ง ณ ที่กลางแจ้ง

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๒. นาลันทวรรค ๔. อุกกเจสสูตร

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงขำเสียดูภิกษุสงฆ์ที่นิ่งอยู่แล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เมื่อสารีบุตรและโมคคัลลณะปรินิพพานแล้ว บริษัทของเรานี้ปรากฏเหมือนว่างเปล่า สารีบุตรและโมคคัลลณะอยู่ในทิศใด บริษัทของเราไม่ว่างเปล่า ไม่มีความห่วงใยในทิศนั้น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านั้นใดได้มีแล้วในอดีตกาล แม้พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นได้มีคู่สาวกนั้นเป็นอย่างไรยิ่งเหมือนกับสารีบุตรและโมคคัลลณะของเรา พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านั้นใดจักมีในอนาคตกาล แม้พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นก็จักมีคู่สาวกนั้นเป็นอย่างไรยิ่งเหมือนสารีบุตรและโมคคัลลณะของเรา

ภิกษุทั้งหลาย นาคฤศรจริง ไม่เคยปรากฏสำหรับสาวกทั้งหลาย ชื่อว่าสาวกทั้งหลายจักทำตามคำสอนและทำตามคำสั่งของพระศาสดา จักเป็นที่รักที่พอใจ และเป็นทีเคารพสรรเสริญของบริษัท ๔

ภิกษุทั้งหลาย นาคฤศรจริง ไม่เคยปรากฏสำหรับตถาคต เมื่อคู่สาวกเห็นปานนี้ปรินิพพานแล้ว โสกะหรือปริเทวะยอมไม่มีแก่ตถาคต ฉะนั้น จะไปหวังอะไรในสิ่งเหล่านั้นเล่า สิ่งที่เกิดขึ้น มีขึ้น ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ล้วนแตกสลายเป็นธรรมดา เป็นไปไม่ได้เลยที่จะปรารถนาว่า 'ขอสิ่งนั้นอย่าเสื่อมสลายไป' เมื่อต้นไม้ใหญ่ มีแกน ยืนต้นอยู่ ต้นที่ใหญ่กว่าพืงโคนลง แม้งั้นใด เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ผู้เป็นหลักยังดำรงอยู่ สารีบุตรและโมคคัลลณะปรินิพพานแล้วก็ฉนั้น จะไปหวังอะไรในสิ่งเหล่านั้นเล่า สิ่งที่เกิดขึ้น มีขึ้น ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ล้วนแตกสลายเป็นธรรมดา เป็นไปไม่ได้เลยที่จะปรารถนาว่า 'ขอสิ่งนั้นอย่าเสื่อมสลายไป'

เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เถิด

ภิกษุจะชื่อว่ามีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๒. นาลันทวรรค ๕. พาหิยสูตร

๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุจะชื่อว่ามิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ อย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในบัดนี้ก็ดี ในเวลาที่เราล่วงไปก็ดี จักมิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ ภิกษุเหล่านั้นจักเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุผู้ใคร่ต่อการศึกษา”

อุกกเจลสูตรที่ ๔ จบ

๕. พาหิยสูตร

ว่าด้วยพระพาหิยะ

[๓๘๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระพาหิยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พาหิยะ เพราะเหตุนั้น เธอจงทำเบื้องต้นในกุศลธรรมทั้งหลายให้หมดจดก่อน

อะไรเป็นเบื้องต้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย

คือ ศีลที่บริสุทธิ์ดีและความเห็น^๑ที่ตรง

พาหิยะ เมื่อใด ศีลของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นจักตรง เมื่อนั้น เธออาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว พึงเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการ

เชิงอรรถ :

^๑ ความเห็น ในที่นี้หมายถึงกัมมัสมถกตทวิภูติ (ส.ม.อ. ๓/๓๘๐-๓๘๑/๒๙๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๒. นาลันทวรรค ๖. ฤตติยสูตร

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ในธรรมวินัยนี้ เธอ

๑. จงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. จงพิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

พาหิยะ เมื่อใด เธออาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้วจักเจริญสติปิฎกฐาน ๔
ประการนี้ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายตลอดคืนหรือ
วันที่จักมาถึง "ไม่มีความเสื่อมเลย"

ลำดับนั้น ท่านพระพาหิยะขึ้นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุก
จากอาสนะ ถวายอภิวาท ทำประทักษิณแล้วจากไป ต่อมา ท่านพระพาหิยะก็หลีก
ออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ ไม่นานนักได้
ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ที่เหล่ากุลบุตรออกจากเรือน
บวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่า
"ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้อีกต่อไป"

อนึ่ง ท่านพระพาหิยะได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

พาหิยสูตรที่ ๕ จบ

๖. ฤตติยสูตร

ว่าด้วยพระฤตติยะ

[๓๘๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระฤตติยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ
ที่สมควรแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทาน

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๒. นาลันทวรรค ๖. อุตติยสูตร

วโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์
ได้ฟังแล้ว จะพึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจ
อยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อุตติยะ เพราะเหตุนั้น เธอจงทำเบื้องต้นในกุศลธรรม
ทั้งหลายให้หมดจดก่อน

อะไรเป็นเบื้องต้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย

คือ ศีลที่บริสุทธิ์ดีและความเห็นที่ตรง

อุตติยะ เมื่อใด ศีลของเธอจักบริสุทธิ์ดีและความเห็นจักตรง เมื่อนั้น เธอ

อาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว พึงเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการ

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ในธรรมวินัยนี้ เธอ

๑. จงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ

กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

๒. จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ

๓. จงพิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ

๔. จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มี

สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

อุตติยะ เมื่อใด เธออาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว จักเจริญสติปิฎกฐาน ๔
ประการนี้ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอจักถึงจุดจบแห่งความตาย^๑

ลำดับนั้น ท่านพระอุตติยะชื่นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุก
จากอาสนะ ถวายอภิวาท ทำประทักษิณแล้วจากไป ต่อมา ท่านพระอุตติยะก็หลีก
ออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ ไม่นานนักได้
ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ที่เหล่ากุลบุตรออกจาก

เชิงอรรถ :

^๑ จุดจบแห่งความตาย ในที่นี้หมายถึงนิพพานอันเป็นที่สุดแห่งวิญญะอันเป็นไปในภูมิ ๓ (กามาวจรภูมิ
รูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ) (ส.ม.อ. ๓/๓๘๒/๒๙๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๓๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๒. นาลันทวรรค ๗. อริยสูตร

เรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน
รู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่น
เพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อนึ่ง ท่านพระอุตติยะได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

อุตติยสูตรที่ ๖ จบ

๗. อริยสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นอริยะ

[๓๘๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สติปิฎกฐาน ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ
ทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ เป็นนियยานิกรรม นำออกไปเพื่อให้สิ้นทุกข์โดยชอบ
แก่ผู้บำเพ็ญสติปิฎกฐาน ๔ ประการนั้น

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย สติปิฎกฐาน ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว เป็น
อริยะ เป็นนियยานิกรรม นำออกไปเพื่อให้สิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้บำเพ็ญสติปิฎกฐาน ๔
ประการนั้น”

อริยสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๒. นาลันทวรรค ๘. พรหมสูตร

๘. พรหมสูตร

ว่าด้วยท้าวสหัมบดีพรหม

[๓๘๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคแรกตรัสรู้ ประทับอยู่ใต้ต้นอชปาลนิโครธ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลา ทรงหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ได้เกิดความรำพึงขึ้นมาว่า “ทางนี้เป็นทางเดียวเพื่อความหมดจดแห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพาน เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปิฎกฐาน ๔ ประการ

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุ

๑. พึงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พึงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พึงพิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พึงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ทางนี้เป็นทางเดียวเพื่อความหมดจดแห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพาน เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปิฎกฐาน ๔ ประการ

ลำดับนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมทราบความรำพึงของพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงหายตัวจากพรหมโลกมาปรากฏตรงพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้าจะนั้น ครั้นแล้วท้าวเธอห่มผ้าเจริ่งป่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทางนี้เป็นทางเดียวเพื่อความหมดจดแห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพาน เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปิฎกฐาน ๔ ประการ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกานสังยุต]

๒. นาลันทวรรค ๙. เสทกสูตร

สติปิฎกาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุ

๑. ฟังพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. ฟังพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. ฟังพิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. ฟังพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความหมดจดแห่งสัตว์
ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอายุธรรม
เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปิฎกาน ๔ ประการ”

ท้าวสหัมบดีพรหมได้กราบทูลคำนี้แล้ว จึงได้กล่าวคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“พระผู้มีพระภาคผู้ทรงเห็นธรรม

อันเป็นส่วนที่สุตสิ้นแห่งชาติ

ทรงอนุเคราะห์ด้วยความเกื้อกูล

ทรงรู้จักทางอันเป็นทางเดียว

ซึ่งเหล่าบัณฑิตได้ข้ามมาก่อนแล้ว

จักข้าม และกำลังข้ามโอชะได้ด้วยทางนี้”

พรหมสูตรที่ ๘ จบ

๙. เสทกสูตร

ว่าด้วยธรรมเทศนาที่เสทกนิคม

[๓๘๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวสมุททะชื่อ
เสทกะ แคว้นสมุททะ ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัส
ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว คนจันทาลผู้เป็นนักไต่ราว ยกไม้ไผ่ขึ้นตั้งไว้
แล้วเรียกศิษย์ชื่อเมทกถาลิกะมาบอกว่า ‘เมทกถาลิกะผู้สหาย เธอจงขึ้นราวไม้ไผ่
แล้วยืนบนคอกของเราเถิด’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๒. นาลันทวรรค ๙. เสทกสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เมตถกถาลิกะผู้เป็นศิษย์รับคำของคนจันทาลผู้เป็นนักไตราว แล้วได้ขึ้นราวไม้ไผ่ ยืนอยู่บนคอกของอาจารย์ คนจันทาลผู้เป็นนักไตราวได้กล่าวว่า ‘เมตถกถาลิกะผู้สหาย เธอจงรักษาเรา เราก็จักรักษาเธอ เราทั้งสองต่างคุ้มครองรักษา กันและกันอย่างนี้ จักแสดงศิลปะ จักไต่ลาง และจักลงจากราวไม้ไผ่โดยความสวัสดิ์’

ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออาจารย์กล่าวอย่างนี้แล้ว เมตถกถาลิกะผู้เป็นศิษย์ได้กล่าวว่า ‘ท่านอาจารย์ ก็เรื่องนี้ จักเป็นอย่างนั้นหามิได้ ท่านจงรักษาตน ผมก็จักรักษาตน เราทั้งสองต่างคุ้มครองรักษาตนอย่างนี้ จักแสดงศิลปะ จักไต่ลาง และจักลงจากราวไม้ไผ่โดยความสวัสดิ์’

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสสนับสนุนว่า “อุบายในเรื่องนั้นมีอยู่” เหมือนศิษย์ชื่อ เมตถกถาลิกะได้พูดกับอาจารย์ คือ พระองค์ได้ตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงปฏิบัติสติปิฎกฐานด้วยคิดว่า ‘จักรักษาตน’ พึงปฏิบัติสติปิฎกฐานด้วยคิดว่า ‘จักรักษาผู้อื่น’ บุคคลเมื่อรักษาตน ชื่อว่ารักษาผู้อื่น เมื่อรักษาผู้อื่น ก็ชื่อว่ารักษาตน

บุคคลเมื่อรักษาตน ชื่อว่ารักษาผู้อื่น เป็นอย่างไร

คือ บุคคลเมื่อรักษาตนด้วยการปฏิบัติ ด้วยการเจริญ ด้วยการทำให้มาก ชื่อว่ารักษาผู้อื่น

บุคคลเมื่อรักษาตน ชื่อว่ารักษาผู้อื่น เป็นอย่างไรแล

บุคคลเมื่อรักษาผู้อื่น ชื่อว่ารักษาตน เป็นอย่างไร

คือ บุคคลเมื่อรักษาผู้อื่นด้วยความอดทน ด้วยความไม่เบียดเบียน ด้วยจิตเมตตา ด้วยความเอ็นดู ชื่อว่ารักษาตน

บุคคลเมื่อรักษาผู้อื่น ชื่อว่ารักษาตน เป็นอย่างไรแล

เธอทั้งหลายพึงปฏิบัติสติปิฎกฐานด้วยคิดว่า ‘จักรักษาตน’ พึงปฏิบัติสติปิฎกฐานด้วยคิดว่า ‘จักรักษาผู้อื่น’

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อรักษาตน ชื่อว่ารักษาผู้อื่น เมื่อรักษาผู้อื่น ก็ชื่อว่ารักษาตน”

เสทกสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๒. นาลันทวรรค ๑๐. ชนบทกัลยาณีสสูตร

๑๐. ชนบทกัลยาณีสสูตร

ว่าด้วยนางงามในชนบท

[๓๘๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวสุภะชื่อเสทกะ ใน
แคว้นสุภะ ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า
“ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้
ตรัสเรื่องนั้นว่า

“ภิกษุทั้งหลาย หมู่มหาชนได้ทราบข่าวว่า ‘มีนางงามในชนบท^๑ มีนางงามใน
ชนบท’ จึงประชุมกัน ก็นางงามในชนบทนั้นนาคูยิ่งนักในเวลาฟ่อนรำ นำฟิ่งยี่งัก
ในเวลาซบร่อง หมู่มหาชนได้ทราบข่าวอีกว่า ‘นางงามในชนบทจะฟ่อนรำ จะซบร่อง’
จึงประชุมกันแน่นชนิดประมาณไม่ได้ ที่นั่น มีบุรุษคนหนึ่งผู้รักตัวกลัวตาย รักสุข
เกลียดทุกข์เดินมา หมู่มหาชนฟังพูดกับเขาอย่างนี้ว่า ‘บุรุษผู้เจริญ ท่านฟังนำ
ภษาชนะน้ำมันซึ่งเต็มเปี่ยมนี้ผ่านไประหว่างที่ประชุมใหญ่กับนางงามชนบท และจักมี
บุรุษเจ้าอดตายติดตามไปข้างหลังๆ โดยบอกว่า ‘ถ้าท่านจักทำน้ำมันหกแม่เพียง
หน้อยหนึ่งในที่ใด ศีรษะของท่านจักขาดตกลงในที่นั่น’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นจะไม่ใส่
ใจภษาชนะน้ำมันนั้นแล้ว เผลอนำไปในภายนอกเทียวหรือ”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรายกอุปมานี้มา ก็เพื่อให้เข้าใจ
เนื้อความชัดเจน เนื้อความในเรื่องนี้มีดังต่อไปนี้

เชิงอรรถ :

- ^๑ นางงามในชนบท หมายถึงหญิงที่งดงามกว่าหญิงอื่นในชนบท เพราะประกอบด้วยความงาม ๕ อย่าง
คือ (๑) มีผิวพรรณงาม (๒) มีเนื้องาม (มีมือ เท้า และริมฝีปากแดงงาม) (๓) มีเส้นงาม (๔) มีพริ้มงาม
(๕) มีวัยงาม (แม้จะมีอายุ ๑๒๐ ปี ก็ยังงดงามเหมือนหญิงสาวอายุ ๑๖ ปี) (ที.สี.อ. ๑/๔๒๖/๓๑๔, ส.ม.อ.
๓/๓๘๖/๓๐๑-๓๐๒)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๒. นาลันทวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

คำว่า 'ภาชนะน้ำมันซึ่งเต็มเปี่ยม' นี้เป็นคำเรียกกายคตาสติ เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า 'กายคตาสติจักเป็นกัมมัญฐานที่พวกเราเจริญ ทำให้มาก ทำให้เป็นดูจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ให้มั่นคง สังสม ปรารถดีแล้ว' ภิภษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล"

ชนบทกัลยาณสูตรที่ ๑๐ จบ

นาลันทวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหาปริสสูตร	๒. นาลันทสูตร
๓. จุนทสูตร	๔. อุกกเจลสูตร
๕. พาหิยสูตร	๖. อดตยสูตร
๗. อริยสูตร	๘. พรหมสูตร
๙. เสทกสูตร	๑๐. ชนบทกัลยาณสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๓. สัลลัญจิติวรรค ๑. สีสสูตร

๓. สัลลัญจิติวรรค

หมวดว่าด้วยความดำรงอยู่แห่งศีล

๑. สีสสูตร

ว่าด้วยศีลที่เป็นกุศล

[๓๘๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระภัททะอยู่ ณ กุกกุฎาราม เขตเมืองปาฐลีบุตร ครั้นในเวลาเย็น ท่านพระภัททะออกจากที่หลีกเร้นแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นิ่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “ท่านอานนท์ พระผู้มีพระภาคตรัสศีลที่เป็นกุศล^๑เหล่านี้ไว้ทรงมีพระประสงค์อะไร”

ท่านพระอานนท์กล่าวสอบถามว่า “ดีละ ดีละ ท่านภัททะ ปัญญาใฝ่รู้ของท่านดีนัก ปฏิภาณดีนัก สอบถามเข้าที่ ก็ท่านถามว่า ‘ท่านอานนท์ พระผู้มีพระภาคตรัสศีลที่เป็นกุศลเหล่านี้ไว้ ทรงมีพระประสงค์อะไร’ อย่างนั้นหรือ”

“อย่างนั้น ผู้มีอายุ”

“ท่านภัททะ พระผู้มีพระภาคตรัสศีลที่เป็นกุศลเหล่านี้ไว้ ก็เพียงเพื่อเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการเท่านั้น

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ

กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ ศีลที่เป็นกุศล หมายถึงศีลที่ไม่มีโทษ เป็นไปเพื่อความไม่เก้อเขิน ไม่รอนใจ (อภ.ทสก.อ. ๓/๑/๓๑๘)

ในที่นี้หมายถึงปาริสุทธิศีล ๔ (ส.ม.อ. ๓/๓๘๗-๓๘๘/๓๐๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๔๕ }

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปัฏฐานสังยุต]

๓. สีสัญญัติวรรค ๒. จิรัลลิตสูต

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ท่านภิกษุ พระผู้มีพระภาคตรัสคือที่เป็นกุศลเหล่านี้ไว้ ก็เพียงเพื่อเจริญ
สติปัฏฐาน ๔ ประการนี้เท่านั้น”

สีลสูตรที่ ๑ จบ

๒. จิรัลลิตสูต

ว่าด้วยความดำรงอยู่ได้นานแห่งพระสัทธรรม

[๓๘๘] ต้นเรื่องนี่เหมือนสูตรแรก

ท่านพระภิกษุหนึ่ง ณ ที่สมควรแล้ว ได้ถามท่านพระอานนตดังนี้ว่า “ท่าน
อานนท อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้พระสัทธรรมดำรงอยู่ได้ไม่นานในเมื่อ
พระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้พระสัทธรรม
ดำรงอยู่ได้นานในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว”

ท่านพระอานนทกล่าวตอบถามว่า “ดีละ ดีละ ท่านภิกษุ ปัญญาใฝ่รู้ของ
ท่านดีนัก ปฏิภาณดีนัก สอบถามเข้าที่ ก็ท่านถามว่า ‘ท่านอานนท อะไรหนอ
เป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้พระสัทธรรมดำรงอยู่ได้ไม่นานในเมื่อพระตถาคตเสด็จ
ปรินิพพานแล้ว และอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้พระสัทธรรมดำรงอยู่ได้นานในเมื่อ
พระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว’ อย่างนั้นหรือ”

“อย่างนั้น ผู้มีอายุ”

“ผู้มีอายุ เพราะสติปัฏฐาน ๔ ประการนี้ที่บุคคลไม่เจริญ ไม่ทำให้มากแล้ว
พระสัทธรรมจึงดำรงอยู่ได้ไม่นานในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และ
เพราะสติปัฏฐาน ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว พระสัทธรรมจึงดำรง
อยู่ได้นานในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปัญญาสังยุต]

๓. สีสัญญัติวรรค ๓. ปริหานสูตร

สติปัญญา ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ผู้มีอายุ เพราะสติปัญญา ๔ ประการนี้ที่บุคคลไม่เจริญ ไม่ทำให้มากแล้ว
พระสัทธรรมจึงดำรงอยู่ได้ไม่นานในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และเพราะ
สติปัญญา ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว พระสัทธรรมจึงดำรงอยู่ได้
นานในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว”

จรัลลิตสูตรที่ ๒ จบ

๓. ปริหานสูตร

ว่าด้วยความเสื่อมแห่งพระสัทธรรม

[๓๘๙] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระภัททะอยู่ ณ กุกกุฏาราม
เขตเมืองปาฐลิบุตร ครั้นในเวลาเย็น ท่านพระภัททะออกจากที่หลีกเร้นเข้าไปหาท่าน
พระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว
นั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “ท่านอานนท์ อะไรหนอเป็นเหตุ
เป็นปัจจัยให้พระสัทธรรมเสื่อม และอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้พระสัทธรรมไม่เสื่อม”

ท่านพระอานนท์กล่าวสอบถามว่า “ดีละ ดีละ ท่านภัททะ ปัญญาใฝ่รู้อย่าง
ท่านดีนัก ปฏิภาณดีนัก สอบถามเข้าที ก็ท่านถามว่า ‘ท่านอานนท์ อะไรหนอ
เป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้พระสัทธรรมเสื่อม และอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้พระ
สัทธรรมไม่เสื่อม’ อย่างนั้นหรือ”

“อย่างนั้น ผู้มีอายุ”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฺขานสังยุต]

๓. สีสัญญิตีวรรค ๔. สุทฺธสุตฺร

“ผู้มีอายุ เพราะสติปิฎกฺขาน ๔ ประการที่บุคคลไม่เจริญ ไม่ทำให้มากแล้ว
พระสัทธรรมจึงเสื่อม และเพราะสติปิฎกฺขาน ๔ ประการที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว
พระสัทธรรมจึงไม่เสื่อม”

สติปิฎกฺขาน ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ผู้มีอายุ เพราะสติปิฎกฺขาน ๔ ประการนี้ที่บุคคลไม่เจริญ ไม่ทำให้มากแล้ว
พระสัทธรรมจึงเสื่อม และเพราะสติปิฎกฺขาน ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มาก
แล้ว พระสัทธรรมจึงไม่เสื่อม”

ปริหานสูตรที่ ๓ จบ

๔. สุทฺธสุตฺร

ว่าด้วยสติปิฎกฺขานล้วน

[๓๙๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สติปิฎกฺขาน ๔ ประการนี้

สติปิฎกฺขาน ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๓. สีสัญญิตีวรรค ๕. อัญญตรพราหมณสูตร

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ

มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย สติปิฎกฐาน ๔ ประการนี้”

สูตรสูตรที่ ๕ จบ

๕. อัญญตรพราหมณสูตร

ว่าด้วยพราหมณ์คนหนึ่งทูลถามปัญหา

[๓๙๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก-
เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้นแล พราหมณ์คนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง
ที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ
ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอ
เป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้พระสังฆธรรมดำรงอยู่ได้ไม่นานในเมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้ว
และอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้พระสังฆธรรมดำรงอยู่ได้นานในเมื่อพระตถาคต
ปรินิพพานแล้ว”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ เพราะสติปิฎกฐาน ๔ ประการ
ที่บุคคลไม่เจริญ ไม่ทำให้มากแล้ว พระสังฆธรรมจึงดำรงอยู่ได้ไม่นานในเมื่อ
ตถาคตปรินิพพาน แล้ว และเพราะสติปิฎกฐาน ๔ ประการที่บุคคลเจริญ ทำให้
มากแล้ว พระสังฆธรรมจึงดำรงอยู่ได้นานในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ

กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ

พระสูตรต้นตอปัญหา สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปัญฐานสังยุต]

๓. สัตถุสสิทิวรรค ๖. ปเทสสูตร

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กาจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

พราหมณ์ เพราะสติปัญฐาน ๔ ประการนี้ที่บุคคลไม่เจริญ ไม่ทำให้มากแล้ว พระสัทธรรมจึงดำรงอยู่ได้ไม่นานในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว และเพราะสติปัญฐาน ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว พระสัทธรรมจึงดำรงอยู่ได้นานในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์นั้นได้กราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม พระภาสิตของท่านพระโคตมไพเราะชัดเจนนิงนัก ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

อัญญตรพราหมณสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปเทสสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปัญฐานบางข้อ

[๓๙๒] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ และท่านพระอนรุทธะอยู่ ณ กัณฐกวัน เขตเมืองสาเกต ครั้นในเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะออกจากที่หลีกเร้นแล้วเข้าไปหาท่านพระอนรุทธะถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนรุทธะดังนี้ว่า “ท่านอนรุทธะ ที่เรียกกันว่า ‘พระเสขะ พระเสขะ’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคลจึงชื่อว่าเป็นพระเสขะ”

ท่านพระอนรุทธะตอบว่า “ผู้มีอายุ บุคคลชื่อว่าเป็นพระเสขะ เพราะได้เจริญสติปัญฐาน ๔ ประการเป็นบางข้อ

สติปัญฐาน ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กาจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๓. สีสัญญิตีวรรค ๗. สมัตตสูตร

๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กัจจอกภิขณาและโทมนัสในโลกได้

ผู้มีอายุ บุคคลชื่อว่าเป็นพระเสขะ เพราะเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการนี้เป็นบางข้อ”

ปเทศสูตรที่ ๖ จบ

๗. สมัตตสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปิฎกฐานครบบริบูรณ์

[๓๙๓] ต้นเรื่องนี้เหมือนสูตรที่ ๖

ท่านพระสารีบุตรนั่ง ณ ที่สมควรแล้ว ได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า “ท่านอนรุทธะ ที่เรียกกันว่า ‘พระอเสขะ พระอเสขะ’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคลจึงชื่อว่าเป็นพระอเสขะ”

ท่านพระอนรุทธะตอบว่า “ผู้มีอายุ บุคคลชื่อว่าเป็นพระอเสขะ เพราะได้เจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการครบบริบูรณ์”

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กัจจอกภิขณาและโทมนัสในโลกได้

๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กัจจอกภิขณาและโทมนัสในโลกได้

ผู้มีอายุ บุคคลชื่อว่าเป็นพระอเสขะ เพราะได้เจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการนี้ครบบริบูรณ์”

สมัตตสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปัญญาสังยุต]
๓. สีสัญญิตวารค ๙. สิริวัฑฒสูตร

๘. โลกสูตร

ว่าด้วยผู้รู้โลก

[๓๙๕] ต้นเรื่องนี้เหมือนสูตรที่ ๖

ท่านพระสารีบุตรนั้น ณ ที่สมควรแล้ว ได้ถามท่านพระอนรุทธะดังนี้ว่า
“ท่านอนรุทธะถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะกรรมเหล่าไหน ที่ท่านเจริญ
ทำให้มากแล้ว

ท่านพระอนรุทธะตอบว่า “ผู้มีอายุ ผมถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะ
สติปัญญา ๔ ประการ ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว

สติปัญญา ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ในพระธรรมวินัยนี้ ผม

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ผู้มีอายุ ผมถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะสติปัญญา ๔ ประการนี้
ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว และผมรู้แจ้งโลก ๑,๐๐๐ โลกได้ เพราะสติปัญญา ๔
ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว”

โลกสูตรที่ ๘ จบ

๙. สิริวัฑฒสูตร

ว่าด้วยสิริวัฑฒคหบดี

[๓๙๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนทอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต
เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น คหบดีชื่อสิริวัฑฒะปวย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ได้
เรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า “มานี้แนะนำบุรุษผู้เจริญ เธอจงเข้าไปหาท่านพระ
อานนทถึงที่อยู่ แล้วกราบเท้าทั้งสองของท่านด้วยเศียรเกล้า เรียนตามคำของเราว่า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๓. สีสัญญัติวรรค ๙. สิริวัฑฒสูตร

‘ท่านผู้เจริญ สิริวัฑฒคหบดีป่วย ‘ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ขอกราบเท้าทั้งสองของท่านด้วยเศียรเกล้า’ และเธอลงเรียนว่า ‘ขอท่านพระอานนท์โปรดอนุเคราะห์เข้าไปเยี่ยมสิริวัฑฒคหบดีถึงนิเวศน์ด้วยเถิด’ บุรุษนั้นรับคำของสิริวัฑฒคหบดีแล้วเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ อภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนท่านพระอานนท์ตั้งนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญ สิริวัฑฒคหบดีป่วย ‘ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ขอกราบเท้าทั้งสองของท่านด้วยเศียรเกล้า และฝากมาเรียนว่า ‘ขอท่านพระอานนท์โปรดอนุเคราะห์เข้าไปเยี่ยมสิริวัฑฒคหบดีถึงนิเวศน์ด้วยเถิด’ ท่านพระอานนท์รับนิมนต์โดยดุษณีภาพ

ครั้งในเวลาเช้า ท่านพระอานนท์ครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของสิริวัฑฒคหบดี นั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้แล้วถามว่า ‘คหบดี ท่านยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลงไม่กำเริบขึ้นหรือ อากาทรุเลาปรากฏ อากาทรุเลาไม่ปรากฏหรือ’

สิริวัฑฒคหบดีตอบว่า ‘ผมไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนามีแต่กำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อากาทรุเลาปรากฏ อากาทรุเลาไม่ปรากฏ ขอรับ’

‘คหบดี เพราะเหตุนั้น ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า ‘เราจักพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ จักพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ จักพิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ จักพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้’ คหบดี ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้แล’

‘ท่านผู้เจริญ ธรรมคือสติปิฎกฐาน ๔ ประการที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วมีอยู่ในผม และผมก็เห็นชัดในธรรมเหล่านั้น เพราะผมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ท่านผู้เจริญ โอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการใดที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ผมไม่เล็งเห็นโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการนั้นข้อใดข้อหนึ่งในตอนที่ยังละไม่ได้’

‘คหบดี เป็นลาภของท่านหนอ ท่านได้ดีแล้วหนอ อนาคตามีผลท่านก็ทำให้แจ่มแล้ว’

สิริวัฑฒสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๓. สีสัญญัติวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๐. มานทินนสูตร

ว่าด้วยมานทินนคหบดี

[๓๙๖] ต้นเรื่องนี่เหมือนสูตรที่ ๙

สมัยนั้น คหบดีชื่อมานทินนปะวย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ได้เรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า “มานีแนะบุรุษผู้เจริญ ฯลฯ”^๑

มานทินนคหบดีตอบว่า “ผมไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนามีแต่กำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อากาโรกำเริบปรากฏ อากาโรทุเลาไม่ปรากฏ ท่านผู้เจริญ แม้ผมจะได้รับทุกขเวทนาเห็นปานนี้ก็ยิ่งพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ท่านผู้เจริญ โอรัมภาคียสังโยชน์ ๕ ประการใดที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ผมไม่เล็งเห็นโอรัมภาคียสังโยชน์ ๕ ประการนั้นข้อใดข้อหนึ่งในตนที่ยังละไม่ได้”

“คหบดี เป็นลาภของท่านหนอ ท่านได้ดีแล้วหนอ อนาคตามีผลท่านก็ทำให้แจ้งแล้ว”

มานทินนสูตรที่ ๑๐ จบ

สีสังญญัติวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สีสสูตร	๒. จิรัญญิตติสูตร
๓. ปรีหานสูตร	๔. สทฐสูตร
๕. อัณญตรพราหมณสูตร	๖. ปเทสสูตร
๗. สมัตตสูตร	๘. โลกสูตร
๙. สิริวัฑฒสูตร	๑๐. มานทินนสูตร

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๓๙๕ (สิริวัฑฒสูตร) หน้า ๒๕๒-๒๕๓ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๕๔ }

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๔. อนนุสสุตวรรค ๑. อนนุสสุตสูตร

๔. อนนุสสุตวรรค

หมวดว่าด้วยธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อน

๑. อนนุสสุตสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อน

[๓๙๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า^๑ 'นี่คือการพิจารณาเห็นกายในกาย' จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'การพิจารณาเห็นกายในกายนี้ควรเจริญ' จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'การพิจารณาเห็นกายในกายนี้ เราได้เจริญแล้ว'

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'นี่คือการพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย' จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายนี้ควรเจริญ' จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายนี้เราได้เจริญแล้ว'

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'นี่คือการพิจารณาเห็นจิตในจิต' จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้น

เชิงอรรถ :

^๑ ดู วิ.ม. (แปล) ๔/๑๕/๒๒

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๔. อนนุสสุตวรรค ๒. วิราคสูตร

แล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'การพิจารณาเห็นจิตในจิตนี้ควรเจริญ' จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'การพิจารณาเห็นจิตในจิตนี้เราได้เจริญแล้ว'

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'นี่คือการพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย' จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'การพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายนี้ควรเจริญ' จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'การพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายนี้เราได้เจริญแล้ว'

อนนุสสุตสูตรที่ ๑ จบ

๒. วิราคสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อความคลายกำหนด

[๓๙๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

"ภิกษุทั้งหลาย สติปิฎกฐาน ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายอย่างที่สุด เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปัญญาสังยุต]

๔. อนนุสสุตวรรค ๓. วิรทสูตร

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย สติปัญญา ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อม
เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายอย่างที่สุด เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ
เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน”

วิราคสูตรที่ ๒ จบ

๓. วิรทสูตร

ว่าด้วยธรรมที่บุคคลพลาด

[๓๙๙] “ภิกษุทั้งหลาย สติปัญญา ๔ ประการ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
พลาดแล้ว อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ชื่อว่าเป็นอันบุคคล
เหล่านั้นพลาดแล้ว สติปัญญา ๔ ประการ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว
อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ชื่อว่าเป็นอันบุคคลเหล่านั้น
ปรารภแล้ว

สติปัญญา ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย สติปัญญา ๔ ประการนี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งพลาดแล้ว
อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ชื่อว่าเป็นอันบุคคลเหล่านั้นพลาด
แล้ว สติปัญญา ๔ ประการนี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว อริยมรรค
มีองค์ ๘ ที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ชื่อว่าเป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภแล้ว”

วิรทสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกานสังยุต]

๔. อนนุสสววรรค ๕. สติสูตร

๔. ภาวิตสูตร

ว่าด้วยผู้เจริญสติปิฎกาน

[๔๐๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย สติปิฎกาน ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งโน้นจากฝั่งนี้

สติปิฎกาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย สติปิฎกาน ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งโน้นจากฝั่งนี้"

ภาวิตสูตรที่ ๔ จบ

๕. สติสูตร

ว่าด้วยผู้มีสติสัมปชัญญะ

[๔๐๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

"ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงมีสติสัมปชัญญะอยู่เถิด นี่เป็นคำพร่ำสอนของเราสำหรับเธอทั้งหลาย

ภิกษุผู้มีสติ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๔. อนนุสสตัวรรค ๖. อัญญาสูตร

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุผู้มีสติ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุผู้มีสัมปชัญญะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีเวทนาปรากฏเกิดขึ้น ปรากฏเข้าไปตั้งอยู่
ปรากฏถึงความดับไป มีวิตกปรากฏเกิดขึ้น ปรากฏเข้าไปตั้งอยู่ ปรากฏถึงความ
ดับไป มีสัญญาปรากฏเกิดขึ้น ปรากฏเข้าไปตั้งอยู่ ปรากฏถึงความดับไป

ภิกษุผู้มีสัมปชัญญะ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงมีสติสัมปชัญญะอยู่เถิด นี่เป็นคำพร่ำสอนของเรา
สำหรับเธอทั้งหลาย”

สติสูตรที่ ๕ จบ

๖. อัญญาสูตร

ว่าด้วยเหตุให้บรรลุอรหัตตผล

[๔๐๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย สติปิฎกฐาน ๔ ประการนี้

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๔. อนนุสสุตวรรค ๗. ฉันทสูตร

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

สติปิฎกฐาน ๔ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย เพราะสติปิฎกฐาน ๔ ประการนี้ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว พึงหวังผลอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทาน เหลืออยู่ก็จักเป็นพระอนาคามี”

อัญญาสูตรที่ ๖ จบ

๗. ฉันทสูตร

ว่าด้วยผู้ละฉันทะ

[๔๐๓] “ภิกษุทั้งหลาย สติปิฎกฐาน ๔ ประการนี้

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ย่อมละฉันทะ(ความพอใจ)ในกายนั้นได้ เพราะละฉันทะได้ จึงทำอมตะ(นิพพาน)ให้แจ้ง
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ เมื่อเธอพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ ย่อมละฉันทะในเวทนาทั้งหลาย เพราะละฉันทะได้จึงทำอมตะให้แจ้ง
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ เมื่อเธอพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ย่อมละฉันทะในจิต เพราะละฉันทะได้จึงทำอมตะให้แจ้ง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๔. อนนุสสตัวรรค ๘. ปริญญาตสูตร

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกได้ เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ ย่อมละฉันทะในธรรมทั้งหลาย เพราะละฉันทะได้จึงทำอมตะให้แจ้ง”

ฉันทสูตรที่ ๗ จบ

๘. ปริญญาตสูตร

ว่าด้วยผู้กำหนดรู้สติปิฎกฐาน

[๔๐๔] “ภิกษุทั้งหลาย สติปิฎกฐาน ๔ ประการนี้

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกได้ เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ย่อมกำหนตรู้กาย เพราะกำหนตรู้กายจึงทำอมตะให้แจ้ง
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกได้ เมื่อเธอพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ ย่อมกำหนตรู้เวทนา เพราะกำหนตรู้เวทนาจึงทำอมตะให้แจ้ง
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกได้ เมื่อเธอพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ย่อมกำหนตรู้จิต เพราะกำหนตรู้จิตจึงทำอมตะให้แจ้ง
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกได้ เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ ย่อมกำหนตรู้ธรรม เพราะกำหนตรู้ธรรมจึงทำอมตะให้แจ้ง”

ปริญญาตสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกานสังยุต]

๔. อนนุสสตัวรรค ๑๐. วิกังคสูตร

๙. กาวนาสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปิฎกาน

[๔๐๕] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงการเจริญสติปิฎกาน ๔ ประการ เธอทั้งหลายจงฟัง

การเจริญสติปิฎกาน ๔ ประการ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย การเจริญสติปิฎกาน ๔ ประการ เป็นอย่างนี้แล”

กาวนาสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. วิกังคสูตร

ว่าด้วยการจำแนกสติปิฎกาน

[๔๐๖] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสติปิฎกาน การเจริญสติปิฎกานและ
ปฏิบัติทำให้ถึงการเจริญสติปิฎกานแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

สติปิฎกาน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ

พระสูตรต้นตอปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๔. อนนุสสตัวรรค ๑๐. วิกังคสูตร

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

นี้เรียกว่า สติปิฎกฐาน

การเจริญสติปิฎกฐาน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในกายอยู่ พิจารณาเห็นธรรม
เป็นเหตุดับในกายอยู่ พิจารณาเห็นทั้งธรรมเป็นเหตุเกิดทั้งธรรม
เป็นเหตุดับในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในเวทนาทั้งหลายอยู่ พิจารณา
เห็นธรรมเป็นเหตุดับในเวทนาทั้งหลายอยู่ พิจารณาเห็นทั้ง
ธรรมเป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับในเวทนาทั้งหลายอยู่ ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในธรรมทั้งหลายอยู่ พิจารณา
เห็นธรรมเป็นเหตุดับในธรรมทั้งหลายอยู่ พิจารณาเห็นทั้งธรรม
เป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

นี้เรียกว่า การเจริญสติปิฎกฐาน

ปฏิบัติทาที่ให้การเจริญสติปิฎกฐาน เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ	๒. สัมมาสังกัปปะ
๓. สัมมาวาจา	๔. สัมมากัมมันตะ
๕. สัมมาอาชีวะ	๖. สัมมาวายามะ
๗. สัมมาสติ	๘. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า ปฏิบัติทาที่ให้การเจริญสติปิฎกฐาน”

วิกังคสูตรที่ ๑๐ จบ

อนนุสสตัวรรคที่ ๔ จบ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๔. อนนุสสุตวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนนุสสุตสูตร	๒. วิราคสูตร
๓. วิรัทสูตร	๔. ภาวิตสูตร
๕. สติสูตร	๖. อัญญาสูตร
๗. ฉันทสูตร	๘. ปริญาตสูตร
๙. ภาวนาสูตร	๑๐. วิภังคสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปัฏฐานสังยุต]

๕. อมตวรรค ๒. สมุทยสูตร

๕. อมตวรรค

หมวดว่าด้วยอมตะ

๑. อมตสูตร

ว่าด้วยอมตะ

[๔๐๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ ประการอยู่เถิด อย่ามีจิตไม่ตั้งมั่นอยู่เลย และอมตะ (นิพพาน) พึงมีแก่เธอทั้งหลาย

สติปัฏฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

- พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
- พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
- พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
- พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ ประการนี้อยู่เถิด อย่ามีจิตไม่ตั้งมั่นอยู่เลย และอมตะพึงมีแก่เธอทั้งหลาย"

อมตสูตรที่ ๑ จบ

๒. สมุทยสูตร

ว่าด้วยความเกิดแห่งสติปัฏฐาน

[๔๐๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

"ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความเกิดและความดับแห่งสติปัฏฐาน ๔ ประการ เธอทั้งหลายจงฟัง

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๕. อมตวรรค ๓. มัคคสูตร

ความเกิดแห่งกาย เป็นอย่างไร

คือ เพราะอาหารเกิด กายจึงเกิด เพราะอาหารดับ กายจึงดับ เพราะผัสสะเกิด เวทนาจึงเกิด เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ เพราะนามรูปเกิด จิตจึงเกิด เพราะนามรูปดับ จิตจึงดับ เพราะมนสิการเกิด ธรรมจึงเกิด เพราะมนสิการดับ ธรรมจึงดับ”

สมุทยสูตรที่ ๒ จบ

๓. มัคคสูตร

ว่าด้วยทางเดียว

[๔๐๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สมัยหนึ่ง เราเมื่อแรกตรัสรู้ยังไต่ต้นไม้อชปาลนิโครธ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลา หลีกเร้นอยู่ในที่สงัดได้เกิดความรำพึงขึ้นมาว่า ‘ทางนี้เป็นทางเดียวเพื่อความหมดจดแห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพาน เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปิฎกฐาน ๔ ประการ

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุ

๑. พึงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พึงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ ฯลฯ
๓. พึงพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ฯลฯ
๔. พึงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ทางนี้เป็นทางเดียวเพื่อความหมดจดแห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพาน เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปิฎกฐาน ๔ ประการ’

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๕. อมตวรรค ๓. มัคคสูตร

ลำดับนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมทราบความรำพึงของเราแล้ว จึงหายตัวจากพรหมโลกมาปรากฏตรงหน้าเรา เปรียบเหมือนนุรุษมีกำลังเหยียดแขนออก หรือคู้แขนเข้าจะนั้น ครั้นแล้วท้าวเธอห่มผ้าเจวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมมือมาทางเราแล้วกล่าวว่า 'ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทางนี้เป็นทางเดียวเพื่อความหมดจดแห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพานเพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปิฎกฐาน ๔ ประการ

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุ

๑. พึงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พึงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พึงพิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พึงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความหมดจดแห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพานเพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปิฎกฐาน ๔ ประการ'

ภิกษุทั้งหลาย ท้าวสหัมบดีพรหมได้กราบทูลคำนี้แล้วจึงได้กล่าวคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“พระผู้มีพระภาคผู้ทรงเห็นธรรม
อันเป็นส่วนที่สดสิ้นแห่งชาติ
ทรงอนุเคราะห์ด้วยความเกื้อกูล
ทรงรู้จักทางอันเป็นทางเดียว
ซึ่งเหล่าบัณฑิตได้ข้ามมาก่อนแล้ว
จักข้าม และกำลังข้ามโอชะได้ด้วยทางนี้”

มัคคสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปัฏฐานสังยุต]

๕. อมตวรรค ๕. กุสลราสีสูตร

๔. สติสูตร

ว่าด้วยผู้มีสติ

[๔๑๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงมีสติอยู่เถิด นี่เป็นคำพร่ำสอนของเราสำหรับเธอทั้งหลาย

ภิกษุผู้มีสติ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุผู้มีสติ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุพึงมีสติอยู่เถิด นี่เป็นคำพร่ำสอนของเราสำหรับเธอทั้งหลาย”

สติสูตรที่ ๔ จบ

๕. กุสลราสีสูตร

ว่าด้วยกองกุศล

[๔๑๑] “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อจะกล่าวถึงกองกุศล จะกล่าวให้ถูกต้อง
พึงกล่าวถึงสติปัฏฐาน ๔ ประการ เพราะกองกุศลทั้งสิ้นนี้ก็คือสติปัฏฐาน ๔ ประการ
สติปัฏฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปัฏฐานสังยุต]

๕. อมตวรรค ๖. ปาติโมกขสังวรสูตร

๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อจะกล่าวถึงกองกุศล จะกล่าวให้ถูกต้อง พึงกล่าวถึงสติปัฏฐาน ๔ ประการนี้ เพราะกองกุศลทั้งสิ้นนี้ก็คือสติปัฏฐาน ๔ ประการ”

กุสลราสีสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปาติโมกขสังวรสูตร

ว่าด้วยปาติโมกขสังวร

[๔๑๒] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั้น ณ ที่สมควรแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ เพราะเหตุนั้น เธอจงทำเบื้องต้นในกุศลธรรมทั้งหลายให้หมดจดก่อน

อะไรเป็นเบื้องต้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย

คือ ในธรรมวินัยนี้ เธอจงสำรวมด้วยสังวรในพระปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์(มารยาท) และโคจร(การเที่ยวไป) มีปกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด เมื่อใด เธอจักสำรวมด้วยสังวรในพระปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย เมื่อนั้น เธออาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ ประการ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๕. อมตวรรค ๗. ทุจจริตสูตร

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ในธรรมวินัยนี้ เธอ

๑. จงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. จงพิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุ เมื่อใด เธออาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้วจักเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการ
นี่ยังนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายตลอดคืนและวันที่จัก
มาถึง "ไม่มีความเสื่อมเลย"

ลำดับนั้น ภิกษุรูปนั้นชื่นชมยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจาก
อาสนะ ถวายอภิวาท ทำประทักษิณแล้วจากไป ต่อมา เธอก็หลีกออกไปอยู่คนเดียว
ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ ไม่นานนักได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์
ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ที่เหล่ากุลบุตรออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต
โดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่า "ชาติสิ้นแล้ว
อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
อีกต่อไป"

อนึ่ง ภิกษุรูปนั้นได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

ปาติโมกขสังวรสูตรที่ ๖ จบ

๗. ทุจจริตสูตร

ว่าด้วยการละทุจริต

[๔๑๓] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ได้
กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอ
พระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะ
พึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด"

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๕. อมตวรรค ๘. มิตตสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุ เพราะเหตุนั้น เธอจงทำเบื้องต้นในกุศลธรรมทั้งหลายให้หมดจดก่อน

อะไรเป็นเบื้องต้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย

คือ ในธรรมวินัยนี้ เธอจักละกายทุจริตแล้ว เจริญกายสุจริต จักละวจีทุจริตแล้ว เจริญวจีสุจริต จักละมโนทุจริตแล้ว เจริญมโนสุจริต เมื่อใด เธอจักละกายทุจริตแล้ว เจริญกายสุจริต จักละวจีทุจริตแล้ว เจริญวจีสุจริต จักละมโนทุจริตแล้ว เจริญมโนสุจริต เมื่อนั้น เธออาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้วพึงเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการ

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ในธรรมวินัยนี้ เธอ

๑. จงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. จงพิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขฌาและโทมนัสในโลกได้

เมื่อใด เธออาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้วจักเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการนี้ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายตลอดคืนและวันที่จักมาถึง "ไม่มีความเสื่อมเลย ฯลฯ"

อนึ่ง ภิกษุรูปนั้นได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย"

ทุกจริตสูตรที่ ๗ จบ

๘. มิตตสูตร

ว่าด้วยการชักชวนมิตรให้เจริญสติปิฎกฐาน

[๕๑๔] "ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์คนเหล่าใด และคนเหล่าใดจะเป็นมิตร อำนวยญาติ สาโลหิตก็ตามให้ความสำคัญค่าที่ควรรับฟัง เธอทั้งหลายพึงชักชวนคนเหล่านั้นให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในการเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปัฏฐานสังยุต]

๕. อมตวรรค ๙. เวทนาสูตร

สติปัฏฐาน ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์คนเหล่าใด และคนเหล่าใดจะเป็น
มิตร อำมาตย์ ญาติ สาโลหิตก็ตามให้ความสำคัญค่าที่ควรรับฟัง เธอทั้งหลาย
พึงชักชวนคนเหล่านั้นให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ ประการนี้”

มิตตสูตรที่ ๘ จบ

๙. เวทนาสูตร

ว่าด้วยเวทนา

[๔๑๕] “ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้

เวทนา ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สุขเวทนา
๒. ทุกขเวทนา
๓. อทุกขมสุขเวทนา

เวทนา ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ ประการ เพื่อกำหนด
รู้เวทนา ๓ ประการนี้

สติปัฏฐาน ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๕. อมตวรรค ๑๐. อาสวสูตร

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการนี้เพื่อกำหนดรู้
เวทนา ๓ ประการนี้”

เวทนาสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อาสวสูตร

ว่าด้วยอาสวะ

[๔๑๖] “ภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๓ ประการนี้

อาสวะ ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. กามาสวะ
๒. ภวาสวะ
๓. อวิชชาสวะ

อาสวะ ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลายพึงเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการเพื่อละอาสวะ ๓ ประการนี้

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๕. อมตวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ

มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการนี้เพื่อละอาสวะ
๓ ประการนี้”

อาสวสูตรที่ ๑๐ จบ

อมตวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อมตสูตร

๒. สมุทยสูตร

๓. มัคคสูตร

๔. สติสูตร

๕. กุสลราสีสูตร

๖. ปาติโมกขสังวรสูตร

๗. ทุจจริตสูตร

๘. มิตตสูตร

๙. เวทนาสูตร

๑๐. อาสวสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๖. คังคาเปยยาลวรรค ๑-๑๒. คังคานที่อาทิสุดตทวาทสกะ

๖. คังคาเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยคังคาเปยยาล

๑-๑๒. คังคานที่อาทิสุดตทวาทสกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๑๒ สูตรมีคังคานที่สูตรเป็นต้น

[๔๑๗-๔๒๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรາจัน บ่าไปสู่ทิศปราจัน หลากไปสู่ทิศปราจัน แม่น้ำในใจ ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการ ทำสติปิฎกฐาน ๔ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการ ทำสติปิฎกฐาน ๔ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ ก่าจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ ก่าจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการ ทำสติปิฎกฐาน ๔ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล”

พึงเพิ่มข้อความต่อจากนี้ไปให้พิสดาร^๑

คังคานที่อาทิสุดตทวาทสกะที่ ๑-๑๒ จบ

คังคาเปยยาลวรรคที่ ๖ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๙๑-๑๐๒ (มคคสังยุต) หน้า ๕๘-๖๑ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๗๕ }

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปัญฐานสังยุต]

๖. คังคาเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมปาจันนินนสูตร	๒-๕. ทุตติยาทีปาจันนินนสูตรตจตุกกะ
๖. จัณฑลปาจันนินนสูตร	๗. ปฐมสมุททนินนสูตร
๘-๑๒. ทุตติยาทีสมุททนินนสูตรปัญจกะ	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๓. สติปัญญาสังยุต]

๗. อัปมาทวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๗. อัปมาทวรรค

หมวดว่าด้วยความไม่ประมาท

๑-๑๐. ตถาคตาทีสูต

ว่าด้วยพระตถาคตเป็นต้น

[๔๒๙-๔๓๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มี
เท้า มีสองเท้า มีสี่เท้า หรือมีเท้ามากก็ตาม

พึงเพิ่มข้อความต่อจากนี้ไปให้พิสดาร^๑

ตถาคตาทีสูตที่ ๑-๑๐ จบ

อัปมาทวรรคที่ ๗ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูต	๒. ปทสูต
๓. กุญสูต	๔. มุลสูต
๕. สารสูต	๖. วัสสิกสูต
๗. ราชาสูต	๘. จันทิมสูต
๙. สุริยสูต	๑๐. วัตถสูต

เชิงอรรถ :

^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๓๙-๑๔๘ (มัคคสังยุต) หน้า ๗๒-๗๗ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๗๗ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๘. ผลกรณียวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๘. ผลกรณียวรรค

หมวดว่าด้วยอุปมาด้วยการทำงานที่พึงทำด้วยกำลัง

๑-๑๒. พลาทิสสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยการทำงานที่พึงทำด้วยกำลังเป็นต้น

[๔๓๙-๔๕๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย การงานที่พึงทำด้วยกำลังทั้งหมด

พึงเพิ่มข้อความต่อจากนี้ไปให้พิสดาร^๑

พลาทิสสูตรที่ ๑-๑๒ จบ

ผลกรณียวรรคที่ ๘ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พลสูตร	๒. พีชสูตร
๓. นาคสูตร	๔. รุกขสูตร
๕. กุมภสูตร	๖. สุกสูตร
๗. อากาศสูตร	๘. ปรุเมฆสูตร
๙. ทุตติยเมฆสูตร	๑๐. นาวาสูตร
๑๑. อาคันตสูตร	๑๒. นทีสูตร

เชิงอรรถ :

^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๔๙ ๑๖๐ (มัคคสังยุต) หน้า ๗๘-๙๐ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๗๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกานสังยุต]

๙. เอสนาวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๙. เอสนาวรรค

หมวดว่าด้วยการแสวงหา

๑-๑๐. เอสนาทิสสูตร

ว่าด้วยการแสวงหาเป็นต้น

[๔๕๑-๔๖๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ ประการนี้

การแสวงหา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. การแสวงหากาม
๒. การแสวงหาภพ
๓. การแสวงหาพรหมจรรย์

พึงเพิ่มข้อความต่อจากนี้ไปให้พิสดาร^๑

เอสนาทิสสูตรที่ ๑-๑๐ จบ

เอสนาวรรคที่ ๙ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอสนาสูตร
๒. วิธาสสูตร
๓. อาสวาสสูตร
๔. ภวาสสูตร
๕. ทุกขดาสูตร
๖. ขีลสูตร
๗. มลสูตร
๘. นิฆสูตร
๙. เวทนาสูตร
๑๐. ตัณหาสูตร
๑๑. ตสินาสูตร

เชิงอรรถ :

^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๖๑ ๑๗๑ (มัคคสังยุต) หน้า ๙๑-๑๐๐ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๗๙ }

พระสูตรต้นตอปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปิฎกฐานสังยุต]

๑๐. โอฆวรรค ๑-๑๐. อุทัมภาคิยาทีสูต

๑๐. โอฆวรรค

หมวดว่าด้วยโอฆะ

๑-๑๐. อุทัมภาคิยาทีสูต

ว่าด้วยอุทัมภาคิยสังโยชนเป็นต้น

[๔๖๑-๔๗๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย อุทัมภาคิยสังโยชน (สังโยชนเบื้องสูง) ๕ ประการนี้

อุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. รูปราคะ
๒. อรูปราคะ
๓. มานะ
๔. อุทธัจจะ
๕. อวิชชา

อุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการเพื่อยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้

สติปิฎกฐาน ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปิฎกฐาน ๔ ประการนี้ เพื่อยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้"

อุทัมภาคิยาทีสูตที่ ๑-๑๐ จบ

(บัณฑิตพึงขยายสติปิฎกฐานสังยุตให้พิสดารเหมือนมคคสังยุต)

โอฆวรรคที่ ๑๐ จบ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๓. สติปัฏฐานสังยุต]
รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โขขสูตร	๒. โยคสูตร
๓. อุปาทานสูตร	๔. คันถสูตร
๕. อนุสยสูตร	๖. กามคุณสูตร
๗. นีวรณสูตร	๘. อุปาทานักขันธสูตร
๙. โอรัมภาคียสูตร	๑๐. อุทธีมภาคียสูตร

สติปัฏฐานสังยุตที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๑. สุทธิกวรรค ๒. ปฐมโสดาบันนสูตร

๔. อินทริยสังยุต

๑. สุทธิกวรรค

หมวดว่าด้วยอินทริยล้วน

๑. สุทธิกสูตร

ว่าด้วยอินทริยล้วน

[๔๗๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตั้งนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย	(อินทริยคือศรัทธา)
๒. วิริยอินทริย	(อินทริยคือวิริยะ)
๓. สตินอินทริย	(อินทริยคือสติ)
๔. สมาธิอินทริย	(อินทริยคือสมาธิ)
๕. ปัญญาอินทริย	(อินทริยคือปัญญา)

ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้”

สุทธิกสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปฐมโสดาบันนสูตร

ว่าด้วยพระโสดาบัน สูตรที่ ๑

[๔๗๒] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย	๒. วิริยอินทริย
๓. สตินอินทริย	๔. สมาธิอินทริย
๕. ปัญญาอินทริย	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๑. สุทธิกวรรค ๓. ทุติยโสตาปนสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกรู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจาก
อินทริย ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เรากล่าวว่า ‘เป็น
โสตาปน^๑ ไม่มีทางตกต่ำ^๒ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิ^๓ในวันข้างหน้า”

ปฐมโสตาปนสูตรที่ ๒ จบ

๓. ทุติยโสตาปนสูตร

ว่าด้วยพระโสตาปน สูตรที่ ๒

[๔๗๓] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย	๒. วิริยอินทริย
๓. สตินทริย	๔. สมาอินทริย
๕. ปัญญินทริย	

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกรู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
เครื่องสลัดออกจากอินทริย ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น อริยสาวกนี้
เรากล่าวว่า ‘เป็นโสตาปน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิ
ในวันข้างหน้า”

ทุติยโสตาปนสูตรที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ โสตาปน หมายถึงผู้ประกอบด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ เพราะคำว่า โสตะ เป็นชื่อของอริยมรรคมีองค์ ๘
(อภ.ปญจก.อ. ๓๑/๕๓๐)
- ^๒ ไม่มีทางตกต่ำ หมายถึงไม่ตกไปในอบาย ๔ คือ นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน แดนเปรต และพวกอสูร
(อง.ติก.อ. ๒/๘๗/๒๔๒)
- ^๓ สัมโพธิ ในที่นี้หมายถึงมรรคเบื้องสูง ๓ (สกทาคามีมรรค อนาคามีมรรค และอรหัตตมรรค) (ที.สี.อ.
๓๗๗/๒๘๑, อง.ติก.อ. ๒/๘๗/๒๔๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๘๓ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๑. สุทธิกวรรค ๕. ทุติยอรหัตตสูตร

๔. ปฐมอรหัตตสูตร

ว่าด้วยพระอรหัตตสูตรที่ ๑

[๔๗๔] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย	๒. วิริยอินทริย
๓. สตินทริย	๔. สมาอินทริย
๕. ปัญญาอินทริย	

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุรู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอินทริย ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น เมื่อนั้น ภิกษุนี้ เรากล่าวว่า ‘เป็นอรหัตตขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว^๑ บรรลุประโยชน์ตน^๒โดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์^๓แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ”

ปฐมอรหัตตสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุติยอรหัตตสูตร

ว่าด้วยพระอรหัตตสูตรที่ ๒

[๔๗๕] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย	๒. วิริยอินทริย
๓. สตินทริย	๔. สมาอินทริย
๕. ปัญญาอินทริย	

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุรู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอินทริย ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่

เชิงอรรถ :

^๑ ปลงภาระได้แล้ว ในที่นี้หมายถึงปลงขันธภาระได้ ปลงกิเลสภาระได้ และปลงอภิสังขารภาระได้ (อง.ติก.อ. ๒/๓๘/๑๓๙)

^๒ บรรลุประโยชน์ตน ในที่นี้หมายถึงบรรลุอรหัตตผล (อง.ติก.อ. ๒/๓๘/๑๓๙)

^๓ สิ้นภวสังโยชน์ ในที่นี้หมายถึงสิ้นกิเลสเป็นเครื่องผูกสัตว์ไว้ในภพทั้งหลาย (อง.ติก.อ. ๒/๓๘/๑๓๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๑. สัททิกวรรค ๗. ทุติยสมณพราหมณสูตร

ถ้อมัน เมื่อนั้น ภิกษุนี้เรากล่าวว่า `เป็นอรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว
ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้น
ภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ”

ทุติยอรหันตสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปฐมสมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์ สูตรที่ ๑

[๔๗๖] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทธินทริย	๒. วิริยินทริย
๓. สตินทริย	๔. สมาธินทริย
๕. ปัญญินทริย	

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดความเกิด ความ
ดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอินทริย ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเราไม่จัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือไม่จัดว่าเป็น
พราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ไม่ทำให้แจ้งประโยชน์แห่งความเป็น
สมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดความเกิด ความ
ดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอินทริย ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเราจัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และจัดว่าเป็น
พราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ทำให้แจ้งประโยชน์แห่งความเป็น
สมณะและประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

ปฐมสมณพราหมณสูตรที่ ๖ จบ

๗. ทุติยสมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์ สูตรที่ ๒

[๔๗๗] “ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดสัทธินทริย
ความเกิดแห่งสัทธินทริย ความดับแห่งสัทธินทริย และปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๑. สัทธิกวรรค ๙. ปฐมวิภังคสูตร

แห่งสัทธินทรีย์ ไม่รู้ชัดวิริยินทรีย์ ฯลฯ ไม่รู้ชัดสตินทรีย์ ฯลฯ ไม่รู้ชัดสมาธินทรีย์ ฯลฯ ไม่รู้ชัดปัญญาธิทรีย์ ความเกิดแห่งปัญญาธิทรีย์ ความดับแห่งปัญญาธิทรีย์ และปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่งปัญญาธิทรีย์ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเราไม่จัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือไม่จัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ไม่ทำให้แจ้งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดสัทธินทรีย์ ความเกิดแห่งสัทธินทรีย์ ความดับแห่งสัทธินทรีย์ และปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่งสัทธินทรีย์ รู้ชัดวิริยินทรีย์ ความเกิดแห่งวิริยินทรีย์ ความดับแห่งวิริยินทรีย์ และปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่งวิริยินทรีย์ รู้ชัดสตินทรีย์ ฯลฯ รู้ชัดสมาธินทรีย์ ฯลฯ รู้ชัดปัญญาธิทรีย์ ความเกิดแห่งปัญญาธิทรีย์ ความดับแห่งปัญญาธิทรีย์ และปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่งปัญญาธิทรีย์ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเราจัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และจัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ทำให้แจ้งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะและประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

หุติยสมณพราหมณสูตรที่ ๗ จบ

๘. ทักขิปปสูตร

ว่าด้วยการเห็นอินทริยในธรรมต่าง ๆ

[๔๗๘] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทธินทรีย์   ฯลฯ   ๕. ปัญญาธิทรีย์

พึงเห็นสัทธินทรีย์ได้ที่ไหน

พึงเห็นได้ในองค์เครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการ พึงเห็นสัทธินทรีย์ได้ในที่นี้

พึงเห็นวิริยินทรีย์ได้ที่ไหน

พึงเห็นได้ในสัมมปธาน ๔ ประการ พึงเห็นวิริยินทรีย์ได้ในที่นี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๑. สัทธินทริย ๙. ปฐมวิภังคสูตร

พึงเห็นสตินทริยได้ที่ไหน

พึงเห็นได้ในสติปัญฐาน ๔ ประการ พึงเห็นสตินทริยได้ในที่นี้

พึงเห็นสมาธินทริยได้ที่ไหน

พึงเห็นได้ในฌาน ๔ ประการ พึงเห็นสมาธินทริยได้ในที่นี้

พึงเห็นปัญญาทริยได้ที่ไหน

พึงเห็นได้ในอริยสัจ ๔ ประการ พึงเห็นปัญญาทริยได้ในที่นี้

ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้”

หัตถ์พุทธสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปฐมวิภังคสูตร

ว่าด้วยการจำแนกอินทริย สูตรที่ ๑

[๔๗๙] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทธินทริย ๑๗ ๕. ปัญญาทริย

สัทธินทริย เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของตนว่า
'แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง
โดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควร
ฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า
เป็นพระผู้มีพระภาค'^๑

นี้เรียกว่า สัทธินทริย

เชิงอรรถ :

^๑ พระพุทธคุณ ๙ บทนี้ แต่ละบทมีอรรถนอกประการ คือ

๑. ชื่อว่าเป็นพระอรหันต์ เพราะห่างไกลจากกิเลส เพราะกำจัดข้าศึกคือกิเลส เพราะหักช่อกำแห่งสังสาระ คือการเวียนว่ายตายเกิด เพราะเป็นผู้ควรรับไทยธรรม เพราะไม่ทำบาปในที่ลับ
๒. ชื่อว่าตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพราะตรัสรู้ธรรมทั้งปวงโดยชอบและด้วยพระองค์เอง

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๘๗ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๑. สุทธิกวรรค ๑๐. ทุตติยวิภังคสูตร

วิริยอินทริย เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ปรารถนาความเพียร^๑ เพื่อละอกุศลธรรม เข้าถึงกุศลธรรม มีความเข้มแข็ง^๒ มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมอยู่

นี้เรียกว่า วิริยอินทริย

เชิงอรรถ :

๓. **ชื่อว่าเพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ** วิชา ได้แก่ วิชา ๓ และวิชา ๘ วิชา ๓ คือ (๑) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ความรู้ที่ระลึกชาติได้ (๒) จุตูปปาตญาณ ความรู้จัดและลำดับของสัตว์ (๓) อาสวักขยญาณ ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ วิชา ๘ คือ (๑) วิปัสสนาญาณ ญาณที่เป็นวิปัสสนา (๒) มโนมยิทธิ มีฤทธิ์ทางใจ (๓) อิทธิวิธี แสดงฤทธิ์ได้ต่าง ๆ (๔) ทิพพโสต หูทิพย์ (๕) เจโตปริยญาณ กำหนดรู้อริผู้อื่นได้ (๖) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ความรู้ที่ระลึกชาติได้ (๗) ทิพพจักขุ ดาทิพย์ หรือเรียกจุตูปปาตญาณ (๘) อาสวักขยญาณ ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ **จรณะ ๑๕** คือ (๑) สีสสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศีล (๒) อินทริยสังวร ความสำรวมอินทริย (๓) โภขเนมัตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค (๔) ชาคริยานุโยค การหมั่นประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่น (๕) มีศรัทธา (๖) มีหิริ (๗) มีโอตตปปะ (๘) เป็นพหูสูต (๙) วิริยารัมภะ ปรารถนาความเพียร (๑๐) มีสติมั่นคง (๑๑) มีปัญญา (๑๒) ปฐมฌาน (๑๓) ทุตติยฌาน (๑๔) ตุตติยฌาน (๑๕) จตตถฌาน
๔. **ชื่อว่าผู้เสด็จไปได้** เพราะทรงดำเนินรุดหน้าไปไม่หวนกลับคืนมาหากิเลสที่ทรงละได้แล้ว
๕. **ชื่อว่าผู้รู้แจ้งโลก** เพราะทรงรู้แจ้งโลก เหตุเกิดแห่งโลก ความดับแห่งโลก วิธีปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งโลก (ทุกข สมุทัย นิโรธ และมรรค) และทรงรู้แจ้งโลกทั้งสาม คือ สังขารโลก สัตว์โลก และโอกาสโลก
๖. **ชื่อว่าสารถิ์ฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม** เพราะทรงฝึกผู้ที่ควรฝึกฝนทั้งเทวดา มนุษย์ อมนุษย์ และสัตว์ดิรัจฉาน ด้วยอุบายต่าง ๆ
๗. **ชื่อว่าเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย** เพราะทรงสั่งสอนทั้งเทวดาและมนุษย์ด้วยประโยชน์ในโลกนี้และประโยชน์ในโลกหน้า ผู้ปฏิบัติตามแล้วสำเร็จมรรคผลในโลกนี้บ้าง จุตไปเกิดในสวรรค์ กลับมาฟังธรรมแล้วสำเร็จมรรคผลบ้าง ทรงช่วยเหลือหมู่มสัตว์ให้พ้นความกัณดารคือความเกิด
๘. **ชื่อว่าเป็นพระพุทธเจ้า** เพราะรู้อริที่ควรรู้ทั้งหมดด้วยพระองค์เอง และทรงสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม
๙. **ชื่อว่าเป็นพระผู้มีพระภาค** เพราะ (๑) ทรงมีโชค (๒) ทรงทำลายข้าศึกคือกิเลส (๓) ประกอบด้วยภคธรรม ๖ ประการ (คือ ความเป็นใหญ่เหนือจิตของตน, โลกุตตรธรรม, ยศ, สิริ, ความสำเร็จ ประโยชน์ตามต้องการ และความเพียร) (๔) ทรงจำแนกแจกแจงธรรม (๕) ทรงเสพอริยธรรม (๖) ทรงคายตัณหาในภพทั้งสาม (๗) ทรงเป็นที่เคารพของชาวโลก (๘) ทรงอบรมพระองค์ดีแล้ว (๙) ทรงมีส่วนแห่งปัจจัย ๔ เป็นต้น (วิ.อ. ๑/๑/๑๐๓-๑๑๘, สารตถ.ฎีกา ๑/๒๗๐-๔๐๐)
- อนึ่ง พระพุทธคุณนี้ ท่านแบ่งเป็น ๑๐ ประการ โดยแยกข้อ ๖ เป็น ๒ ประการ คือ (๑) เป็นผู้ยอดเยี่ยม (๒) เป็นสารถิ์ฝึกผู้ที่ควรฝึกได้ (วิสุทธิ. ๑/๒๖๕, วิ.อ. ๑/๑/๑๑๒-๑๑๓)

^๑ เป็นผู้ปรารถนาความเพียร ในที่นี้หมายถึงปรารถนาความเพียรทางกายและใจไว้ (อง.ปญจก.อ. ๓/๒/๑)

^๒ มีความเข้มแข็ง ในที่นี้หมายถึงมีกำลังความเพียร (อง.ปญจก.อ. ๓/๒/๑)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๑. สุทธิกวรรค ๑๐. ทุติยวิภังคสูตร

สตินทรีย์ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตน^๑อย่างยิ่ง ระลึกนึกถึงสิ่งที่ทำ คำที่ได้พูดไว้นานบ้าง

นี้เรียกว่า สตินทรีย์

สมาธินทรีย์ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต

นี้เรียกว่า สมาธินทรีย์

ปัญญาญนทรีย์ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ

นี้เรียกว่า ปัญญาญนทรีย์

ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้”

ปฐมวิภังคสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุติยวิภังคสูตร

ว่าด้วยการจำแนกอินทริย ๒

[๔๘๐] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทธินทรีย์   ๒. สัมผัส   ๓. ปัญญาญนทรีย์

สัทธินทรีย์ เป็นอย่างไร

เชิงอรรถ :

^๑ ปัญญาเป็นเครื่องรักษาตน แปลจากคำบาลีว่า เนปภก วรรคกถาอธิบายว่า เป็นชื่อของปัญญาที่เป็นอุปการะแก่สติ (อง.ปญจก.อ. ๓/๑๔/๔)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๑. สุทธิกวรรค ๑๐. ทุติยวิภังคสูตร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของตถาคตว่า 'แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้ รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธรเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค'

นี้เรียกว่า สัทธินทรีย์

วิริยินทรีย์ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ปรารถนาความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เข้าถึงกุศลธรรม มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม

เธอสร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อ ป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

เธอสร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละ บาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

เธอสร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำ กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

เธอสร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความ ดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภัยโยนภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

นี้เรียกว่า วิริยินทรีย์

สติินทรีย์ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่อง รักษาตนอย่างยิ่ง ระลึกรู้ถึงสิ่งที่ทำ คำที่ได้พูดไว้นานบ้าง

เธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด อภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ พิจารณา เห็นจิตในจิต ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มี สติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

นี้เรียกว่า สตินทรีย์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๑. สุธธิกวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

สมาธินทริย เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกัคคตา-
จิต เสด็จจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตกวิจารณ์ มี
ปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป บรรลุทุติยฌานมี
ความสงบใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและ
สุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปีติจางคลายไป เธอมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ
เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยทั้งหลายสรรเสริญว่า ‘ผู้มีอุเบกขา
มีสติ อยู่เป็นสุข’ เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว
เธอบรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์และไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่

นี้เรียกว่า สมาธินทริย

ปัญญาทริย เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่อง
พิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ ขำแรกก็เลส ให้ถึงความสิ้น
ทุกข์โดยชอบ เธอรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ
นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’

นี้เรียกว่า ปัญญาทริย

ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้”

หุติยวิภังคสูตรที่ ๑๐ จบ

สุทธิกวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุธธิกสูตร	๒. ปฐมโสดาปัตตสูตร
๓. ทุติยโสดาปัตตสูตร	๔. ปฐมอรหันตสูตร
๕. ทุติยอรหันตสูตร	๖. ปฐมสมณพราหมณสูตร
๗. ทุติยสมณพราหมณสูตร	๘. ทัญญัพพสูตร
๙. ปฐมวิภังคสูตร	๑๐. หุติยวิภังคสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๒. มหุตรวรรค ๑. ปฏิลาภสูตร

๒. มหุตรวรรค

หมวดว่าด้วยอินทริยที่อ่อนกว่า

๑. ปฏิลาภสูตร

ว่าด้วยการได้อินทริย

[๔๘๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้
อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย ๒. สัมผัสอินทริย ๓. ญาณอินทริย ๔. ฌานอินทริย ๕. ปัญญาอินทริย

สัทอินทริย เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของตถาคต
ว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์
เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถี
ฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็น
พระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’

นี้เรียกว่า สัทอินทริย

วิริยอินทริย เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกปรารถนัสัมมัตถิการ ๔ ประการ ย่อมได้ความเพียร

นี้เรียกว่า วิริยอินทริย

สติอินทริย เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกปรารถนสติปฏิฐาน ๔ ประการ ย่อมได้สติ

นี้เรียกว่า สติอินทริย

สมาธิอินทริย เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้ว ได้สมาธิ ได้

เอกัคคตาจิต

นี้เรียกว่า สมาธิอินทริย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๒. มุทตรวรรค ๒. ปฐมสังขัตตสูตร

ปัญญินทรีย์ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ ขำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ

นี้เรียกว่า ปัญญินทรีย์

ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้”

ปฏิลาภสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปฐมสังขัตตสูตร

ว่าด้วยผลแห่งอินทริยโดยย่อ สูตรที่ ๑

[๔๘๒] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย   ๑๗๑   ๕. ปัญญินทรีย์

อินทริย ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล

๑. เป็นพระอรหันต์เพราะมีอินทริย ๕ ประการนี้ครบถ้วนบริบูรณ์
๒. เป็นพระอนาคามีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอรหันต์นั้น
๓. เป็นพระสกทาคามีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีนั้น
๔. เป็นพระโสดาบันเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระสกทาคามีนั้น
๕. เป็นพระโสดาบันผู้ฉัฏฐมานุสारी^๑ เพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระโสดาบันนั้น

เชิงอรรถ :

^๑ ฉัฏฐมานุสारी หมายถึงผู้เดินทางไปตามธรรม ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุนิเวศน์ผลมีปัญญาแก่กล้า บรรลุผลแล้วกลายเป็นทิวลิปัตตะ (อง.ทุก.อ. ๒/๔๙/๕๕, อง.สตตก.อ. ๓/๑๔/๑๖๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๙๓ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๒. มุทุตวรรค ๓. ทุติยสังขัตตสูตร

๖. เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสารี^๑ เพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระ
โสดาบันผู้ธัมมานุสารีนั่น”

ปฐมสังขัตตสูตรที่ ๒ จบ

๓. ทุติยสังขัตตสูตร

ว่าด้วยผลแห่งอินทริยโดยย่อ สูตรที่ ๒

[๔๘๓] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทธินทริย   ๔. ปัญญินทริย

อินทริย ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล

๑. เป็นพระอรหันต์เพราะมีอินทริย ๕ ประการนี้ครบถ้วนบริบูรณ์

๒. เป็นพระอนาคามีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอรหันต์นั้น

๓. เป็นพระสกทาคามีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีนั้น

๔. เป็นพระโสดาบันเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระสกทาคามีนั้น

๕. เป็นพระโสดาบันผู้ธัมมานุสารีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระ
โสดาบันนั้น

๖. เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสารีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระ
โสดาบันผู้ธัมมานุสารีนั่น

ภิกษุทั้งหลาย ความแตกต่างแห่งผลย่อมมีเพราะความแตกต่างแห่งอินทริย
ความแตกต่างแห่งบุคคลย่อมมีเพราะความแตกต่างแห่งผล อย่างนี้”

ทุติยสังขัตตสูตรที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ สัทธานุสารี หมายถึงผู้แล่นไปตามศรัทธา ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุโสดาปัตติผลมีศรัทธาแก่กล้า บรรลุ
ผลแล้วกลายเป็นสัทธาวิมุตติ (อง.ทุก.อ. ๒/๔๙/๕๕, อง.สตุตต.อ. ๓/๑๔/๑๖๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๒๙๔ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๒. มุทตรวรรค ๕. ปฐมวิตถารสูตร

๔. ตติยสังขิตตสูตร

ว่าด้วยผลแห่งอินทริยโดยย่อ สูตรที่ ๓

[๔๘๔] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย ๑๗ ๕. ปัญญาอินทริย

อินทริย ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล

๑. เป็นพระอรหันต์เพราะมีอินทริย ๕ ประการนี้ครบถ้วนบริบูรณ์

๒. เป็นพระอนาคามีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอรหันต์นั้น

๓. เป็นพระสกทาคามีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีนั้น

๔. เป็นพระโสดาบันเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระสกทาคามีนั้น

๕. เป็นพระโสดาบันผู้ธัมมานุสारीเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระ
โสดาบันนั้น

๖. เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारीเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระโสดาบัน
ผู้ธัมมานุสारीนั้น

บุคคลผู้บำเพ็ญอรหัตตมรรคให้บริบูรณ์ ย่อมได้บรรลุอรหัตตผล บุคคลผู้
บำเพ็ญมรรคทั้ง ๓ (ที่เหลือให้บริบูรณ์) ย่อมได้บรรลุผลทั้ง ๓ ดังกล่าวนี ภิกษุ
ทั้งหลาย เรากล่าวอินทริย ๕ ประการว่าไม่เป็นหมันเลย”

ตติยสังขิตตสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐมวิตถารสูตร

ว่าด้วยผลแห่งอินทริยโดยพิสดาร สูตรที่ ๑

[๔๘๕] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย ๑๗ ๕. ปัญญาอินทริย

อินทริย ๕ ประการนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๒. มุทตรวรรค ๖. ทุติยวิตถารสูตร

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล

๑. เป็นพระอรหันต์เพราะอินทริย ๕ ประการนี้ครบถ้วนบริบูรณ์
๒. เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอรหันต์นั้น
๓. เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรีนิพพายีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายีนั้น
๔. เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรีนิพพายีนั้น
๕. เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายีนั้น
๖. เป็นพระอนาคามีผู้อุทตั้งโสโตกนิภูคามีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายีนั้น
๗. เป็นพระสกทาคามีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้อุทตั้งโสโตกนิภูคามีนั้น
๘. เป็นพระโสดาบันเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระสกทาคามีนั้น
๙. เป็นพระโสดาบันผู้ธัมมานุสारीเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระโสดาบันนั้น
๑๐. เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारीเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระโสดาบันผู้ธัมมานุสारीนั้น”

ปฐมวิตถารสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุติยวิตถารสูตร

ว่าด้วยผลแห่งอินทริยโดยพิสดาร สูตรที่ ๒

[๔๘๖] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย   ๑๗๑   ๕. ปัญญินทริย

อินทริย ๕ ประการนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๒. มุทตรวรรค ๖. ทุติยวิตถารสูตร

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล

๑. เป็นพระอรหันต์เพราะอินทริย ๕ ประการนี้ครบถ้วนบริบูรณ์
๒. เป็นพระอนาคามีผู้ฉัฏฐาปรินิพพายีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอรหันต์นั้น
๓. เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจฉปรินิพพายีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้ฉัฏฐาปรินิพพายีนั้น
๔. เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้อุปหัจฉปรินิพพายีนั้น
๕. เป็นพระอนาคามีผู้สสังขารปรินิพพายีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายีนั้น
๖. เป็นพระอนาคามีผู้อุทซังโสโตกนิภูคามีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้สสังขารปรินิพพายีนั้น
๗. เป็นพระสกทาคามีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้อุทซังโสโตกนิภูคามีนั้น
๘. เป็นพระโสดาบันเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระสกทาคามีนั้น
๙. เป็นพระโสดาบันผู้ฉัมมานุสारीเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระโสดาบันนั้น
๑๐. เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारीเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระโสดาบันผู้ฉัมมานุสारीนั้น

ภิกษุทั้งหลาย ความแตกต่างแห่งผลย่อมมีเพราะความแตกต่างแห่งอินทริย ความแตกต่างแห่งบุคคลย่อมมีเพราะความแตกต่างแห่งผล อย่างนี้”

ทุติยวิตถารสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๒. มุทตรวรรค ๗. ตติยวิตถารสูตร

๗. ตติยวิตถารสูตร

ว่าด้วยผลแห่งอินทริยโดยพิสดาร สูตรที่ ๓

[๔๘๗] "ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย   ๖. ปัญญินทริย

อินทริย ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล

๑. เป็นพระอรหันต์เพราะอินทริย ๕ ประการนี้ครบถ้วนบริบูรณ์
๒. เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอรหันต์นั้น
๓. เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรีนิพพายีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายีนั้น
๔. เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรีนิพพายีนั้น
๕. เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายีนั้น
๖. เป็นพระอนาคามีผู้อุทตั้งโสโตกนิภูคามีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายีนั้น
๗. เป็นพระสกทาคามีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้อุทตั้งโสโตกนิภูคามีนั้น
๘. เป็นพระโสดาบันเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระสกทาคามีนั้น
๙. เป็นพระโสดาบันผู้ธัมมานุสारीเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระโสดาบันนั้น
๑๐. เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारीเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระโสดาบันผู้ธัมมานุสारीนั้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๒. มหุตตวรรค ๘. ปฏิปันนสูตร

บุคคลผู้บำเพ็ญอรหัตตมรรคให้บริบูรณ์ ย่อมได้บรรลุอรหัตตผล บุคคลผู้
บำเพ็ญมรรคทั้ง ๓ (ที่เหลือให้บริบูรณ์) ย่อมได้บรรลุผลทั้ง ๓ ดังกล่าวนี
ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวอินทริย ๕ ประการว่าไม่เป็นหมันเลย”

ตติยวิตถารสูตรที่ ๗ จบ

๘. ปฏิปันนสูตร

ว่าด้วยผลแห่งการปฏิบัติตามลำดับอินทริย

[๔๘๘] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย ๆลฯ ๕. ปัญญินทริย

อินทริย ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล

๑. เป็นพระอรหันต์เพราะมีอินทริย ๕ ประการนี้ครบถ้วนบริบูรณ์
๒. เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอรหัตตผลเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอรหันต์นั้น
๓. เป็นพระอนาคามีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอรหัตตผลนั้น
๔. เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอนาคามีผลเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีนั้น
๕. เป็นพระสกทาคามีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอนาคามีผลนั้น
๖. เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งสกทาคามีผลเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระสกทาคามีนั้น
๗. เป็นพระโสดาบันเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งสกทาคามีผลนั้น
๘. เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผลเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระโสดาบันนั้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๒. มุทุตรวรรค ๑๐. อาสวัภขยสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดไม่มีอินทริย ๕ ประการนี้โดยประการทั้งปวง ผู้นั้นเรา
กล่าวว่า ‘เป็นผู้เห็นห่าง อยู่ในฝ่ายปฤชชน’

ปฏิบัติมนสูตรที่ ๘ จบ

๙. สัมปັນนสูตร

ว่าด้วยผู้สมบูรณ์ด้วยอินทริย

[๔๘๙] ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวัตแล้ว นิ่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘ผู้สมบูรณ์ด้วยอินทริย ผู้สมบูรณ์
ด้วยอินทริย’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงชื่อว่าเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยอินทริย”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญสัทอินทริยให้ถึงความ
สงบ ให้ถึงความตรัสรู้ เจริญวิริยอินทริยให้ถึงความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ เจริญ
สติอินทริยให้ถึงความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ เจริญสมาธิอินทริยให้ถึงความสงบ
ให้ถึงความตรัสรู้ เจริญปัญญาอินทริยให้ถึงความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ ด้วยเหตุ
เพียงเท่านั้นแล ภิกษุจึงชื่อว่าเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยอินทริย”

สัมปັນนสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อาสวัภขยสูตร

ว่าด้วยธรรมเป็นเหตุให้สิ้นอาสวะ

[๔๙๐] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย   ๒. สัมผัสอินทริย   ๓. ปัญญาอินทริย

อินทริย ๕ ประการนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๒. มุทุตวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทำให้แจ่มแจ้งโศวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้เพราะ
อาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน เพราะอินทริย ๕
ประการนี้ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว”

อาสวักขยสูตรที่ ๑๐ จบ

มุทุตวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฏิลาภสูตร	๒. ปฐมสังฆิตตสูตร
๓. ทุตติยสังฆิตตสูตร	๔. ตติยสังฆิตตสูตร
๕. ปฐมวิตถารสูตร	๖. ทุตติยวิตถารสูตร
๗. ตติยวิตถารสูตร	๘. ปฏิปันนสูตร
๙. สัมปันนสูตร	๑๐. อาสวักขยสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๓. จพินทริยวรรค ๑. ปุณฺณพาสุต

๓. จพินทริยวรรค

หมวดว่าด้วยอินทริย ๖

๑. ปุณฺณพาสุต

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้ไม่มีภพใหม่

[๔๙๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้
อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทธินทริย ๒. โสพณทริย ๓. ปุณฺณทริย ๔. ปุณฺณทริย ๕. ปัญญาทริย

ภิกษุทั้งหลาย ตราบใดเรายังไม่รู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
เครื่องสลัดออกจากอินทริย ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง ตราบนั้นเรายังไม่ยืนยัน
ว่า 'เป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก
พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์'

แต่เมื่อใด เรารู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจาก
อินทริย ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เรจึงยืนยันว่า 'เป็นผู้ตรัสรู้
สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก
ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์'

อนึ่ง ญาณทัสสนะ^๑เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า 'วิมุตติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็น
ชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก"

ปุณฺณพาสุตที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ญาณทัสสนะ หมายถึงปัจจุเวกขณะญาณ ญาณหยั่งรู้ด้วยการพิจารณาทบทวน คือ สวรรจรรวมผล
กิเลสที่ละได้แล้ว กิเลสที่เหลืออยู่และนิพพาน (เว้นพระอรหันต์ไม่มีการพิจารณากิเลสที่ยังเหลืออยู่) (อภ.ติก.อ.
๒/๑๐๔/๒๕๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๓๐๒ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๓. จพินทริยวรรค ๓. อัญญินทริยสูตร

๒. ขีวิตินทริยสูตร

ว่าด้วยขีวิตินทริย

[๔๙๒] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๓ ประการนี้

อินทริย ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อิตถินทริย (อินทริยคืออิตถิภาวะ)
๒. ปริสินทริย (อินทริยคือปริสภาวะ)
๓. ขีวิตินทริย (อินทริยคือขีวิต)

อินทริย ๓ ประการนี้”

ขีวิตินทริยสูตรที่ ๒ จบ

๓. อัญญินทริยสูตร

ว่าด้วยอัญญินทริย

[๔๙๓] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๓ ประการนี้

อินทริย ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อนัญญาตัญญูสามิตินทริย (อินทริยของท่านผู้ปฏิบัติด้วยมุ่งว่า
เราจักรู้สังขารที่มีได้รู้)
๒. อัญญินทริย (อินทริยคือปัญญาอันรู้ทั่วถึง)
๓. อัญญาตาวินทริย (อินทริยของท่านผู้รู้ทั่วถึงแล้ว)

อินทริย ๓ ประการนี้”

อัญญินทริยสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๓. จพินทริยวรรค ๔. เอกพีชีสูตร

๔. เอกพีชีสูตร

ว่าด้วยพระเอกพีชีโสดาบัน

[๔๙๔] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรวาง คือ

๑. สัทธินทริย   ๖. ปญฺญินทริย

อินทริย ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล

๑. เป็นพระอรหันต์เพราะมีอินทริย ๕ ประการนี้ครบถ้วนบริบูรณ์
๒. เป็นพระอนาคามีผู้ฉัฏฐาปรินิพพายีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอรหันต์นั้น
๓. เป็นพระอนาคามีผู้ฉฬภังการปรินิพพายีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้ฉัฏฐาปรินิพพายีนั้น
๔. เป็นพระอนาคามีผู้สังฆารปรินิพพายีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้ฉฬภังการปรินิพพายีนั้น
๕. เป็นพระอนาคามีผู้สังฆารปรินิพพายีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้สังฆารปรินิพพายีนั้น
๖. เป็นพระอนาคามีผู้อุทฺธังโสโตกนิฏฐคามีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้สังฆารปรินิพพายีนั้น
๗. เป็นพระสกทาคามีเพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระอนาคามีผู้อุทฺธังโสโตกนิฏฐคามีนั้น
๘. เป็นพระเอกพีชีโสดาบัน^๑ เพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระสกทาคามีนั้น

เชิงอรรถ :

^๑ เอกพีชีโสดาบัน หมายถึงผู้มีพิษคืออัฏฐภาพันเดียว คือเกิดอีกครั้งเดียวก็จักบรรลอรหัตตผล (ส.ม.อ. ๓/๔๙๔/๓๑๓)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๓. จพินทริยวรรค ๔. สุททสูตร

๙. เป็นพระโกลังโกลโสดาบัน^๑ เพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระเอกพีชี-
โสดาบันนั้น
๑๐. เป็นพระสัตตักขัตตปรมโสดาบัน^๒ เพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระ
โกลังโกลโสดาบันนั้น
๑๑. เป็นพระโสดาบันผู้ธมมานุสारी เพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระ
สัตตักขัตตปรมโสดาบันนั้น
๑๒. เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारी เพราะมีอินทริยอ่อนกว่าพระโสดาบัน
ผู้ธมมานุสारीนั้น”

เอกพีชีสูตรที่ ๔ จบ

๕. สุททสูตร

ว่าด้วยอินทริยล้วน

[๔๙๕] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๖ ประการนี้

อินทริย ๖ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. จักขุนทริย	(อินทริยคือจักขุปสาท)
๒. โสดินทริย	(อินทริยคือโสตปสาท)
๓. ฆานินทริย	(อินทริยคือฆานปสาท)
๔. ชิวหินทริย	(อินทริยคือชิวหาปสาท)
๕. กายินทริย	(อินทริยคือกายปสาท)
๖. มนินทริย	(อินทริยคือใจ)

อินทริย ๖ ประการนี้”

สุททสูตรที่ ๕ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ โกลังโกลโสดาบัน หมายถึงผู้ไปจากตระกูลสูงตระกูล คือเกิดในตระกูลสูงอีก ๒-๓ ครั้ง หรือเกิดใน
สุดตภพอีก ๒-๓ ครั้ง ก็จักบรรลอรหัตตผล (ส.ม.อ. ๓/๔๙๔/๓๑๓)

^๒ สัตตักขัตตปรมโสดาบัน หมายถึงผู้เกิด ๗ ครั้งเป็นอย่างยิ่ง คือ เวียนเกิดในสุดตภพอีกอย่างมากเพียง
๗ ครั้ง ก็จักบรรลอรหัตตผล (ส.ม.อ. ๓/๔๙๔/๓๑๔)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๓. จพินทริยวรรค ๗. อรหันตสูตร

๖. โสตาปันนสูตร

ว่าด้วยพระโสตาปัน

[๔๙๖] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๖ ประการนี้

อินทริย ๖ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. จักขุทริย	๒. โสติดินทริย
๓. ชานินทริย	๔. ชิวหินทริย
๕. กายินทริย	๖. มนินทริย

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกรู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอินทริย ๖ ประการนี้ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เรากล่าวว่า ‘เป็นโสตาปัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า’

โสตาปันนสูตรที่ ๖ จบ

๗. อรหันตสูตร

ว่าด้วยพระอรหันต์

[๔๙๗] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๖ ประการนี้

อินทริย ๖ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. จักขุทริย	๒. โสติดินทริย
๓. ชานินทริย	๔. ชิวหินทริย
๕. กายินทริย	๖. มนินทริย

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุรู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอินทริย ๖ ประการนี้ตามความเป็นจริง เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น เมื่อนั้น ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ‘อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ’

อรหันตสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๓. จพินทริยวรรค ๙. ปฐมสมณพราหมณสูตร

๘. สัมมัทธสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

[๔๙๘] "ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๖ ประการนี้

อินทริย ๖ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. จักขุทริย	๒. โสติดินทริย
๓. ชานินทริย	๔. ชิวหินทริย
๕. กายินทริย	๖. มนินทริย

ภิกษุทั้งหลาย ตราบใด เรายังไม่รู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอินทริย ๖ ประการนี้ตามความเป็นจริง ตรานั้น เรายังไม่ยืนยันว่า 'เป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์'

แต่เมื่อใด เรารู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอินทริย ๖ ประการนี้ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราจึงยืนยันว่า 'เป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์'

อนึ่ง ญาณทัสสนะเกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า "วิมุตติของเราไม่กำเริบ ขาดดีเป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก"

สัมมัทธสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปฐมสมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์ สูตรที่ ๑

[๔๙๙] "ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๖ ประการนี้

อินทริย ๖ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. จักขุทริย	๒. โสติดินทริย
๓. ชานินทริย	๔. ชิวหินทริย
๕. กายินทริย	๖. มนินทริย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๓. ฉพินทริยวรรค ๑๐. ทุติยสมณพราหมณสูตร

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอินทริย์ ๖ ประการนี้ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเราไม่จัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือไม่จัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ไม่ทำให้แจ้งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอินทริย์ ๖ ประการนี้ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเราจัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะและจัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ทำให้แจ้งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะและประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

ปฐมสมณพราหมณสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุติยสมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์ สูตรที่ ๒

[๕๐๐] “ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดจักขุนทริย์ความเกิดแห่งจักขุนทริย์ ความดับแห่งจักขุนทริย์ และปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่งจักขุนทริย์ ไม่รู้ชัดโสตินทริย์ ฯลฯ ฆานินทริย์ ฯลฯ ชิวหินทริย์ ฯลฯ กายินทริย์ ฯลฯ ไม่รู้ชัดมณินทริย์ ความเกิดแห่งมณินทริย์ ความดับแห่งมณินทริย์ และปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่งมณินทริย์ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเราไม่จัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะหรือไม่จัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ไม่ทำให้แจ้งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดจักขุนทริย์ ความเกิดแห่งจักขุนทริย์ ความดับแห่งจักขุนทริย์ ปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่งจักขุนทริย์ รู้ชัดโสตินทริย์ ฯลฯ ฆานินทริย์ ฯลฯ ชิวหินทริย์ ฯลฯ กายินทริย์ ฯลฯ รู้ชัดมณินทริย์ ความเกิดแห่งมณินทริย์ ความดับแห่งมณินทริย์ ปฏิบัติทำให้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๓. จพินทริยวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ให้ถึงความดับแห่งมโนทริย สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเราจัดว่าเป็นสมณะในหมู่
สมณะและจัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ทำให้แจ้ง
ประโยชน์แห่งความเป็นสมณะและประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญา
อันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

ทุติยสมณพราหมณสูตรที่ ๑๐ จบ

จพินทริยวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปันพภาสูตร	๒. ชีวิตินทริยสูตร
๓. อัญญินทริยสูตร	๔. เอกพีชีสูตร
๕. สุทตสูตร	๖. โสตาบันนสูตร
๗. อรหันตสูตร	๘. สัมมัทธสูตร
๙. ปฐมสมณพราหมณสูตร	๑๐. ทุติยสมณพราหมณสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๔. สุขินทริยวรรค ๒. โสตาปันนสูตร

๔. สุขินทริยวรรค

หมวดว่าด้วยสุขินทริย์

๑. สุธิกสูตร

ว่าด้วยอินทริย์ล้วน

[๕๐๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการนี้
อินทริย์ ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สุขินทริย์ (อินทริย์คือสุขเวทนา)
๒. ทุกขินทริย์ (อินทริย์คือทุกขเวทนา)
๓. โสมนัสสินทริย์ (อินทริย์คือโสมนัสสเวทนา)
๔. โทมนัสสินทริย์ (อินทริย์คือโทมนัสสเวทนา)
๕. อุเปกขินทริย์ (อินทริย์คืออุเบกขา)

อินทริย์ ๕ ประการนี้แล”

สุทธิกสูตรที่ ๑ จบ

๒. โสตาปันนสูตร

ว่าด้วยพระโสดาบัน

[๕๐๒] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการนี้

อินทริย์ ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สุขินทริย์
๒. ทุกขินทริย์
๓. โสมนัสสินทริย์
๔. โทมนัสสินทริย์
๕. อุเปกขินทริย์

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกรู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่อง
สลัดออกจากอินทริย์ ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เรากล่าวว่า
‘เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

โสดาปันนสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๔. สุขินทริยวรรค ๔. ปฐมสมณพราหมณสูตร

๓. อรหันตสูตร

ว่าด้วยพระอรหันต์

[๕๐๓] "ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สุขินทริย	๒. ทุกขินทริย
๓. โสมนัสสินทริย	๔. โทมนัสสินทริย
๕. อุเปกขินทริย	

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุรู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอินทริย ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น เมื่อนั้น ภิกษุนั้นเรากล่าวว่า 'เป็นอรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ"

อรหันตสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปฐมสมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์ สูตรที่ ๑

[๕๐๔] "ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สุขินทริย	๒. ทุกขินทริย
๓. โสมนัสสินทริย	๔. โทมนัสสินทริย
๕. อุเปกขินทริย	

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอินทริย ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเราไม่จัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือไม่จัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ไม่ทำให้แจ้งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๔. สุขินทริยวรรค ๕. ทุดิยสมณพราหมณสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอินทริย ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเราจัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือจัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ทำให้แจ้งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ และประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

ปฐมสมณพราหมณสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุดิยสมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์ สูตรที่ ๒

[๕๐๕] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สุขินทริย	๒. ทุกชินทริย
๓. โสมนัสสินทริย	๔. โทมนัสสินทริย
๕. อุเปกชินทริย	

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดสุขินทริย ความเกิดแห่งสุขินทริย ความดับแห่งสุขินทริย และปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งสุขินทริย ไม่รู้ชัดทุกชินทริย ฯลฯ ไม่รู้ชัดโสมนัสสินทริย ฯลฯ ไม่รู้ชัดโทมนัสสินทริย ฯลฯ ไม่รู้ชัดอุเปกชินทริย ความเกิดแห่งอุเปกชินทริย ความดับแห่งอุเปกชินทริย และปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งอุเปกชินทริย สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเราไม่จัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือไม่จัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ไม่ทำให้แจ้งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดสุขินทริย รู้ชัดความเกิดแห่งสุขินทริย ความดับแห่งสุขินทริย และปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งสุขินทริย รู้ชัดทุกชินทริย ฯลฯ รู้ชัดโสมนัสสินทริย ฯลฯ รู้ชัดโทมนัสสินทริย ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๔. สุขินทริยวรรค ๖. ปฐมวิภังคสูตร

รู้ชัดอุpekขินทริย ความเกิดแห่งอุpekขินทริย ความดับแห่งอุpekขินทริย และปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่งอุpekขินทริย สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเราจัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือจัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ทำให้แจ้งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะและประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

หุติยสมณพราหมณสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปฐมวิภังคสูตร

ว่าด้วยการจำแนกอินทริย สูตรที่ ๑

[๕๐๖] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สุขินทริย	๒. ทุกขินทริย
๓. โสมนัสสินทริย	๔. โทมนัสสินทริย
๕. อุpekขินทริย	

สุขินทริย เป็นอย่างไร

คือ ความสุขทางกาย ความสำราญทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุข สำราญ อันเกิดจากกายสัมผัส

นี้เรียกว่า สุขินทริย

ทุกขินทริย เป็นอย่างไร

คือ ความทุกข์ทางกาย ความไม่สำราญทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่เป็นทุกข์ ไม่สำราญ อันเกิดจากกายสัมผัส

นี้เรียกว่า ทุกขินทริย

โสมนัสสินทริย เป็นอย่างไร

คือ ความสุขทางใจ ความสำราญทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุข สำราญ อันเกิดจากมโนสัมผัส

นี้เรียกว่า โสมนัสสินทริย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๔. สุขินทริยวรรค ๗. ทุติยวิภังคสูตร

โทมนัสสินทริย์ เป็นอย่างไร

คือ ความทุกข์ทางใจ ความไม่สำราญทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่เป็นทุกข์
ไม่สำราญ อันเกิดจากมโนสัมผัส

นี้เรียกว่า โทมนัสสินทริย์

อุเปกขินทริย์ เป็นอย่างไร

คือ ความเสวยอารมณ์ทางกายหรือทางใจที่สำราญก็มีไข้ ไม่สำราญก็มีไข้
นี้เรียกว่า อุเปกขินทริย์

ภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการนี้แล”

ปฐมวิภังคสูตรที่ ๖ จบ

๗. ทุติยวิภังคสูตร

ว่าด้วยการจำแนกอินทริย์ สูตรที่ ๒

[๕๐๗] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการนี้

อินทริย์ ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สุขินทริย์

๒. ทุกขินทริย์

๓. โสมนัสสินทริย์

๔. โทมนัสสินทริย์

๕. อุเปกขินทริย์

สุขินทริย์ เป็นอย่างไร

คือ ความสุขทางกาย ความสำราญทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุข
สำราญ อันเกิดจากกายสัมผัส

นี้เรียกว่า สุขินทริย์

ทุกขินทริย์ เป็นอย่างไร

คือ ความทุกข์ทางกาย ความไม่สำราญทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่เป็น
ทุกข์ ไม่สำราญ อันเกิดจากกายสัมผัส

นี้เรียกว่า ทุกขินทริย์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๔. สุขินทริยวรรค ๘. ตติยวิภังคสูตร

โสมนัสสินทริย เป็นอย่างไร

คือ ความสุขทางใจ ความสำราญทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุข สำราญ
อันเกิดจากมโนสัมผัส

นี้เรียกว่า โสมนัสสินทริย

โทมนัสสินทริย เป็นอย่างไร

คือ ความทุกข์ทางใจ ความไม่สำราญทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่เป็นทุกข์
ไม่สำราญ อันเกิดจากมโนสัมผัส

นี้เรียกว่า โทมนัสสินทริย

อุปกะชินทริย เป็นอย่างไร

คือ ความเสวยอารมณ์ทางกายหรือทางใจที่สำราญก็มีไข้ ไม่สำราญก็มีไข้

นี้เรียกว่า อุปกะชินทริย

ในอินทริย ๕ ประการนั้น สุขินทริยและโสมนัสสินทริย พึงเห็นว่าเป็นสุขเวทนา

ทุกชินทริยและโทมนัสสินทริย พึงเห็นว่าเป็นทุกข์เวทนา

อุปกะชินทริย พึงเห็นว่าเป็นอกุศลสุขเวทนา

ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้”

หุติยวิภังคสูตรที่ ๗ จบ

๘. ตติยวิภังคสูตร

ว่าด้วยการจำแนกอินทริย สูตรที่ ๓

[๕๐๘] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สุขินทริย

๒. ทุกชินทริย

๓. โสมนัสสินทริย

๔. โทมนัสสินทริย

๕. อุปกะชินทริย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๕. อินทริยสังยุต]

๕. สุขินทริยวรรค ๘. ตติยวิภังคสูตร

สุขินทริย์ เป็นอย่างไร

คือ ความสุขทางกาย ความสำราญทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุข
สำราญ อันเกิดจากกายสัมผัส

นี้เรียกว่า สุขินทริย์

ทุกขินทริย์ เป็นอย่างไร

คือ ความทุกข์ทางกาย ความไม่สำราญทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่เป็นทุกข์
ไม่สำราญ อันเกิดจากกายสัมผัส

นี้เรียกว่า ทุกขินทริย์

โสมนัสสินทริย์ เป็นอย่างไร

คือ ความสุขทางใจ ความสำราญทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุข สำราญ
อันเกิดจากมโนสัมผัส

นี้เรียกว่า โสมนัสสินทริย์

โทมนัสสินทริย์ เป็นอย่างไร

คือ ความทุกข์ทางใจ ความไม่สำราญทางใจ ความเสวยอารมณ์ที่เป็นทุกข์
ไม่สำราญ อันเกิดจากมโนสัมผัส

นี้เรียกว่า โทมนัสสินทริย์

อุปกขินทริย์ เป็นอย่างไร

คือ ความเสวยอารมณ์ทางกายหรือทางใจที่สำราญก็มีไข้ ไม่สำราญก็มีไข้

นี้เรียกว่า อุปกขินทริย์

ในอินทริย์ ๕ ประการนั้น สุขินทริย์และโสมนัสสินทริย์ พึงเห็นว่าเป็นสุขเวทนา

ทุกขินทริย์และโทมนัสสินทริย์ พึงเห็นว่าเป็นทุกข์เวทนา

อุปกขินทริย์ พึงเห็นว่าเป็นอกุศลสุขเวทนา

อินทริย์ ๕ ประการนี้ เป็น ๕ ประการแล้วย่อเป็น ๓ ประการ เป็น ๓ ประการ
แล้วขยายออกเป็น ๕ ประการโดยปริยาย ด้วยประการฉะนี้”

ตติยวิภังคสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๔. สุชินทริยวรรค ๙. กัญโฏปมสูตร

๙. กัญโฏปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยไม้เสียดสีกัน

[๕๐๙] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สุชินทริย	๒. ทุกชินทริย
๓. โสมนัสสินทริย	๔. โทมนัสสินทริย
๕. อุเปกชินทริย	

ภิกษุทั้งหลาย สุชินทริยเกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา ภิกษุนั้นมีสุขก็รู้ชัดว่า เรามีสุข เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้นแลดับไป เธอก็รู้ชัดว่า สุชินทริยที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาที่เสวยอยู่ อันเกิดจากผัสสะนั้นดับไป คือสงบไป

ทุกชินทริยเกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนา ภิกษุนั้นมีทุกขก็รู้ชัดว่า เรามีทุกข เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนานั้นแลดับไป เธอก็รู้ชัดว่า ทุกชินทริยที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนาที่เสวยอยู่ อันเกิดจากผัสสะนั้นดับไป คือสงบไป

โสมนัสสินทริยเกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสสเวทนา ภิกษุนั้นสบายใจก็รู้ชัดว่า เราสบายใจ เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสสเวทนานั้นแลดับไป เธอก็รู้ชัดว่า โสมนัสสินทริยที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสสเวทนาที่เสวยอยู่อันเกิดจากผัสสะนั้นดับไป คือสงบไป

โทมนัสสินทริยเกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสสเวทนา ภิกษุนั้นไม่สบายใจก็รู้ชัดว่า เราไม่สบายใจ เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสสเวทนานั้นแลดับไป เธอก็รู้ชัดว่า โทมนัสสินทริยที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสสเวทนาที่เสวยอยู่อันเกิดจากผัสสะนั้นดับไป คือสงบไป

อุเปกชินทริยเกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาเวทนา ภิกษุนั้นวางเฉยก็รู้ชัดว่า เราวางเฉย เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาเวทนานั้นแลดับไป เธอก็รู้ชัดว่า อุเปกชินทริยที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาเวทนาที่เสวยอยู่อันเกิดจากผัสสะนั้นดับไป คือสงบไป

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๔. สุขินทริยวรรค ๑๐. อุปปฏิปาฐิกสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม้ ๒ อันเสียดสีกันจึงเกิดความร้อน ลุกเป็นไฟขึ้น เพราะแยกไม้ ๒ อันนั้นออกจากกัน ความร้อนที่เกิดจากการเสียดสีนั้นก็ดับไป ระวังไป แม้ฉันใด สุขินทริยก็ฉันนั้นเหมือนกัน เกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา ภิกษุเหล่านั้นมีสุขก็รู้ชัดว่า เรามีสุข เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้นแลดับไป เธอก็รู้ชัดว่า สุขินทริยที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาที่เสวยอยู่อันเกิดจากผัสสะนั้นดับไป ระวังไป ทุกขินทริยเกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนา ฯลฯ โสมนัสสินทริยเกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสสเวทนา ฯลฯ โทมนัสสินทริยเกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสสเวทนา ฯลฯ อุpekขินทริยเกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาเวทนา ภิกษุเหล่านั้นวางเฉยก็รู้ชัดว่า เรวางเฉย เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาเวทนานั้นแลดับไป เธอก็รู้ชัดว่า อุpekขินทริยที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาเวทนาที่เสวยอยู่อันเกิดจากผัสสะนั้นดับไป ระวังไป”

กัฏโฐปมสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อุปปฏิปาฐิกสูตร

ว่าด้วยอินทริยที่เกิดสับลำดับกัน

[๕๑๐] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขินทริย	๒. โทมนัสสินทริย
๓. สุขินทริย	๔. โสมนัสสินทริย
๕. อุpekขินทริย	

เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ ทุกขินทริยย่อมเกิดขึ้น เธอรู้ชัดว่า ‘ทุกขินทริยนี้เกิดขึ้นแก่เรา และทุกขินทริยนั้นมีเครื่องหมาย มีเหตุ มีสิ่งปรุงแต่ง มีปัจจัย ทั้งเป็นไปไม่ได้เลยที่ทุกขินทริยนั้นซึ่ง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๔. สุขินทริยวรรค ๑๐. อุปปฏิปาฎิกสูตร

‘ไม่มีเครื่องหมาย ไม่มีเหตุ ไม่มีสิ่งปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้น’ เธอรู้ชัดทุกขินทริย
รู้ชัดความเกิดแห่งทุกขินทริย รู้ชัดความดับแห่งทุกขินทริย และรู้ชัดที่ดับไปไม่
เหลือแห่งทุกขินทริยที่เกิดขึ้นแล้ว

ทุกขินทริยที่เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไปไม่เหลือในที่ไหน

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน
ที่มีวิตก วิจารณ์ ปีติและสุขที่เกิดจากวิเวกอยู่ ทุกขินทริยที่เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไปไม่
เหลือในปฐมฌานนี้

ภิกษุนี้เรากล่าวว่า รู้ความดับแห่งทุกขินทริยแล้วน้อมจิตไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น
เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่
โทมนัสสินทริยย่อมเกิดขึ้น เธอรู้ชัดว่า ‘โทมนัสสินทริยนี้เกิดขึ้นแก่เรา และ
โทมนัสสินทริยนั้นมีเครื่องหมาย มีเหตุ มีสิ่งปรุงแต่ง มีปัจจัย ทั้งเป็นไปไม่ได้เลย
ที่โทมนัสสินทริยนั้นซึ่งไม่มีเครื่องหมาย ไม่มีเหตุ ไม่มีสิ่งปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จัก
เกิดขึ้น’ เธอรู้ชัดโทมนัสสินทริย รู้ชัดความเกิดแห่งโทมนัสสินทริย รู้ชัดความดับ
แห่งโทมนัสสินทริย และรู้ชัดที่ดับไปไม่เหลือแห่งโทมนัสสินทริยที่เกิดขึ้นแล้ว

โทมนัสสินทริยที่เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไปไม่เหลือในที่ไหน

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป บรรลุตุดยฌานที่มี
ความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและ
สุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ โทมนัสสินทริยที่เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไปไม่เหลือในตุดยฌานนี้

ภิกษุนี้เรากล่าวว่า รู้ความดับแห่งโทมนัสสินทริยแล้วน้อมจิตไปเพื่อความเป็น
อย่างนั้น

เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่
สุขินทริยย่อมเกิดขึ้น เธอรู้ชัดว่า ‘สุขินทริยนี้เกิดขึ้นแก่เรา และสุขินทริยนั้น
มีเครื่องหมาย มีเหตุ มีสิ่งปรุงแต่ง มีปัจจัย ทั้งเป็นไปไม่ได้เลยที่สุขินทริยนั้นซึ่ง
ไม่มีเครื่องหมาย ไม่มีเหตุ ไม่มีสิ่งปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้น’ เธอรู้ชัดสุขินทริย
รู้ชัดความเกิดแห่งสุขินทริย รู้ชัดความดับแห่งสุขินทริย และรู้ชัดที่ดับไปไม่เหลือแห่ง
สุขินทริยที่เกิดขึ้นแล้ว

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค[๔. อินทริยสังยุต]

๔. สุขินทริยวรรค ๑๐. อุปปฏิปาฏิโกสูตร

สุขินทริยที่เกิดขึ้นแล้วยอมดับไปไม่เหลือในที่ไหน

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เพราะปีติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุดุติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ‘ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข’ สุขินทริยที่เกิดขึ้นแล้วยอมดับไปไม่เหลือในตติยฌานนี้

ภิกษุนี้เรากล่าวว่า รู้ความดับแห่งสุขินทริยแล้วน้อมจิตไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น

เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ โสมนัสสินทริยยอมเกิดขึ้น เธอรู้ชัดว่า ‘โสมนัสสินทริยนี้เกิดขึ้นแก่เรา และ โสมนัสสินทริยนั้นมีเครื่องหมาย มีเหตุ มีสิ่งปรุงแต่ง มีปัจจัย ทั้งเป็นไปไม่ได้เลยที่ โสมนัสสินทริยนั้นซึ่งไม่มีเครื่องหมาย ไม่มีเหตุ ไม่มีสิ่งปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้น’ เธอรู้ชัดโสมนัสสินทริย รู้ชัดความเกิดแห่งโสมนัสสินทริย รู้ชัดความดับแห่งโสมนัสสินทริย และรู้ชัดที่ดับไปไม่เหลือแห่งโสมนัสสินทริยที่เกิดขึ้นแล้ว

โสมนัสสินทริยที่เกิดขึ้นแล้วยอมดับไปไม่เหลือในที่ไหน

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะละสุขและทุกขได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุดุตตฌานที่ไม่มีทุกข ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ โสมนัสสินทริยที่เกิดขึ้นแล้วยอมดับไปไม่เหลือในจตุตตฌานนี้

ภิกษุนี้เรากล่าวว่า รู้ความดับแห่งโสมนัสสินทริยแล้วน้อมจิตไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น

เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ อุpekขินทริยยอมเกิดขึ้น เธอรู้ชัดว่า ‘อุpekขินทริยนี้เกิดขึ้นแก่เรา และ อุpekขินทริยนั้นมีเครื่องหมาย มีเหตุ มีสิ่งปรุงแต่ง มีปัจจัย ทั้งเป็นไปไม่ได้เลยที่ อุpekขินทริยนั้นซึ่งไม่มีเครื่องหมาย ไม่มีเหตุ ไม่มีสิ่งปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้น’ เธอรู้ชัดอุpekขินทริย รู้ชัดความเกิดแห่งอุpekขินทริย รู้ชัดความดับแห่งอุpekขินทริย และรู้ชัดที่ดับไปไม่เหลือแห่งอุpekขินทริยที่เกิดขึ้นแล้ว

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๔. สุขินทริยวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

อุปกะชินทริยที่เกิดขึ้นแล้วยอมดับไปไม่เหลือในที่ไหน

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ก้าวล่วงแนวสัญญาแนสัจญายตนฉานโดยประการ
ทั้งปวงแล้ว เข้าสัญญาเวทียัตนิโรธสมาบัติอยู่ อุปกะชินทริยที่เกิดขึ้นแล้วยอมดับ
ไม่เหลือในสัญญาเวทียัตนิโรธสมาบัตินี้

ภิกษุนี้เรากล่าวว่า รู้ความดับแห่งอุปกะชินทริยแล้วน้อมจิตไปเพื่อความ
เป็นอย่างนั้น”

อุปปฎิปาฎิกสูตรที่ ๑๐ จบ

สุขินทริยวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุทธิกสูตร	๒. โสตาบิณนสูตร
๓. อรหันตสูตร	๔. ปฐมสมณพราหมณสูตร
๕. ทุตติยสมณพราหมณสูตร	๖. ปฐมวิภังคสูตร
๗. ทุตติยวิภังคสูตร	๘. ตุตติยวิภังคสูตร
๙. กัฏโฐปมสูตร	๑๐. อุปปฎิปาฎิกสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๕. ขรวรรค ๑. ขรธัมมสูตร

๕. ขรวรรค

หมวดว่าด้วยความแก่

๑. ขรธัมมสูตร

ว่าด้วยผู้มี ความแก่

[๕๑๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของนางวิสาขาบิดา มาดา ในบุพพาราม เขตกรุงสาวัตถี ครั้นในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่ หลีกเร้น ประทับนั่งผินพระปฤษฎางค์ให้แดดที่ส่องมาจากทิศตะวันตก

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษก แล้วบิณฑบาตพระวรกายของพระผู้มีพระภาคด้วยฝ่ามือพลางกราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ บัดนี้พระฉวีวรรณ ของพระผู้มีพระภาคไม่บริสุทธิผุดผ่องเหมือนเมื่อก่อน พระอวัยวะทุกส่วนก็เหี่ยวย่น เป็นเกลียว พระวรกายก็ค่อมไปข้างหน้า และพระอินทริยทั้งหลาย คือ จักขุนทริย โสตินทริย ฆานินทริย ชิวหินทริย กายินทริย ก็ปรากฏแปรเปลี่ยนไป”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “จริงอย่างนั้น อานนท์ ความแก่มีอยู่ในความเป็น หนุ่มสาว ความเจ็บไข้มีอยู่ในความไม่มีโรค ความตายก็มีอยู่ในชีวิต ผิพรรณไม่ บริสุทธิผุดผ่องเหมือนเมื่อก่อน อวัยวะทุกส่วนก็เหี่ยวย่นเป็นเกลียว กายก็ค่อมไป ข้างหน้า และอินทริยทั้งหลาย คือ จักขุนทริย โสตินทริย ฆานินทริย ชิวหินทริย กายินทริย ก็ปรากฏแปรเปลี่ยนไป”

พระผู้มีพระภาคผู้สุดตศาสดาได้ตรัสพระดำรัสนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ ต่อไปอีกว่า

“ถึงท่านจะติความแก่ที่เลวทราม

จะติความแก่ที่ทำให้ผิพรรณทรามไปสักเพียงใด

รูปที่น่าพึงพอใจก็คงถูกความแก่ย่ำยีเพียงนั้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๕. อินทริยสังยุต]

๕. ขรวรรค ๒. อุณณาภพราหมณสูตร

แม่ผู้ใดพึงมีชีวิตอยู่ถึง ๑๐๐ ปี
ผู้นั้นก็มีความตายอยู่เบื้องหน้า
ความตายไม่ละเว้นใคร ๆ ย่อมย้ายสัตว์ทั้งหมดทีเดียว”

ขรธรรมสูตรที่ ๑ จบ

๒. อุณณาภพราหมณสูตร

ว่าด้วยอุณณาภพราหมณ

[๕๑๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้นแล พราหมณชื่ออุณณะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ท่านพระโคตม อินทริย ๕ ประการนี้ มีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน

อินทริย ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. จักขุทริย	๒. โสติดินทริย
๓. ชานินทริย	๔. ชิวหินทริย
๕. กายินทริย	

ท่านพระโคตม อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวของอินทริย ๕ ประการนี้ที่มีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน และอะไรเล่ายอมเสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของอินทริย ๕ ประการนี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ อินทริย ๕ ประการนี้ มีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน

อินทริย ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. จักขุทริย	๒. โสติดินทริย
๓. ชานินทริย	๔. ชิวหินทริย
๕. กายินทริย	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๕. ชรารวรรค ๒. อุณณาภพราหมณสูตร

พราหมณ์ ใจเป็นที่ยึดเหนี่ยวของอินทริย ๕ ประการนี้ที่มีอารมณ์ต่างกัน มี
โคจรต่างกัน ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน และใจย่อมเสวยอารมณ์
อันเป็นโคจรของอินทริย ๕ ประการนี้”

“ท่านพระโคตม อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวของใจ”

“พราหมณ์ สติเป็นที่ยึดเหนี่ยวของใจ”

“ท่านพระโคตม อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวของสติ”

“พราหมณ์ วิมุตติเป็นที่ยึดเหนี่ยวของสติ”

“ท่านพระโคตม อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวของวิมุตติ”

“พราหมณ์ นิพพานเป็นที่ยึดเหนี่ยวของวิมุตติ”

“ท่านพระโคตม อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวของนิพพาน”

“พราหมณ์ ท่านล่วงเลยปัญหาไป ไม่สามารถกำหนดที่สุดแห่งปัญหาได้ ด้วยว่า
พรหมจรรย์ที่บุคคลอยู่จบแล้ว หยั่งลงสู่นิพพาน มีนิพพานเป็นเบื้องหน้า มี
นิพพานเป็นที่สุด”

ลำดับนั้น อุณณาภพราหมณ์ชื่นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว
ลุกจากที่นั่ง ถวายอภิวาท ทำประทักษิณแล้วจากไป

ครั้นอุณณาภพราหมณ์จากไปได้ไม่นาน พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย
มาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเรือนยอดหรือศาลาเรือนยอด มีหน้าต่างอยู่
ด้านทิศตะวันออก เมื่อดวงอาทิตย์ขึ้น แสง (ดวงอาทิตย์) ส่องเข้าไปทางหน้าต่าง
จะปรากฏที่ไหน”

“ที่ฝาด้านทิศตะวันตก พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน ศรัทธาในตถาคตของ
อุณณาภพราหมณ์ตั้งมั่นหยั่งรากลงแล้วมั่นคง อันสมณะหรือพราหมณ์ เทวดาหรือมาร
พรหมหรือใคร ๆ ในโลกให้หวั่นไหวไม่ได้ ถ้าอุณณาภพราหมณ์พึงทำกาละในเวลา
นี้ไซ้ร ย่อมไม่มีสังโยชน์ที่เป็นเครื่องประกอบให้อุณณาภพราหมณ์ต้องมาสู่โลกนี้อีก”

อุณณาภพราหมณสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๕. ชรารวรรค ๓. สาเกตสูตร

๓. สาเกตสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่เมืองสาเกต

[๕๑๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอัญชนวัน สถานที่พระราชทาน
อภัยแก่หมู่เนื้อ เขตเมืองสาเกต ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุ
ทั้งหลายมาตรัสถามว่า "ภิกษุทั้งหลาย เหตุที่อินทริย ๕ ประการอาศัยแล้วกลายเป็น
เป็นพละ ๕ ประการ และที่พละ ๕ ประการอาศัยแล้วกลายเป็นอินทริย ๕ ประการ
มีอยู่หรือ"

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาค
เป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เฉพาะพระผู้มีพระภาคเท่านั้น
จะทรงอธิบายเนื้อความแห่งพระภาษิตนั้นให้แจ่มแจ้งได้ ภิกษุทั้งหลายฟังต่อจาก
พระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้"

"ภิกษุทั้งหลาย เหตุที่อินทริย ๕ ประการอาศัยแล้วกลายเป็นพละ ๕ ประการ
และที่พละ ๕ ประการอาศัยแล้วกลายเป็นอินทริย ๕ ประการมีอยู่

**เหตุที่อินทริย ๕ ประการอาศัยแล้วกลายเป็นพละ ๕ ประการ และที่
พละ ๕ ประการอาศัยแล้วกลายเป็นอินทริย ๕ ประการ เป็นอย่างไร**

คือ สิ่งใดเป็นสัทอินทริย สิ่งนั้นเป็นสัทธาพละ สิ่งใดเป็นสัทธาพละ สิ่งนั้น
เป็นสัทอินทริย สิ่งใดเป็นวิริยอินทริย สิ่งนั้นเป็นวิริยพละ สิ่งใดเป็นวิริยพละ สิ่งนั้น
เป็นวิริยอินทริย สิ่งใดเป็นสติอินทริย สิ่งนั้นเป็นสติพละ สิ่งใดเป็นสติพละ สิ่งนั้น
เป็นสติอินทริย สิ่งใดเป็นสมาธิอินทริย สิ่งนั้นเป็นสมาธิพละ สิ่งใดเป็นสมาธิพละ
สิ่งนั้นเป็นสมาธิอินทริย สิ่งใดเป็นปัญญาอินทริย สิ่งนั้นเป็นปัญญาพละ สิ่งใดเป็น
ปัญญาพละ สิ่งนั้นเป็นปัญญาอินทริย

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศ
ปราจีน กลางแม่น้ำนั้นมีเกาะ เหตุที่จะให้นับว่าแม่น้ำนั้นมีกระแสเดียวมีอยู่ และ
เหตุที่จะให้นับว่าแม่น้ำนั้นมี ๒ กระแสก็มีอยู่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๕. ขรวรรค ๔. ปุพพโกฏฐกสูตร

เหตุที่จะให้นับว่าแม่น้ำนั้นมีกระแสนเดียว เป็นอย่างไร

คือ น้ำที่อยู่สุดทิศตะวันออกและสุดทิศตะวันตกของเกาะนั้น

นี้แล คือเหตุที่ให้นับว่าแม่น้ำนั้นมีกระแสนเดียว

เหตุที่จะให้นับว่าแม่น้ำนั้นมี ๒ กระแสน เป็นอย่างไร

คือ น้ำที่อยู่สุดทิศเหนือและสุดทิศใต้ของเกาะนั้น

นี้แล คือเหตุที่ให้นับว่าแม่น้ำนั้นมี ๒ กระแสน แม่น้ำจันใด

ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็จันนั้นเหมือนกัน สิ่งใดเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสัทธา-
 พละ สิ่งใดเป็นสัทธาพละ สิ่งนั้นเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งใดเป็นวิริยินทรีย์ สิ่งนั้นเป็น
 วิริยพละ สิ่งใดเป็นวิริยพละ สิ่งนั้นเป็นวิริยินทรีย์ สิ่งใดเป็นสตินทรีย์ สิ่งนั้นเป็น
 สติพละ สิ่งใดเป็นสติพละ สิ่งนั้นเป็นสตินทรีย์ สิ่งใดเป็นสมาธินทรีย์ สิ่งนั้น
 เป็นสมาธิพละ สิ่งใดเป็นสมาธิพละ สิ่งนั้นเป็นสมาธินทรีย์ สิ่งใดเป็นปัญญาณทรีย์
 สิ่งนั้นเป็นปัญญาพละ สิ่งใดเป็นปัญญาพละ สิ่งนั้นเป็นปัญญาณทรีย์

ภิกษุทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้เพราะอาสวะทั้งหลาย
 สิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน เพราะอินทริย ๕ ประการที่ภิกษุนั้น
 เจริญ ทำให้มากแล้ว”

สาเกตสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปุพพโกฏฐกสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่ปุพพโกฏฐกะ

[๕๑๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปุพพโกฏฐกะ เขตกรุงสาวัตถี ณ
 ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกท่านพระสารีบุตรมาตรัสว่า

“สารีบุตร เธอเชื่อหรือไม่ว่า สัทธินทรีย์ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อม
 หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่ไปในเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ปัญญาณทรีย์
 ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่ไปในเบื้องหน้า
 มีอมตะเป็นที่สุด

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๕. ขรวรรค ๕. ปฐมปุพพารามสูตร

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอนี้ชนเหล่าใดไม่รู้ ไม่เห็น ไม่เข้าใจ มิได้ทำให้แจ้ง มิได้สัมผัสด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นพึงถึงความเชื่อต่อผู้อื่นในข้อนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอนี้ชนเหล่าใดรู้ เห็น เข้าใจ ทำให้แจ้ง สัมผัสด้วยปัญญาแล้ว ชนเหล่านั้นย่อมไม่มีความสงสัย ไม่มีความแคลงใจในข้อนั้นเลยว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ก็ข้อนี้ข้าพระองค์ รู้ เห็น เข้าใจ ทำให้แจ้ง สัมผัสด้วยปัญญาแล้ว ข้าพระองค์ไม่มีความสงสัย ไม่มีความแคลงใจในข้อนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด”

“ดีละ ดีละ สารีบุตร ขอนี้ชนเหล่าใดไม่รู้ ไม่เห็น ไม่เข้าใจ มิได้ทำให้แจ้ง มิได้สัมผัสด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นพึงดำเนินไปด้วยความเชื่อต่อผู้อื่นในข้อนั้นว่า สัทธินทรีย์ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ปัญญินทรีย์ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ขอนี้ชนเหล่าใดรู้ เห็น เข้าใจ ทำให้แจ้ง ได้สัมผัสด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นหมดความระวางสงสัยในข้อนั้นว่า สัทธินทรีย์ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ปัญญินทรีย์ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด”

ปุพพโกฏฐกสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐมปุพพารามสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่ปุพพาราม สูตรที่ ๑

[๕๑๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของนางวิสาขาமிคารมาตา ในปุพพาราม เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๕. ขรวรรค ๖. ทุดิยปุพพารามสูตร

มาตริสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชฌนาสพพยากรณ์อรหัตตผลว่า ‘เรารู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ เพราะอินทริยเท่าไรที่ภิกษุชฌนาสพเจริญ ทำให้มากแล้ว”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ^๑

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชฌนาสพพยากรณ์อรหัตตผลว่า ‘เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ เพราะอินทริยอย่างหนึ่งที่ภิกษุชฌนาสพเจริญ ทำให้มากแล้ว

อินทริยอย่างหนึ่ง คืออะไร

คือ ปัญญาอินทริย ศรัทธาที่เป็นไปตามปัญญา วิริยะที่เป็นไปตามปัญญา สติที่เป็นไปตามปัญญา สมาธิที่เป็นไปตามปัญญาของอริยสาวกผู้มีปัญญายอมตั้งมั่น

ภิกษุชฌนาสพพยากรณ์อรหัตตผลว่า ‘เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ เพราะอินทริยอย่างหนึ่งนี้ที่ภิกษุชฌนาสพเจริญ ทำให้มากแล้ว”

ปฐมปุพพารามสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุดิยปุพพารามสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่บุพพาราม สูตรที่ ๒

[๕๑๖] ต้นเรื่องเหมือนสูตรที่ ๕

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชฌนาสพพยากรณ์อรหัตตผลว่า ‘เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ เพราะอินทริยเท่าไรที่ภิกษุชฌนาสพเจริญ ทำให้มากแล้ว

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๕๑๓ (สาเกตสูตร) หน้า ๓๒๕ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๓๒๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๕. ขรวรรค ๗. ตติยปุพพารามสูตร

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็น
หลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชฌาสพพยากรณ์อรหัตผลว่า ‘เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว
อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
อีกต่อไป’ เพราะอินทริย ๒ ประการที่ภิกษุชฌาสพเจริญ ทำให้มากแล้ว

อินทริย ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ปัญญาที่เป็นอริยะะ

๒. วิมุตติที่เป็นอริยะะ

ปัญญาที่เป็นอริยะะเป็นปัญญินทริย วิมุตติที่เป็นอริยะะเป็นสมาธินทริย

ภิกษุชฌาสพพยากรณ์อรหัตผลว่า ‘เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหม-
จรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’
เพราะอินทริย ๒ ประการนี้ที่ภิกษุชฌาสพเจริญ ทำให้มากแล้ว”

หุติยปุพพารามสูตรที่ ๖ จบ

๗. ตติยปุพพารามสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่บุพพาราม สูตรที่ ๓

[๕๑๗] ต้นเรื่องเหมือนสูตรที่ ๕

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชฌาสพพยากรณ์อรหัตผลว่า ‘เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว
อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
อีกต่อไป’ เพราะอินทริยเท่าไรที่ภิกษุชฌาสพเจริญ ทำให้มากแล้ว”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็น
หลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชฌาสพพยากรณ์อรหัตผลว่า ‘เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว
อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
อีกต่อไป’ เพราะอินทริย ๔ ประการที่ภิกษุชฌาสพเจริญ ทำให้มากแล้ว

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๕. ชรารวรรค ๘. จตตถปฺพพารามสูตร

อินทริย ๔ ประการ ะไรว่าง คือ

๑. วิริยอินทริย	๒. สตินทริย
๓. สมาธินทริย	๔. ปัญญินทริย

ภิกษุชฌาสพพยากรณ์อรหัตผลว่า 'เรารู้ชัดว่า ชาตีสั้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป' เพราะอินทริย ๔ ประการนี้ที่ภิกษุชฌาสพเจริญ ทำให้มากแล้ว"

ตติยปฺพพารามสูตรที่ ๗ จบ

๘. จตตถปฺพพารามสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่ปฺพพาราม สูตรที่ ๔

[๕๑๘] ต้นเรื่องเหมือนสูตรที่ ๕

"ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชฌาสพพยากรณ์อรหัตผลว่า 'เรารู้ชัดว่า ชาตีสั้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป' เพราะอินทริยเท่าไรที่ภิกษุชฌาสพเจริญ ทำให้มากแล้ว"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

"ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชฌาสพพยากรณ์อรหัตผลว่า 'เรารู้ชัดว่า ชาตีสั้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป' เพราะอินทริย ๕ ประการที่ภิกษุชฌาสพเจริญ ทำให้มากแล้ว

อินทริย ๕ ประการ ะไรว่าง คือ

๑. สัทธินทริย	๒. วิริยอินทริย
๓. สตินทริย	๔. สมาธินทริย
๕. ปัญญินทริย	

ภิกษุชฌาสพพยากรณ์อรหัตผลว่า 'เรารู้ชัดว่า ชาตีสั้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป' เพราะอินทริย ๕ ประการนี้ที่ภิกษุชฌาสพเจริญ ทำให้มากแล้ว"

จตตถปฺพพารามสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๕. อินทริยสังยุต]

๕. ขรวรรค ๙. ปิณโฑลภารทวาชสูตร

๙. ปิณโฑลภารทวาชสูตร

ว่าด้วยพระปิณโฑลภารทวาช

[๕๑๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี สมัยนั้น ท่านพระปิณโฑลภารทวาชได้พยากรณ์อรหัตตผลว่า “เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

ครั้งนั้น ภิกษุจำนวนมากเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระปิณโฑลภารทวาชพยากรณ์อรหัตตผลว่า ‘เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ ท่านพระปิณโฑลภารทวาชเห็นอำนาจประโยชน์อะไร จึงพยากรณ์อรหัตตผลว่า ‘เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุปิณโฑลภารทวาชพยากรณ์อรหัตตผลว่า ‘เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ เพราะอินทริย ๓ ประการที่ ภิกษุปิณโฑลภารทวาชเจริญ ทำให้มากแล้ว

อินทริย ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย

๒. สมานินทริย

๓. ปัญญินทริย

ภิกษุปิณโฑลภารทวาชพยากรณ์อรหัตตผลว่า ‘เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ เพราะอินทริย ๓ ประการนี้ที่ภิกษุปิณโฑลภารทวาชเจริญ ทำให้มากแล้ว

อินทริย ๓ ประการนี้มีอะไรเป็นที่สุด

คือ มีความสิ้นไปเป็นที่สุด

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๕. ขรวรรค ๑๐. อาปณสูตร

อะไรมีความสิ้นไปเป็นที่สุด

คือ ชาติ ชรา และมรณะมีความสิ้นไปเป็นที่สุด

ภิกษุปิณโฑลภาทวาจะพิจารณาเห็นว่า 'ชาติ ชรา และมรณะสิ้นไป' จึงพยากรณ์หรือหัตตผลว่า 'เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป'

ปิณโฑลภาทวาชสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อาปณสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่อาปณนิคม

[๕๒๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวอังคะชื่ออาปณะ แคว้นอังคะ ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกท่านพระสารีบุตรมาตรัสว่า "สารีบุตร อริยสาวกใดมีศรัทธามั่นคง เลื่อมใสยิ่งในตถาคต อริยสาวกนั้นไม่พึงสงสัยหรือเคลือบแคลงในตถาคตหรือในคำสอนของตถาคต"

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระอริยสาวกใดมีศรัทธามั่นคง เลื่อมใสอย่างยิ่งในพระตถาคต พระอริยสาวกนั้นไม่พึงสงสัยหรือเคลือบแคลงในพระตถาคตหรือในคำสอนของพระตถาคต

อนึ่ง พระอริยสาวกผู้มีศรัทธาพึงหวังได้ว่าจักเป็นผู้ปรารถนาความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เข้าถึงกุศลธรรม มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมอยู่ ก็วิริยะของพระอริยสาวกนั้นพึงจัดเป็นวิริยอินทริย

อนึ่ง พระอริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียร พึงหวังได้ว่าจักเป็นผู้มีสติประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ระลึกรู้ถึงสิ่งที่ทำ คำที่ได้พูด ใวันนานบ้าง ก็สติของพระอริยสาวกนั้นพึงจัดเป็นสติอินทริย

อนึ่ง พระอริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียร มีสติมั่นคง พึงหวังได้ว่าจักทำนิพพานให้เป็นอารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต ก็สมาธิของพระอริยสาวกนั้นพึงจัดเป็นสมาธิอินทริย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๕. ขรวรรค ๑๐. อาปณสูตร

อนึ่ง พระอริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียร มีสติมั่นคง มีจิตตั้งมั่น พึงหวังได้ว่า จักรู้ชัดว่า 'สงสารมีที่สุดและเบื้องต้นกำหนดรู้ไม่ได้ เบื้องต้นและที่สุดไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาปิดกั้น มีตัณหาผูกไว้ แล่นไป ท่องเที่ยวไป ส่วนความดับกองแห่งความมีคืออวิชชาไม่ให้เหลือด้วยวิราคะ นี่เป็นทางอันสงบ นี่เป็นทางอันประณีต คือ ความระงับสังขารทั้งปวง ความสละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความสิ้นกำหนด ความดับ นิพพาน' ก็ปัญญาของพระอริยสาวกนั้น พึงจัดเป็นปัญญินทรีย์

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระอริยสาวกผู้มีศรัทธานั้นพยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้วระลึกอย่างนี้ ครั้นระลึกแล้วตั้งมั่นอย่างนี้ ครั้นตั้งมั่นแล้วรู้ชัดอย่างนี้ ครั้นรู้ชัดแล้วยอมเชื่อมั่นอย่างนี้ว่า 'นี่แลคือธรรมที่เราได้ฟังมาก่อน บัดนี้เราถูกต้องด้วยนามกายนั้นอยู่และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา' ก็ศรัทธาของพระอริยสาวกนั้นพึงจัดเป็นสัทธินทรีย์"

"ดีละ ดีละ สารินฺดร อริยสาวกใดมีศรัทธามั่นคง เลื่อมใสอย่างยิ่งในตถาคต อริยสาวกนั้นไม่พึงสงสัยหรือเคลือบแคลงในตถาคตหรือในคำสอนของตถาคต ด้วยว่า อริยสาวกผู้มีศรัทธาพึงหวังได้ว่า จักเป็นผู้ปรารถนาความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ก็วิริยะของอริยสาวกนั้นพึงจัดเป็นวิริยินทรีย์

อนึ่ง อริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียร พึงหวังได้ว่า จักเป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ระลึกรู้ถึงสิ่งที่ทำ คำที่ได้พูด ใวันานบ้าง ก็สติของอริยสาวกนั้นพึงจัดเป็นสติินทรีย์

อนึ่ง อริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียร มีสติมั่นคง พึงหวังได้ว่า จักยียตนิพพานให้เป็นอารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต ก็สมาธิของอริยสาวกนั้น พึงจัดเป็นสมาธิินทรีย์

อนึ่ง อริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียร มีสติมั่นคง มีจิตตั้งมั่น พึงหวังได้ว่า จักรู้ชัดว่า 'สงสารมีที่สุดและเบื้องต้นกำหนดรู้ไม่ได้ เบื้องต้นและที่สุดไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาปิดกั้น มีตัณหาผูกไว้ แล่นไป ท่องเที่ยวไป

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๕. อินทริยสังยุต]

๕. ขรวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ส่วนความดับกองแห่งความมืดคืออวิชชาไม่ให้เหลือด้วยวิราคะ นี่เป็นทางอันสงบ
นี่เป็นทางอันประณีต คือ ความระงับสังขารทั้งปวง ความสละคืนอุปธิทั้งปวง ความ
สิ้นตัณหา ความสิ้นกำหนด ความดับ นิพพาน' ก็ปัญญาของอริยสาวกนั้นพึงจัด
เป็นปัญญินทรีย์

สารีบุตร อริยสาวกผู้มีศรัทธานั้นพยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้วระลึก
อย่างนี้ ครั้นระลึกแล้วตั้งมั่นอย่างนี้ ครั้นตั้งมั่นแล้วรู้ชัดอย่างนี้ ครั้นรู้ชัดแล้วย่อม
เชื่อมั่นอย่างนี้ว่า 'นี้แลคือธรรมที่เราได้ฟังมาก่อน บัดนี้เราถูกต้องด้วยนามกาย
นั้นอยู่ และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา' ก็ศรัทธาของอริยสาวกนั้นพึงจัดเป็น
สัทธินทรีย์"

อาปณสูตรที่ ๑๐ จบ

ขรวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ขราธัมมสูตร	๒. อุณณาภพราหมณสูตร
๓. สาเกตสูตร	๔. ปุพพโกฏฐกสูตร
๕. ปฐมปุพพารามสูตร	๖. ทุตติยปุพพารามสูตร
๗. ตติยปุพพารามสูตร	๘. จตตถปุพพารามสูตร
๙. ปิณโฑลภารทวาชสูตร	๑๐. อาปณสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๖. สุกรขตวรรค ๑. सालสูตร

๖. สุกรขตวรรค

หมวดว่าด้วยถ้าสุกรขาตา

๑. सालสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่หมู่บ้านพราหมณ์ชื่อสาลา

[๕๒๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ หมู่บ้านพราหมณ์ชื่อสาลา แคว้น
โกศล ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ดิรัจฉานเหล่าใดเหล่าหนึ่ง พญाराชสีห์ชาวโลกกล่าวว่า
เลิศกว่าสัตว์ดิรัจฉานเหล่านั้น เพราะผละกำลัง ความเร็ว ความกล้า แม้ฉนใด
โศธิปักขียธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปญญินทริยบัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าโศธิปักขีย-
ธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ก็ฉนนั้นเหมือนกัน

โศธิปักขียธรรม อะไรบ้าง คือ

สัทนทริยเป็นโศธิปักขียธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

วิริยทริยเป็นโศธิปักขียธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

สตินทริยเป็นโศธิปักขียธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

สมาธิทริยเป็นโศธิปักขียธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

ปญญินทริยเป็นโศธิปักขียธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ดิรัจฉานเหล่าใดเหล่าหนึ่ง พญाराชสีห์ชาวโลกกล่าวว่า
เลิศกว่าสัตว์เหล่านั้น เพราะผละกำลัง ความเร็ว ความกล้า แม้ฉนใด โศธิปักขีย-
ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปญญินทริยบัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าโศธิปักขียธรรมเหล่านั้น
เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ก็ฉนนั้นเหมือนกัน”

สาลสูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๖. สุกรขตวรรค ๓. เสขสูตร

๒. มัลลกสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่นิคมของชาวมัลละ

[๕๒๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวมัลละชื่ออรุเวลกัปปะ แคว้นมัลละ ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย อริยญาณยังไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกเพียงใด อินทริย ๔ ประการ ก็ชื่อว่า ยังไม่ตั้งมั่น ไม่หยังลงเพียงนั้น แต่เมื่อใด อริยญาณเกิดขึ้นแก่อริยสาวก เมื่อนั้น อินทริย ๔ ประการก็ชื่อว่ายอมตั้งมั่น ย่อมหยังลง

ภิกษุทั้งหลาย ยอดของเรือนยอดเขายังไม่ยกขึ้นเพียงใด กลอนทั้งหลายก็ชื่อว่ายังไม่ไต่ตั้ง ยังไม่ไต่ใสเพียงนั้น แต่เมื่อใด ยอดของเรือนเขายกขึ้นแล้ว เมื่อนั้น กลอนทั้งหลายก็ชื่อว่าไต่ตั้ง ไต่ใสไว้ แม้ฉนั้นใด อริยญาณก็ฉนั้นนั้นเหมือนกันยังไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกเพียงใด อินทริย ๔ ประการก็ชื่อว่ายังไม่ตั้งมั่น ไม่หยังลงเพียงนั้น แต่เมื่อใด อริยญาณเกิดขึ้นแก่อริยสาวก เมื่อนั้น อินทริย ๔ ประการก็ชื่อว่ายอมตั้งมั่น ย่อมหยังลง

อินทริย ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทธินทริย	๒. วิริยินทริย
๓. สตินทริย	๔. สมาธินทริย

ภิกษุทั้งหลาย สัทธาที่เป็นไปตามปัญญา วิริยะที่เป็นไปตามปัญญา สติที่เป็นไปตามปัญญา สมาธิที่เป็นไปตามปัญญาของอริยสาวกผู้มีปัญญา ย่อมตั้งมั่น"

มัลลกสูตรที่ ๒ จบ

๓. เสขสูตร

ว่าด้วยพระเสขะและพระอเสขะ

[๕๒๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๖. สุกรขตวรรค ๓. เสขสูตร

เหตุที่ให้ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้วตั้งอยู่ในเสขภูมิ รู้ชัดว่า 'เราเป็นพระเสขะ' และ
 ที่ให้ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้วตั้งอยู่ในอเสขภูมิ รู้ชัดว่า 'เราเป็นพระอเสขะ' มี
 อยู่หรือ"

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
 ทั้งหมดมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ"^๑

"ภิกษุทั้งหลาย เหตุที่ให้ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้วตั้งอยู่ในเสขภูมิ รู้ชัดว่า
 'เราเป็นพระเสขะ' และที่ให้ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้วตั้งอยู่ในอเสขภูมิ รู้ชัดว่า
 'เราเป็นพระอเสขะ' มีอยู่

เหตุที่ให้ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้วตั้งอยู่ในเสขภูมิ รู้ชัดว่า 'เราเป็น
 พระเสขะ' เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุผู้เป็นเสขะในธรรมวินัยนี้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า 'นี้ทุกข นีทุกข-
 สมุทัย นีทุกขนิโรธ นีทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา'

เหตุที่ให้ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้วตั้งอยู่ในเสขภูมิ รู้ชัดว่า 'เราเป็นพระเสขะ'
 เป็นอย่างไรแล

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเสขะพิจารณาเห็นว่า 'สมณะหรือพราหมณ์อื่น
 นอกศาสนานี้ผู้ที่แสดงธรรมจริงแท้แน่นอนเหมือนพระผู้มีพระภาคมีอยู่หรือ' เธอรู้
 ชัดว่า 'สมณะหรือพราหมณ์อื่นนอกศาสนานี้ผู้ที่แสดงธรรมจริงแท้แน่นอนเหมือน
 พระผู้มีพระภาคไม่มีเลย'

เหตุที่ให้ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้วตั้งอยู่ในเสขภูมิ รู้ชัดว่า 'เราเป็นพระเสขะ'
 เป็นอย่างไรแล

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเสขะย่อมรู้ชัดอินทริย ๕ ประการ คือ

๑. สัทอินทริย	๒. วิริยอินทริย
๓. สตินทริย	๔. สมาธิอินทริย
๕. ปัญญาอินทริย	

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๕๑๓ (สาเกตสูตร) หน้า ๓๒๕ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๖. สุกรขตวรรค ๓. เสขสูตร

อินทริย ๕ ประการซึ่งมีคติ มีความเป็นเลิศ มีผล และมีที่สุด เธอยังไม่ถูกต้องด้วยนามกาย แต่เห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา

เหตุที่ให้ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้วตั้งอยู่ในเสขภูมิ รู้ชัดว่า 'เราเป็นพระเสขะ' เป็นอย่างนี้แล

เหตุที่ให้ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้วตั้งอยู่ในอเสขภูมิ รู้ชัดว่า 'เราเป็นพระอเสขะ' เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุผู้เป็นอเสขะในธรรมวินัยนี้ย่อมรู้ชัดอินทริย ๕ ประการ คือ

๑. สัทอินทริย	๒. วิริยอินทริย
๓. สตินทริย	๔. สมာธินทริย
๕. ปัญญินทริย	

อินทริย ๕ ประการซึ่งมีคติ มีความเป็นเลิศ มีผล และมีที่สุด เธอยังไม่ถูกต้องด้วยนามกาย แต่เห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา

เหตุที่ให้ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้วตั้งอยู่ในอเสขภูมิ รู้ชัดว่า 'เราเป็นพระอเสขะ' เป็นอย่างนี้แล

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นอเสขะย่อมรู้ชัดอินทริย ๖ ประการ คือ

๑. จักขุทริย	๒. โสตินทริย
๓. ฆานินทริย	๔. ชิวหินทริย
๕. กายินทริย	๖. มนินทริย

เธอรู้อย่างนี้ว่า 'อินทริย ๖ ประการนี้จักดับทุกสิ่งโดยอาการทั้งหมดทุกอย่างไม่เหลือโดยประการทั้งปวง และอินทริย ๖ ประการอื่นก็จักไม่เกิดในภพไหน ๆ'

เหตุที่ให้ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้วตั้งอยู่ในอเสขภูมิ รู้ชัดว่า 'เราเป็นพระอเสขะ' เป็นอย่างนี้แล"

เสขสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๖. สุกรขตวรรค ๕. สารสูตร

๔. ปทสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยรอยเท้าสัตว์

[๕๒๔] "ภิกษุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ที่เหย้าไปบนแผ่นดินทั้งหมดรวมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้างชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่ารอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้งั้นใด บทแห่งธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ปัญญาธิปไตยกกล่าวว่าเลิศกว่าบทแห่งธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ก็ฉนั้นเหมือนกัน

บทแห่งธรรมที่เป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ะไรบ้าง คือ

สัทธินทรีย์เป็นบทแห่งธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

วิริยินทรีย์เป็นบทแห่งธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

สติในทรีย์เป็นบทแห่งธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

สมาธิในทรีย์เป็นบทแห่งธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

ปัญญาธิปไตยเป็นบทแห่งธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

ภิกษุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ที่เหย้าไปบนแผ่นดินทั้งหมดรวมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้างชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่ารอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้งั้นใด บทแห่งธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ปัญญาธิปไตยกกล่าวว่าเลิศกว่าบทแห่งธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ก็ฉนั้นเหมือนกัน"

ปทสูตรที่ ๔ จบ

๕. สารสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยแก่นไม้

[๕๒๕] "ภิกษุทั้งหลาย กลิ่นหอมที่เกิดจากแก่นชนิดใดชนิดหนึ่ง จันทน์แดง ชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่ากลิ่นหอมที่เกิดจากแก่นเหล่านั้น แม้งั้นใด โภธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญาธิปไตยกกล่าวว่าเลิศกว่าโภธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้ ก็ฉนั้นเหมือนกัน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๖. สุกรขตวรรค ๖. ปติฏฐิตสูตร

โพธิปักขิยธรรม อะไรบ้าง คือ

สัทธินทรีย์เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

วิริยินทรีย์ ฯลฯ

สตินทรีย์ ฯลฯ

สมาธินทรีย์ ฯลฯ

ปัญญาอินทรีย์เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

ภิกษุทั้งหลาย จันทน์แดงขาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่ากลิ่นหอมที่เกิดจากแก่น
เหล่านั้น แม้จันทน์ใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญาอินทรีย์บัณฑิตกล่าวว่า
เลิศกว่าโพธิปักขิยธรรมทั้งหลายเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ก็จันทน์
เหมือนกัน”

สารสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปติฏฐิตสูตร

ว่าด้วยภิกษุตั้งอยู่ในธรรมอันเป็นเอก

[๕๒๖] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการ เป็นอันภิกษุผู้ตั้งอยู่ในธรรม
อันเป็นเอกเจริญ อบรมดีแล้ว

ธรรมอันเป็นเอก คืออะไร

คือ ความไม่ประมาท

ความไม่ประมาท เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมรักษาจิตในธรรมทั้งหลายทั้งที่เป็นอาสวะและที่
เป็นไปพร้อมกับอาสวะ เมื่อเธอรักษาจิตในธรรมทั้งหลายทั้งที่เป็นอาสวะและที่เป็นไป
พร้อมกับอาสวะ สัทธินทรีย์ก็ดี วิริยินทรีย์ก็ดี สตินทรีย์ก็ดี สมาธินทรีย์ก็ดี ปัญญาอินทรีย์ก็ดี
ย่อมถึงความเจริญเต็มที่

ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการเป็นอันภิกษุผู้ตั้งอยู่ในธรรมอันเป็นเอก
เจริญ อบรมดีแล้ว แม้อย่างนี้แล”

ปติฏฐิตสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๖. สุกรขตวรรค ๗. สหัมปติพรหมสูตร

๗. สหัมปติพรหมสูตร

ว่าด้วยท้าวสหัมบดีพรหม

[๕๒๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคแรกตรัสรู้ ประทับอยู่ใต้ต้นอชปาลนิโครธ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลา ทรงหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ได้เกิดความรำพึงขึ้นว่า "อินทริย ๕ ประการที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด

อินทริย ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทธินทริยที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด
๒. วิริยินทริย ฯลฯ
๓. สตินทริย ฯลฯ
๔. สมาธินทริย ฯลฯ
๕. ปัญญินทริยที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด

อินทริย ๕ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด

ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมทราบความรำพึงของพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงหายตัวจากพรหมโลกมาปรากฏตรงพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้าจะนั้น ห่มผ้าเจริยงบาข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคแล้วกราบทูลว่า 'ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น อินทริย ๕ ประการที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด

อินทริย ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทธินทริยที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด

ฯลฯ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๖. สุกรขตวรรค ๘. สุกรขตสูตร

๕. ปัญญาอินทริยที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด

อินทริย ๕ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์ได้ประพจน์พรหมจรรย์ในพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า แม่ในสมัยนั้น พวกเขารู้จักข้าพระองค์อย่างนี้ว่า 'สหกภิกษุ สหกภิกษุ' ข้าพระองค์นั้นคลายกามฉันทะในกามทั้งหลาย หลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติพรหมโลก เพราะอินทริย ๕ ประการที่ข้าพระองค์เจริญ ทำให้มากแล้ว แม่ในพรหมโลกนั้น พวกเขาก็รู้จักข้าพระองค์ว่า 'ท้าวสหัมบดีพรหม ท้าวสหัมบดีพรหม' ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุตเรื่องนี้เป็นอย่างนั้น ข้าพระองค์รู้ ข้าพระองค์เห็นข้อที่อินทริยที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด"

สหัมบดีพรหมสูตรที่ ๗ จบ

๘. สุกรขตสูตร

ว่าด้วยการสนทนาธรรมที่ถ้ำสุกรขาดา

[๕๒๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ถ้ำสุกรขาดา เขาศิขณภูเขตกรุงราชคฤห์ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกท่านพระสารีบุตรมาตรัสถามว่า "สารีบุตร ภิกษุชีณาสพเห็นอำนาจประโยชน์อะไร จึงประพจน์อบน้อมอย่างยิ่งในตถาคตหรือในคำสอนของตถาคต"

ท่านพระสารีบุตรทูลตอบว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุชีณาสพเห็นธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม จึงประพจน์อบน้อมอย่างยิ่งในพระตถาคตหรือในคำสอนของพระตถาคต"

"ดีละ ดีละ สารีบุตร ภิกษุชีณาสพเห็นธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม จึงประพจน์อบน้อมอย่างยิ่งในตถาคตหรือในคำสอนของตถาคต

ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมที่ภิกษุชีณาสพเห็นอยู่ จึงประพจน์อบน้อมอย่างยิ่งในตถาคตหรือในคำสอนของตถาคต เป็นอย่างไร"

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๖. สุกรขตวรรค ๙. ปฐมอุปปาทสูตร

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุชฌาสพในพระธรรมวินัยนี้เจริญสัทธินทรีย์ที่ให้ถึงความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ เจริญวิริยอินทรีย์ ฯลฯ เจริญสตินทรีย์ ฯลฯ เจริญสมาธิินทรีย์ ฯลฯ เจริญปัญญาอินทรีย์ที่ให้ถึงความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมนี้ที่ภิกษุชฌาสพ เห็นอยู่ จึงประพฤตินอบน้อมอย่างยิ่งในพระตถาคตหรือในคำสอนของพระตถาคต”

“ดีละ ดีละ สารีบุตร ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมนี้ที่ภิกษุชฌาสพ เห็นอยู่ จึงประพฤตินอบน้อมอย่างยิ่งในตถาคตหรือในคำสอนของตถาคต

สารีบุตร การนอบน้อมอย่างยิ่งที่ภิกษุชฌาสพประพฤติในตถาคตหรือในคำสอนของตถาคต เป็นอย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุชฌาสพในพระธรรมวินัยนี้มีความเคารพยำเกรง ในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในสมาธิ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี้แล คือการนอบน้อมอย่างยิ่งที่ภิกษุชฌาสพประพฤติในพระตถาคตหรือในคำสอนของพระตถาคต”

“ดีละ ดีละ สารีบุตร การนอบน้อมอย่างยิ่งนี้ที่ภิกษุชฌาสพประพฤติในตถาคตหรือในคำสอนของตถาคต”

สุกรขตสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปฐมอุปปาทสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นแห่งอินทริย์ สูตรที่ ๑

[๕๒๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น เว้นความอุปบัติขึ้นของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมไม่เกิดขึ้น

อินทริย์ ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทธินทรีย์	๒. วิริยอินทรีย์
๓. สตินทรีย์	๔. สมาธิินทรีย์
๕. ปัญญาอินทรีย์	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๕. อินทริยสังยุต]

๖. สุกรขตวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

อินทริย ๕ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น
เว้นความอุบัติขึ้นของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมไม่เกิดขึ้น”

ปฐมอุปปาทสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุติยอุปปาทสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นแห่งอินทริย ๕ สูตรที่ ๒

[๕๓๐] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว
ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น เว้นวินัยของพระสุคต ย่อมไม่เกิดขึ้น

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย	๒. วิริยอินทริย
๓. สตินทริย	๔. สมาธิทริย
๕. ปัญญาอินทริย	

อินทริย ๕ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น
เว้นวินัยของพระสุคต ย่อมไม่เกิดขึ้น”

ทุติยอุปปาทสูตรที่ ๑๐ จบ

สุกรขตวรรคที่ ๖ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สาลสูตร	๒. มัลลสูตร
๓. เสขสูตร	๔. ปทสูตร
๕. สารสูตร	๖. ปตัญญิตสูตร
๗. สหัมปติพรหมสูตร	๘. สุกรขตสูตร
๙. ปฐมอุปปาทสูตร	๑๐. ทุติยอุปปาทสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๕. อินทริยสังยุต]
๗. โภธิปักขิยวรรค ๓. ปริญญาสูตร

๗. โภธิปักขิยวรรค

หมวดว่าด้วยโภธิปักขิยธรรม

๑. สัญโญชนสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อละสังโยชน์

[๕๓๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ
ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย ๖๗ ๕. ปัญญาอินทริย

อินทริย ๕ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์”

สัญโญชนสูตรที่ ๑ จบ

๒. अनुसยสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อถอนอนุสัย

[๕๓๒] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสัย

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย ๖๗ ๕. ปัญญาอินทริย

อินทริย ๕ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสัย”

อนุสยสูตรที่ ๒ จบ

๓. ปริญญาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อกำหนดรู้อรรถาณะ

[๕๓๓] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อรรถาณะ(ทางไกล)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๕. อินทริยสังยุต]

๗. โภธิปักขิยวรรค ๖. ทุตติยผลสูตร

๕. ปฐมผลสูตร

ว่าด้วยผลแห่งการเจริญอินทริยสูตรที่ ๑

[๕๓๕] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย ๑๗ ๕. ปัญญาอินทริย

อินทริย ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอินทริย ๕ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว พึงหวังผลอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทานเหลืออยู่ ก็จักเป็นพระอนาคามี”

ปฐมผลสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุตติยผลสูตร

ว่าด้วยผลแห่งการเจริญอินทริยสูตรที่ ๒

[๕๓๖] “ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทอินทริย ๑๗ ๕. ปัญญาอินทริย

อินทริย ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอินทริย ๕ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว พึงหวังผลานิสงส์ ๗ ประการ

ผลานิสงส์ ๗ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. จะได้บรรลุอรหัตตผลทันทีในปัจจุบัน

๒. ถ้าไม่ได้บรรลุอรหัตตผลในปัจจุบัน จะได้บรรลุในเวลาใกล้ตาย

๓. ถ้าในปัจจุบันและเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรลุ ก็จะได้เป็นพระ

อนาคามี ผู้อันตราปรินิพพาน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๗. โภธิปักขิยวรรค ๗. ปฐมรুকขสูตร

๔. ...ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี
 ๕. ...ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี
 ๖. ...ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี
 ๗. ...ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้ทชังโสโตกนิฏฐคามี เพราะอุทัม-
 ภาคิยสังโยชน ๕ ประการสิ้นไป

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอินทริย ๕ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว พึง
 หวังผลานิสงส์ ๗ ประการนี้"^๑

หุติยผลสูตรที่ ๖ จบ

๗. ปฐมรুকขสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยต้นไม้ สูตรที่ ๑

[๕๓๗] "ภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ที่มีอยู่ในชมพูทวีปเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ต้นหว้า
 ชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่าต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โภธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
 ปัญญาอินทริยบัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าโภธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อ
 ความตรัสรู้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน

โภธิปักขิยธรรม อะไรบ้าง คือ

สังกตอินทริยเป็นโภธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

วิริยอินทริย ฯลฯ

สติอินทริย ฯลฯ

สมาธิอินทริย ฯลฯ

ปัญญาอินทริยเป็นโภธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๑๘๔ (สัลลสูตร) หน้า ๑๑๕-๑๑๗ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๓๔๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๗. โภธิปักขิยวรรค ๘. ทุติยรกขสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้เหล่าใดเหล่าหนึ่งที่มีอยู่ในชมพูทวีป ต้นหว้าขาวโลก
กล่าวว่าเลิศกว่าต้นไม้เหล่านั้น แม้งั้นใด โภธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ปัญญินทรีย์บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าโภธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อ
ความตรัสรู้ ก็ฉันทันเหมือนกัน”

ปฐมรกขสูตรที่ ๗ จบ

๘. ทุติยรกขสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยต้นไม้ สูตรที่ ๒

[๕๓๘] “ภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้เหล่าใดเหล่าหนึ่งของเหล่าเทพชั้นดาวดึงส์
ต้นปาริฉัตตกะ (ต้นทองเหลือง) ชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่าต้นไม้เหล่านั้น แม้งั้นใด
โภธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าโภธิปักขิย-
ธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ก็ฉันทันเหมือนกัน

โภธิปักขิยธรรม อะไรบ้าง คือ

สังกัสนทริยเป็นโภธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

วิริยินทริย ฯลฯ

สตินทริย ฯลฯ

สมาธินทริย ฯลฯ

ปัญญินทริยเป็นโภธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

ภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้เหล่าใดเหล่าหนึ่งของเหล่าเทพชั้นดาวดึงส์ ต้นปาริฉัตตกะ
ชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่าต้นไม้เหล่านั้น แม้งั้นใด โภธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ปัญญินทริยบัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าโภธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อ
ความตรัสรู้ ก็ฉันทันเหมือนกัน”

ทุติยรกขสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๗. โภธิปักขิยวรรค ๑๐. จตตถรุกขสูตร

๙. ตติยรุกขสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยต้นไม้ สูตรที่ ๓

[๕๓๙] “ภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้เหล่าใดเหล่าหนึ่งของพวกอสุร ตันจิตตปาณลี (ต้นไม้ประจำพิภพอสุร) ชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่าต้นไม้เหล่านั้น แม้งั้นใด โภธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญาอินทริยบัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าโภธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน”

โภธิปักขิยธรรม อะไรบ้าง คือ

สัทธินทริยเป็นโภธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

ฯลฯ

ปัญญาอินทริยเป็นโภธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

ภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้เหล่าใดเหล่าหนึ่งของพวกอสุร ตันจิตตปาณลีชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่าต้นไม้เหล่านั้น แม้งั้นใด โภธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญาอินทริยบัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าโภธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน”

ตติยรุกขสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. จตตถรุกขสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยต้นไม้ สูตรที่ ๔

[๕๔๐] “ภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้เหล่าใดเหล่าหนึ่งของพวกครุฑ ตันโกกุสมิพลี (ไม้จิวป่า) ชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่าต้นไม้เหล่านั้น แม้งั้นใด โภธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญาอินทริยบัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าโภธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน”

โภธิปักขิยธรรม อะไรบ้าง คือ

สัทธินทริยเป็นโภธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

ฯลฯ

ปัญญาอินทริยเป็นโภธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๗. โภธิปักขิยวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้เหล่าใดเหล่าหนึ่งของพวกครุฑ ต้นโกฏสิมพลี ชาวโลก
กล่าวว่าเลิศกว่าต้นไม้เหล่านั้น แม้อันใด โภธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ปัญญินทรีย์บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าโภธิปักขิยธรรมเหล่านั้นเพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้
ก็ฉันนั้นเหมือนกัน”

จตุตถรุกขสูตรที่ ๑๐ จบ

โภธิปักขิยวรรคที่ ๗ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัมมชโยชนสูตร	๒. อนุสยสูตร
๓. ปริญญาสูตร	๔. อาสวัภยสูตร
๕. ปฐมผลสูตร	๖. ทุตติยผลสูตร
๗. ปฐมรุกขสูตร	๘. ทุตติยรุกขสูตร
๙. ตุตติยรุกขสูตร	๑๐. จตุตถรุกขสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๑-๑๒. ปาจันาทิสุต

๘. คังคาเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยคังคาเปยยาล

๑-๑๒. ปาจันาทิสุต

ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีนเป็นต้น

[๕๔๑-๕๕๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำในใด ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน เมื่อเจริญอินทริย ๕ ประการ ทำอินทริย ๕ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญอินทริย ๕ ประการ ทำอินทริย ๕ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัทธินทริยอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ โนมไปในโอสถัคคะ

๒. เจริญวิริยอินทริย ฯลฯ

๓. เจริญสติอินทริย ฯลฯ

๔. เจริญสมาธิอินทริย ฯลฯ

๕. เจริญปัญญาอินทริยอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ โนมไปในโอสถัคคะ

ภิกษุเมื่อเจริญอินทริย ๕ ประการ ทำอินทริย ๕ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล”

ปาจันาทิสุตที่ ๑-๑๒ จบ

คังคาเปยยาลวรรคที่ ๘ จบ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๘. คังคาเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมปาจันนินนสูตร	๒-๕. ทุติยาทีปาจันนินนสูตรตจกกะ
๖. ฉัฏฐปาจันนินนสูตร	๗. ปฐมสมุททนินนสูตร
๘-๑๒. ทุติยาทีสมุททนินนสูตรปัจจุจกะ	

อัปมาทวรรคพึงให้พิสดาร^๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตร	๒. ปทสูตร
๓. กุญสูตร	๔. มุลสูตร
๕. สารสูตร	๖. วัสสิกสูตร
๗. ราชาสูตร	๘. จันทิมสูตร
๙. สร้อยสูตร	๑๐. วัตถสูตร

พลกรณียวรรคพึงให้พิสดาร^๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พลสูตร	๒. พีชสูตร
๓. นาคสูตร	๔. รุกขสูตร
๕. กุมภสูตร	๖. สุกสูตร
๗. อากาศสูตร	๘. ปฐมเมฆสูตร
๙. ทุติยเมฆสูตร	๑๐. นาวาสูตร
๑๑. อาคันตสูตร	๑๒. นทีสูตร

เชิงอรรถ :

^๑ ดูความพิสดารในข้อ ๑๓๙ ๑๔๘ (มัคคสังยุต) หน้า ๗๒-๗๗ ในเล่มนี้

^๒ ดูความพิสดารในข้อ ๑๔๙ ๑๖๐ (มัคคสังยุต) หน้า ๗๘-๙๐ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๘. คังคาเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

เอสนาวรรคพึงให้พิสดาร^๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอสนาสสูตร	๒. วิธาสสูตร
๓. อาสวาสสูตร	๔. ภาสสูตร
๕. ทุกขตาสสูตร	๖. ขีลสูตร
๗. มลสูตร	๘. นิฆสูตร
๙. เวทนาสูตร	๑๐. ตัณหาสูตร
๑๑. ตสีนาสูตร	

เชิงอรรถ :

^๑ ดูความพิสดารในข้อ ๑๖๑ ๑๗๑ (มัคคสังยุต) หน้า ๙๑-๑๐๐ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า :๓๕๔ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]
๑๒. โอฆวรรค ๑-๑๐. โอฆาทิสุต

๑๒. โอฆวรรค

หมวดว่าด้วยโอฆะ

๑-๑๐. โอฆาทิสุต

ว่าด้วยโอฆะเป็นต้น

[๕๘๗-๕๙๖] “ภิกษุทั้งหลาย อุทัมภาคิยสังโยชน (สังโยชนเบื้องสูง) ๕ ประการนี้

อุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. รูปราคะ
๒. อรูปราคะ
๓. มานะ
๔. อุทธัจจะ
๕. อวิชา

อุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญอินทริย ๕ ประการเพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัทธินทริย อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในโอสสัคคะ

ฯลฯ

๕. เจริญปัญญาอินทริย อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญอินทริย ๕ ประการนี้เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้แล”

โอฆาทิสุตที่ ๑-๑๐ จบ

(พึงเพิ่มข้อความให้พิสดารเหมือนมัคคสังยุต)

โอฆวรรคที่ ๑๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๑๒. โอฆวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โอฆสูตร	๒. โยคสูตร
๓. อุปาทานสูตร	๔. คันถสูตร
๕. อนุสยสูตร	๖. กามคุณสูตร
๗. นีวรณสูตร	๘. อุปาทานักขันธสูตร
๙. โอรัมภาคียสูตร	๑๐. อุทธีมภาคียสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๔. อินทริยสังยุต]
๑๓. คังคาเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๓. คังคาเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยคังคาเปยยาล

๑-๑๒. ปาจิณาทีสูตร

ว่าด้วยอุปกมาด้วยแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรາจันเป็นต้น

[๕๙๗-๖๐๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจัน บ่าไปสู่ทิศปราจัน หลากไปสู่ทิศปราจัน แม่น้ำในใจ ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญอินทริย ๕ ประการ ทำอินทริย ๕ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญอินทริย ๕ ประการ ทำอินทริย ๕ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัทธินทริยอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็นที่สุด

ฯลฯ

๕. เจริญปัญญาอินทริยอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็นที่สุด

ภิกษุเมื่อเจริญอินทริย ๕ ประการ ทำอินทริย ๕ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล”

ปาจิณาทีสูตรที่ ๑-๑๒ จบ

คังคาเปยยาลวรรคที่ ๑๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมปาจิณินนสูตร	๒-๕. ทุตติยาทีปาจิณินนสูตรตจตุกกะ
๖. ฉัฏฐปาจิณินนสูตร	๗. ปฐมสมุททินนสูตร
๘-๑๒. ทุตติยาทีสมุททินนสูตรตปัญจกะ	

(อัปมาทวรรค ผลกรรมีวรรค และเอสนาวรรคพึงให้พิสดาร)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๑๗. โอฆวรรค ๑-๑๐. โอฆาทีสูตร

๑๗. โอฆวรรค

หมวดว่าด้วยโอฆะ

๑-๑๐. โอฆาทีสูตร

ว่าด้วยโอฆะเป็นต้น

[๖๔๑-๖๕๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย อุทัมภาคิยสังโยชน์ (สังโยชน์เบื้องสูง) ๕ ประการนี้

อุทัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. รูปราคะ
๒. อรูปราคะ
๓. มานะ
๔. อุทธัจจะ
๕. อวิชา

อุทัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญอินทริย ๕ ประการ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัทธินทริยอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็นที่สุด
๒. เจริญวิริยอินทริย ฯลฯ
๓. เจริญสติอินทริย ฯลฯ
๔. เจริญสมาธิอินทริย ฯลฯ
๕. เจริญปัญญาอินทริยอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็นที่สุด

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๔. อินทริยสังยุต]

๑๗. โอฆวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญอินทริย ๕ ประการนี้เพื่อรู้อย่าง เพื่อ
กำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้”

โอฆาติสูตรที่ ๑-๑๐ จบ

(พึงเพิ่มข้อความให้พิสดารเหมือนมัคคสังยุต)

โอฆวรรคที่ ๑๗ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โอฆสูตร	๒. โยคสูตร
๓. อุปาทานสูตร	๔. คันถสูตร
๕. อนุสยสูตร	๖. กามคุณสูตร
๗. นีวรณสูตร	๘. อุปาทานักขันธสูตร
๙. โอรัมภาคิยสูตร	๑๐. อุทัมภาคิยสูตร

อินทริยสังยุตที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๕. สัมมัตถะสังยุต]

๑. คังคาเปยยาลวรรค ๑-๑๒. ปาจิณาทีสูต

๕. สัมมัตถะสังยุต

๑. คังคาเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยคังคาเปยยาล

๑-๑๒. ปาจิณาทีสูต

ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีนเป็นต้น

[๖๕๑-๖๖๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ฯลฯ ได้ตรัสเรื่องนี้ว่า "ภิกษุทั้งหลาย สัมมัตถะสังยุต
๔ ประการนี้

สัมมัตถะสังยุต ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สร้างฉันทะ พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น
๒. สร้างฉันทะ พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว
๓. สร้างฉันทะ พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น
๔. สร้างฉันทะ พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิกษุญาณภาพ ไพบูลย์ เจริญ
เต็มแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

สัมมัตถะสังยุต ๔ ประการนี้

แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน
แม้ฉันทะ ภิกษุก็ฉันทะเหมือนกัน เมื่อเจริญสัมมัตถะสังยุต ๔ ประการ ทำสัมมัตถะสังยุต
๔ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

เชิงอรรถ :

๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๑ (อริยชาสูตร) หน้า ๑ ในเล่มนี้

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๕. สัมมปปธานสังยุต]

๑. คังคาเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

**ภิกษุเมื่อเจริญสัมมปปธาน ๔ ประการ ทำสัมมปปธาน ๔ ประการให้มาก
ยอมอ่อนไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น
๒. สร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว
๓. สร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น
๔. สร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เสื่อมหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญ
เต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญสัมมปปธาน ๔ ประการ ทำสัมมปปธาน ๔
ประการให้มาก ยอมอ่อนไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน
อย่างนี้แล”

ปาจันนาทิสสูตรที่ ๑-๑๒ จบ

คังคาเปยยาลวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมปาจันนินนสูตร	๒-๕. ทุตติยาทีปาจันนินนสูตรตจตุกกะ
๖. ฉัฏฐปาจันนินนสูตร	๗. ปฐมสมุททนินนสูตร
๘-๑๒. ทุตติยาทีสมุททนินนสูตรตปัญจกะ	

(คังคาเปยยาลแห่งสัมมปปธานสังยุตพึงให้พิสดารด้วยอำนาจสัมมปปธาน)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๕. สัมมปปธานสังยุต]

๒. อัปปมาทวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๒. อัปปมาทวรรค

หมวดว่าด้วยความไม่ประมาท

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตร	๒. ปทสูตร
๓. กุญสูตร	๔. มุลสูตร
๕. สารสูตร	๖. วัสสิกสูตร
๗. ราชาสูตร	๘. จันทิมสูตร
๙. สุริยสูตร	๑๐. วัตถสูตร

(อัปปมาทวรรคพึงให้พิสดารด้วยอำนาจสัมมปปธาน)

อัปปมาทวรรคที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๕. สัมมปปธานสังยุต]

๓. ผลกรณียวรรค ๑-๑๒. ผลกรณียาทีสูตร

๓. ผลกรณียวรรค

หมวดว่าด้วยอุปมาด้วยการงานที่พึงทำด้วยกำลัง

๑-๑๒. ผลกรณียาทีสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยการงานที่พึงทำด้วยกำลังเป็นต้น

[๖๗๓-๖๘๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย การงานที่พึงทำด้วยกำลังทั้งหมด บุคคลต้องอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน อาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญสัมมปปธาน ๔ ประการ ทำสัมมปปธาน ๔ ประการให้มาก

ภิกษุอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญสัมมปปธาน ๔ ประการ ทำสัมมปปธาน ๔ ประการให้มาก อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สร้างฉันทะ พยายาม ปรรากความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

๒. สร้างฉันทะ พยายาม ปรรากความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

๓. สร้างฉันทะ พยายาม ปรรากความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

๔. สร้างฉันทะ พยายาม ปรรากความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญสัมมปปธาน ๔ ประการ ทำสัมมปปธาน ๔ ประการให้มาก อย่างนี้แล”

ผลกรณียาทีสูตรที่ ๑-๑๒ จบ

(ผลกรณียวรรคพึงให้พิสดารด้วยอำนาจสัมมปปธานอย่างนี้)

ผลกรณียวรรคที่ ๓ จบ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๕. สัมมปปธานสังยุต]

๓. ผลกรณียวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พลสูตร	๒. พีชสูตร
๓. นาคสูตร	๔. รุกขสูตร
๕. กุมภสูตร	๖. สุกสูตร
๗. อากาศสูตร	๘. ปรุฆเมขสูตร
๙. ทุตติยเมขสูตร	๑๐. นาวาสูตร
๑๑. อาคันตูกสูตร	๑๒. นทีสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๕. สัมมปปธานสังยุต]

๔. เสนาวรรค ๑-๑๐. เสนาที่สูตตทสกะ

๔. เสนาวรรค

หมวดว่าด้วยการแสวงหา

๑-๑๐. เสนาที่สูตตทสกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๑๐ สูตร มีเสนาสูตรเป็นต้น

[๖๘๕-๖๙๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ ประการนี้

การแสวงหา ๓ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. การแสวงหากาม
๒. การแสวงหาภพ
๓. การแสวงหาพรหมจรรย์

การแสวงหา ๓ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญสัมมปปธาน ๔ ประการเพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละการแสวงหา ๓ ประการนี้

สัมมปปธาน ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

ฯลฯ

๔. สร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เสื่อมหาย ภิญโญภาพ ใพบูลย์ เจริญ เต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญสัมมปปธาน ๔ ประการนี้เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละการแสวงหา ๓ ประการนี้"

(พึงเพิ่มข้อความที่เหลือให้พิสดาร)

เสนาที่สูตตทสกะ ๑-๑๐ จบ

เสนาวรรคที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๕. สัมมปปธานสังยุต]

๔. เอสนาวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอสนาสูตร	๒. วิธาสสูตร
๓. อาสวสูตร	๔. ภาสูตร
๕. ทุกขตาสูตร	๖. ขีลสูตร
๗. มลสูตร	๘. นิฆสูตร
๙. เวทนาสูตร	๑๐. ตัณหาสูตร
๑๑. ตสีนาสูตร	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๕. สัมมปปธานสังยุต]

๕. โขขวรรค ๑-๑๐. โขขาทิสุต

๕. โขขวรรค

หมวดว่าด้วยโฆชะ

๑-๑๐. โขขาทิสุต

ว่าด้วยโฆชะเป็นต้น

[๖๙๕-๗๐๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย อุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้

อุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. รูปราคะ
๒. อรูปราคะ
๓. มานะ
๔. อุทธัจจะ
๕. อวิชา

อุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสัมมปปธาน ๔ ประการ เพื่อรู้อย่าง
เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้

สัมมปปธาน ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สร้างฉันทะ พยายาม ปราบกความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

ฯลฯ

๔. สร้างฉันทะ พยายาม ปราบกความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิกษุญาณภาพ ไพบูลย์ เจริญ
เต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๕. สัมมปปธานสังยุต]

๕. โอฆวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญสัมมปปธาน ๔ ประการนี้เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทธัมภาคียสังโยชน์ ๕ ประการนี้”
(พึงเพิ่มข้อความที่เหลือให้พิสดาร)

โอฆาติสูตรที่ ๑-๑๐ จบ

โอฆวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โอฆสูตร	๒. โยคสูตร
๓. อุปาทานสูตร	๔. คันถสูตร
๕. อนุสยสูตร	๖. กามคุณสูตร
๗. นีวรณสูตร	๘. อุปาทานักขันธสูตร
๙. โอรัมภาคียสูตร	๑๐. อุทธัมภาคียสูตร

สัมมปปธานสังยุตที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๖. พลสังยุต]

๑. คังคาเปยยาลวรรค ๑-๑๒. พลาทิสสูตร

๖. พลสังยุต

๑. คังคาเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยคังคาเปยยาล

๑-๑๒. พลาทิสสูตร

ว่าด้วยพละเป็นต้น

[๗๐๕-๗๑๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ ประการนี้ พละ ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัทธาพละ (กำลังคือศรัทธา)
๒. วิริยพละ (กำลังคือวิริยะ)
๓. สติพละ (กำลังคือสติ)
๔. สมာธิพละ (กำลังคือสมาธิ)
๕. ปัญญาพละ (กำลังคือปัญญา)

พละ ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย แม้น้ำคงคาที่ไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไป
สู่ทิศปราจีน แม้นั้นใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญพละ ๕ ประการ ทำพละ
๕ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่निพพาน โนมโน้มไปสู่นิพพาน โอนโน้มไปสู่นิพพาน
ภิกษุเมื่อเจริญพละ ๕ ประการ ทำพละ ๕ ประการให้มาก ย่อมโน้ม
ไปสู่นิพพาน โนมโน้มไปสู่นิพพาน โอนโน้มไปสู่นิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัทธาพละอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในโอสถัคคะ
๒. เจริญวิริยพละ ฯลฯ
๓. เจริญสติพละ ฯลฯ
๔. เจริญสมာธิพละ ฯลฯ
๕. เจริญปัญญาพละอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อม
ไปในโอสถัคคะ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๖. พลสังยุต]
รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญผละ ๕ ประการ ทำผละ ๕ ประการให้มาก
ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล”

พลาหิสสูตรที่ ๑-๑๒ จบ
คังคาเปยยาลวรรคที่ ๑ จบ^๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมปาจันนินนสูตร	๒-๕. ทุตติยาธิปาจันนินนสูตรตจตุกกะ
๖. จัณฑลปาจันนินนสูตร	๗. ปฐมสมุททนินนสูตร
๘-๑๒. ทุตติยาธิสมุททนินนสูตรตปัญจกะ	

อัปปมาทวรรคพึงให้พิสดาร^๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตร	๒. ปทสูตร
๓. กุญสูตร	๔. มุลสูตร
๕. สารสูตร	๖. วัสสิกสูตร
๗. ราชาสูตร	๘. จันทิมสูตร
๙. สร้อยสูตร	๑๐. วัตถสูตร

พลกณียวรรคพึงให้พิสดาร^๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พลสูตร	๒. พีชสูตร
๓. นาคสูตร	๔. รุกขสูตร
๕. กุมภสูตร	๖. สุกสูตร

เชิงอรรถ :

- ^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๙๑-๑๐๒ (มัคคสังยุต) หน้า ๕๘-๖๑ ในเล่มนี้
^๒ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๓๙-๑๔๘ (มัคคสังยุต) หน้า ๗๒-๗๗ ในเล่มนี้
^๓ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๔๙-๑๖๐ (มัคคสังยุต) หน้า ๗๘-๙๐ ในเล่มนี้

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๖. พลสังยุต]
รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๗. อากาศสูตร	๘. ปฐมเมฆสูตร
๙. ทุตติยเมฆสูตร	๑๐. นาวาสสูตร
๑๑. อาคันตกสูตร	๑๒. นทีสูตร

เอสนาวรรคพึงให้พิสดาร^๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอสนาสสูตร	๒. วิชาสูตร
๓. อาสวสูตร	๔. ภาวสูตร
๕. ทุกขดาสูตร	๖. ขีลสูตร
๗. มลสูตร	๘. นินฆสูตร
๙. เวทนาสูตร	๑๐. ตัณหาสูตร
๑๑. ตลีนาสสูตร	

เชิงอรรถ :

^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๖๑-๑๗๑ (มัคคสังยุต) หน้า ๙๑-๑๐๐ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า :๓๗๑ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๖. พลสังยุต]

๕. โขขวรรค ๑-๑๐. โขขาทิสุต

๕. โขขวรรค

หมวดว่าด้วยโฆชะ

๑-๑๐. โขขาทิสุต

ว่าด้วยโฆชะเป็นต้น

[๗๔๙-๗๕๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย อุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้

อุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. รูปราคะ	๒. อรูปราคะ
๓. มานะ	๔. อุทธัจจะ
๕. อวิชา	

อุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญผละ ๕ ประการเพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้

ผละ ๕ ประการ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัทธาผละอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ
๒. เจริญวิริยผละ ...
๓. เจริญสติผละ ...
๔. เจริญสมาธิผละ ...
๕. เจริญปัญญาผละอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญผละ ๕ ประการนี้เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้แล"

(พึงเพิ่มข้อความที่เหลือให้พิสดารอย่างนี้)

พระสูตรต้นตปีฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๖. พลสังยุต]

๖. คังคาเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๖. คังคาเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยคังคาเปยยาล

๑-๑๒. ปาจิณาทีสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรชาจีนเป็นต้น

[๗๕๙-๗๗๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรชาจีน บ่าไปสู่ทิศปรชาจีน หลากไปสู่ทิศปรชาจีน แม่นั้นใด ภิกษุก็ฉันทันเหมือนกัน เมื่อเจริญผล ๕ ประการ ทำผล ๕ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญผล ๕ ประการ ทำผล ๕ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัทธาผล อันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด

ฯลฯ

๕. เจริญปัญญาผล อันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญผล ๕ ประการ ทำผล ๕ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล"

(พึงเพิ่มข้อความที่เหลือให้พิสดาร)

ปาจิณาทีสูตรที่ ๑-๑๒ จบ

คังคาเปยยาลวรรคที่ ๖ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมปาจิณินนสูตร

๒-๕. ทุตยาทีปาจิณินนสูตรตจตุกกะ

๖. ฉัญฐปาจิณินนสูตร

๗. ปฐมสมุททินนสูตร

๘-๑๒. ทุตยาทีสมุททินนสูตรตปัจญจกะ

(อัปปมาทวรรค - ผลกรณียวรรคพึงให้พิสดาร)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๖. พลสังยุต]

๙. เอสนาวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๙. เอสนาวรรค

หมวดว่าด้วยการแสวงหา

๑-๑๒. เอสนาทิสสูตร

ว่าด้วยการแสวงหาเป็นต้น

[๗๙๒-๘๐๒] บาลีแห่งเอสนาวรรค พึงให้พิสดารจนถึงธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด อย่างนี้

เอสนาวรรคที่ ๙ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอสนาสูตร	๒. วิชาสูตร
๓. อาสวสูตร	๔. ภาวสูตร
๕. ปฐมทุกขสูตร	๖. ทุตตทุกขสูตร
๗. ตุตตทุกขสูตร	๘. ขีลสูตร
๙. มลสูตร	๑๐. นิฆสูตร
๑๑. เวทนาสูตร	๑๒. ตัณหาสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๖. พลสังยุต]

๑๐. โขขวรรค ๑-๑๐. โขขาทิสุต

๑๐. โขขวรรค

หมวดว่าด้วยโฆชะ

๑-๑๐. โขขาทิสุต

ว่าด้วยโฆชะเป็นต้น

[๘๐๓-๘๑๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้

อุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. รูปราคะ	๒. อรูปราคะ
๓. มานะ	๔. อุทธัจจะ
๕. อวิชา	

อุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญผละ ๕ ประการเพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้

ผละ ๕ ประการ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสัทธาผละ	๖. เจริญปัญญาผละอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และ โมหะเป็นที่สุด
๕. เจริญปัญญาผละอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และ โมหะเป็นที่สุด	

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญผละ ๕ ประการนี้เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการนี้แล”

โฆขาทิสุตที่ ๑-๑๐ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๖. พลสังยุต]

๑๐. โอฆวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โอฆสูตร	๒. โยคสูตร
๓. อุปาทานสูตร	๔. คันถสูตร
๕. อนุสยสูตร	๖. กามคุณสูตร
๗. นีวรณสูตร	๘. อุปาทานักขันธสูตร
๙. โอรัมภาคิยสูตร	๑๐. อุทรัมภาคิยสูตร

พลสังยุตที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิปาทสังยุต]

๑. ปาวาลวรรค ๑. อปารสูตร

๗. อิทธิปาทสังยุต

๑. ปาวาลวรรค

หมวดว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่ปาวาลเจดีย์

๑. อปารสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ถึงฝั่งโน้นจากฝั่งนี้

[๘๑๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งโน้นจากฝั่งนี้

อิทธิบาท ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร^๑ (สมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรที่มุ่งมั่น)
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรที่มุ่งมั่น)
๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรที่มุ่งมั่น)
๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรที่มุ่งมั่น)

ภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ ประการนี้แลที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งโน้นจากฝั่งนี้”

อปารสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ ฉันทสมาธิ หมายถึงสมาธิที่เกิดจากฉันทะ ปธานสังขาร หมายถึงความเพียรที่มุ่งมั่น (ปธาน) คำว่า ฉันทสมาธิปธานสังขาร จึงหมายถึงสมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรที่มุ่งมั่น วิริยสมาธิ จิตตสมาธิ และวิมังสาสมาธิ ก็มีอรรถาธิบายเช่นเดียวกัน (อภ.เอกก.อ. ๑/๓๙๘/๔๔๕, ส.ม.อ. ๓/๘๑๓/๓๒๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๓๗๗ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิติปาทสังยุต]

๑. ปาวาลวรรค ๓. อริยสูตร

๒. วิรทสูตร

ว่าด้วยธรรมที่บุคคลพลาด

[๘๑๕] “ภิกษุทั้งหลาย อธิติปาท ๔ ประการอันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งพลาดแล้ว อริยมรรคที่ให้ความสิ้นทุกข์โดยชอบก็ชื่อว่าเป็นอันบุคคลเหล่านั้นพลาดแล้ว ส่วนอธิติปาท ๔ ประการอันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว อริยมรรคที่ให้ความสิ้นทุกข์โดยชอบก็ชื่อว่าเป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภแล้ว

อธิติปาท ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอธิติปาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร
๒. เจริญอธิติปาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร
๓. เจริญอธิติปาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร
๔. เจริญอธิติปาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร

ภิกษุทั้งหลาย อธิติปาท ๔ ประการนี้อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งพลาดแล้ว อริยมรรคที่ให้ความสิ้นทุกข์โดยชอบก็ชื่อว่าเป็นอันบุคคลเหล่านั้นพลาดแล้ว ส่วนอธิติปาท ๔ ประการนี้อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว อริยมรรคที่ให้ความสิ้นทุกข์โดยชอบก็ชื่อว่าเป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภแล้ว”

วิรทสูตรที่ ๒ จบ

๓. อริยสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นอริยะ

[๘๑๕] “ภิกษุทั้งหลาย อธิติปาท ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ เป็นนियยานิกรรม นำออกไปเพื่อให้สิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้บำเพ็ญอธิติปาท ๔ ประการนั้น

อธิติปาท ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิบาทสังยุต]

๑. ปาวาลวรรค ๔. นิพพิทาสูตร

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังขาร

๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิประธานสังขาร

๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังขาร

๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิประธานสังขาร

ภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว เป็น
อริยะ เป็นนิยยานิกรรม นำออกไปเพื่อให้สิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้บำเพ็ญอิทธิบาท ๔
ประการนั้น”

อริยสูตรที่ ๓ จบ

๔. นิพพิทาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย

[๘๑๖] “ภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายอย่างที่สุด เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ
เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อนิพพาน

อิทธิบาท ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังขาร

๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิประธานสังขาร

๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังขาร

๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิประธานสังขาร

ภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อม
เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายอย่างที่สุด เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ
เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อนิพพาน”

นิพพิทาสูตรที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิบาทสังยุต]

๑. ปาวาลวรรค ๕. อิทธิบาทเสสูตร

๕. อิทธิบาทเสสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้ฤทธิ์บางอย่างให้สำเร็จ

[๘๑๗] “ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ได้ทำฤทธิ์บางอย่าง^๑ให้สำเร็จได้ ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาลจักทำฤทธิ์บางอย่างให้สำเร็จได้ ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาลย่อมทำฤทธิ์บางอย่างให้สำเร็จได้ ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

อิทธิบาท ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังขาร
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิประธานสังขาร
๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังขาร
๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิประธานสังขาร

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาลได้ทำฤทธิ์บางอย่างให้สำเร็จได้ ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาลจักทำฤทธิ์บางอย่างให้สำเร็จได้ ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

เชิงอรรถ :

- ^๑ ฤทธิ์บางอย่าง ในที่นี้หมายถึงมรรค ๓ (โสดาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค และอนาคามิมรรค) และผล ๓ (โสดาปัตติผล สกทาคามิผล และอนาคามิผล) (ส.ม.อ. ๓/๘๑๗/๓๒๗, ส.ฎีกา ๒

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิบาทสังยุต]

๑. ปาวาลวรรค ๖. สมัตตสูตร

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาลย่อมทำฤทธิบางอย่างให้สำเร็จได้ ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด เจริญ ทำให้มากแล้ว”

อิทธิบาทสูตรที่ ๕ จบ

๖. สมัตตสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำฤทธิบริบูรณ์ให้สำเร็จ

[๘๑๘] “ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาลได้ทำฤทธิบริบูรณ์^๑ให้สำเร็จได้ ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาลจักทำฤทธิบริบูรณ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาลย่อมทำฤทธิบริบูรณ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

อิทธิบาท ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร
๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร
๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาลได้ทำฤทธิบริบูรณ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

เชิงอรรถ :

^๑ ฤทธิบริบูรณ์ ในที่นี้หมายถึงอรรถดัดผล (ส.ม.อ. ๓/๘๑๘/๓๒๗, ส.ฐีกา ๒/๘๑๘/๕๙๔)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิติปาทสังยุต]

๑. ปาวาลวรรค ๗. ภิกขุสูตร

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาลจักทำอุทธีบริบูรณ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญทำให้มากแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาลย่อมทำอุทธีบริบูรณ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญทำให้มากแล้ว”

สมัตตสูตรที่ ๖ จบ

๗. ภิกขุสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้ภิกษุได้วิมุตติ

[๘๑๙] “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาลได้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ^๑ ปัญญาวิมุตติ^๒ อันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการที่ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาลจักทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการที่ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาลย่อมทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการที่ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

เชิงอรรถ :

^๑ เจโตวิมุตติ หมายถึงผลอันเกิดจากสมาธิ คือ ความหลุดพ้นด้วยสมถกัมมัฏฐาน (อง.ทุก.อ. ๒/๘๘/๖๒, ส.สพ.อ. ๓/๑๓๒/๕๑)

^๒ ปัญญาวิมุตติ หมายถึงผลอันเกิดจากปัญญา คือ ความหลุดพ้นด้วยวิปัสสนากัมมัฏฐาน (อง.ทุก.อ. ๒/๘๘/๖๒, ส.สพ.อ. ๓/๑๓๒/๕๑)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิปาทสังยุต]

๑. ปาวาลวรรค ๘. พุทธสูตร

อธิปาท ๔ ประการ อะไรว่าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอธิปาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร
๒. เจริญอธิปาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร
๓. เจริญอธิปาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร
๔. เจริญอธิปาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาลได้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ก็เพราะอธิปาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาลจักทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ก็เพราะอธิปาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาลยอมทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ก็เพราะอธิปาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว”

ภิกษุสูตรที่ ๗ จบ

๘. พุทธสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

[๘๒๐] “ภิกษุทั้งหลาย อธิปาท ๔ ประการนี้

อธิปาท ๔ ประการ อะไรว่าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอธิปาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร
๒. เจริญอธิปาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิติปาทสังยุต]

๑. ปาวาลวรรค ๙. ญาณสูตร

๓. เจริญอธิติปาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร

๔. เจริญอธิติปาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร

อธิติปาท ๔ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตฉันับันชิตเรียกว่า 'พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า'
เพราะอธิติปาท ๔ ประการนี้ที่ตถาคตเจริญ ทำให้มากแล้ว"

พุทธสูตรที่ ๘ จบ

๙. ญาณสูตร

ว่าด้วยญาณเกิดขึ้นเพราะเจริญอธิติปาท

[๘๒๑] "ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'นี้เป็นอธิติปาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร' จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว แก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'ก็อธิติปาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขารนี้ควรเจริญ' จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'อธิติปาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขารนี้เราได้เจริญแล้ว'

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'นี้เป็นอธิติปาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร' จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'ก็อธิติปาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขารนี้ควรเจริญ' จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'อธิติปาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขารนี้เราได้เจริญแล้ว'

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิติปาทสังยุต]

๑. ปาวาลวรรค ๑๐. เจริญสูตร

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'นี้เป็นอธิติบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร' จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'ก็อธิติบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิ-ปธานสังขารนี้ควรเจริญ' จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'อธิติบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขารนี้เราได้เจริญแล้ว'

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'นี้เป็นอธิติบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร' จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'อธิติบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิ-ปธานสังขารนี้ควรเจริญ' จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'อธิติบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขารนี้เราได้เจริญแล้ว'

ญาณสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. เจริญสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่ปาวาลเจริญ

[๘๒๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กุฎาคารศาลา ป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ครั้นในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงเวสาลี เสด็จกลับจากบิณฑบาต ภายหลังเสวยพระกระยาหารเสร็จแล้ว ได้รับสั่งเรียกท่านพระอานนท์มาตรัสว่า "อานนท์ เธอจงถือ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิปาทสังยุต]

๑. ปาวาลวรรค ๑๐. เจตียสูตร

ผ้านีสีทนะ^๑ เราจักเข้าไปยังปาวาลเจตียเพื่อพักผ่อนกลางวัน” ท่านพระอานนท์
ทูลรับสนองพระดำรัสแล้วได้ถือผ้านีสีทนะตามเสด็จพระผู้มีพระภาคไปทางเบื้องพระ
ปฤษฎางค์

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังปาวาลเจตีย ประทับนั่งบนพทุธ-
อาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ฝ่ายท่านพระอานนท์ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ
ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “อานนท์ กรุงเวสาลี
นารีนรมย์ อุเทนเจตียนารีนรมย์ โคตมกเจตียนารีนรมย์ สัตตัมพเจตียนารีนรมย์
พหุุตตกเจตียนารีนรมย์ สารินทเจตียนารีนรมย์ ปาวาลเจตียก็นารีนรมย์

อานนท์ อิทธิปาท ๔ ประการอันบุคคลใดบุคคลหนึ่งเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำ
ให้เป็นดูจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ให้ตั้งมั่น สัมสม ปรารภดีแล้ว บุคคลนั้นเมื่อปรารภนา
ก็จะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ตลอดกับ^๒หรือมากกว่ากับ

อานนท์ อิทธิปาท ๔ ประการอันตถาคตเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดูจ
ยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ให้ตั้งมั่น สัมสม ปรารภดีแล้ว ตถาคตเมื่อปรารภนาก็จะมี
ชีวิตอยู่ต่อไปได้ตลอดกับหรือมากกว่ากับ”

แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทำนิมิตที่ชัดเจน โสภาสที่ชัดเจนอย่างนี้ ท่าน
พระอานนท์ก็ไม่อาจรู้ทัน จึงไม่กราบทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดดำรงพระชนม์มอยู่ต่อไปตลอดกับ ขอ
พระสวดโปรดดำรงพระชนม์มอยู่ต่อไปตลอดกับเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก
เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อ
ความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” ทั้งนี้เป็นเพราะท่านถูกมารดลใจ

แม้ครั้งที่ ๒ ฯลฯ

แม้ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาคก็รับสั่งเรียกท่านพระอานนท์มาตรัสว่า “อานนท์
กรุงเวสาลี นารีนรมย์ อุเทนเจตียนารีนรมย์ โคตมกเจตียนารีนรมย์ สัตตัมพเจตีย

เชิงอรรถ :

^๑ ผ้านีสีทนะ ในที่นี้หมายถึงท่อนหนังสำหรับใช้เป็นฝารองนั่ง (ส.ม.อ. ๓/๘๒๒/๓๒๗)

^๒ กับ ในที่นี้หมายถึงอายุกับของมนุษย์ที่มีอยู่ในเวลานั้น ๆ (ส.ม.อ. ๓/๘๒๒/๓๒๘)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิติปาทสังยุต]

๑. ปาวาลวรรค ๑๐. เจตียสูตร

นารีนรมย์ พหุบุตรกเจตียนารีนรมย์ สารันทเจตียนารีนรมย์ ปาวาลเจตียกีนารีนรมย์

อานนท์ อธิติปาท ๔ ประการอันบุคคลใดบุคคลหนึ่งเจริญ ทำให้มาก ทำให้เป็นดจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ให้ตั้งมั่น สังสม ปรารถดีแล้ว บุคคลนั้นเมื่อปรารถนาก็จะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ตลอดกัปหรือมากกว่ากัป

อานนท์ อธิติปาท ๔ ประการอันตถาคตเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ให้ตั้งมั่น สังสม ปรารถดีแล้ว ตถาคตเมื่อมุ่งหวัง ก็จะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ตลอดกัปหรือมากกว่ากัป”

แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทำนิมิตที่ชัดเจน โอภาสที่ชัดเจนอย่างนี้ ท่านพระอานนท์ก็ไม่อาจรู้ทัน จึงไม่กราบทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดดำรงพระชนม์มอยู่ต่อไปตลอดกัป ขอพระสุตโปรดดำรงพระชนม์มอยู่ต่อไปตลอดกัปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” ทั้งนี้เป็นเพราะท่านถูกมารดลใจ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกท่านพระอานนท์มาตรัสว่า “ไปเถิด อานนท์ เธอจงกำหนดเวลาอันสมควรในบัดนี้” ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว ลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาท ทำประทักษิณแล้ว นั่งที่โคนต้นไม้แห่งหนึ่งในที่ไม่ไกล

ครั้นเมื่อท่านพระอานนท์จากไปไม่นาน มารผู้มีบาปก็เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้วได้กราบทูลดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุตโปรดปรินิพพานในบัดนี้เถิด เวลานี้เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคเคยตรัสพระวาจาฉันี้ไว้ว่า ‘มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นสาวกของเรา ยังไม่เสียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก่ล้าแล้ว ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิปาทสังยุต]

๑. ปาวาลวรรค ๑๐. เจตียสูตร

ของตนแล้วแต่ก็ยังไม่บอก^๑ แสดง^๒ บัญญัติ^๓ กำหนด^๔ เปิดเผย^๕ จำแนก^๖
 ทำให้ง่าย^๗ไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ปราบปรึบวาท^๘ที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อย
 โดยชอบธรรมไม่ได้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลานี้ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค
 เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับความแนะนำ แก่ล้ากล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติ
 ธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตน
 แล้วก็สามารถจะบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายได้
 สามารถแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ปราบปรึบวาทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมได้
 ขอพระผู้มีพระภาคโปรดปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสาคโคตโปรดปรินิพพานในบัดนี้เถิด
 เวลานี้เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเคยตรัสพระวาจาว่า 'มารผู้มีบาป
 เรายังจะไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นสาวิกของเรายังไม่เฉียบแหลม
 ไม่ได้การแนะนำ ไม่แก่ล้ากล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรม
 สมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบยิ่ง ไม่ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตน
 แล้วแต่ก็ยังไม่บอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ ยัง
 แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ปราบปรึบวาทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้'

เชิงอรรถ :

- ^๑ **บอก** หมายถึงกล่าวคำเริ่มต้น แสดงคำเริ่มต้น (อง.จตุกก.ฎีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)
^๒ **แสดง** หมายถึงการให้อุทเทส (คำเริ่มต้น) จบลง (อง.จตุกก.ฎีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)
^๓ **บัญญัติ** หมายถึงประกาศให้รู้ถึงเนื้อความตามที่ตั้งอุทเทสไว้โดยประการต่าง ๆ ตามที่ยกแสดงไว้ (อง.
 จตุกก.ฎีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)
^๔ **กำหนด** หมายถึงการให้เนื้อความนั้นดำเนินไปโดยประการต่าง ๆ (อง.จตุกก.ฎีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)
^๕ **เปิดเผย** หมายถึงการชี้แจงเนื้อความตามที่ตั้งอุทเทสไว้ โดยการวกกลับมาอธิบายซ้ำอีก (อง.จตุกก.ฎีกา
 ๒/๑๗๒/๔๓๕)
^๖ **จำแนก** หมายถึงการจำแนกประเด็นที่เปิดแล้ว (อง.จตุกก.ฎีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)
^๗ **ทำให้ง่าย** หมายถึงการแสดงประเด็นที่จำแนกไว้ให้ชัดเจนด้วยการชี้เหตุและยกอุทาหรณ์ต่าง ๆ มาประกอบ
 (อง.จตุกก.ฎีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)
^๘ **ปรึบปรึบวาท** ในที่นี้หมายถึงวาทะ หรือลัทธิต่าง ๆ ของเจ้าลัทธิอื่นนอกพระพุทธศาสนา (ที.ม.ฎีกา
 ๓๗๔/๓๗๕, ขุ.ม.อ. ๓๑/๒๓๗)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิปาทสังยุต]

๑. ปาวาลวรรค ๑๐. เจตียสูตร

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลานี้ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้เป็นสาวิกาของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แก่ลวกล้ำ เป็นพหูสูตร ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ ของตนแล้ว ก็สามารถจะบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายได้ สามารถแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ปราบปรึปว่าทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมได้ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตโปรดปรินิพพานในบัดนี้เถิด เวลานี้เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเคยตรัสพระวาจา^๑ไว้ว่า 'มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่อุบาสกทั้งหลายเป็นผู้เป็นสาวกของเรา ฯลฯ ตราบเท่าที่อุบาสิกาทั้งหลายเป็นผู้เป็นสาวิกาของเรา ยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก่ลวกล้ำ ไม่เป็นพหูสูตร ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้วแต่ก็ยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ปราบปรึปว่าทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เวลานี้อุบาสิกาทั้งหลายเป็นผู้เป็นสาวิกาของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แก่ลวกล้ำ เป็นพหูสูตร ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ ของตนแล้ว ก็สามารถจะบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายได้ สามารถแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ปราบปรึปว่าทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรม ได้ขอพระผู้มีพระภาคโปรดปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตโปรดปรินิพพานใน บัดนี้เถิด เวลานี้เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนึ่ง พระผู้มีพระภาคเคยตรัสพระวาจา^๑ไว้ว่า 'มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่พรหมจรรย์^๑นี้ของเรายังไม่บริบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้จักกันโดยมาก มันคงดี กระทั่งเทวดาและมนุษย์ ทั้งหลายประกาศได้แล้ว'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พรหมจรรย์นี้ของพระผู้มีพระภาคบริบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้จักกันโดยมาก มันคงดี กระทั่งเทวดาและมนุษย์ประกาศได้แล้ว

เชิงอรรถ :

^๑ พรหมจรรย์ ในที่นี้หมายถึงศาสนพรหมจรรย์ คือ คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้นที่สงเคราะห์เข้า ในไตรสิกขา (ส.ม.อ. ๓/๘๒๒/๓๓๐, อจ.อภฺรฺก.อ. ๓/๗๐/๒๗๗)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิปาทสังยุต]

๑. ปาวาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ขอพระผู้มีพระภาคโปรดปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุตโปรดปรินิพพานในบัดนี้เถิด
เวลานี้เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค”

เมื่อมารทูลอาราธนาอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบดังนี้ว่า “มารผู้
มีบาป เธอจงอย่ากังวลเลย อีกไม่นานการปรินิพพานของตถาคตจักมี จากนั้น
ไป(เพียง) ๓ เดือน ตถาคตจักปรินิพพาน”

ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคทรงมีสติสัมปชัญญะ ทรงปลงพระชนมายุสังขาร^๑ ณ
ปาวาลเจดีย์ เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงปลงพระชนมายุสังขารแล้ว ได้เกิดแผ่นดิน
ไหวครั้งใหญ่ นำสะพรั่งกล้ว ให้เกิดชนพองสยองเกล้า ห้างกลองทิพย์ก็ดังกึกก้อง

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งพระอุทาน
นี้ในเวลานั้นว่า

“มุนีละกรรมทั้งที่ชั่งได้และชั่งไม่ได้
อันเป็นเหตุก่อกำเนิดเป็นเครื่องปรุงแต่งภพได้แล้ว
ยินดีภายในตน มีใจมั่นคง ทำลายกิเลสที่เกิดในตนได้
เหมือนนักรบทำลายเกราะเสีย ฉะนั้น”^๒

เจดีย์สูตรที่ ๑๐ จบ

ปาวาลวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อปารสูตร	๒. วิวัฑฒสูตร
๓. อริยสูตร	๔. นิพพิทาสูตร
๕. อิทธิปาทสูตร	๖. สมัตตสูตร
๗. ภิกขุสูตร	๘. พุทฺธสูตร
๙. ญาณสูตร	๑๐. เจดีย์สูตร

เชิงอรรถ :

^๑ ปลงพระชนมายุสังขาร หมายถึงสลัดปัจจัยเครื่องปรุงแต่งอายุ ดกลองพระทัยอย่างมีสติมั่นคง และกำหนด
รู้ด้วยพระปัญญาว่าจะปรินิพพาน (ส.ม.อ. ๓/๘๒๒/๓๓๐, ที.ม.อ. ๑๗๓/๑๖๗, อัง.อ.อ.อ.อ. ๓/๗๐/๒๗๗)

^๒ ดูเทียบ ที.ม. (แปล) ๑๐/๑๖๖-๑๖๙/๑๑๒-๑๑๖, อัง. อ.อ.อ. (แปล) ๒๓/๗๐/๓๗๒-๓๗๖

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิปาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๑. ปุพพสูตร

๒. ปาสาทกัมปนวรรค

หมวดว่าด้วยเหตุที่ทำให้ปราสาทไหว

๑. ปุพพสูตร

ว่าด้วยพระดำริก่อนตรัสรู้

[๘๒๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนเราเป็นโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดตั้งนี้ว่า 'อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัยแห่งการเจริญอิทธิบาท' ภิกษุทั้งหลาย (ต่อมา) เรานั้นได้มีความคิดตั้งนี้ว่า 'ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปานสังขารตั้งนี้ว่า ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประดับประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ช่านไปภายนอก และมีความหมายรู้ว่า เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่า เบื้องหลังเหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือนเบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคืนเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสงบ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่าง^๑อยู่
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปานสังขารตั้งนี้ว่า วิริยะของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประดับประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ช่านไปภายนอก และมีความหมายรู้ว่า เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่า เบื้องหลังเหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือนเบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคืนเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสงบ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่

เชิงอรรถ :

^๑ อบรมจิตให้สว่าง ในที่นี้หมายถึงทำจิตให้สว่างด้วยทิพพจักขุญาณ (อง.จตทุก.อ. ๒/๔๑/๓๔๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๓๙๑ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิปาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๑. ปุพพสูตร

๓. เจริญอธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังฆารังนี้ว่า จิตของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประดับประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ชานไปในภายนอก และมีความหมายรู้ว่า เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่าเบื้องหลังเหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือนเบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคืนเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสงบ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่
๔. เจริญอธิบาทที่ประกอบด้วยวิมิงสาสมาธิประธานสังฆารังนี้ว่า วิมิงสาของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประดับประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ชานไปในภายนอก และมีความหมายรู้ว่า เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่าเบื้องหลังเหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือนเบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคืนเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสงบ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่

เมื่ออธิบาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ภิกษุย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏหรือให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง (และ) ภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นหรือดิ่งลงในแผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปก็ได้ ไขฝ่ามือลูบลวดวงจันทร์ดวงอาทิตย์อันมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมากก็ได้ ไขอำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้

เมื่ออธิบาท ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ภิกษุย่อมได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วยหูทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิติปาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๑. ปุพพสูตร

เมื่ออธิติบาท ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ภิกษุยอมกำหนดรู้จิตของสัตว์บุคคลอื่นได้ด้วยจิตของตน คือ จิตมีราคะก็รู้ชัดว่า จิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะก็รู้ชัดว่าจิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะก็รู้ชัดว่าจิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะก็รู้ชัดว่าจิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะก็รู้ชัดว่าจิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะก็รู้ชัดว่าจิตปราศจากโมหะ จิตหดหู่ก็รู้ชัดว่าจิตหดหู่ หรือจิตฟุ้งซ่านก็รู้ชัดว่าจิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหัคคตะ^๑ก็รู้ชัดว่าจิตเป็นมหัคคตะ หรือจิตไม่เป็นมหัคคตะก็รู้ชัดว่าจิตไม่เป็นมหัคคตะ จิตมีสิ่งอื่นยิ่งกว่าก็รู้ชัดว่าจิตมีสิ่งอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีสิ่งอื่นยิ่งกว่าก็รู้ชัดว่าจิตไม่มีสิ่งอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิก็รู้ชัดว่าจิตเป็นสมาธิ หรือจิตไม่เป็นสมาธิก็รู้ชัดว่าจิตไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้นก็รู้ชัดว่าจิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้นก็รู้ชัดว่าจิตไม่หลุดพ้น

เมื่ออธิติบาท ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ภิกษุระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์ก็เป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏ์ก็เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์กับและวิวัฏฏ์ก็เป็นอันมากบ้างว่า 'ในภพโน้น เราได้มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้น ก็ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้' เธอระลึกชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้

เมื่ออธิติบาท ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ภิกษุเห็นหมู่มสัตว์ผู้กำลังจติ(ตาย) กำลังอุบัติ(เกิด) ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เห็นอมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า 'หมู่มสัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ

เชิงอรรถ :

^๑ มหัคคตะ แปลว่า ถึงความเป็นใหญ่ หมายถึงรูปาวจรกุศลจิตและอรูปาวจรกุศลจิต (ข.ป.อ. ๑/๑๐๔/๓๖๖ และดู อภ.ส. (แปล) ๓๔/๑๖๐-๒๖๘/๔๗-๘๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิปาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๒. มหัปผลสูตร

มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก แต่หมู่มสัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์^๑ เธอเห็นหมู่มสัตว์ผู้กำลังจติ กำลังอุบัติ ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดี และเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมอย่างนี้แล^๑

เมื่ออธิปาท ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ภิกษุจึงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วย ปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

บุพพสูตรที่ ๑ จบ

๒. มหัปผลสูตร

ว่าด้วยการเจริญอธิปาทมีผลานิสงส์มาก

[๘๒๔] “ภิกษุทั้งหลาย อธิปาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก

อธิปาท ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอธิปาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังฆารังคังนี้ว่า ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประดับประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ชานไปในภายนอก และมีความหมายรู้ว่า เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่าเบื้องหลัง เหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือนเบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคืนเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสงบ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ที.สี. (แปล) ๙/๔๗๔-๔๗๘/๒๐๗-๒๑๑

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิบาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๓. จันทสมาธิสูตร

๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิประธานสังขาร ฯลฯ

๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังขาร ฯลฯ

๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิประธานสังขารดังนี้ว่า
วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประคัมประคองเกินไป
ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ชานไปในภายนอก และมีความหมายรู้ว่า
เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่าเบื้องหลัง
เหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือน
เบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคืนเหมือนกลางวัน
กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสงบ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรม
จิตให้สว่างอยู่

ภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้ว
อย่างนี้ จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก

ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออิทธิบาท ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มาก
แล้วอย่างนี้ ภิกษุย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้
 ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้

ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้
มากแล้วอย่างนี้ ภิกษุจึงทำให้แจ่มแจ้งโดวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะ
อาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

มหัปปผลสูตรที่ ๒ จบ

๓. จันทสมาธิสูตร

ว่าด้วยจันทสมาธิ

[๘๒๕] “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยจันทะแล้วได้สมาธิ ได้จิตเตกัคคตา
(สภาวะที่จิตมีอารมณ์เดียว) นี้เรียกว่า จันทสมาธิ

๑. เธอสร้างจันทะ พยายาม ปรรวาทความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิบาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๓. จันทสมาธิสูตร

๒. เธอสร้างฉันทะ พยายาม प्रารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

๓. เธอสร้างฉันทะ พยายาม प्रารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

๔. เธอสร้างฉันทะ พยายาม प्रารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เสื่อมหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญ
เต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร

ฉันทะนี้ จันทสมาธินี้ และปธานสังขารเหล่านี้ตั้งพรรณนามาจะนี้

นี้เรียกว่า อิทธิบาทที่ประกอบด้วยจันทสมาธิปธานสังขาร

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยวิริยะแล้วได้สมาธิ ได้จิตเตกัคคตา นี้เรียกว่า
วิริยสมาธิ

๑. เธอสร้างฉันทะ พยายาม प्रารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

ฯลฯ

๔. เธอสร้างฉันทะ พยายาม प्रารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เสื่อมหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญ
เต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร

วิริยะนี้ วิริยสมาธินี้ และปธานสังขารเหล่านี้ตั้งพรรณนามาจะนี้

นี้เรียกว่า อิทธิบาทที่ประกอบด้วยจันทสมาธิปธานสังขาร

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยจิตแล้วได้สมาธิ ได้จิตเตกัคคตา นี้เรียกว่า จิตต-
สมาธิ

๑. เธอสร้างฉันทะ พยายาม प्रารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิบาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๔. โมคคัลลานสูตร

๔. เธอสร้างฉันทะ พยายาม प्रารภความเพียร ควบคุมจิต มุ่งมั่น
เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญ
เต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร

จิตนี้ จิตตสมาธินี้ และปธานสังขารเหล่านี้ดังพรรณนามาจะนี้

นี้เรียกว่า อิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยวิมังสาแล้วได้สมาธิ ได้จิตเตกัคคตา นี้เรียกว่า
วิมังสาสมาธิ

๑. เธอสร้างฉันทะ พยายาม प्रารภความเพียร ควบคุมจิต มุ่งมั่น
เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

ฯลฯ

๔. เธอสร้างฉันทะ พยายาม प्रารภความเพียร ควบคุมจิต มุ่งมั่น
เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญ
เต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร

วิมังสานี้ วิมังสาสมาธินี้ และปธานสังขารเหล่านี้ดังพรรณนามาจะนี้

นี้เรียกว่า อิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร”

ฉันทสมาธิสูตรที่ ๓ จบ

๔. โมคคัลลานสูตร

ว่าด้วยพระโมคคัลลานะแสดงฤทธิ์

[๘๒๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของนางวิสาขาமிคารมาตา
ในบุพพาราม เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ภิกษุจำนวนมากอยู่ภายใต้ปราสาทของ
นางวิสาขาไมคารมาตา เป็นผู้ฟุ้งซ่าน ถือตัว โลเล ปากกล้า พุดพรวดเพรื่อ หลงลืมสติ
ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น มีจิตกวัดแกว่ง ไม่สำรวมอินทรีย์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิปาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๔. โมคคัลลานสูตร

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกท่านพระมหาโมคคัลลานะมาตรัสว่า
 “โมคคัลลานะ เพื่อนพรหมจรรย์เหล่านี้ที่อยู่ภายใต้ปราสาทของนางวิสาขาโมคคัลลานะ
 เป็นผู้ฟังข่าน ถือตัว โลเล ปากกล้า พุดพรวดเพรื่อ หลงลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ
 มีจิตไม่ตั้งมั่น มีจิตกวัดแกว่ง ไม่สำรวมอินทรีย์ ไปเกิดโมคคัลลานะ เธอจงทำ
 ภิคุเหล่านี้ให้สังเวช”

ท่านพระมหาโมคคัลลานะทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว แสดงอิทธิภิกษังขารให้
 ปราสาทของนางวิสาขาโมคคัลลานะสะเทือนสะท้านหวั่นไหวด้วยนิ้วหัวแม่เท้า ที่นั้น
 ภิคุเหล่านี้ตกใจ ขนพองสยองเกล้า ได้ไปยืนอยู่ ณ ที่สมควร พุดกันว่า
 “ท่านผู้เจริญ น้าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ลมก็ไม่พัด ทั้งปราสาทของนาง
 วิสาขาโมคคัลลานะ มีฐานลึก ฝังไว้แน่น ไม่หวั่นไหว ไม่โยกคลอน ก็เมื่อเป็นเช่นนี้
 คงมีอะไรสักอย่างหนึ่งที่ทำให้ปราสาทนี้สะเทือนสะท้านหวั่นไหว”

ต่อมา พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปหาภิคุเหล่านี้แล้วตรัสว่า “ภิคุทั้งหลาย
 เธอทั้งหลายเกิดความสลัดใจ ขนพองสยองเกล้า ได้ไปยืนอยู่ ณ ที่สมควร เพราะ
 เหตุไร”

ภิคุเหล่านี้กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัศจรรย์จริง ไม่เคย
 ปรากฏ ลมก็ไม่พัด ทั้งปราสาทของนางวิสาขาโมคคัลลานะ มีฐานลึก ฝังไว้แน่น
 ไม่หวั่นไหว ไม่โยกคลอน ก็เมื่อเป็นเช่นนี้ คงมีอะไรสักอย่างหนึ่งที่ทำให้ปราสาท
 นี้สะเทือนสะท้านหวั่นไหวเป็นแน่”

“ภิคุทั้งหลาย ภิคุโมคคัลลานะ ประสงค์จะให้เธอทั้งหลายสังเวช จึงทำ
 ปราสาทของนางวิสาขาโมคคัลลานะให้สะเทือนสะท้านหวั่นไหวด้วยนิ้วหัวแม่เท้า
 ภิคุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ภิคุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มาก
 มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะธรรมเหล่าไหนที่ภิคุโมคคัลลานะเจริญ ทำให้มาก
 แล้ว”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็น
 หลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
 ขอประทานวโรกาส เจปะพระผู้มีพระภาคเท่านั้นที่จะทรงอธิบายเนื้อความแห่งพระ
 ภาษิตนั้นให้แจ่มแจ้งได้ ภิคุทั้งหลายฟังต่อจากพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิติปาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๔. โมคคัลลานสูตร

“ภิกษุทั้งหลาย ตัวอย่างนั้น เธอทั้งหลายจงฟัง ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะอธิติปาท ๔ ประการที่ภิกษุโมคคัลลานะเจริญ ทำให้มากแล้ว

อธิติปาท ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุโมคคัลลานะ

๑. เจริญอธิติปาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังฆารดังนี้ว่า
ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อน ฯลฯ
๒. เจริญอธิติปาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิประธานสังฆาร ฯลฯ
๓. เจริญอธิติปาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังฆาร ฯลฯ
๔. เจริญอธิติปาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิประธานสังฆารดังนี้ว่า
วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประคับประคองเกินไป
ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ชานไปในภายนอก และมีความหมายรู้ว่า
เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่า เบื้องหลัง
เหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือน
เบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคืนเหมือนกลางวัน
กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสงบ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรม
จิตให้สว่างอยู่

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะ
อธิติปาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุโมคคัลลานะเจริญ ทำให้มากแล้ว อนึ่ง ภิกษุ
โมคคัลลานะแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง เพราะอธิติปาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุ
โมคคัลลานะเจริญ ทำให้มากแล้ว ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลก อนึ่ง
ภิกษุโมคคัลลานะยอมทำให้แจ่มแจ้งโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะ
สิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

โมคคัลลานสูตรที่ ๔ จบ

(อนึ่ง อภิญญาทั้งหลายพึงให้พิสดารอย่างนี้)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิติปิาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๕. อุณณาภพราหมณสูตร

๕. อุณณาภพราหมณสูตร

ว่าด้วยอุณณาภพราหมณ

[๘๒๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนทอยู่ ณ โขสิदारาม เขตกรุงโกสัมพี ครั้งนั้น พราหมณ์ชื่ออุณณาภะเข้าไปหาท่านพระอานนทถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนถามท่านพระอานนทดังนี้ว่า “ท่านอานนท ท่านประพจน์พรหมจรรย์ในพระสมณโคดมเพื่อต้องการอะไร”

ท่านพระอานนทตอบว่า “พราหมณ์ เราประพจน์พรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อละฉันทะ”

“ท่านอานนท มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อละฉันทะนั้นอยู่หรือ”

“พราหมณ์ มีมรรค มีปฏิบัติเพื่อละฉันทะนั้นอยู่”

“ท่านอานนท มรรค เป็นอย่างไร ปฏิบัติเพื่อละฉันทะนั้น เป็นอย่างไร”

“พราหมณ์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิ-ปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิ-ปธานสังขาร นี้แลคือมรรค นี้คือปฏิบัติเพื่อละฉันทะนั้น”

“ท่านอานนท เมื่อเป็นเช่นนี้ ฉันทะนั้นยังมีอยู่ มิใช่ไม่มี เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลจักละฉันทะด้วยฉันทะนั้นเอง”

“พราหมณ์ ถ้าอย่างนั้น เราจักย้อนถามท่านในเรื่องนี้ ท่านพึงตอบเรื่องนั้นตามที่ท่านพอใจเถิด

พราหมณ์ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ในเบื้องต้นท่านได้มีฉันทะ (ความพอใจ) ว่า ‘จักไปอาราม’ เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว ฉันทะที่เกิดขึ้นในเบื้องต้นนั้น ก็ระงับไปหรือ”

“อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิปาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๕. อุณณาภพราหมณสูตร

“ในเบื้องต้น ท่านได้มีวิริยะ (ความเพียร) ว่า ‘จักไปอาราม’ เมื่อท่านไปถึง อารามแล้ว วิริยะที่เกิดขึ้นในเบื้องต้นนั้นก็ระงับไปหรือ”

“อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ”

“ในเบื้องต้น ท่านได้มีจิตตะ (ความใส่ใจ) ว่า ‘จักไปอาราม’ เมื่อท่านไปถึง อารามแล้ว จิตตะที่เกิดขึ้นในเบื้องต้นนั้นก็ระงับไปหรือ”

“อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ”

“ในเบื้องต้น ท่านได้มีวิมังสา (ความไตร่ตรอง) ว่า ‘จักไปอาราม’ เมื่อท่าน ไปถึงอารามแล้ว วิมังสาที่เกิดขึ้นในเบื้องต้นนั้นก็ระงับไปหรือ”

“อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ”

“พราหมณ์ อย่างนั้นเหมือนกัน ภิกษุใดเป็นพระอรหันตชินาสพ อยู่จบ พรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตน โดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นในเบื้องต้น ได้มีฉันทะเพื่อบรรลอรหัต เมื่อบรรลอรหัตแล้ว ฉันทะที่เกิดขึ้นในเบื้องต้นนั้นก็ระงับไป ในเบื้องต้นได้มีวิริยะเพื่อบรรลอรหัต เมื่อบรรลอรหัตแล้ว วิริยะที่เกิดขึ้นในเบื้องต้น นั้นก็ระงับไป ในเบื้องต้นได้มีจิตตะเพื่อบรรลอรหัต เมื่อบรรลอรหัตแล้ว จิตตะที่ เกิดขึ้นในเบื้องต้นนั้นก็ระงับไป ในเบื้องต้นได้มีวิมังสาเพื่อบรรลอรหัต เมื่อบรรล อรหัตแล้ว วิมังสาที่เกิดขึ้นในเบื้องต้นนั้นก็ระงับไป พราหมณ์ ท่านจะเข้าใจความ ข้อนั้นว่าอย่างไร เมื่อเป็นเช่นดังที่กล่าวมานี้ ฉันทะเป็นต้นนั้นยังมีอยู่ หรือมิใช่ไม่มี”

“ท่านอานนท์ เมื่อเป็นเช่นนี้ ฉันทะเป็นต้นนั้นยังมีอยู่แน่นอน มิใช่ไม่มี ท่านอานนท์ ภาสิตของท่านชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านอานนท์ ภาสิตของท่าน ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือน บุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่ มืดด้วยตั้งใจว่า ‘คนมีตาดีจักเห็นรูปได้’ ท่านอานนท์ ข้าพเจ้านี้ขอถึงท่านพระ โคดมพร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านจงทรงจำข้าพเจ้าว่าเป็น อุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

อุณณาภพราหมณสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิบาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๖. ปฐมพราหมณสูตร

๖. ปฐมพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์ สูตรที่ ๑

[๘๒๘] “ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ได้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาลจักมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันย่อมมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

อิทธิบาท ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร
๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร
๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาลได้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาลจักมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาลย่อมมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว”

ปฐมพราหมณสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิติปาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๗. ทุติยพราหมณสูตร

๗. ทุติยพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์ สูตรที่ ๒

[๘๒๙] “ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ได้แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏหรือให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง (และ) ภูเขาไปได้ ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นหรือตกลงในแผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปได้ ใช้ฝ่ามือลูบคลำดวงจันทร์ดวงอาทิตย์อันมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการ ที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาลจักแสดง ฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏหรือให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง (และ) ภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นหรือตกลงในแผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปได้ ใช้ฝ่ามือลูบคลำดวงจันทร์ดวงอาทิตย์อันมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ ก็เพราะอิทธิบาท ๔ ประการที่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาลย่อมแสดง ฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏหรือให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง (และ) ภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นหรือตกลงในแผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปได้ ใช้ฝ่ามือลูบคลำดวงจันทร์ดวงอาทิตย์อันมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิปาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๘. ภิกขุสูตร

อธิปาท ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอธิปาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังขาร
๒. เจริญอธิปาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิประธานสังขาร
๓. เจริญอธิปาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังขาร
๔. เจริญอธิปาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิประธานสังขาร

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาลได้แสดง
ฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกาย
ไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ ก็เพราะอธิปาท ๔ ประการนี้ที่สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาลจักแสดง
ฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกาย
ไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ ก็เพราะอธิปาท ๔ ประการนี้ที่สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาลย่อมแสดง
ฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกาย
ไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ ก็เพราะอธิปาท ๔ ประการนี้ที่สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้นทั้งหมดเจริญ ทำให้มากแล้ว”

หุติยพราหมณสูตรที่ ๗ จบ

๘. ภิกขุสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้ภิกษุได้วิมุตติ

[๘๓๐] “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มี
อาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน เพราะอธิปาท
๔ ประการนี้ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิปาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๙. อิทธาทีเทศนาสูตร

อิทธิบาท ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังขาร
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิประธานสังขาร
๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังขาร
๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิประธานสังขาร

ภิกษุทำให้แจ่มแจ้งโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุเจริญทำให้มากแล้ว”

ภิกษุสูตรที่ ๘ จบ

๙. อิทธาทีเทศนาสูตร

ว่าด้วยการแสดงอิทธิ(ฤทธิ์)เป็นต้น

[๘๓๑] “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอิทธิ อิทธิบาท อิทธิบาทภาวนาและปฏิบัติทำให้ถึงอิทธิบาทภาวนาแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

อิทธิ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ยอมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่า อิทธิ

อิทธิบาท เป็นอย่างไร

คือ มรรคใด ปฏิบัติใดเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์นี้เรียกว่า อิทธิบาท

อิทธิบาทภาวนา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังขาร
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิประธานสังขาร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิบาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๑๐. วิกังคสูตร

๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร

๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร

นี้เรียกว่า อิทธิบาทภาวนา

ปฏิบัติทาที่ให้ถึงอิทธิบาทภาวนา เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ

๒. สัมมาสังกัปปะ

๓. สัมมาวาจา

๔. สัมมากัมมันตะ

๕. สัมมาอาชีวะ

๖. สัมมาวายามะ

๗. สัมมาสติ

๘. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า ปฏิบัติทาที่ให้ถึงอิทธิบาทภาวนา”

อิทธิบาทิเทศนาสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. วิกังคสูตร

ว่าด้วยการจำแนกอิทธิบาท

[๘๓๒] “ภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก

อิทธิบาท ๔ ประการที่บุคคลเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขารตั้งนี้ว่า ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประคับประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ช้านไปในภายนอก และมีความหมายรู้ว่า เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่าเบื้องหลังเหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือนเบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคืนเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสัจด์ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิปาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๑๐. วิกังคสูตร

๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร ฯลฯ

๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร ฯลฯ

๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขารดังนี้ว่า
วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประคับประคองเกินไป
ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ชานไปในภายนอก และมีความหมายรู้ว่า
เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่าเบื้องหลัง
เหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือน
เบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคืนเหมือนกลางวัน
กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสงบ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรม
จิตให้สว่างอยู่

ฉันทะที่ย่อหย่อนนัก เป็นอย่างไร

คือ ฉันทะที่สหระคตด้วยความเกียจคร้าน สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน
นี้เรียกว่า ฉันทะที่ย่อหย่อนนัก

ฉันทะที่ต้องประคับประคองเกินไป เป็นอย่างไร

คือ ฉันทะที่สหระคตด้วยอุทธัจจะ สัมปยุตด้วยอุทธัจจะ
นี้เรียกว่า ฉันทะที่ต้องประคับประคองเกินไป

ฉันทะที่หดหู่ในภายใน เป็นอย่างไร

คือ ฉันทะที่สหระคตด้วยถีนมิทระ สัมปยุตด้วยถีนมิทระ
นี้เรียกว่า ฉันทะที่หดหู่ในภายใน

ฉันทะที่ชานไปในภายนอก เป็นอย่างไร

คือ ฉันทะที่ชานไป ฟุ้งไป พรารภกามคุณ ๕ ประการในภายนอก
นี้เรียกว่า ฉันทะที่ชานไปในภายนอก

ภิกษุมีความหมายรู้ว่าเบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่า

เบื้องหลังเหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เป็นอย่างไร

คือ ความหมายรู้ว่าเบื้องหน้าและเบื้องหลังอันภิกษุในธรรมวินัยนี้เรียนดี

ใสใจดี ทรงจำดี รู้แจ้งดีแล้วด้วยปัญญา

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิปาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๑๐. วิกังคสูตร

ภิกษุชื่อว่ามีความหมายรู้ว่าเบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่า
เบื้องหลังเหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุมีความหมายรู้ว่าเบื้องบนเหมือนเบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน
อยู่ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมพิจารณากายนี้ขึ้นเบื้องบนแต่พื้นเท้าขึ้นไป
พิจารณาลงเบื้องล่างแต่ปลายผมลงมา มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ เต็มด้วยของไม่
สะอาดมีประการต่าง ๆ ว่า ‘ในร่างกายนี้มี ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น
กระดูก เยื่อในกระดูก ไต^๑ หัวใจ ตับ พังศิเด ม้าม^๒ ปอด ใสใหญ่ ใส่น้อย
อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา เปลวมัน
น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร^๓’

ภิกษุชื่อว่ามีความหมายรู้ว่าเบื้องบนเหมือนเบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบนอยู่
เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุมีความหมายรู้ว่ากลางคืนเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืน
อยู่ เป็นอย่างไร

เชิงอรรถ :

- ^๑ ไต แปลจากคำบาลีว่า วุก (โบราณแปลว่า ม้าม) ไตแก่ก่อนเนื้อ ๒ ก่อน มีขั้วเดียวกัน มีสีแดง
อ่อนเหมือนเมล็ดทองกลาง รูปร่างคล้ายลูกสะบ้าของเด็ก ๆ หรือคล้ายผลมะม่วง ๒ ผลที่ติดอยู่ที่ขั้ว
เดียวกัน มีเอ็นใหญ่รั้งรัดจากลำคองลงไปถึงหัวใจ แล้วแยกออกมาห้อยอยู่ทั้ง ๒ ข้าง (ข.ข.อ. ๓/๔๓),
พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ หน้า ๓๖๒ ให้นิยามของคำว่า ไต ว่า
“อวัยวะคู่หนึ่งของคนและสัตว์ อยู่ในช่องท้องใกล้กระดูกสันหลัง ทำหน้าที่ขับของเสียออกมากับน้ำ
ปัสสาวะ”, Buddhadatta, A.P. A Concise Pali-English Dictionary, 1985, (P. 224); และ Rhys
David, T.W. Pali-English Dictionary, 1921-1925, (P. 591) ให้ความหมายของคำว่า วุก ตรงกัน
หมายถึง ไต (Kidney)
- ^๒ ม้าม แปลจากคำบาลีว่า ปิหก (โบราณแปลว่า ไต) มีสีเขียวเหมือนดอกคนทีสองแห่ง รูปร่างคล้ายลิ้น
ลูกโคดำ ยาวประมาณ ๗ นิ้ว อยู่ด้านบนติดกับหัวใจข้างซ้าย ขิดพื้นท้องด้านบน (ข.ข.อ. ๓/๔๕),
พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ หน้า ๖๔๗ ให้นิยามของคำว่า ม้าม ไว้ว่า “อวัยวะ
ภายในร่างกายริมกระเพาะอาหารข้างซ้าย มีหน้าที่ทำลายเม็ดเลือดแดง สร้างเม็ดน้ำเหลือง และ สร้าง
ภูมิคุ้มกันของร่างกาย” Buddhadatta, A.P. A Concise Pali-English Dictionary, 1985, (P. 186) ;
และ Rhys David, T.W. Pali-English Dictionary, 1921-1925, (P. 461) ให้ความหมายของ
คำว่า ปิหก ตรงกัน หมายถึง ม้าม (spleen)
- ^๓ มูตร หมายถึง น้ำปัสสาวะที่มีอยู่ในกระเพาะปัสสาวะ (ข.ข.อ. ๓/๕๑)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิปาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๑๐. วิกังคสูตร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอธิปาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังขาร
ในกลางวันด้วยอาการเหล่าใด ด้วยเพศเหล่าใด ด้วยนิมิตเหล่าใด เธอก็เจริญ
อธิปาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังขารในกลางคืนด้วยอาการเหล่านั้น
ด้วยเพศเหล่านั้น ด้วยนิมิตเหล่านั้น อีกประการหนึ่ง ภิกษุเจริญอธิปาทที่
ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังขารในกลางคืนด้วยอาการเหล่าใด ด้วยเพศเหล่าใด
ด้วยนิมิตเหล่าใด เธอก็เจริญอธิปาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังขารในกลางวัน
ด้วยอาการเหล่านั้น ด้วยเพศเหล่านั้น ด้วยนิมิตเหล่านั้น

ภิกษุชื่อว่ามีความหมายรู่ากลางคืนเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืนอยู่
เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุมีใจสงบ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่ เป็นอย่างไร

คือ อาโลกสัญญา (ความหมายรู่แสงสว่าง) อันภิกษุในธรรมวินัยนี้เรียนไว้ดี
ความหมายรู่กลางวัน ตั้งมั่นดี

ภิกษุชื่อว่ามีใจสงบ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่ เป็นอย่างนี้แล

วิริยะที่ย่อหย่อนนัก เป็นอย่างไร

คือ วิริยะที่สหระคตด้วยความเกียจคร้าน สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน
นี้เรียกว่า วิริยะที่ย่อหย่อนนัก

วิริยะที่ต้องประดับประคองเกินไป เป็นอย่างไร

คือ วิริยะที่สหระคตด้วยอุทธัจจะ สัมปยุตด้วยอุทธัจจะ
นี้เรียกว่า วิริยะที่ต้องประดับประคองเกินไป

วิริยะที่หุดหู่ในภายใน เป็นอย่างไร

คือ วิริยะที่สหระคตด้วยถีนมิทระ สัมปยุตด้วยถีนมิทระ
นี้เรียกว่า วิริยะที่หุดหู่ในภายใน

วิริยะที่ชานไปในภายนอก เป็นอย่างไร

คือ วิริยะที่ชานไป ฟุ้งไป ปรารภกามคุณ ๕ ประการในภายนอก
นี้เรียกว่า วิริยะที่ชานไปในภายนอก ฯลฯ

ภิกษุชื่อว่ามีใจสงบ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่ เป็นอย่างนี้แล

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิปาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค ๑๐. วิมังคสูตร

จิตที่ย่อหย่อนนัก เป็นอย่างไร

คือ จิตที่สหระคตด้วยความเกียจคร้าน สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน

นี้เรียกว่า จิตที่ย่อหย่อนนัก

จิตที่ต้องประคัมประคองเกินไป เป็นอย่างไร

คือ จิตที่สหระคตด้วยอุทธัจจะ สัมปยุตด้วยอุทธัจจะ

นี้เรียกว่า จิตที่ต้องประคัมประคองเกินไป

จิตที่หดหู่ในภายใน เป็นอย่างไร

คือ จิตที่สหระคตด้วยถีนมิทระ สัมปยุตด้วยถีนมิทระ

นี้เรียกว่า จิตที่หดหู่ในภายใน

จิตที่ชานไปในภายนอก เป็นอย่างไร

คือ จิตที่ชานไป ฟุ้งไป ปรารภกามคุณ ๕ ประการในภายนอก

นี้เรียกว่า จิตที่ชานไปในภายนอก ฯลฯ

ภิกษุชื่อว่ามีใจสงบ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่ เป็นอย่างนี้แล

วิมังสาที่ย่อหย่อนนัก เป็นอย่างไร

คือ วิมังสาที่สหระคตด้วยความเกียจคร้าน สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน

นี้เรียกว่า วิมังสาที่ย่อหย่อนนัก

วิมังสาที่ต้องประคัมประคองเกินไป เป็นอย่างไร

คือ วิมังสาที่สหระคตด้วยอุทธัจจะ สัมปยุตด้วยอุทธัจจะ

นี้เรียกว่า วิมังสาที่ต้องประคัมประคองเกินไป

วิมังสาที่หดหู่ในภายใน เป็นอย่างไร

คือ วิมังสาที่สหระคตด้วยถีนมิทระ สัมปยุตด้วยถีนมิทระ

นี้เรียกว่า วิมังสาที่หดหู่ในภายใน

วิมังสาที่ชานไปในภายนอก เป็นอย่างไร

คือ วิมังสาที่ชานไป ฟุ้งไป ปรารภกามคุณ ๕ ประการ ในภายนอก

นี้เรียกว่า วิมังสาที่ชานไปในภายนอก ฯลฯ

ภิกษุชื่อว่ามีใจสงบ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่ เป็นอย่างนี้แล

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิติปาทสังยุต]

๒. ปาสาทกัมปนวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย อธิติปาท ๔ ประการที่บุคคลเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก

ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออธิติปาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ภิกษุย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ เมื่ออธิติปาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ภิกษุทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

วิงศ์สูตรที่ ๑๐ จบ

(เมื่อภิกษุทั้งหลายทั้ง ๖ ก็พึงให้พิสดาร)

ปาสาทกัมปนวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปุพพสูตร	๒. มหัพผลสูตร
๓. จันทสมาธิสูตร	๔. โมคคัลลานสูตร
๕. อุณณาภพราหมณสูตร	๖. ปฐมพราหมณสูตร
๗. ทุตติยพราหมณสูตร	๘. ภิกขุสูตร
๙. อิทธาทีเทศนาสูตร	๑๐. วิงศ์สูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิบาทสังยุต]

๓. อโยคัพวารค ๑. มัคคสูตร

๓. อโยคัพวารค

หมวดว่าด้วยอุปมาด้วยก้อนเหล็กที่ถูกไฟเผา

๑. มัคคสูตร

ว่าด้วยทางแห่งการเจริญอิทธิบาท

[๘๓๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนเราเป็นโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดตั้งนี้ว่า 'อะไรหนอเป็นมรรค อะไรเป็นปฏิบัติแห่งการเจริญอิทธิบาท' ภิกษุทั้งหลาย (ต่อมา) เรานั้นได้มีความคิดตั้งนี้ว่า 'ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังขารตั้งนี้ว่า

ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประดับประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ชานไปในภายนอก และมีความหมายรู้ว่า เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่าเบื้องหลัง เหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือนเบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคืนเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสงบ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่ด้วยประการฉะนี้

๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิประธานสังขาร ฯลฯ

๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังขาร ฯลฯ

๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิประธานสังขารตั้งนี้ว่า

วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประดับประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ชานไปในภายนอก และมีความหมายรู้ว่า เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่าเบื้องหลัง เหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือนเบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคืนเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสงบ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่ ด้วยประการฉะนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิปาทสังยุต]

๓. อโยคัพพวรรค ๒. อโยคัพพสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออธิปาท ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ภิกษุย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ เมื่ออธิปาท ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ภิกษุจึงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

มัคคสูตรที่ ๑ จบ

(แม้อภิญญาทั้ง ๖ ก็พึงให้พิสดาร)

๒. อโยคัพพสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยก้อนเหล็กที่ถูกไฟเผา

[๘๓๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษกแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงทราบอยู่หรือว่า พระองค์มีพระวรกายเป็นมโนมัย ทรงเข้าถึงพรหมโลกด้วยฤทธิ์”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อานนท์ เราทราบอยู่ว่า เรามีกายเป็นมโนมัย เข้าถึงพรหมโลกด้วยฤทธิ์”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงทราบหรือว่า พระองค์มีพระวรกายที่ประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้ ทรงเข้าถึงพรหมโลกด้วยฤทธิ์”

“อานนท์ เราทราบอยู่ว่า เรามีกายที่ประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้ เข้าถึงพรหมโลกด้วยฤทธิ์”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นาคัจฉกรยจริง ไม่เคยปรากฏที่พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า พระองค์มีพระวรกายเป็นมโนมัย ทรงเข้าถึงพรหมโลกด้วยฤทธิ์ และทรง

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิปาทสังยุต]

๓. อโยคัพวรรค ๒. อโยคัพสูตร

ทราบว่ามีพระวรกายที่ประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้ ทรงเข้าถึงพรหมโลกด้วย
ฤทธิ์”

“อานนท์ พระตถาคตทั้งหลายเป็นผู้อัศจรรย์และประกอบด้วยธรรมที่น่าอัศจรรย์
เป็นผู้ไม่เคยมีและประกอบด้วยธรรมที่ไม่เคยมี

สมัยใด ตถาคตตั้งกายไว้ในจิตหรือตั้งจิตไว้ในกาย ก้าวลงสู่สุขสัญญา (ความ
หมายรู้ว่าสบาย) และลหุสัญญา (ความหมายรู้ว่าเบา) ในกายอยู่ สมัยนั้น กาย
ของตถาคตย่อมเบากว่า อ่อนกว่า ควรแก่การงานกว่า และผุดผ่องกว่า

ก้อนเหล็กที่ไฟเผาตลอดทั้งวันย่อมเบากว่า อ่อนกว่า ควรแก่การงานกว่า
และผุดผ่องกว่า แม้ฉันใด

สมัยใด ตถาคตตั้งกายไว้ในจิตหรือตั้งจิตไว้ในกาย ก้าวลงสู่สุขสัญญาและ
ลหุสัญญาในกายอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมเบากว่า อ่อนกว่า ควรแก่การ
งานกว่า และผุดผ่องกว่า ก็ฉันนั้นเหมือนกัน

สมัยใด ตถาคตตั้งกายไว้ในจิตหรือตั้งจิตไว้ในกาย ก้าวลงสู่สุขสัญญาและ
ลหุสัญญาในกายอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมลอยจากพื้นดินขึ้นสู่อากาศ
ได้โดยไม่ยากเลย ตถาคตย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคน
ก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้

ปุยนุ่นหรือปุยฝ้ายซึ่งเบาถูกลมพัดก็ลอยจากพื้นดินขึ้นสู่อากาศโดยไม่ยากเลย
แม้ฉันใด

สมัยใด ตถาคตตั้งกายไว้ในจิตหรือตั้งจิตไว้ในกาย ก้าวลงสู่สุขสัญญาและ
ลหุสัญญาในกายอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมลอยจากพื้นดินขึ้นสู่อากาศได้
โดยไม่ยากเลย ตถาคตย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลาย
คนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลก
ก็ได้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน”

อโยคัพสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิบาทสังยุต]

๓. อโยคัพพวรรค ๔. สุธกิสสูตร

๓. ภิกขุสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้ภิกษุได้วิมุตติ

[๘๓๕] “ภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ ประการนี้

อิทธิบาท ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังขาร
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิประธานสังขาร
๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังขาร
๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิประธานสังขาร

อิทธิบาท ๔ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทำให้แจ่มแจ้งโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ ที่ภิกษุนั้นเจริญ ทำให้มากแล้ว”

ภิกขุสูตรที่ ๓ จบ

๔. สุธกิสสูตร

ว่าด้วยอิทธิบาทล้วน

[๘๓๖] “ภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ ประการนี้

อิทธิบาท ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังขาร
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิประธานสังขาร
๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังขาร
๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิประธานสังขาร

อิทธิบาท ๔ ประการนี้”

สุทธกิสสูตรที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิติปาทสังยุต]
 ๓. อโยคัพวารค ๖. ทุติยผลสูตร

๕. ปฐมผลสูตร

ว่าด้วยผลแห่งการเจริญอิทธิบาท สูตรที่ ๑

[๘๓๗] “ภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ ประการนี้

อิทธิบาท ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร
๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร
๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร

อิทธิบาท ๔ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุนั้นเจริญ ทำให้มากแล้ว
 ภิกษุพึงหวังผลอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมี
 อุปาทานเหลืออยู่ก็จักเป็นพระอนาคามี”

ปฐมผลสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุติยผลสูตร

ว่าด้วยผลแห่งการเจริญอิทธิบาท สูตรที่ ๒

[๘๓๘] “ภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ ประการนี้

อิทธิบาท ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร
๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร
๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร

อิทธิบาท ๔ ประการนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิติปาทสังยุต]

๓. อโยคพัวรรค ๗. ปฐมอานันทสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุนั้นเจริญ ทำให้มากแล้ว
ภิกษุพึงหวังผลานิสงส์ ๗ ประการ

ผลานิสงส์ ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. จะได้บรรลุอรหัตตผลทันทีในปัจจุบัน
๒. หากไม่ได้บรรลุอรหัตตผลในปัจจุบัน จะได้บรรลุในเวลาใกล้ตาย
๓. หากในปัจจุบันและในเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรลุ ก็จะได้เป็น
พระอนาคามีผู้ฉันทราปรินิพพาน
๔. ... ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจฉปรินิพพาน
๕. ... ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพาน
๖. ... ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพาน
๗. ... ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้ทอสังโศโตอกนิฏฐคามิ เพราะ
โอรัมภาคียสังโยชน ๕ ประการสิ้นไป

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุนั้นเจริญ ทำให้มากแล้ว
ภิกษุพึงหวังผลานิสงส์ ๗ ประการนี้"^๑

หุติยผลสูตรที่ ๖ จบ

๗. ปฐมอานันทสูตร

ว่าด้วยพระอานนท สุตที่ ๑

[๘๓๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระอานนทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษก
แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อธิติ เป็นอย่างไร อิทธิบาท เป็นอย่างไร อิทธิบาท-
ภาวนาเป็นอย่างไร ปฏิปทาที่ให้ถึงอิทธิบาทภาวนา เป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อานนท ภิกษุในธรรมวินัยนี้ยอมแสดงฤทธิ์ได้
หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้
 ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่า อธิติ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๑๘๔ (สี่สูตร) หน้า ๑๑๕-๑๑๗ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิบาทสังยุต]

๓. อโยคัพวรรค ๘. ทุติยานันทสูตร

อิทธิบาท เป็นอย่างไร

คือ มรรคใด ปฏิบัติทาใดเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์
นี้เรียกว่า อิทธิบาท

อิทธิบาทภาวนา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจันทสมาธิประธานสังขาร
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิประธานสังขาร
๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังขาร
๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิประธานสังขาร

นี้เรียกว่า อิทธิบาทภาวนา

ปฏิบัติทาที่ให้ถึงอิทธิบาทภาวนา เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ	๖. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า ปฏิบัติทาที่ให้ถึงอิทธิบาทภาวนา”

ปฐมอนันทสูตรที่ ๗ จบ

๘. ทุติยานันทสูตร

ว่าด้วยพระอนนท สุตที่ ๒

[๘๔๐] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอนนทผู้นั่งอยู่ ณ ที่สมควรว่า
“อนนท อิทธิ เป็นอย่างไร อิทธิบาท เป็นอย่างไร อิทธิบาทภาวนา เป็นอย่างไร
ปฏิบัติทาที่ให้ถึงอิทธิบาทภาวนา เป็นอย่างไร”

ท่านพระอนนททูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ ฯลฯ”^๑

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๘๒๖ (โมคคัลลานสูตร) หน้า ๓๙๘ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๔๑๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิติปาทสังยุต]

๓. อโยคัพวารค ๙. ปฐมภิกขุสูตร

“อานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่า อธิติ

อธิติบาท เป็นอย่างไร

คือ มรรคใด ปฏิบัติทาใดเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์นี้เรียกว่า อธิติบาท

อธิติบาทภาวนา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอธิติบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังขาร
๒. เจริญอธิติบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิประธานสังขาร
๓. เจริญอธิติบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังขาร
๔. เจริญอธิติบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิประธานสังขาร

นี้เรียกว่า อธิติบาทภาวนา

ปฏิบัติทาที่ให้ถึงอธิติบาทภาวนา เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ
๒. สัมมาสังกัปปะ
๓. สัมมาวาจา
๔. สัมมาครุ
๕. สัมมาปฏิบัติ
๖. สัมมาสมาธิ
๗. สัมมาวิมุติ
๘. สัมมาวิเวก

นี้เรียกว่า ปฏิบัติทาที่ให้ถึงอธิติบาทภาวนา”

หุติยานันทสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปฐมภิกขุสูตร

ว่าด้วยภิกษุ สูตรที่ ๑

[๘๔๑] ครั้งนั้น ภิกษุจำนวนมากเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเวทน์แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อธิติ เป็นอย่างไร อธิติบาท เป็นอย่างไร อธิติบาทภาวนา เป็นอย่างไร ปฏิบัติทาที่ให้ถึงอธิติบาทภาวนา เป็นอย่างไร”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิปาทสังยุต]

๓. อโยคพัวรรค ๑๐. ทุตติยภิกขุสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่า อธิ

อิทธิบาท เป็นอย่างไร

คือ มรรคใด ปฏิปทาใดเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์
นี้เรียกว่า อธิอิทธิบาท

อิทธิบาทภาวนา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังขาร
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิประธานสังขาร
๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังขาร
๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิประธานสังขาร

นี้เรียกว่า อธิอิทธิบาทภาวนา

ปฏิบัติทาที่ให้ถึงอิทธิบาทภาวนา เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ
๒. สัมมาสังกัปปะ
๓. สัมมาวาจา
๔. สัมมาครุ
๕. สัมมาปฏิบัติ
๖. สัมมาสมาธิ
๗. สัมมาวิมุติ
๘. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า ปฏิปทาที่ให้ถึงอิทธิบาทภาวนา”

ปฐมภิกขุสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุตติยภิกขุสูตร

ว่าด้วยภิกษุ สูตรที่ ๒

[๘๔๒] ครั้งนั้น ภิกษุจำนวนมากเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเวทน์แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับภิกษุเหล่านั้น
ตั้งนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย อธิ เป็นอย่างไร อธิอิทธิบาท เป็นอย่างไร อธิอิทธิบาทภาวนา
เป็นอย่างไร ปฏิปทาที่ให้ถึงอิทธิบาทภาวนา เป็นอย่างไร”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิปาทสังยุต]

๓. อโยคัพวารค ๑๐. ทุติยภิกขุสูตร

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย อิทธิ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ยอมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็น
หลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึง
พรหมโลกก็ได้

นี้เรียกว่า อิทธิ

อิทธิบาท เป็นอย่างไร

คือ มรรคใด ปฏิบัติมรรคใดเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์

นี้เรียกว่า อิทธิบาท

อิทธิบาทภาวนา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจันทสมาธิประธานสังขาร
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิประธานสังขาร
๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังขาร
๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิประธานสังขาร

นี้เรียกว่า อิทธิบาทภาวนา

ปฏิบัติทำให้ถึงอิทธิบาทภาวนา เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ
๒. สัมมาสังกัปปะ
๓. สัมมาวาจา
๔. สัมมาครุ
๕. สัมมาปฏิบัติ
๖. สัมมาสมาธิ
๗. สัมมาวิมุตติ
๘. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า ปฏิบัติทำให้ถึงอิทธิบาทภาวนา”

ทุติยภิกขุสูตรที่ ๑๐ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิปาทสังยุต]

๓. อโยคัพวารค ๑๑. โมคคัลลานสูตร

๑๑. โมคคัลลานสูตร

ว่าด้วยพระโมคคัลลานะ

[๘๔๓] ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมากอย่างนี้ เพราะกรรมเหล่าไหนที่เธอเจริญ ทำให้มากแล้ว"

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ ฯลฯ

"ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมากอย่างนี้ เพราะอิทธิบาท ๔ ประการที่ภิกษุโมคคัลลานะนั้นเจริญ ทำให้มากแล้ว

อิทธิบาท ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ในธรรมวินัยนี้ ภิกษุโมคคัลลานะ

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิประธานสังขารดังนี้ว่า
ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประดับประดองเกินไป
ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ช่านไปภายนอก และมีความหมายรู้ว่า
เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่าเบื้องหลัง
เหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือน
เบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคืนเหมือนกลางวัน
กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสงบ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรม
จิตให้สว่างอยู่ ด้วยประการฉะนี้
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิประธานสังขาร ฯลฯ
๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังขาร ฯลฯ
๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิประธานสังขารดังนี้ว่า
วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประดับประดองเกินไป
ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ช่านไปภายนอก ฯลฯ มีใจสงบ ไม่มี
เครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่ ด้วยประการฉะนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิบาทสังยุต]

๓. อโยคัพวารค ๑๒. ตถาคตสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุโมคคัลลანะมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุโมคคัลลันะนั้นเจริญ ทำให้มากแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุโมคคัลลันะแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุโมคคัลลันะเจริญ ทำให้มากแล้ว อนึ่ง ภิกษุโมคคัลลันะทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุโมคคัลลันะเจริญ ทำให้มากแล้ว”

โมคคัลลันสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. ตถาคตสูตร

ว่าด้วยพระตถาคต

[๘๔๔] ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจข้อความนั้นว่าอย่างไร ตถาคตมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะธรรมเหล่าไหนที่ตถาคตเจริญ ทำให้มากแล้ว”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะอิทธิบาท ๔ ประการที่ตถาคตเจริญ ทำให้มากแล้ว

อิทธิบาท ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ ตถาคต

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขารตั้งนี้ว่า จันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประดับประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ชานไปในภายนอก และตถาคตมีความหมายรู้ว่าเบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่าเบื้องหลังเหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือนเบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคืนเหมือนกลางวัน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิติปาทสังยุต]

๓. อโยคัพวารค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสงบ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรม
จิตให้สว่างอยู่ ด้วยประการฉะนี้

๒. เจริญอธิติปาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปานสังขาร ฯลฯ

๓. เจริญอธิติปาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปานสังขาร ฯลฯ

๔. เจริญอธิติปาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปานสังขารดังนี้ว่า

วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประคับประคองเกินไป มี
ใจสงบ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่ ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมากอย่างนี้ เพราะอธิติปาท ๔
ประการนี้ที่ตถาคตเจริญ ทำให้มากแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ตถาคตย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดง
เป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจน
ถึงพรหมโลกก็ได้ เพราะอธิติปาท ๔ ประการนี้ที่ตถาคตเจริญ ทำให้มากแล้ว

อนึ่ง ตถาคตย่อมทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะ
สิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน เพราะอธิติปาท ๔ ประการนี้
ที่ตถาคตเจริญ ทำให้มากแล้ว”

ตถาคตสูตรที่ ๑๒ จบ

(แม้อภิญญาทั้ง ๖ ก็พึงให้พิสดาร)

อโยคัพวารคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มัคคสูตร

๓. ภิกขุสูตร

๕. ปฐมผลสูตร

๗. ปฐมอนันทสูตร

๙. ปฐมภิกขุสูตร

๑๑. โมคคัลลานสูตร

๒. อโยคัพสูตร

๔. สุทธิกสูตร

๖. ทุตติยผลสูตร

๘. ทุตติยอนันทสูตร

๑๐. ทุตติยภิกขุสูตร

๑๒. ตถาคตสูตร

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อธิปาตสังยุต]

๔. คังคาเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๔. คังคาเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยคังคาเปยยาล

๑-๑๒. คังคานทีอาทิสสูตร

ว่าด้วยอุปกมาด้วยแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจีนเป็นต้น

[๘๔๕-๘๔๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน หลากไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำในใจ ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญอิทธิบาท ๔ ประการ ทำอิทธิบาท ๔ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่สุนิพพาน โนมไปสู่สุนิพพาน โอนไปสู่สุนิพพาน

ภิกษุเมื่อเจริญอิทธิบาท ๔ ประการ ทำอิทธิบาท ๔ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่สุนิพพาน โนมไปสู่สุนิพพาน โอนไปสู่สุนิพพาน อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจันทสมาธิประธานสังขาร
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิประธานสังขาร
๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิประธานสังขาร
๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิประธานสังขาร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอิทธิบาท ๔ ประการ ทำอิทธิบาท ๔ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่สุนิพพาน โนมไปสู่สุนิพพาน โอนไปสู่สุนิพพาน อย่างนี้แล"

คังคานทีอาทิสสูตรที่ ๑-๑๒ จบ

คังคาเปยยาลวรรคที่ ๔ จบ^๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมปาจันนินนสูตร
- ๒-๕. ทุตติยาทีปาจันนินนสูตรตจตุกกะ
๖. ฌัญญูปาจันนินนสูตร
๗. ปฐมสมุททนินนสูตร
- ๘-๑๒. ทุตติยาทีสมุททนินนสูตรตปัญจกะ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๙๑-๑๐๒ (มัคคสังยุต) หน้า ๕๘-๖๑ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๔๒๕ }

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๗. อิทธิปาทสังยุต]

๔. คังคาเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

อัปปมาทวรรคพึงให้พิสดาร^๑
รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตร	๒. ปทสูตร
๓. กุญสูตร	๔. มลสูตร
๕. สารสูตร	๖. วัสสิกสูตร
๗. ราชาสูตร	๘. จันทิมสูตร
๙. สूरียสูตร	๑๐. วัตถสูตร

พลกรณียวรรคพึงให้พิสดาร^๒
รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พลสูตร	๒. พีชสูตร
๓. นาคสูตร	๔. รุกขสูตร
๕. กุมภสูตร	๖. สุกสูตร
๗. อากาศสูตร	๘. ปลุมเมฆสูตร
๙. ทุตติยเมฆสูตร	๑๐. นาวาสูตร
๑๑. อาคันตูกสูตร	๑๒. นทีสูตร

เอสนาวรรคพึงให้พิสดาร^๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอสนาสูตร	๒. วิธาสูตร
๓. อาสวสูตร	๔. ภาสูตร
๕. ทุกขดาสูตร	๖. ชีลสูตร
๗. มลสูตร	๘. นิฆสูตร
๙. เวทนาสูตร	๑๐. ตัณหาสูตร
๑๑. ตสีนาสูตร	

เชิงอรรถ :

^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๓๙-๑๔๘ (มัคคสังยุต) หน้า ๗๒-๗๗ ในเล่มนี้

^๒ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๔๙-๑๖๐ (มัคคสังยุต) หน้า ๗๘-๙๐ ในเล่มนี้

^๓ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๖๑-๑๗๑ (มัคคสังยุต) หน้า ๙๑-๑๐๐ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๗. อิทธิบาทสังยุต]

๘. โขวรรค ๑-๑๐. โขชาติสูตร

๘. โขวรรค

หมวดว่าด้วยโฆชะ

๑-๑๐. โขชาติสูตร

ว่าด้วยโฆชะเป็นต้น

[๘๘๙-๘๙๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย อุทัมภาคิยสังโยชน์ (สังโยชน์เบื้องสูง) ๕ ประการนี้

อุทัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. รูปราคะ
๒. อรูปราคะ
๓. มานะ
๔. อุทธัจจะ
๕. อวิชา

อุทัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญอิทธิบาท ๔ ประการ เพื่อรู้อย่าง เพื่อ กำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการนี้

อิทธิบาท ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร
๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร
๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญอิทธิบาท ๔ ประการนี้ เพื่อรู้อย่าง เพื่อ กำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการนี้"

(พึงเพิ่มข้อความให้พิสดารเหมือนมคคสังยุต)

โฆชาติสูตรที่ ๑-๑๐ จบ

โฆวรรคที่ ๘ จบ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๗. อิทธิปาทสังยุต]

๘. โอฆวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โอฆสูตร	๒. โยคสูตร
๓. อุปาทานสูตร	๔. คันถสูตร
๕. อนุสยสูตร	๖. กามคุณสูตร
๗. นีวรณสูตร	๘. อุปาทานักขันธสูตร
๙. โอรัมภาคิยสูตร	๑๐. อุทธีมภาคิยสูตร

อิทธิปาทสังยุตที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๘. อนรุทสสังยุต]

๑. รโหคตวรรค ๑. ปฐมรโหคตสูตร

๘. อนรุทสสังยุต

๑. รโหคตวรรค

หมวดว่าด้วยผู้หลักเรือนอยู่ในที่สงัด

๑. ปฐมรโหคตสูตร

ว่าด้วยผู้หลักเรือนอยู่ในที่สงัด สูตรที่ ๑

[๘๙๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทสอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ท่านพระอนรุทสหลักเรือนอยู่ในที่สงัด
ได้เกิดความรำพึงขึ้นมาว่า "สติปัญญา ๔ ประการอันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
พลาดแล้ว อริยมรรคที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ก็ชื่อว่าเป็นอันชนเหล่านั้น
พลาดแล้ว สติปัญญา ๔ ประการอันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารถแล้ว อริยมรรค
ที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ก็ชื่อว่าเป็นอันชนเหล่านั้นปรารถแล้ว"

ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะทราบความรำพึงของท่านพระอนรุทส
ด้วยใจ จึงหายตัวไปปรากฏเฉพาะหน้าของท่านพระอนรุทส เหมือนนุรุษมีกำลัง
เหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้า ฉะนั้น

ที่นั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ถามท่านพระอนรุทสดังนี้ว่า "ท่าน
อนรุทส ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงชื่อว่าปรารถสติปัญญา ๔ ประการ"

ท่านพระอนรุทสตอบว่า "ท่านผู้มีอายุ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในกายภายในอยู่ ฯลฯ พิจารณา
เห็นธรรมเป็นเหตุดับในกายภายในอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นทั้งธรรม
เป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับในกายภายในอยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณา
เห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในกายภายนอกอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๘. อนรุทสสังยุต]

๑. รโหคตวรรค ๑. ปฐมรโหคตสูตร

ธรรมเป็นเหตุดับในกายภายนอกอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นทั้งธรรม
เป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับในกายภายนอกอยู่ มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณา
เห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในกายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ ฯลฯ
พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุดับในกายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ ฯลฯ
พิจารณาเห็นทั้งธรรมเป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับในกายทั้ง
ภายในทั้งภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าปฏิกุลในสิ่งไม่ปฏิกุลอยู่' ก็มี
ความหมายรู้ว่าปฏิกุลในสิ่งไม่ปฏิกุลนั้นอยู่

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าไม่ปฏิกุลในสิ่งปฏิกุลอยู่' ก็มีความ
หมายรู้ว่าไม่ปฏิกุลในสิ่งปฏิกุลนั้นอยู่

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าปฏิกุลในสิ่งไม่ปฏิกุลและสิ่งปฏิกุลอยู่'
ก็มีความรู้ปฏิกุลในสิ่งไม่ปฏิกุลและสิ่งปฏิกุลนั้นอยู่

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าไม่ปฏิกุลในสิ่งปฏิกุลและสิ่งไม่ปฏิกุล
อยู่' ก็มีความหมายรู้ว่าไม่ปฏิกุลในสิ่งปฏิกุลและสิ่งไม่ปฏิกุลนั้นอยู่

หากเธอหวังว่า 'เราพึงเว้นสิ่งทั้ง ๒ นั้น คือ สิ่งไม่ปฏิกุลและสิ่งปฏิกุลแล้ว
เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่เกิด' ก็เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ มี
สัมปชัญญะในสิ่งไม่ปฏิกุลและสิ่งปฏิกุลทั้ง ๒ นั้นอยู่

๒. พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในเวทนาทั้งหลายภายในอยู่ ฯลฯ
พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุดับในเวทนาทั้งหลายภายในอยู่ ฯลฯ
พิจารณาเห็นทั้งธรรมเป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับในเวทนา
ทั้งหลายภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดใน
เวทนาทั้งหลายภายนอกอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุ
ดับในเวทนาทั้งหลายภายนอกอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นทั้งธรรม

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๘. อนรุทสสังยุต]

๑. รโหคตวรรค ๑. ปฐมรโหคตสูตร

เป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับในเวทนาทั้งหลายภายนอกอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสใน
โลกได้ พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในเวทนาทั้งหลายทั้ง
ภายในทั้งภายนอกอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุดับใน
เวทนาทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็น
ทั้งธรรมเป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับในเวทนาทั้งหลาย
ทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าปฏิกุลในสิ่งไม่ปฏิกุลอยู่' ก็มีความ
หมายรู้ว่าปฏิกุลในสิ่งไม่ปฏิกุลนั้นอยู่

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าไม่ปฏิกุลในสิ่งปฏิกุลอยู่' ก็มีความ
หมายรู้ว่าไม่ปฏิกุลในสิ่งปฏิกุลนั้นอยู่

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าปฏิกุลในสิ่งไม่ปฏิกุลและสิ่งปฏิกุลอยู่'
ก็มีความหมายรู้ว่าปฏิกุลในสิ่งไม่ปฏิกุลและสิ่งปฏิกุลนั้นอยู่

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าไม่ปฏิกุลในสิ่งปฏิกุลและสิ่งไม่ปฏิกุล
อยู่' ก็มีความหมายรู้ว่าไม่ปฏิกุลในสิ่งปฏิกุลและสิ่งไม่ปฏิกุลนั้นอยู่

หากเธอหวังว่า 'เราพึงเว้นสิ่งทั้ง ๒ นั้น คือสิ่งไม่ปฏิกุลและสิ่งปฏิกุลแล้ว
เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่' ก็เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ
ในสิ่งไม่ปฏิกุลและสิ่งปฏิกุลทั้ง ๒ นั้นอยู่

๓. พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในจิตภายใน ฯลฯ ในจิตภายนอก
ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในจิตทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่
ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุดับในจิตทั้งภายในทั้งภายนอก
อยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นทั้งธรรมเป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุ
ดับในจิตทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ มีความเพียร ฯลฯ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๘. อนรุททสังยุต]

๑. รโหคตวรรค ๒. ทุตติยรโหคตสูตร

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าปฏิกุลในสิ่งไม่ปฏิกุลอยู่' ก็มีความหมายรู้ว่าปฏิกุลในสิ่งไม่ปฏิกุลนั้นอยู่ ฯลฯ เป็นผู้มึนเมา มีสติ มีสัมปชัญญะ ในสิ่งไม่ปฏิกุลและสิ่งปฏิกุลทั้ง ๒ นั้นอยู่

๔. พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในธรรมทั้งหลายภายใน ฯลฯ ในธรรมทั้งหลายภายนอก ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในธรรมทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุดับในธรรมทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นทั้งธรรมเป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับในธรรมทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

หากเธอหวังว่า 'เราพึงมีความหมายรู้ว่าปฏิกุลในสิ่งไม่ปฏิกุลอยู่' ก็มีความหมายรู้ว่าปฏิกุลในสิ่งไม่ปฏิกุลนั้นอยู่ ฯลฯ เป็นผู้มึนเมา มีสติ มีสัมปชัญญะ ในสิ่งไม่ปฏิกุลและสิ่งปฏิกุลทั้ง ๒ นั้นอยู่

ท่านผู้มีอายุ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงชื่อว่าปรารภสติปัฏฐาน ๔ ประการ"

ปฐมรโหคตสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุตติยรโหคตสูตร

ว่าด้วยผู้หลักเร้นอยู่ในที่สงัด สูตรที่ ๒

[๙๐๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระอนรุททะหลักเร้นอยู่ในที่สงัด ได้เกิดความคิดคำนึงขึ้นมาว่า "สติปัฏฐาน ๔ ประการอันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งพลาดแล้ว อริยมรรคที่ให้ความสิ้นทุกข์โดยชอบ ก็ชื่อว่าเป็นอันชนเหล่านั้นพลาดแล้ว สติปัฏฐาน ๔ ประการอันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว อริยมรรคที่ให้ความสิ้นทุกข์โดยชอบ ก็ชื่อว่าเป็นอันชนเหล่านั้นปรารภแล้ว"

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๘. อนรุทสสังยุต]

๑. รโหคตวรรค ๒. ทุดิยรโหคตสูตร

ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะทราบความรำพึงของท่านพระอนรุทสะ ด้วยใจ จึงหายตัวไปปรากฏเฉพาะหน้าของท่านพระอนรุทสะ เหมือนนุรุษมีกำลัง เหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้า ฉะนั้น

ที่นั่น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ถามท่านพระอนรุทสะดังนี้ว่า “ท่านอนรุทสะ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงชื่อว่าปรารภสติปัญฐาน ๔ ประการ”

ท่านพระอนรุทสะตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นกายในกายภายนอกอยู่ มีความเพียร ฯลฯ พิจารณาเห็นกายในกาย ทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิตภายในอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นจิตในจิตภายนอก ฯลฯ พิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายภายใน ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายภายนอก ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ท่านผู้มีอายุ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงชื่อว่าปรารภสติปัญฐาน ๔ ประการ”

ทุดิยรโหคตสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๘. อนรุทธสังยุต]

๑. รโหคตวรรค ๕. ทุติยกัณฐกีสสูตร

๓. สุตนุสูตร

ว่าด้วยการสนทนาธรรมที่ริมฝั่งแม่น้ำสตนุ

[๙๐๑] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทธะอยู่ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำสตนุ เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุจำนวนมากเข้าไปหาท่านพระอนรุทธะถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนถามท่านพระอนรุทธะดังนี้ว่า “ท่านอนรุทธะได้ถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะธรรมเหล่าไหนที่ท่านอนรุทธะเจริญ ทำให้มากแล้ว”

ท่านพระอนรุทธะตอบว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ผมได้ถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะสติปัญญา ๔ ประการที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว

สติปัญญา ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ในพระธรรมวินัยนี้ ผม

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกได้

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ผมได้ถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะสติปัญญา ๔ ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว อนึ่ง ผมได้รู้ธรรมเลวโดยความเป็นธรรมเลว ได้รู้ธรรมปานกลางโดยความเป็นธรรมปานกลาง ได้รู้ธรรมประณีตโดยความเป็นธรรมประณีต เพราะสติปัญญา ๔ ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว”

สุตนุสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปฐมกัณฐกีสสูตร

ว่าด้วยการสนทนาธรรมที่กัณฐกัวัน สูตรที่ ๑

[๙๐๒] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทธะ ท่านพระสารีบุตร และท่านพระมหาโมคคัลลานะอยู่ที่กัณฐกัวัน เขตเมืองสาเกต ครั้นในเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๘. อนรุทธสังยุต]

๑. รโหคตวรรค ๕. ทุติยกัณฐกีสสูตร

และท่านพระมหาโมคคัลลานะออกจากที่สังัดเข้าไปหาท่านพระอนรุทธะถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนรุทธะดังนี้ว่า “ท่านอนรุทธะ ธรรมเหล่าไหนที่ภิกษุผู้เสาะพึงเข้าถึงอยู่”

ท่านพระอนรุทธะตอบว่า “ท่านสารีบุตร สติปฏิฐาน ๔ ประการที่ภิกษุผู้เสาะพึงเข้าถึงอยู่

สติปฏิฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ท่านสารีบุตร สติปฏิฐาน ๔ ประการนี้ที่ภิกษุผู้เสาะพึงเข้าถึงอยู่”

ปฐมกัณฐกีสสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุติยกัณฐกีสสูตร

ว่าด้วยการสนทนาธรรมที่กัณฐกัวัน สูตรที่ ๒

[๙๐๓] เรื่องเกิดขึ้นที่เมืองสาเกต

ท่านพระสารีบุตรนั่ง ณ ที่สมควรแล้ว ได้ถามท่านพระอนรุทธะดังนี้ว่า “ท่านอนรุทธะ ธรรมเหล่าไหนที่ภิกษุผู้เสาะพึงเข้าถึงอยู่”

ท่านพระอนรุทธะตอบว่า “ท่านสารีบุตร สติปฏิฐาน ๔ ประการที่ภิกษุผู้เสาะพึงเข้าถึงอยู่

สติปฏิฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๘. อนรุทสสังยุต]

๑. รโหคตวรรค ๖. ตติยกัณฐกีสสูตร

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ท่านพระสารีบุตร สติปัญญา ๔ ประการนี้ที่ภิกษุผู้เสาะหะพึงเข้าถึงอยู่”

ตติยกัณฐกีสสูตรที่ ๕ จบ

๖. ตติยกัณฐกีสสูตร

ว่าด้วยการสนทนาธรรมที่กัณฐกัวัน สูตรที่ ๓

[๙๐๔] เรื่องเกิดขึ้นที่เมืองสาเกต

ท่านพระสารีบุตรนั่ง ณ ที่สมควรแล้ว ได้ถามท่านพระอนรุทสดังนี้ว่า “ท่านอนรุทสได้ถึงความเป็นผู้มีภิญญามาก เพราะธรรมเหล่าไหนที่ท่านอนรุทสเจริญทำให้มากแล้ว”

ท่านพระอนรุทสตอบว่า “ผู้มีอายุ ผมได้ถึงความเป็นผู้มีภิญญามาก เพราะสติปัญญา ๔ ประการที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว

สติปัญญา ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ในพระธรรมวินัยนี้ ผม

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๘. อนรุทธสังยุต]

๑. รโหคตวรรค ๗. ตัณหากขยสูตร

ผู้มีอายุ ผมได้ถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะสติปัญญา ๔ ประการนี้
ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว อนึ่ง ผมรู้โลกตั้ง ๑,๐๐๐ โลกได้เพราะสติปัญญา ๔
ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว”

ตติยกัณฐกสูตรที่ ๖ จบ

๗. ตัณหากขยสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหา

[๙๐๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ณ ที่นั้นแล ท่านพระอนรุทธะเรียกภิกษุทั้งหลายมากล่าวว่า “ผู้มีอายุ
ทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระอนรุทธะแล้ว ท่านพระอนรุทธะจึงได้กล่าว
เรื่องนี้ว่า

“ผู้มีอายุทั้งหลาย สติปัญญา ๔ ประการนี้ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหา

สติปัญญา ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ฯลฯ
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ผู้มีอายุทั้งหลาย สติปัญญา ๔ ประการนี้ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นตัณหา”

ตัณหากขยสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๘. อนรุททสังยุต]

๑. รโหคตวรรค ๘. สลฟ้าคารสูตร

๘. สลฟ้าคารสูตร

ว่าด้วยธรรมเทศนาที่สลฟ้าคาร

[๙๐๖] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุททอยู่ ณ สลฟ้าคาร เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ท่านพระอนรุททเรียกภิกษุทั้งหลายมากล่าวว่า ฯลฯ^๑ ได้กล่าวคำนี้ว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน เมื่อเป็นเช่นนั้น หม่อมหาชนพากันถือเอาจอบและตะกร้ามา ด้วยประสงค์ว่า ‘จักทอดแม่น้ำคงคานี้ให้ไหลไปข้างหลัง บ่าไปข้างหลัง หลากไปข้างหลัง’ ท่านทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร หม่อมหาชนนั้นจะพึงทอดแม่น้ำคงคาให้ไหลไปข้างหลัง บ่าไปข้างหลัง หลากไปข้างหลังได้หรือ”

ภิกษุเหล่านั้นตอบว่า “ไม่ได้ ขอรับ”

“ข้อนั้น เพราะเหตุไร”

“เพราะการจะทอดแม่น้ำคงคาที่ไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่ทิศปราจีน ให้ไหลไปข้างหลัง บ่าไปข้างหลัง หลากไปข้างหลังนั้น มิใช่ทำได้ง่าย ทั้งหม่อมหาชนนั้นจะพึงมีส่วนแห่งความลำบาก เหน็ดเหนื่อยแน่นอน”

“ผู้มีอายุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น พระราชา มหาอำมาตย์ของ พระราชา มิตร อำมาตย์ ญาติ สาโลहितก็ตาม พึงเชื่อเชิญภิกษุผู้เจริญสติปัญญา ๔ ประการ ทำสติปัญญา ๔ ประการให้มาก ให้ยินดีด้วยโศคะว่า ‘เชิญเถิด ท่านผู้เจริญ ผ้ากาสาวะเหล่านี้ทำให้ท่านร่าร้อนมิใช่หรือ ท่านจะเป็นคนหัวโหลน เที้ยวถือกระเบื้องไปทำไม เชิญเถิด เชิญท่านกลับมาเป็นคฤหัสถ์ใช้สอยโศคทรัพย์ และทำบุญเถิด”

“ผู้มีอายุทั้งหลาย เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุนั้นเจริญสติปัญญา ๔ ประการ ทำสติปัญญา ๔ ประการให้มาก จะบอกคืนสิกขา กลับมาเป็นคฤหัสถ์ ข้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะเป็นไปไม่ได้เลยที่จิตอันโน้มไปในวิเวก โนมไปในวิเวก โอนไปในวิเวกตลอดกาลนานแล้ว จักเวียนมาเพื่อเป็นคฤหัสถ์

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๙๐๕ (ต้นหากขยสูตร) หน้า ๔๓๗ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๔๓๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๘. อนรุทสสังยุต]

๑. รโหคตวรรค ๙. อัมพปาลีวันสูตร

ภิกษุเจริญสติปัฏฐาน ๔ ประการ ทำสติปัฏฐาน ๔ ประการให้มาก อย่างไม่
คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ฯลฯ
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุเจริญสติปัฏฐาน ๔ ประการ ทำสติปัฏฐาน ๔ ประการ
ให้มาก อย่างนี้แล”

สฬฟ้าคารสูตรที่ ๘ จบ

๙. อัมพปาลีวันสูตร

ว่าด้วยการสนทนาธรรมในอัมพปาลีวัน

[๙๐๗] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทสและท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ อัมพปาลีวัน
เขตกรุงเวสาลี ครั้นในเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่สงัด ฯลฯ^๑ นิ่ง ณ
ที่สมควร ได้ถามท่านพระอนรุทสดังนี้ว่า “ท่านอนรุทส อินทรีย์ของท่านผ่องใส
ยิ่งนัก สีหน้าบริสุทธิ์ผุดผ่อง ขณะนี้ โดยมากท่านอยู่ด้วยวิหารธรรม (ธรรมเป็น
เครื่องอยู่) อะไร”

ท่านพระอนรุทสตอบว่า “ผู้มีอายุ ขณะนี้ ผมมีจิตตั้งมั่นดีอยู่ในสติปัฏฐาน ๔
ประการ

สติปัฏฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ในพระธรรมวินัยนี้ ผม

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๙๐๒ (ปฐมกัณฐกสูตร) หน้า ๔๓๕ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๔๓๙ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๘. อนรุทสสังยุต]

๑. รโหคตวรรค ๑๐. พาฬหคิลานสูตร

๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ผู้มีอายุ ขณะนี้ โดยมากผมมีจิตตั้งมั่นดีอยู่ในสติปัฏฐาน ๔ ประการนี้ ภิกษุใดเป็นพระอรหันตชินาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นโดยมากชื่อว่ามีจิตตั้งมั่นดีอยู่ในสติปัฏฐาน ๔ ประการนี้”

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า “เป็นลาภของพวกเราหนอ พวกเราได้ดีแล้วที่ได้ฟังเฉพาะหน้าท่านอนรุทสผู้กล่าวอัสภิวาจา^๑อยู่”

อัมพปาลีนสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. พาฬหคิลานสูตร

ว่าด้วยพระอนรุทสอาพาธหนัก

[๙๐๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทสอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนักอยู่ ณ ป่าอันธวัน เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุจำนวนมากเข้าไปหาท่านถึงที่อยู่แล้วได้ถามท่านพระอนรุทสดังนี้ว่า “ท่านอนรุทสอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร ทุกขเวทนาทางกายที่เกิดขึ้นแล้ว จึงไม่ครอบงำจิตอยู่ได้”

ท่านพระอนรุทสตอบว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ผมมีจิตตั้งมั่นดีอยู่ในสติปัฏฐาน ๔ ประการ ทุกขเวทนาทางกายที่เกิดขึ้นแล้ว จึงไม่ครอบงำจิตอยู่ได้

สติปัฏฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ในพระธรรมวินัยนี้ ผม

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ฯลฯ

๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อ ๓๗๘ (นาลันทสูตร) หน้า ๒๓๐ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๔๔๐ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๘. อนรุทสสังยุต]

๑. รโหคตวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ ก้าวจัดอภิขมาและโหม่นสในโลกได้

ผู้มีอายุทั้งหลาย ผมมีจิตตั้งมั่นดีอยู่ในสติปัญญา ๔ ประการนี้ ทุกขเวทนา
ทางกายที่เกิดขึ้นแล้ว จึงไม่ครอบงำจิตอยู่ได้”

พาฬหคิลานสูตรที่ ๑๐ จบ

รโหคตวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมรโหคตสูตร

๒. ทุตยรโหคตสูตร

๓. สตนสูตร

๔. ปฐมกัณฐกสูตร

๕. ทุตยกัณฐกสูตร

๖. ตุตยกัณฐกสูตร

๗. ตัณหากขยสูตร

๘. สลฟ้าคารสูตร

๙. อัมพปาลิวสูตร

๑๐. พาฬหคิลานสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๘. อนรุทสสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๑. กัปปสหัสสสูตร

๒. ทุติยวรรค

หมวดที่ ๒

๑. กัปปสหัสสสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้ระลึกได้ตั้ง ๑,๐๐๐ กัปป

[๙๐๙] สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทสอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุจำนวนมากเข้าไปหาท่านพระอนรุทส
ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว ฯลฯ^๑
เรียนถามท่านพระอนรุทสดังนี้ว่า

“ท่านอนรุทสได้ถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะกรรมเหล่าไหนที่ท่าน
อนรุทสเจริญ ทำให้มากแล้ว”

ท่านพระอนรุทสตอบว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ผมได้ถึงความเป็นผู้มีอภิญญา
มาก เพราะสติปัฏฐาน ๔ ประการที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว

สติปัฏฐาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ผม

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ฯลฯ
๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ผู้มีอายุทั้งหลาย ผมได้ถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะสติปัฏฐาน ๔
ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว อนึ่ง ผมระลึกได้ตั้ง ๑,๐๐๐ กัปป เพราะ
สติปัฏฐาน ๔ ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว”

กัปปสหัสสสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๙๐๑ (สตนสูตร) หน้า ๔๓๔ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๔๔๒ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๘. อนรุทธสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๔. เจโตปริยสูตร

๒. อิทธิวิธสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง

[๙๑๐] ท่านพระอนรุทธะกล่าวว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ผมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ^๑ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ ก็เพราะสติปัญญา ๔ ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว”

อิทธิวิธสูตรที่ ๒ จบ

๓. ทิพพโสดสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้มีหูทิพย์

[๙๑๑] “ผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ผมได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์ และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ด้วยหูทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ ก็เพราะสติปัญญา ๔ ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว”

ทิพพโสดสูตรที่ ๓ จบ

๔. เจโตปริยสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้ได้เจโตปริยญาณ

[๙๑๒] “ผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ผมกำหนดรู้ใจของสัตว์เหล่าอื่น ของบุคคลเหล่าอื่นได้ด้วยใจ คือ จิตมีราคะก็รู้ว่าจิตมีราคะ ฯลฯ^๒ จิตยังไม่หลุดพ้นก็รู้ว่าจิตยังไม่หลุดพ้น ก็เพราะสติปัญญา ๔ ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว”

เจโตปริยสูตรที่ ๔ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๘๒๓ (ปัพพสูตร) หน้า ๓๙๒ ในเล่มนี้

^๒ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๘๒๓ (ปัพพสูตร) หน้า ๓๙๓ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๘. อนรุทสสังยุต]
๒. ทุตติยวรรค ๘. นานาชาตสูตร

๕. ฐานสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้รู้ชัดฐานะและอฐานะ

[๙๑๓] “ผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ผมรู้ชัดฐานะโดยเป็นฐานะ และอฐานะโดยเป็นอฐานะตามความเป็นจริง ก็เพราะสติปัญญา ๔ ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว”

ฐานสูตรที่ ๕ จบ

๖. กัมมสมาทานสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้รู้ชัดวิบากแห่งการยึดถือกรรม

[๙๑๔] “ผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ผมรู้ชัดวิบากแห่งการยึดถือกรรมทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบันโดยฐานะ โดยเหตุตามความเป็นจริง ก็เพราะสติปัญญา ๔ ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว”

กัมมสมาทานสูตรที่ ๖ จบ

๗. สัพพัตถคามินีสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้รู้ชัดปฏิบัติทาที่ให้ถึงภูมิทั้งปวง

[๙๑๕] “ผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ผมรู้ชัดปฏิบัติทาที่ให้ถึงภูมิทั้งปวงตามความเป็นจริง ก็เพราะสติปัญญา ๔ ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว”

สัพพัตถคามินีสูตรที่ ๗ จบ

๘. นานาชาตสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้รู้ชัดโลกที่มีธาตุแตกต่างกัน

[๙๑๖] “ผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ผมรู้ชัดโลกที่มีธาตุหลายชนิดและมีธาตุแตกต่างกันตามความเป็นจริง ก็เพราะสติปัญญา ๔ ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว”

นานาชาตสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๘. อนรุทสสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๑๑. ฌานาทีสูต

๙. นานาธิมุตติสูต

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้รู้ชัดหมู่มสัตว์ที่มีอัธยาศัยต่างกัน

[๙๑๗] “ผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ผมรู้ชัดว่า หมู่มสัตว์มีอัธยาศัยต่างกันตามความเป็นจริง ก็เพราะสติปัญญา ๔ ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว”

นานาธิมุตติสูตที่ ๙ จบ

๑๐. อินทริยปโรปริยัตตสูต

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้รู้ชัดความแก่อ่อนแห่งอินทริย

[๙๑๘] “ผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ผมรู้ชัดว่า สัตว์เหล่าอื่นและบุคคลเหล่าอื่น มีอินทริยแก่กล้าและอินทริยอ่อนตามความเป็นจริง ก็เพราะสติปัญญา ๔ ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว”

อินทริยปโรปริยัตตสูตที่ ๑๐ จบ

๑๑. ฌานาทีสูต

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้รู้ชัดความเศร้าหมองแห่งฌานเป็นต้น

[๙๑๙] “ผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ผมรู้ชัดความเศร้าหมอง ความฟุ้งแผ้วแห่งฌาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติ และการออกจากฌาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติตามความเป็นจริง ก็เพราะสติปัญญา ๔ ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว”

ฌานาทีสูตที่ ๑๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๘. อนรุทสสังยุต]
๒. ทุตติยวรรค ๑๔. อาสวัภขยสูตร

๑๒. ปุพเพนิวาสสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้ระลึกชาติก่อนได้

[๙๒๐] “ผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ผมระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ชาติ ๑ บ้าง ๒ ชาติบ้าง ฯลฯ^๑ ผมระลึกชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้ ก็เพราะสติปัญญา ๔ ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว”

ปุพเพนิวาสสูตรที่ ๑๒ จบ

๑๓. ทิพพจักขสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้มีตาทิพย์

[๙๒๑] “ผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ผมเห็นหมู่มืดผู้กำลังจติ(ตาย)และกำลังอุบัติ(เกิด)ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ ฯลฯ รู้สัตว์ทั้งหลายผู้เป็นไปตามอำนาจกรรม ฯลฯ^๒ ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์อย่างนี้ ก็เพราะสติปัญญา ๔ ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว”

ทิพพจักขสูตรที่ ๑๓ จบ

๑๔. อาสวัภขยสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้สิ้นอาสวะ

[๙๒๒] “ผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ผมรู้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ก็เพราะสติปัญญา ๔ ประการนี้ที่ผมเจริญ ทำให้มากแล้ว”

อาสวัภขยสูตรที่ ๑๔ จบ

ทุตติยวรรคที่ ๒ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๘๒๓ (ปุพพสูตร) หน้า ๓๙๒ ในเล่มนี้

^๒ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๘๒๓ (ปุพพสูตร) หน้า ๓๙๓-๓๙๔ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๘. อนรุทสสังยุต]

๒. ทุติยวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กัปปสหัสสสูตร	๒. อิทธิวิธสูตร
๓. ทิพพโสดสูตร	๔. เจโตปริยสูตร
๕. ฐานสูตร	๖. กัมมสมาทานสูตร
๗. สัพพัตถคามินีสูตร	๘. นานาธาตุสูตร
๙. นานาธมฺมุตติสูตร	๑๐. อินทริยปโรปริยัตตสูตร
๑๑. ฌานาทิสสูตร	๑๒. ปุพเพนิวาสสูตร
๑๓. ทิพพจักขุสูตร	๑๔. อาสวกขยสูตร

อนรุทสสังยุตที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๙. ฌานสังยุต]

๑. คังคาเปยยาลวรรค ๑-๑๒. ฌานาทีสูต

๙. ฌานสังยุต

๑. คังคาเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยคังคาเปยยาล

๑-๑๒. ฌานาทีสูต

ว่าด้วยฌานเป็นต้น

[๙๒๓-๙๓๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย ฌาน ๔ ประการนี้

ฌาน ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สัจจจากามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก

วิจารณ์ ปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่

๒. เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป บรรลุตติยฌานมีความผ่องใสใน

ภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่

ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่

๓. เพราะปีติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวย

สุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอรหันต์ทั้งหลายสรรเสริญว่า

‘ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข’

๔. เพราะละสุขและทุกขได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว

บรรลุดูดตถฌาน ที่ไม่มีทุกขไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ เพราะ

อุเบกขาอยู่

ฌาน ๔ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย แม้น้ำคองคาไหลไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน หลากไปสู่

ทิศปราจีน แม้น้ำจืดใน ภาชนะก็จืดนั้นเหมือนกัน เมื่อเจริญฌาน ๔ ประการ ทำฌาน

๔ ประการให้มาก ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๙. ฌานสังยุต]

๑. คังคาเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

**ภิกษุเมื่อเจริญฌาน ๔ ประการ ทำฌาน ๔ ประการให้มาก ย่อมโน้ม
ไปสู่निพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก
วิจารณ์ ปิติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่
๒. เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ
๓. ... บรรลุตติยฌาน ฯลฯ
๔. ... บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญฌาน ๔ ประการ ทำฌาน ๔ ประการให้มาก
ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน อย่างนี้แล”

ฌานาทีสูตรที่ ๑-๑๒ จบ
คังคาเปยยาลวรรคที่ ๑ จบ^๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมปาจันนินนสูตร	๒-๕. ทุตติยาทีปาจันนินนสูตรตจตุกกะ
๖. ฉัฏฐปาจันนินนสูตร	๗. ปฐมสมุททนินนสูตร
๘-๑๒. ทุตติยาทีสมุททนินนสูตรตปัจญจกะ	

อัปปมาทวรรคพึงให้พิสดาร^๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตร	๒. ปทสูตร
๓. อาสวสูตร	๔. มุลสูตร
๕. สารสูตร	๖. วัสสิกสูตร
๗. ราชาสูตร	๘. จันทิมสูตร
๙. สุริยสูตร	๑๐. วัตถสูตร

เชิงอรรถ :

^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๙๑-๑๐๒ (มีคคสังยุต) หน้า ๔๘-๖๑ ในเล่มนี้

^๒ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๓๙-๑๔๘ (มีคคสังยุต) หน้า ๗๒-๗๗ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๙. ฌานสังยุต]

๑. คังคาเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

พลกรณียวรรคพึงให้พิสดาร^๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พลสูตร	๒. พีชสูตร
๓. ราศสูตร	๔. รุกขสูตร
๕. กุมภสูตร	๖. สุกสูตร
๗. อากาศสูตร	๘. ปฐมเมฆสูตร
๙. ทุตติยเมฆสูตร	๑๐. นาวาสูตร
๑๑. อากันตกสูตร	๑๒. นทีสูตร

เอสนาวรรคพึงให้พิสดาร^๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอสนาสูตร	๒. วิสาสูตร
๓. อาสวสูตร	๔. ภาวสูตร
๕. ทุกขดาสูตร	๖. ขีลสูตร
๗. มลสูตร	๘. นิฆสูตร
๙. เวทนาสูตร	๑๐. ตัณหาสูตร
๑๑. ตสินาสูตร	

เชิงอรรถ :

^๑ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๔๙-๑๖๐ (มัคคสังยุต) หน้า ๗๘-๙๐ ในเล่มนี้

^๒ ดูข้อความพิสดารในข้อ ๑๖๑-๑๗๑ (มัคคสังยุต) หน้า ๘๑-๑๐๐ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๙. ฌานสังยุต]

๕. โขขวรรค ๑-๑๐. โขขาทิสุต

๕. โขขวรรค

หมวดว่าด้วยโฆชะ

๑-๑๐. โขขาทิสุต

ว่าด้วยโฆชะเป็นต้น

[๙๖๗-๙๗๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย อุทธัมภาคียสังโยชน ๕ ประการนี้

อุทธัมภาคียสังโยชน ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. รูปราคะ	๒. อรูปราคะ
๓. มานะ	๔. อุทธัจจะ
๕. อวิชา	

อุทธัมภาคียสังโยชน ๕ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญฌาน ๔ ประการ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทธัมภาคียสังโยชน ๕ ประการนี้

ฌาน ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก
วิจารณ์ ปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่
๒. เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป บรรลุตติยฌานที่มีความผ่องใสในภายใน
มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่
ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่
๓. ... บรรลุตติยฌาน ฯลฯ
๔. ... บรรลจตุตถฌาน ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญฌาน ๔ ประการนี้ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุทธัมภาคียสังโยชน ๕ ประการนี้

ข้อความที่เหลือพึงให้พิสดารอย่างนี้

(พึงเพิ่มข้อความให้พิสดารเหมือนมัคคสังยุต)

โฆขวรรคที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๙. ฌานสังยุต]

๕. โอฆวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โอฆสูตร	๒. โยคสูตร
๓. อุปาทานสูตร	๔. คันถสูตร
๕. อนุสยสูตร	๖. กามคุณสูตร
๗. นีวรณสูตร	๘. อุปาทานักขันธสูตร
๙. โอรัมภาคิยสูตร	๑๐. อุทธีมภาคิยสูตร

ฌานสังยุตที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๑. เอกธัมมวรรค ๑. เอกธัมมสูตร

๑๐. อานาปานสังยุต

๑. เอกธัมมวรรค

หมวดว่าด้วยธรรมอันเป็นเอก

๑. เอกธัมมสูตร

ว่าด้วยธรรมอันเป็นเอก

[๙๗๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ฯลฯ^๑ จึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า "ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเป็นเอกที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก

ธรรมอันเป็นเอก คืออะไร

คือ อานาปานสติ

อานาปานสติที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไปสู่น้ำก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์^๒ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า^๓ มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก^๔

อานาปานสติ ๑๖ ชั้น^๕

๑. เมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่าหายใจเข้ายาว

เมื่อหายใจออกยาวก็รู้ชัดว่าหายใจออกยาว

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๑ (อวิชชาสูตร) หน้า ๑ ในเล่มนี้

^๒ นั่งคู้บัลลังก์ หมายถึงนั่งพับขาเข้าหากันทั้ง ๒ ข้าง เรียกว่า นั่งขัดสมาธิ (วิ.อ. ๑/๑๖๕/๔๔๕)

^๓ ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า หมายถึงตั้งสติกำหนดอารมณ์กัมมัฏฐาน (วิ.อ. ๑/๑๖๕/๔๔๕)

^๔ ตามอรรถกถาพระสูตร อัสสาสะ หมายถึงหายใจเข้า ปัสสาสะ หมายถึงหายใจออก (อสุสาโสติ อนโตปวิสนนาสิกวาโต. ปัสสาโสติ พหิณิกขมนนาสิกวาโต. ม.ม.อ. ๒/๓๐๕/๑๓๖) ส่วนอรรถกถาพระวินัยกลับกันคือ อัสสาสะ หมายถึงหายใจออก ปัสสาสะ หมายถึงหายใจเข้า (อสุสาโสติ พหิณิกขมนวาโต. ปัสสาโสติ อนโตปวิสนวาโต. วิ.อ. ๑/๑๖๕/๔๔๖)

^๕ ดู วิ.ม.หา. (แปล) ๑/๑๖๕/๑๓๗-๑๓๘, ม.ม. ๑๓/๑๔๑/๙๕-๙๖, ม.อ. ๑๔/๑๔๗/๑๓๐-๑๓๑, อัง.ทสก. (แปล) ๒๔/๖๐/๑๓๑-๑๓๒

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า :๔๕๓ }

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๑. เอกธัมมวรรค ๑. เอกธัมมสูตร

๒. เมื่อหายใจเข้าสั้นก็รู้ชัดว่าหายใจเข้าสั้น
เมื่อหายใจออกสั้นก็รู้ชัดว่าหายใจออกสั้น
๓. สำเนียงกว่า จะรู้ชัดกองลมทั้งปวง หายใจเข้า
สำเนียงกว่า จะรู้ชัดกองลมทั้งปวง หายใจออก
๔. สำเนียงกว่า จะระงับกายสังขาร หายใจเข้า
สำเนียงกว่า จะระงับกายสังขาร หายใจออก
๕. สำเนียงกว่า จะรู้ชัดปีติ หายใจเข้า
สำเนียงกว่า จะรู้ชัดปีติ หายใจออก
๖. สำเนียงกว่า จะรู้ชัดสุข หายใจเข้า
สำเนียงกว่า จะรู้ชัดสุข หายใจออก
๗. สำเนียงกว่า จะรู้ชัดจิตตสังขาร หายใจเข้า
สำเนียงกว่า จะรู้ชัดจิตตสังขาร หายใจออก
๘. สำเนียงกว่า จะระงับจิตตสังขาร หายใจเข้า
สำเนียงกว่า จะระงับจิตตสังขาร หายใจออก
๙. สำเนียงกว่า จะรู้ชัดจิต หายใจเข้า
สำเนียงกว่า จะรู้ชัดจิต หายใจออก
๑๐. สำเนียงกว่า จะยังจิตให้บันเทิง หายใจเข้า
สำเนียงกว่า จะยังจิตให้บันเทิง หายใจออก
๑๑. สำเนียงกว่า จะตั้งจิตมั่น หายใจเข้า
สำเนียงกว่า จะตั้งจิตมั่น หายใจออก
๑๒. สำเนียงกว่า จะเปลื้องจิต หายใจเข้า
สำเนียงกว่า จะเปลื้องจิต หายใจออก
๑๓. สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยง หายใจเข้า
สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยง หายใจออก
๑๔. สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความคลายออกได้ หายใจเข้า
สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความคลายออกได้ หายใจออก

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๑. เอกธัมมวรรค ๒. โพชฌังคสูตร

๑๕. สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความดับไป หายใจเข้า

สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความดับไป หายใจออก

๑๖. สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจเข้า

สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจออก

ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติที่บุคคลเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้
จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก”

เอกธัมมสูตรที่ ๑ จบ

๒. โพชฌังคสูตร

ว่าด้วยการเจริญโพชฌงค์

[๙๗๘] “ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว มีผลมาก
มีอานิสงส์มาก

**อานาปานสติที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก
มีอานิสงส์มาก**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยอานาปานสติ อันอาศัยวิเวก

อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสถัคคะ

๒. เจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยอานาปานสติ ฯลฯ

๓. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่สหระคตด้วยอานาปานสติ อันอาศัย

วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสถัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้
จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก”

โพชฌังคสูตรที่ ๒ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๑. เอกธัมมวรรค ๔. ปฐมผลสูตร

๓. สุธิกสูตร

ว่าด้วยอานาปานสติล้วน

[๙๗๙] “ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก

อานาปานสติที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก ฯลฯ^๑ สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจเข้า สำเนียงกว่าจะพิจารณา เห็นความสละคืน หายใจออก

ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก”

สุทธิกสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปฐมผลสูตร

ว่าด้วยผลแห่งการเจริญอานาปานสติ สูตรที่ ๑

[๙๘๐] “ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก

อานาปานสติที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก ฯลฯ สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะพิจารณา เห็นความสละคืน หายใจออก

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๙๗๗ (เอกธัมมสูตร) หน้า ๔๕๓-๔๕๕ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๔๕๖ }

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อาณาปานสังยุต]

๑. เอกธัมมวรรค ๕. ทุตติยผลสูตร

อาณาปานสติที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงมีผลมาก มี
อานิสงส์มาก

ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออาณาปานสติที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้
พึงหวังผล ๑ อย่าง ใน ๒ อย่าง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมี
อุปาทานเหลืออยู่ ก็จักเป็นพระอนาคามี”

ปฐมผลสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุตติยผลสูตร

ว่าด้วยผลแห่งการเจริญอาณาปานสติ สูตรที่ ๒

[๙๘๑] “ภิกษุทั้งหลาย อาณาปานสติที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว มีผลมาก
มีอานิสงส์มาก

**อาณาปานสติที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก
มีอานิสงส์มาก**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไปสู่วิปัสสิโกตติ ไปสู่วิปัสสิโกตติ ไปสู่วิปัสสิโกตติ นั่งคู้บัลลังก์
ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก ฯลฯ
สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะพิจารณา
เห็นความสละคืน หายใจออก

ภิกษุทั้งหลาย อาณาปานสติที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้
จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก

ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออาณาปานสติที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้
ภิกษุพึงหวังผลานิสงส์ ๗ ประการ

ผลานิสงส์ ๗ ประการ ๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

๑. จะได้บรรลุอรหัตตผลทันทีในปัจจุบัน

๒. หากปัจจุบันไม่ได้บรรลุ ก็จะได้บรรลุในเวลาใกล้ตาย

๓. หากปัจจุบันและในเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรลุ ก็จะได้เป็นพระ

อนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายี

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๑. เอกธัมมวรรค ๖. อริกฺขสูตฺร

๔. ... ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี
 ๕. ... ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี
 ๖. ... ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี
 ๗. ... ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้ทอสังโเสโตกนิกฺขลคามิ เพราะอุทฺธม-
 ภาคิยสังโยชน ๕ ประการสิ้นไป

ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้
 ภิกษุพึงหวังผลานิสงส์ ๗ ประการนี้”^๑

หุติยผลสูตฺรที่ ๕ จบ

๖. อริกฺขสูตฺร

ว่าด้วยพระอริกฺขะ

[๙๘๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ฯลฯ ได้ตรัสถามภิกษุทั้งหลายดังนี้ว่า “ภิกษุ
 ทั้งหมด เธอทั้งหลายยังเจริญอานาปานสติอยู่หรือ” เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัส
 ถามอย่างนี้แล้ว ท่านพระอริกฺขะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าพระองค์
 ยังเจริญอานาปานสติอยู่ พระพุทธเจ้าข้า”

“อริกฺขะ เธอเจริญอานาปานสติอย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กามฉันทะในกามทั้งหลายที่ล่วงไปแล้ว ข้าพระองค์
 ก็ละได้แล้ว กามฉันทะในกามทั้งหลายที่ยังไม่มาถึงของข้าพระองค์ก็ไปปราศแล้ว
 ปฏิขสัญญาในธรรมทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายนอก ข้าพระองค์ก็กำจัดแล้ว ข้าพระ
 องค์มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก ข้าพระองค์เจริญอานาปานสติอยู่อย่างนี้
 พระพุทธเจ้าข้า”

“อริกฺขะ อานาปานสตินั้นมีอยู่ เราไม่กล่าวว่าไม่มี แต่ว่าอานาปานสติจะ
 ทำให้บริบูรณ์ได้โดยพิสดารด้วยวิธีใด เธอจงตั้งใจฟังวิธีนั้นให้ดี เราจักกล่าว”

ท่านพระอริกฺขะทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสดังนี้ว่า

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบข้อ ๑๘๔ (สิลสูตฺร) หน้า ๑๑๕-๑๑๗ ในเล่มนี้

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๑. เอกธัมมวรรค ๗. มหากัปปินสูตร

“อริยฐานะ อานาปานสติจะทำให้บริบูรณ์ได้โดยพิสดาร อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก เมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่าหายใจเข้ายาว ฯลฯ สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจออก

อริยฐานะ อานาปานสติจะทำให้บริบูรณ์ได้โดยพิสดาร อย่างนี้แล”

อริยฐานสูตรที่ ๖ จบ

๗. มหากัปปินสูตร

ว่าด้วยพระมหากัปปินะ

[๙๘๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

สมัยนั้น ท่านพระมหากัปปินะนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ณ ที่ไม่ไกลจากพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระมหากัปปินะนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ณ ที่ไม่ไกล แล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเห็นกายของภิกษุนั้นไหมหรือเอนเอียงไหม”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เวลาใดข้าพระองค์ทั้งหลายเห็นท่านผู้มีอายุนั้นนั่งในท่ามกลางสงฆ์ หรือนั่งในที่สงัดตามลำพัง เวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่เห็นกายของท่านผู้มีอายุนั้นไหมหรือเอนเอียง”

“ภิกษุทั้งหลาย การที่กายไม่ไหวหรือเอนเอียง หรือการที่จิตไม่ไหวหรือดิ้นรน เพราะสมาธิใดที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว สมาธินั้นภิกษุนั้นได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก

การที่กายไม่ไหวหรือเอนเอียง หรือการที่จิตไม่ไหวหรือดิ้นรน เพราะสมาธิอย่างไหนที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๑. เอกฉัมมวรรค ๘. ปทีโปปมสูตร

คือ การที่กายไม่ไหวหรือเอนเอียง หรือการที่จิตไม่ไหวหรือดิ้นรน เพราะ
อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว

**เมื่ออานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว การที่กายไม่ไหว
หรือเอนเอียง หรือการที่จิตไม่ไหวหรือดิ้นรน เป็นอย่างไร**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไปสุ่ปากก็ดี ไปสุ่โคนไม้ก็ดี ไปสุ่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์
ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก ฯลฯ
สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจเข้า สำเนียงกว่าจะพิจารณา
เห็นความสละคืน หายใจออก

ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้ว
อย่างนี้ การที่กายไม่ไหวหรือเอนเอียง หรือการที่จิตไม่ไหวหรือดิ้นรน เป็นอย่าง
นี้แล”

มหากัปปินสูตรที่ ๗ จบ

๘. ปทีโปปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยประทีป

[๙๘๔] “ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว มี
ผลมาก มีอานิสงส์มาก

**อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผล
มาก มีอานิสงส์มาก**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไปสุ่ปากก็ดี ไปสุ่โคนไม้ก็ดี ไปสุ่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์
ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก เมื่อหายใจ
เข้ายาว ก็รู้ชัดว่าหายใจเข้ายาว ฯลฯ สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน
หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจออก

ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้ว
อย่างนี้ จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๑. เอกฉัมมวรรค ๘. ปทีโปปมสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า เมื่อก่อนเราเป็นโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ โดยมากก็
อยู่ด้วยวิหารธรรม (ธรรมเป็นเครื่องอยู่) นี้ เมื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้ กาย
ก็ไม่ลำบาก จักษุก็ไม่ลำบาก และจิตของเราก็อหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะ
‘ไม่ถือมั่น’

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น หากภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงหวังว่า ‘แม้กาย
ของเราไม่พึงลำบาก จักษุของเราไม่พึงลำบาก และจิตของเราพึงหลุดพ้นจาก
อาสวะทั้งหลาย เพราะ‘ไม่ถือมั่น’ ก็พึงมณสิการอานาปานสติสมาธินี้แลให้ดี

หากภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงหวังว่า ‘เราพึงละความคิดถึงและความดำริอัน
อาศัยเรือนเสีย’ ก็พึงมณสิการอานาปานสติสมาธินี้แลให้ดี

หากภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงหวังว่า ‘เราพึงมีความหมายรู้ว่าปฏิบัติในสิ่งไม่
ปฏิบัติอยู่’ ก็พึงมณสิการอานาปานสติสมาธินี้แลให้ดี

หากภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงหวังว่า ‘เราพึงมีความหมายรู้ว่าไม่ปฏิบัติในสิ่ง
ปฏิบัติอยู่’ ก็พึงมณสิการอานาปานสติสมาธินี้แลให้ดี

หากภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงหวังว่า ‘เราพึงมีความหมายรู้ว่าปฏิบัติในสิ่งไม่
ปฏิบัติและสิ่งปฏิบัติอยู่’ ก็พึงมณสิการอานาปานสติสมาธินี้แลให้ดี

หากภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงหวังว่า ‘เราพึงมีความหมายรู้ว่าไม่ปฏิบัติในสิ่ง
ปฏิบัติและสิ่งไม่ปฏิบัติอยู่’ ก็พึงมณสิการอานาปานสติสมาธินี้แลให้ดี

หากภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงหวังว่า ‘เราพึงเว้นทั้ง ๒ นั้น คือ สิ่งไม่ปฏิบัติ
และสิ่งปฏิบัติแล้วเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่’ ก็พึงมณสิการอานาปาน-
สติสมาธินี้แลให้ดี

หากภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงหวังว่า ‘เราพึงสงัดจากกามและอกุศลธรรม
ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่’ ก็พึง
มณสิการอานาปานสติสมาธินี้แลให้ดี

หากภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงหวังว่า ‘เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป เราพึงบรรลุ
ทุติยฌานที่มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์
มีแต่ปิติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่’ ก็พึงมณสิการอานาปานสติสมาธินี้แลให้ดี

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๑. เอกฉัมมวรรค ๘. ปทีโปปมสูตร

หากภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงหวังว่า 'เพราะปีติจางคลายไป เราพึงมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุดุติยฌานที่พระอริยะทั้งหลาย สรรเสริญว่า 'ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข' ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้ แลให้ดี

หากภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงหวังว่า 'เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัส และโทมนัสดับไปก่อนแล้ว เราพึงบรรลุดุติยฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์ เพราะอุเบกขาอยู่' ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แลให้ดี

หากภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงหวังว่า 'เราพึงบรรลุอากาศาณญาณโดยตนโดย กำหนดว่า 'อากาศหาที่สุดมิได้' เพราะล่วงรูปสัญญา ดับปฏิขสัญญา ไม่กำหนด นานัตตสัญญาโดยประการทั้งปวง' ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แลให้ดี

หากภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงหวังว่า 'เราพึงล่วงอากาศาณญาณโดยตนโดย ประการทั้งปวง บรรลิวิญญาณโดยตนโดยกำหนดว่า 'วิญญาณหาที่สุดมิได้' ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แลให้ดี

หากภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงหวังว่า 'เราพึงล่วงวิญญาณญาณโดยตนโดย ประการทั้งปวง บรรลือกัญญาญาณโดยตนโดยกำหนดว่า "ไม่มีอะไร" ก็พึง มนสิการอานาปานสติสมาธินี้แลให้ดี

หากภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงหวังว่า 'เราพึงล่วงอากัญญาญาณโดยตนโดย ประการทั้งปวง บรรลุนิวสัญญาสัญญาตนโดยตน' ก็พึงมนสิการอานาปานสติ สมาธินี้แลให้ดี

หากภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงหวังว่า 'เราพึงล่วงนิวสัญญานาสัญญายตนโดย โดยประการทั้งปวง บรรลุตัญญาเวทิตนโรธ (สมาบัติที่ดับสัญญาและเวทนา)' ก็พึง มนสิการอานาปานสติสมาธินี้แลให้ดี

ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้ว อย่างนี้ ถ้าเธอเสวยสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า 'สุขเวทนานั้นไม่เที่ยง' รู้ชัดว่า 'ไม่น่า หมกมุ่น' รู้ชัดว่า 'ไม่น่าเพิลิดเพลิน'

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๑. เอกธัมมวรรค ๙. เวสาลีสูตร

ถ้าเธอเสวยทุกขเวทนา ก็รู้ชัดว่า 'ทุกขเวทนานั้นไม่เที่ยง' รู้ชัดว่า 'ไม่น่า
หมกมุ่น' รู้ชัดว่า 'ไม่น่าเพลิดเพลิน'

ถ้าเธอเสวยอทุกขมสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า 'อทุกขมสุขเวทนานั้นไม่เที่ยง' รู้ชัดว่า
'ไม่น่าหมกมุ่น' รู้ชัดว่า 'ไม่น่าเพลิดเพลิน'

ถ้าเธอเสวยสุขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก(กิเลส)เสวยสุขเวทนานั้น ถ้าเธอ
เสวยทุกขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก(กิเลส)เสวยทุกขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวยอทุกขม-
สุขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก(กิเลส)เสวยอทุกขมสุขเวทนานั้น

เธอเมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า 'เราเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด'
เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า 'เราเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด' หลัง
จากตายไป ก็รู้ชัดว่า 'เวทนาทั้งปวงไม่น่าเพลิดเพลิน จักเย็นในโลกนี้ทีเดียว'

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ ตะเกียงน้ำมันจึงติดอยู่ได้ เพราะ
สิ้นน้ำมันและไส้ ตะเกียงน้ำมันก็หมดเชื้อดับไป แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน
เมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า 'เราเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด' เมื่อ
เสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า 'เราเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด' ก็รู้ชัดว่า
'เวทนาทั้งปวงไม่น่าเพลิดเพลิน จักเย็นในโลกนี้ทีเดียว'

ปทีโปปมสูตรที่ ๘ จบ

๙. เวสาลีสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่กรุงเวสาลี

[๙๘๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลา ปามหารัน เขต
กรุงเวสาลี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสสอนอสุกัมมัญฐาน ทรงพรรณนาคุณแห่ง
อสุกัมมัญฐาน ตรัสสรรเสริญการเจริญอสุกัมมัญฐานแก่ภิกษุทั้งหลายโดย
ประการต่าง ๆ

ต่อมา พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย
เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่ผู้เดียวสักครึ่งเดือน ใคร ๆ อย่าเข้าไปหาเรา ยกเว้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๑. เอกธัมมวรรค ๙. เวสาลีสูตร

ภิกษุผู้นำอาหารบิณฑบาตเข้าไปให้รูปเดียว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว
ในครั้งเดือนนี้ จึงไม่มีใคร ๆ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ยกเว้นภิกษุผู้นำอาหาร
บิณฑบาตเข้าไปถวายรูปเดียว

ลำดับนั้น ภิกษุเหล่านั้นสนทนากันว่า “พระผู้มีพระภาคตรัสสอนอสุภกัมมัฏ-
ฐาน ทรงพรรณนาคุณแห่งอสุภกัมมัฏฐาน ตรัสสรรเสริญการเจริญอสุภกัมมัฏฐาน
โดยประการต่าง ๆ” แล้วพากันประกอบความเพียรในการเจริญอสุภกัมมัฏฐาน
หลายประการ กระทั่งเกิดความรู้สึกอึดอัด เบื่อหน่าย รังเกียจร่างกายของตน จึง
พากันแสวงหาศีลตราสำหรับฆ่าตัวตาย วันเดียวภิกษุก็นำศีลตรามาฆ่าตัวตาย ๑๐
รูปบ้าง ๕๗ ๓๐ รูปบ้าง

เมื่อครั้งเดือนผ่านไป พระผู้มีพระภาคก็เสด็จออกจากที่หลีกเร้น รับสั่งเรียก
ท่านพระอานนท์มาตรัสถามว่า “อานนท์ ทำไมภิกษุสงฆ์จึงดูเหมือนจะน้อยลง”

ท่านพระอานนท์ทูลตอบว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุทั้งหลายสนทนากันว่า
‘พระผู้มีพระภาคตรัสสอนอสุภกัมมัฏฐาน ทรงพรรณนาคุณแห่งอสุภกัมมัฏฐาน
ตรัสสรรเสริญการเจริญอสุภกัมมัฏฐานโดยประการต่าง ๆ’ แล้วพากันประกอบ
ความเพียรในการเจริญอสุภกัมมัฏฐานหลายประการ กระทั่งเกิดความรู้สึกอึดอัด
เบื่อหน่าย รังเกียจร่างกายของตน จึงพากันแสวงหาศีลตราสำหรับฆ่าตัวตาย
วันเดียว ภิกษุก็นำศีลตรามาฆ่าตัวตาย ๑๐ รูปบ้าง ๕๗ ๓๐ รูปบ้าง ขอ
ประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดตรัสบอกวิธีอื่นที่ภิกษุสงฆ์นี้จะพึง
ดำรงอยู่ในอรหัตตผลเถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ ถ้าเช่นนั้น เธอจงเผด็จภิกษุเทहांที่อาศัย
กรุงเวสาลีอยู่ทั้งหมดให้ประชุมที่โรงอาหาร” ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระ
ดำรัสแล้วเผด็จภิกษุเทहांที่อาศัยกรุงเวสาลีอยู่ทั้งหมดให้ประชุมที่โรงอาหารแล้ว
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคตั้งนี้ว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์ประชุมกันแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทราบกาลอัน
สมควรในบัดนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๑. เอกธัมมวรรค ๑๐. กิมิลสูตร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จไปที่โรงอาหาร ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่
ปูลาดไว้ แล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ
สมาธิแม้ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นสภาพสงบ ประณีต สดชื่น
เป็นธรรมชาติเครื่องอยู่เป็นสุข และทำบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ ให้อันตรธานไป
สงบไปโดยเร็ว

ภิกษุทั้งหลาย ฝนละอองที่ฟุ้งขึ้นท่ายฤดูร้อน ฝนใหญ่นอกฤดูกาล ทำให้
อันตรธานไป สงบไปโดยเร็ว แม้ฉันใด อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญ ทำให้
มากแล้วก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นสภาพสงบ ประณีต สดชื่น เป็นธรรมชาติเครื่องอยู่
เป็นสุข และทำบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ ให้อันตรธานไป สงบไปโดยเร็ว

**อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงเป็น
สภาพสงบ ประณีต สดชื่น เป็นธรรมชาติเครื่องอยู่เป็นสุข และทำบาปอกุศล-
ธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ ให้อันตรธานไป สงบไปโดยเร็ว**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไปสู่ว่างก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้
บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก ฯลฯ
สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะพิจารณา
เห็นความสละคืน หายใจออก’

ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้
จึงเป็นสภาพสงบ ประณีต สดชื่น เป็นธรรมชาติเครื่องอยู่เป็นสุข และทำบาปอกุศลธรรม
ที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ ให้อันตรธานไป สงบไปโดยเร็ว”^๑

เวสาลีสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. กิมิลสูตร

ว่าด้วยพระกิมิละ

[๙๘๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าไผ่ เขตเมืองกิมิลลา ณ ที่นั้นแล
พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกท่านพระกิมิละมาตรัสถามว่า “กิมิละ อานาปานสติ
สมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก”

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ วิ.มหา. (แปล) ๑/๑๖๒-๑๖๕/๑๓๔-๑๓๗

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๔๖๕ }

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๑. เอกธัมมวรรค ๑๐. กิมิลสูตร

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้ ท่านพระกิมิละได้นิ่งเฉย

แม้ครั้งที่ ๒ ฯลฯ

แม้ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกท่านพระกิมิละมาตรัสถามว่า “กิมิละ อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มี อานิสงส์มาก” แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระกิมิละก็ได้นิ่งเฉย

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้ ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ถึงเวลาที่พระองค์จะพึงตรัสอานาปานสติสมาธิ ข้าแต่พระสุดต ถึงเวลาที่พระองค์จะพึงตรัสอานาปานสติสมาธิ ภิกษุทั้งหลายได้สดับจากพระองค์แล้วจักทรงจำไว้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ ถ้าเช่นนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

“อานนท์ อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไปสู่ปากก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก ฯลฯ สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจออก

อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก

๑. สมัยใด ภิกษุเมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่าหายใจเข้ายาว หรือเมื่อหายใจออกยาวก็รู้ชัดว่าหายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้าสั้นก็รู้ชัดว่าหายใจเข้าสั้น หรือเมื่อหายใจออกสั้นก็รู้ชัดว่าหายใจออกสั้น สำเนียงกว่า จะรู้แจ้งกองลมทั้งปวง หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะรู้แจ้งกองลมทั้งปวง หายใจออก สำเนียงกว่า จะระงับกายสังขาร หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะระงับกายสังขาร หายใจออก สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ ช้อนั้นเพราะเหตุไร

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๑. เอกธัมมวรรค ๑๐. กิมิลสูตร

เพราะเรากล่าวกายอย่างหนึ่ง คือ ลมหายใจเข้าและลมหายใจออก เพราะเหตุนั้น สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

๒. สมัยใด ภิกษุสำเนียงกว่า จะรู้แจ้งปีติ หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะรู้แจ้งปีติ หายใจออก สำเนียงกว่า จะรู้แจ้งสุข หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะรู้แจ้งสุข หายใจออก สำเนียงกว่า จะรู้แจ้งจิตตสังขาร หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะรู้แจ้งจิตตสังขาร หายใจออก สำเนียงกว่า จะระงับจิตตสังขาร หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะระงับจิตตสังขาร หายใจออก สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเรากล่าวเวทนาอย่างหนึ่ง คือ การมนสิการให้ดีถึงลมหายใจเข้าและลมหายใจออก เพราะเหตุนั้น สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

๓. สมัยใด ภิกษุสำเนียงกว่า จะรู้แจ้งจิต หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะรู้แจ้งจิต หายใจออก สำเนียงกว่า จะยังจิตให้บันเทิง หายใจเข้า ฯลฯ สำเนียงกว่า จะตั้งจิตมั่น หายใจออก สำเนียงกว่า จะเปลื้องจิต หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะเปลื้องจิต หายใจออก สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเราไม่กล่าวการเจริญอานาปานสติสมาธิไว้ สำหรับผู้หลงลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ เพราะเหตุนั้น สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อาณาปานสังยุต]

๑. เอกธัมมวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๔. สมัยใด ภิกษุสำเหนียกว่า จะพิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยง หายใจ
 เข้า ฯลฯ สำเหนียกว่า จะพิจารณาเห็นความคลายออกได้
 หายใจเข้า ... สำเหนียกว่า จะพิจารณาเห็นความดับไป หายใจ
 เข้า ... สำเหนียกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจเข้า
 สำเหนียกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจออก สมัยนั้น
 ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มี
 สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ เธอเห็น
 การละอภิชฌาและโทมนัสนั้นด้วยปัญญาแล้ววางเฉยอย่างดี
 เพราะเหตุนั้น สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย
 อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและ
 โทมนัสในโลกได้

อาณนที ดินกองใหญ่ที่ถนนใหญ่ ๔ แยก ถ้าเกวียนหรือรถผ่านมาทางทิศ
 ตะวันออก ก็จะกระทบดินกองนั้น ถ้าผ่านมาทางทิศตะวันตก ... ถ้าผ่านมาทาง
 ทิศเหนือ ... ถ้าเกวียนหรือรถผ่านมาทางทิศใต้ ก็จะกระทบดินกองนั้น แม้ฉันใด
 ภิกษุเมื่อพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ก็ดี ชื่อว่าย่อมกำจัดบาปอกุศลธรรมได้ เมื่อ
 พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ เมื่อพิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ เมื่อ
 พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายก็ดี ชื่อว่าย่อมกำจัดบาปอกุศลธรรมได้ ก็ฉัน
 นั้นเหมือนกัน”

กัมมสูตรที่ ๑๐ จบ

เอกธัมมวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอกธัมมสูตร	๒. โภชณังคสูตร
๓. สุตติกสูตร	๔. ปฐมผลสูตร
๕. ทุตติยผลสูตร	๖. อริฏฐสูตร
๗. มหากัปปีนสูตร	๘. ปทีโปปมสูตร
๙. เวสาลีสูตร	๑๐. กัมมสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๑. อัจฉานังคสูตร

๒. ทุติยวรรค

หมวดที่ ๒

๑. อัจฉานังคสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่กรุงอัจฉานังคละ

[๙๘๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โพรสณห์ชื่ออัจฉานังคละ เขตกรุงอัจฉานังคละ ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่ผู้เดียวสัก ๓ เดือน ใคร ๆ อย่าเข้าไปหาเรา ยกเว้นภิกษุผู้นำอาหารบิณฑบาตเข้าไปให้รูปเดียว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว ใน ๓ เดือนนี้ จึงไม่มีใคร ๆ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเลย ยกเว้นภิกษุผู้นำอาหารบิณฑบาตเข้าไปถวายรูปเดียว

ครั้นล่วง ๓ เดือนนั้นไป พระผู้มีพระภาคก็เสด็จออกจากที่หลีกเร้นแล้ว รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย โดยมากพระสมณโคดมทรงอยู่จำพรรษาด้วยวิหารธรรมข้อไหน’ เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้พึงตอบอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ‘ท่านทั้งหลาย โดยมากพระผู้มีพระภาคทรงอยู่จำพรรษาด้วยอานาปานสติสมาธิ’ ภิกษุทั้งหลาย ขณะนี้เรามีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก เมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่าหายใจเข้ายาว หรือเมื่อหายใจออกยาวก็รู้ชัดว่าหายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้าสั้นก็รู้ชัดว่าหายใจเข้าสั้น หรือเมื่อหายใจออกสั้นก็รู้ชัดว่าหายใจออกสั้น ย่อมรู้ชัดว่า จะรู้แจ้งกองลมทั้งปวง หายใจเข้า ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจเข้า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจออก

ภิกษุทั้งหลาย ความจริง บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูกต้อง พึงกล่าวถึงธรรมนั้นได้ว่า อริยวิหาร (ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะ) บ้าง พรหมวิหาร (ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม) บ้าง ตถาคตวิหาร (ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคต) บ้าง เมื่อจะกล่าวให้ถูกต้อง ก็พึงกล่าวถึงอานาปานสติสมาธิว่า อริยวิหารบ้าง พรหมวิหารบ้าง ตถาคตวิหารบ้าง ภิกษุเหล่าใดเป็นพระเสขะยังไม่บรรลุนิพพาน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๒. กังเขยยสูตร

ย่อมปรารถนาธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ อานาปานสติสมาธิที่
ภิกษุเหล่านั้นเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ ส่วนภิกษุ
เหล่าใดเป็นอรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลง
ภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นแล้ว
เพราะรู้โดยชอบ อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเหล่านั้นเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อม
เป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในปัจจุบันและเพื่อมีสติ มีสัมปชัญญะ

ภิกษุทั้งหลาย ความจริง บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูกต้อง พึงกล่าวถึงธรรมนั้น
ได้ว่า อริยวิหารบ้าง พรหมวิหารบ้าง ตถาคตวิหารบ้าง เมื่อจะกล่าวให้ถูกต้อง
ก็พึงกล่าวถึงอานาปานสติสมาธิว่า อริยวิหารบ้าง พรหมวิหารบ้าง ตถาคตวิหารบ้าง”

อิจฉานังคสูตรที่ ๑ จบ

๒. กังเขยยสูตร

ว่าด้วยข้อกังขาของเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ

[๙๘๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระโกลมสกังภียะอยู่ที่นิโครธาราม เขตกรุงกบิลพัสดุ์
แคว้นสักกะ ครั้งนั้น เจ้าศากยะทรงพระนามว่ามหานามะ เสด็จเข้าไปหาท่าน
พระโกลมสกังภียะถึงที่อยู่ ทรงอภิเษกแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้ตรัสถามท่าน
พระโกลมสกังภียะดังนี้ว่า “พระคุณเจ้าผู้เจริญ เสขวิหารธรรม (ธรรมเป็นเครื่องอยู่
ของพระเสขะ) กับตถาคตวิหารธรรมเป็นอย่างเดียวกันหรือ หรือว่าเสขวิหารธรรม
เป็นอย่างหนึ่ง ตถาคตวิหารธรรมเป็นอีกอย่างหนึ่ง”

ท่านพระโกลมสกังภียะ ถวายพระพรว่า “ขอถวายพระพร มหาบพิตร
เสขวิหารธรรมกับตถาคตวิหารธรรมไม่ใช่อย่างเดียวกัน เสขวิหารธรรมเป็นอย่าง
หนึ่ง ตถาคตวิหารธรรมเป็นอีกอย่างหนึ่ง

มหาบพิตร ภิกษุเหล่าใดเป็นพระเสขะยังไม่บรรลุอรหัตตผล ปรารถนาธรรม
เป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่าละนิวรณ์ ๕ ประการอยู่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อาณาปานสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๒. กังเขยยสูตร

ละนิวรรณ์ ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. ละกามฉันทนิวรรณ์อยู่	๒. ละพยาบาทนิวรรณ์อยู่
๓. ละถีนมิทธานิวรรณ์อยู่	๔. ละอุทธัจจกุกกัจจนิวรรณ์อยู่
๕. ละวิจิกิจฉานิวรรณ์อยู่	

ภิกษุเหล่าใดเป็นพระเสขะยังไม่บรรลอรหัตตผล ปรารถนาธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่าละนิวรรณ์ ๕ ประการนี้อยู่

มหาบพิตร ส่วนภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ นิวรรณ์ ๕ ประการเป็นอันภิกษุเหล่านั้น ละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

นิวรรณ์ ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. กามฉันทนิวรรณ์เป็นอันภิกษุเหล่านั้นละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้วเหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้
๒. พยาบาทนิวรรณ์...
๓. ถีนมิทธานิวรรณ์...
๔. อุทธัจจกุกกัจจนิวรรณ์...
๕. วิจิกิจฉานิวรรณ์เป็นอันภิกษุเหล่านั้นละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

มหาบพิตร ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ นิวรรณ์ ๕ ประการนี้เป็นอันภิกษุเหล่านั้นละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ขอพระองค์ทรงทราบเรื่องนี้โดยปริยายที่ว่า เสขวิหารธรรมเป็นอย่างหนึ่ง ตถาคตวิหารธรรมก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๒. ทูติยวรรค ๒. กังเขยยสูตร

มหาบพิตร สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ไพรสณฑ์ชื้ออิจฉานังคละ เขตกรุงอิจฉานังคละ ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า 'ภิกษุทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่คนเดียวสัก ๓ เดือน ใคร ๆ อย่าเข้าไปหาเรา ยกเว้นภิกษุผู้นำอาหารบิณฑบาตเข้าไปให้รูปเดียว' ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว ใน ๓ เดือนนี้ จึงไม่มีใคร ๆ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเลย ยกเว้นภิกษุผู้นำอาหารบิณฑบาตเข้าไปถวายรูปเดียว

ครั้นล่วง ๓ เดือนนั้นไป พระผู้มีพระภาคก็เสด็จออกจากที่หลีกเร้นแล้ว รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า 'ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า 'ผู้มีอายุทั้งหลาย โดยมากพระสมณโคดมทรงอยู่จำพรรษาด้วยวิหารธรรมข้อไหน' เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้พึงตอบอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า 'ท่านทั้งหลาย โดยมากพระผู้มีพระภาคทรงอยู่จำพรรษาดด้วย อานาปานสติสมาธิ'

ภิกษุทั้งหลาย ขณะนี้เรามีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่าหายใจเข้ายาว หรือเมื่อหายใจออกยาวก็รู้ชัดว่าหายใจออกยาว ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจเข้า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจออก

ภิกษุทั้งหลาย ความจริง บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูกต้อง พึงกล่าวถึงธรรมนั้น ใดว่า อริยวิหารบ้าง พรหมวิหารบ้าง ตถาคตวิหารบ้าง เมื่อจะกล่าวให้ถูกต้อง พึงกล่าวถึงอานาปานสติสมาธิว่า อริยวิหารบ้าง พรหมวิหารบ้าง ตถาคตวิหารบ้าง ภิกษุเหล่าใดเป็นเสขะยังไม่บรรลอรหัตตผล ปรารถนาธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ อันยอดเยี่ยมอยู่ อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเหล่านั้นเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ ส่วนภิกษุเหล่าใดเป็นอรหันตชินาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเหล่านั้นเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบันและเพื่อมีสติ มีสัมปชัญญะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๓. ปฐมอานันทสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ความจริง บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูกต้อง ฟังกล่าวถึงธรรมนั้น
ใตว่า อริยวิหารบ้าง พรหมวิหารบ้าง ตถาคตวิหารบ้าง เมื่อจะกล่าวให้ถูกต้อง
ก็ฟังกล่าวถึงอานาปานสติสมาธิว่า อริยวิหารบ้าง พรหมวิหารบ้าง ตถาคตวิหาร
บ้าง'

ขอถวายพระพร มหาบพิตร ขอพระองค์ทรงทราบเรื่องนี้โดยปริยายที่ว่า
เสขวิหารธรรมเป็นอย่างหนึ่ง ตถาคตวิหารธรรมก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง"

กัณฑ์เขยยสูตรที่ ๒ จบ

๓. ปฐมอานันทสูตร

ว่าด้วยพระอานนทฺ์ สูตรที่ ๑

[๙๘๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระอานนทฺ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาท
แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมอันเป็นเอกที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๔ ประการบริบูรณ์ ธรรม
๔ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๗ ประการบริบูรณ์ ธรรม ๗
ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๒ ประการบริบูรณ์ มีอยู่หรือ"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "อานนทฺ์ ธรรมอันเป็นเอกที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว
ทำให้ธรรม ๔ ประการบริบูรณ์ ธรรม ๔ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว
ทำให้ธรรม ๗ ประการบริบูรณ์ ธรรม ๗ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว
ทำให้ธรรม ๒ ประการบริบูรณ์ มีอยู่"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอันเป็นเอกที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้
ธรรม ๔ ประการบริบูรณ์ ธรรม ๔ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม
๗ ประการบริบูรณ์ ธรรม ๗ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๒
ประการบริบูรณ์ เป็นอย่างไร"

"อานนทฺ์ ธรรมอันเป็นเอกคืออานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว
ทำให้สติปัญญา ๔ ประการบริบูรณ์ สติปัญญา ๔ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้
มากแล้ว ทำให้โพชฌงค์ ๗ ประการบริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ ประการที่ภิกษุเจริญ
ทำให้มากแล้ว ทำให้วิชชาและวิมุตติบริบูรณ์

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๒. ทุตยวรรค ๓. ปฐมอานันทสูตร

อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงทำให้ สติปฏิฐาน ๔ ประการบริบูรณ์

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไปสูंपากก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้
บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เขมมีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก
เมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่าหายใจเข้ายาว หรือเมื่อหายใจออกยาวก็รู้ชัดว่าหายใจ
ออกยาว ฯลฯ สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจเข้า จะพิจารณา
เห็นความสละคืน หายใจออก

๑. สมัยใด ภิกษุเมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่าหายใจเข้ายาว หรือ
เมื่อหายใจออกยาวก็รู้ชัดว่าหายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้าสั้นก็
รู้ชัดว่าหายใจเข้าสั้น หรือเมื่อหายใจออกสั้นก็รู้ชัดว่าหายใจออกสั้น
 ฯลฯ สำเนียงกว่า จะระงับกายสังขาร หายใจเข้า จะระงับ
กายสังขาร หายใจออก สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายอยู่
มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัส
ในโลกได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเรากล่าวกายอย่างหนึ่ง คือ
ลมหายใจเข้าและลมหายใจออก เพราะเหตุนั้น สมัยนั้น ภิกษุ
พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๒. สมัยใด ภิกษุสำเนียงกว่า จะรู้แจ้งปีติ หายใจเข้า สำเนียงกว่า
จะรู้แจ้งปีติ หายใจออก ฯลฯ จะรู้แจ้งสุข ... จะรู้แจ้งจิตตสังขาร
... สำเนียงกว่า จะระงับจิตตสังขาร หายใจเข้า สำเนียงกว่า
จะระงับจิตตสังขาร หายใจออก สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็น
เวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะ
เรากล่าวเวทนาอย่างหนึ่ง คือ การมนสิการให้ดีถึงลมหายใจ
เข้าและลมหายใจออก เพราะเหตุนั้น สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็น
เวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๒. ทุตยวรรค ๓. ปฐมอานันทสูตร

๓. สมัยใด ภิกษุสำเนียงกว่า จะรู้แจ้งจิต หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะรู้แจ้งจิต หายใจออก สำเนียงกว่า จะยังจิตให้บันเทิงหายใจเข้า ฯลฯ จะตั้งจิตมั่น ... สำเนียงกว่า จะเปลื้องจิต หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะเปลื้องจิต หายใจออก สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกได้ ชั่วนั้นเพราะเหตุไร เพราะเราไม่กล่าวการเจริญอานาปานสติสมาธิไว้สำหรับผู้หลงลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ เพราะเหตุนั้น สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๔. สมัยใด ภิกษุสำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ฯลฯ จะพิจารณาเห็นความคลายออกได้ ... จะพิจารณาเห็นความดับไป ... สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจออก สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ เธอเห็นการละอภิชฌาและโทมนัสนั้นด้วยปัญญาแล้ววางเฉยอย่างดี เพราะเหตุนั้น สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

อานนท อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงทำให้สติปัญญาน ๔ ประการบริบูรณ์

สติปัญญาน ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงทำให้โพชฌงค์ ๗ ประการบริบูรณ์ คือ

๑. สมัยใด ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ สมัยนั้น สติของเธอ ตั้งมั่น ไม่หลงลืม
- (๑) สมัยใด สติของภิกษุยอมตั้งมั่น ไม่หลงลืม สมัยนั้น สติ-สัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารถแล้ว ภิกษุเจริญสติ-สัมโพชฌงค์ สติสัมโพชฌงค์จึงถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อาณาปานสังยุต]

๒. ทุตยวรรค ๓. ปฐมอนันทสูตร

- (๒) เธอมีสติอยู่อย่างนั้น ค้นหาพิจารณาสอดส่องธรรมนั้น ด้วยปัญญา สมัยใด ภิกษุมีสติอยู่อย่างนั้น ค้นหาพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา สมัยนั้น ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุเจริญ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์จึงถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ
- (๓) เมื่อเธอค้นหาพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา ความเพียรอันไม่ย่อหย่อนเชื่อว่าเป็นอันปรารภแล้ว สมัยใด ความเพียรไม่ย่อหย่อนเป็นอันภิกษุผู้ค้นคว้าพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญาปรารภแล้ว สมัยนั้น วิริยสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์จึงถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ
- (๔) ปีติไม่มีอาภัสระเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารภความเพียร สมัยใด ปีติไม่มีอาภัสระเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารภความเพียร สมัยนั้น ปีติสัมโพชฌงค์ เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุเจริญปีติสัมโพชฌงค์ ปีติสัมโพชฌงค์จึงถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ
- (๕) แม้กายของภิกษุผู้มีใจมีปีติย่อมระงับ แม้จิตก็ระงับ สมัยใด แม้กายของภิกษุผู้มีใจมีปีติย่อมระงับ แม้จิตก็ระงับ สมัยนั้น ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์จึงถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ
- (๖) จิตของภิกษุผู้มีกายระงับ มีสุข ย่อมตั้งมั่น สมัยใด จิตของภิกษุผู้มีกายระงับ มีสุข ย่อมตั้งมั่น สมัยนั้น สมาธิสัมโพชฌงค์ เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์จึงถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อาณาปานสังยุต]

๒. ทุตยวรรค ๓. ปฐมอนันทสูตร

(๗) เธอย่อมเพ่งจิตที่ตั้งมั่นเช่นนั้นอย่างดี สมัยใด ภิกษุยอม
เพ่งจิตที่ตั้งมั่นเช่นนั้นอย่างดี สมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์
ชื่อว่าเป็นอันภิกษุปรารถแล้ว ภิกษุเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
อุเบกขาสัมโพชฌงค์จึงถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ

๒. สมัยใด ภิกษุพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ

๓. สมัยใด ภิกษุพิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ

๔. สมัยใด ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ สมัยนั้น
สติของเธอยอมตั้งมั่น ไม่หลงลืม

(๑) สมัยใด สติของภิกษุยอมตั้งมั่น ไม่หลงลืม สมัยนั้น
สติสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารถแล้ว ภิกษุเจริญสติ-
สัมโพชฌงค์ สติสัมโพชฌงค์จึงถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ
(พึงเพิ่มข้อความให้พิสดารเหมือนสติปัฏฐานข้อต้น)

(๗) เธอย่อมเพ่งจิตที่ตั้งมั่นเช่นนั้นอย่างดี สมัยใด ภิกษุยอม
เพ่งจิตที่ตั้งมั่นเช่นนั้นอย่างดี สมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์
เป็นอันภิกษุปรารถแล้ว ภิกษุเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
อุเบกขาสัมโพชฌงค์จึงถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ

สติปัฏฐาน ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงทำ
ให้โพชฌงค์ ๗ ประการบริบูรณ์

**โพชฌงค์ ๗ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึง
ทำให้วิชชาและวิมุตติบริบูรณ์**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในโอสถัคคะ

๒. เจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อาณาปานสังยุต]

๒. ทุตยวรรค ๔. ทุตยอนันทสูตร

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ

น้อมไปในโอสสัคคะ

อนานท์ โพชฌงค์ ๗ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้
จึงทำให้วิชาและวิมุตติบริบูรณ์”

ปฐมอนันทสูตรที่ ๓ จบ

๔. ทุตยอนันทสูตร

ว่าด้วยพระอนานท์ สูตรที่ ๒

[๙๙๐] ครั้งนั้น ท่านพระอนานท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอนานท์ ดังนี้ว่า “อนานท์ ธรรมอันเป็นเอกที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๔ ประการบริบูรณ์ ธรรม ๔ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๗ ประการบริบูรณ์ ธรรม ๗ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๒ ประการบริบูรณ์ มีอยู่หรือ”

ท่านพระอนานท์ทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ^๑

“อนานท์ ธรรมอันเป็นเอกที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๔ ประการบริบูรณ์ ธรรม ๔ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๗ ประการบริบูรณ์ ธรรม ๗ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๒ ประการบริบูรณ์ มีอยู่

**ธรรมอันเป็นเอกที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๔ ประการ
บริบูรณ์ ธรรม ๔ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๗
ประการบริบูรณ์ ธรรม ๗ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๒
ประการบริบูรณ์ เป็นอย่างไร**

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๘๒๖ (โมคคัลลานสูตร) หน้า ๓๙๘ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๔๗๘ }

พระสูตรต้นตอปฏิภาณ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๒. ทุตยวรรค ๕. ปฐมภิกขุสูตร

คือ ธรรมอันเป็นเอกคืออานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้สติปัญญาน ๔ ประการบริบูรณ์ สติปัญญาน ๔ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้โพชฌงค์ ๗ ประการบริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้วิชาและวิมุตติบริบูรณ์

อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงทำให้ สติปัญญาน ๔ ประการบริบูรณ์

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไปสุป่าก็ดี ฯลฯ

อานนท โพชฌงค์ ๗ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงทำให้วิชาและวิมุตติบริบูรณ์”

ทุตยอนันตสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐมภิกขุสูตร

ว่าด้วยภิกษุ สูตรที่ ๑

[๙๙๑] ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ธรรมอันเป็นเอกที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๔ ประการบริบูรณ์ ธรรม ๔ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๗ ประการบริบูรณ์ ธรรม ๗ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๒ ประการบริบูรณ์ มีอยู่หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเป็นเอกที่ภิกษุเจริญ ทำให้ มากแล้ว ทำให้ธรรม ๔ ประการบริบูรณ์ ธรรม ๔ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้ มากแล้ว ทำให้ธรรม ๗ ประการบริบูรณ์ ธรรม ๗ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้ มากแล้ว ทำให้ธรรม ๒ ประการบริบูรณ์ มีอยู่”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอันเป็นเอกที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ ธรรม ๔ ประการบริบูรณ์ ธรรม ๔ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ ธรรม ๗ ประการบริบูรณ์ ธรรม ๗ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ ธรรม ๒ ประการบริบูรณ์ เป็นอย่างไร”

พระสูตรต้นตปีฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๖. ทุตติยภิกขุสูตร

“ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเป็นเอกคืออานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญ ทำให้
 มากแล้ว ทำให้สติปัญญาน ๔ ประการบริบูรณ์ สติปัญญาน ๔ ประการที่ภิกษุเจริญ
 ทำให้มากแล้ว ทำให้โพชฌงค์ ๗ ประการบริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ ประการที่ภิกษุเจริญ
 ทำให้มากแล้ว ทำให้วิชาและวิมุตติบริบูรณ์

**อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงทำให้
 สติปัญญาน ๔ ประการบริบูรณ์**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไปสุ่ป่าก็ดี ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้ว
 อย่างนี้ จึงทำให้วิชาและวิมุตติบริบูรณ์”

ปฐมภิกขุสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุตติยภิกขุสูตร

ว่าด้วยภิกษุ สูตรที่ ๒

[๙๙๒] ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
 อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุทั้งหลายดังนี้ว่า “ภิกษุ
 ทั้งหมด ธรรมอันเป็นเอกที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๔ ประการ
 บริบูรณ์ ธรรม ๔ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๗ ประการ
 บริบูรณ์ ธรรม ๗ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๒ ประการ
 บริบูรณ์ มีอยู่หรือ”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
 ทั้งหมดมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ ภิกษุทั้งหลายได้สดับจากพระผู้มีพระภาค
 แล้วจักทรงจำไว้”

“ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเป็นเอกที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๔
 ประการบริบูรณ์ ธรรม ๔ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๗
 ประการบริบูรณ์ ธรรม ๗ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๒
 ประการบริบูรณ์ มีอยู่

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๖. ทุตติยภิกขุสูตร

**ธรรมอันเป็นเอกที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๔ ประการ
บริบูรณ์ ธรรม ๔ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๗
ประการบริบูรณ์ ธรรม ๗ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้ธรรม ๒
ประการบริบูรณ์ เป็นอย่างไร**

คือ ธรรมอันเป็นเอกคืออานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว
ทำให้สติปัญญาน ๔ ประการบริบูรณ์ สติปัญญาน ๔ ประการที่ภิกษุเจริญ ทำ
ให้มากแล้ว ทำให้โพชฌงค์ ๗ ประการบริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ ประการที่ภิกษุ
เจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้วิชาและวิมุตติบริบูรณ์

**อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงทำให้
สติปัญญาน ๔ ประการบริบูรณ์**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไปสู่วิปัสสิโก ไปสู่โคณิมิกโก ไปสู่เรณูวางกัปปิ นังคุ
บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก ฯลฯ
สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็น
ความสละคืน หายใจออก

๑. สมัยใด ภิกษุเมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่าหายใจเข้ายาว หรือ
เมื่อหายใจออกยาวก็รู้ชัดว่าหายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้าสั้นก็
รู้ชัดว่าหายใจเข้าสั้น ฯลฯ สำเนียงกว่า จะรู้แจ้งกองลมทั้งปวง
 ฯลฯ สำเนียงกว่า จะระงับกายสังขาร หายใจเข้า สำเนียงกว่า
จะระงับกายสังขาร หายใจออก สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็น
กายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเรา
กล่าวกายอย่างหนึ่ง คือลมหายใจเข้าและลมหายใจออก
เพราะเหตุนั้น สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มี
ความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสใน
โลกได้

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๖. ทุตติยภิกขุสูตร

๒. สมัยใด ภิกษุสำเนียงกว่า จะรู้แจ้งปิติ ฯลฯ จะรู้แจ้งสุข ฯลฯ จะรู้แจ้งจิตตสังขาร ฯลฯ สำเนียงกว่า จะระงับจิตตสังขาร หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะระงับจิตตสังขาร หายใจออก สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ ช้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะเรากล่าวเวทนาอย่างหนึ่ง คือ การมนสิการ ให้ดีถึงลมหายใจเข้าและลมหายใจออก เพราะเหตุนั้น สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๓. สมัยใด ภิกษุสำเนียงกว่า จะรู้แจ้งจิต ฯลฯ จะยังจิตให้บันเทิง ฯลฯ สำเนียงกว่า จะตั้งจิตมั่น หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะตั้งจิตมั่น หายใจออก สำเนียงกว่า จะเปลื้องจิต หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะเปลื้องจิต หายใจออก สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ ช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเราไม่กล่าวการเจริญอานาปานสติสมาธิไว้สำหรับผู้หลงลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ เพราะเหตุนั้น สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้
๔. สมัยใด ภิกษุสำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ฯลฯ จะพิจารณาเห็นความคลายออกได้ ฯลฯ จะพิจารณาเห็นความดับไป ฯลฯ สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจออก สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ เธอเห็นการละอภิชฌาและโทมนัสนั้นด้วยปัญญาแล้ววางเฉยอย่างดี

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๖. ทุตติยภิกขุสูตร

เพราะเหตุนั้น สมัยนั้น ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย
อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและ
โทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้
จึงทำให้สติปัญฐาน ๔ ประการบริบูรณ์

**สติปัญฐาน ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงทำ
ให้โพชฌงค์ ๗ ประการบริบูรณ์** คือ

๑. สมัยใด ภิกษุพิจารณาเห็นภายในกายอยู่ สมัยนั้น สติของเธอ
ตั้งมั่น ไม่หลงลืม
  - (๑) สมัยใด สติของภิกษุตั้งมั่น ไม่หลงลืม สมัยนั้น สติ-
สัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารถแล้ว ภิกษุเจริญสติ-
สัมโพชฌงค์ สติสัมโพชฌงค์จึงถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ
  - (๒) เธอมีสติอยู่อย่างนั้น ค้นหาพิจารณาสอดส่องธรรมนั้น
ด้วยปัญญา สมัยใด ภิกษุมีสติอยู่อย่างนั้น ค้นหา
พิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา สมัยนั้น ธรรมวิจย-
สัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารถแล้ว ภิกษุเจริญธรรมวิจย-
สัมโพชฌงค์ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์จึงถึงความเจริญเต็มที่
แก่ภิกษุ
  - (๓) เมื่อเธอค้นหาพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา
ความเพียรอันไม่ย่อหย่อนชื่อว่าเป็นอันภิกษุปรารถแล้ว
สมัยใด ความเพียรไม่ย่อหย่อนเป็นอันภิกษุผู้ค้นคว้า
พิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญาปรารถแล้ว สมัยนั้น
วิริยสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารถแล้ว ภิกษุเจริญวิริย-
สัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์จึงถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อาณาปานสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๖. ทุตติยภิกขุสูตร

- (๔) ปีติไม่มีอาภิสยอมเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารถนาความเพียร สมัยใด
ปีติไม่มีอาภิสเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารถนาความเพียร สมัยนั้น
ปีติสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารถนาแล้ว ภิกษุเจริญปีติ-
สัมโพชฌงค์ ปีติสัมโพชฌงค์จึงถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ
- (๕) แม่กายของภิกษุผู้มีใจมีปีติยอมระงับ แม่จิตก็ระงับ สมัยใด
แม่กายของภิกษุผู้มีใจมีปีติยอมระงับ แม่จิตก็ระงับ สมัย
นั้น ปีติสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารถนาแล้ว ภิกษุ
เจริญปีติสัมโพชฌงค์ ปีติสัมโพชฌงค์จึงถึงความ
เจริญเต็มที่แก่ภิกษุ
- (๖) จิตของภิกษุผู้มีกายระงับ มีสุข ย่อมตั้งมั่น สมัยใด จิต
ของภิกษุผู้มีกายระงับ มีสุข ย่อมตั้งมั่น สมัยนั้น
สมาธิสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารถนาแล้ว ภิกษุเจริญ
สมาธิสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์จึงถึงความเจริญ
เต็มที่แก่ภิกษุ
- (๗) เธอย่อมเพ่งจิตที่ตั้งมั่นเช่นนั้นอย่างดี สมัยใด ภิกษุย่อม
เพ่งจิตที่ตั้งมั่นเช่นนั้นอย่างดี สมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์
เป็นอันภิกษุปรารถนาแล้ว ภิกษุเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
อุเบกขาสัมโพชฌงค์จึงถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ
๒. สมัยใด ภิกษุพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ
๓. สมัยใด ภิกษุพิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ
๔. สมัยใด ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ สมัยนั้น
สติของเธอยอมตั้งมั่น ไม่หลงลืม
- (๑) สมัยใด สติของภิกษุย่อมตั้งมั่น ไม่หลงลืม สมัยนั้น
สติสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารถนาแล้ว ภิกษุเจริญสติ-
สัมโพชฌงค์ สติสัมโพชฌงค์จึงถึงความเจริญเต็มที่แก่ภิกษุ

ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อาณาปานสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๗. สัจญโณชนันุปาหนสูตร

(๗) เธอย่อมเพ่งจิตที่ตั้งมั่นเช่นนั้นอย่างดี สมัยใด ภิกษุเพ่ง
จิตที่ตั้งมั่นเช่นนั้นอย่างดี สมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์
เป็นอันภิกษุปรารถแล้ว ภิกษุเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
อุเบกขาสัมโพชฌงค์จึงถึงความเจริญเต็มแก่ภิกษุ
ภิกษุทั้งหลาย สติปฏิฐาน ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มาก
แล้วอย่างนี้ จึงทำให้โพชฌงค์ ๗ ประการบริบูรณ์

**โพชฌงค์ ๗ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึง
ทำให้วิชชาและวิมุตติบริบูรณ์**

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ
น้อมไปในโอสสัคคะ

๒. เจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย
นิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ฯลฯ

๗. เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย
นิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ

ภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้ว
อย่างนี้ จึงทำให้วิชชาและวิมุตติบริบูรณ์”

ทุติยภิกขสูตรที่ ๖ จบ

๗. สัจญโณชนันุปาหนสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อละสังโยชน์

[๙๙๓] “ภิกษุทั้งหลาย อาณาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๙. อัถธานปริญญาสูตร

อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงเป็นไปเพื่อละสังโยชน์

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฯลฯ^๑ สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจเข้า สำเนียงกว่า จะพิจารณาเห็นความสละคืน หายใจออก

ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงเป็นไปเพื่อละสังโยชน์”

สังโยชน์ปราบทานสูตรที่ ๗ จบ

๘. อนุสยสมุคชาตสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อถอนอนุสัย

[๙๙๕] “ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสัย (พึงเพิ่มข้อความที่เหลือให้พิสดาร)

อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงเป็นไปเพื่อถอนอนุสัย”

อนุสยสมุคชาตสูตรที่ ๘ จบ

๙. อัถธานปริญญาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อกำหนดรู้อัถธานะ

[๙๙๕] “ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อัถธานะ (ทางไกล) (พึงเพิ่มข้อความที่เหลือให้พิสดาร) ฯลฯ

อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อัถธานะ”

อัถธานปริญญาสูตรที่ ๙ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๙๘๙ (ปฐมอานันทสูตร) หน้า ๔๗๔ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๔๘๖ }

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๐. อานาปานสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๐. อาสวัภขยสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ

[๙๙๖] “ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ (พึงเพิ่มข้อความที่เหลือให้พิสดาร)

อานาปานสติสมาธิที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากอย่างนี้ จึงเป็นไปเพื่อ ความสิ้นอาสวะ”

อาสวัภขยสูตรที่ ๑๐ จบ

ทุตติยวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อิจฉานังคสูตร	๒. กังเขยยสูตร
๓. ปฐมอานันทสูตร	๔. ทุตติยอานันทสูตร
๕. ปฐมภิกษุสูตร	๖. ทุตติยภิกษุสูตร
๗. สันญญชนัปปหานสูตร	๘. อนุสยสมุคฆาตสูตร
๙. อัถธานปริญญาสูตร	๑๐. อาสวัภขยสูตร

อานาปานสังยุตที่ ๑๐ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๑. จักกวัตติราชสูตร

๑๑. โสตาปัตติสังยุต

๑. เวฬุทวารวรรค

หมวดว่าด้วยเวฬุทวารคาม

๑. จักกวัตติราชสูตร

ว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิ

[๙๙๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาค ฯลฯ^๑ จึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า "ภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิทรงครองราชย์เป็นอิสสรธิบดีแห่งทวีปทั้ง ๔ หลังจากเสด็จสวรรคตแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทพชั้นดาวดึงส์ ท้าวเธอทรงแวดล้อมด้วยหม่านางอัปสร เพียบพร้อม บำเรอดนด้วยกามคุณ ๕ ประการที่เป็นทิพย์ สำราญพระทัยในสวนนันทวัน ที่ภพดาวดึงส์นั้น ท้าวเธอไม่ทรงประกอบด้วยกรรม ๔ ประการ แมื่ก็จริง ถึงอย่างนั้น ก็ไม่ทรงพ้นจากนรก ไม่ทรงพ้นจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ไม่ทรงพ้นจากภูมิแห่งเปรต และไม่ทรงพ้นจากอบาย ทุกติ และวินิบาต^๒ไปได้

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกเลี้ยงอัตภาพด้วยอาหาร ที่แสวงหามาได้ด้วยลำแข้ง นุ่งห่มผ้าที่เสerahมอง เธอประกอบด้วยกรรม ๔ ประการ แมื่ก็จริง ถึงอย่างนั้น ก็พ้นจากนรก พ้นจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน พ้นจากภูมิแห่งเปรต และพ้นจากอบาย ทุกติ และวินิบาตไปได้

กรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๑ (อวิชาสูตร) หน้า ๑ ในเล่มนี้

^๒ **อบาย ทุกติ วินิบาต** ทั้ง ๓ คำนี้เป็นโวพจน์ของนรก (อง.เอกก.อ. ๑/๔๓/๕๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๔๘๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๑. จักกวัตติราชสูตร

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์
ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
เสด็จไปได้ รู้แจ้งโลก เป็นสารถิ์ฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม
เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า
เป็นพระผู้มีพระภาค’
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า ‘พระธรรม
เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัด
ด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล^๑ ควรเรียกให้มาดู ควรน้อม
เข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน’
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์
ว่า ‘พระสงฆ์ สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติ
ตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร ได้แก่ อริยบุคคล ๔ คู่ คือ ๘ บุคคล
พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำ
มาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำ
อัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก’
๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ^๒ ที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง
ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกต้อนหาและทิวฐิครอบง่า
เป็นไปเพื่อสมาธิ

อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย การได้ครองทวีปทั้ง ๔ กับการได้ธรรม ๔ ประการ การครอง
ทวีปทั้ง ๔ ยังไม่ถึงเศษหนึ่งส่วนสิบหกแห่งการได้ธรรม ๔ ประการเลย”

จักกวัตติราชสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ไม่ประกอบด้วยกาล หมายถึงให้ผลไม่จำกัดกาล คือ ไม่ขึ้นกับกาลเวลา ให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติทุกเวลาทุก
โอกาส ปฏิบัติเมื่อใดก็ได้รับผลเมื่อนั้น (อง.ทุก.อ. ๒/๕๔/๑๕๘, ม.ม.อ. ๓๙๙/๒๙๑)

^๒ ศีลที่พระอริยะชอบใจ หมายถึงศีลที่ประกอบด้วยมรรคและผล (อง.จตก.อ. ๒/๕๒/๓๕๙)

พระสูตรต้นตอปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๒. พรหมจริโยคสูตร

๒. พรหมจริโยคสูตร

ว่าด้วยผู้ประสพสุขอันหยั่งลงสู่พรหมจรรย์

[๙๙๘] “ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็น
โสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์
ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
เสด็จไปได้ รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม
เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า
เป็นพระผู้มีพระภาค’
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ เป็นโสดาบัน
‘ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า’

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดาได้ตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา-
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“ศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส
และการเห็นธรรม มีอยู่แก่ชนเหล่าใด
ชนเหล่านั้น ย่อมประสพสุข
อันหยั่งลงสู่พรหมจรรย์ตลอดกาล”

พรหมจริโยคสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๓. ทีฆาธุปาสกสูตร

๓. ทีฆาธุปาสกสูตร

ว่าด้วยทีฆาธุปาสก

[๙๙๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น อุบาสกชื่อทีฆาธุปวย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ได้เรียกคหบดีชื่อโชติยะผู้เป็นบิดามาขอร้องว่า “มาเกิดคุณพ่อ ขอคุณพ่อจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้าแล้ว กราบทูลตามคำของผมน่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทีฆาธุปาสกป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอกราบพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า’ และคุณพ่อจงกราบทูลอย่างนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดอนุเคราะห์ เสด็จไปเยี่ยมทีฆาธุปาสกถึงนิเวศน์ด้วยเถิด”

โชติยะคหบดีรับคำแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาท แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทีฆาธุปาสกป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอกราบพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า และฝากมากราบทูลอย่างนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระองค์ได้โปรดอนุเคราะห์เสด็จไปเยี่ยมทีฆาธุปาสกถึงนิเวศน์ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเสด็จไปยังนิเวศน์ของทีฆาธุปาสก ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ตรัสถามทีฆาธุปาสกดังนี้ว่า “ทีฆาธุ ท่านยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้นหรือ อาการทุเลาปรากฏ อาการกำเริบไม่ปรากฏหรือ”

ทีฆาธุปาสกทูลตอบว่า “ข้าพระองค์ไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนามีแต่กำเริบขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อาการกำเริบปรากฏ อาการทุเลาไม่ปรากฏ พระพุทธเจ้าข้า”

“ทีฆาธุ เพราะเหตุนั้น ท่านพึงสำเหนียกว่า ‘เรา

๑. จักประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๓. ทีฆาฏปาสกสูตร

ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค'

๒. จักประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ

๓. จักประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ

๔. จักประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ'

ทีฆาฏ ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้แล"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ องค์เครื่องบรรลุโสตา^๑ ๔ ประการใดที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ ธรรม(คือองค์เครื่องบรรลุโสตา)เหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ และข้าพระองค์ก็เห็นธรรมเหล่านั้น

ก็ข้าพระองค์

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม่ เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค'
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ"

"ทีฆาฏ เพราะเหตุนั้น ท่านพึงตั้งอยู่ในองค์เครื่องบรรลุโสตา ๔ ประการนี้แล้ว เจริญธรรมอันเป็นส่วนแห่งวิชชา ๖ ประการให้ยิ่งขึ้นไปว่า 'ทีฆาฏ ในเรื่องนี้ ท่านจงพิจารณา เห็นในสังขารทั้งปวงว่าไม่เที่ยง มีความหมายรู้ในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเป็นทุกข์ มีความหมายรู้ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นอนัตตา มีความหมายรู้ในการละ มีความหมายรู้ในการคลายออกได้ มีความหมายรู้ในความดับ' ทีฆาฏ ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้แล"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอันเป็นส่วนแห่งวิชชา ๖ ประการใดที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ และข้าพระองค์ก็เห็นธรรมเหล่านั้น ข้าพระองค์พิจารณาเห็นในสังขารทั้งปวงว่าไม่เที่ยง มีความหมายรู้

เชิงอรรถ :

^๑ องค์เครื่องบรรลุโสตา ในที่นี้หมายถึงคุณสมบัติของพระโสตาบัน (ส.ม.อ. ๓/๔๗๘/๓๐๗)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๔. ปฐมสาริปุตตสูตร

ในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเป็นทุกข์ มีความหมายรู้ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นอนัตตา มีความหมายรู้ในการละ มีความหมายรู้ในการคลายออกได้ มีความหมายรู้ในความดับอีกอย่างหนึ่ง ข้าพระองค์มีความคิดว่า ‘เมื่อข้าพระองค์ล่วงลับไป โขทัยคหบดีนี้ อย่าได้ถึงความคับแค้นเลย’

โขทัยคหบดีกล่าวว่า “พอที่ข้าฯ เธออย่าได้ใส่ใจอย่างนั้นเลย เธอจงใส่ใจถึงพระพุทธพจน์ที่พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้แล้วให้ดีเถิด”

ครั้งพระผู้มีพระภาคตรัสสอนที่ชาวุฏสาสน์ด้วยพระโอวาทนี้แล้ว ก็เสด็จลุกจากอาสนะจากไป เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จจากไปไม่นาน ที่ชาวุฏสาสน์ก็ได้ถึงแก่กรรม

ต่อมา ภิกษุหลายรูปพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่ชาวุฏสาสน์ที่พระองค์ตรัสสอนด้วยพระโอวาทโดยย่อ ได้ถึงแก่กรรมแล้ว คดีของเขา เป็นอย่างไร อภิสัมปรายภพ เป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า “ภิกษุทั้งหลาย ที่ชาวุฏสาสน์เป็นบัณฑิต พุทฺธความจริงถูกต้องตามธรรม ทั้งไม่เบียดเบียนเราเพราะเหตุแห่งธรรม ภิกษุทั้งหลาย เพราะโอรัมภาคียสังโยชน์ (สังโยชน์เบื้องต่ำ) ๕ ประการสิ้นไป ที่ชาวุฏสาสน์จึงเป็นโอบปาติกะ^๑ ปรินิพพานในภพนั้น ไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นอีก”

ที่ชาวุฏสาสน์สูตรที่ ๓ จบ

๔. ปฐมสาริปุตตสูตร

ว่าด้วยพระสารีบุตร สูตรที่ ๑

[๑๐๐๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระอานนทอยู่ ณ พระเชตวันอารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้นในเวลาเย็น ท่านพระอานนทออกจากที่หลีกเร้นแล้ว เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ใหว่แล้ว นั่งเชิงอรธ :

^๑ โอบปาติกะ คือสัตว์ที่เกิดและเติบโตเต็มที่ทันที่และเมื่อจืด (ตาย) ก็หายวับไปไม่ทิ้งซากศพไว้ เช่น เทวดาและสัตว์นรก เป็นต้น (ที.สี.อ. ๑๗๑/๑๔๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาปัตติสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๕. ทุติยสาริปุตตสูตร

ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า “ท่านสารีบุตร เพราะประกอบด้วย
ธรรมเท่าไร พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์หมู่มสัตว์นี้ว่า ‘เป็นโสดาบัน ไม่มีทาง
ตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า’”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ เพราะประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์หมู่มสัตว์นี้ว่า ‘เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มี
ความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า’

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของ
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ

ผู้มีอายุ เพราะประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ พระผู้มีพระภาคจึงทรง
พยากรณ์หมู่มสัตว์นี้ว่า ‘เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จ
สัมโพธิในวันข้างหน้า’”

ปฐมสาริปุตตสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุติยสาริปุตตสูตร

ว่าด้วยพระสารีบุตร สูตรที่ ๒

[๑๐๐๑] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระสารีบุตร
ดังนี้ว่า “สารีบุตร ที่เรียกว่า ‘องค์เครื่องบรรลุนิโสดา องค์เครื่องบรรลุนิโสดา’ องค์
เครื่องบรรลุนิโสดา เป็นอย่างไร”

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาบัตตีสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๕. ทุตติยสาริปุตตสูตร

ท่านพระสารีบุตรทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สัปปริสสังเสวะ (การคบหาสัตบุรุษ) เป็นองค์เครื่องบรรลุโสดา สัทธัมมัสสวนะ (การฟังพระสัทธรรม) เป็นองค์เครื่องบรรลุโสดา โยนิโสมนสิการ (การมนสิการโดยแยบคาย) เป็นองค์เครื่องบรรลุโสดา ธรรมานุธรรมปฏิบัติ (การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม) เป็นองค์เครื่องบรรลุโสดา”

“ดีละ ดีละ สารีบุตร สัปปริสสังเสวะเป็นองค์เครื่องบรรลุโสดา สัทธัมมัสสวนะเป็นองค์เครื่องบรรลุโสดา โยนิโสมนสิการเป็นองค์เครื่องบรรลุโสดา ธรรมานุธรรมปฏิบัติเป็นองค์เครื่องบรรลุโสดา

สารีบุตร ที่เรียกว่า ‘โสดา โสดา’ โสดา เป็นอย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ	๒. สัมมาสังกัปปะ
๓. สัมมาวาจา	๔. สัมมากัมมันตะ
๕. สัมมาอาชีวะ	๖. สัมมาวายามะ
๗. สัมมาสติ	๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลเป็นโสดา”

“ดีละ ดีละ สารีบุตร อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ	๒. สัมมาสังกัปปะ	๓. สัมมาวาจา	๔. สัมมากัมมันตะ
๕. สัมมาอาชีวะ	๖. สัมมาวายามะ	๗. สัมมาสติ	๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลเป็นโสดา

สารีบุตรที่เรียกว่า ผู้บรรลุโสดาคือใคร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผู้ใดประกอบด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ผู้นี้เรียกว่า ผู้บรรลุโสดา ท่านผู้นี้ มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้”

“ดีละ ดีละ สารีบุตร ผู้ใดประกอบด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ ผู้นี้เรียกว่า ผู้บรรลุโสดา ท่านผู้นี้ มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้”

ทุตติยสาริปุตตสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๖. ฅปติสูตร

๖. ฅปติสูตร

ว่าด้วยช่างไม้

[๑๐๐๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

สมัยนั้น ฅกษจำนวนมากทำฅจรกรรมเพื่อถวายพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า “พระผู้มีพระภาคทรงมีฅจรสำเร็จแล้ว ล่วง ๓ เดือน ก็ฅกเสด็จจาริกไป”

สมัยนั้น ช่างไม้ชื่ออสิทัตตะและปุราณะอาศัยอยู่ในหมู่บ้านสวยชื่อสาธุกะด้วย ฅรณียกิจบางอย่าง ได้ทราบข่าวว่า “ฅกษจำนวนมากทำฅจรกรรมเพื่อถวายพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า ‘พระผู้มีพระภาคทรงมีฅจรสำเร็จแล้ว ล่วงไป ๓ เดือน ก็ฅกเสด็จจาริกไป’”

ต่อมา ช่างไม้ชื่ออสิทัตตะและปุราณะได้จัดบุรุษเฝ้าหนทางไว้สั่งว่า “พอมหาฅาเรญ เมื่อใด ท่านเห็นพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมา เมื่อนั้น ท่านก็พึงบอกพวกเรา” บุรุษนั้นเฝ้าอยู่ได้ ๒-๓ วัน ก็ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล จึงเข้าไปหาช่างไม้ชื่ออสิทัตตะและปุราณะถึงที่อยู่แล้วบอกดังนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า กำลังเสด็จมา ขอท่านทั้งหลายจงทราบเวลาอันสมควรในบัดนี้เถิด”

ลำดับนั้น ช่างไม้ชื่ออสิทัตตะและปุราณะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วตามเสด็จพระผู้มีพระภาคไปทางเบื้องพระปฤษฎางค์ ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแวะข้างทางเสด็จเข้าไปยังโคนไม้แห่งหนึ่ง แล้วประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ช่างไม้ชื่ออสิทัตตะและปุราณะถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ทราบข่าวพระผู้มีพระภาคว่า ‘ฅกเสด็จจาริกจากกรุงสาวัตถีไป (ตามเมืองต่าง ๆ) ในแคว้นโกศล’ เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายน้อยใจและเสียใจว่า ‘พระผู้มีพระภาคฅกห่างเราทั้งหลายไป’ เมื่อใด ได้ทราบข่าวว่า ‘ได้เสด็จจาริกจากกรุงสาวัตถีไป (ตามเมืองต่าง ๆ) ในแคว้นโกศลแล้ว’ เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายก็น้อยใจและเสียใจว่า ‘พระผู้มีพระภาคได้ห่างเราทั้งหลายไป’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๖. ฌปติสูตร

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนึ่ง เมื่อใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ทราบข่าวพระผู้มีพระภาคว่า 'จักเสด็จจาริกจากแคว้นโกศลไปยังแคว้นมัลละ' เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายน้อยใจและเสียใจว่า 'พระผู้มีพระภาคจักห่างเราทั้งหลายไป' แต่เมื่อใด ได้ทราบข่าวว่า 'ได้เสด็จจาริกจากแคว้นโกศลไปยังแคว้นมัลละแล้ว' เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายก็น้อยใจและเสียใจว่า 'พระผู้มีพระภาคได้ห่างเราทั้งหลายไป'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนึ่ง เมื่อใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ทราบข่าวพระผู้มีพระภาคว่า 'จักเสด็จจาริกจากแคว้นมัลละไปยังแคว้นวัชชี' เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายน้อยใจและเสียใจว่า 'พระผู้มีพระภาคจักห่างเราทั้งหลายไป' เมื่อใด ได้ทราบข่าวว่า 'ได้เสด็จจาริกจากแคว้นมัลละไปยังแคว้นวัชชีแล้ว' เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายก็น้อยใจและเสียใจว่า 'พระผู้มีพระภาคได้ห่างเราทั้งหลายไป'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนึ่ง เมื่อใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ทราบข่าวพระผู้มีพระภาคว่า 'จักเสด็จจาริกจากแคว้นวัชชีไปแคว้นกาสิ' เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายน้อยใจและเสียใจว่า 'พระผู้มีพระภาคจักห่างเราทั้งหลายไป' เมื่อใด ได้ทราบข่าวว่า 'ได้เสด็จจาริกจากแคว้นวัชชีไปยังแคว้นกาสิแล้ว' เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายก็น้อยใจและเสียใจว่า 'พระผู้มีพระภาคได้ห่างเราทั้งหลายไป'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนึ่ง เมื่อใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ทราบข่าวพระผู้มีพระภาคว่า 'จักเสด็จจาริกจากแคว้นกาสิไปแคว้นมคธ' เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายน้อยใจและเสียใจว่า 'พระผู้มีพระภาคจักห่างเราทั้งหลายไป' เมื่อใด ได้ทราบข่าวว่า 'ได้เสด็จจาริกจากแคว้นกาสิไปยังแคว้นมคธแล้ว' เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายก็น้อยใจและเสียใจว่า 'พระผู้มีพระภาคได้ห่างเราทั้งหลายไป'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนึ่ง เมื่อใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ทราบข่าวพระผู้มีพระภาคว่า 'จักเสด็จจาริกจากแคว้นมคธมาแคว้นกาสิ' เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายปลื้มใจและดีใจว่า 'พระผู้มีพระภาคจักอยู่ใกล้เราทั้งหลาย' เมื่อใด ได้ทราบข่าวว่า 'ได้เสด็จจาริกจากแคว้นมคธมาแคว้นกาสิแล้ว' เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายก็ปลื้มใจและดีใจว่า 'พระผู้มีพระภาคได้อยู่ใกล้เราทั้งหลาย'

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๖. ถปติสูตร

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนึ่ง เมื่อใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ทราบข่าวพระผู้มีพระภาคว่า 'จักเสด็จจาริกจากแคว้นกาสิมาแคว้นวัชชี' เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายปลื้มใจและดีใจว่า 'พระผู้มีพระภาคจักอยู่ใกล้เราทั้งหลาย' เมื่อใด ได้ทราบข่าวว่า 'ได้เสด็จจาริกจากแคว้นกาสิมาแคว้นวัชชีแล้ว' เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายก็ปลื้มใจและดีใจว่า 'พระผู้มีพระภาคได้อยู่ใกล้เราทั้งหลาย'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนึ่ง เมื่อใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ทราบข่าวพระผู้มีพระภาคว่า 'จักเสด็จจาริกจากแคว้นวัชชีมาแคว้นมัลละ' เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายปลื้มใจและดีใจว่า 'พระผู้มีพระภาคจักอยู่ใกล้เราทั้งหลาย' เมื่อใด ได้ทราบข่าวว่า 'ได้เสด็จจาริกจากแคว้นวัชชีมาแคว้นมัลละแล้ว' เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายก็ปลื้มใจและดีใจว่า 'พระผู้มีพระภาคได้อยู่ใกล้เราทั้งหลาย'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนึ่ง เมื่อใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ทราบข่าวพระผู้มีพระภาคว่า 'จักเสด็จจาริกจากแคว้นมัลละมาแคว้นโกศล' เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายปลื้มใจและดีใจว่า 'พระผู้มีพระภาคจักอยู่ใกล้เราทั้งหลาย' เมื่อใด ได้ทราบข่าวว่า 'ได้เสด็จจาริกจากแคว้นมัลละมาแคว้นโกศลแล้ว' เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายก็ปลื้มใจและดีใจว่า 'พระผู้มีพระภาคได้อยู่ใกล้เราทั้งหลาย'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อใด ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ทราบข่าวพระผู้มีพระภาคว่า 'จักเสด็จจาริกจาก (เมืองต่าง ๆ ใน) แคว้นโกศลมากรุงสาวัตถี' เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายปลื้มใจและดีใจว่า 'พระผู้มีพระภาคจักอยู่ใกล้ข้าพระองค์ทั้งหลาย' เมื่อใด ได้ทราบข่าวว่า 'ประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี' เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายก็ปลื้มใจและดีใจมากกว่า 'พระผู้มีพระภาคได้อยู่ใกล้เราทั้งหลาย'

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ช่างไม่ทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น การอยู่ครองเรือนในโลกนี้คับแคบ เป็นทางมาแห่งขุติ ส่วนบรรพชาปลอดโปร่ง ท่านทั้งหลายอย่าได้ประมาทเลย"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความคับแคบอื่นที่คับแคบกว่า และที่นับว่าเป็นความคับแคบกว่าความคับแคบนี้ของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีอยู่หรือ"

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาปัตตติสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๖. ฌปติสูตร

“ช่างไม้ทั้งหลาย ความคับแคบอื่นที่คับแคบกว่า และที่นับว่าเป็นความคับแคบกว่าความคับแคบนี้ของท่านทั้งหลาย เป็นอย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เมื่อใด พระเจ้าปเสนทิโกศล มีพระราชประสงค์จะเสด็จไปพระราชอุทยาน เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายต้องกำหนดช่างทรงของพระเจ้าปเสนทิโกศล แล้วทูลเชิญให้พระชายาทั้งหลายซึ่งเป็นที่สเนหาโปรดปรานของพระเจ้าปเสนทิโกศลประทับนั่งเบื้องหน้าพระพักตร์พระองค์หนึ่ง เบื้องพระปฤษฎางค์พระองค์หนึ่ง กลิ่นของพระชายาเหล่านั้นเปรียบเหมือนกลิ่นของนางราชกัญญาผู้ลูบไล้ด้วยของหอมดังขวดน้ำหอมที่เปิดในขณะนั้น อนึ่ง การสัมผัสกายของพระชายาเหล่านั้น ก็เป็นเหมือนการสัมผัสกายของนางราชกัญญาผู้ดำรงอยู่ในความสุข ดังปุยนุ่น หรือปุยฝ้าย เมื่อนั้น ทั้งช่าง ทั้งพระชายาเหล่านั้น ทั้งพระราชชา ข้าพระองค์ทั้งหลายก็ต้องเฝ้าระวังรักษา แต่ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่รู้สึกรู้ว่าจะให้ความคิดเลว ๆ เกิดขึ้นในพระชายาเหล่านั้นได้เลย นี้แลคือความคับแคบอื่นที่คับแคบกว่า และที่นับว่าเป็นความคับแคบกว่าความคับแคบนี้ของข้าพระองค์ทั้งหลาย พระพุทธเจ้าข้า”

“ช่างไม้ทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น การอยู่ครองเรือนในโลกนี้จึงคับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี ส่วนบรรพชาปลอดโปร่ง ท่านทั้งหลายอย่าได้ประมาทเลย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

ธรรม ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันสละแล้ว มีฝ่ามือชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการให้ทาน และการแจกทาน อยู่ครองเรือน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๗. เวฬุทวารเยยสูตร

ข้างไม้ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ เป็นโสดาบัน
ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

ข้างไม้ทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี
พระภาค'
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ

อนึ่ง 'ไทยธรรมทุกอย่างในตระกูล เป็นของไม้แบ่งแยกกับท่านผู้มีศีล^๑ มีธรรม
อันงาม ท่านทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร คือ ชาวโกศลมีจำนวนเท่าไร
ท่านทั้งหลายก็เฉลี่ยแบ่งปันให้เท่า ๆ กัน"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นลาภของข้าพระองค์ทั้งหลาย ข้าพระองค์ทั้งหลาย
ได้ดีแล้วที่พระผู้มีพระภาคทรงทราบชัดอย่างนี้"

กปติสูตรที่ ๖ จบ

๗. เวฬุทวารเยยสูตร

ว่าด้วยพราหมณ์และคหบดีชาวเวฬุทวารคาม

[๑๐๐๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศลพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่
ใหญ่ เสด็จถึงหมู่บ้านพราหมณ์ของชาวโกศลชื่อเวฬุทวาระ พวกพราหมณ์และ

เชิงอรรถ :

- ^๑ ไม่แบ่งแยกกับท่านผู้มีศีล หมายถึงไม่แบ่งแยกว่าจะถวายภิกษุส่วนหนึ่ง จะใช้สอยเองส่วนหนึ่ง แต่
จักใช้เป็นของสาธารณะกับภิกษุหรือผู้มีศีล (ส.สพ.อ. ๓/๓๕๒/๑๖๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๕๐๐ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๗. เวฬุทวารเยยสูตร

คหบดีชาวเวฬุทวารคามได้ฟังข่าวว่า “พระสมณโคดมเป็นศากยบุตรเสด็จออกผนวชจากศากยตระกูล เสด็จจาริกอยู่ในแคว้นโกศลพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงเวฬุทวารคามโดยลำดับ ท่านพระโคตมุนั้นมีกิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่างนี้ว่า ‘แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้สมควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธานุเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค พระองค์ทรงรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ด้วยพระองค์เองแล้ว ทรงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม ทรงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด และทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน การได้พบพระอรหันต์ทั้งหลายเช่นนี้เป็นความดีอย่างแท้จริง”

ครั้งนั้น พราหมณ์และคหบดีชาวเวฬุทวารคามเหล่านั้น เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ บางพวกก็ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกก็สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกก็ประนมมือไปทางพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกก็ประกาศชื่อและโคตรในสำนักของพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกก็นิ่งเฉยแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พวกกันกราบทูลพระผู้มีพระภาคตั้งนี้ว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความปรารถนา มีความพอใจ มีความประสงค์อย่างนี้ ๆ ว่า ‘ขอเราทั้งหลายพึงอยู่ครองเรือน นอนเบียดเสียดบุตร พึงใช้สอยผงแก่นจันทน์ จากแคว้นกาสิ ทัดทรงดอกไม้ ของหอมและเครื่องลูบไล้ พึงยินดีทองและเงิน หลังจากตายแล้วพึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ข้าพระองค์ทั้งหลายพึงอยู่ครองเรือน นอนเบียดเสียดบุตร ฯลฯ พึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ด้วยวิธีใด ขอท่านพระโคตมโปรดแสดงธรรมด้วยวิธีนั้นแก่ข้าพระองค์ทั้งหลายผู้มีความปรารถนา มีความพอใจ มีความประสงค์อย่างนั้น ๆ เกิด”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๗. เวฬุทวารเยยสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย เราจักแสดงธรรม
บรรยายที่ควรน้อมเข้ามาในตนแก่ท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี
เราจักกล่าว” พราหมณ์และคหบดีชาวเวฬุทวารคามเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัส
แล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า “พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย

ธรรมบรรยายที่ควรน้อมเข้ามาในตน เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. พิจารณาเห็นดังนี้ว่า ‘เราอยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุข
เกลียดทุกข์ ข้อที่บุคคลพึงปลงชีวิตเราผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยาก
ตาย รักสุขเกลียดทุกข์นั้น ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา
อนึ่ง ข้อที่เราพึงปลงชีวิตผู้อื่น ผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย
รักสุขเกลียดทุกข์นั้น ก็ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจแม้ของผู้อื่น
สิ่งใดไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา สิ่งนั้นก็ไม่ใช่ที่รัก ไม่
เป็นที่พอใจแม้ของผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา
เราจะนำสิ่งนั้นไปผูกมัดกับผู้อื่นได้อย่างไร’ อริยสาวกนั้นพิจารณา
อย่างนี้แล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์เองด้วย ชักชวนผู้อื่น
ให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วย กล่าวสรรเสริญการงดเว้นจากการ
ฆ่าสัตว์ด้วย กายสมาจารนี้ของอริยสาวกนั้นย่อมบริสุทธิ์ทั้ง ๓
ส่วนดังที่กล่าวมานี้
๒. พิจารณาเห็นดังนี้ว่า ‘ข้อที่บุคคลพึงถือเอาสิ่งของของเราที่เราไม่
ให้ด้วยอาการขโมยนั้น ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา
อนึ่ง ข้อที่เราพึงถือเอาสิ่งของของผู้อื่นที่เขาไม่ให้ด้วยอาการขโมยนั้น
ก็ไม่ใช่ที่รัก ไม่เป็นที่พอใจแม้ของผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รัก ไม่
เป็นที่พอใจของเรา สิ่งนั้นก็ไม่ใช่ที่รัก ไม่เป็นที่พอใจแม้ของ
ผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา เราจะนำสิ่งนั้น
ไปผูกมัดกับผู้อื่นได้อย่างไร’ อริยสาวกนั้นพิจารณาอย่างนี้
แล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์เองด้วย ชักชวนผู้อื่น

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๗. เวฬุทวารยยสูตร

ให้งดเว้นจากการลักทรัพย์ด้วย กล่าวสรรเสริญการงดเว้นจาก
การลักทรัพย์ด้วย กายสมาจารนี้ของอริยสาวกนั้นย่อมบริสุทธิ์
ทั้ง ๓ ส่วนดังที่กล่าวมานี้

๓. พิจารณาเห็นดังนี้ว่า 'ข้อที่บุคคลพึงประพฤติล่วงภรรยาของเรา

ข้อนั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา อนึ่ง ข้อที่เราพึง
ประพฤติล่วงภรรยาของผู้อื่นนั้น ก็ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ
แม้ของผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา สิ่งนั้น
ก็ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่พอใจแม้ของผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รัก ไม่
เป็นที่พอใจของเรา เราจะนำสิ่งนั้นไปผูกมัดกับผู้อื่นได้อย่างไร'
อริยสาวกนั้นพิจารณาอย่างนี้แล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากการ
ประพฤติผิดในกามเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการ
ประพฤติผิดในกามด้วย กล่าวสรรเสริญการงดเว้นจากการ
ประพฤติผิดในกามด้วย กายสมาจารนี้ของอริยสาวกนั้นย่อม
บริสุทธิ์ทั้ง ๓ ส่วนดังที่กล่าวมานี้

๔. พิจารณาเห็นดังนี้ว่า 'ข้อที่บุคคลพึงทำลายประโยชน์ของเรา

ด้วยการพูดเท็จนั้น ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา อนึ่ง
ข้อที่เราพึงทำลายประโยชน์ของผู้อื่นด้วยการพูดเท็จ ข้อนั้นก็
ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจแม้ของผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่
พอใจของเรา สิ่งนั้นก็ไม่ใช่ที่รัก ไม่เป็นที่พอใจแม้ของผู้อื่น
สิ่งใดไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา เราจะนำสิ่งนั้นไปผูก
มัดกับผู้อื่นได้อย่างไร' อริยสาวกนั้นพิจารณาอย่างนี้แล้ว เป็น
ผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจาก
การพูดเท็จด้วย กล่าวสรรเสริญการงดเว้นจากการพูดเท็จด้วย
วจีสมาจารนี้ของอริยสาวกนั้นย่อมบริสุทธิ์ทั้ง ๓ ส่วนดังที่กล่าวมานี้

๕. พิจารณาเห็นดังนี้ว่า 'ข้อที่บุคคลพึงยุยงเราให้แตกจากมิตรด้วย

การพูดส่อเสียดนั้น ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา
อนึ่ง ข้อที่เราพึงยุยงผู้อื่นให้แตกจากมิตรด้วยการพูดส่อเสียด

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๗. เวฬุทวารยสุต

ข้อนั้นก็ไม่ใช่ที่รัก ไม่ใช่ที่พอใจแม่ของผู้อื่น ฯลฯ วจีสมาจาร
นี้ของอริยสาวกนั้นยอมมบริสุทธฺ์ทั้ง ๓ ส่วนดังที่กล่าวมานี้

๖. พิจารณาเห็นดังนี้ว่า 'ข้อที่บุคคลพึงพูดกับเราด้วยคำหยาบนั้น
ไม่ใช่ที่รัก ไม่ใช่ที่พอใจของเรา อนึ่ง ข้อที่เราพึงพูดกับผู้อื่น
ด้วยคำหยาบนั้น ก็ไม่ใช่ที่รัก ไม่ใช่ที่พอใจแม่ของผู้อื่น
สิ่งใดไม่ใช่ที่รัก ไม่ใช่ที่พอใจของเรา ฯลฯ วจีสมาจารนี้
ของอริยสาวกนั้นยอมมบริสุทธฺ์ทั้ง ๓ ส่วนดังที่กล่าวมานี้
๗. พิจารณาเห็นดังนี้ว่า 'ข้อที่บุคคลพึงพูดกับเราด้วยการพูด
เพื่อเจ้อ ไร้ประโยชน์นั้น ไม่ใช่ที่รัก ไม่ใช่ที่พอใจของเรา
อนึ่ง ข้อที่เราพึงพูดกับผู้อื่นด้วยการพูดเพื่อเจ้อ ไร้ประโยชน์นั้น
ก็ไม่ใช่ที่รัก ไม่ใช่ที่พอใจแม่ของผู้อื่น สิ่งใดไม่ใช่ที่รักไม่
เป็นที่พอใจของเรา สิ่งนั้นก็ไม่ใช่ที่รัก ไม่ใช่ที่พอใจแม่ของผู้อื่น
สิ่งใดไม่ใช่ที่รัก ไม่ใช่ที่พอใจของเรา เราจะนำสิ่งนั้นไปผูกมัด
กับผู้อื่นได้อย่างไร' อริยสาวกนั้นพิจารณาอย่างนี้แล้ว เป็นผู้
เว้นขาดจากการพูดเพื่อเจ้อเองด้วย ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจาก
การพูดเพื่อเจ้อด้วย กล่าวสรรเสริญการงดเว้นจากการพูดเพื่อ
เจ้อด้วย วจีสมาจารนี้ของอริยสาวกนั้นยอมมบริสุทธฺ์ทั้ง ๓
ส่วนดังที่กล่าวมานี้

อริยสาวกนั้น

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี
พระภาค'
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า 'พระสงฆ์
สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดี ฯลฯ เป็นนानุญอัน
ยอดเยี่ยมของโลก'

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๘. ปฐมคิณชกาวสถสูตร

๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง
ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้สรรเสริญ ไม่ถูกค้นหาและทักท้วงครอบง่า
เป็นไปเพื่อสมาธิ

พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกประกอบด้วยสัมมัชฌธรรม ๗
ประการนี้ ด้วยฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความหวัง ๔ ประการนี้ เมื่อนั้น อริยสาวก
นั้นเมื่อหวัง พึงพยากรณ์ตนเองว่า `เรามีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว
มีภูมิแห่งเปรตสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ และวินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นโสดาบัน ไม่มี
ทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์และคหบดีชาวเวฬุทวารคาม
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม พระภาชิตของท่านพระ
โคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ข้าพระองค์ทั้งหลายขอถึงท่านพระโคตม พระธรรม
และพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ทั้งหลายว่าเป็นอุบาสก
ผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

เวฬุทวารเวทยสูตรที่ ๗ จบ

๘. ปฐมคิณชกาวสถสูตร

ว่าด้วยธรรมบรรยายที่พระดำหนักอริ สุตที่ ๑

[๑๐๐๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระดำหนักอริ ในหมู่บ้านญาติกะ^๑
ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว
นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
สภาพัทธิกษุณฺณภาพแล้ว คติของท่านเป็นอย่างไร อภิสัมปรายภาพเป็นอย่างไร
นันทาภิกษุณฺณภาพแล้ว คติของนางเป็นอย่างไร อภิสัมปรายภาพเป็นอย่างไร
สุหัตตอุบาสกถึงแก่กรรมแล้ว คติของเขาเป็นอย่างไร อภิสัมปรายภาพเป็นอย่างไร
สุชาดาอุบาสิกาถึงแก่กรรมแล้ว คติของนางเป็นอย่างไร อภิสัมปรายภาพเป็นอย่างไร”

เชิงอรรถ :

^๑ บางแห่งใช้คำว่า นาทิกะ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาปัตตสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๘. ปฐมคิณฺชกาวสถสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อานนท์ สัพพทิกษุมรณภาพแล้วทำให้แจ้ง เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน นันทาทิกษุมรณภาพแล้วไปเกิดเป็นโอปปาติกะ ปรินิพพานในภพนั้น ไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นอีก เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการสิ้นไป สุทัตตอุบาสกถึงแก่กรรมแล้วได้เป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป และบรรเทาโรคะ โทสะ โมหะให้เบาบางได้ มาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียวก็จะทำที่สุดแห่งทุกขได้ สุขดาอุบาสิกาถึงแก่กรรมแล้วได้เป็นโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

อานนท์ ไม่น่าอัศจรรย์เลยที่บุคคลเกิดเป็นมนุษย์แล้วตายไป หากเมื่อบุคคลนั้น ๆ ตายไป เธอทั้งหลายจักเข้ามาสอบถามเรื่องนี้กับเรา ก็จะมีฟังเป็นความลำบากแก่ตถาคต เพราะฉะนั้น เราจักแสดงธรรมบรรยายชื่อธรรมาทาส (แวนสองธรรม) ที่พระอริยสาวกผู้ประกอบแล้ว เมื่อหวังก็พึงพยากรณ์ตนเองได้ว่า ‘เรามีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีภูมิแห่งเปรตสิ้นแล้ว มีอบาย ทุคติ และวินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า’

ธรรมบรรยายชื่อธรรมาทาสที่พระอริยสาวกผู้ประกอบแล้ว เมื่อหวังพึงพยากรณ์ตนเองได้ว่า ‘เรามีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีภูมิแห่งเปรตสิ้นแล้ว มีอบาย ทุคติ และวินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า’ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่ เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๙. ทุตติยคิณฺชกาวสถสูตฺร

อานนทฺ นี้แลคือธรรมบรรยายชื่อธรรมาทาส ที่พระอริยสาวกผู้ประกอบแล้ว เมื่อหวังก็พึงพยากรณ์ตนเองได้ว่า `เรามีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีภูมิแห่งเปรตสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ และวินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

ปฐมคิณฺชกาวสถสูตฺรที่ ๘ จบ

(พระสูตรทั้ง ๓ สูตรมีเหตุเกิดอย่างเดียวกัน)

๙. ทุตติยคิณฺชกาวสถสูตฺร

ว่าด้วยธรรมบรรยายที่พระดำหนักอิฐ สูตรที่ ๒

[๑๐๐๕] ท่านพระอานนทฺนี้ ๓ ที่สมควรแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อโสกภิกษุมรณภาพแล้ว คติของเธอเป็นอย่างไร อภิสัมปรายภพเป็นอย่างไร อโสกภิกษุณีมรณภาพแล้ว ฯลฯ อโสกอุบาสิก ถึงแก่กรรมแล้ว ฯลฯ อโสกอุบาสิกาถึงแก่กรรมแล้ว คติของนางเป็นอย่างไร อภิสัมปรายภพเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อานนทฺ อโสกภิกษุมรณภาพแล้ว ทำให้แจ้ง เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ฯลฯ

(เนื้อเรื่องก็อย่างเดียวกันกับการพยากรณ์ปัญหาข้างต้น)

อานนทฺ นี้แล คือ ธรรมบรรยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกผู้ประกอบแล้ว เมื่อหวังก็พึงพยากรณ์ตนเองได้ว่า `เรามีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีภูมิแห่งเปรตสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ และวินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

ทุตติยคิณฺชกาวสถสูตฺรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค ๑๐. ตติยคิณชกาวัสถสูตร

๑๐. ตติยคิณชกาวัสถสูตร

ว่าด้วยธรรมบรรยายที่พระดำหนักอิฐ สูตรที่ ๓

[๑๐๐๖] ท่านพระอานนท์นั้น ณ ที่สมควรแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กกุฏอุบาสกในหมู่บ้านญาคิณะถึงแก่กรรมแล้ว คติของเขาเป็นอย่างไร อภิสัมปรายภพเป็นอย่างไร กพิกอุบาสกในหมู่บ้านญาคิณะ ฯลฯ นิกตอุบาสกในหมู่บ้านญาคิณะ ฯลฯ กฐิสสหอุบาสกในหมู่บ้านญาคิณะ ... ตถุฐอุบาสกในหมู่บ้านญาคิณะ ... สันตถุฐอุบาสกในหมู่บ้านญาคิณะ ... ภัททอุบาสกในหมู่บ้านญาคิณะ ... สภภัททอุบาสกในหมู่บ้านญาคิณะถึงแก่กรรมแล้ว คติของเขาเป็นอย่างไร อภิสัมปรายภพเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อานนท์ กกุฏอุบาสกถึงแก่กรรมแล้วไปเกิดเป็น โอบปาดิเก เพราะโอรัมภาคิณสังโยชน์ ๕ ประการสิ้นไป ปรินิพพานในภพนั้น ไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นอีก กพิกอุบาสก ฯลฯ นิกตอุบาสก ... กฐิสสหอุบาสก ... ตถุฐอุบาสก ... สันตถุฐอุบาสก ... สภภัททอุบาสก ... ภัททอุบาสกถึงแก่กรรมแล้วไปเกิดเป็นโอบปาดิเก เพราะโอรัมภาคิณสังโยชน์ ๕ ประการสิ้นไป ปรินิพพานในภพนั้น ไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นอีก

(อุบาสกทุกคนพึงทำให้มีคติอย่างเดียวกัน)

อานนท์ อุบาสกกว่า ๕๐ คนในหมู่บ้านญาคิณะถึงแก่กรรมแล้วไปเกิดเป็น โอบปาดิเก เพราะโอรัมภาคิณสังโยชน์ ๕ ประการสิ้นไป ปรินิพพานในภพนั้นไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นอีก อุบาสกกว่า ๙๐ คนในหมู่บ้านญาคิณะถึงแก่กรรมแล้วได้เป็นสกทาคามิ เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป และบรรเทาราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางได้ กลับมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียว จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ อุบาสกกว่า ๕๐๐-๖๐๐ คนในหมู่บ้านญาคิณะถึงแก่กรรมแล้วได้เป็นโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

อานนท์ ไม่น่าอัศจรรย์เลยที่บุคคลเกิดเป็นมนุษย์แล้วตายไป หากเมื่อบุคคลนั้นตายไป เธอทั้งหลายจักเข้ามาสอบถามเรื่องนี้กับเรา ก็จะมีเป็นความลำบากแก่ตถาคต เพราะเหตุนั้น เราจักแสดงธรรมบรรยายชื่อธรรมาทาส(แวนสองธรรม) ที่อริยสาวกผู้ประกอบแล้ว เมื่อหวังก็พึงพยากรณ์ตนเองได้ว่า ‘เรามีนรกสิ้นแล้ว

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสดาปัตตสังยุต]

๑. เวฬุทวารวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีภูมิแห่งเปรตสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ และวินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า'

ธรรมบรรยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกผู้ประกอบแล้ว เมื่อหวังก็พึงพยากรณ์ตนเองได้ว่า 'เรามีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีภูมิแห่งเปรตสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ และวินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า เป็นอย่างไร คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม่ เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค'
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ

อานนท์ นี้แล คือ ธรรมบรรยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกผู้ประกอบแล้ว เมื่อหวังก็พึงพยากรณ์ตนเองได้ว่า 'เรามีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีภูมิแห่งเปรตสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ และวินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า"

ตติยคิณชกาวสสูตรที่ ๑๐ จบ

เวฬุทวารวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จักรกัฏฐสูต	๒. พรหมจริโยคสูต
๓. ทีฆาวุอุปาสกสูต	๔. ปฐมสาริปุตตสูต
๕. ทุตติยสาริปุตตสูต	๖. ฌปตสูต
๗. เวฬุทวารายสูต	๘. ปฐมคิณชกาวสสูต
๙. ทุตติยคิณชกาวสสูต	๑๐. ตติยคิณชกาวสสูต

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาปัตติสังยุต]

๒. ราชการามวรรค ๑. สหัสสภิกขุนี้สังขสูตร

๒. ราชการามวรรค

หมวดว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่ราชการาม

๑. สหัสสภิกขุนี้สังขสูตร

ว่าด้วยภิกษุนี้สงฆ์ ๑,๐๐๐ รูป

[๑๐๐๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ราชการาม เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุนี้สงฆ์ ๑,๐๐๐ รูป เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษกแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับภิกษุนี้เหล่านั้นดังนี้ว่า

“ภิกษุนี้ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่ เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’

๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ

๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ

๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ

ภิกษุนี้ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

สหัสสภิกขุนี้สังขสูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๒. ราชการามวรรค ๒. พราหมณสูตร

๒. พราหมณสูตร

ว่าด้วยข้อบัญญัติของพราหมณ์

[๑๐๐๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์ทั้งหลายยอมบัญญัติอุทყคามินีปฏิบัติ (ข้อปฏิบัติที่ให้ถึงความเจริญ) พวกเขายอมชักชวนสาวกอย่างนี้ว่า 'มาเถิดพอมหาจำเริญ ท่านจงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ เดินบ่ายหน้าไปทางทิศปรำจันอย่าหลีกบ่อ เหว ดอที่มีหนำม หลุมคูด บ่อโสโครก ท่านดกลงไปในที่ใด ก็พึงรอควำมต่ายในที่นั้นแล ด้วยอุบำยอย่างนี้ หลังจกต่ายแล้ว จักไปเกิดในสุคติโลกสวรรค'

ภิกษุทั้งหลาย ข้อบัญญัติของพราหมณ์เหล่านั้น เป็นทำงไปของคณโง เป็นทำงไปของคณหลง ไม่เป็นไปเพื่อควำมเบือหนำย ไม่เป็นไปเพื่อคलयำกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยั้ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพำน ส่วนในอริยวินัย เรำก็บัญญัติอุทყคามินีปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อควำมเบือหนำยอยำงที่ดีที่สุด เพื่อคलयำกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยั้ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพำน

อุทყคามินีปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อควำมเบือหนำยอยำงที่ดีที่สุด ฯลฯ เพื่อนิพพำนนั้น เป็นอยำงไร

คือ อริยสวักในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยควำมเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้ำว่ำ 'แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภำคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศำสดำของเทวดำและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้ำ เป็นพระผู้มีพระภำค'
๒. ประกอบด้วยควำมเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยควำมเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขำด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมำถิ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสดาปัตตติสังยุต]

๒. ราชการามวรรค ๓. อานันทเถรสูตร

ภิกษุทั้งหลาย นี้แล คือ อุทყคามินีปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายอย่าง
ที่สุด เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อยุติ เพื่อดรستی เพือนิพพาน”

พราหมณสูตรที่ ๒ จบ

๓. อานันทเถรสูตร

ว่าด้วยพระอานนเถระ

[๑๐๐๙] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนและท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้นในเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตร
ออกจากที่หลีกเร้นแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนที่ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอ
เป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระ
อานนตดังนี้ว่า “ท่านอานน เพราะละกรรมเท่าไร เพราะประกอบด้วยกรรมเท่าไร
หมู่สัตว์นี้พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์ว่า ‘เป็นพระโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มี
ความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

ท่านพระอานนตอบว่า “ผู้มีอายุ เพราะละกรรม ๔ ประการ เพราะประกอบด้วย
ด้วยกรรม ๔ ประการ หมู่สัตว์นี้พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์ว่า ‘เป็นพระ
โสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า’

ธรรม ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ ปลูกขณผู้ไม่ได้สติ

๑. ประกอบด้วยความไม่เสื่อมใสเช่นใดในพระพุทธเจ้า หลังจาก
ตายแล้ว จะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ความไม่
เสื่อมใสเช่นนั้นพระพุทธเจ้าห้ามแก่ปลูกขณนั้นไม่ ส่วนอริยสาวก
ผู้ได้สติ ประกอบด้วยความเสื่อมใสอันไม่หวั่นไหวเช่นใดใน
พระพุทธเจ้า หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์
ความเสื่อมใสอันไม่หวั่นไหวเช่นนั้นพระพุทธเจ้ายอมมีแก่อริย-
สาวกนั้นว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ
เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า
เป็นพระผู้มีพระภาค’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาปัตตสังยุต]

๒. ราชการามวรรค ๓. อานันทเถรสูตร

๒. ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสเช่นใดในพระธรรม หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใสเช่นนั้น ในพระธรรมหามีแก่ปุถุชนนั้นไม่ ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวเช่นใดในพระธรรม หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวเช่นนั้น ในพระธรรมย่อมมีแก่พระอริยสาวกนั้นว่า 'พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน'
๓. ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสเช่นใดในพระสงฆ์ หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใสเช่นนั้น ในพระสงฆ์หามีแก่ปุถุชนนั้นไม่ ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวเช่นใดในพระสงฆ์ หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวเช่นนั้น ในพระสงฆ์ย่อมมีแก่อริยสาวกนั้นว่า 'พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดี ฯลฯ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก'
๔. ประกอบด้วยความเป็นผู้ทุศีลเช่นใด หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ความเป็นผู้ทุศีลเช่นนั้นหามีแก่ปุถุชนนั้นไม่ ส่วนอริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจเช่นใด หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิเช่นนั้น ย่อมมีแก่อริยสาวกนั้น

อาวุโส เพราะละธรรม ๔ ประการนี้ เพราะประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ หมู่สัตว์นี้พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์ว่า 'เป็นพระโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า'

อานันทเถรสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกายมหาวรรค[๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๒. ราชการามวรรค ๕. ทุคคตวินิปาตภยสูตร

๔. ทุคคตภยสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ให้พินภัยคือทุกติ

[๑๐๑๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการ ย่อมพินภัยคือทุกติทั้งปวง

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของ
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ย่อมพินภัยคือ
ทุกติทั้งปวง”

ทุคคตภยสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุคคตวินิปาตภยสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ให้พินภัยคือทุกติและวินิบาต

[๑๐๑๑] “ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อมพิน
ภัยคือทุกติและวินิบาตทั้งปวง

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระ
ผู้มีพระภาค’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๒. ราชการามวรรค ๖. ปฐมมิตตามัจจสูตร

๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ

๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ

๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ย่อมพ้นภัยคือ
ทุกข์และวิบัติทั้งปวง”

ทุกคดีวินิปาตกยสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปฐมมิตตามัจจสูตร

ว่าด้วยการชักชวนมิตรอำมาตย์ สูตรที่ ๑

[๑๐๑๒] “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์คนเหล่าใด และคน
เหล่าใดจะเป็นมิตร อำมาตย์ ญาติ สาโลहितก็ตาม ให้ความสำคัญค่าที่ควรรับฟัง
เธอทั้งหลายพึงชักชวนคนเหล่านั้นให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในองค์เครื่องบรรลุโสดา^๑
๔ ประการ

องค์เครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. เธอทั้งหลายพึงชักชวนให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอัน
ไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาค
พระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’
๒. เธอทั้งหลายพึงชักชวนให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอัน
ไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. เธอทั้งหลายพึงชักชวนให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอัน
ไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. เธอทั้งหลายพึงชักชวนให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในศีลที่พระอริยะ
ชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อ ๙๙๙ (ที่ชาวุฏสาสกสูตร) หน้า ๔๙๒ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๕๑๕ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๒. ราชการามวรรค ๗. ทุติยमितตามัจจสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์คนเหล่าใด และคนเหล่าใดจะเป็นมิตร อำมาตย์ ญาติ สาโลหิตก็ตาม ให้ความสำคัญค่าที่ควรรับฟัง เธอทั้งหลาย พึงชักชวนคนเหล่านั้นให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในองค์เครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการนี้”

ปฐมमितตามัจจสูตรที่ ๖ จบ

๗. ทุติยमितตามัจจสูตร

ว่าด้วยการชักชวนมิตรอำมาตย์ สูตรที่ ๒

[๑๐๑๓] “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์คนเหล่าใด และคนเหล่าใดจะเป็นมิตร อำมาตย์ ญาติ สาโลหิตก็ตาม ให้ความสำคัญค่าที่ควรรับฟัง เธอทั้งหลาย พึงชักชวนคนเหล่านั้นให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในองค์เครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการ

องค์เครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. เธอทั้งหลายพึงชักชวนให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’
ภิกษุทั้งหลาย มหาภูตรูป ๔ คือ ปลวรีธาตุ (ธาตุดิน) อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) วาโยธาตุ (ธาตุลม) อาจกลายเป็นอย่างอื่นได้ แต่อริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ไม่พึงแปรเป็นอย่างอื่นได้เลย ในเรื่องนั้น เป็นไปไม่ได้เลยที่จะแปรเป็นอย่างอื่น คือ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าจักไปเกิดในนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือภูมิแห่งเปรต
๒. เธอทั้งหลายพึงชักชวนให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. เธอทั้งหลายพึงชักชวนให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๒. ราชการามวรรค ๘. ปฐมเทวจาริกสูตร

๔. เธอทั้งหลายพึงชักชวนให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในศีลที่พระอริยะ
ชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ
ภิกษุทั้งหลาย มหาภูตรูป ๔ คือ ปลวรีธาตุ อาโปธาตุ
เตโชธาตุ วาโยธาตุ อาจกลายเป็นอย่างอื่นได้ แต่อริยสาวกผู้
ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่พึงแปรเป็นอย่างอื่นได้เลย
ในเรื่องนั้น เป็นไปไม่ได้เลยที่จะแปรเป็นอย่างอื่น คือ อริยสาวก
ผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ จักไปเกิดในนรก กำเนิด
สัตว์ดิรัจฉาน หรือภูมิแห่งเปรต

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์คนเหล่าใด และคนเหล่าใดจะเป็น
มิตร อำมาตย์ ญาติ สาโลหิตก็ตาม ให้ความสำคัญค่าที่ควรรับฟัง เธอทั้งหลาย
พึงชักชวนคนเหล่านั้นให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในองค์เครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการนี้”

หุติยमितตามัจจสูตรที่ ๗ จบ

๘. ปฐมเทวจาริกสูตร

ว่าด้วยการจาริกในเทวโลก สูตรที่ ๑

[๑๐๑๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้หายตัวจากพระเชตวันไปปรากฏบนสวรรค์
ชั้นดาวดึงส์เหมือนบุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้าจะนั้น ลำดับนั้น
เทพชั้นดาวดึงส์จำนวนมากเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ อภิวัตแล้ว
ได้ยืนอยู่ ณ ที่สมควร ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกับเทพเหล่านั้นดังนี้ว่า
“ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย

๑. การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี
พระภาค’ เป็นความดี เพราะการประกอบด้วยความเลื่อมใส
อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้
หลังจากตายแล้วจึงจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๒. ราชการามวรรค ๙. ทุติยเทวจาริกสูตร

- ๒. การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
- ๓. การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
- ๔. การประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดี เพราะประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจึงจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

เทพเหล่านั้นกล่าวว่า “ท่านโมคคัลลานะผู้รุกรทุกข์

- ๑. การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’ เป็นความดี เพราะการประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจึงจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์
- ๒. การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
- ๓. การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
- ๔. การประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดี เพราะการประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจึงจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

ปฐมเทวจาริกสูตรที่ ๘ จบ

๙. ทุติยเทวจาริกสูตร

ว่าด้วยการจาริกในเทวโลก สูตรที่ ๒

[๑๐๑๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้หายตัวจากพระเชตวันไปปรากฏบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เหมือนนบุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนออกหรือคู่แขนเข้าจะนั้น ลำดับนั้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๒. ราชการามวรรค ๙. ทุติยเทวจาริกสูตร

เทพชั้นดาวดึงส์จำนวนมากเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ อภิวัตแล้ว
ได้ยืนอยู่ ณ ที่สมควร ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกับเทพเหล่านั้นดังนี้ว่า

“ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย

๑. การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม้
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี
พระภาค’ เป็นความดี เพราะการประกอบด้วยความเลื่อมใส
อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้
หลังจากตายแล้วจึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์
๒. การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. การประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไป
เพื่อสมาธิ เป็นความดี เพราะการประกอบด้วยศีลที่พระอริยะ
ชอบใจเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจึงได้ไป
เกิดในสุคติโลกสวรรค์”

เทพเหล่านั้นกล่าวว่า “ท่านโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์

๑. การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม้
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี
พระภาค’ เป็นความดี เพราะการประกอบด้วยความเลื่อมใส
อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้
หลังจากตายแล้วจึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์
๒. การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกายมหาวรรค [๑๑. โสดาปัตติสังยุต]

๒. ราชการามวรรค ๑๐. ดติยเทวจาริกสูตร

๔. การประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไป
เพื่อสมาธิ เป็นความดี เพราะการประกอบด้วยศีลที่พระอริยะ
ชอบใจเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้หลังจากตายแล้วจึงได้ไป
เกิดในสุคติโลกสวรรค์”

ทติยเทวจาริกสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ดติยเทวจาริกสูตร

ว่าด้วยการจาริกในเทวโลก สูตรที่ ๓

[๑๐๑๖] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหายพระองค์จากพระเชตวันไปปรากฏ
บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เหมือนบุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนออกหรือคู่แขนเข้าจะนั้น
ลำดับนั้น เทพชั้นดาวดึงส์จำนวนมากเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาทแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับเทพเหล่านั้นดังนี้ว่า
“ท่านทั้งหลาย

๑. การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี
พระภาค’ เป็นความดี เพราะการประกอบด้วยความเลื่อมใส
อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้
จึงเป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จ
สัมโพธิในวันข้างหน้า
๒. การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. การประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไป
เพื่อสมาธิ เป็นความดี เพราะการประกอบด้วยศีลที่พระอริยะ
ชอบใจเป็นเหตุ สัตว์บางพวกในโลกนี้จึงเป็นโสดาบัน ไม่มีทาง
ตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกายมหาวรรค [๑๑. โสดาปัตติสังยุต]

๒. ราชการามวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

เทพเหล่านั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญทุกข

๑. การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี
พระภาค เป็นความดี เพราะการประกอบด้วยความเลื่อมใสอัน
ไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเป็นเหตุ หมู่สัตว์นี้จึงเป็นโสดาบัน
ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า
๒. การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. การประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไป
เพื่อสมาธิ เป็นความดี เพราะการประกอบด้วยศีลที่พระอริยะ
ชอบใจเป็นเหตุ หมู่สัตว์นี้จึงเป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มี
ความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

ตติยเทวจาริกสูตรที่ ๑๐ จบ

ราชการามวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สหัสสภิกขุนี้สังขสูตร	๒. พราหมณสูตร
๓. อานันทเถรสูตร	๔. ทุคคตภิกขุสูตร
๕. ทุคคตวิณีปาตภิกขุสูตร	๖. ปรุหมิตตามัจจสูตร
๗. ทุติยमितตามัจจสูตร	๘. ปรุหมเทวจาริกสูตร
๙. ทุติยเทวจาริกสูตร	๑๐. ตติยเทวจาริกสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๓. สรณานีวรรค ๑. ปฐมมหานามสูตร

๓. สรณานีวรรค

หมวดว่าด้วยเจ้าศากยะพระนามว่าสรณานิ

๑. ปฐมมหานามสูตร

ว่าด้วยเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ สูตรที่ ๑

[๑๐๑๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เขตกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้น เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กรุงกบิลพัสดุ์นี้มั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ มีประชากรมาก มีถนนค้ำแคบ หม่อมฉันนั่งใกล้พระผู้มีพระภาคหรือภิกษุทั้งหลายผู้เป็นที่เจริญใจ เวลาเย็น เข้าไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ พบเห็นข้างบ้าง ม้าบ้าง รถบ้าง เกวียนบ้าง ผู้คนบ้าง ที่พลุกพล่านขวักไขว่ สมัยนั้น หม่อมฉันลืมนสติปรารภพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์ หม่อมฉันคิดว่า ‘หากเราถึงแก่กรรมในเวลานี้ คดีของเรา จะเป็นอย่างไร อภิสัมปรายภจะเป็นอย่างไร’”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อย่าทรงกลัวเลย มหาบพิตร อย่าทรงกลัวเลย มหาบพิตร การสวรรคตของพระองค์จักไม่เลวทราม กาลกิจาก็จักไม่เลวทราม มหาบพิตร จิตของผู้ใดผู้หนึ่งที่ได้เจริญด้วยศรัทธา ที่ได้เจริญด้วยศีล ที่ได้เจริญด้วยสุตะ ที่ได้เจริญด้วยจาคะ และได้เจริญด้วยปัญญามาเป็นเวลานาน กายนี้ ของผู้นั้นคัมภีร์เป็นรูปร่างที่ประกอบขึ้นจากมหาภูตรูป ๔ เกิดจากมารดาบิดา เจริญวัยเพราะข้าวสุกและขนมกุมมาส^๑ ไม่เที่ยงแท้ ต้องอบ ต้องนวดเพ้น มีอันแตกกระจัดกระจายไปเป็นธรรมดา กายบ้าง แร้งบ้าง นกตะกุ่มบ้าง สุนัขบ้านบ้าง สุนัขจิ้งจอกบ้าง สัตว์หลายชนิดบ้าง ย่อมกัดกินกายนี้ ส่วนจิตของผู้นั้นที่ได้เจริญด้วยศรัทธา ฯลฯ และได้เจริญด้วยปัญญาเป็นเวลานาน ย่อมสูงขึ้นไปจนถึง บรรลุดุคณวิเศษ

เชิงอรรถ :

^๑ **ขนมกุมมาส** หมายถึงขนมที่เก็บไว้นานเกินไปจะบูด เช่น ขนมดั่งง ขนมครก ขนมถั่วฝักยาว เป็นต้น พระพุทธเจ้าหลังบำเพ็ญทุกรกิริยาก็เสวยข้าวสุกและขนมกุมมาส (พระธรรมปิฎก : พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, ๒๕๓๘, หน้า ๒๐)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๓. สรรณานีวรรค ๒. ทุติยมหานามสูตร

มหาบพิตร บรูษดาลงในห้วงน้ำลึกแล้วทบทหม้อเนยใสหรือหม้อน้ำมัน ก่อนกรวดหรือกระเบื้องหม้อนั้นทิ้งจมลง ส่วนเนยใสหรือน้ำมันในหม้อนั้นทิ้งลอยขึ้นเหนือน้ำ แม้อันใด จิตของผู้ใดผู้หนึ่งที่ได้เจริญด้วยศรัทธา ฯลฯ และที่ได้เจริญด้วยปัญญามาเป็นเวลานาน กายนี้ของผู้นั้นคุมกันเป็นรูปร่างที่ประกอบขึ้นจากมหาภูตรูป ๔ เกิดจากมารดาบิดา เจริญวัยเพราะข้าวสุกและขนมกุมมาส ไม่เที่ยงแท้ ต้องอบ ต้องนวดเพ็น มีอันแตกกระจัดกระจายไปเป็นธรรมดา กาบ้าง แร้งบ้าง นกตะกุ่มบ้าง สุนัขบ้านบ้าง สุนัขจิ้งจอกบ้าง สัตว์หลายชนิดบ้าง ย่อมก่อกินกายนี้ ส่วนจิตของผู้นั้นที่ได้เจริญด้วยศรัทธา ฯลฯ และที่ได้เจริญด้วยปัญญามาเป็นเวลานาน ย่อมสูงขึ้นไปถึงบรรลคุณวิเศษ แต่จิตของพระองค์ที่ได้เจริญด้วยศรัทธา ฯลฯ และที่ได้เจริญด้วยปัญญาเป็นเวลานานก็ฉันทันเหมือนกันอย่าทรงกลัวเลย มหาบพิตร อย่าทรงกลัวเลย มหาบพิตร การสวรรคตของพระองค์จักไม่เลวทราม กาลกิริยาก็จักไม่เลวทราม”

ปฐมมหานามสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุติยมหานามสูตร

ว่าด้วยเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ สูตรที่ ๒

[๑๐๑๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เขตกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้น เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิवाทแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กรุงกบิลพัสดุ์นี้ มั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ มีประชากรมาก มีถนนดับแค้น หม่อมฉันนั่งใกล้พระผู้มีพระภาคหรือภิกษุทั้งหลายผู้เป็นที่เจริญใจ เวลาเย็น เข้าไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ พบเห็นข้างบ้าง ม้าบ้าง รถบ้าง เกวียนบ้าง ผู้คนบ้าง ที่พลุกพล่านขวักไขว่ สมัยนั้น หม่อมฉันลืมนสติปรารถนาพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์ หม่อมฉันคิดว่า ‘หากเราพึงถึงแก่กรรมในเวลานี้ คดีของเราจะเป็นอย่างไร อภิสัมปรายภจะเป็นอย่างไร’”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๓. สรณานิวรรค ๓. โคธสักกสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อย่าทรงกลัวเลย มหาบพิตร อย่าทรงกลัวเลย มหาบพิตร การสวรรคตของพระองค์จักไม่เลวทราม กาลกิริยาก็จักไม่เลวทราม มหาบพิตร อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่ เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ

มหาบพิตร เปรียบเหมือนต้นไม้ที่โน้มไปทางทิศปราจีน โนมไปทางทิศปราจีน โอนไปทางทิศปราจีน ต้นไม้นั้นเมื่อถูกตัดโคนจะล้มไปทางไหน”

“จะล้มไปทางที่ต้นไม้โน้มไป โนมไป โอนไป พระพุทธเจ้าข้า”

“มหาบพิตร อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน”

หุติมหานามสูตรที่ ๒ จบ

๓. โคธสักกสูตร

ว่าด้วยเจ้าศากยะพระนามว่าโคธา

[๑๐๑๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงกบิลพัสดุ์

ครั้งนั้น เจ้าศากยะพระนามว่ามหาชมนะเสด็จเข้าไปหาเจ้าศากยะพระนามว่าโคธาถึงที่ประทับแล้วได้ตรัสถามเจ้าศากยะพระนามว่าโคธานั้นดังนี้ว่า “โคธา

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาบัตตสังยุต]

๓. สรณานิวรรค ๓. โคธสักกสูตร

พระองค์ทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมเท่าไรว่า 'เป็นพระโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า'

เจ้าโคธาศากยะตรัสตอบว่า "มหานามะ หม่อมฉันทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการว่า 'เป็นพระโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า'

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง

คือ พระอริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม่ เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค'
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า 'พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ฯลฯ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก'

มหานามะ หม่อมฉันทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้ว่า 'เป็นพระโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า'

มหานามะ ส่วนพระองค์ทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมเท่าไรว่า 'เป็นพระโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า'

"โคธะ หม่อมฉันทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการว่า 'เป็นพระโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า'

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ พระอริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม่ เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค'

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาปัตตติสังยุต]

๓. สรณานิวรรค ๓. โคธสักกสูตร

๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ

โคธฯ หม่อมฉันทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ว่า 'เป็นพระโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า'

"ข้าก่อน มหานามะ ข้าก่อน มหานามะ พระผู้มีพระภาคเท่านั้นพึงทรงทราบบุคคลนั้นว่าประกอบหรือไม่ประกอบด้วยธรรมเหล่านี้"

"มาเถิด โคธฯ เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้วทูลถามเรื่องนี้"

ลำดับนั้น เจ้ามหานามศากยะและเจ้าโคธาศากยะเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร เจ้ามหานามศากยะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ข้าพระองค์เข้าไปหาเจ้าโคธาศากยะแล้วถามว่า 'โคธฯ พระองค์ทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมเท่าไรว่า 'เป็นพระโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้าพระองค์ถามอย่างนี้แล้ว เจ้าโคธาศากยะได้ตรัสตอบว่า 'มหานามะ หม่อมฉันทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการว่า 'เป็นพระโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า'

ธรรม ๓ ประการ ะไรบ้าง

คือ พระอริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค'
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า 'พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ฯลฯ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก'

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาปัตตติสังยุต]

๓. สรณานิวรรค ๓. โคธสักกสูตร

หม่อมจันทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้ว่า 'เป็นพระโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า' ส่วนพระองค์ทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมเท่าไรว่า 'เป็นพระโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเจ้าโคธาศากยะตรัสถามอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ได้ตอบเจ้าโคธาศากยะดังนี้ว่า 'โคธ หม่อมจันทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการว่า 'เป็นพระโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า'

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ พระอริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค'
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ

โคธ หม่อมจันทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ว่า 'เป็นพระโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้าพระองค์ตอบอย่างนี้แล้ว เจ้าโคธาศากยะได้ตรัสว่า 'ข้าก่อน มหานามะ ข้าก่อน มหานามะ พระผู้มีพระภาคเท่านั้นพึงทรงทราบบุคคลนั้นว่าประกอบหรือไม่ประกอบด้วยธรรมเหล่านี้'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหตุการณ์^๑บางอย่างเกิดขึ้นในพระธรรมวินัยนี้ โดยฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายพระผู้มีพระภาค อีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายภิกษุสงฆ์ ข้าพระองค์

เชิงอรรถ :

^๑ เหตุการณ์ ในที่นี้หมายถึงเหตุที่จะก่อให้เกิดกรณีพิพาทกันขึ้น (ส.ฎีกา ๒/๑๐๑๙/๖๓๐)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๓. สรณานิวรรค ๓. โคธสักกสูตร

เป็นฝ่ายพระผู้มีพระภาคเท่านั้น ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นผู้
เลื่อมใสอย่างนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นในพระธรรมวินัยนี้ โดย
ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายพระผู้มีพระภาค อีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายภิกษุสงฆ์ และภิกษุณีสงฆ์
ข้าพระองค์เป็นฝ่ายพระผู้มีพระภาคเท่านั้น ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์
ว่าเป็นผู้เลื่อมใสอย่างนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นในพระธรรมวินัยนี้ โดย
ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายพระผู้มีพระภาค อีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์
และอุบาสกทั้งหลาย ข้าพระองค์เป็นฝ่ายพระผู้มีพระภาคเท่านั้น ขอพระผู้มีพระภาค
จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นผู้เลื่อมใสอย่างนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นในพระธรรมวินัยนี้ โดย
ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายพระผู้มีพระภาค อีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์
อุบาสก และอุบาสิกาทั้งหลาย ข้าพระองค์เป็นฝ่ายพระผู้มีพระภาคเท่านั้น
ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นผู้เลื่อมใสอย่างนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นในพระธรรมวินัยนี้ โดย
ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายพระผู้มีพระภาค อีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์
อุบาสก อุบาสิกา ชาวโลกพรหมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก หมุสัตว์พรหม
ทั้งสมณพรหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ข้าพระองค์เป็นฝ่ายพระผู้มีพระภาคเท่านั้น
ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นผู้เลื่อมใสอย่างนี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสกับเจ้าโคธว่า “มหาบพิตร พระองค์จะตรัสอะไรกับเจ้า
มหานามศากยะผู้มีวาตะอย่างนี้”

เจ้าโคธาศากยะกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์มิได้กล่าว
อะไร ๆ กับเจ้ามหานามศากยะผู้มีวาตะอย่างนี้เลย นอกจากกัลยาณธรรม นอกจาก
กุศลธรรม”

โคธสักกสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสดาบัตตสังยุต]

๓. สรณานิวรรค ๔. ปฐมสรณานิสกกสูตร

๔. ปฐมสรณานิสกกสูตร

ว่าด้วยเจ้าศากยะพระนามว่าสรณานิ^๑ สูตรที่ ๑

[๑๐๒๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงกบิลพัสดุ์

สมัยนั้น เจ้าศากยะพระนามว่าสรณานิสวรรคตแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ทรงพยากรณ์ท้าวเธอว่า “เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า” ได้ยินว่า ณ ที่นั้น เจ้าศากยะหลายพระองค์มาประชุมพร้อมกันต่างตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ท่านทั้งหลาย น้าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ บัดนี้ใครเล่า ณ ที่นี้จักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรณานิศากยะสวรรคตแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ทรงพยากรณ์ท้าวเธอว่า ‘เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า’ แต่เจ้าสรณานิศากยะถึงความท้อแท้ในสิกขา เสวยน้ำจันท์”

ครั้งนั้น เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เจ้าสรณานิศากยะสวรรคตแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ทรงพยากรณ์ท้าวเธอว่า ‘เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า’ ได้ยินว่า ณ ที่นั้น เจ้าศากยะหลายพระองค์มาประชุมพร้อมกันต่างตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า ‘ท่านทั้งหลาย น้าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ บัดนี้ใครเล่า ณ ที่นี้จักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรณานิศากยะสวรรคตแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ทรงพยากรณ์ท้าวเธอว่า ‘เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า’ แต่เจ้าสรณานิศากยะถึงความท้อแท้ในสิกขา เสวยน้ำจันท์”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มหาบพิตร อุบาสกผู้ถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะตลอดกาลนาน จะถึงความตกต่ำได้อย่างไร บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูกต้อง ฟังกล่าวถึงอุบาสกนั้นได้ว่า ‘เป็นผู้ถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์

เชิงอรรถ :

^๑ บางแห่งใช้คำว่า สรณานิ หรือ สรณานิ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๓. สรณานิวรรค ๔. ปฐมสรณานิสกกสูตร

เป็นสรณะตลอดกาลนาน' บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูกต้อง ก็พึงกล่าวถึงเจ้าศากยะ
พระนามว่าสรณานิว่า 'เป็นอุบาสก ผู้ทรงถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์
เป็นสรณะตลอดกาลนาน' พระองค์จะถึงความตกต่ำได้อย่างไร

มหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี
พระภาค' ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม
ฯลฯ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
มีหาสปัญญา (ปัญญารำเรียง) มีขวนปัญญา (ปัญญาแล่นไป)
และถึงพร้อมด้วยวิมุตติ เขาทำให้แจ่มแจ้งโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ
อันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่
ในปัจจุบัน แม้นบุคคลนี้ก็พ้นจากนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ภูมิ
แห่งเปรต อบาย ทุคติ และวินิบาต
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี
พระภาค' ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม
ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ มีหาสปัญญา มีขวนปัญญา แต่ไม่
ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ เขาจึงเป็นโอปปาติกะ เพราะโอรัมภาคิย-
สังโยชน์ ๕ ประการสิ้นไป จักปรินิพพานในภพนั้น ไม่หวน
กลับมาจากโลกนั้นอีก แม้นบุคคลนี้ก็พ้นจากนรก กำเนิดสัตว์
ดิรัจฉาน ภูมิแห่งเปรต อบาย ทุคติ และวินิบาต
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี
พระภาค' ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๓. สรณานิวรรค ๔. ปฐมสรณานิสังกสูตร

- ฯลฯ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
 ไม่มีหาสปัญญา ไม่มีชวนปัญญา ทั้งไม่ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ
 เขาจึงเป็นพระสกทาคามี มาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียว ก็จะทำ
 ที่สุดแห่งทุกขได้ เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป เพราะ
 บรรเทาโรค โทสะ โมหะให้เบาบางได้ แม้บุคคลนี้ก็พ้นจากนรก
 กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ภูมิแห่งเปรต อบาย ทุคติ และวินิบาต
๔. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม้
 เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
 ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี
 พระภาค' ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม
 ฯลฯ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
 ไม่มีหาสปัญญา ไม่มีชวนปัญญา ทั้งไม่ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ
 เขาจึงเป็นพระโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะ
 สำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป
 แม้บุคคลนี้ก็พ้นจากนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ภูมิแห่งเปรต
 อบาย ทุคติ และวินิบาต
๕. ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ฯลฯ
 ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
 ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ ไม่มี
 หาสปัญญา ไม่มีชวนปัญญา ทั้งไม่ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ แต่เขา
 มีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิินทรีย์
 ปัญญินทรีย์ และธรรมทั้งหลายที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อม
 ควรแก่การพิจารณาด้วยปัญญาโดยประมาณ แม้บุคคลนี้ก็ไม่ไป
 สุนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ภูมิแห่งเปรต อบาย ทุคติ และ
 วินิบาต
๖. ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ฯลฯ
 ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
 ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ ไม่มี

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสดาปัตตติสังยุต]

๓. สรณานิวรรค ๕. ทุตติยสรณานิสังกสูตร

หาสปัญญา ไม่มีชวนปัญญา ทั้งไม่ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ แต่เขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาธิริย และเขามีศรัทธาพอประมาณ ความรักพอประมาณในพระตถาคต แม้บุคคลเหล่านี้ก็ไม่ไปสู่นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ภูมิแห่งเปรต อบาย ทุคติ และวินิบาต

มหาบพิตร แม้หากต้นสาละใหญ่เหล่านี้พึงรู้จักคำสาธุชิต คำทุพสาธุชิต อาตมภาพก็จะพยากรณ์ต้นสาละใหญ่เหล่านี้ว่า 'เป็นโสดาบ้น ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า' 'ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงเจ้าสรณานิศาการยะเลย เพราะเจ้าสรณานิศาการยะได้สมาทานสิกขาบทในเวลาจะสวรรคต'

ปฐมสรณานิสังกสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุตติยสรณานิสังกสูตร

ว่าด้วยเจ้าศาการยะพระนามว่าสรณานิ สูตรที่ ๒

[๑๐๒๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงกบิลพัสดุ์

สมัยนั้น เจ้าศาการยะพระนามว่าสรณานิสวรรคตแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ทรงพยากรณ์ท้าวเธอว่า "เป็นโสดาบ้น ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า" ได้ยินว่า ณ ที่นั้น เจ้าศาการยะหลายพระองค์มาประชุมพร้อมกัน ต่างตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า "ท่านทั้งหลาย น่าอัศจรรย์จริงไม่เคยปรากฏ บัดนี้ใครเล่า ณ ที่นี้จักไม่เป็นพระโสดาบ้น เพราะเจ้าสรณานิศาการยะสวรรคตแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ทรงพยากรณ์ท้าวเธอว่า 'เป็นโสดาบ้น ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า' แต่เจ้าสรณานิศาการยะมิได้ทรงบำเพ็ญสิกขาให้บริบูรณ์"

ครั้งนั้น เจ้าศาการยะพระนามว่ามหานามะเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เจ้าสรณานิศาการยะสวรรคตแล้ว

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสดาบัตตสังยุต]

๓. สรณานิวรรค ๕. ทุตติยสรณานิสังกสูตร

พระผู้มีพระภาคได้ทรงพยากรณ์ท้าวเธอว่า 'เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า' ได้ยินว่า ณ ที่นั้น เจ้าศากยะหลายพระองค์มาประชุมพร้อมกัน ต่างตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า 'ท่านทั้งหลาย นำอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ บัดนี้ใครเล่า ณ ที่นี้จักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรณานิศากยะสวรรคตแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ทรงพยากรณ์ท้าวเธอว่า 'เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า' แต่เจ้าสรณานิศากยะมิได้ทรงบำเพ็ญสิกขาให้บริบูรณ์"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "มหาบพิตร อุบาสกผู้ถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะตลอดกาลนาน จะถึงความตกต่ำได้อย่างไร บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูกต้อง ฟังกล่าวถึงอุบาสกนั้นได้ว่า 'เป็นผู้ถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะตลอดกาลนาน' บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูกต้อง ฟังกล่าวถึงเจ้าสรณานิศากยะว่า 'เป็นผู้ถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะตลอดกาลนาน' พระองค์จะถึงความตกต่ำได้อย่างไร

มหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้

๑. เป็นผู้มั่นคง เลื่อมใสยิ่งในพระพุทธเจ้าว่า 'แม้เพราะเหตุนี้

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค' เป็นผู้มั่นคง เลื่อมใสยิ่งในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ มีหاسبัญญา มีชวณปัญญา และถึงพร้อมด้วยวิมุตติ เขาย่อมทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน แม้บุคคลนี้ ก็พ้นจากนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ภูมิแห่งเปรต อบาย ทุกคติ และวินิบาต

๒. เป็นผู้มั่นคง เลื่อมใสยิ่งในพระพุทธเจ้าว่า 'แม้เพราะเหตุนี้

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค' เป็นผู้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๓. สรณานิวรรค ๕. ทุตติยสรณานิลักกสูตร

มันคง เลื่อมใสยิ่งในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ
 มีหาสบัญญัติ มีชวณบัญญัติ แต่ไม่ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ เพราะ
 โอรัมภาคียสังโยชน ๕ ประการสิ้นไป เขาจึงเป็นพระอนาคามี
 ผู้ันตราปรินิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี
 เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้
 สสังขารปรินิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้อุทังโสโตกนิฏฐคามี
 แม้นบุคคลนี้ก็พ้นจากนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ภูมิแห่งเปรต
 อบาย ทุคติ และวินิบาต

๓. เป็นผู้มันคง เลื่อมใสยิ่งในพระพุทธเจ้าว่า 'แม่เพราะเหตุนี้
 พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและ
 มนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค' เป็นผู้
 มันคง เลื่อมใสยิ่งในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ไม่มี
 หาสบัญญัติ ไม่มีชวณบัญญัติ ทั้งไม่ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ เขาจึง
 เป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน ๓ ประการสิ้นไป เพราะ
 บรรเทาโรคะ โทสะ และโมหะให้เบาบาง มาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้ง
 เดียวก็จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ แม้นบุคคลนี้ก็พ้นจากนรก กำเนิด
 สัตว์ดิรัจฉาน ภูมิแห่งเปรต อบาย ทุคติ และวินิบาต

๔. เป็นผู้มันคง เลื่อมใสยิ่งในพระพุทธเจ้าว่า 'แม่เพราะเหตุนี้
 พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและ
 มนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค' เป็นผู้
 มันคง เลื่อมใสยิ่งในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ไม่มี
 หาสบัญญัติ ไม่มีชวณบัญญัติ ทั้งไม่ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ เขาจึง
 เป็นพระโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จ
 สัมโพธิในวันข้างหน้า เพราะสังโยชน ๓ ประการสิ้นไป แม้นบุคคล
 นี้ก็พ้นจากนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ภูมิแห่งเปรต อบาย ทุคติ
 และวินิบาต

๕. เป็นผู้มันคง เลื่อมใสยิ่งในพระพุทธเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ
 ในพระสงฆ์ ฯลฯ ไม่มีหาสบัญญัติ ไม่มีชวณบัญญัติ ทั้งไม่ถึง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๓. สรรณานีวรรค ๕. ทุติยสรรณานีสักกสูตร

พร้อมด้วยวิมุตติ แต่เขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ
 ปัญญาธิปไตย และธรรมทั้งหลายที่ตถาคตประกาศ ย่อมควรแก่
 การพิจารณาด้วยปัญญาโดยประมาณ แม้นบุคคลนี้ก็ไม่ไปสู่สุรภ
 กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ภูมิแห่งเปรต อบาย ทุคติ และวินิบาต
 ๖. เป็นผู้มั่นคง เลื่อมใสยิ่งในพระพุทธเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ
 ในพระสงฆ์ ฯลฯ ไม่มีหยาบปัญญา ไม่มีขวนปัญญา ทั้งไม่ถึง
 พร้อมด้วยวิมุตติ แต่เขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ
 ปัญญาธิปไตย และเขามีศรัทธาพอประมาณ มีความรักพอ
 ประมาณในพระตถาคต แม้นบุคคลนี้ก็ไม่ไปสู่สุรภ กำเนิด
 สัตว์ดิรัจฉาน ภูมิแห่งเปรต อบาย ทุคติ และวินิบาต

มหาบพิตร เปรียบเหมือนนาไม่ดี พื้นดินเสีย ไม่ได้ถนอมดู พืชก็หัก เน่าเสีย
 ถูกลมและแดดทำลาย ไม่มีแก่นสาร เก็บไว้ไม่ดี ถึงฝนก็ตกลงมาไม่ดี พืชเหล่านี้นั้นจะเจริญงอกงามเติบโตได้หรือไม่”

“ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

มหาบพิตร อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ธรรมในศาสนานี้ที่กล่าวไม่ดี
 ประกาศไม่ดี ไม่นาสัตว์ออกจากทุกข์ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบ ไม่ใช่พระสัมมาสัม
 พุทธเจ้าประกาศ อาตมภาพกล่าวถึงเรื่องนี้ในเพราะนาไม่ดี และสาวกก็เป็น
 ผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรมในธรรมนั้นอยู่
 อาตมภาพกล่าวถึงเรื่องนี้ในเพราะพืชไม่ดี

มหาบพิตร เปรียบเหมือนนาดี พื้นดินดี ถนอมดูแล้ว พืชก็ไม่หัก ไม่เน่าเสีย
 ไม่ถูกลมและแดดทำลาย มีแก่นสาร เก็บไว้ดี และฝนก็ตกลงมาดี พืชเหล่านี้นั้นจะ
 เจริญงอกงามเติบโตได้หรือไม่”

“ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

มหาบพิตร อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ธรรมในศาสนานี้ที่กล่าวดี
 ประกาศดี นาสัตว์ออกจากทุกข์ เป็นไปเพื่อความสงบ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๓. สรรณานิวรรค ๖. ปฐมอนาถบิณฑิกสูตร

ประกาศ อาตมภาพกล่าวถึงเรื่องนี้ในเพราะชาติ และสาวกก็เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรมในธรรมนั้นอยู่ อาตมภาพกล่าวถึงเรื่องนี้ในเพราะพืชดี ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงเจ้าสรณานิศากยะเลย เพราะเจ้าสรณานิศากยะได้ทรงบำเพ็ญศึกษาให้บริบูรณ์ในเวลาจะสวรรคต”

หุติยสรณานิสังกสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปฐมอนาถบิณฑิกสูตร

ว่าด้วยอนาถบิณฑิกคหบดี สูตรที่ ๑

[๑๐๒๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

สมัยนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้งนั้นท่านอนาถบิณฑิกคหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า “มาเถิด พ่อมหาเจ้าเจริญ เจ้าจงเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ กราบเท้าทั้งสองของท่านด้วยเศียรเกล้าตามคำของเราว่า ‘พระคุณเจ้าผู้เจริญ ท่านอนาถบิณฑิกคหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของพระคุณท่านด้วยเศียรเกล้า’ และเจ้าจงกราบเรียนอย่างนี้ว่า ‘ขอท่านพระสารีบุตรโปรดอนุเคราะห์เข้าไปเยี่ยมท่านอนาถบิณฑิกคหบดีถึงนิเวศน์ด้วยเถิด’”

บุรุษนั้นรับคำแล้ว เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ อภิวัตแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบเรียนท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า “พระคุณเจ้าผู้เจริญ ท่านอนาถบิณฑิกคหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของพระคุณท่านด้วยเศียรเกล้า และฝากมากราบเรียนอย่างนี้ว่า ‘ขอท่านพระสารีบุตรโปรดอนุเคราะห์เข้าไปเยี่ยมท่านอนาถบิณฑิกคหบดีถึงนิเวศน์ด้วยเถิด’”

ท่านพระสารีบุตรรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ

ครั้นในเวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวร มีท่านพระอานนท์เป็นปัจฉาสมณะ เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกคหบดี นั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้แล้วถามท่านอนาถบิณฑิกคหบดีดังนี้ว่า “คหบดี ท่านยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้นหรือ อากาทุเลาปรากฏ อากาทุเลาไม่ปรากฏหรือ”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๓. สรรณานิวรรค ๖. ปฐมอานาถปิณฑิกสูตร

ท่านอานาถปิณฑิกคหบดีตอบว่า “กระผมไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนา มีแต่กำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อาการกำเริบปรากฏ อาการทุเลาไม่ปรากฏ ขอรับ”

“คหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ

๑. ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสเช่นใดในพระพุทธเจ้า หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใส เช่นนั้นในพระพุทธเจ้า ย่อมไม่มีแก่ท่าน เพราะท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’ ก็เมื่อท่านพิจารณาเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้านั้นว่ามีอยู่ในตน เวทนามีจะสงบระงับไปโดยพลัน
๒. ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสเช่นใดในพระธรรม หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใส เช่นนั้นในพระธรรม ย่อมไม่มีแก่ท่าน เพราะท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า ‘พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน’ ก็เมื่อท่านพิจารณาเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมนั้นว่ามีอยู่ในตน เวทนามีจะสงบระงับไปโดยพลัน
๓. ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสเช่นใดในพระสงฆ์ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใส เช่นนั้นในพระสงฆ์ ย่อมไม่มีแก่ท่าน เพราะท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า ‘พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ฯลฯ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก’ ก็เมื่อท่านพิจารณาเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์นั้นว่ามีอยู่ในตน เวทนามีจะสงบระงับไปโดยพลัน
๔. ประกอบด้วยความเป็นผู้ทุศีลเช่นใด หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ความเป็นผู้ทุศีลเช่นนั้น ย่อม

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๓. สรรณานิวรรค ๖. ปฐมอานาถปิณฑิกสูตร

ไม่มีแก่ท่าน เพราะท่านมีศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ
 เป็นไปเพื่อสมาธิ ก็เมื่อท่านพิจารณาเห็นศีลที่พระอริยะชอบใจ
 นั้นว่ามีอยู่ในตน เวทนาก็จะสงบระงับไปโดยพลัน

๕. ประกอบด้วยมัจฉาทิฏฐิเช่นใจ หลังจากตายแล้วจะไปเกิด
 ในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มัจฉาทิฏฐิเช่นนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน
 เพราะท่านมีสัมมาทิฏฐิ ก็เมื่อท่านพิจารณาเห็นสัมมาทิฏฐินั้น
 ว่ามีอยู่ในตน เวทนาก็จะสงบระงับไปโดยพลัน

๖. ประกอบด้วยมัจฉาสังกัปปะเช่นใจ หลังจากตายแล้วจะไปเกิด
 ในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มัจฉาสังกัปปะเช่นนั้น ย่อม
 ไม่มีแก่ท่าน เพราะท่านมีสัมมาสังกัปปะ ก็เมื่อท่านพิจารณา
 เห็นสัมมาสังกัปปะนั้นว่ามีอยู่ในตน เวทนาก็จะสงบระงับไป
 โดยพลัน

๗. ประกอบด้วยมัจฉาวาจาเช่นใจ หลังจากตายแล้วจะไปเกิด
 ในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มัจฉาวาจาเช่นนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน
 เพราะท่านมีสัมมาวาจา ก็เมื่อท่านพิจารณาเห็นสัมมาวาจานั้นว่า
 มีอยู่ในตน เวทนาก็จะสงบระงับไปโดยพลัน

๘. ประกอบด้วยมัจฉากัมมันตะเช่นใจ หลังจากตายแล้วจะไปเกิด
 ในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มัจฉากัมมันตะเช่นนั้น ย่อมไม่
 มีแก่ท่าน เพราะท่านมีสัมมากัมมันตะ ก็เมื่อท่านพิจารณาเห็น
 สัมมากัมมันตะนั้นว่ามีอยู่ในตน เวทนาก็จะสงบระงับไป
 โดยพลัน

๙. ประกอบด้วยมัจฉาอาชีวะเช่นใจ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย
 ทุกคติ วินิบาต นรก มัจฉาอาชีวะเช่นนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน
 เพราะท่านมีสัมมาอาชีวะ ก็เมื่อท่านพิจารณาเห็นสัมมาอาชีวะ
 นั้นว่ามีอยู่ในตน เวทนาก็จะสงบระงับไปโดยพลัน

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตตติสังยุต]

๓. สรรณานิวรรค ๖. ปฐมอานาถปิณฑิกสูตร

๑๐. ประกอบด้วยมิจฉาวายามะเช่นใจ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทูคติ วินิบาด นรค มิจฉาวายามะเช่นนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน เพราะท่านมีสัมมาวายามะ ก็เมื่อท่านพิจารณาเห็นสัมมาวายามะ นั้นว่ามีอยู่ในตน เวทนาก็จะสงบระงับไปโดยพลัน
๑๑. ประกอบด้วยมิจฉาสติเช่นใจ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทูคติ วินิบาด นรค มิจฉาสติเช่นนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน เพราะท่านมีสัมมาสติ ก็ท่านพิจารณาเห็นสัมมาสตินั้นว่ามีอยู่ในตน เวทนาก็จะสงบระงับไปโดยพลัน
๑๒. ประกอบด้วยมิจฉาสมาธิเช่นใจ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทูคติ วินิบาด นรค มิจฉาสมาธิเช่นนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน เพราะท่านมีสัมมาสมาธิ ก็เมื่อท่านพิจารณาเห็นสัมมาสมาธินั้นว่ามีอยู่ในตน เวทนาก็จะสงบระงับไปโดยพลัน
๑๓. ประกอบด้วยมิจฉาญาณะเช่นใจ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทูคติ วินิบาด นรค มิจฉาญาณะเช่นนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน เพราะท่านมีสัมมาญาณะ ก็เมื่อท่านพิจารณาเห็นสัมมาญาณะนั้นว่ามีอยู่ในตน เวทนาก็จะสงบระงับไปโดยพลัน
๑๔. ประกอบด้วยมิจฉาวิมุตติเช่นใจ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทูคติ วินิบาด นรค มิจฉาวิมุตติเช่นนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน เพราะท่านมีสัมมาวิมุตติ ก็เมื่อท่านพิจารณาเห็นสัมมาวิมุตตินั้นว่ามีอยู่ในตน เวทนาก็จะสงบระงับไปโดยพลัน”

ขณะนั้น เวทนาของท่านอนาถปิณฑิกคหบดีได้สงบระงับไปโดยพลัน ท่านอนาถปิณฑิกคหบดีอังคาสท่านพระสารีบุตรและท่านพระอานนทด้วยอาหารที่เขาจัดไว้สำหรับตนแล้ว จึงเลือกนั่ง ณ ที่สมควรที่ใดที่หนึ่งซึ่งต่ำกว่า เมื่อท่านพระสารีบุตรฉันเสร็จวางมือจากบาตรแล้วจึงอนุโมทนาด้วยคาถาเหล่านี้ว่า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๓. สรรณานีวรรค ๗. ทุติยอนาถปิณฑิกสูตร

“ผู้ใดมีศรัทธาในพระตถาคตตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว
มีศีลอันงามที่พระอริยะชอบใจ(และ)สรรเสริญ
มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และมีความเห็นตรง^๑
บัณฑิตทั้งหลายเรียกผู้นั้นว่า เป็นคนไม่ขัดสน
ชีวิตของเขาก็ไม่สูญเปล่า
เพราะเหตุนั้น ผู้มีปัญญา
เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ควรหมั่นประกอบศรัทธา ศีล
ความเลื่อมใส^๒ และการเห็นธรรม^๓”

ครั้งท่านพระสารีบุตรอนุโมทนาด้วยคาถาเหล่านี้แล้ว ก็ลุกจากอาสนะจากไป
ต่อมา ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัต
แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “อานนท์
เธอมาจากที่ไหนแต่ยังวัน”

ท่านพระอานนท์ทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรกล่าว
สอนท่านอนาถปิณฑิกคหบดีด้วยโอวาทนี้” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ สารีบุตร
เป็นบัณฑิต มีปัญญามาก ได้จำแนกองค์เครื่องบรรลู่โสดาด้วยอาการ ๑๐ อย่าง”

ปฐมอนาถปิณฑิกสูตรที่ ๖ จบ

๗. ทุติยอนาถปิณฑิกสูตร

ว่าด้วยอนาถปิณฑิกคหบดี สูตรที่ ๒

[๑๐๒๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

สมัยนั้น ท่านอนาถปิณฑิกคหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้งนั้น
ท่านอนาถปิณฑิกคหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า “มาเถิด พ่อมหาจำเริญ เจ้าจง

เชิงอรรถ :

^๑ มีความเห็นตรง หมายถึงเห็นว่าพระชินาสพไม่มีความคดท่างกาย เป็นต้น (อง.จตก.อ. ๒/๕๒/๓๔๙)

^๒ ความเลื่อมใส หมายถึงเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ (อง.จตก.อ. ๒/๕๒/๓๔๙)

^๓ การเห็นธรรม ในที่นี้หมายถึงเห็นสังขาร ๔ (คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) (อง.จตก.อ. ๒/๕๒/๓๔๙
และดู อง.จตก.(แปล) ๒๑/๕๒/๘๗)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๓. สรรณานีวรรค ๗. ทุตติยอนาถบิณฑิกคหบดีสูต

เข้าไปหาท่านพระอานนท์ กราบเท้าทั้งสองของท่านด้วยเศียรเกล้าตามคำของเราว่า ‘พระคุณเจ้าผู้เจริญ ท่านอนาถบิณฑิกคหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอรบเท้าทั้งสองของพระคุณท่านด้วยเศียรเกล้า’ และเจ้าจงกราบเรียนอย่างนี้ว่า ‘ขอท่านพระอานนท์โปรดอนุเคราะห์เข้าไปเยี่ยมท่านอนาถบิณฑิกคหบดีถึงนิเวศน์ด้วยเถิด’

บุรุษนั้นรับคำของท่านอนาถบิณฑิกคหบดีแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ อภิวัตแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบเรียนท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า ‘พระคุณเจ้าผู้เจริญ อนาถบิณฑิกคหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอรบเท้าทั้งสองของพระคุณท่านด้วยเศียรเกล้า และฝากมากราบเรียนอย่างนี้ว่า ‘ขอท่านพระอานนท์โปรดอนุเคราะห์เข้าไปเยี่ยมท่านอนาถบิณฑิกคหบดีถึงนิเวศน์ด้วยเถิด’

ท่านพระอานนท์รับนิมนต์โดยดุษณีภาพ

ครั้งในเวลาเช้า ท่านพระอานนท์ครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวร เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกคหบดี นั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้แล้วถามอนาถบิณฑิกคหบดีดังนี้ว่า “คหบดี ท่านยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้นหรือ อาการทุเลาปรากฏ อาการกำเริบไม่ปรากฏหรือ”

ท่านอนาถบิณฑิกคหบดีตอบว่า “กระผมไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนามีแต่กำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อาการกำเริบปรากฏ อาการทุเลาไม่ปรากฏขอรับ”

“คหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการ ย่อมสะดุ้งหวาดหวั่น กลัวความตายที่จะมาถึงกายหน้า

กรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับในโลกนี้

๑. ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ก็เมื่อเขาพิจารณาเห็นความไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้านั้นว่ามีอยู่ในตน ย่อมสะดุ้งหวาดหวั่น กลัวความตายที่จะมาถึงกายหน้า
๒. ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระธรรม ก็เมื่อเขาพิจารณาเห็นความไม่เลื่อมใสในพระธรรมนั้นว่ามีอยู่ในตน ย่อมสะดุ้งหวาดหวั่น กลัวความตายที่จะมาถึงกายหน้า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๓. สรรณานีวรรค ๗. ทุติยอนาถปิณฑิกสูตร

๓. ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์ ก็เมื่อเขาพิจารณาเห็น
ความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์นั้นว่ามีอยู่ในตน ย่อมสะดุ้ง หวาดหวั่น
กลัวความตายที่จะมาถึงกายหน้า

๔. ประกอบด้วยความทศิล ก็เมื่อเขาพิจารณาเห็นความทศิลนั้นว่า
มีอยู่ในตน ย่อมสะดุ้ง หวาดหวั่น กลัวความตายที่จะมาถึง
กายหน้า

คหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมสะดุ้ง
หวาดหวั่น กลัวความตายที่จะมาถึงกายหน้า

อริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมไม่สะดุ้ง ไม่หวาด
หวั่น ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงกายหน้า

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ พระอริยสาวกผู้ได้สดับในพระธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม้
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี
พระภาค' ก็เมื่อท่านพิจารณาเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระพุทธเจ้านั้นว่ามีอยู่ในตน ย่อมไม่สะดุ้ง ไม่หวาดหวั่น
ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงกายหน้า

๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า 'พระธรรม
เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้
เฉพาะตน' ก็เมื่อท่านพิจารณาเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระธรรมนั้นว่ามีอยู่ในตน ย่อมไม่สะดุ้ง ไม่หวาดหวั่น ไม่
กลัวความตายที่จะมาถึงกายหน้า

๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า 'พระ
สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ฯลฯ เป็นนาบุญ
อันยอดเยี่ยมของโลก' ก็เมื่อท่านพิจารณาเห็นความเลื่อมใส

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๓. สรรณานิวรรค ๘. ปฐมภยเวรุปสันตสูตร

อันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์นั้นว่ามีอยู่ในตน ย่อมไม่สะดุ้ง ไม่
หวาดหวั่น ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงกายหน้า

๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ ก็เมื่อท่านพิจารณาเห็นศีลที่พระอริยะชอบใจนั้นว่ามีอยู่ในตน
ย่อมไม่สะดุ้ง ไม่หวาดหวั่น ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงกายหน้า

คหบดี พระอริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมไม่สะดุ้ง
ไม่หวาดหวั่น ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงกายหน้า

ท่านอนาถปิณฑิกคหบดีกล่าวว่า “ท่านพระอานนท์ผู้เจริญ ผมไม่กลัว ผม
จักกล่าวอะไร เพราะผม

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของ
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’

๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ

๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า ‘พระ
สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ฯลฯ เป็นนาบุญ
อันยอดเยี่ยมของโลก’

๔. ลึกซึ้งทล่เหล่าใดซึ่งสมควรแก่คุณห้สัถที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้
ผมยังไม่เห็นลึกซึ้งทล่เหล่านั้นในตนสักข้อว่าขาดไป”

“คหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว โสตาปัตติผลท่านทำให้แจ้งแล้ว”

ทุติยอนาถปิณฑิกสูตรที่ ๗ จบ

๘. ปฐมภยเวรุปสันตสูตร

ว่าด้วยอริยสาวกระงับภยเวร สูตรที่ ๑

[๑๐๒๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านอนาถปิณฑิกคหบดีผู้หนึ่ง ณ ที่สมควรว่า

“คหบดี เมื่อใด อริยสาวกระงับภยเวร ๕ ประการได้แล้ว ประกอบด้วยองค์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๓. สรรณานิวรรค ๘. ปฐมภยเวรปลันตสูตร

เครื่องบรรลุโสตา ๔ ประการ และเห็นแจ้งแทงตลอดอริยญายธรรม^๑ ด้วยปัญญาแล้ว
เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นเมื่อหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนเองได้ว่า 'เรามีนรกสิ้นแล้ว
มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีภูมิแห่งเปรตสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ และวินิบาต
สิ้นแล้ว เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

อริยสาวกทรงรับภัยเวร ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ฆ่าสัตว์ เพราะการฆ่าสัตว์เป็นปัจจัย จึงประสบภัยเวรที่เป็นไปในปัจจุบันบ้าง ในสัมปรายภพบ้าง เสวยทุกข์โทมนัสทางใจบ้าง บุคคลผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์แล้ว ย่อมระงับภัยเวรนั้นได้อย่างนี้
๒. บุคคลผู้ลักทรัพย์ ฯลฯ
๓. บุคคลผู้ประพฤตินิโคตติในกาม ฯลฯ
๔. บุคคลผู้พูดเท็จ ฯลฯ
๕. บุคคลผู้เสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เพราะการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทเป็นปัจจัย จึงประสบภัยเวรที่เป็นไปในปัจจุบันบ้าง ในสัมปรายภพบ้าง เสวยทุกข์โทมนัสทางใจบ้าง บุคคลผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทแล้ว ย่อมระงับภัยเวรนั้นได้อย่างนี้

อริยสาวกทรงรับภัยเวร ๕ ประการนี้

อริยสาวกประกอบด้วยองค์เครื่องบรรลุโสตา ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม่ เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของ เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค'

เชิงอรรถ :

^๑ อริยญายธรรม หมายถึงมรรคพร้อมทั้งวิปัสสนา (อภ.ทสก.อ. ๓/๙๑-๙๒/๓๖๗)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๓. สรณานิวรรค ๘. ปฐมภยเวรุปสันตสูตร

๒. ประกอบด้วยความเสื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ

๓. ประกอบด้วยความเสื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ

๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ

อริยสาวกประกอบด้วยองค์เครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการนี้

อริยสาวกนั้นเห็นแจ้งแทงตลอดอริยญาตรมด้วยปัญญา เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้มนสิการโดยแยบคายด้วยดี ซึ่งปฏิจลสมุปปบาท
คือ เมื่อเหตุ (มีอริชชาเป็นต้น) นี้มี ผล (มีสังขารเป็นต้น) นี้จึงมี เพราะสหชาติปัจฉัย
นี้เกิด ผลนี้จึงเกิด เมื่อเหตุนี้ไม่มี ผลนี้จึงไม่มี เพราะเหตุนี้ดับ ผลนี้จึงดับ คือ

เพราะอริชชาเป็นปัจฉัย

สังขารจึงมี

เพราะสังขารเป็นปัจฉัย

วิญญาณจึงมี

ฯลฯ

ความเกิดแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้มีได้ด้วยประการฉะนี้

เพราะอริชชาดับไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ

ฯลฯ

ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้มีได้ด้วยประการฉะนี้

อริยสาวกนั้นเห็นแจ้งแทงตลอดอริยญาตรมด้วยปัญญา เป็นอย่างนี้แล
เมื่อใด อริยสาวกกระทบภยเวร ๕ ประการนี้ ประกอบด้วยองค์เครื่องบรรลุ
โสดา ๔ ประการนี้ และเห็นแจ้งแทงตลอดอริยญาตรมด้วยปัญญาแล้ว เมื่อนั้น
อริยสาวกนั้น เมื่อหวังอยู่ พึงพยาพยากรณ์ตนเองได้ว่า `เรามีนรกสิ้นแล้ว มี
กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีภูมิแห่งเปรตสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ และวินิบาต
สิ้นแล้ว เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวัน
ข้างหน้า"^๑

ปฐมภยเวรุปสันตสูตรที่ ๘ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดู อจ.ทสก. (แปล) ๒๔/๙๒/๒๑๒-๒๑๕

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาปัตตติสังยุต]

๓. สรณานิวรรค ๑๐. นันทกสิจจวิสูตร

๙. ทุตติยกยเวรุตปสันตสูต

ว่าด้วยอริยสาวกกระทงบภัยเวร สูตที่ ๒

[๑๐๒๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสววัตถิ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกกระทงบภัยเวร ๕ ประการนี้ ประกอบด้วย องค์เครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการนี้ และเห็นแจ้งแทงตลอดอริยญาณด้วยปัญญา แล้ว เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นเมื่อหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนเองได้ว่า ‘เรามีรทสันแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีภูมิแห่งเปรตสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกติ และวินิบาตสิ้นแล้ว เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

ทุตติยกยเวรุตปสันตสูตที่ ๙ จบ

๑๐. นันทกสิจจวิสูตร

ว่าด้วยมหาอำมาตย์ของเจ้าสิจจวิ ชื่อ นันทกะ

[๑๐๒๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ครั้งนั้น มหาอำมาตย์ของเจ้าสิจจวิ ชื่อ นันทกะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามมหาอำมาตย์ของเจ้าสิจจวิ ชื่อ นันทกะดังนี้ว่า

“นันทกะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสดาปัตตสังยุต]

๓. สรณานิวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ

นันทกะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ เป็นโสดาบัน ไม่มี
ทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

อนึ่ง อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ประกอบด้วย
อายุทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยวรรณะทั้งที่เป็นทิพย์
ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยสุขทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็น
ผู้ประกอบด้วยยศทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยความเป็น
ใหญ่ทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์

นันทกะ ก็เราได้ฟังสมณะหรือพราหมณ์อื่น จึงกล่าวเรื่องนั้นหามิได้ แต่เรา
รู้เอง เห็นเอง ทราบเอง จึงกล่าวเรื่องนั้น”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว บุรุษคนหนึ่งได้กล่าวกับมหาอำมาตย์
ของเจ้าลิจฉวี ชื่อนันทกะว่า “ถึงเวลาอาบน้ำแล้ว ขอรับ” มหาอำมาตย์ของ
เจ้าลิจฉวี ชื่อนันทกะกล่าวว่า “นาย บัดนี้ เรายังไม่ต้องการอาบน้ำภายนอก
ต้องการอาบน้ำภายใน คือความเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาค”

นันทกัลลิจจวิสูตรที่ ๑๐ จบ

สรณานิวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมมหานามสูตร	๒. ทุตติยมหานามสูตร
๓. โคธสักกสูตร	๔. ปฐมสรณานิสักกสูตร
๕. ทุตติยสรณานิสักกสูตร	๖. ปฐมอนาถปิณฑิกสูตร
๗. ทุตติยอนาถปิณฑิกสูตร	๘. ปฐมภยเวรุปสันตสูตร
๙. ทุตติยภยเวรุปสันตสูตร	๑๐. นันทกัลลิจจวิสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๔. ปุณณาสันทวรรค ๑. ปฐมปุณณาสันทสูตร

๔. ปุณณาสันทวรรค

หมวดว่าด้วยห้วงบุญกุศล

๑. ปฐมปุณณาสันทสูตร

ว่าด้วยห้วงบุญกุศล สูตรที่ ๑

[๑๐๒๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญกุศล^๑ ๔ ประการนี้ นำสุข
มาให้

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม่

เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา

ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี

พระภาค' นี้เป็นห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ประการที่ ๑

๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า 'พระธรรม

เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้

เฉพาะตน' นี้เป็นห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ประการที่ ๒

๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า 'พระสงฆ์

สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ฯลฯ เป็นนาบุญอัน

ยอดเยี่ยมของโลก' นี้เป็นห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ประการที่ ๓

๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ

สมาธิ นี้เป็นห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ประการที่ ๔

ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ ๔ ประการนี้"

ปฐมปุณณาสันทสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ห้วงบุญกุศล ในที่นี้หมายถึงผลวิบากที่เกิดขึ้นแห่งบุญกุศล ซึ่งส่งผลให้มีความสุขมาสู่ผู้บำเพ็ญไม่ขาดสาย
(ส.ฎีกา ๒/๑๐๒๗/๖๓๒, อภ.จตก.อ. ๒/๕๑/๓๔๘, อภ.จตก.ฎีกา ๒/๕๑/๓๕๒)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสดาปัตตีสังยุต]

๔. ปุณณาสกนิทวารค ๓. ดติยปุณณาสกนิทวาร

๒. ทุติยปุณณาสกนิทวาร

ว่าด้วยห้วงบุญกุศล สูตรที่ ๒

[๑๐๒๘] “ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ ๔ ประการนี้

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่ เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี พระภาค’ นี้เป็นห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ประการที่ ๑
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันสละแล้ว มีฝ่ามือชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการให้ทาน และการแจกทาน อยู่ครองเรือน นี้เป็นห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ ประการที่ ๔

ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ ๔ ประการนี้”

ห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ ๒ จบ

๓. ดติยปุณณาสกนิทวาร

ว่าด้วยห้วงบุญกุศล สูตรที่ ๓

[๑๐๒๙] “ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ ๔ ประการนี้

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่ เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๔. ปุณฺณากิสนฺทวรรค ๔. ปฐมเทวปทสูตร

ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค^๑ นี้เป็นห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ประการที่ ๑

๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ

๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ

๔. เป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิด และความดับ อันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เป็นห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ประการที่ ๔

ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ ๔ ประการนี้”

ตติยปุณฺณากิสนฺทสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปฐมเทวปทสูตร

ว่าด้วยเทวบท สูตรที่ ๑

[๑๐๓๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เทวบท (ข้อปฏิบัติของเทพ) ของเทพ^๑ ทั้งหมด ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่ผ่องแผ้ว

เทวบท ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’ นี้เป็นเทวบทของเทพทั้งหลาย ย่อมเป็นไปเพื่อความ

เชิงอรรถ :

^๑ เทพ ในที่นี้หมายถึงบุคคลผู้ตั้งอยู่ในโสตาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และอรหัตตผล (ส.ม.อ. ๓/๑๐๓๐/๓๗๐)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๔. ปุณฺณากิสนฺทวรรค ๕. ทุติยเทวปทสูตร

บริสุทฺธิของสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่บริสุทฺธิ เพื่อความผ่องแผ้วของ
สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่ผ่องแผ้วประการที่ ๑

๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ

๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ

๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ
นี้เป็นเทวบทของเทพทั้งหลาย ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทฺธิของ
สัตว์ทั้งหลาย ผู้ไม่บริสุทฺธิ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลาย
ผู้ไม่ผ่องแผ้วประการที่ ๔

ภิกษุทั้งหลาย เทวบทของเทพทั้งหลาย ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความบริสุทฺธิของสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่บริสุทฺธิ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้
ไม่ผ่องแผ้ว”

ปฐมเทวปทสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุติยเทวปทสูตร

ว่าด้วยเทวบท สูตรที่ ๒

[๑๐๓๑] “ภิกษุทั้งหลาย เทวบทของเทพทั้งหลาย ๔ ประการนี้ ย่อมเป็น
ไปเพื่อความบริสุทฺธิของสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่บริสุทฺธิ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์
ทั้งหลายผู้ไม่ผ่องแผ้ว

เทวบท ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี
พระภาค’ อริยสาวกนั้นพิจารณาตั้งนี้ว่า ‘อะไรหนอเป็นเทวบท
ของเทพทั้งหลาย’ เธอรู้ชัดอย่างนี้ว่า ‘เราได้ยินในบัดนี้ว่า
เทพทั้งหลายมีความไม่เบียดเบียนเป็นอย่างไรง เราก็ได้
เบียดเบียนใคร ๆ ไม่ว่าผู้สะดุ้งหรือมั่นคง เราเป็นผู้ประกอบ
ด้วยธรรมคือเทวบทอยู่แน่แท้ นี่เป็นเทวบทของเทพทั้งหลาย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๔. ปุณฺณาสันทวรรค ๖. เทวสภาคสูตร

ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่บริสุทธิ์ เพื่อความ
 ผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่ผ่องแผ้วประการที่ ๑
 ๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
 ๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
 ๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
 สมาธิ อริยสาวกนั้นพิจารณาตั้งนิตินัยว่า ‘อะไรหนอเป็นเทวบท
 ของเทพทั้งหลาย’ เสร็จชดอย่างนี้ว่า ‘เราได้ยินในบัดนี้ว่า
 เทพทั้งหลายมีความไม่เบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง เราก็มิได้
 เบียดเบียนใคร ๆ ไม่ว่าผู้สะดุ้งหรือมั่นคง เราเป็นผู้ประกอบด้วย
 ธรรมคือ เทวบทอยู่แน่แท้’ นี่เป็นเทวบทของเทพทั้งหลาย
 ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่บริสุทธิ์ เพื่อ
 ความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลาย ผู้ไม่ผ่องแผ้วประการที่ ๔
 ภิกษุทั้งหลาย เทวบทของเทพทั้งหลาย ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อ
 ความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลาย
 ผู้ไม่ผ่องแผ้ว”

หุติยเทวปทสูตรที่ ๕ จบ

๖. เทวสภาคสูตร

ว่าด้วยผู้มีธรรมมาสู่เทวสภา

[๑๐๓๒] “ภิกษุทั้งหลาย เทพทั้งหลายปลื้มใจกล่าวถึงบุคคลผู้ประกอบด้วย
 ธรรม ๔ ประการ ซึ่งมาในที่ประชุม(ของเทพ)

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม้
 เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
 ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี
 พระภาค’ เทพทั้งหลายผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอัน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๔. ปุณฺณากิสน်ทวรรค ๗. มหานามสูตร

ไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า จุตฺติจากภพนี้แล้ว ไปเกิดในภพนั้น
คิดว่า 'พวกเราประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวเช่นใด
ในพระพุทธเจ้า จึงจุตฺติจากภพนั้นแล้ว มาเกิดในที่นี้ แม้อริยสาวก
ผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวเช่นนั้น ในพระพุทธเจ้า
ก็ไปเกิดในสำนักเทพทั้งหลาย ได้รับค่าเชื้อเชิญว่ามาเกิด
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ เทพทั้งหลายผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ จุตฺติ
จากภพนี้แล้ว ไปเกิดในภพนั้นคิดว่า 'พวกเราประกอบด้วยศีล
ที่พระอริยะชอบใจเช่นใด จุตฺติจากภพนั้นแล้ว มาเกิดในที่นี้ แม้อริยสาวก
ผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจเช่นนั้น ก็ไปเกิด
ในสำนักของเทพทั้งหลาย ได้รับค่าเชื้อเชิญว่ามาเกิด'

ภิกษุทั้งหลาย เทพทั้งหลายปลื้มใจ กล่าวถึงบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔
ประการนี้ ซึ่งมาในที่ประชุม(ของเทพ)"

เทวสภาคสูตรที่ ๖ จบ

๗. มหานามสูตร

ว่าด้วยเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ

[๑๐๓๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เขตกรุง
กบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้น เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะเสด็จเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถาม
พระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงชื่อว่า
เป็นอุบาสก"

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า "มหาบพิตร บุคคลถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ
ถึงพระธรรมเป็นสรณะ และถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ บุคคลจึง
ชื่อว่า เป็นอุบาสก"

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๔. ปุณฺณากิสนฺทวรรค ๗. มหานามสูตร

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนึ่ง ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงเชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล”

“มหาบพิตร อุบาสกเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤตินิโคตติในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ และเว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ อุบาสกจึงเชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนึ่ง ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงเชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา”

“มหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของตถาคตว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ อุบาสกจึงเชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนึ่ง ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงเชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ”

“มหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันสละแล้ว มีฝ่ามือชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการให้ทานและการแจกทาน อยู่ครองเรือน ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ อุบาสกจึงเชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนึ่ง ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงเชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา”

“มหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับ อันเป็นอริยะ ข่าแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ อุบาสกจึงเชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา”

มหานามสูตรที่ ๗ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๔. ปุณณาสกัสนทวรรค ๙. กาทิโคธสูตร

๘. วัสสสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยฝนตก

[๑๐๓๔] “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อฝนเม็ดใหญ่ตกบนยอดภูเขา น้ำนั้นไหลไปตามที่ลุ่ม ทำชอกเขา ลำธาร และห้วยให้เต็ม ชอกเขา ลำธาร และห้วยเต็มแล้ว ทำหนองให้เต็ม หนองเต็มแล้ว ทำบึงให้เต็ม บึงเต็มแล้ว ทำแม่น้ำน้อยให้เต็ม แม่น้ำน้อยเต็มแล้ว ทำแม่น้ำใหญ่ให้เต็ม แม่น้ำใหญ่เต็มแล้ว ก็ทำมหาสมุทรให้เต็ม แม้ฉันทิ ธรรมเหล่านี้ของอริยสาวก คือ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ และศีลที่พระอริยะชอบใจ ไหลไปถึงฝั่งแล้วยอมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย ก็ฉันทินั้นเหมือนกัน”

วัสสสูตรที่ ๘ จบ

๙. กาทิโคธสูตร

ว่าด้วยพระนางสาภิยานีพระนามว่ากาทิโคธา

[๑๐๓๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เขตกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้นในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของพระนางสาภิยานีพระนามว่ากาทิโคธา ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว พระนางกาทิโคธาสาภิยานีเสด็จเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับพระนางกาทิโคธาสาภิยานีดังนี้ว่า

“โคธา อริยสาวิกาผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวิกาในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า “แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาปัตติสังยุต]

๔. ปุณฺณาทิสันทวรรค ๑๐. นันทียสัฏกสูตร

๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันสละแล้ว มีฝ่ามือชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการให้ทาน และการแจกทาน อยู่ครองเรือน

โคธา อริยสาวิกาผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

พระนางกาฬิโคธาสาภิยานิกราทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ องค์เครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการนี้ที่พระองค์ทรงแสดงไว้ ธรรม(คือองค์เครื่องบรรลุโสดา) เหล่านั้นมีอยู่ในหม่อมฉัน และหม่อมฉันก็เห็นธรรมเหล่านั้น เพราะว่าหม่อมฉัน

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ

อนึ่ง ไทยธรรมทุกอย่างในตระกูล เป็นของไม่แบ่งแยกกับท่านผู้มีศีล มีธรรมอันงาม”

“โคธา เป็นลาภของเธอ เธอได้ดีแล้ว โสดาปัตติผลเธอทำให้แจ้งแล้ว”

กาฬิโคธาสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. นันทียสัฏกสูตร

ว่าด้วยเจ้าศากยะพระนามว่านันทียะ

[๑๐๓๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เขตกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้น เจ้าศากยะพระนามว่านันทียะเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาปัตตติสังยุต]

๔. ปุณณากิสันทวรรค ๑๐. นันทียสักกสูตร

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระอริยสาวกใด ไม่มีองค์เครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการ โดยประการทั้งปวง พระอริยสาวกนั้นชื่อว่าอยู่ด้วยความประมาทหนอ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “นันทียะ บุคคลใด ไม่มีองค์เครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการ โดยประการทั้งปวง เราเรียกบุคคลนั้นว่า เป็นผู้เห็นห่าง ตั้งอยู่ในฝ่าย ปุถุชน อนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วยความประมาท และอยู่ด้วยความไม่ประมาท โดยวิธีใด ท่านจงฟัง จงใส่ใจวิธีนั้นให้ดี เราจักกล่าว” เจ้านันทียศากยะทูล รับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

“นันทียะ อริยสาวกผู้อยู่ด้วยความประมาท เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่ เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี พระภาค’ อริยสาวกพอใจด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้านั้น ไม่พยายามให้ยิ่งขึ้นไปเพื่อความสงบในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกเป็นผู้ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่มีปราโมทย์ เมื่อไม่มีปราโมทย์ ก็ไม่มีปีติ เมื่อไม่มีปีติ ก็ไม่มีปีสัสสทธิ เมื่อไม่มีปีสัสสทธิ ก็อยู่เป็นทุกข์ จิตของผู้มีทุกข์ ย่อมไม่ตั้งมั่น เมื่อจิตไม่ตั้งมั่น ธรรมทั้งหลายก็ไม่ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายไม่ปรากฏ จึงนับว่าเป็นผู้อยู่ด้วยความ ประมาทโดยแท้
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ สมานธิ อริยสาวกพอใจด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจนั้น ไม่พยายาม ให้ยิ่งขึ้นไปเพื่อความสงบในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกเป็นผู้ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่มีปราโมทย์ เมื่อ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๔. ปุณณาสันทวรรค ๑๐. นันทียสักกสูตร

‘ไม่มีปราโมทย์ ก็ไม่มีปีติ เมื่อไม่มีปีติ ก็ไม่มีปีสัสสทธิ เมื่อไม่มี
ปีสัสสทธิ ก็อยู่เป็นทุกข์ จิตของผู้มีทุกข์ย่อมไม่ตั้งมั่น เมื่อจิตไม่
ตั้งมั่น ธรรมทั้งหลายก็ไม่ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายไม่ปรากฏ
จึงนับว่าเป็นผู้อยู่ด้วยความประมาทโดยแท้

นันทียะ อริยสาวกผู้อยู่ด้วยความประมาท เป็นอย่างไรแล

อริยสาวกผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาท เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี
พระภาค’ อริยสาวกไม่พอใจด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระพุทธเจ้านั้น พยายามให้ยิ่งขึ้นไปเพื่อความสงบในกลางวัน
เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่
อย่างนี้ ปราโมทย์ย่อมเกิด เมื่อปราโมทย์เกิดแล้ว ปีติย่อมเกิด
เมื่อใจมีปีติ กายย่อมระงับ ผู้มีกายระงับย่อมเสวยสุข จิตของ
ผู้มีสุขย่อมตั้งมั่น เมื่อจิตตั้งมั่น ธรรมทั้งหลายก็ปรากฏ
เพราะธรรมทั้งหลายปรากฏ จึงนับว่าเป็นผู้อยู่ด้วยความไม่
ประมาทโดยแท้
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ อริยสาวกไม่พอใจด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ พยายาม
ให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงบในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน
เมื่ออริยสาวกเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่อย่างนี้ ปราโมทย์ย่อมเกิด
เมื่อปราโมทย์เกิดแล้ว ปีติย่อมเกิด เมื่อใจมีปีติ กายย่อมระงับ
ผู้มีกายระงับย่อมเสวยสุข จิตของผู้มีสุขย่อมตั้งมั่น เมื่อจิต

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๔. ปุณณาสันทวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ตั้งมั่น ธรรมทั้งหลายก็ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายปรากฏ

จึงนับว่าเป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทโดยแท้

นันทิยะ อริยสาวกผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาท เป็นอย่างนี้แล”

นันทิยสังกสูตรที่ ๑๐ จบ

ปุณณาสันทวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมปุณณาสันทสูตร

๒. ทุตติยปุณณาสันทสูตร

๓. ตติยปุณณาสันทสูตร

๔. ปฐมเทวปทสูตร

๕. ทุตติยเทวปทสูตร

๖. เทวสภาคสูตร

๗. มหานามสูตร

๘. วัสสสูตร

๙. กภาพิโคธสูตร

๑๐. นันทิยสังกสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๕. สคาถกปัญญากิสันทวรรค ๑. ปฐมอภิสังขสูตร

๕. สคาถกปัญญากิสันทวรรค

หมวดว่าด้วยห้วงบุญกุศลที่มีคาถาปน

๑. ปฐมอภิสังขสูตร

ว่าด้วยห้วงบุญกุศล สูตรที่ ๑

[๑๐๓๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญกุศลนาสูขมาให้ ๔ ประการนี้

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ ะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่ เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี พระภาค’ นี้เป็นห้วงบุญกุศลนาสูขมาให้ประการที่ ๑
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ สมานธิ นี้เป็นห้วงบุญกุศลนาสูขมาให้ประการที่ ๔

ห้วงบุญกุศลนาสูขมาให้ ๔ ประการนี้

การที่จะกำหนดประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วยห้วงบุญกุศล ๔ ประการนี้ว่า ‘ห้วงบุญกุศลมีประมาณเท่านี้ นาสูขมาให้’ ดังนี้ ไม่ใช่จะทำได้ง่าย แท้ที่จริง ห้วงบุญกุศลนี้ย่อมถึงการนับว่า ‘เป็นกองบุญใหญ่ที่นับไม่ได้ ประมาณ ไม่ได้เลย’

การที่จะกำหนดปริมาณของน้ำในมหาสมุทรว่า ‘น้ำมีปริมาณเท่านี้อาฬหกะ^๑ น้ำมีปริมาณเท่านี้ ๑๐๐ อาฬหกะ น้ำมีปริมาณเท่านี้ ๑,๐๐๐ อาฬหกะ หรือ

เชิงอรรถ :

^๑ อาฬหกะ เป็นชื่อมาตราดวงในบาลี คือ ๔ นาฬิ (ทะนาน) เป็น ๑ อาฬหกะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๕. สคาถกปัญญภิสังขารวรรค ๑. ปฐมอภิสังขารสูตร

น้ำมีปริมาณเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ อาฟหกะ^๑ ดังนี้ ไม่ใช่จะทำได้ง่าย แท้ที่จริง ปริมาณของน้ำในมหาสมุทรนั้นย่อมถึงการนับว่า 'เป็นห้วงน้ำใหญ่ที่นับไม่ได้ ประมาณไม่ได้เลย' แม้ฉันใด

การที่จะกำหนดประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วยห้วงบุญกุศล ๔ ประการนี้ว่า 'ห้วงบุญกุศลมีประมาณเท่านี้ น่าสุขมาให้' ดังนี้ ไม่ใช่จะทำได้ง่าย แท้ที่จริง ห้วงบุญกุศลนี้ย่อมถึงการนับว่า 'เป็นกองบุญใหญ่ที่นับไม่ได้ ประมาณไม่ได้เลย' ฉะนั้นเหมือนกัน

พระผู้มีพระภาคผู้สุดศาสดาได้ตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา-
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“แม่น้ำหลายสายคืบคั่งไปด้วยหมู่ปลา
ไหลบ่าไปยังมหาสมุทร อันเป็นที่ขังน้ำขนาดใหญ่
ประมาณไม่ได้ มีสิ่งที่น่ากลัวมาก^๑
เป็นแหล่งรัดนะชั้นเยี่ยม ฉันใด
สายธารแห่งบุญย่อมหลั่งไหลไปสู่รชน
ผู้เป็นบัณฑิต ผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า
ที่นอน ที่นั่ง และเครื่องปูลาด
เปรียบเหมือนแม่น้ำคือห้วงน้ำไหลไปยังมหาสมุทร ฉะนั้น”^๒

ปฐมอภิสังขารสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ มีสิ่งที่น่ากลัวมาก หมายถึงมีสิ่งที่มีวิญญาน เช่น ปลาตัวใหญ่ จระเข้ ยักษ์ ผีเสื้อน้ำ พญานาค และ... (อสุรบางจำพวก) และสิ่งที่ไม่วิญญาน เช่น บาดาลที่มีปากทางกว้างใหญ่ (ส.ม.อ. ๓/๑๐๓๗/๓๗๑, อง.จตก.ฎีกา ๒/๕๑/๓๘๒) และคำนี้แปลมาจากคำว่า พพิวามข คือสถานที่เป็นปาก(อ่าว) กลม(สะดือทะเล) กว้างใหญ่กลางมหาสมุทร (ข.เถร.อ. ๒/๕๑๙)

^๒ ดูเทียบ อง.จตก (แปล) ๒๑/๕๑/๘๔-๘๕

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๕. สคาถกปุณณิกสันทวรรค ๒. ทุติยอภิสันทสูตร

๒. ทุติยอภิสันทสูตร

ว่าด้วยห้วงบุญกุศล สูตรที่ ๒

[๑๐๓๘] “ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ ๔ ประการนี้

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่ เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี พระภาค’ นี่เป็นห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ประการที่ ๑
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันสละแล้ว มีฝามือขุม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการให้ทาน และการแจกทาน อยู่ครองเรือน นี่เป็นห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ ประการที่ ๔

ห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ ๔ ประการนี้

การที่จะกำหนดประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วยห้วงบุญกุศล ๔ ประการนี้ว่า ‘ห้วงบุญกุศลมีประมาณเท่านี้ นำสุขมาให้’ ดังนี้ ‘ไม่ใช่จะทำได้ง่าย แท้ที่จริง ห้วงบุญกุศลนี้ย่อมถึงการนับว่า ‘เป็นกองบุญใหญ่ที่นับไม่ได้ ประมาณ ‘ไม่ได้เลย’

แม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมที ย่อมไหลเรื่อยไปที่ปากน้ำใด การที่จะกำหนดปริมาณของน้ำที่ปากน้ำ นั้นว่า ‘น้ำมีปริมาณเท่านี้ อ่าพหกะ น้ำมีปริมาณเท่านี้ ๑๐๐ อ่าพหกะ น้ำมี ปริมาณเท่านี้ ๑,๐๐๐ อ่าพหกะ หรือน้ำมีปริมาณเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ อ่าพหกะ’ ดังนี้ ‘ไม่ใช่จะทำได้ง่าย แท้ที่จริง ปริมาณของน้ำในมหาสมุทรนั้นย่อมถึงการนับว่า ‘เป็นห้วงน้ำใหญ่ที่นับไม่ได้ ประมาณไม่ได้เลย’ แม่น้ำเงินใด

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๕. สคาถกปุณณิกีสันทวรรค ๓. ตติยอภิสังสุต

การที่จะกำหนดประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วยห้วงบุญกุศล ๔ ประการนี้ว่า ‘ห้วงบุญกุศลมีประมาณเท่านี้ น่าสุขมาให้’ ดังนี้ ไม่ใช่จะทำได้ง่าย แท้ที่จริง ห้วงบุญกุศลนี้ย่อมถึงการนับว่า ‘เป็นกองบุญใหญ่ที่นับไม่ได้ ประมาณ ‘ไม่ได้เลย’ ฉะนั้นเหมือนกัน”

พระผู้มีพระภาคผู้สุดตศาสดาได้ตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา-
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“แม่น้ำหลายสายค้ำคั่งไปด้วยหมู่ปลา
ไหลบ่าไปยังมหาสมุทร อันเป็นที่ขังน้ำขนาดใหญ่
ประมาณไม่ได้ มีสิ่งที่น่ากลัวมาก^๑
เป็นแหล่งรัดนะชั้นเยี่ยม ฉันทใด
สายธารแห่งบุญย่อมหลั่งไหลไปสู่นรชน
ผู้เป็นบัณฑิต ผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า
ที่นอน ที่นั่ง และเครื่องปูลาด
เปรียบเหมือนแม่น้ำคือห้วงน้ำไหลไปยังมหาสมุทร ฉันทนั้น”

หุติยอภิสังสุตที่ ๒ จบ

๓. ตติยอภิสังสุต

ว่าด้วยห้วงบุญกุศล สุตที่ ๓

[๑๐๓๙] “ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญกุศลน่าสุขมาให้ ๔ ประการนี้

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี
พระภาค’ นี้เป็นห้วงบุญกุศลน่าสุขมาให้ประการที่ ๑
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๕. สคาถกปุณณิกสันทวรรค ๔. ปฐมมหัทธนสูตร

๕. เป็นผู้มึปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณา
เห็นทั้งความเกิดและความดับ อันเป็นอริยะ ขำแรกกิเลส
ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี่เป็นห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้
ประการที่ ๔

ห้วงบุญกุศลนำสุขมาให้ ๔ ประการนี้แล

การที่จะกำหนดประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วยห้วงบุญกุศล ๔
ประการนี้ว่า ‘ห้วงบุญกุศลมีประมาณเท่านี้ นำสุขมาให้’ ดังนี้ ไม่ใช่จะทำได้ง่าย
แท้ที่จริง ห้วงบุญกุศลนี้ย่อมถึงการนับว่า ‘เป็นกองบุญใหญ่ที่นับไม่ได้ ประมาณ
ไม่ได้เลย’

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดาได้ตรัสเวैयाकरणภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา-
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“ผู้ใดต้องการบุญ ตั้งอยู่ในกุศล
ย่อมเจริญมรรคเพื่อบรรลอมตะ
ผู้นั้นบรรลุธรรมอันเป็นสาระ ยินดีในธรรมเป็นที่สิ้นไป
ย่อมไม่หวั่นไหวเมื่อมัจจุราชมารถึง”

ดติยอภิสันทสูตรที่ ๓ จบ

๕. ปฐมมหัทธนสูตร

ว่าด้วยผู้มีธรรมเป็นผู้มีทรัพย์มาก สูตรที่ ๑

[๑๐๕๐] “ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เรา
กล่าวว่า ‘เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มียศใหญ่’

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของ
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาปัตติสังยุต]

๕. สคาถกปญญกิสันทวรรค ๖. สุธกสูตร

๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ เรากล่าวว่า
‘เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มียศใหญ่’

ปฐมมัททนสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุตติยมัททนสูตร

ว่าด้วยผู้มีธรรมเป็นผู้มีทรัพย์มาก สูตรที่ ๒

[๑๐๔๑] “ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เรากล่าวว่า ‘เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มียศใหญ่’

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ เรากล่าวว่า
‘เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มียศใหญ่’

ทุตติยมัททนสูตรที่ ๕ จบ

๖. สุธกสูตร

ว่าด้วยองค์คุณล้วนของพระโสดาบัน

[๑๐๔๒] “ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาบัตตสังยุต]

๕. สคาถกปัญญภิสันทวรรค ๗. นันทียสูตร

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี
พระภาค'
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ เป็นโสดาบัน
"ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า"

สุทธกสูตรที่ ๖ จบ

๗. นันทียสูตร

ว่าด้วยเจ้าศากยะพระนามว่านันทียะ

[๑๐๔๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงกบิลพัสดุ์

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับเจ้าศากยะพระนามว่านันทียะผู้ประทับนั่ง ณ
ที่สมควรว่า "มหาบพิตร อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็น
โสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า 'แม่
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มี
พระภาค'

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาปัตตสังยุต]

๕. สคาถกปุณณภิสันทวรรค ๘. ภัททียสูตร

๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ

๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ

๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ

มหาบพิตร อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ เป็นโสดาบัน ไม่มี
มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

นันทียสูตรที่ ๗ จบ

๘. ภัททียสูตร

ว่าด้วยเจ้าศากยะพระนามว่าภัททียะ

[๑๐๔๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงกบิลพัสดุ์

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับเจ้าศากยะพระนามว่าภัททียะผู้ประทับนั่ง ณ ที่
สมควรว่า “มหาบพิตร อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นโสดาบัน
ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรูป ฯลฯ

๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ

๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ

๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ

อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ
มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

ภัททียสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสดาปัตติสังยุต]

๕. สคาถกปุณณิกสันทวรรค ๑๐. อังคสูตร

๙. มหานามสูตร

ว่าด้วยเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ

[๑๐๔๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงกบิลพัสดุ์

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะผู้ประทับนั่ง ณ ที่สมควรว่า “มหาบพิตร อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่ เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ

มหาบพิตร อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

มหานามสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อังคสูตร

ว่าด้วยองค์เครื่องบรรลุโสดา

[๑๐๔๖] “ภิกษุทั้งหลาย องค์เครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการนี้

องค์เครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัมปรัสนสังเสวะ (การคบหาสัตบุรุษ)
๒. สัทธัมมัสสวนะ (การฟังพระสัทธรรม)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาปัตติสังยุต]

๕. สคาถกปัญญากิสันทวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๓. โยนิโสมนสิการ (การมนสิการโดยแยบคาย)

๔. อัมมานัมมปฏิบัติ (การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม)

ภิกษุทั้งหลาย องค์เครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการนี้”

อังคสูตรที่ ๑๐ จบ

สคาถกปัญญากิสันทวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมอภิสังขสูตร

๒. ทุตติยอภิสังขสูตร

๓. ตติยอภิสังขสูตร

๔. ปฐมมหัทธนสูตร

๕. ทุตติยมหัทธนสูตร

๖. สัทธกสูตร

๗. นันทิยสูตร

๘. ภัททิยสูตร

๙. มหานามสูตร

๑๐. อังคสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาปัตตติสังยุต]

๖. สัปปัญญวรรค ๑. สคาถกสูตร

๖. สัปปัญญวรรค

หมวดว่าด้วยผู้มีปัญญา

๑. สคาถกสูตร

ว่าด้วยตรัสองค์คุณของพระโสดาบันที่มีคาถา

[๑๐๔๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

- ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’
- ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
- ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
- ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

พระผู้มีพระภาคผู้สุดศาสดาได้ตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“ผู้ใดมีศรัทธาในพระตถาคตตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว

มีศีลอันงามที่พระอริยะชอบใจ(และ)สรรเสริญ

มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และมีความเห็นตรง

บัณฑิตทั้งหลายเรียกผู้นั้นว่า เป็นคนไม่ขัดสน

ชีวิตของเขาก็ไม่สูญเปล่า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๖. สัปปัญญวรรค ๒. วัสสังวุตถสูตร

เพราะเหตุนั้น ผู้มีปัญญา
เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ควรหมั่นประกอบศรัทธา คือ
ความเลื่อมใส และการเห็นธรรม"^๑

สคาถกสูตรที่ ๑ จบ

๒. วัสสังวุตถสูตร

ว่าด้วยภิกษุผู้อยู่จำพรรษาในกรุงสาวัตถี

[๑๐๔๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอยู่จำพรรษาในกรุงสาวัตถีแล้ว ไปถึงกรุงกบิลพัสดุ์โดยลำดับด้วยกรณีกิจบางอย่าง พวกเจ้าศากยะผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ทรงสดับข่าวว่า ภิกษุรูปหนึ่งอยู่จำพรรษาในกรุงสาวัตถีมาถึงกรุงกบิลพัสดุ์แล้ว จึงเสด็จเข้าไปหาภิกษุนั้นถึงที่อยู่ ทรงอภิวัตแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้ตรัสถามภิกษุนั้นดังนี้ว่า

“ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคไม่มีพระโรคาพาธ และมีพระพลานามัยแข็งแรงอยู่หรือ”

ภิกษุนั้นถวายพระพรว่า “ขอถวายพระพร มหาบพิตร พระผู้มีพระภาคไม่มีพระโรคาพาธ และมีพระพลานามัยแข็งแรงอยู่”

“ท่านผู้เจริญ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะไม่มีโรคาพาธ และมีพลานามัยแข็งแรงอยู่หรือ”

“มหาบพิตร แม้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะก็ไม่มีโรคาพาธ และมีพลานามัยแข็งแรงอยู่”

“ท่านผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์ไม่มีโรคาพาธ และมีพลานามัยแข็งแรงอยู่หรือ”

“มหาบพิตร แม้ภิกษุสงฆ์ก็ไม่มีโรคาพาธ และมีพลานามัยแข็งแรงอยู่”

“ท่านผู้เจริญ ระหว่างพรรษานี้ อะไร ๆ ที่ท่านได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค มีอยู่หรือ”

เชิงอรรถ :

^๑ ดู อภ.จตุกก. (แปล) ๒๑/๕๒/๘๗

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๖. สัปปัญญวรรค ๓. อัมมทินนสูตร

“มหาบพิตร อาตมภาพได้ฟังมา ได้รับเรื่องนี้มาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ทำให้แจ่มแจ้งโศกวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน มีจำนวนน้อย ที่แท้ภิกษุผู้เป็นโอบปาติกะจักนิพพานในภพนั้น ไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นอีก เพราะโอรัมภาคียสังโยชน์(สังโยชน์เบื้องต่ำ) ๕ ประการสิ้นไป มีจำนวนมากกว่า’

อีกเรื่องหนึ่ง ที่อาตมภาพได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นโอบปาติกะเพราะโอรัมภาคียสังโยชน์ ๕ ประการสิ้นไป จักนิพพานในภพนั้น ไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นอีก มีจำนวนน้อย ที่แท้ภิกษุผู้เป็นสกทาคามีเพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป และเพราะบรรเทาราคะ โทสะ และโมหะให้เบาบาง มาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น ก็จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ มีจำนวนมากกว่า’

อีกเรื่องหนึ่ง อาตมภาพได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นสกทาคามีเพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป และเพราะบรรเทาราคะ โทสะ และโมหะให้เบาบาง มาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น ก็จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ มีจำนวนน้อยกว่า ที่แท้ภิกษุผู้เป็นโศดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป มีจำนวนมากกว่า”

วัสสังวุตถสูตรที่ ๒ จบ

๓. อัมมทินนสูตร

ว่าด้วยอัมมทินนอุบาสก

[๑๐๔๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ครั้งนั้น อัมมทินนอุบาสกพร้อมด้วยอุบาสก ๕๐๐ คน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สิ่งใดจะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย ขอพระผู้มีพระภาคโปรดโอวาท โปรดพร่ำสอนสิ่งนั้นแก่ข้าพระองค์ทั้งหลายเถิด”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาปัตตติสังยุต]

๖. สัปปัญญวรรค ๓. ธัมมทินนสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ธัมมทินนะ เพราะเหตุนี้ ท่านทั้งหลายพึงสำเหนียก
 อย่างนี้ว่า ‘พระสูตรเหล่าใดที่พระตถาคตตรัสแล้ว ลึกซึ้ง มีเนื้อความลุ่มลึก เป็น
 โลกุตตระ ประกอบด้วยความว่าง เราจักเข้าถึงพระสูตรเหล่านั้นตลอดกาลอยู่’
 ธัมมทินนะ ท่านทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่ข้าพระองค์ทั้งหลายยังอยู่ครองเรือน นอนเบียด
 เสียบุตร ใช้สอยผงแก่นจันทน์จากแคว้นกาสิ ทัดทรงดอกไม้ ของหอม และ
 เครื่องลูบไล้ ยินดีทองและเงิน จะเข้าถึงพระสูตรที่พระตถาคตตรัสแล้ว ลึกซึ้ง มี
 เนื้อความลุ่มลึก เป็นโลกุตตระ ประกอบด้วยความว่าง ตลอดกาลอยู่นั้น มิใช่ทำ
 ได้ง่าย ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมอันยิ่งแก่ข้าพระองค์ทั้งหลายผู้ตั้งอยู่ใน
 ลึกซึ้งทั้ง ๕ เกิด”

“ธัมมทินนะ เพราะเหตุนี้ ท่านทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า ‘เราทั้งหลาย

๑. จักประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่
 เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของ
 เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’
๒. จักประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. จักประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. จักประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
 สมานี’

ธัมมทินนะ ท่านทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ องค์เครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการใดที่พระผู้มีพระภาค
 ทรงแสดงแล้ว ธรรม(คือองค์เครื่องบรรลุโสดา)เหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ทั้งหลาย
 และข้าพระองค์ทั้งหลาย เห็นชัดธรรมเหล่านั้น เพราะข้าพระองค์ทั้งหลาย

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่
 เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของ
 เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’
๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสดาปัตติสังยุต]

๖. สัปปัญญวรรค ๔. คิลานสูตร

๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ

๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อ
สมาธิ”

“ธัมมทินนะ เป็นลาภของท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายได้ดีแล้ว โสดาปัตติ-
ผลท่านทั้งหลายทำให้แจ้งแล้ว”

ธัมมทินนสูตรที่ ๓ จบ

๔. คิลานสูตร

ว่าด้วยอุบาสกป่วย

[๑๐๕๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เขตกรุง
กบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ สมัยนั้น ภิกษุจำนวนมากทำจิวรกรรมเพื่อถวายพระผู้มี
พระภาค ด้วยหวังว่า “พระผู้มีพระภาคทรงมีจิวรสำเร็จแล้ว ล่วงไป ๓ เดือนก็
จักเสด็จจาริกไป”

เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะได้ทรงทราบข่าวอย่างนั้นเหมือนกัน ลำดับนั้น
ท้าวเธอเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษกแล้วประทับนั่ง
ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้ทราบข่าวอย่างนี้ว่า “ได้ทราบว่า ภิกษุ
จำนวนมากทำจิวรกรรมเพื่อถวายพระผู้มีพระภาค ด้วยหวังว่า ‘พระผู้มีพระภาค
ทรงมีจิวรสำเร็จแล้ว ล่วงไป ๓ เดือนก็จักเสด็จจาริกไป’

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันยังไม่ได้ทราบข่าว ‘ไม่ได้รับเรื่องนี้มาเฉพาะ
พระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ‘อุบาสกผู้มีปัญญา^๑ ฟังกล่าวสอนอุบาสกผู้มีปัญญา
ซึ่งป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก”

“มหาบพิตร อุบาสกผู้มีปัญญาฟังปลอบใจอุบาสกผู้มีปัญญาซึ่งป่วย ได้รับทุกข์
เป็นไข้หนัก ด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการว่า

เชิงอรรถ :

^๑ **อุบาสกผู้มีปัญญา** ในที่นี้หมายถึงอุบาสกที่เป็นโสดาบัน (ส.ม.อ. ๓/๑๐๕๐/๓๗๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๕๗๔ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๖. สปัฏญญวรรค ๔. คิลานสูตร

‘จงเบาใจเถิดท่านผู้มีอายุ ท่าน

๑. มีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า ‘แม่เพราะเหตุนี้
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นศาสดาของเทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค’
๒. มีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ฯลฯ
๓. มีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. มีศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ’

มหาบพิตร อุบาสกผู้มีปัญญาครั้นปลอบใจอุบาสกผู้มีปัญญาซึ่งป่วย ได้รับ
ทุกข์ เป็นไขหนัก ด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการนี้แล้ว พึงถามว่า
‘ท่านยังมีความห่วงใยมารดาบิดาอยู่หรือ’ ถ้าเขาตอบว่า ‘ผมยังมีความห่วงใย
มารดาบิดาอยู่’ อุบาสกนั้นพึงกล่าวว่า ‘ท่านผู้นิรทุกข์ ผู้มีความตายเป็นธรรมดา
ถึงแม้ท่านจักทำความห่วงใยมารดาบิดาก็จักตายเหมือนกัน ถึงแม้ท่านจะไม่ทำ
ความห่วงใยมารดาบิดาก็จักตายเหมือนกัน เอาเถิด ขอท่านจงละความห่วงใย
มารดาบิดาของท่านเสีย’

ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า ‘ผมละความห่วงใยมารดาบิดาของผมแล้ว’ อุบาสกนั้น
พึงถามเขาว่า ‘ท่านยังมีความห่วงใยบุตรและภริยาอยู่หรือ’ ถ้าเขาตอบว่า ‘ผมยัง
มีความห่วงใยบุตรและภริยาอยู่’ อุบาสกนั้นพึงกล่าวกับเขาว่า ‘ท่านผู้นิรทุกข์ ผู้มี
ความตายเป็นธรรมดา ถึงแม้ท่านจักทำความห่วงใยบุตรและภริยาก็จักตายเหมือน
กัน ถึงแม้ท่านจักไม่ทำความห่วงใยบุตรและภริยาก็จักตายเหมือนกัน เอาเถิด
ขอท่านจงละความห่วงใยบุตรและภริยาของท่านเสีย’

ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า ‘ผมละความห่วงใยบุตรและภริยาของผมแล้ว’ อุบาสก
นั้นพึงถามเขาว่า ‘ท่านยังมีความห่วงใยกามคุณ ๕ อันเป็นของมนุษย์อยู่หรือ’ ถ้า
เขาตอบว่า ‘ผมยังมีความห่วงใยกามคุณ ๕ อันเป็นของมนุษย์อยู่’ อุบาสกนั้นพึง
กล่าวว่า ‘ท่าน กามอันเป็นทิพย์ยิ่งดีกว่าและประณีตกว่ากามอันเป็นของมนุษย์
เอาเถิด ขอท่านจงพรากจิตออกจากกามอันเป็นของมนุษย์แล้ว น้อมจิตไปในหมู่
เทพชั้นจาตุมหาราชเถิด’

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสดาปัตติสังยุต]

๖. สัปปัญญวรรค ๕. โสดาปัตติผลสูตร

ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า ‘ผมพรากรจิตออกจากกามอันเป็นของมนุษย์แล้ว ผม
น้อมจิตไปในหมู่เทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว’ อุบาสกนั้นพึงกล่าวว่า ‘ท่าน หมู่เทพ
ชั้นดาวดึงส์ยิ่งดีกว่าและประณีตกว่าหมู่เทพชั้นจาตุมหาราช เอาเถิด ขอท่านจง
พรากรจิตออกจากหมู่เทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว น้อมจิตไปในหมู่เทพชั้นดาวดึงส์เถิด’

ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า ‘ผมพรากรจิตออกจากหมู่เทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว ผม
น้อมจิตไปในหมู่เทพชั้นดาวดึงส์แล้ว’ อุบาสกนั้นพึงกล่าวว่า ‘หมู่เทพชั้นยามายังดี
กว่าและประณีตกว่าหมู่เทพชั้นดาวดึงส์ ฯลฯ หมู่เทพชั้นดุสิต ฯลฯ หมู่เทพชั้น
นิมมานรดี ฯลฯ หมู่เทพชั้นปรินิมิตวสวัตดี ฯลฯ พรหมโลกยิ่งดีกว่าและ
ประณีตกว่าหมู่เทพชั้นปรินิมิตวสวัตดี เอาเถิด ขอท่านจงพรากรจิตออกจากหมู่
เทพชั้นปรินิมิตวสวัตดีแล้ว น้อมจิตไปในพรหมโลกเถิด’

ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า ‘ผมพรากรจิตออกจากหมู่เทพชั้นปรินิมิตวสวัตดีแล้ว
ผม น้อมจิตไปในพรหมโลกแล้ว’ อุบาสกนั้นพึงกล่าวว่า ‘ท่าน แม้พรหมโลกก็ไม่เที่ยง
ไม่ยั่งยืน นับเนื่องด้วยสักกายะ^๑ เอาเถิด ขอท่านจงพรากรจิตออกจากพรหมโลกแล้ว
นำจิตเข้าไปในสักกายนิโรธ(ความดับกายของตน)เถิด’

ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า ‘ผมพรากรจิตออกจากพรหมโลกแล้ว ผมนำจิตเข้าไป
ในสักกายนิโรธอยู่แล้ว’

มหาบพิตร อุบาสกผู้มีจิตหลุดพ้นอย่างนี้กับภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นจากอาสวะ
อาตมภาพไม่กล่าวว่าแตกต่างกันเลย คือ หลุดพ้นด้วยวิมุตติเหมือนกัน”

คิลานสูตรที่ ๔ จบ

๕. โสดาปัตติผลสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล

[๑๐๕๑] “ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล

เชิงอรรถ :

- ^๑ สักกายะ ในที่นี้หมายถึงอุปาทานชั้น ๕ ประการ คือ (๑) รูปอุปาทานชั้น (๒) เวทณูปาทานชั้น
(๓) สัญญาอุปาทานชั้น (๔) สังขารอุปาทานชั้น (๕) วิญญาณอุปาทานชั้น (อง.จตุกก.อ. ๒/๓๓/๓๓๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๕๗๖ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาปัตติสังยุต]

๖. สัปปัญญวรรค ๘. อรหัตตผลสูตร

ธรรม ๔ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัปปริสสังเสวะ	(การคบหาสัตบุรุษ)
๒. สัทธัมมัสสวนะ	(การฟังพระสัทธรรม)
๓. โยนิโสมนสิการ	(การมนสิการโดยแยบคาย)
๔. ชัมมานชัมมปฏิบัติ	(การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม)

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล”

โสดาปัตติผลสูตรที่ ๕ จบ

๖. สกทาคามีผลสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อทำให้แจ้งสกทาคามีผล

[๑๐๕๒] “ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งสกทาคามีผล

ธรรม ๔ ประการ ะไรบ้าง

ฯลฯ

ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งสกทาคามีผล”

สกทาคามีผลสูตรที่ ๖ จบ

๗. อนาคามีผลสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อทำให้แจ้งอนาคามีผล

[๑๐๕๓] ... ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งอนาคามีผล”

อนาคามีผลสูตรที่ ๗ จบ

๘. อรหัตตผลสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อทำให้แจ้งอรหัตตผล

[๑๐๕๔] ... ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งอรหัตตผล”

อรหัตตผลสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]

๖. สัปปัญญวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๙. ปัญญาปฏิลาภสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อได้เฉพาะซึ่งปัญญา

[๑๐๕๕] ... ย่อมเป็นไปเพื่อได้เฉพาะซึ่งปัญญา”

ปัญญาปฏิลาภสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ปัญญาอุทมิสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา

[๑๐๕๖] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา”

ปัญญาอุทมิสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. ปัญญาเวปุลลสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อความไพบุลย์แห่งปัญญา

[๑๐๕๗] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความไพบุลย์แห่งปัญญา”

ปัญญาเวปุลลสูตรที่ ๑๑ จบ

สัปปัญญวรรคที่ ๖ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สคาถกสูตร	๒. วัสสังวุตถสูตร
๓. ชัมมทินนสูตร	๔. คิลานสูตร
๕. โสตาปัตติผลสูตร	๖. สกทาคามีผลสูตร
๗. อนาคามีผลสูตร	๘. อรหัตตผลสูตร
๙. ปัญญาปฏิลาภสูตร	๑๐. ปัญญาอุทมิสูตร
๑๑. ปัญญาเวปุลลสูตร	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]
๗. มหาปัญญาวรรค ๓. วิปุลปัญญาสูตร

๗. มหาปัญญาวรรค

หมวดว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญามาก

๑. มหาปัญญาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญามาก

[๑๐๕๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้
ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความมีปัญญามาก

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัมปรีทสังเสวะ
๒. สัทธัมมัสสวนะ
๓. โยนิโสมนสิการ
๔. ธรรมานุธรรมปฏิบัติ

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็น
ไปเพื่อความมีปัญญามาก”

มหาปัญญาสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปุถุปัญญาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญาแน่น

[๑๐๕๙] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความมีปัญญาแน่น”

ปุถุปัญญาสูตรที่ ๒ จบ

๓. วิปุลปัญญาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญาไพศาล

[๑๐๖๐] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความมีปัญญาไพศาล”

วิปุลปัญญาสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตติสังยุต]
 ๗. มหาปัญญาวรรค ๘. สีขปัญญาสูตร

๔. คัมภีรปัญญาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อควมามีปัญญาลึกซึ้ง

[๑๐๖๑] ... ย่อมเป็นไปเพื่อควมามีปัญญาลึกซึ้ง”

คัมภีรปัญญาสูตรที่ ๔ จบ

๕. อัปมัตตปัญญาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อควมามีปัญญาหาประมาณมิได้

[๑๐๖๒] ... ย่อมเป็นไปเพื่อควมามีปัญญาหาประมาณมิได้”

อัปมัตตปัญญาสูตรที่ ๕ จบ

๖. ฐริปัญญาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อควมามีปัญญาจุแผ่นดิน

[๑๐๖๓] ... ย่อมเป็นไปเพื่อควมามีปัญญาจุแผ่นดิน”

ฐริปัญญาสูตรที่ ๖ จบ

๗. ปัญญาพาหุลสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อควมามีปัญญาหลากหลาย

[๑๐๖๔] ... ย่อมเป็นไปเพื่อควมามีปัญญาหลากหลาย”

ปัญญาพาหุลสูตรที่ ๗ จบ

๘. สีขปัญญาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อควมามีปัญญาเร็ว

[๑๐๖๕] ... ย่อมเป็นไปเพื่อควมามีปัญญาเร็ว”

สีขปัญญาสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสตาปัตตสังยุต]

๗. มหาปัญญาวรรค ๑๓. นิพเพธิกปัญญาสูตร

๙. ลหุปัญญาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญาฉับพลัน

[๑๐๖๖] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความมีปัญญาฉับพลัน”

ลหุปัญญาสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. หาสนปัญญาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญาร่าเริง

[๑๐๖๗] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความมีปัญญาร่าเริง”

หาสนปัญญาสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. ชวนปัญญาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญาแล่นไป

[๑๐๖๘] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความมีปัญญาแล่นไป”

ชวนปัญญาสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. ดิกขปัญญาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญากล้า

[๑๐๖๙] ... ย่อมเป็นไปเพื่อความมีปัญญากล้า”

ดิกขปัญญาสูตรที่ ๑๒ จบ

๑๓. นิพเพธิกปัญญาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญาชำแรกกิเลส

[๑๐๗๐] “ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความมีปัญญาชำแรกกิเลส

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๑. โสดาปัตตติสังยุต]

๗. มหาปัญญาวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ธรรม ๔ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. สัมปรัสังเสวะ	๒. สัทธัมมัสสวนะ
๓. โยนิโสมนสิการ	๔. ธัมมานุธัมมปฏิบัติ

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็น
ไปเพื่อควมามีปัญญาขำแรกก็เลส”

นิพเพธิกปัญญาสูตรที่ ๑๓ จบ

มหาปัญญาวรรคที่ ๗ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหาปัญญาสูตร	๒. ปุณปัญญาสูตร
๓. วิปุลปัญญาสูตร	๔. คัมภีร์ปัญญาสูตร
๕. อัปมัตตปัญญาสูตร	๖. ภูริปัญญาสูตร
๗. ปัญญาพาลสูตร	๘. สีขปัญญาสูตร
๙. ลหุปัญญาสูตร	๑๐. หาสปัญญาสูตร
๑๑. ชวนปัญญาสูตร	๑๒. ดิกขปัญญาสูตร
๑๓. นิพเพธิกปัญญาสูตร	

โสดาปัตตติสังยุตที่ ๑๑ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๑. สมาธิวรรค ๒. ปฏิสัลลานสูตร

๑๒. สัจจสังยุต

๑. สมาธิวรรค

หมวดว่าด้วยสมาธิ

๑. สมาธิสูตร

ว่าด้วยสมาธิ

[๑๐๗๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิ ภิกษุผู้มีสมาธิย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง

รู้ชัดอะไรตามความเป็นจริง

คือ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์) นี่ทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์) นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติที่ให้ถึงความดับทุกข์)’

เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิ ภิกษุผู้มีสมาธิย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’”

สมาธิสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปฏิสัลลานสูตร

ว่าด้วยผู้หลีกเลี่ยง

[๑๐๗๒] “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงประกอบความเพียรในการหลีกเลี่ยง

ภิกษุผู้หลีกเลี่ยงย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง

รู้ชัดอะไรตามความเป็นจริง

คือ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๑. สมาธิวรรค ๓. ปฐมกุลปุตตสูตร

เธอทั้งหลายจงประกอบความเพียรในการหลีกเร้น ภิกษุผู้หลีกเร้นย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’

ปฏิสัลลานสูตรที่ ๒ จบ

๓. ปฐมกุลปุตตสูตร

ว่าด้วยกุลบุตร สูตรที่ ๑

[๑๐๗๓] “ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาลได้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมดได้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบก็เพื่อรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ประการตามความเป็นจริง กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาลจักออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมดจักออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบก็เพื่อรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ประการตามความเป็นจริง กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาลย่อมออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมดย่อมออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบก็เพื่อรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ประการตามความเป็นจริง

อริยสัจ ๔ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ	๒. ทุกขสมุทัยอริยสัจ
๓. ทุกขนิโรธอริยสัจ	๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาลได้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ฯลฯ กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาลจักออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ฯลฯ กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาลย่อมออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมดย่อมออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบก็เพื่อรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ประการนี้ตามความเป็นจริง

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’

ปฐมกุลปุตตสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๑. สมาธิวรรค ๕. ปฐมสมณพราหมณสูตร

๔. ทุตยกุลปุตตสูตร

ว่าด้วยกุลบุตร สูตรที่ ๒

[๑๐๗๔] “ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาลออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ได้รู้แจ้งตามความเป็นจริง กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมดได้รู้แจ้งอริยสัจ ๔ ประการตามความเป็นจริง กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ จักรู้แจ้งตามความเป็นจริง กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมดจักรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ประการตามความเป็นจริง กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาลออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ย่อมรู้แจ้งตามความเป็นจริง กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมดย่อมรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ประการตามความเป็นจริง

อริยสัจ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ	๒. ทุกขสมุทยอริยสัจ
๓. ทุกขนิโรธอริยสัจ	๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาลออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ได้รู้แจ้งตามความเป็นจริง ฯลฯ กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ จักรู้แจ้ง ฯลฯ กุลบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาล ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ย่อมรู้แจ้งตามความเป็นจริง กุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมดย่อมรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ประการนี้ตามความเป็นจริง

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’”

ทุตยกุลปุตตสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐมสมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์ สูตรที่ ๑

[๑๐๗๕] “ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ได้รู้แจ้งตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดได้รู้แจ้งอริยสัจ ๔

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๑. สมาธิวรรค ๖. ทุติยสมณพราหมณสูตร

ประการตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล
 จักรู้แจ้งตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดจักรู้แจ้งอริยสัจ ๔
 ประการตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาล
 ย่อมรู้แจ้งตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดย่อมรู้แจ้งอริยสัจ
 ๔ ประการตามความเป็นจริง

อริยสัจ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาลได้รู้แจ้งตามความเป็นจริง ฯลฯ

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาลจักรู้แจ้ง ฯลฯ สมณะหรือ
 พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาลย่อมรู้แจ้งตามความเป็นจริง สมณะหรือ
 พราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดย่อมรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ประการนี้ตามความเป็นจริง

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความ
 เป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

ปฐมสมณพราหมณสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุติยสมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์ สูตรที่ ๒

[๑๐๗๖] “ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล
 ได้ประกาศสิ่งที่ตนรู้แจ้งแล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
 ทั้งหมดได้ประกาศอริยสัจ ๔ ประการว่าเป็นสิ่งที่ตนรู้แจ้งแล้วตามความเป็นจริง
 สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาลจักประกาศสิ่งที่ตนรู้แจ้งแล้ว
 ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดจักประกาศอริยสัจ ๔
 ประการว่าเป็นสิ่งที่ตนรู้แจ้งแล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
 เหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาล ย่อมประกาศสิ่งที่ตนรู้แจ้งแล้วตามความเป็นจริง สมณะ
 หรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดย่อมประกาศอริยสัจ ๔ ประการว่าเป็นสิ่งที่ตนรู้แจ้ง
 แล้วตามความเป็นจริง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๑. สมาธิวรรค ๗. วิตักกสูตร

อริยสัจ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาลได้ประกาศสิ่งที่ตนรู้แจ้งแล้ว ตามความเป็นจริง ฯลฯ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาลจัก ประกาศ ฯลฯ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาลย่อมประกาศ ฯลฯ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดย่อมประกาศอริยสัจ ๔ ประการนี้ว่า เป็นสิ่งที่ตนรู้แจ้งแล้วตามความเป็นจริง

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อประกาศสิ่งที่ ตนรู้แจ้งแล้วตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข’ ฯลฯ ‘นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

หุตยสมณพราหมณสูตรที่ ๖ จบ

๗. วิตักกสูตร

ว่าด้วยการตรีกถึงอริยสัจ

[๑๐๗๗] “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่าตรีกถึงถึงบาปอกุศลวิตก คือ

๑. กามวิตก (ความตรีกในทางกาม)
๒. พยาบาทวิตก (ความตรีกในทางพยาบาท)
๓. วิหิงสาวิตก (ความตรีกในทางเบียดเบียน)

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะวิตกเหล่านี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไป เพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อ สงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้อย่าง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเมื่อจะตรีก พึงตรีกว่า ‘นี้ทุกข’ ‘นี้ทุกขสมุทัย’ ‘นี้ ทุกขนิโรธ’ ‘นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะความตรีกเหล่านี้มีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ย่อมเป็น ไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้อย่าง เพื่อบรรลุ เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๑. สมาธิวรรค ๘. จินตสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อตรึกว่า ‘นี้ทุกข์
ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’

วิตักกสูตรที่ ๗ จบ

๘. จินตสูตร

ว่าด้วยการคิดเรื่องอริยสัจ

[๑๐๗๘] “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าคิดเป็นบาปอกุศลจิตว่า ‘โลกเที่ยง
หรือโลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด หรือโลกไม่มีที่สุด ชีวะ^๑กับสรีระเป็นอย่างเดียวก
กัน หรือชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้วตถาคต^๒เกิดอีก หรือ
หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก
หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะความคิดนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไป
เพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อ
สงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

เธอทั้งหลายเมื่อจะคิด พึงคิดว่า ‘นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์-
นิโรธคามินีปฏิปทา’

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะความคิดนี้มีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อ
ความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้
เพื่อนิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อคิดว่า ‘นี้ทุกข์
ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’

จินตสูตรที่ ๘ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ชีวะ ในที่นี้หมายถึงวิญญาณอมตะหรืออาดมัน (ตามนัย อภิปญจก.อ. ๑/๑/๑๒๙)

^๒ ตถาคต ในที่นี้เป็นคำที่ลัทธิอื่น ๆ ใช้มาก่อนพุทธกาล หมายถึงอัตตา (อาดมัน) ไม่ได้หมายถึง
พระพุทธเจ้า อรรถกถาอธิบายว่า หมายถึงสัตว์ (เทียบ ที.สี.อ. ๖๕/๑๐๘)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๑. สมာธิวรรค ๑๐. ตีรัจฉานกถาสูต

๙. วิคคาหิกกถาสูต

ว่าด้วยการกล่าวทู่เถียงแก่งแย่งกัน

[๑๐๗๙] “ภิกษุทั้งหลาย แม่เธอทั้งหลายก็อยากกล่าวทู่เถียงแก่งแย่งกันว่า ‘ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ แต่ผมรู้ทั่วถึง ท่านจักรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด แต่ผมปฏิบัติถูก คำพูดของผมมีประโยชน์ แต่คำพูดของท่านไม่มีประโยชน์ คำที่ควรพูดก่อน ท่านกลับพูดภายหลัง คำที่ควรพูดภายหลัง ท่านกลับพูดก่อน เรื่องที่ท่านเคยชินได้ผันแปรไปแล้ว ผมจับผิดคำพูดของท่านได้แล้ว ผมชมท่านได้แล้ว ถ้าท่านมีความสามารถ ก็จงหาทางแก้คำพูดหรือเปลื้องตนให้พ้นผิดเถิด^๑

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะการกล่าวเช่นนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อนหาย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

เธอทั้งหลายเมื่อจะกล่าวพึงกล่าวว่า ‘นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’ ฯลฯ

เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรว่า ...”

วิคคาหิกกถาสูตที่ ๙ จบ

๑๐. ตีรัจฉานกถาสูต

ว่าด้วยตีรัจฉานกถา

[๑๐๘๐] “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอยากกล่าวตีรัจฉานกถา^๒ ซึ่งมีหลายอย่าง คือ (๑) ราชกถา เรื่องพระราช (๒) โจรกถา เรื่องโจร (๓) มหามัตตกถา

เชิงอรรถ :

^๑ ดู ที.สี. (แปล) ๙/๑๘๗

^๒ ตีรัจฉานกถา คือถ้อยคำอันขวางทางไปสู่สวรรค์หรือนิพพาน หมายถึงเรื่องราวที่ไม่ควรนำมาเป็นข้อถกเถียงสนทนากัน เพราะทำให้เกิดฟุ้งซ่าน และหลงเพลินเสียเวลา (ที.สี.อ. ๑๗/๘๔)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๑. สมာธิวรรค ๑๐. ตีรัจฉานกถาสูต

เรื่องมหาอำมาตย์ (๔) เสนากถา เรื่องกองทัพ (๕) ภยกถา เรื่องภัย (๖) ยุทธกถา เรื่องการรบ (๗) อัมมกถา เรื่องข้าว (๘) ปานกถา เรื่องน้ำ (๙) วัตถกถา เรื่องผ้า (๑๐) สยนกถา เรื่องที่นอน (๑๑) มาลากถา เรื่องพวงดอกไม้ (๑๒) คันธกถา เรื่องของหอม (๑๓) ญาติกถา เรื่องญาติ (๑๔) ยานกถา เรื่องยาน (๑๕) คามกถา เรื่องบ้าน (๑๖) นิคมกถา เรื่องนิคม (๑๗) นครกถา เรื่องเมือง (๑๘) ชนปทกถา เรื่องชนบท (๑๙) อิตถิกกถา เรื่องสตรี (๒๐) ปุริสกถา เรื่องบุรุษ (๒๑) สุรกกถา เรื่องคนกล้าหาญ (๒๒) วิสิขากถา เรื่องตรอก (๒๓) กุมภักฐานกถา เรื่องทำน้ำ (๒๔) ปุพเพตถกถา เรื่องคนที่ลวงลับไปแล้ว (๒๕) นานัตถกถา เรื่องเบ็ดเตล็ด (๒๖) โลกักขายิกะ เรื่องโลก (๒๗) สมุททักขายิกะ เรื่องทะเล (๒๘) อิติภวาทกถา เรื่องความเจริญและความเสื่อม^๑

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะตีรัจฉานกถานี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเมื่อจะกล่าวฟังกล่าวว่า ‘นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะถ้อยคำนี้มีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อกล่าวว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’

ตีรัจฉานกถาสูตที่ ๑๐ จบ

สมာธิวรรคที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดู ที.สี. (แปล) ๙/๑๗/๗, อจ.ทสก. (แปล) ๒๔/๖๙/๑๕๐/๑๕๑, ข.ม. (แปล) ๒๙/๑๕๗/๔๓๙-๔๔๐

พระสูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๑. สมาธิวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สมาธิสูตร	๒. ปฏิสัลลานสูตร
๓. ปฐมกถาสสูตร	๔. ทุตติกกถาสสูตร
๕. ปฐมสมณพราหมณสูตร	๖. ทุตติสมณพราหมณสูตร
๗. วิตักกสูตร	๘. จินตสูตร
๙. วิคคาหิกกถาสสูตร	๑๐. ตีรัจฉานกถาสสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๒. ธัมมจักกัปปวัตตนวรรค ๑. ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

๒. ธัมมจักกัปปวัตตนวรรค

หมวดว่าด้วยการประกาศพระธรรมจักร

๑. ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร^๑

ว่าด้วยการประกาศพระธรรมจักร

[๑๐๘๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุง
พาราณสี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุปัญจวัคคีย์มาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ที่สุด ๒ ประการ บรรพชิตไม่พึงเสพ

ที่**ที่สุด ๒ ประการ** อะไรบ้าง คือ

๑. กามสุขัลลิกานุโยค (การหมกมุ่นอยู่ด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย)

เป็นธรรมอันทราม เป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน ไม่ใช่ของ
พระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

๒. อัดตกิลมถานุโยค (การประกอบความเดือดร้อนแก่ตน) เป็นทุกข์

ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

มัชฌิมาปฏิปทาไม่เอียงเข้าใกล้ที่**ที่สุด ๒ ประการ**นี้ที่ตถาคตได้ตรัสรู้ อันเป็น
ปฏิปทาก่อให้เกิดจักขุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อสงบระงับ เพื่อรู้อย่าง เพื่อดำตรัสรู้
เพื่อนิพพาน

มัชฌิมาปฏิปทาที่ตถาคตได้ตรัสรู้ อันเป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักขุ ก่อให้เกิด
ญาณ เป็นไปเพื่อสงบระงับ เพื่อรู้อย่าง เพื่อดำตรัสรู้ เพื่อนิพพานนั้น เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ

๒. สัมมาสังกัปปะ

๓. สัมมาวาจา

๔. สัมมากัมมันตะ

๕. สัมมาอาชีวะ

๖. สัมมาวายามะ

๗. สัมมาสติ

๘. สัมมาสมาธิ

เชิงอรรถ :

^๑ ดู วิ.ม. (แปล) ๔/๑๓-๑๗/๒๐-๒๕, ขุ.ป. (แปล) ๓๑/๓๐/๔๘๘-๔๘๘

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๕๙๒ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๒. ธัมมจักกัปปวัตตนวรรค ๑. ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

นี่คือมัชฌิมาปฏิปทานั้นที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว อันเป็นปฏิปทาที่ก่อให้เกิดจักขุก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อสงบระงับ เพื่อยุติ เพื่อดำรง เพื่อบริโภค

ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้เป็นทุกขอริยสัจ คือ แม่ความเกิดก็เป็นทุกข์ แม่ความแก่ก็เป็นทุกข์ แม่ความเจ็บก็เป็นทุกข์ แม่ความตายก็เป็นทุกข์ ความประสบสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ประารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นก็เป็นที่ทุกข์ โดยย่ออุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้เป็นทุกขสมุททยอริยสัจ คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพลิตเพลินและความกำหนด มีปกติให้เพลิตเพลินในอารมณ์นั้น ๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา

ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้เป็นทุกขนิโรธอริยสัจ คือ ความดับตัณหาไม่เหลือด้วย วิราคะ ความสละ ความสละคืน ความพ้น ความไม่อาลัยในตัณหา

ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้เป็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ๖๗ ๘. สัมมาสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'นี่ทุกขอริยสัจ'

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'ทุกขอริยสัจนี้ควรกำหนดรู้'

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'ทุกขอริยสัจนี้เราได้กำหนดรู้แล้ว'

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า 'นี่ทุกขสมุททยอริยสัจ'

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๒. ธัมมจักกัปปวัตตนวรรค ๑. ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว
แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ‘ทุกขสมุทย-
อริยสัจ นี้ควรละ’

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว
แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ‘ทุกขสมุทย-
อริยสัจ นี้เราละได้แล้ว’

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชา
เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า
‘นี่ทุกขนิโรธอริยสัจ’

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว
แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ‘ทุกขนิโรธอริยสัจ
นี้ควรทำให้แจ้ง’

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว
แก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ‘ทุกขนิโรธอริยสัจนี้เราได้ทำให้แจ้ง
แล้ว’

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชา
เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า
‘นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ’ จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิด
ขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้
ฟังมาก่อนว่า ‘ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนี้ควรเจริญ’

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว
แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ‘ทุกขนิโรธคามินี-
ปฏิปทาอริยสัจนี้เราได้เจริญแล้ว’

ภิกษุทั้งหลาย ญาณทัสสนะ(ความรู้เห็น) ตามความเป็นจริงของเราในอริยสัจ
๔ ประการนี้ มีวน ๓ รอบ มี ๑๒ อาการอย่างนี้ยังไม่หมดจดดีตราบใด เรา
ก็ยังไม่ยืนยันว่า เป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก
มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ตราบนั้น

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๒. ธัมมจักกัปปวัตตนวรรค ๑. ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดญาณทัสสนะตามความเป็นจริงของเราในอริยสัจ ๔ ประการนี้ มีวน ๓ รอบ มี ๑๒ อากาโรยงนี้หมดจดดีแล้ว เมื่อนั้นเราจึงยืนยันได้ว่า เป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ญาณทัสสนะเกิดขึ้นแก่เราว่า 'ความหลุดพ้นของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก'

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสธัมมจักกัปปวัตตนสูตรนี้ ภิกษุปัญจวัคคีย์มีใจยินดี ต่างชื่นชมพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเวทยากรณะ^๑อยู่ ธรรมจักขุ^๒อันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดแก่ท่านพระโกณฑัญญะว่า "สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา"

ครั้งพระผู้มีพระภาคทรงประกาศพระธรรมจักรให้เป็นไปแล้ว ทวยเทพชั้น ภูมิกระกระจายข่าวว่า "นั่นพระธรรมจักรอันยอดเยี่ยมพระผู้มีพระภาคทรงให้เป็นไปแล้ว ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี อันสมณพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกให้หมนกลับไม่ได้"^๓

ทวยเทพชั้นจาดุมหาราชสดับเสียงของทวยเทพชั้นภูมิแล้วได้กระกระจายข่าวต่อไปว่า "นั่นพระธรรมจักรอันยอดเยี่ยมพระผู้มีพระภาคทรงให้เป็นไปแล้ว ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกให้หมนกลับไม่ได้"

ทวยเทพชั้นดาวดึงส์ สดับเสียงของทวยเทพชั้นจาดุมหาราชแล้วได้กระกระจายข่าวต่อไป ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ เวทยากรณะ ในที่นี้หมายถึงพระสูตรที่ไม่มีคาถา ประกอบด้วยคำถาม คำตอบ (สารตถ.ฎีกา ๓/๑๖/๒๒๐) เป็นองค์อันหนึ่งในวงศ์ลัทธิศาสนา (วิ.อ. ๑/๒๖)

^๒ ธรรมจักขุ หมายถึง ดวงตาเห็นธรรม คือ โสดาปัตติมัคคญาณ (วิ.อ. ๓/๕๖/๒๗)

^๓ ใคร ๆ ในโลกหมนกลับไม่ได้ หมายถึง ใคร ๆ ในโลกปฏิเสธไม่ได้ เพราะพระผู้มีพระภาคผู้เป็นเจ้าของธรรมตรัสรู้มาโดยชอบ และเพราะธรรมจักร เป็นธรรมยอดเยี่ยม (เนตติ.อ. ๙/๖๓, เนตติ.วิ. ๙/๙๓)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๒. ธัมมจักกัปปวัตตนวรรค ๒. ตถาคตสูตร

ทวยเทพชั้นยามา ฯลฯ

ทวยเทพชั้นดุสิต ฯลฯ

ทวยเทพชั้นนิมมานรดี ฯลฯ

ทวยเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ฯลฯ

ทวยเทพที่นับเนื่องในหมู่พรหมสดับเสียงของทวยเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดีแล้ว ก็กระจายข่าวว่า “นั่นพระธรรมจักรอันยอดเยี่ยมพระผู้มีพระภาคทรงประกาศแล้ว ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกให้หมนกลับไม่ได้”

เพียงครู่เดียวเท่านั้น เสียงป่าวประกาศได้กระจายขึ้นไปถึงพรหมโลกด้วย ประการฉะนี้

ทั้งหมื่นโลกชาตุนี้ก็สั่นสะเทือนเลื่อนลั่น ทั้งแสงสว่างอันเจิดจ้าหาประมาณมิได้ ก็ปรากฏในโลก ล่วงเทวานุภาพของเทวดาทั้งหลาย

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งพระอุทานนี้ว่า “ผู้เจริญทั้งหลาย โภณทัตถุญะ” ได้รู้แล้วหนอ ผู้เจริญทั้งหลาย โภณทัตถุญะ” ได้รู้แล้วหนอ” ดังนั้น คำว่า “อัญญาโภณทัตถุญะ” นี้จึงได้เป็นชื่อของพระโภณทัตถุญะนั้นแล

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรที่ ๑ จบ

๒. ตถาคตสูตร

ว่าด้วยพระตถาคต

[๑๐๘๒] “ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่ตถาคตทั้งหลายในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ‘นี้ทุกขอริยสัจ’

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่ตถาคตทั้งหลายในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ‘ทุกขอริยสัจนี้ควรกำหนดรู้’

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๒. อัมมจักกัปปวัตตนวรรค ๒. ตถาคตสูตร

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว
แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแกตถาคตทั้งหลายในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ‘ทุกข-
อริยสังขัตถาคตทั้งหลายได้กำหนดรู้แล้ว’

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชา
เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแกตถาคตทั้งหลายในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟัง
มาก่อนว่า ‘นี่ทุกขสมุทยอริยสังข’

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว
แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแกตถาคตทั้งหลายในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ‘ทุกข-
สมุทยอริยสังขนี้ควรละ’

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว
แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแกตถาคตทั้งหลายในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ‘ทุกข-
สมุทยอริยสังขนี้ตถาคตทั้งหลายจะได้แล้ว’

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชา
เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแกตถาคตทั้งหลายในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟัง
มาก่อนว่า ‘นี่ทุกขนิโรธอริยสังข’

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว
แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแกตถาคตทั้งหลายในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ‘ทุกข-
นิโรธอริยสังขนี้ควรทำให้แจ้ง’

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว
แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแกตถาคตทั้งหลายในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ‘ทุกข-
นิโรธอริยสังขนี้ตถาคตทั้งหลายได้ทำให้แจ้งแล้ว’

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชา
เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแกตถาคตทั้งหลายในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟัง
มาก่อนว่า ‘นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข’

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว
แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแกตถาคตทั้งหลายในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ‘ทุกข-
นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังขนี้ควรเจริญ’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๒. ธัมมจักกัปปวัตตนวรรค ๓. ชันธสูตร

จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว
แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่ตถาคตทั้งหลายในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า `ทุกข-
นิโรธคามินีปฏิปทานี้ ตถาคตทั้งหลายได้เจริญแล้ว”

ตถาคตสูตรที่ ๒ จบ

๓. ชันธสูตร

ว่าด้วยอุปาทานขันธ

[๑๐๘๓] “ภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้

อริยสัจ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ ๒. ทุกขสมุทยอริยสัจ

๓. ทุกขนิโรธอริยสัจ ๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

ทุกขอริยสัจ เป็นอย่างไร

คือ ควรกล่าวได้ว่า ทุกขอริยสัจนั้น ได้แก่ อุปาทานขันธ ๕ ประการ

อุปาทานขันธ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปุปาทานขันธ ฯลฯ ๕. วิญญาณุปาทานขันธ

นี้เรียกว่า **ทุกขอริยสัจ**

ทุกขสมุทยอริยสัจ เป็นอย่างไร

คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพลิดเพลिनและความกำหนด

มีปกติให้เพลิดเพลिनในอารมณ์นั้น ๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา นี้

เรียกว่า **ทุกขสมุทยอริยสัจ**

ทุกขนิโรธอริยสัจ เป็นอย่างไร

คือ ความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละ ความสละคืน ความพ้น

ความไม่อาลัยในตัณหา นี้เรียกว่า **ทุกขนิโรธอริยสัจ**

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๒. รัมมจักกัปปวัตตนวรรค ๔. อัชฌัตติกายตนสูตร

ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ ๗๗ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

ภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี่ทุกข์ ๗๗ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’”

ชั้นสูตรที่ ๓ จบ

๔. อัชฌัตติกายตนสูตร

ว่าด้วยอายตนะภายใน

[๑๐๘๔] “ภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้

อริยสัจ ๔ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ ๒. ทุกขสมุทยอริยสัจ

๓. ทุกขนิโรธอริยสัจ ๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

ทุกขอริยสัจ เป็นอย่างไร

คือ ควรกล่าวได้ว่า ทุกขอริยสัจนั้น ได้แก่ อายตนะภายใน ๖ ประการ

อายตนะภายใน ๖ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. จักขวยตนะ (อายตนะคือตา)

๗๗

๖. มนายตนะ (อายตนะคือใจ)

นี้เรียกว่า ทุกขอริยสัจ

ทุกขสมุทยอริยสัจ เป็นอย่างไร

คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความความเพลิดเพล็นและความกำหนด มีปกติให้เพลิดเพล็นอยู่ในอารมณ์นั้น ๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา นี้เรียกว่า ทุกขสมุทยอริยสัจ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๒. ธรรมจักกัปปวัตตนวรรค ๕. ปฐมธารณสูตร

ทุกขนิโรธอริยสัง เป็นอย่างไร

คือ ความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละ ความสละคืน ความพ้น
ความไม่อาลัยในตัณหา นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธอริยสัง

ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัง เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ ๗๗ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัง

อริยสัง ๔ ประการนี้

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตาม
ความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข ๗๗ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

อัมมัตติกายตนสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐมธารณสูตร

ว่าด้วยการทรงจำอริยสัง สูตรที่ ๑

[๑๐๘๕] “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทรงจำอริยสัง ๔ ประการที่เรา
แสดงไว้แล้วเถิด”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ตั้งนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำอริยสัง ๔ ประการที่พระผู้มี
พระภาคทรงแสดงไว้แล้ว”

“ภิกษุ เธอทรงจำอริยสัง ๔ ประการที่เราแสดงไว้แล้ว อย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขอริยสังที่พระผู้มีพระภาคทรง
แสดงไว้แล้วเป็นข้อที่ ๑ ทรงจำทุกขสมุทยอริยสังที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้แล้ว
เป็นข้อที่ ๒ ทรงจำทุกขนิโรธอริยสังที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้แล้วเป็นข้อที่ ๓
ทรงจำทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้แล้วเป็นข้อที่ ๔
ข้าพระองค์ทรงจำอริยสัง ๔ ประการที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้แล้ว อย่างนี้แล”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๒. รัมมจักกัปปวัตตนวรรค ๖. ทุตติยธรรณสูตร

“ดีละ ดีละ ภิกษุ ดีแท้ ภิกษุ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ประการที่เราแสดงไว้แล้ว เราแสดงทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑ เธอก็จงทรงจำไว้อย่างนั้น เราแสดงทุกข-สมุทยอริยสัจเป็นข้อที่ ๒ เธอก็จงทรงจำไว้อย่างนั้น เราแสดงทุกขนิโรธอริยสัจเป็นข้อที่ ๓ เธอก็จงทรงจำไว้อย่างนั้น เราแสดงทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นข้อที่ ๔ เธอก็จงทรงจำไว้อย่างนั้น เธอจงทรงจำอริยสัจ ๔ ประการที่เราแสดงไว้แล้ว อย่างนี้แล

ภิกษุ เพราะเหตุนั้น เธอพึงทำความเพียรเพื่อทรงจำว่า ‘นี่ทุกข ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’”

ปฐมธรรณสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุตติยธรรณสูตร

ว่าด้วยการทรงจำอริยสัจ สูตรที่ ๒

[๑๐๘๖] “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทรงจำอริยสัจ ๔ ประการที่เราแสดงไว้แล้วเถิด”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษुरुูปหนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำอริยสัจ ๔ ประการที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้แล้ว”

“ภิกษุ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ประการที่เราแสดงไว้แล้ว อย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขอริยสัจที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้แล้วเป็นข้อที่ ๑ เป็นไปไม่ได้เลยที่สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘นี่ไม่ใช่ทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้แล้ว เราจักบอกคืนทุกขอริยสัจนั้นแล้วบัญญัติทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ เป็นอย่างอื่น’ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขสมุทยอริยสัจ ฯลฯ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้แล้วเป็นข้อที่ ๔ เป็นไปไม่ได้เลยที่สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งพึงกล่าววว่า ‘นี่ไม่ใช่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้แล้ว เราจักบอกคืนทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนั้นแล้วบัญญัติทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ เป็นอย่างอื่น’ ข้าพระองค์ทรงจำอริยสัจ ๔ ประการที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้แล้ว อย่างนี้แล”

พระสูตรต้นตปีฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๒. ชัมมจักกัปปวัตตนวรรค ๗. อวิชชาสูตร

“ดีละ ดีละ ภิกษุ ดีแท้ ภิกษุ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ประการที่เราแสดงไว้แล้ว เราแสดงทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑ เธอก็จงทรงจำไว้เช่นนั้น เป็นไปไม่ได้เลยที่สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งพึงกล่าวว่า ‘นี่ไม่ใช่ทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้แล้ว เราจักบอกคืนทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ นั้นแล้วบัญญัติทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ เป็นอย่างอื่น’ เราแสดงทุกขสมุทัยอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธอริยสัจ ฯลฯ เราแสดงทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นข้อที่ ๔ เธอก็จงทรงจำไว้เช่นนั้น เป็นไปไม่ได้เลยที่สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งพึงกล่าวว่า ‘นี่ไม่ใช่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้ เราจักบอกคืนทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ๔ นั้นแล้วบัญญัติทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ เป็นอย่างอื่น’ เธอจงทรงจำอริยสัจ ๔ ประการที่เราแสดงไว้แล้ว อย่างนี้แล

ภิกษุ เพราะเหตุนั้น เธอพึงทำความเพียรเพื่อทรงจำว่า ‘นี่ทุกขฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’”

หุติยธารณสูตรที่ ๖ จบ

๗. อวิชชาสูตร

ว่าด้วยอวิชชา

[๑๐๘๗] ภิกษุนั้นนัง ฌ ที่สมควรแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘อวิชชา อวิชชา’ อวิชชาเป็นอย่างไร และด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงชื่อว่า ‘ตกอยู่ในอวิชชา’”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ ความไม่รู้ในทุกข ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า ‘อวิชชา’ และด้วยเหตุเพียงเท่านี้ บุคคลจึงชื่อว่า ‘ตกอยู่ในอวิชชา’”

ภิกษุ เพราะเหตุนั้น เธอพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี่ทุกขฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’”

อวิชชาสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๒. อัมมจักกัปปวัตตนวรรค ๙. สังกาสนสูตร

๘. วิชชาสูตร

ว่าด้วยวิชา

[๑๐๘๘] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิवाทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘วิชา วิชา’ วิชาเป็นอย่างไร และด้วยเหตุเพียงเท่าไร
บุคคลจึงชื่อว่า ‘มีวิชา’”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย
ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า ‘วิชา’ และ
ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ บุคคลจึงชื่อว่า ‘มีวิชา’”

ภิกษุ เพราะเหตุนั้น เธอพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์
ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’”

วิชาสูตรที่ ๘ จบ

๙. สังกาสนสูตร

ว่าด้วยการจำแนกอริยสัจ

[๑๐๘๙] “ภิกษุทั้งหลาย คำที่เราบัญญัติไว้ว่า ‘นี้ทุกขอริยสัจ’ ในคำบัญญัตินั้น
เมื่อจะขยายความว่า ‘นี้ชื่อว่าทุกขอริยสัจ แม้เพราะเหตุนี้’ อักษร พยัญชนะ
และการจำแนก ไม่มีที่สิ้นสุด คำที่เราบัญญัติว่า ‘นี้ทุกขสมุทัยอริยสัจ’ ฯลฯ
คำที่เราบัญญัติว่า ‘นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ’ ในคำบัญญัตินั้น เมื่อจะ
ขยายความว่า ‘นี้ชื่อว่าทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ แม้เพราะเหตุนี้’ อักษร
พยัญชนะ และการจำแนก ไม่มีที่สิ้นสุด

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตาม
ความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’”

สังกาสนสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๒. ธัมมจักกัปปวัตตนวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๐. ตถสูตร

ว่าด้วยสิ่งจริงแท้

[๑๐๙๐] “ภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๔ อย่างนี้ เป็นของแท้ ไม่ผิด ไม่เป็น
อย่างอื่น

สิ่ง ๔ อย่าง อะไรบ้าง คือ

ข้อที่ว่า ‘นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’ เป็น
ของแท้ ไม่ผิด ไม่เป็นอย่างอื่น

ภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๔ อย่างนี้ เป็นของแท้ ไม่ผิด ไม่เป็นอย่างอื่น

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตาม
ความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’”

ตถสูตรที่ ๑๐ จบ

ธัมมจักกัปปวัตตนวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร	๒. ตถาคตสูตร
๓. ชันฐสูตร	๔. อัชฌัตติกายตนสูตร
๕. ปฐมธารณสูตร	๖. ทุตติยธารณสูตร
๗. อวิชชาสูตร	๘. วิชชาสูตร
๙. สังกาสนสูตร	๑๐. ตถสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๓. โภกคัมภีระ ๑. ปฐมโภกคัมภีระ

๓. โภกคัมภีระ

หมวดว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่โภกคัมภีระ

๑. ปฐมโภกคัมภีระ

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่โภกคัมภีระ สูตรที่ ๑

[๑๐๙๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โภกคัมภีระ แคว้นวัชชี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดอริยสัจ ๔ ประการ เราและเธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่ร่อนไป^๑ ตลอดกาลยาวนานอย่างนี้

อริยสัจ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดทุกขอริยสัจ เราและเธอทั้งหลายจึง
เที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้

๒. เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดทุกขสมุทยอริยสัจ ฯลฯ

๓. เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดทุกขนิโรธอริยสัจ ฯลฯ

๔. เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ เราและ
เธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เราได้รู้แจ้งแทงตลอดทุกขอริยสัจ เราได้รู้แจ้งแทงตลอดทุกข-
สมุทยอริยสัจ เราได้รู้แจ้งแทงตลอดทุกขนิโรธอริยสัจ เราได้รู้แจ้งแทงตลอดทุกข-
นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ เราถอนภวตัณหาได้แล้ว ภวเนตติ^๒สิ้นไปแล้ว บัดนี้
ภพใหม่ไม่มีอีก”^๓

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดาได้ตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา-
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

เชิงอรรถ :

^๑ เที่ยวเร่ร่อนไป หมายถึงไปจากภพหนึ่งสู่อีกภพหนึ่ง กลับไปกลับมาครั้งแล้วครั้งเล่า (อง.จตุกก.อ. ๒/๑/๒๗๙)

^๒ ภวเนตติ เป็นชื่อของตัณหา หมายถึงเชือกผูกสัตว์ไว้ในภพ (ภวราชข) (อง.จตุกก.อ. ๒/๑/๒๗๙)

^๓ ดูเทียบ อก.จตุกก. (แปล) ๒๑/๑/๑-๒

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๓. โภฏิกามวรรค ๒. ทุตติยโภฏิกามสูตร

“เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ ประการตามความเป็นจริง
เราและเธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่รอนไป
ในชาตินั้น ๆ ตลอดกาลยาวนาน
อริยสัจ ๔ ประการนี้เราและเธอทั้งหลายเห็นแล้ว
ภวนตติเรากอนได้แล้ว รากเหง้าแห่งทุกข์เราดัดขาดแล้ว
บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก”

ปฐมโภฏิกามสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุตติยโภฏิกามสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่โภฏิกาม สูตรที่ ๒

[๑๐๙๒] “ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ไม่จัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือไม่จัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ และท่านเหล่านั้นย่อมไม่รู้แจ้งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยตนเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น จัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และจัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นย่อมรู้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะและประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยตนเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

พระผู้มีพระภาคผู้สูงสุดศาสดาได้ตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“ชนเหล่าใดไม่รู้ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์
ธรรมชาติเป็นที่ดับทุกข์ลงได้สิ้นเชิง
และไม่รู้จักทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์
ชนเหล่านั้นเป็นผู้เสื่อมจากเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ
เป็นผู้ไม่ควรที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้
เป็นผู้เข้าถึงชาติและชราแท้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๓. โภกิตคามวรรค ๔. อรหันตสูตร

ส่วนชนเหล่าใดรู้ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์
ธรรมชาติเป็นที่ดับทุกข์ลงได้สิ้นเชิง
และรู้จักทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์
ชนเหล่านั้นเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ
เป็นผู้ควรที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้
ไม่เป็นผู้เข้าถึงชาติและชรา"^๑

หุติยโภกิตคามสูตรที่ ๒ จบ

๓. สัมมาสัมพุทธสูตร

ว่าด้วยเหตุให้เรียกว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

[๑๐๙๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

"ภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้

อริยสัจ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ ๗๗

๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

อริยสัจ ๔ ประการนี้

เพราะเรารู้อริยสัจ ๔ ประการนี้ตามความเป็นจริง ชาวโลกจึงเรียกตถาคต

ว่า 'พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า'

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตาม
ความเป็นจริงว่า 'นี้ทุกข์ ๗๗ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา'

สัมมาสัมพุทธสูตรที่ ๓ จบ

๔. อรหันตสูตร

ว่าด้วยพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

[๑๐๙๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

"ภิกษุทั้งหลาย พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาลได้
ตรัสรู้ตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านั้นทั้งหมดได้ตรัสรู้

เชิงอรรถ :

^๑ ดู ขุ.ส. ๒๕/๗๓๐-๗๓๓/๔๗๖-๔๗๗

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๖๐๗ }

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๓. โภกคัมภีระวรรค ๕. อาสวัคขยสูตร

อริยสัจ ๔ ประการตามความเป็นจริง แม้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด เหล่าหนึ่งในอนาคตกาลจักตรัสรู้ตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งหมดเหล่านั้นจักตรัสรู้ อริยสัจ ๔ ประการตามความเป็นจริง แม้พระอรหันต- สัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาลย่อมตรัสรู้ตามความเป็นจริง พระ อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านั้นทั้งหมดย่อมตรัสรู้ อริยสัจ ๔ ประการตามความ เป็นจริง

อริยสัจ ๔ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ	๒. ทุกขสมุทยอริยสัจ
๓. ทุกขนิโรธอริยสัจ	๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาลได้ตรัสรู้ตามความ เป็นจริง ฯลฯ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาลจักตรัสรู้ ฯลฯ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาลย่อมตรัสรู้ ตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านั้นทั้งหมดย่อมตรัสรู้ อริยสัจ ๔ ประการนี้ตามความเป็นจริง

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตาม ความเป็นจริงว่า ‘นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

อรหันตสูตรที่ ๔ จบ

๕. อาสวัคขยสูตร

ว่าด้วยความสิ้นอาสวะ

[๑๐๙๕] “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นอาสวะของผู้รู้ ผู้เห็น มิได้กล่าว ความสิ้นอาสวะของผู้ไม่รู้ ผู้ไม่เห็น

ความสิ้นอาสวะของผู้รู้ ผู้เห็นอะไร

คือ ความสิ้นอาสวะของผู้รู้ ผู้เห็นว่า ‘นี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี้ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

ความสิ้นอาสวะของผู้รู้ ผู้เห็น อย่างนี้แล

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๓. โภกิตามวรรค ๗. ตถสูต

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิทา’

อาสาฬขยสูตรที่ ๕ จบ

๖. มิตตสูตร

ว่าด้วยการชักชวนมิตรให้รู้ริยสัจ

[๑๐๙๖] “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์คนเหล่าใด และคนเหล่าใดจะเป็นมิตร อามาคย ญาติ สาโลหิตกก็ตาม ให้ความสำคัญค่าที่ควรรับฟัง เธอทั้งหลายพึงชักชวนคนเหล่านั้นให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในการรู้ริยสัจ ๔ ประการตามความเป็นจริง

อริยสัจ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ	๒. ทุกขสมุทยอริยสัจ
๓. ทุกขนิโรธอริยสัจ	๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์คนเหล่าใด และคนเหล่าใดจะเป็นมิตร อามาคย ญาติ สาโลหิตกก็ตาม ให้ความสำคัญค่าที่ควรรับฟัง เธอทั้งหลายพึงชักชวนคนเหล่านั้นให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในการรู้ริยสัจ ๔ ประการนี้ตามความเป็นจริง

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

มิตตสูตรที่ ๖ จบ

๗. ตถสูต

ว่าด้วยสิ่งจริงแท้

[๑๐๙๗] “ภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้

อริยสัจ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ	๒. ทุกขสมุทยอริยสัจ
๓. ทุกขนิโรธอริยสัจ	๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๓. โภกิตามวรรค ๙. ปริญญะยสูตร

อริยสัจ ๔ ประการนี้ เป็นของแท้ ไม่ผิด ไม่เป็นอย่างอื่น ฉะนั้น จึงเรียกว่า 'อริยสัจ'

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า 'นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา'

ตถสูตรที่ ๗ จบ

๘. โลกสูตร

ว่าด้วยพระตถาคตเป็นอริยะในโลก

[๑๐๙๘] "ภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้

อริยสัจ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ	๒. ทุกขสมุทยอริยสัจ
๓. ทุกขนิโรธอริยสัจ	๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

พระตถาคตเป็นอริยะในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ฉะนั้น จึงเรียกว่า 'อริยสัจ'

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า 'นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา'

โลกสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปริญญะยสูตร

ว่าด้วยอริยสัจที่ควรกำหนดรู้

[๑๐๙๙] "ภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้

อริยสัจ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ	๒. ทุกขสมุทยอริยสัจ
๓. ทุกขนิโรธอริยสัจ	๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

อริยสัจ ๔ ประการนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๓. โภฏิกามวรรค ๑๐. ควัมปติสูตร

บรรดาอริยสัง ๔ ประการนี้ อริยสังที่ควรกำหนดรู้ก็มี อริยสังที่ควรละก็มี
อริยสังที่ควรทำให้แจ้งก็มี อริยสังที่ควรเจริญก็มี

อริยสังที่ควรกำหนดรู้ อะไรบ้าง คือ

ทุกขอริยสังควรกำหนดรู้ ทุกขสมุทัยอริยสังควรละ ทุกขนิโรธอริยสังควร
ทำให้แจ้ง ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังควรเจริญ

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตาม
ความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข ฯฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

ปริญญายสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ควัมปติสูตร

ว่าด้วยพระควัมปติ

[๑๑๐๐] สมัยหนึ่ง ภิกษุผู้เถระหลายรูปอยู่ ณ เมืองสหขนิยะ แคว้นเจติ
สมัยนั้น เมื่อภิกษุผู้เถระหลายรูปกลับจากบิณฑบาต ภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จ
แล้ว นั่งประชุมกันที่โรงกลม ได้สนทนากันขึ้นในระหว่างว่า “ท่านทั้งหลาย ผู้ใด
เห็นทุกข ผู้นั้นชื่อว่าเห็นทุกขสมุทัยบ้าง เห็นทุกขนิโรธบ้าง เห็นทุกขนิโรธคามินี-
ปฏิปทาบ้าง”

เมื่อภิกษุผู้เถระทั้งหลายกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระควัมปติเถระได้กล่าวกับ
ภิกษุทั้งหลายดังนี้ว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ผมได้ฟัง ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระ
ผู้มีพระภาคว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเห็นทุกข ผู้นั้นชื่อว่าเห็นทุกขสมุทัยบ้าง เห็น
ทุกขนิโรธบ้าง เห็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาบ้าง ผู้ใดเห็นทุกขสมุทัย ผู้นั้น
ชื่อว่าเห็นทุกขบ้าง เห็นทุกขนิโรธบ้าง เห็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาบ้าง ผู้ใด
เห็นทุกขนิโรธ ผู้นั้นชื่อว่าเห็นทุกขบ้าง เห็นทุกขสมุทัยบ้าง เห็นทุกขนิโรธ-
คามินีปฏิปทาบ้าง ผู้ใดเห็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ผู้นั้นชื่อว่าเห็นทุกขบ้าง เห็น
ทุกขสมุทัยบ้าง เห็นทุกขนิโรธบ้าง”

ควัมปติสูตรที่ ๑๐ จบ

โภฏิกามวรรคที่ ๓ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๓. โกฏิกามวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมโกฏิกามสูตร	๒. ทุตยโกฏิกามสูตร
๓. สัมมาสัมพุทธสูตร	๔. อรหันตสูตร
๕. อาสวัชยสูตร	๖. มิตตสูตร
๗. ดถสูตร	๘. โลกสูตร
๙. ปริญญะยสูตร	๑๐. ควัมปติสูตร

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๔. สีสปานวรรค ๑. สีสปานสูตร

๔. สีสปานวรรค

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่สีสปาวัน

๑. สีสปานสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่สีสปาวัน

[๑๑๐๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สีสปาวัน เขตกรุงโกสัมพี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหยิบใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบขึ้นมา แล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย มาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่เราหยิบขึ้นมากับใบที่อยู่บนต้น อย่างไหนจะมากกว่ากัน” ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ใบที่อยู่บนต้นไม้นั้นแลมากกว่า ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่พระองค์ทรงหยิบขึ้นมามีเพียงเล็กน้อย พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เรารู้แล้วแต่มิได้บอกเธอทั้งหลายก็มีมากเหมือนกัน เพราะเหตุไร เราจึงมิได้บอก

เพราะสิ่งนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่ใช่ไปเพื่อความ เบื่อหน่าย ไม่ใช่ไปเพื่อคลายกำหนด ไม่ใช่ไปเพื่อดับ ไม่ใช่ไปเพื่อสงบระงับ ไม่ใช่ไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่ใช่ไปเพื่อตรัสรู้ ไม่ใช่ไปเพื่อนิพพาน เพราะเหตุนั้น เรา จึงมิได้บอก

สิ่งอะไรเล่าที่เราบอกแล้ว

คือ เราได้บอกว่ ‘นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินี-ปฏิบัติทา’

เพราะเหตุไร เราจึงบอก

เพราะสิ่งนี้มีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความ เบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เพราะเหตุนั้น เราจึงบอก

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตาม ความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติทา’”

สีสปานสูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๔. สีสปาวนวรรค ๓. ทัณฑสูตร

๒. ขทிரปัดตสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยใบตะเคียน

[๑๑๐๒] “ภิกษุทั้งหลาย เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘เรายังไม่รู้แจ้งทุกขอริยสัจ ทุกขสมุทยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินี-ปฏิบัติอริยสัจตามความเป็นจริง แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบได้’

เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลจะพึงกล่าวว่า ‘เราจักใช้ใบตะเคียน ใบทองหลวง หรือใบมะขามป้อมห่อหน้าหรือห่อใบตาลนำไป’ แม้ฉันใด เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลจะพึงกล่าวว่า ‘เราไม่ได้รับรู้แจ้งทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติอริยสัจตามความเป็นจริง แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบได้’ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน

แต่เป็นไปได้ที่บุคคลจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘เราได้รับรู้แจ้งทุกขอริยสัจ ทุกขสมุทยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติอริยสัจตามความเป็นจริง แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบได้’

เป็นไปได้ที่บุคคลจะพึงกล่าวว่า ‘เราจักใช้ใบบัว ใบทองกวาว หรือใบย่านทรายห่อหน้าหรือห่อใบตาลนำไป’ แม้ฉันใด เป็นไปได้ที่บุคคลจะพึงกล่าวว่า ‘เราได้รับรู้แจ้งทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติอริยสัจตามความเป็นจริง แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบได้’ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติ’”

ขทிரปัดตสูตรที่ ๒ จบ

๓. ทัณฑสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยท่อนไม้

[๑๑๐๓] “ภิกษุทั้งหลาย ท่อนไม้ที่ขว้างไปบนอากาศ บางคราวเอาโคนลงมา บางคราวเอาตรงกลางลงมา บางคราวเอาปลายลงมา แม้ฉันใด สัตว์ทั้งหลายผู้มีอริชชาปิดกัน มีตัณหาโยงใยจึงแล่นไป ท่องเที่ยวไป บางคราวจากโลกนี้ไปสู่โลกอื่น บางคราวจากโลกอื่นมาสู่โลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๔. สีสปาวนวรรค ๔. เจลสูตร

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ ประการ

อริยสัจ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

กัณฑ์สูตรที่ ๓ จบ

๔. เจลสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยผ้าที่ถูกไฟไหม้

[๑๑๐๔] “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อผ้าถูกไฟไหม้หรือศีรชะถูกไฟไหม้ ควรทำอย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อผ้าถูกไฟไหม้หรือศีรชะถูกไฟไหม้ ควรทำความพอใจ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่ทอดถอย สติ และสัมปชัญญะให้มีประมาณยิ่ง เพื่อดับไฟที่ไหม้ผ้าหรือไฟที่ไหม้ศีรชะนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย ควรวางเฉย ไม่ควรใส่ใจถึงผ้าที่ถูกไฟไหม้หรือศีรชะที่ถูกไฟไหม้ ควรทำความพอใจ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่ทอดถอย สติและสัมปชัญญะให้มีประมาณยิ่ง เพื่อรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ประการ ที่ยังไม่รู้แจ้งตามความเป็นจริง

อริยสัจ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

เจลสูตรที่ ๔ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๔. สีสปาวนวรรค ๗. ปฐมสุริยสูตร

เข้าที่หลาวขนาดใหญ่ เสียบสัตว์ขนาดกลางที่มีอยู่ในมหาสมุทรเข้าที่หลาวขนาดกลาง เสียบสัตว์ขนาดเล็กที่มีอยู่ในมหาสมุทรเข้าที่หลาวขนาดเล็ก สัตว์ขนาดเขื่องในมหาสมุทรมิยังไม้ทันหมด หย่า ท่อนไม้ กิ่งไม้ และใบไม้ในชมพูทวีปนี้พึงหมดสิ้นไปเสียก่อน

ภิกษุทั้งหลาย การที่จะเสียบสัตว์ขนาดเล็กในมหาสมุทรซึ่งมีมากกว่าสัตว์ขนาดเขื่องนั้นเข้าที่หลาว มิใช่ทำได้ง่าย

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะตัวมันมีขนาดเล็ก อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น อบายก็ใหญ่นัก บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิติ หลุดพ้นจากอบายที่ใหญ่อย่างนั้นแล้ว ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’

ปาณสูตรที่ ๖ จบ

๗. ปฐมสุริยสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยดวงอาทิตย์ สูตรที่ ๑

[๑๑๐๗] “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมา ก่อนเป็นบุพนิมิต ฉันใด สัมมาทิฐิก็ฉันนั้นเหมือน เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิต เพื่อความตรัสรู้อรุณสัง ๔ ประการ ภิกษุผู้มีสัมมาทิฐิพึงหวังได้ว่าจักรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’

ปฐมสุริยสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๔. สีสปาวนวรรค ๙. อินทขีลสูตร

เหล่านั้นย่อมมองหน้า^๑ของสมณะหรือพราหมณ์เหล่าอื่นด้วยคิดว่า 'ท่านผู้นี้เมื่อรู้ ก็รู้จริง เมื่อเห็น ก็เห็นจริง'

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนปยุ่นหรือปุยฝ้ายเป็นของเบา มักลอยไปตามลม วางไว้บนพื้นอันราบเรียบ ลมทางทิศตะวันออกพัดปยุ่นหรือปุยฝ้ายนั้นไปทางทิศตะวันตก ลมทางทิศตะวันตกพัดไปทางทิศตะวันออก ลมทางทิศเหนือพัดไปทางทิศใต้ ลมทางทิศใต้พัดไปทางทิศเหนือ

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะปุยฝ้ายเป็นของเบา อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า 'นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา' สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมมองหน้าของสมณะหรือพราหมณ์เหล่าอื่นด้วยคิดว่า 'ท่านผู้นี้เมื่อรู้ ก็รู้จริง เมื่อเห็น ก็เห็นจริง'

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ ประการ

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า 'นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา' สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นไม่ต้องมองหน้าของสมณะหรือพราหมณ์เหล่าอื่นด้วยคิดว่า 'ท่านผู้นี้เมื่อรู้ ก็รู้จริง เมื่อเห็น ก็เห็นจริง'

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเสาเหล็กหรือเสาเขื่อนมีลำตันปักไว้ลึก ผิงไว้ดี ไม่ไหว ไม่โยก แม้หากพายุฝนพัดมาจากทิศตะวันออกอย่างรุนแรงก็ไม่สั่น ไม่สะเทือน ไม่สะท้าน แม้หากพายุฝนพัดมาจากทิศตะวันตก ฯลฯ แม้หากพายุฝนพัดมาจากทิศเหนือ ฯลฯ แม้หากพายุฝนพัดมาจากทิศใต้อย่างรุนแรงก็ไม่สั่น ไม่สะเทือน ไม่สะท้าน

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะเสาเหล็กหรือเสาเขื่อนมีลำตันปักไว้ลึก ผิงไว้ดี อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า

เชิงอรรถ :

^๑ มองหน้า แปลมาจากคำว่า มุข โอลิเกนติ ในที่นี้หมายถึง มองดูอัธยาศัย (ส.ม.อ. ๓/๑๑๐๙/๑๘๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๙ หน้า : ๖๑๙ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๔. สีสปาวนวรรค ๑๐. วาทัตถิกสูตร

‘นี้ทุกข ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ‘ไม่ต้อง
มองหน้าของสมณะหรือพราหมณ์เหล่าอื่นด้วยคิดว่า ‘ท่านผู้นี้เมื่อรู้ ก็รู้อจริง เมื่อเห็น
ก็เห็นจริง’

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะเห็นอริยสัจ ๔ ประการดีแล้ว

อริยสัจ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตาม
ความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

อินทขิลสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. วาทัตถิกสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์ผู้ต้องการโต้วาทะ

[๑๑๑๐] “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข
ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’ แม้หากสมณะหรือพราหมณ์ผู้ต้องการวาทะ
แสงงหาวาทะ มาจากทิศตะวันออกด้วยคิดว่า ‘จักโต้วาทะกับภิกษุนั้น’ เป็นไปไม่ได้
เลยที่ภิกษุรูปนั้นจักสะทกสะท้านหรือหวั่นไหวต่อสมณะหรือพราหมณ์นั้นด้วยสธรรม^๑
แม้หากสมณะหรือพราหมณ์ผู้ต้องการวาทะ แสงงหาวาทะ มาจากทิศตะวันตก
ฯลฯ แม้หากสมณะหรือพราหมณ์ผู้ต้องการวาทะ แสงงหาวาทะ มาจากทิศเหนือ
ฯลฯ แม้หากสมณะหรือพราหมณ์ผู้ต้องการวาทะ แสงงหาวาทะมาจากทิศใต้ด้วย
คิดว่า ‘จักโต้วาทะกับภิกษุนั้น’ เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุรูปนั้นจักสะทกสะท้านหรือ
หวั่นไหวต่อสมณะหรือพราหมณ์นั้นด้วยสธรรม

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเสาหินยาว ๑๖ ศอก เสาหินนั้นมีลำต้นปักลง
ไปข้างล่าง ๘ ศอก อยู่ข้างบน ๘ ศอก แม้หากพายุฝนพัดมาจากทิศตะวันออก
อย่างรุนแรงก็ไม่สั่น ไม่สะเทือน ไม่สะท้าน แม้หากพายุฝนพัดมาจากทิศตะวันตก

เชิงอรรถ :

^๑ สธรรม หมายถึงความมีเหตุผล (ส.ม.อ. ๓/๘๘๒/๓๓๐)

พระสูตรต้นตอปฏิภาณ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๔. สีสปาวนวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๗๗. แม่หากพายฝนพัดมาจากทิศเหนือ ๗๗. แม่หากพายฝนพัดมาจากทิศใต้
อย่างรุนแรงก็ไม่สั่น ไม่สะเทือน ไม่สะท้าน

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะเสาทินมีลำต้นปักไว้ลึก ฝังไว้ดี อุปมานี้ฉันใด อุปไมยกี้ฉันนั้นเหมือนกัน
ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า 'นี้ทุกข์ ๗๗. นี้ทุกขนิโรธคามินี-
ปฏิบัติทา' แม่หากสมณะหรือพราหมณ์ต้องการวาทะ แสงสว่างวาทะ มาจากทิศ
ตะวันออกด้วยคิดว่า 'จักได้วาทะกับภิกษุนี้' เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุรูปนั้นจักสะทก
สะท้านหรือหวั่นไหวต่อสมณะหรือพราหมณ์นั้นด้วยสธรรม แม่หากสมณะหรือ
พราหมณ์ต้องการวาทะ แสงสว่างวาทะ มาจากทิศตะวันตก ๗๗. แม่หากสมณะ
หรือพราหมณ์ต้องการวาทะ แสงสว่างวาทะ มาจากทิศเหนือ ๗๗. แม่หากสมณะ
หรือพราหมณ์ผู้ต้องการวาทะ แสงสว่างวาทะมาจากทิศใต้ด้วยคิดว่า 'จักได้วาทะ
กับภิกษุนี้' เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุรูปนั้นจักสะทกสะท้าน หรือหวั่นไหวต่อสมณะ
หรือพราหมณ์นั้นด้วยสธรรม

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะเห็นอริยสัจ ๔ ประการดีแล้ว

อริยสัจ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ ๗๗. ๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติทาอริยสัจ

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตาม
ความเป็นจริงว่า 'นี้ทุกข์ ๗๗. นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติทา'

วาทัดถิกสูตรที่ ๑๐ จบ

สีสปาวนวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สีสปาวนสูตร	๒. ขทิวรปิตตสูตร
๓. ทัญทสูตร	๔. เจลสูตร
๕. สัตตีสตสูตร	๖. ปาณสูตร
๗. ปฐมสุริยสูตร	๘. ทุตยสุริยสูตร
๙. อินทขิลสูตร	๑๐. วาทัดถิกสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๕. ปปาตวรรค ๑. โลกจินตาสูต

๕. ปปาตวรรค

หมวดว่าด้วยเหวคือสังสารวัฏ

๑. โลกจินตาสูต

ว่าด้วยการคิดเรื่องโลก

[๑๑๑๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย มาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว บุรุษคนหนึ่งออกจากกรุงราชคฤห์ เข้าไปยังสระโบกขรณีชื่อสุมาคธาด้วยตั้งใจว่า ‘จักคิดเรื่องโลก’ แล้วนั่งคิดเรื่องโลก อยู่ริมสระโบกขรณีชื่อสุมาคธา เขาได้เห็นกองทัพ ๔ เหล่าเข้าไปสู่ก้านบัวที่ริมสระโบกขรณีชื่อสุมาคธาแล้วคิดตั้งนี้ว่า ‘เราชื่อว่าเป็นคนบ้า มีจิตฟุ้งซ่าน เห็นสิ่งที่ไม่มีในโลก’ ต่อมา เขาเข้าไปยังเมืองบอกแก่หมุมหาชนว่า ‘ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้าเป็นคนบ้า มีจิตฟุ้งซ่าน เห็นสิ่งที่ไม่มีในโลก’

หมุมหาชนถามว่า ‘ท่านผู้เจริญ ท่านเป็นบ้าอย่างไร มีจิตฟุ้งซ่านอย่างไร และอะไรที่ท่านเห็นแล้วแต่ไม่มีในโลก’

‘ท่านผู้เจริญทั้งหลาย จะเล่าให้ฟัง ข้าพเจ้าออกจากกรุงราชคฤห์เข้าไปยังสระโบกขรณีชื่อสุมาคธาด้วยตั้งใจว่า ‘จักคิดเรื่องโลก’ แล้วนั่งคิดเรื่องโลกอยู่ริมสระโบกขรณีชื่อสุมาคธา ข้าพเจ้าได้เห็นกองทัพ ๔ เหล่าเข้าไปสู่ก้านบัวที่ริมสระโบกขรณีชื่อสุมาคธา ข้าพเจ้าเป็นบ้าอย่างนี้ มีจิตฟุ้งซ่านอย่างนี้ และสิ่งนี้ที่ข้าพเจ้าเห็นแล้วแต่ไม่มีในโลก’

‘บุรุษผู้เจริญ ท่านเป็นคนบ้าแน่ มีจิตฟุ้งซ่านแน่ และสิ่งนี้ที่ท่านเห็นแล้วแต่ไม่มีในโลก’

ภิกษุทั้งหลาย บุรุษนั้นได้เห็นสิ่งนั้นจริงทีเดียว ไม่ใช่ไม่จริง

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว สงครามระหว่างเทวดากับอสูรประชิดกัน ในสงครามนั้น พวกเทวดาชนะ พวกอสูรพ่ายแพ้ พวกอสูรที่พ่ายแพ้กลัวแล้วพากันเข้าสู่บรูหรือสูรทางก้านบัวทำจิตของเทวดาทั้งหลายให้งงงวยอยู่

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๕. ปปาตวรรค ๒. ปปาตสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายอย่าคิดเรื่องโลกว่า ‘โลกเที่ยง หรือโลกไม่เที่ยง โลกมีที่ สุด หรือโลกไม่มีที่ สุด ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก หรือหลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะความคิดนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

เธอทั้งหลายเมื่อจะคิด พึงคิดว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะความคิดนี้มีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้เพื่อนิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

โลกจินตาสสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปปาตสูตร

ว่าด้วยเหวคือสังสารวัฏ

[๑๑๑๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกุญฺฑ เขตกรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “มาเกิดภิกษุทั้งหลาย เราจักเข้าไปยังยอดเขากันเขตแดนเพื่อพักผ่อนกลางวัน”

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว ต่อมา พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุจำนวนมากเสด็จเข้าไปยังยอดเขากันเขตแดน ภิกษुरुูปหนึ่งได้แลเห็นเหวใหญ่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๕. ปาตวรรค ๒. ปาตสูตร

บนยอดเขากันเขตแดน จึงทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
 เหวนี้ใหญ่หนอ เหวนี้ใหญ่จริงหนอ เหวอื่นที่ใหญ่กว่าและนากลัวกว่าเขานี้มีอยู่หรือ
 พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เหวอื่นที่ใหญ่และนากลัวกว่าเขานี้มีอยู่ ภิกษุ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหวอื่นที่ใหญ่กว่าและนากลัวกว่าเขานี้ เป็นอย่างไร”

“ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดตามความเป็น
 จริงว่า ‘นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิทา’ สมณะหรือ
 พราหมณ์เหล่านั้นย่อมยินดียิ่งในสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อชาติ ยินดียิ่งในสังขารทั้ง
 หลายที่เป็นไปเพื่อชรา ยินดียิ่งในสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อมรณะ ยินดียิ่งในสังขาร
 ทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อโสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นผู้ยินดีแล้วในสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อชาติ
 ผู้ยินดีแล้วในสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อชรา ผู้ยินดีแล้วในสังขารทั้งหลายที่
 เป็นไปเพื่อมรณะ ผู้ยินดีแล้วในสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อโสกะ ปรีทเวะ ทุกข์
 โทมนัส และอุปายาส ย่อมปรุงแต่งสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อชาติบ้าง ย่อมปรุง
 แต่งสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อชราบ้าง ย่อมปรุงแต่งสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อ
 มรณะบ้าง ย่อมปรุงแต่งสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อโสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส
 และอุปายาสบ้าง

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นครั้งปรุงแต่งสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อชาติก็ดี
 ครั้งปรุงแต่งสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อชราก็ดี ครั้งปรุงแต่งสังขารทั้งหลายที่เป็น
 ไปเพื่อมรณะก็ดี ครั้งปรุงแต่งสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อโสกะ ปรีทเวะ ทุกข์
 โทมนัส และอุปายาสก็ดี ย่อมตกไปสู่เหวคือชาติบ้าง ตกไปสู่เหวคือชราบ้าง ตก
 ไปสู่เหวคือมรณะบ้าง ตกไปสู่เหวคือโสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสบ้าง
 เรากล่าวว่า ‘สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมไม่พ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ
 ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส และชื่อว่าไม่พ้นจากทุกข์’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๕. ปาตวรรค ๓. มหาปริฟ้าหสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า 'นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา' สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อม 'ไม่ยินดียิ่งในสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อชาติ ไม่ยินดียิ่งในสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อชรา ไม่ยินดียิ่งในสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อมรณะ ไม่ยินดียิ่งในสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อโสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ย่อมไม่ปรุงแต่งสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อชาติบ้าง ไม่ปรุงแต่งสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อชราบ้าง ไม่ปรุงแต่งสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อมรณะบ้าง ไม่ปรุงแต่งสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อโสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสบ้าง

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นครั้งไม่ปรุงแต่งสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อชาติก็ดี ครั้งไม่ปรุงแต่งสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อชราก็ดี ครั้งไม่ปรุงแต่งสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อมรณะก็ดี ครั้งไม่ปรุงแต่งสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อโสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสก็ดี ย่อมไม่ตกไปสู่เหวคือชาติบ้าง ไม่ตกไปสู่เหวคือชราบ้าง ไม่ตกไปสู่เหวคือมรณะบ้าง ไม่ตกไปสู่เหวคือโสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสบ้าง เรากล่าวว่า 'สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส และชื่อว่าพ้นจากทุกข์'

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า 'นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา'

ปาตสูตรที่ ๒ จบ

๓. มหาปริฟ้าหสูตร

ว่าด้วยนรกชื่อมหาปริฟ้าหะ

[๑๑๑๓] "ภิกษุทั้งหลาย นรกชื่อมหาปริฟ้าหะ (มีความเร่าร้อนมาก) มีอยู่ในนรกนั้น บุคคลเห็นรูปอย่างใดอย่างหนึ่งทางตาได้ แต่เห็นได้เฉพาะรูปที่ไม่น่าปรารถนา ไม่เห็นรูปที่น่าปรารถนา เห็นได้เฉพาะรูปที่ไม่น่าใคร่ ไม่เห็นรูปที่น่าใคร่ เห็นได้เฉพาะรูปที่ไม่น่าพอใจ ไม่เห็นรูปที่น่าพอใจ ฟังเสียงอย่างใดอย่างหนึ่งทางหูได้ ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะอย่างใดอย่างหนึ่งทางกายได้ ฯลฯ รู้แจ้งธรรมารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งทางใจได้ แต่รู้แจ้งได้เฉพาะธรรมารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา ไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่น่าปรารถนา รู้แจ้งได้เฉพาะธรรมารมณ์ที่ไม่น่าใคร่ ไม่รู้แจ้ง

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๕. ปาตวรรค ๓. มหาปริฟ้าหสูตร

ธรรมารมณที่นาใคร่ รู้แจ้งได้เฉพาะธรรมารมณที่ไม่นาพอใจ ไม่รู้แจ้งธรรมารมณที่นาพอใจ”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเร่าร้อนนั้นมากหนอ ความเร่าร้อนนั้นมากจริงหนอ ความเร่าร้อนอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความเร่าร้อนนี้มีอยู่หรือ พระพุทธเจ้าข้า”

“ความเร่าร้อนอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความเร่าร้อนนี้มีอยู่ ภิกษุ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเร่าร้อนอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความเร่าร้อนนี้ เป็นอย่างไร”

“ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นผู้ยินดียิ่งแล้วในสังขารทั้งหลาย ที่เป็นไปเพื่อชาติ ฯลฯ ผู้ยินดียิ่งแล้ว ฯลฯ ย่อมปรุ่งแต่ง ฯลฯ ครั้นปรุ่งแต่งแล้ว ย่อมเร่าร้อน เพราะความเร่าร้อนคือชาติบ้าง ย่อมเร่าร้อนเพราะความเร่าร้อนคือชราบ้าง ย่อมเร่าร้อนเพราะความเร่าร้อนคือมรณะบ้าง ย่อมเร่าร้อนเพราะความเร่าร้อนคือโสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสบ้าง เรากล่าวว่า ‘สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่พ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส และชื่อว่าไม่พ้นจากทุกข์’

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมไม่ยินดียิ่งในสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อชาติ ฯลฯ ผู้ไม่ยินดียิ่งแล้ว ฯลฯ ย่อมไม่ปรุ่งแต่ง ฯลฯ ครั้นไม่ปรุ่งแต่งแล้ว ย่อมไม่เร่าร้อนเพราะความเร่าร้อนคือชาติบ้าง ย่อมไม่เร่าร้อนเพราะความเร่าร้อนคือชราบ้าง ย่อมไม่เร่าร้อนเพราะความเร่าร้อนคือมรณะบ้าง ย่อมไม่เร่าร้อนเพราะความเร่าร้อนคือโสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสบ้าง เรากล่าวว่า ‘สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส และชื่อว่าพ้นจากทุกข์’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๕. ปาตวรรค ๔. กุฎาคารสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’”

มหาปริพาหสูตรที่ ๓ จบ

๔. กุฎาคารสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยเรือนยอด

[๑๑๑๔] “ภิกษุทั้งหลาย เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘เรายังไม่รู้แจ้งทุกขอริยสัจ ฯลฯ ไม่รู้แจ้งทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจตามความเป็นจริง แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบได้’

เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลจะพึงกล่าวว่า ‘เรายังไม่ได้สร้างเรือนชั้นล่าง แล้วจักต่อชั้นบนแห่งเรือนยอด’ แมฉันทิ เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลจะพึงกล่าวว่า ‘เรายังไม่รู้แจ้งทุกขอริยสัจ ฯลฯ ไม่รู้แจ้งทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจตามความเป็นจริง แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบได้’ ก็ฉันทิเหมือนกัน

แต่เป็นไปได้ที่บุคคลจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘เราได้รู้แจ้งทุกขอริยสัจ ฯลฯ ได้รู้แจ้งทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจตามความเป็นจริง แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบได้’

เป็นไปได้ที่บุคคลจะพึงกล่าวว่า ‘เราได้สร้างเรือนชั้นล่างแล้ว จักต่อชั้นบนแห่งเรือนยอด’ แมฉันทิ เป็นไปได้ที่บุคคลจะพึงกล่าวว่า ‘เราได้รู้แจ้งทุกขอริยสัจ ฯลฯ ได้รู้แจ้งทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจตามความเป็นจริง’ แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบได้’ ก็ฉันทิเหมือนกัน

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’”

กุฎาคารสูตรที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๕. ปาตวรรค ๕. วาสุต

๕. วาสุต

ว่าด้วยอุปมาด้วยปลายขนทราย

[๑๑๑๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคาสลา ป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ครั้นในเวลาเช้า ท่านพระอานนท์ครองอันตรวาสก ถือบาตรและ จีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงเวสาลี ได้เห็นลิจจวิกุมารจำนวนมากฝีกยิงลูกศรอยู่ใน สันฐานคารให้เข้าทางช่องดาลเล็ก ๆ จากที่ไกล ติดต่อกันได้ ไม่ผิดพลาด จึงคิดตั้งนี้ ว่า "ลิจจวิกุมารเหล่านี้ฝีกแล้วหนอ ฝีกดีแล้วหนอ ที่ยิงลูกศรให้เข้าทางช่องดาล เล็ก ๆ จากที่ไกล ติดต่อกันได้ ไม่ผิดพลาด"

ท่านพระอานนท์ ครั้นเที่ยวบิณฑบาตในกรุงเวสาลีแล้ว กลับจากบิณฑบาต ภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายอภิวัตแล้ว นิ่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคตั้งนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอ ประทานวโรกาส เวลาเช้า ข้าพระองค์ครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไป บิณฑบาตยังกรุงเวสาลี ได้เห็นลิจจวิกุมารจำนวนมากฝีกยิงลูกศรอยู่ในสันฐานคาร ให้เข้าทางช่องดาลเล็ก ๆ จากที่ไกล ติดต่อกันได้ ไม่ผิดพลาด จึงคิดตั้งนี้ ว่า 'ลิจจวิกุมารเหล่านี้ฝีกแล้วหนอ ฝีกดีแล้วหนอ ที่ยิงลูกศรให้เข้าทางช่องดาล เล็ก ๆ จากที่ไกล ติดต่อกันได้ ไม่ผิดพลาด'"

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "อานนท์ เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร คือ ผู้ที่ยิงลูกศรให้เข้าทางช่องดาลเล็ก ๆ จากที่ไกล ติดต่อกันได้ ไม่ผิดพลาด หรือผู้ที่ ใช้ปลายขนทรายซึ่งแบ่งเป็น ๗ เสี่ยง แทนเข้าที่ปลายขนทราย อย่างไหนทำได้ยาก กว่าหรือเกิดได้ยากกว่ากัน"

"ผู้ที่ใช้ปลายขนทรายซึ่งแบ่งเป็น ๗ เสี่ยง แทนเข้าที่ปลายขนทรายนี้แล ทำ ได้ยากกว่า และเกิดได้ยากกว่า พระพุทธเจ้าข้า"

"อานนท์ ที่แท้เหล่าชนผู้แทนตลอดตามความเป็นจริงว่า 'นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา' ชื่อว่าแทนตลอดสิ่งที่แทนตลอดได้ยากกว่า

อานนท์ เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็น จริงว่า 'นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา'"

वासुतरी ५ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๕. ปาตวรรค ๖. อันธการสูตร

๖. อันธการสูตร

ว่าด้วยความมิดคือสังสารวัฏ

[๑๑๖] “ภิกษุทั้งหลาย โลกัณฺฑนรกมีแต่ความทุกข์มิดมนอนธการ มัวเป็นหมอก สัตว์ในรกรนั้นไม่ได้รับประโยชน์จากแสงสว่างของดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ ที่มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความมิดนั้นมากหนอ ความมิดนั้นมากจริงหนอ ความมิดอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความมิดนี้มีอยู่หรือ พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุ ความมิดอย่างอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความมิดนี้มีอยู่”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความมิดอย่างอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความมิดนี้เป็นอย่างไร”

“ภิกษุ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นยินดียิ่งในสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อชาติ ฯลฯ ผู้ยินดียิ่งแล้ว ฯลฯ ย่อมปรุงแต่ง ฯลฯ ครั้นปรุงแต่งแล้ว ย่อมตกไปสู่ความมิดคือชาติบ้าง ตกไปสู่ความมิดคือชราบ้าง ตกไปสู่ความมิดคือมรณะบ้าง ตกไปสู่ความมิดคือโสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสบ้าง เรากล่าวว่า ‘สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมไม่พ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส และชื่อว่าไม่พ้นจากทุกข์’

ภิกษุ ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมไม่ยินดียิ่งในสังขารทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อชาติ ฯลฯ ผู้ไม่ยินดียิ่งแล้ว ฯลฯ ย่อมไม่ปรุงแต่ง ฯลฯ ครั้นไม่ปรุงแต่งแล้ว ย่อมไม่ตกไปสู่ความมิดคือชาติบ้าง ไม่ตกไปสู่ความมิดคือชราบ้าง ไม่ตกไปสู่ความมิดคือมรณะบ้าง ไม่ตกไปสู่ความมิดคือโสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสบ้าง เรากล่าวว่า ‘สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส และชื่อว่าพ้นจากทุกข์’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๕. ปาตวรรค ๗. ปฐมฉิคคพยุคสูตร

ภิกษุ เพราะเหตุนั้น เธอพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า
'นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา'

อันธการสูตรที่ ๖ จบ

๗. ปฐมฉิคคพยุคสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยแอกมีรุเดียว สูตรที่ ๑

[๑๑๑๗] "ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนนรุขะพึงโยนแอกที่มีรุเดียวลงไป
มหาสมุทร ในมหาสมุทรนั้นมีเต่าตาบอดอยู่ตัวหนึ่ง มันโผล่ขึ้นมา ๑๐๐ ปีต่อครั้ง
เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เต่าตาบอดโผล่ขึ้นมา ๑๐๐ ปีต่อครั้ง
จะสอดคอเข้าไปในแอกที่มีรุเดียวโน้นได้บ้างหรือ"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าเวลาล่วงเลยไปนาน บางครั้งบางคราวมันก็จะ
สอดคอเข้าไปในแอกนั้นได้แน่"

"ภิกษุทั้งหลาย เต่าตาบอดนั้น เมื่อโผล่ขึ้นมา ๑๐๐ ปีต่อครั้ง จะสอดคอ
เข้าไปในแอกที่มีรุเดียวโน้นยังเร็วกว่า แต่เราไม่กล่าวว่าคนพาลผู้ตกไปสู่วินิบาต
คราวเดียวแล้วกลับได้เป็นมนุษย์อีก (จะเร็วกว่านั้น)

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะในวินิบาตนั้นไม่มีการประพடுத்தกรรม การประพடுத்தชอบ การทำกุศล
และการทำบุญ ในวินิบาตนั้นมีแต่การเคี้ยวกินกันเอง การเคี้ยวกินผู้มีกำลังน้อยกว่า

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะไม่ได้เห็นอริยสัจ ๔ ประการ

อริยสัจ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตาม
ความเป็นจริงว่า 'นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา'

ปฐมฉิคคพยุคสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๕. ปาตวรรค ๙. ปฐมสิเนรุப்புพตราชสูตร

๘. ทุติยฉิคคัพยัคสูต

ว่าด้วยอุปมาด้วยแอกมีรุเดียว สูตรที่ ๒

[๑๑๑๘] “ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาปฐพีนี้เนื่องเป็นอันเดียวกัน บุรุษพึงโยนแอกที่มีรุเดียวลงบนมหาปฐพีนั้น ลมทางทิศตะวันออกพัดแอกนั้นไป ทางทิศตะวันตก ลมทางทิศตะวันตกพัดไปทางทิศตะวันออก ลมทางทิศเหนือพัดไปทางทิศใต้ ลมทางทิศใต้พัดไปทางทิศเหนือ บนมหาปฐพีนี้มีเต้าตาดอบอดอยู่ตัวหนึ่ง มันโผล่ขึ้นมา ๑๐๐ ปีต่อครั้ง เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เต้าตาดอบอดโผล่ขึ้นมา ๑๐๐ ปีต่อครั้ง จะสอดคอบเข้าไปในแอกที่มีรุเดียวโน้นได้บ้างหรือ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่เต้าตาดอบอดนั้นโผล่ขึ้นมา ๑๐๐ ปีต่อครั้ง จะสอดคอบเข้าไปในแอกที่มีรุเดียวโน้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน การได้ความเป็นมนุษย์ก็ยาก การที่ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลกก็ยาก การที่ธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วรุ่งเรืองในโลกก็ยาก บัดนี้เต้านั้นได้ความเป็นมนุษย์นี้แล้ว ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้วในโลก และธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วก็รุ่งเรืองในโลก

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’”

ทุติยฉิคคัพยัคสูตที่ ๘ จบ

๙. ปฐมสิเนรุப்புพตราชสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยขุนเขาสิเนรุ สูตรที่ ๑

[๑๑๑๙] “ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษพึงเก็บก้อนหินขนาดเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนของขุนเขาสิเนรุ เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ก้อนหินขนาดเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่บุรุษนั้นเก็บมากับขุนเขาสิเนรุ อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๕. ปาตวรรค ๑๐. ทุติยสิเนรุப்புพตราชสูตร

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาสิเนรุนี้แลมากกว่า ก้อนหินขนาดเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่บุรุษนั้นเก็บมามีเพียงเล็กน้อย ก้อนหินขนาดเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่บุรุษนั้นเก็บมา เมื่อเทียบกับขุนเขาสิเนรุแล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึงส่วนเสี้ยว”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลผู้เป็น อริยสาวกได้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’ ทุกข์ที่หมดสิ้นไปของบุคคลผู้เป็นอริยสาวกนั้น ผู้สมบรูณ์ด้วยทิฐฐิ ผู้รู้ยิ่ง มีมากกว่าที่เหลืออยู่ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับกองทุกข์ซึ่งมีอยู่ก่อนที่หมดสิ้นไปแล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึงส่วนเสี้ยว อย่างมากมีได้เพียง ๗ ชนิด

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

ปฐมสิเนรุப்புพตราชสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุติยสิเนรุப்புพตราชสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยขุนเขาสิเนรุ สูตรที่ ๒

[๑๑๒๐] “ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนขุนเขาสิเนรุหมดสิ้นไป เหลือก้อนหินขนาดเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อน เธอทั้งหลายจะเข้าใจความช้อยนั้นว่าอย่างไร ขุนเขาสิเนรุที่หมดสิ้นไปกับก้อนหินขนาดเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่เหลืออยู่ อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาสิเนรุที่หมดสิ้นไปนี้แลมากกว่า ก้อนหินขนาดเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่เหลืออยู่ มีเพียงเล็กน้อย ก้อนหินขนาดเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่ยังเหลืออยู่ เมื่อเทียบกับขุนเขาสิเนรุที่หมดสิ้นไปแล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึงส่วนเสี้ยว”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลผู้เป็น อริยสาวกได้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’ ทุกข์ที่หมดสิ้นไปของบุคคลผู้เป็นอริยสาวกนั้น ผู้สมบรูณ์ด้วยทิฐฐิ ผู้รู้ยิ่ง มี

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๕. ปปาตวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

มากกว่า ที่เหลืออยู่ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับกองทุกข์ซึ่งมีอยู่ก่อนที่หมด
สิ้นไปแล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึงส่วนเสี้ยว อย่างมากมีได้
เพียง ๗ ชาติ

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตาม
ความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’

หุติยสิเนรุปีพพตราชสูตรที่ ๑๐ จบ

ปปาตวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โลกจินตาสสูตร	๒. ปปาตสูตร
๓. มหาปริฟ้าหสูตร	๔. กุฎาคารสูตร
๕. วาลสูตร	๖. อัมธกาลสูตร
๗. ปฐมฉิคคัพยัคสูตร	๘. หุติยฉิคคัพยัคสูตร
๙. ปฐมสิเนรุปีพพตราชสูตร	๑๐. หุติยสิเนรุปีพพตราชสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๖. อภิสมยวรรค ๒. โปกขรณีสสูตร

๖. อภิสมยวรรค

หมวดว่าด้วยการรู้ยิ่ง

๑. นขลิขสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยฝุ่นที่ปลายเล็บ

[๑๑๒๑] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงใช้ปลายพระนขาซ้อนฝุ่นขึ้นมาเล็กน้อย แล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความซ้อนนั้นว่าอย่างไร ฝุ่นเล็กน้อยนี้ที่เราใช้ปลายเล็บซ้อนขึ้นมา กับแผ่นดินใหญ่นี้ อย่างไม่ไหนจะมากกว่ากัน”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า ฝุ่นที่พระองค์ทรงใช้ปลายพระนขาซ้อนขึ้นมา มีเพียงเล็กน้อย ฝุ่นเล็กน้อยที่พระองค์ทรงใช้ปลายพระนขาซ้อนขึ้นมา เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่แล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึงส่วนเสี้ยว”

“ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลผู้เป็นอริยสาวกได้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’ ทุกข์ที่หมดสิ้นไปของ บุคคลผู้เป็นอริยสาวกนั้น ผู้สมบูรณ์ด้วยทิฐิ ผู้รู้ยิ่ง มีมากกว่า ที่เหลืออยู่ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับกองทุกข์ซึ่งมีอยู่ก่อนที่หมดสิ้นไปแล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึงส่วนเสี้ยว อย่างมากมีได้เพียง ๗ ชนิด

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

นขลิขสูตรที่ ๑ จบ

๒. โปกขรณีสสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยน้ำในสระโปกขรณีส

[๑๑๒๒] “ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนสระโปกขรณีสยาว ๕๐ โยชน์ กว้าง ๕๐ โยชน์ สูง ๕๐ โยชน์ เต็มด้วยน้ำเสมอฝั่ง กาดឹมกินได้ บุรุษใช้ปลายหญาคา

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๖. อภิสมยวรรค ๓. ปฐมสัมเภชชสูตร

จุ่มน้ำขึ้นจากสระโบกขรณีนั้น เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร น้ำที่
บุรุษใช้ปลายหย้าคาจุ่มขึ้นมากับน้ำในสระโบกขรณี อย่างไรหนะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในสระโบกขรณีนี้แลมากกว่า น้ำที่บุรุษใช้ปลาย
หย้าคาจุ่มขึ้นมามีเพียงเล็กน้อย น้ำที่บุรุษใช้ปลายหย้าคาจุ่มขึ้นมา เมื่อเทียบกับ
น้ำในสระโบกขรณีแล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึงส่วนเสี้ยว”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ เธอทั้งหลายพึง
ทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า `นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา”

โบกขรณีสูตรที่ ๒ จบ

๓. ปฐมสัมเภชชสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยน้ำที่ไหลมาบรรจบกัน สูตรที่ ๑

[๑๑๒๓] “ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา
แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมที ไหลมาบรรจบกัน ณ ที่ใด บุรุษ
ช้อนน้ำ ๒-๓ หยดขึ้นมาจากที่นั้น เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร
น้ำ ๒-๓ หยดที่บุรุษนั้นช้อนขึ้นมากับน้ำที่ไหลมาบรรจบกัน อย่างไรหนะมาก
กว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำที่ไหลมาบรรจบกันนี้แลมากกว่า น้ำ ๒-๓ หยด
ที่บุรุษนั้นช้อนขึ้นมามีเพียงเล็กน้อย น้ำ ๒-๓ หยดที่บุรุษนั้นช้อนขึ้นมา เมื่อ
เทียบกับน้ำที่ไหลมาบรรจบกันแล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึง
ส่วนเสี้ยว”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ เธอทั้งหลายพึง
ทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า `นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา”

ปฐมสัมเภชชสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๖. อภิสมยวรรค ๕. ปฐมมหาปฐวีสูตร

๔. ทุตยสัมเภชชสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยน้ำที่ไหลมาบรรจบกัน สูตรที่ ๒

[๑๑๒๔] “ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมที ไหลมาบรรจบกัน ณ ที่ใด น้ำในที่นั้นทั้งหมดสิ้นไป เหลือน้ำอยู่ ๒-๓ หยด เธอทั้งหลายจะเข้าใจความชื่อนั้นว่าอย่างไร น้ำที่ไหลมาบรรจบกันทั้งหมดสิ้นไป กับน้ำ ๒-๓ หยดที่เหลืออยู่ อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำที่ไหลมาบรรจบกันทั้งหมดสิ้นไปนี้แลมากกว่า น้ำ ๒-๓ หยดที่เหลืออยู่มีเพียงเล็กน้อย น้ำ ๒-๓ หยดที่เหลืออยู่ เมื่อเทียบกับน้ำที่ไหลมาบรรจบกันทั้งหมดสิ้นไปแล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึงส่วนเสี้ยว”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’”

ทุตยสัมเภชชสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐมมหาปฐวีสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยแผ่นดินใหญ่ สูตรที่ ๑

[๑๑๒๕] “ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษพึงเก็บก้อนดินขนาดเมล็ดกระเบา ๗ ก้อนจากแผ่นดินใหญ่ เธอทั้งหลายจะเข้าใจความชื่อนั้นว่าอย่างไร ก้อนดินขนาดเมล็ดกระเบา ๗ ก้อนที่บุรุษนั้นเก็บมากับแผ่นดินใหญ่นี้ อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า ก้อนดินขนาดเมล็ดกระเบา ๗ ก้อนที่บุรุษนั้นเก็บมามีเพียงเล็กน้อย ก้อนดินขนาดเมล็ดกระเบา ๗ ก้อนที่บุรุษนั้นเก็บมา เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่แล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึงส่วนเสี้ยว”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’”

ปฐมมหาปฐวีสูตรที่ ๕ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๖. อภิสมยวรรค ๗. ปฐมมหาสมุททสูตร

๖. ทุตติยมหาปฐวีสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยแผ่นดินใหญ่ สูตรที่ ๒

[๑๑๒๖] “ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแผ่นดินใหญ่ทั้งหมดสิ้นไป เหลือแต่ก้อนดินขนาดเมล็ดกระเบาอยู่ ๗ ก้อน เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร แผ่นดินใหญ่ทั้งหมดสิ้นไปกับก้อนดินขนาดเมล็ดกระเบา ๗ ก้อนที่เหลืออยู่ อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่ทั้งหมดสิ้นไปนี้แลมากกว่า ก้อนดินขนาดเมล็ดกระเบา ๗ ก้อนที่ยังเหลืออยู่มีเพียงเล็กน้อย ก้อนดินขนาดเมล็ดกระเบา ๗ ก้อนที่เหลืออยู่ เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ทั้งหมดสิ้นไปแล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึงส่วนเสี้ยว”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ เธอทั้งหลาย พึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินี-ปฏิบัติ’”

ทุตติยมหาปฐวีสูตรที่ ๖ จบ

๗. ปฐมมหาสมุททสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยน้ำในมหาสมุทร สูตรที่ ๑

[๑๑๒๗] “ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษพึงช้อนน้ำในมหาสมุทรขึ้นมา ๒-๓ หยด เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร น้ำ ๒-๓ หยดที่บุรุษนั้น ช้อนขึ้นมากับน้ำในมหาสมุทร อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในมหาสมุทรนี้แลมากกว่า น้ำ ๒-๓ หยดที่บุรุษช้อนขึ้นมามีเพียงเล็กน้อย น้ำ ๒-๓ หยดที่บุรุษนั้นช้อนขึ้นมา เมื่อเทียบกับน้ำในมหาสมุทรแล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึงส่วนเสี้ยว”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ เธอทั้งหลาย พึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติ’”

ปฐมมหาสมุททสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๖. อภิสมยวรรค ๙. ปฐมปัพพตูปมสูตร

๘. ทุตียมมหาสมุททสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยน้ำในมหาสมุทร สูตรที่ ๒

[๑๑๒๘] “ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนน้ำในมหาสมุทรทั้งหมดสิ้นไป เหลือน้ำอยู่ ๒-๓ หยด เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร น้ำในมหาสมุทรทั้งหมดสิ้นไป กับน้ำ ๒-๓ หยดที่ยังเหลืออยู่ อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในมหาสมุทรทั้งหมดสิ้นไปนี้แลมากกว่า น้ำ ๒-๓ หยดที่เหลืออยู่มีเพียงเล็กน้อย น้ำ ๒-๓ หยดที่เหลืออยู่ เมื่อเทียบกับน้ำในมหาสมุทรทั้งหมดสิ้นไปแล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึงส่วนเสี้ยว”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’”

ทุตียมมหาสมุททสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปฐมปัพพตูปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยขุนเขาหิมพานต์ สูตรที่ ๑

[๑๑๒๙] “ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษพึงเก็บก้อนหินขนาดเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อนของขุนเขาหิมพานต์ เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ก้อนหินขนาดเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่บุรุษนั้นเก็บมากับขุนเขาหิมพานต์ อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาหิมพานต์นี้แลมากกว่า ก้อนหินขนาดเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อนที่บุรุษเก็บมา มีเพียงเล็กน้อย ก้อนหินขนาดเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อนที่บุรุษนั้นเก็บมา เมื่อเทียบกับขุนเขาหิมพานต์แล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึงส่วนเสี้ยว”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’”

ปฐมปัพพตูปมสูตรที่ ๙ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๖. อภิสมยวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๐. ทุติยปัพพตูปมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยขุนเขาหิมพานต์ สูตรที่ ๒

[๑๑๓๐] “ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนขุนเขาหิมพานต์พังหมดสิ้นไป เหลือแต่ก้อนหินขนาดเมล็ดผักกาดอยู่ ๗ ก้อน เธอทั้งหลายจะเข้าใจความชื่อนั้นว่าอย่างไร ขุนเขาหิมพานต์ที่หมดสิ้นไป กับก้อนหินขนาดเมล็ดผักกาด ๗ ก้อนที่เหลืออยู่ อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาหิมพานต์ที่หมดสิ้นไปนี้แลมากกว่า ก้อนหินขนาดเมล็ดผักกาด ๗ ก้อนที่ยังเหลืออยู่ เมื่อเทียบกับขุนเขาหิมพานต์ที่หมดสิ้นไปแล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึงสวนเสี้ยว”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลผู้เป็นอริยสาวกได้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’ ทุกข์ที่หมดสิ้นไปของบุคคลผู้เป็นอริยสาวกนั้น ผู้สมบุรณ์ด้วยทิฐฐิ ผู้รู้ยิ่ง มีมากกว่าที่เหลืออยู่ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับกองทุกข์ซึ่งมีอยู่ก่อนที่หมดสิ้นไปแล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึงสวนเสี้ยว อย่างมากมีได้เพียง ๗ ขาด

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’”

ทุติยปัพพตูปมสูตรที่ ๑๐ จบ

อภิสมยวรรคที่ ๖ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นขสิขสูตร	๒. โปกขรณีสสูตร
๓. ปฐมสัมภเวชสูตร	๔. ทุติยสัมภเวชสูตร
๕. ปฐมมหาปฐวีสูตร	๖. ทุติยมหาปฐวีสูตร
๗. ปฐมมหาสมุททสูตร	๘. ทุติยมหาสมุททสูตร
๙. ปฐมปัพพตูปมสูตร	๑๐. ทุติยปัพพตูปมสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๗. ปฐมอามกธัญญเปยยาลวรรค ๒. ปัจจันตสูตร

๗. ปฐมอามกธัญญเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยอามกธัญญเปยยาลที่ ๑

๑. อัญญตรสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่กลับมาเกิดนอกจากมนุษย์

[๑๑๓๑] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงใช้ปลายพระนขาซ้อนฝุ่นขึ้นมาเล็กน้อย แล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสถามว่า "ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นว่าอย่างไร ฝุ่นเล็กน้อยที่เราใช้ปลายเล็บซ้อนขึ้นมากับแผ่นดินใหญ่นี้ อย่างไหนจะมากกว่ากัน"

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า ฝุ่นที่พระองค์ทรงใช้ปลายพระนขาซ้อนขึ้นมา ฝุ่นเล็กน้อยที่พระองค์ทรงใช้ปลายพระนขาซ้อนขึ้นมา เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่แล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึงส่วนเสี้ยว"

"ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ทั้งหลายที่กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์ มีเพียงเล็กน้อย ส่วนสัตว์ที่กลับมาเกิดนอกจากมนุษย์มีจำนวนมากกว่า

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะไม่ได้เห็นอริยสัจ ๔ ประการ

อริยสัจ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ

๒. ทุกขนิโรธคามินี

๓. ปฏิปทาอริยสัจ

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า "นี้ทุกข ๒. นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา"

อัญญตรสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปัจจันตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่กลับมาเกิดในปัจจันตชนบท

[๑๑๓๒] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงใช้ปลายพระนขาซ้อนฝุ่นขึ้นมาเล็กน้อย แล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสถามว่า "ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๗. ปฐมอามกัถัญญเปยยาลวรรค ๔. สุราเมรยสูตร

ความข้อนั้นว่าอย่างไร ฝุ่นเล็กน้อยนี้ที่เราใช้ปลายเล็บข้อนขึ้นมากับแผ่นดินใหญ่นี้
อย่างไรหนะมากกว่ากัน”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า
ฝุ่นที่พระองค์ทรงใช้ปลายพระนขาข้อนขึ้นมามีเพียงเล็กน้อย ฝุ่นเล็กน้อยที่พระองค์
ทรงใช้ปลายพระนขาข้อนขึ้นมา เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่แล้ว คำนวณไม่ได้
เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึงส่วนเสี้ยว”

“ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน สัตว์ที่กลับมาเกิดในมัชฌิมชนบท
มีเพียงเล็กน้อย ส่วนสัตว์ที่กลับมาเกิดในปัจจุบันชนบทในหมู่ชาวมลิกขะผู้โง่เขลา
มีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

ปัจฉิมสูตรที่ ๒ จบ

๓. ปัญญาสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่มีปัญญาจักขุ

[๑๑๓๓] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน สัตว์ที่ประกอบด้วย
ปัญญาจักขุ อย่างประเสริฐ มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ตกอยู่ในอวิชชา ลุ่มหลง
มีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

ปัญญาสูตรที่ ๓ จบ

๔. สุราเมรยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการดื่มสุราและเมรัย

[๑๑๓๔] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการดื่ม
น้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่
เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทมีจำนวน
มากกว่า ฯลฯ

สุราเมรยสูตรที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]
๗. ปฐมอามกัฏญญเปยยาลวรรค ๙. พรหมัญญสูตร

๕. โอทกสูตร ว่าด้วยสัตว์ที่เกิดในน้ำ

[๑๑๓๕] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เกิดบนบกมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่เกิดในน้ำมีจำนวนมากกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไร ฯลฯ

โอทกสูตรที่ ๕ จบ

๖. มัดเตยยสูตร ว่าด้วยสัตว์ที่เกื้อกูลแก่มารดา

[๑๑๓๖] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เกื้อกูลแก่มารดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เกื้อกูลแก่มารดามีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

มัดเตยยสูตรที่ ๖ จบ

๗. เปตเตยยสูตร ว่าด้วยสัตว์ที่เกื้อกูลแก่บิดา

[๑๑๓๗] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เกื้อกูลแก่บิดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เกื้อกูลแก่บิดามีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

เปตเตยยสูตรที่ ๗ จบ

๘. สามัญญสูตร ว่าด้วยสัตว์ที่เกื้อกูลแก่สมณะ

[๑๑๓๘] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เกื้อกูลแก่สมณะมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เกื้อกูลแก่สมณะมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

สามัญญสูตรที่ ๘ จบ

๙. พรหมัญญสูตร ว่าด้วยสัตว์ที่เกื้อกูลแก่พราหมณ์

[๑๑๓๙] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เกื้อกูลแก่พราหมณ์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เกื้อกูลแก่พราหมณ์มีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

พรหมัญญสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๗. ปฐมอามกัณฺฑยฺเยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๐. ปจายิกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่อ่อนน้อมต่อผู้เจริญ

[๑๑๔๐] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่อ่อนน้อมต่อบุคคลผู้เจริญที่สุดในตระกูลมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่อ่อนน้อมต่อบุคคลผู้เจริญที่สุดในตระกูลมีจำนวนมากกว่า”

ปจายิกสูตรที่ ๑๐ จบ

ปฐมอามกัณฺฑยฺเยยาลวรรคที่ ๗ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัญญตรสูตร

๒. ปัจจันตสูตร

๓. ปัญญาสูตร

๔. สุราเมรยสูตร

๕. โอทกสูตร

๖. มัตเตยยสูตร

๗. เปตเตยยสูตร

๘. สามัญญสูตร

๙. พรหมัญญสูตร

๑๐. ปจายิกสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]
๘. ทุติยอามกัณฺฑญฺเญเปยฺยาลวรรค ๔. มุสาวาทสูตร

๘. ทุติยอามกัณฺฑญฺเญเปยฺยาลวรรค

หมวดว่าด้วยอามกัณฺฑญฺเญเปยฺยาลที่ ๒

๑. ปาณาติปาตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์

[๑๑๔๑] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์มีจำนวนมากกว่า ข้อนี้เพราะเหตุไร ฯลฯ

ปาณาติปาตสูตรที่ ๑ จบ

๒. อทินนาทานสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการลักทรัพย์

[๑๑๔๒] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการลักทรัพย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการลักทรัพย์มีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

อทินนาทานสูตรที่ ๒ จบ

๓. กามะสมิจฉาจารสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการประพฤตินอกในกาม

[๑๑๔๓] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการประพฤตินอกในกามมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการประพฤตินอกในกามมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

กามะสมิจฉาจารสูตรที่ ๓ จบ

๔. มุสาวาทสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการพูดเท็จ

[๑๑๔๔] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการพูดเท็จมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการพูดเท็จมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

มุสาวาทสูตรที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]
๘. ทุติยอามกธัญญเปยยาลวรรค ๘. พีชคามสูตร

๕. เปสญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากคำส่อเสียด

[๑๑๔๕] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากคำส่อเสียดมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากคำส่อเสียดมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

เปสญญสูตรที่ ๕ จบ

๖. ผรุสวาจาสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากคำหยาบ

[๑๑๔๖] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากคำหยาบมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากคำหยาบมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

ผรุสวาจาสูตรที่ ๖ จบ

๗. สัมผัสปลापสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ

[๑๑๔๗] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

สัมผัสปลापสูตรที่ ๗ จบ

๘. พีชคามสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการพรากพีชคามและภุตคาม

[๑๑๔๘] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการพรากพีชคามและภุตคามมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการพรากพีชคามและภุตคามมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

พีชคามสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๘. ทุติยอามกธัญญเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๙. วิกาลโภชนสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล

[๑๑๔๙] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาลมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาลมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ”

วิกาลโภชนสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. คันธิเลปนสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากของหอมและเครื่องลูบไล้

[๑๑๕๐] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการตัดทรง ประดับ ตกแต่งร่างกายด้วยพวงดอกไม้ของหอมและเครื่องประทึนผิวอันเป็นลักษณะแห่งการแต่งตัวมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการตัดทรง ประดับ ตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม และเครื่องประทึนผิว อันเป็นลักษณะแห่งการแต่งตัว มีจำนวนมากกว่า”

คันธิเลปนสูตรที่ ๑๐ จบ

ตุติยอามกธัญญเปยยาลวรรคที่ ๘ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาณาติปาตสูตร	๒. อทินนาทานสูตร
๓. กามะสมิจฉาจารสูตร	๔. มุสาวาทสูตร
๕. เปสญญสูตร	๖. ผรุสวาจาสูตร
๗. สัมผัสปลापสูตร	๘. พีชคามสูตร
๙. วิกาลโภชนสูตร	๑๐. คันธิเลปนสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๙. ตติยอามกัณฺฑญฺเอยยาลวรรค ๓. ชาตฺรุปรชตฺสูตฺร

๙. ตติยอามกัณฺฑญฺเอยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยอามกัณฺฑญฺเอยยาลที่ ๓

๑. นัจจคิตฺสูตฺร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ฯ

[๑๑๕๑] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศลมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศลมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

นัจจคิตฺสูตฺรที่ ๑ จบ

๒. อจฺจาสยฺนสูตฺร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากที่นอนสูงใหญ่

[๑๑๕๒] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากที่นอนสูงใหญ่มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากที่นอนสูงใหญ่มีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

อจฺจาสยฺนสูตฺรที่ ๒ จบ

๓. ชาตฺรุปรชตฺสูตฺร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการรับทองและเงิน

[๑๑๕๓] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการรับทองและเงินมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการรับทองและเงินมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

ชาตฺรุปรชตฺสูตฺรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]
๙. ตติยอามกัณฺณเปยยาลวรรค ๗. ทาสีทาสสูตร

๔. อามกัณฺณสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการรับธัญญาหารดิบ

[๑๑๕๕] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้อีกฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการรับธัญญาหารดิบมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการรับธัญญาหารดิบมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

อามกัณฺณสูตรที่ ๔ จบ

๕. อามกมังสสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ

[๑๑๕๕] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้อีกฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

อามกมังสสูตรที่ ๕ จบ

๖. กุมาริกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี

[๑๑๕๖] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้อีกฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารีมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารีมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

กุมาริกสูตรที่ ๖ จบ

๗. ทาสีทาสสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการรับทาสหญิงและทาสชาย

[๑๑๕๗] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้อีกฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการรับทาสหญิงและทาสชายมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการรับทาสหญิงและทาสชายมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

ทาสีทาสสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]
๙. ดติยอามกัณฺฑญฺเญยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๘. อเชพิกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการรับแพะและแกะ

[๑๑๕๘] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการรับแพะและแกะมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการรับแพะและแกะมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ"

อเชพิกสูตรที่ ๘ จบ

๙. กุกกฤษฺฐสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการรับไก่และสุกร

[๑๑๕๙] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการรับไก่และสุกรมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการรับไก่และสุกรมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ"

กุกกฤษฺฐสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. หัตถิควัสสสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการรับข้าง โค ม้า ฯ

[๑๑๖๐] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการรับข้าง โค ม้า และลามมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการรับข้าง โค ม้า และลามมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ"

หัตถิควัสสสูตรที่ ๑๐ จบ

ดติยอามกัณฺฑญฺเญยาลวรรคที่ ๙ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นัจจคิดสูตร	๒. อุจจาसनสูตร
๓. ชาตฺรปรชตสูตร	๔. อามกัณฺฑญฺสูตร
๕. อามกมังสสูตร	๖. กุมาริกสูตร
๗. ทาสีทาสสูตร	๘. อเชพิกสูตร
๙. กุกกฤษฺฐสูตร	๑๐. หัตถิควัสสสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๑๐. จตุตถคามกัณฺฐญฺเอยยาลวรรค ๓. ทูเดยยสูตร

๑๐. จตุตถคามกัณฺฐญฺเอยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยคามกัณฺฐญฺเอยยาลที่ ๔

๑. เขตตวัตถสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการรับเรือกสวน ไร่นา และที่ดิน

[๑๑๖๑] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการรับเรือกสวน ไร่นา และที่ดินมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการรับเรือกสวน ไร่นา และที่ดินมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ"

เขตตวัตถสูตรที่ ๑ จบ

๒. กยวิกกยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการซื้อการขาย

[๑๑๖๒] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการซื้อการขายมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการซื้อการขายมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ"

กยวิกกยสูตรที่ ๒ จบ

๓. ทูเดยยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการทำหน้าที่เป็นตัวแทน ฯ

[๑๑๖๓] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการทำหน้าที่เป็นตัวแทนและผู้สื่อสารมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการทำหน้าที่เป็นตัวแทนและผู้สื่อสารมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ"

ทูเดยยสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๑๐. จตุตถอามกธัญญเปยยาลวรรค ๖-๑๑. เจทนาทีสูตร

๔. ตลาภุฏฐสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการโกงด้วยตาชั่ง ฯ

[๑๑๖๔] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้อีกฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการโกงด้วยตาชั่ง ด้วยของปลอม และด้วยเครื่องตวงวัดมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการโกงด้วยตาชั่ง ด้วยของปลอม และด้วยเครื่องตวงวัดมีจำนวนมากกว่า ฯล ฯ

ตลาภุฏฐสูตรที่ ๔ จบ

๕. อุกโกฏฐสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการรับสินบน ฯ

[๑๑๖๕] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้อีกฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการรับสินบน การล่อลวง และการตลบตะแลงมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการรับสินบน การล่อลวง และการตลบตะแลงมีจำนวนมากกว่า ฯล ฯ

อุกโกฏฐสูตรที่ ๕ จบ

๖-๑๑. เจทนาทีสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการตัดเป็นต้น

[๑๑๖๖-๑๑๗๑] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้อีกฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการตัด(อวัยวะ) การฆ่า การจองจำ การตีซึ่งวิ่งราว การปล้น และการกรรโชกมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการตัด(อวัยวะ) การฆ่า การจองจำ การตีซึ่งวิ่งราว การปล้น และการกรรโชกมีจำนวนมากกว่า

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะไม่ได้เห็นอริยสัจ ๔ ประการ

อริยสัจ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัจ

ฯล ฯ

๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๑๐. จตตถอามกัณฺณญเปยยาลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’”

เจตนาสสูตรที่ ๖-๑๑ จบ

จตตถอามกัณฺณญเปยยาลวรรคที่ ๑๐ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เขตตวัตถสุตฺต	๒. กยวิกกยสุตฺต
๓. ทุเตยยสุตฺต	๔. ตลาภุสุตฺต
๕. อุกโกฏนสุตฺต	๖. เจทนสุตฺต
๗. วธนสุตฺต	๘. พันธนสุตฺต
๙. วิปฺราโมสสุตฺต	๑๐. อาโลปสุตฺต
๑๑. สหสาการสุตฺต	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๑๑. ปัญจคติเปยยาลวรรค ๒. มนุสสจตติริจฉานสูตร

๑๑. ปัญจคติเปยยาลวรรค

หมวดว่าด้วยปัญจคติเปยยาล

๑. มนุสสจตติริจฉานสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่จติจากมนุษย์ไปเกิดในนรก

[๑๑๗๒] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงใช้ปลายพระนขาซ้อนฝุ่นขึ้นมาเล็กน้อย แล้ว รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความชื่อนั้นว่าอย่างไร ฝุ่นเล็กน้อยนี้ที่เราใช้ปลายเล็บซ้อนขึ้นมา กับแผ่นดินใหญ่นี้ อย่างไม่ไหนจะมากกว่ากัน”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า ฝุ่นที่พระองค์ทรงใช้ปลายพระนขาซ้อนขึ้นมา มีเพียงเล็กน้อย ฝุ่นเล็กน้อยที่พระองค์ทรงใช้ปลายพระนขาซ้อนขึ้นมา เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่แล้ว คำนวณไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ หรือไม่ถึงส่วนเสี้ยว”

“ภิกษุทั้งหลาย ชื่อนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากมนุษย์กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากมนุษย์แล้วไปเกิดในนรกมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ”

มนุสสจตติริจฉานสูตรที่ ๑ จบ

๒. มนุสสจตติริจฉานสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่จติจากมนุษย์ไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน

[๑๑๗๓] “ภิกษุทั้งหลาย ชื่อนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากมนุษย์กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากมนุษย์แล้วไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ”

มนุสสจตติริจฉานสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]
๑๑. ปัญจคติเปยยาลวรรค ๑๙-๒๑. ตีรัจฉานมนุสสนิรยาทิสุต

๓. มนุสสจติเปตติวิสัยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่จติจากมนุษย์ไปเกิดในภูมิแห่งเปรต

[๑๑๗๔] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ทั้งหลายที่จติจากมนุษย์แล้วกลับมาเกิดในหมู่มนุษย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากมนุษย์แล้วไปเกิดในภูมิแห่งเปรตมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

มนุสสจติเปตติวิสัยสูตรที่ ๓ จบ

๔-๖. มนุสสจติเทวนิรยาทิสุต

ว่าด้วยสัตว์ที่จติจากมนุษย์ไปเกิดเป็นเทวดาและเกิดในนรกเป็นต้น

[๑๑๗๕-๑๑๗๗] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากมนุษย์แล้วไปเกิดในหมู่เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากมนุษย์ไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ตีรัจฉาน ฯลฯ เกิดในภูมิแห่งเปรตมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

มนุสสจติเทวนิรยาทิสุตที่ ๔-๖ จบ

๗-๙. เทวจัตตินิรยาทิสุต

ว่าด้วยสัตว์ที่จติจากเทวดาไปเกิดในนรกเป็นต้น

[๑๑๗๘-๑๑๘๐] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากเทวดา มาเกิดในหมู่เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากเทวดาไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ตีรัจฉาน ฯลฯ เกิดในภูมิแห่งเปรตมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

เทวจัตตินิรยาทิสุตที่ ๗-๙ จบ

๑๐-๑๒. เทวมนุสสนิรยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่จติจากเทวดามาเกิดเป็นมนุษย์และเกิดในนรก ฯ

[๑๑๘๑-๑๑๘๓] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากเทวดา มาเกิดในหมู่มนุษย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากเทวดาไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ตีรัจฉาน ฯลฯ เกิดในภูมิแห่งเปรตมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

เทวมนุสสนิรยสูตรที่ ๑๐-๑๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]
๑๑. ปัญจคติเปยยาลวรรค ๑๙-๒๑. ตีรัจฉานมนุสสนิรยาทีสูตร

๑๓-๑๕. นิรยมนุสสนิรยาทีสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่จติจากนรกมาเกิดเป็นมนุษย์และเกิดในนรกเป็นต้น

[๑๑๘๔-๑๑๘๖] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากนรกมาเกิดในหมู่มนุษย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากนรกกกลับมาเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในภูมิแห่งเปรตมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

นิรยมนุสสนิรยาทีสูตรที่ ๑๓-๑๕ จบ

๑๖-๑๘. นิรยเทวนิรยาทีสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่จติจากนรกไปเกิดเป็นเทวดาและเกิดในนรกเป็นต้น

[๑๑๘๗-๑๑๘๙] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากนรกไปเกิดในหมู่เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากนรกกกลับมาเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในภูมิแห่งเปรตมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

นิรยเทวนิรยาทีสูตรที่ ๑๖-๑๘ จบ

๑๙-๒๑. ตีรัจฉานมนุสสนิรยาทีสูตร

ว่าด้วยสัตว์ดิรัจฉานที่จติมาเกิดเป็นมนุษย์และเกิดในนรกเป็นต้น

[๑๑๙๐-๑๑๙๒] "ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานมาเกิดในหมู่มนุษย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในภูมิแห่งเปรตมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

ตีรัจฉานมนุสสนิรยาทีสูตรที่ ๑๙-๒๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๑๑. ปัญจคตปิเยยาลวรรค ๓๐. เปตติเทวเปตติวิสัยสูตร

๒๒-๒๔. ตีรัจฉานเทวนิรยาทีสูตร

ว่าด้วยสัตว์ตีรัจฉานที่จัดไปเกิดเป็นเทวดาและเกิดในนรกเป็นต้น

[๑๑๙๓-๑๑๙๕] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จัดจากกำเนิดสัตว์ตีรัจฉานไปเกิดในหมู่เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จัดจากกำเนิดสัตว์ตีรัจฉานไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ตีรัจฉาน ฯลฯ เกิดในภูมิแห่งเปรตมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

ตีรัจฉานเทวนิรยาทีสูตรที่ ๒๒-๒๔ จบ

๒๕-๒๗. เปตติมนุสสนิรยาทีสูตร

ว่าด้วยเปรตที่จัดมาเกิดเป็นมนุษย์และเกิดในนรกเป็นต้น

[๑๑๙๖-๑๑๙๘] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จัดจากภูมิแห่งเปรตมาเกิดในหมู่มนุษย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จัดจากภูมิแห่งเปรตไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ตีรัจฉาน ฯลฯ เกิดในภูมิแห่งเปรตมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

เปตติมนุสสนิรยาทีสูตรที่ ๒๕-๒๗ จบ

๒๘-๒๙. เปตติเทวนิรยาทีสูตร

ว่าด้วยเปรตที่จัดไปเกิดเป็นเทวดาและเกิดในนรกเป็นต้น

[๑๑๙๙-๑๒๐๐] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จัดจากภูมิแห่งเปรตไปเกิดในหมู่เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จัดจากภูมิแห่งเปรตไปเกิดในนรกมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จัดจากภูมิแห่งเปรตไปเกิดในหมู่เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จัดจากภูมิแห่งเปรตไปเกิดในกำเนิดสัตว์ตีรัจฉานมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ

เปตติเทวนิรยาทีสูตรที่ ๒๘-๒๙ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]
๑๑. ปัญจคติเปยยาล ๓๐. เปตติเทวเปตติวิสัยสูตร วรรครวมพระสูตรที่มีในวรรค

๓๐. เปตติเทวเปตติวิสัยสูตร

ว่าด้วยเปรตที่จัดไปเกิดเป็นเทวดาและเกิดในภุมิแห่งเปรต

[๑๒๐๑] “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จัดจากภุมิแห่งเปรตไปเกิดในหมู่เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จัดจากภุมิแห่งเปรตกลับมาเกิดในภุมิแห่งเปรตมีจำนวนมากกว่า

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะไม่เห็นอริยสัง ๔ ประการ

อริยสัง ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขอริยสัง

๒. ทุกขสมุทยอริยสัง

๓. ทุกขนิโรธอริยสัง

๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัง

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระภษิตของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล

เปตติเทวเปตติวิสัยสูตรที่ ๓๐ จบ

ปัญจคติเปยยาลวรรคที่ ๑๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มนุสสจัตตินิรยสูตร

๒. มนุสสจติตริจฉานสูตร

๓. มนุสสจติเปตติวิสัยสูตร

๔-๖. มนุสสจติเทวนิรยาทีสูตร

๗-๙. เทวจัตตินิรยาทีสูตร

๑๐-๑๒. เทวมนุสสนิรยสูตร

๑๓-๑๕. นิรยมนุสสนิรยาทีสูตร

๑๖-๑๘. นิรยเทวนิรยาทีสูตร

๑๙-๒๑. ตริจฉานมนุสสนิรยาทีสูตร

๒๒-๒๔. ตริจฉานเทวนิรยาทีสูตร

๒๕-๒๗. เปตติมนุสสนิรยาทีสูตร

๒๘-๒๙. เปตติเทวนิรยาทีสูตร

๓๐. เปตติเทวเปตติวิสัยสูตร

สัจจสังยุตที่ ๑๒ จบ มหาวรรคที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค [๑๒. สัจจสังยุต]

๑๑. ปัญจคตติเปยยาล รวมสังยุตที่มีในมหาวารวรรค

รวมสังยุตที่มีในมหาวารวรรคนี้ คือ

๑. มัคคสังยุต	๒. โภชณังคสังยุต
๓. สติปัญฐานสังยุต	๔. อินทริยสังยุต
๕. สัมมัมปธานสังยุต	๖. พลสังยุต
๗. อิทธิปาทสังยุต	๘. อนรุททสังยุต
๙. ฌานสังยุต	๑๐. อาณาปานสังยุต
๑๑. โสตาปัตติสังยุต	๑๒. สัจจสังยุต

มหาวารวรรคสังยุต จบ

สังยุตตนิกาย จบบริบูรณ์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค จบ

คำอนุโมทนาและคำอธิบายท้ายเล่ม

ไฟล์ PDF เวอร์ชัน 1.0 - พระไตรปิฎกแปลไทย ฉบับ มจร. เล่ม 19

ที่แสดงอยู่นี้ ได้ถูกคัดลอกข้อความมาจาก

- โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มจร. - MCUTRAI Version 1.0

และ

- ข้อมูลพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มจร. (ออนไลน์) จากเว็บไซต์ธรรมโชติ

<http://www.geocities.ws/tmchote/tpd-mcu/index.htm>

ขออนุโมทนาสาธุกับ “คุณ ศิริยะ นาราศิริ”

ผู้จัดทำเรียบเรียงไฟล์ PDF ฉบับนี้

ไฟล์ PDF เวอร์ชัน 1.0 เล่ม 19 นี้ ได้ถูกเริ่มอัปโหลดสู่สาธารณะเมื่อเดือน มกราคม พ.ศ. 2561

หากพบข้อผิดพลาดใดๆ ในส่วนของไฟล์ PDF

โปรดแจ้งมาที่อีเมล thepathofpurity@outlook.com